

*Om mina ord kan hjälpa någon annan,
vill jag gärna få berätta*

EN SKILDRING AV SKOLUTVECKLINGSPROJEKTET PLUGGA KLART 2
I DALARNA 2016–2018

KARIN FUNCKE
REGION DALARNA

ISBN: 978-91-639-9082-3

Grafisk produktion: Anna Ahlin

Omslagsbild: Susanne "Zue" Kristoffersson

Tryck: BrandFactory

Falun 2018

*Om mina ord kan hjälpa
någon annan,
vill jag gärna få berätta*

EN SKILDRING AV SKOLUTVECKLINGSPROJEKTET PLUGGA KLART 2
I DALARNA 2016–2018

KARIN FUNCKE
REGION DALARNA

Förord

Det hade bara gått någon månad in på min anställning på Region Dalarna, då jag började ana att *Plugga klart 2* inte var något vanligt projekt. Det hade visserligen inhämtat lärdomar och inspiration från ett antal andra tidigare framgångsrikt genomförda satsningar i syfte att minska studieavbrott. Men den inramning *Plugga klart 2* visade sig ha var ganska så unik. När skolorna som vågade ge sig in i projektet, sedan hade kommit igång med det lokala projektarbetet. Ja, då blev det än mer tydligt att det här skulle komma att bli något riktigt bra.

Även om jag såg framemot de kommande resultaten, var det framförallt på arbetet som gjordes på vägen dit som jag riktade min uppmärksamhet. Jag fascinerades gång på gång av det genuina engagemanget från skolpersonalen. All den själ och hjärta som var och en av dem lade ner i sitt arbete. Bland annat genom att ge elev efter elev tillgång till ett skräddarsytt stöd. Ett stöd som eleverna, utan att tveka, tog emot. Det var precis som om att de bara hade gått och väntat på, att någon skulle fånga upp dem. För mig blev var och en av de här eleverna ett kvitto på, att när en skola fokuserar på rätt saker så går det verkligen att göra skillnad! Jag försökte därför att fånga upp, genom att anteckna, så många ögonblick och upplevelser jag bara kunde.

Allteftersom projektet fortlöpte blev det mer och mer uppenbart, att det som växte fram i projektet även skulle kunna vara värdefullt för andra att få ta del av. Genom att dela med oss av våra erfarenheter, skulle vi dessutom kunna lämna över ett påbörjat arbete som andra skulle kunna föra vidare. Vi hade trots allt bara tre år på oss. Och hur hårt alla än skulle komma att arbeta, var det inte realistiskt att tro att vi skulle hinna klart. Blotta tanken på att ingen kanske skulle komma att ta över det arbete som hade påbörjats gjorde, att det därför började kännas ännu mer viktigt att sprida kunskapen vidare. Göra den tillgänglig för andra, både nationellt och internationellt. Frågan var bara hur vi på bästa sätt skulle kunna se till att inte låta kunskapen stanna innanför våra dörrar? Hur skulle vi kunna skapa förutsättningar så att andra ges möjlighet att föra arbetet vidare när vi kliver av projektet? Och vad kan *jag* göra? Hur kan *jag* bidra till att andra kan fortsätta vårt påbörjade arbete? För det får bara inte ta slut. Det får bara inte ta slut! Svaren lät dock vänta på sig. Så tills vidare fortsatte jag att skriva ner precis allt jag hann uppfatta.

Det tog exakt ett år från det att jag började i projektet, innan tanken på en bok om *Plugga klart 2* växte fram. I vanlig ordning ringde jag den som jag alltid ringer när jag behöver lyfta en ny idé: *-Mamma, jag tror att jag måste skriva en bok. Jag vill få berätta för andra om våra skolor, och om människorna där som ägnar så mycket tid till att göra skolan ännu bättre för eleverna. Och så vill jag få berätta om eleverna. Få göra deras röster hörda! Det vore förfärligt att låta allt det fantastiska som sker bara falla i glömska!*

Och mamma, ja hon svarade som hon alltid gör:

-Det klart du ska. Det kommer att bli jättebra.

Jag visste förstås redan innan vad hon skulle säga. Min mamma har nämligen en oändlig tro på mig och min förmåga. Hon uppmuntrar mig alltid att våga följa mitt hjärta, hur tokiga mina idéer än har varit genom åren. Så även den här gången. Nästa steg blev därför att försöka sälja in min idé hos min närmsta chef Hans. Jag började strukturera upp alla mina tankar om bokens innehåll, målgrupp, ekonomi, tidplan och så vidare. Samlade på mig så många argument som möjligt. Allt för att han inte skulle kunna säga ”Nej”. Så en dag så gick jag över till honom med ett hjärta som slog volter av nervositet:

-Hans, jag har en idé som jag skulle vilja få presentera för dig. Kan jag få en timme av din tid att få göra det?

Och det fick jag!

När jag hade gått igenom min 45 minuter långa och ingående presentation för honom, ställde han först några frågor innan han plötsligt reser sig upp och rusar ut från sitt rum:

-Ursäkta men jag måste springa och prata med Tiina och berätta om din idé.

Kvar satt jag och förstod inte vad som precis hade hänt. Inte mer än att Hans tydligen behövde prata med vår regionchef. Jag började undra om det trots allt inte var så klokt ändå att dra in regionledningen i det här. Samtidigt var jag fortfarande övertygad om att kunskapen måste nå ut på något vis. Bära eller brista. Och tio minuter senare hör jag hans steg i korridoren. Men innan han ens hunnit in i rummet vräker jag ur mig:

-Ja bara så du vet Hans så kommer jag att skriva boken i vilket fall som helst och oavsett vad du kommer att säga. För om jag inte får skriva den här boken för er, ja då kommer jag att göra det ändå!

-Det är klart att du skall skriva boken, svarade Hans. Tiina tyckte också det var jättebra. Så nu ser du till att snabbt göra upp en plan för skrivandet. Sedan kör du igång. Det här kommer att bli så jäkla bra Karin!

Ett gigantiskt tack till er, Hans Pontusson och Tiina Ohlsson. Tack för att ni två såg värdet av att vi på Region Dalarna också tar vårt ansvar att, genom den här boken, lyfta fram våra skolors gedigna arbete och fantastiska elever till en betydligt större arena. Att även vi tar ansvar för att sprida kunskap, om vad som faktiskt görs inom skolutvecklingsområdet i Dalarnas län, och banar väg för andra att kunna ta över. Och framförallt, tack för att ni hade tilltro till att jag skulle klara av det. Det är enbart er förtjänst att den här boken, från allra första början, gavs förutsättningar att kunna bli av!

Jag vill även tacka dig Hans för att du har gett mig en sådan styrka längs vägen. Tack för att du har gett mig en konstnärlig frihet att arbeta fram den här boken på det sätt som den nu blev. Tack för att du redan från början hade tillit till mig. Trots att jag inte alltid visste eller alltid kunde delge dig exakt hur slutresultatet skulle bli. Du har ändå hela tiden stått fast vid att: ”Det här kommer att bli så jäkla bra!”

Utöver Hans och Tiina, har jag haft lyckan att ha fler inspirerande medarbetare på Region Dalarna som har gett mig både kärlek, glädje och en ofantligt mängd nya kunskaper under de här åren. Ni är många och ni betyder så mycket för mig! Tack till er alla!

Ett extra stort tack vill jag dessutom få säga till:

Karin Rosenberg - Det var du som lobbade för att jag skulle få det här jobbet. Trots att jag faktiskt inte hade någon erfarenhet alls av att arbeta i ett socialfondsprojekt. Tack för att du ändå trodde på mig och min förmåga. Och tack för det enorma förarbete du har gjort.

Lennart Färje - Det var du som slutligen såg till att min anställning faktiskt blev av. Tusen tack för det. Jag är dessutom innerligt glad för att du blev kvar på Region Dalarna betydligt längre än vad du hade tänkt!

Projektledningen för *Plugga klart* - Under projektåren har jag haft lyckan att ha tillgång till de bästa kollegorna i projektledningen. Så från hjärtat, ett stort tack till er alla: Evelina Bark-Nordin, Annelie Månsson, Johan Tjulander, Pablo Vilches, Johanna Falk Gustafsson, Hans From, Ingela Vestbro, Göran Ehn och Jing Qiu.

Helena Hassel – Tack för all hjälp i början av bokprocessen med offerter och sådant som jag aldrig skulle ha kunnat få till på egen hand!

Magnus Höög – Tack för hjälpen med fotografiskt finlir till bokomslagsbakgrunden!

Ann-Marie Källgren – Tack för att du har visat en sådan glädje för min skull och till det jag har fått möjlighet att göra. Och tack för att du dessutom har gett mig lön för mödan!

Margit Varga – Tack suveräna Margit som har hjälpt mig oändligt många gånger med det mesta i både tid och otid! Du är Region Dalarnas ovärderliga skatt!

Peter Möller - Region Dalarnas förträfflige samhällsanalytiker! Tack för all statistik du har tagit fram under åren, och tack för den nyfikenhet och det engagemang du har visat för projektet och den här boken!

Conny Danielsson - Tack för att jag, närhelst jag behövt det, har fått möjlighet att utbyta tankar med dig på området valkompetens. Ett område du besitter en stor kunskap om och också har en mångårig erfarenhet av att ha arbetat med. Det har betytt jättemycket för mig.

Dan Gustafsson - Du om någon har hejat på vårt projekt sedan dag ett. Och åtskilliga är de gånger då du har lyft fram våra frågor i dina olika forum. Det har varit guld värt. Stort tack även för all energiboost du har gett mig under åren. Det har gett stor inspiration i bokskrivandet.

Elin Haag – Min värdefulla och kompetenta kollega som sedermera kom att blir en väldigt kär vän. Elin, minns du hur jag brottades med de horisontella principerna till en början? Då jag inte alls förstod hur jag skulle förhålla mig till dem. Än mindre integrera dem i mitt arbete. Men du hade tålamod och förklarade och exemplifierade, faktiskt så länge att polletten till slut föll ner! Efter det kunde vi prata om annat. Under de här åren har vi haft ett kollegialt utbyte som jag värderar högt. Men ännu högre värderar jag vår vänskap.

Så har vi Anna Ahlin! Fantastiska Anna! Du som är Region Dalarnas kreativa hjärta. Jag har verkligen upplevt det som en ren lyx att ha en sådan kollega som du. Som gång på gång lyckats frambringa alldeles fantastiska skapelser av just ingenting. Tack för all tid du lagt ner på den här boken. Och tack för de fina stunderna vi har haft tillsammans, då vi reflekterat över livet i stort.

Många är även ni som inte har varit stationerade på Region Dalarna. Personer som både har inspirerat mig i min yrkesroll och i mitt bokskrivande. Er vill jag också få tacka:

Europeiska Socialfonden – Tack för finansiellt stöd och projektstöd under åren. Och ett särskilt tack till dig Per-Åke Fredriksson för att du gav oss klartecken att få skriva den här boken.

Sveriges Kommuner och Landsting – Tack Gunnar Anderzon, Katarina Danielsson och Tor Hatlevoll för allt stöd vi har fått av er under åren. Och tack för ert suveräna arbete med *Plug In!*

Arbetsmarknadskunskaps-gänget - Tack Lotta Strömer, Ingrid Saksvik, Pierre Mörck och Malin Bodin för ett jättefint samarbete under de här åren. Det arbete ni gör är otroligt viktigt!

Swedish Empowerment Center – Tack till Helena Steen, Catrin Johansson Fredriksson, Anders Bjurström, Micael Berglund, Madeleine Arnberg och Mats Stenberg. Tack för ett otroligt fint genomfört arbete. Tack för många skratt, lärdomar, redskap och all omtanke som ni har gett mig längs vägen. Här snackar vi empowerment all the way!

David Folke och Sara Dahl på Skolverket – Tack till er för ert engagemang under åren. Genom er har det här projektet getts en fin möjlighet att höjas ytterligare en nivå, framförallt när det gäller att öka våra elevers valkompetens.

Annika Löfgren och Åsa Larsson vid Mälardalens högskola – Tack för att jag fick följa det viktiga arbete ni gör för att vidareutbilda landets studie- och yrkesvägledare till kreativa processledare!

Christina Ehneström – Tack Christina för det omfattande arbete du har gjort i projektet. Det har varit både spännande och lärorikt att ta del av, hur du som verkligen är ett proffs på utvärdering arbetar. Jag vill även tacka för alla de gånger då du har påmint mig om att den här boken är viktig.

Karin Sjöberg Forssberg – Tack för att du har gjort allt i din makt för att öka kunskapen om men även integrera de horisontella principerna i projektet. Jag vill även tacka dig för att du har tagit dig tid att lyssna och ge mig kloka råd. Särskilt de gånger då jag har stått handfallen inför mina uppgifter. Det har gett mig nya perspektiv och hjälpt mig att kunna arbeta vidare.

Lena Aune – Tack för att du lät mig följa med på två 4R-analysarbeten på nära håll. Det har verkligen varit en höjdare att få ta del av de processerna. Jag bär också med mig de härliga samtalen som vi har haft däremellan.

Torbjörn Messing – Dig vill jag tacka särskilt för den föreläsning du höll i Tällberg. Den manade till stor eftertanke och nya perspektiv att ta med mig i mitt fortsatta arbete.

Lena Hedlund – Du min kära fina vän och extremt kompetenta före detta kollega. Tack för att du har funnits tillhanda under hela det här projektarbetet och har kunnat ge oss svar på frågor där alla andra har gått bet!

Carina Fröjd och Sara Lagerqvist - Tack för att ni har tagit av er tid och kommit med så många kloka synpunkter och erfarenhetsutbyten under den förberedande analysfasen. Det har verkligen varit guld värt.

Katarina Norberg och Johan Broman – Två av mina eminenta före detta kollegor som dessutom är högst medskyldiga till att jag faktiskt fick jobbet i *Plugga klart 2*! Stort tack till er två.

Susanne Svantesson – Tänk, att ditt vackra förhållningssätt kom att färga av sig på projektet. Och där gick du ovetandes omkring och hade inte en aning om vad du bidragit med! Nu vet du!

Helena Thunell – Tack för att du delade med dig av dina erfarenheter av att ha varit med i ett utvecklingsarbete kring valkompetens som hela skolans ansvar. Genom dig blev det tydligt att det faktiskt går att förändra synen på uppdraget. Likaså hur mycket gott som kommer ur ett sådant arbete när alla hjälps åt.

Elin Axman – Tack snälla för all hjälp med att ordna lokaler och för alla samtal vi har haft. De har varit både givande och roliga! Och tack för att jag fick berätta om dig i min bok!

Eva Hårdén och Kristina Westerhagen på Orsa hembygdsgård – Tack för all hjälp med bokomslaget. Och tack för allt ni gör för att bevara hembygdsgården som den skatt den är.

Per-Erik Moraeus – Tack för att jag har fått tonsätta delar av den här boken med din vackra musik.

Thilda Larsson – Fantastiska och begåvade Thilda. Tack för all hjälp med att göra delar av den här boken i rörliga bilder. Det har varit helt magiskt att få samarbeta med dig. Nu ser jag verkligen framemot att få fortsätta följa dig på din resa mot stjärnorna!

Linda Larsson – Tack för att jag fick dela med mig av din fina berättelse i min bok!

Monica Lingman – Du är verkligen en fantastisk förebild och glädjespridare. Tack för allt!

Isa Järn Olsson – Tack för ett otroligt fint samarbete under läsåret 16/17. Och tack för att du har varit en sådan underbar inspirationskälla till flera för mig, särskilt betydelsefulla delar i boken.

Jag vill också tacka all skolpersonal som har varit delaktiga på den här resan och som har satt elevernas bästa i centrum. På de fyra skolorna, vars projektprocesser skildras i den här boken, finns några som hjälpt till lite extra längs vägen. De jag särskilt vill tacka bland dem är följande:

På Orsaskolan: Mattias Scandola, Johanna Möller, Christine Alexandersson samt Johan Ekstrand. Stort tack även till Henrik Göthberg som i högsta grad såg till att projektet blev av. Och tack till dig kära Susanne ”Zue” Kristoffersson – Du fantastiska delprojektledare som även har hjälpt till med bokomslaget och mycket annat! Du har för alltid en stor och betydelsefull plats i mitt hjärta.

På Vasaskolan: Ann Eriksson, Lena Persson-Holmberg, Carina Gadd, Chatarina Berglund, Camilla Morelius, Anders Hellström, Sten Hårdbåge samt Michaela Grönvalls.

På Kristinegymnasiet: Eva Dahl, Ninni Janson, Anna-Karin Ögren, Sari Peltokorpi, Christel Zedendahl, Lisa Färlin, Maria Björk, Malin Wallin Markgren, Maria Storm, Alexander Dahlback och Sebastian Wass. Liksom den övriga och helt underbara personalen på HV, HT och RL: Marie Ankerblad, Tetta Svedlund, Maria Celin, Kicki Tjernström, Anna Nordström, Sara Hysing, Björn Hemdal, Barbro Heurlin och Astrid Flodin. I det här sammanhanget vill jag också tacka Niclas Arkåsen, verksamhetsutvecklare på Falu kommuns Barn- och utbildningsförvaltning. Tack för en fin och spännande dialog kring Kristinegymnasiets statistik!

På Mora gymnasium: Lena Lundqvist, Kari Martis, Ewa Ekström, Magnus Andersson, Madeleine Thoors, Inger Rostedt, Lena Rowa och Mari Ehlin. Och tack till personalen på rektorsområde två som verkligen har hjälpt till i både närvarofrämjade och valkompetenshöjande arbete på skolan.

Och så vill jag passa på att tacka ytterligare en skola, Praktiska gymnasiet i Falun. En skola som jag också har fått följa i projektet. Tack för två roliga år tillsammans! Det har varit så givande att få följa er i er projektprocess. Särskilt beundransvärd är den fantastiska *Studieverkstad* ni har byggt upp inom projektets ramar! En föredömlig verksamhet som förtjänar all uppmärksamhet den kan få! Tack Elisabeth von Knorring, Mustafa Razadhi, Anja Lökås, Tina Kohlström, Anette Ekskog, Fredrik Gavell, Anna Lerneman, Peter Andersson, Carina Fahlgren, Nils-Åke Andersson och Margareta Harg Eisen för den här tiden. Sist men inte minst ett extra stort tack till dig Cecilia Falk. Du om någon har en alldeles särskild plats i mitt och min familjs hjärtan. Att våra vägar korsades igen tack vare projektet, så att jag även fick möjlighet att få arbeta med dig under en period. Det har varit helt fantastiskt!

Ett stort tack till alla elevdeltagare som har varit med i projektet under de här åren. Genom er kan vi andra lära oss så mycket mer om hur vi kan göra en bättre skola för alla elever. Ni är alla vår vackra framtid!

Och några av er har jag dessutom haft förmånen att få lära känna lite mer. Därför vill jag rikta ett tack till dig Oskar Larsson. Tack för att jag fick förgylla den här boken med din resa. Och tack till er, Axel Eriksson och Nora Edin! Tack för att ni hjälpte mig att få det finaste omslagsfotot EVER! Och tack till dig Madelene Engholm för att du såg till att min bok även fick en titel!

Och till sist vill jag passa på att tacka mina nära och kära som betyder mest av allt för mig:

Emma Lassen-Molander – Min älskade Emma-vän som alltid är med mig i tanke och hjärta.

Familjen – Mina fina killar: Jimmie, Alexander och Christopher. Ni har om några verkligen följt mig på nära håll genom hela den här processen med boken. Åtskilliga är de gånger då du Jimmie har sagt till mig att ”det märks så väl att du älskar det du gör. Det är verkligen så häftigt att se!” Och ja, det stämmer. Jag har faktiskt kunnat njuta varenda stund. Givetvis mycket tack vare det förtroende jag har fått från så många människor. Att de inte bara har berättat, utan också har gett mig tillåtelse att få dela deras berättelser. Men det är också tack vare att jag har en familj som har stöttat och själva känt en enorm glädje över att jag får göra det absolut bästa jag vet. Jag älskar er mest i hela världen, i universum och ännu mer.

Mamma Kristina - Tack kära mamma för att du ännu en gång har tagit dig tid att läsa sida upp och sida ner av något jag skrivit. Och tack för att du har gett mig med massvis av kloka råd på vägen. Jag är verkligen lyckligt lottad som kan ha ett sådant fint kunskapsutbyte tillsammans med dig eftersom vi brinner för samma frågor. Du är precis lika intresserad av och engagerad i skol-utvecklingsfrågor som jag. Det är också tack vare dig jag har fått ärva kärleken till forskningens fantastiska värld. Liksom förståelsen för hur viktigt det är, att det fortsätter bedrivas forskning och projekt som genererar i nya kunskaper. Kunskaper som andra får ta del av, inspireras av och också använda sig av, för att förbättra något som inte är så bra som det skulle kunna vara. Redan som liten gav du mig en förståelse för, att det är precis lika viktigt att se de elever som *inte* är i skolan som det är att se dem som faktiskt är där. Jag tänker ofta på alla de ungdomar som du fångade upp när de var som allra skörast. Som du var den där viktiga personen för. Du såg dem, bekräftade dem och gav dem hopp om livet igen. Och jag såg vilken skillnad du lyckades göra för dem. Hur du hjälpte dem att komma ur ett ofrivilligt utanförskap. Jag fick förmånen att träffa flera av dem, och jag fick också uppleva deras uppriktiga tacksamhet för ditt stöd.

Pappa Bernt - Tack kära pappa för att du har ägnat hela ditt yrkesverksamma liv och dessutom lite av din pensionärstid till att lära elever, på både grund- och gymnasieskola, allt de behöver veta om matematik och fysik! Du om någon har varit hängiven dina ämnen. Alltid brunnit för i att lära ut. Du har så länge jag kan minnas varit otroligt stolt över ditt yrke, dina fina kollegor och framförallt över dina elever. Därför blev du också oerhört glad när även jag valde att börja arbeta i skolan. Och där fick jag möjlighet uppleva, att skolans värld är precis lika fascinerade och fantastisk som du alltid har beskrivit den!

Till skillnad från mamma har du aldrig skrivit någon avhandling om matematik. Istället valde du att hjälpa ett forskarteam att prova en ny behandlingsform mot cancer. Jag är så stolt över dig för att du gjorde det. För tack vare dig, och alla andra modiga människor, så går forskningen framåt. Pappa, tack för all inspiration och kärlek! Den här boken, den är till Dig.

*Det har blivit så många resor runt om i Dalarna under de här åren.
Och de allra första, ja de gick upp till Orsa.*

Innehållsförteckning

Del I	5
Från förstudie till projektuppstart.....	5
Från förstudie till projektuppstart – inledande ord	9
Bokens disposition	10
Tillvägagångssätt.....	10
Begreppsdefinitioner.....	11
Avgränsningar	14
Förkortningar.....	14
Sammanfattning av förstudien.....	15
Europeiska socialfonden och dess uppdrag	17
Två projektansökningar lämnas in.....	18
Projektnamnet <i>Plugga klart</i> fastställs.....	18
Beviljandet	19
<i>Plugga klart 1</i> – en sammanfattning	19
Swedish Empowerment Center.....	20
Kristinegymnasiet – ett fantastiskt gott exempel!.....	23
Maria Storm.....	33
Alexander Dahlback.....	37
Sebastian Wass	41
<i>Plugga klart 2</i> – en sammanfattning	45
<i>Plugga klart 2</i> - skolor.....	49
Region Dalarna	49
Ehneström Utvärdering AB.....	52
Mirak Adviser AB.....	54
Del II	57
Förberedande analysfas	57
Förberedande analysfas – inledande ord.....	61
Presentation av projektledningen.....	62
Presentation av övriga projektmedarbetare som har tillkommit längs vägen.....	66
Presentation av styrgruppen och deras uppdrag.....	73
Sammanfattning av behovsanalysamtalen.....	76
Från tanke till handling.....	86
En framgångsrik föregångare sträcker ut handen	87
<i>Arbetsmarknadskunskap</i> – en viktig samverkanspartner kring valkompetens	87
Det går att göra uppdraget till hela skolans ansvar – lärdomar från ett bra och dessutom lokalt exempel!.....	88
Ett möte som kom att ge perspektiv på begreppens betydelse.....	90
Detaljer kring projektstruktur, rutiner och stödmaterial arbetas fram	92
KAA i Borlänge och KAA i Falun – två värdefulla kunskapskällor.....	96
Forsknings- och kunskapsöversikt.....	104
Del III	127
Genomförandet!	127
Genomförandefas – inledande ord.....	131
De deltagande skolorna	133
Orsaskolan.....	135
En kort återblick på behovsanalysfasen.....	136

Det första läsåret i projektet	138
Sammanfattning från utvärderingen av Orsaskolans första läsår i projektet.....	146
Det andra läsåret i projektet.....	148
Sammanfattning från utvärderingen av Orsaskolans andra läsår i projektet	158
Projektrelaterat arbete höstterminen 2018.....	161
Vasaskolan.....	165
En kort återblick på behovsanalysfasen.....	166
Det första läsåret i projektet	168
Sammanfattning från utvärderingen av Vasaskolans första läsår i projektet.....	175
Det andra läsåret i projektet.....	177
Sammanfattning från utvärderingen av Vasaskolans andra läsår i projektet	191
Projektrelaterat arbete höstterminen 2018.....	195
Kristinegymnasiet.....	199
En kort återblick på behovsanalysfasen.....	200
Det första läsåret i projektet	202
Sammanfattning från utvärderingen av Kristinegymnasiets första läsår i projektet	210
Det andra läsåret i projektet.....	213
Sammanfattning från utvärderingen av Kristinegymnasiets andra läsår i projektet	221
Projektrelaterat arbete höstterminen 2018.....	224
Mora gymnasium.....	227
Det första läsåret i projektet	230
Sammanfattning från utvärderingen av Mora gymnasiums första läsår i projektet.	236
Det andra läsåret i projektet.....	240
Sammanfattning från utvärderingen av Mora gymnasiums andra läsår i projektet	254
Projektrelaterat arbete höstterminen 2018.....	258
Elevdeltagarna.....	261
Nora Edin.....	263
Axel Eriksson.....	267
Viktoria Westerling.....	271
Hannah Ulander	275
Samuel Hammarbäck.....	279
Julia Molin	283
Oskar Larsson.....	287
Cazandra Olsson.....	291
Maria Andersson	295
Moa Almén.....	299
Tova Svensson.....	303
Madelene Engholm.....	307
Delprojektledarna.....	311
Susanne ”Zue” Kristoffersson	313
Isa Järn Olsson.....	317
Lena Persson-Holmberg	321
Carina Gadd	325
Eva Dahl.....	329
Ninni Janson	333
Anna-Karin Öhgren.....	337
Lena Lundqvist.....	341
Kari Martis.....	345

Monica Lingman.....	349
Christina ”Tina” Kohlström.....	353
Anette Ekskog	357
Peter Andersson	361
Fredrik Gavell.....	365
Anna Lerneman	369
Mustafa Razaghi	373
Christine Alexandersson.....	379
Ann Eriksson	383
Christel Zedendahl	387
Ewa Ekström	391
Del IV	397
Dåtid, nutid och framtid.....	397
Dåtid, nutid och framtid – inledande ord.....	401
Sammanfattning av skolornas projektarbete utifrån ett analytiskt perspektiv.....	403
Utvärdering av skolornas utvecklingsområden.....	411
Elevdeltagarnas råd till andra skolor.....	415
Delpjektledarnas råd till andra skolor.....	417
Skolledarnas råd till andra skolledare.....	420
Avslutande ord.....	423
En avslutande hälsning till er, ni fantastiska delpjektledare, från några av era elevdeltagare	429
En hyllning till Orsa, dess folk & min älskade pappa	431
Referenslista	435

Del I

Från förstudie till
projektuppstart

Han hade knappt varit i skolan de sista två åren och han hade nästan inga betyg. Nu hade han börjat nian men var knappt där nu heller. Och om han väl gick dit, kom han alldeles för sent och satte sig hellre i cafeterian än gick på lektionerna.

Hon fick anställning i ett projekt på skolan och skulle först och främst rikta sitt arbete på att få skolans hemmasittare tillbaka till skolan. Hon fick en lista på elever och deras vårdnadshavare som hon nu började kontakta och presentera sig och projektet för. Hon förklarade för dem att projektdeltagandet var frivilligt, men att hon gärna ville att de åtminstone skulle träffas en gång. Därefter kunde de fatta ett beslut om eleven skulle delta eller inte. Och en av de här eleverna, det var en kille vid namn Oskar Larsson.

Han hade inte sett henne förut. Hon hette Isa och jobbade tydligen i ett projekt på hans skola. Ett projekt som skulle få elever att vara i skolan och bli behöriga till gymnasiet. Oskar var visst en av dem hon skulle hjälpa. Han förstod inte riktigt hur hon skulle kunna hjälpa honom. Bara att det kändes bra. Så han och hans föräldrar valde att tacka "Ja" till hennes hjälp.

Hon uppfattade honom direkt som en intelligent, artig och väldigt rolig kille med en enorm potential. Därför blev hon väldigt glad över, att han accepterade hennes hjälp. Hon gjorde direkt ett skraddarsytt schema åt honom. Tog bort de ämnen som han ändå inte skulle hinna med, och prioriterade dem som han behövde ha för att bli behörig till gymnasiet.

Isa var ödmjuk inför uppgiften. De hade trots allt bara drygt ett halvår på sig. Så hon visste att det skulle bli otroligt tufft. Kanske en alltför stor utmaning för honom. Samtidigt var hon övertygad om, att om det var någon som skulle klara det så skulle det vara just Oskar. Men först och främst behövde hon få honom att börja komma till skolan.

Det var inte det att han inte ville gå på gymnasiet. Det ville han visst. Han hade full koll vad han skulle gå, och det var på Fordonsprogrammet. Han hade ett stort intresse för bilar och hade trivts varenda sekund när han hade varit på bilverkstaden där hans morbror jobbade. Därför fanns det inga andra alternativ. Men han förstod att det nog var omöjligt. Att det knappast skulle gå. Han var för mycket efter. Och skulle han inte komma in på Fordon, ja då var han helt på det klara med att inte gå gymnasiet alls. Då skulle han hellre hoppa av.

Hon fick ringa honom varje morgon för att väcka honom och påminna om att han måste komma till skolan. Och när han väl kom, så fick hon jaga honom mellan varje lektion för att han verkligen skulle gå på nästa. Samtidigt hade hon en kontinuerlig kontakt med hans föräldrar. Och tillsammans med dem fick Isa Oskar att vara alltmer i skolan. Det började till och med att flyta på riktigt bra ett tag.

Men så strax innan jul blev det återigen tufft för Oskar. På grund av omständigheter han verkligen inte kunde rå för själv, men som ändå gjorde att han tappade fotfästet för ett tag.

Efter jullovet kom vändningen. Då mädde Oskar betydligt bättre och började gå självmant på lektionerna. Nästan alltid i alla fall. Och han gick till skolan varje dag av egen vilja. Ja förutom på måndagar då. Det var fortfarande hans värsta dag i veckan. Han fullkomligt hatade måndagar. Men vad gjorde väl det? Alla andra dagar var han ju på plats. Han gjorde uppgifter som han hade skjutit upp alldeles för länge. Faktiskt de nationella proven också som han klarade nästan varenda ett. Han började få betyg och såg att han fick belöning för sitt hårda slit. Isa frågade honom en dag vad som hade hänt. Och Oskar, han svarade henne precis som det var: "Jag har bara bestämt mig! Och då går det bra".

Det var en fröjd att arbeta med Oskar och Isa var verkligen otroligt stolt över hans driv och engagemang. Nu var han så gott som självgående och hade, vid den här tiden, klarat av sju av de åtta betyg som var kravet för behörighet till Fordonsprogrammet. Maj månad hade precis börjat och Oskar var nu ytterst nära att klara av det nästintill omöjliga. Bara en liten bit kvar till mål. Det kanske går.

Visst tyckte han att hon var förbaskat tjatig ibland. Men innerst inne så uppskattade han hennes omtanke. Han visste att hon verkligen brydde sig om honom:

- Isa, varför behandlar du mig så här "sär", frågade han henne ofta.

Hon gav honom samma svar varenda gång:

- Därför att du är en alldeles särskild kille Oskar!

Och Oskar han visste, att hon menade precis varenda ord.

I början av juli kom antagningsbeskedet. Oskar hade kommit in på det program han så gärna ville gå, på Fordonsprogrammet. Och han hade dessutom trotsat alla rimlighetens lagar och lyckats klara av godkänt i ännu fler ämnen än de åtta som var kravet. Oskar skulle nu börja på gymnasiet.

Det var nog ingen som var så stolt som Isa. Oskar hade klarat det! Han var äntligen i mål!

Från förstudie till projektuppstart – inledande ord

Det hade aldrig varit möjligt att genomföra ett av Dalarnas största skolutvecklingsprojekt, om det inte hade föranletts av ett omfattande förarbete av ett antal nyckelpersoner. Det hade heller inte gått utan samverkan med flertalet individer och aktörer under både förarbetet och i själva genomförandet. Alla ni har varit en otroligt viktig del i ett alldeles fantastiskt projekt som nu är på väg att avslutas. Förhoppningsvis känner ni, precis som vi, en stolthet över att vi har kommit dit vi är idag. För det här är ett arbete som vi har gjort tillsammans!

Vi behöver backa ungefär fem år tillbaka i tiden. Det var då allting började. Det var då som arbetet med en förstudie startades upp av ett antal engagerade individer. En förstudie som de hoppades skulle kunna ge kunskaper om vilket skolutvecklingsbehov det fanns här i Dalarna. Och förstudien, ja den gav sina tydliga svar. Det fanns definitivt utmaningar som behövde tas itu omgående! Och det skulle göras genom en alldeles speciell regional satsning.

Förarbetet kom att ta ganska så exakt två år. Sedan drog allt igång. Så från och med januari 2016 har det bedrivits ett skolutvecklingsarbete på ett tjugotal skolor. Det har varit år som har genomsyrats av ett gediget arbete genomfört av skolpersonal runt om i Dalarna. Det arbete som de har utfört, och särskilt för sina elever, har varit avgörande för projektets framgång. Den här första delen av boken inleds dock med att beskriva bokens disposition, tillvägagångssätt samt begrepp, avgränsningar och förkortningar som kan vara bra att känna till. Därefter sammanfattas processen, från allra första början, fram till det att projektet var redo att startas upp. Och det är här de som har varit särskilt delaktiga redan i förberedelsearbetet kommer att presenteras, och också vilka roller de har haft.

Efter det beskrivs de båda *Plugga klart*-projekten. *Plugga klart* består nämligen av två delprojekt, *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*. Två skilda projekt som tillsammans bildar en större helhet. Trots olika innehåll och målgrupper har de haft en gemensam övergripande strävan. En strävan att skapa en bättre skola för våra elever och få fler elever att genomföra sina studier. Majoriteten av projektskolorna har dessutom deltagit i båda projekten. Särskilt för att de har haft en vilja att kunna använda de här projektåren till att skapa en hållbar verksamhetsutveckling, där både elever och skolpersonal har fått vara delaktiga.

En av de här skolorna är Kristinegymnasiet. En skola där personalen inom rektorsområde två (RO2) använde läsåret 16/17 till att skapa en ännu bättre och mer tillgänglig skola, genom att fokusera på ett gemensamt förhållningssätt och bemötande. Det arbete som personalen på RO2:s tre arbetslag utförde i *Plugga klart 1*, kommer att summeras i anslutning till den sammanfattande texten om det projektet. Deras upplägg på arbetet i *Plugga klart 1* har rönt stort intresse runt om i Dalarna. Många av *Plugga klart*-skolorna har inhämtat inspiration från dem. Så även vi i projektledningen. Av den anledningen har det känts viktigt att få beskriva lite av deras gedigna arbete även i den här boken. Utöver det har jag haft förmånen att få göra djupintervjuer med tre av pedagogerna från RO2. Deras upplevelser kommer det att redogöras för i anslutning till det. Till de båda projekten har vi också, vilket redan har nämnts, haft stor hjälp från ett antal aktörer. De kommer att beskrivas i anslutning till respektive projekt. Det är aktörer som har medverkat till en kvalitetshöjning i genomförandet av de två projekten. Deras insatser har varit högst bidragande till att projekten blivit så bra som de blev. Ni har en efter en anslutit er till och förgyllt det här projektet. Och nu är ni alla också med oss när vi tillsammans korsar mållinjen! Så ett stort tack till alla er som har varit med oss längs vägen och hjälpt till att göra *Plugga klart*-projekten möjliga genom finansiering, kompetens, insatser, kunskapsförmedling och riktigt hårt arbete. Tack för er delaktighet och oövekliga tro på att det här skulle komma att gå vägen!

Bokens disposition

Projektet *Plugga klart 2* kan beskrivas vara indelad i tre olika faser. Den första fasen, tillika den del av boken vi är inne i just nu, innefattar allt det arbete som gjordes innan projektet formellt startade upp. Den andra fasen inrymmer det som gjordes under den tid då projektet hade startat upp och var inne i den så kallade förberedande analysfasen. Det vill säga allt förberedelsearbete som var nödvändigt att göra innan det praktiska arbetet ute i skolverksamheterna kunde startas upp. För när väl det vara avklarat, ja då var det dags att gå in i den tredje fasen av projektet som är själva genomförandet. Eftersom det är en så tydlig uppdelning mellan de tre faserna kändes det logiskt att även låta bokens disposition följa dem. Boken är därför indelad i följande delar:

Del I – Från förstudie till projektuppstart

Del II – Förberedande analysfas

Del III - Genomförandet!

För att kunna ge utrymme att kunna sammanfatta det som har varit, det som pågår just nu, men också det jag tänker om framtiden, kändes det nödvändigt att se det som en egen separat del av projektet. Ett innehåll som så småningom kom att mynna ut i en fjärde del:

Del IV – Dåtid, nutid och framtid

I början av varje ny del, sammanfattas innehållet av just den delen genom inledande ord. Varje del är därefter sorterade i olika avsnitt. Avsnitt som, i de flesta fall, dessutom följer samma kronologiska ordning som projektprocessen har följt.

En förhoppning med den här boken har, redan från början, varit att kunna sprida lärdomar om det som har fortgått i projektet. Det genom att beskriva alla de steg som har tagits längs vägen och också lyfta alla de människor som, på olika sätt, har varit involverade under alla de här åren. Förhoppningsvis kan den här indelningen, i olika delar och olika avsnitt, vara till hjälp i att hitta exakt det som efterfrågas samt ge ett bra underlag för en fördjupad kunskapsinhämtning. Oavsett vilken del i boken som man väljer att fördjupa sig i. Samtidigt är det viktigt att påminna om att alla de här delarna, och trots att jag medvetet har valt att skilja dem från varandra i boken, ändå hör ihop! Resultatet hade inte blivit detsamma om någon av delarna hade plockats bort. Alla delar i processen har haft sin avgörande och betydelsefulla plats i det här projektet!

Tillvägagångssätt

Innehållet i den här boken utgår från en mängd insamlade data. En kunskapsinhämtning som har gjorts främst under alla skolbesök jag har gjort under åren. Det har varit både formella möten och möten som har varit av en mer spontan karaktär. Möten där jag löpande har fört anteckningar över det som har framkommit. Utöver det har kunskapsinhämtningen gjorts via intervjuer med sådana personer som har haft en särskilt stor betydelse för projektets fortsatta arbete. Men framförallt har det varit genom intervjuer med elever, delprojektledare och skolledare. Ofta via fysiska möten. Därefter har det varit en fortlöpande kontakt, mellan dem och mig via telefon och e-post. Under hela kunskapsinhämtningen har det Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets underlag *Forskningsetiska principer inom samhällsvetenskaplig forskning* (1990) varit ett stort stöd. Utgångspunkten i arbetet har tagits från ”informationsskyddskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet” (a.a., s.6).

Strävan har varit att minimera risken för ett, för min egen del, personligt tolkningsföretade. Främst i de delar som enbart har varit till för att lyfta skolans eller respondenters berättelser. Det har därför varit en mycket noggrann process från det att mina ord har satts på pränt, till de som faktiskt har blivit tryckta. Skolledare och delprojektledare haft huvudansvar för genomläsning och kontroll av innehållet i de avsnitt som berör dem och deras skola. Även annan personal, där bedömningen har gjorts att det har varit angeläget, har fått ta del av innehållet. Gällande elevintervjuerna har ett informationsbrev skickats till delprojektledarna. I det brevet har bland annat syftet med intervjun beskrivits. Delprojektledarna har i sin tur haft ansvar för att ge det till eleverna och deras vårdnadshavare. En del av eleverna och vårdnadshavarna har även önskat ytterligare information. I de fallen har informationsbrevet följts upp av fysiska träffar. Den fortsatta kontakten med de elever som sedan har låtit sig intervjuas, har varit en pågående process. Det för att deras berättelser som återberättas i den här boken, verkligen skall vara deras egna. I de fall där elever som intervjuats har varit under arton år har även elevernas vårdnadshavare involverats i processen. En av de här eleverna och dennes vårdnadshavare önskade anonymitet varpå den elevens namn är fingerat. Samtliga respondenter har vidare informerats om, att de när som helst kan kontakta mig samt att de kommer att delges boken när den är tryckt.

Gällande enkätundersökningarna som har genomförts, har de aktuella målgrupperna informerats muntligt och skriftligt om syftet med den kommande undersökningen. Likaså om vem eller vilka som ansvarar för sammanställningen samt att deltagande är frivilligt. Information som oftast har förmedlats av skolorna själva men ibland även direkt av mig.

Det kan avslutningsvis konstateras att gensvaret från de elever, delprojektledare och skolledare som har tillfrågats om deltagande i boken, har varit minst sagt fantastiskt. Upplevelsen är att det funnits en vilja, även hos dem, att få dela med sig av sina upplevelser, erfarenheter och lärdomar. Upplevelsen är också, att de har haft en tilltro till, att de tillsammans kan göra skillnad. Så tack vare alla de här människorna har det varit möjligt att ta vara på all information som har samlats in under projektåren och låta andra ta del av deras kunskapsförmedling. Genom dem har kunskapsförmedlingen dessutom kunnat få en ännu mer fördjupad och personlig dimension.

Begreppsdefinitioner

I den här boken används ett antal centrala begrepp. Några av dem har bedömts vara av särskild betydelse att lyfta redan i det här avsnittet. Framförallt gäller det begrepp som i tidigare forskning och utvärderingar har haft olika innebörd eller som ännu inte används frekvent och därför behöver beskrivas närmare. Nedan redogörs för de begreppen och de definitionerna:

4R-analys

I både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2* ingår 4R-analysarbete som en viktig del. 4R-analysen kan beskrivas som den avslutande delen i 4R-metoden:

Med *4R-metoden* kan man kartlägga och analysera en verksamhet ur ett jämställdhetsperspektiv. Metoden ger en översiktlig bild av hur verksamheten styrs och finansieras idag och hur den bör förändras för att möta behoven från kvinnor respektive män. Kartläggningen syftar till att besvara frågan: *Vem får vad och på vilka villkor?* Analysen ger svar på frågan: *Hur kan vi förbättra?* (*JämStöds Praktika – Metodbok för jämställdhetsintegrering*, 2007, SOU 2007:15, s.48).

En 4R-analys handlar med andra ord om att analysera villkoren sett ur ett jämställdhetsperspektiv utifrån följande frågeställningar: *”Hur kommer det sig att representationen och resursfördelningen mellan könen ser ut som den gör? På vilka villkor får kvinnor och män vara med och utforma och ta del av verksamheten?”* (a.a., s.49). De fyra R:en står för: Representation, Resurser, Realia och Realisera. Nedan följer ett utdrag från metodboken (a.a.). Det innehåller en fördjupad beskrivning av 4R-analysens olika delar:

Representation och resurser handlar om kvantitet. Vem får tillgång till vad? ”Realia” handlar om det kvalitativa innehållet i en verksamhet. Tanken är att olika mönster ska bli synliga genom en kartläggning av de första två R:en – mönster som sedan leder vidare till frågor om varför det ser ut som det faktiskt gör. Här fokuserar man på den faktiska verksamheten, det vill säga innehållet i de tjänster och den service som produceras. Hur ser det verkligen ut och hur stämmer detta med de mål som finns? Frågan blir då: *Vem får vad och på vilka villkor?*

Hur ser vår verksamhet ut?

- Vilka könsmönster ser vi?
- Vems behov är det som möts?
- Kan ni se om verksamheten är utformad utifrån någon norm som gynnar ett kön mer än det andra?
- Tillgodoses kvinnors respektive mäns intressen, möjligheter och önskemål i lika stor utsträckning?

Hur hanterar verksamheten jämställdhet?

- Utgår verksamheten från brukarens/kundens kön?
- Möter kvinnor och män, som individer eller grupper, olika krav och förväntningar kopplade till stereotypa bilder av könen?
- Hur ser könskontraktet ut i verksamheten? Med ”könskontraktet” menas de rådande normer och värderingar som gör att vissa arbetsuppgifter definieras som ”kvinnliga” och andra som ”manliga” (a.a.).

Genomströmning

I Skolverkets Utbildningsstatistikenhets PM *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2014/2015* (2015a) beskrivs deras definition av begreppet. Det är en innebörd vi har valt att utgå från:

Genomströmningen av elever avser andelen elever som har slutfört gymnasieskolan inom en viss tid från att de påbörjade sina gymnasiestudier. I normalfallet behöver en elev tre år för att slutföra sina gymnasiestudier. Elever som byter utbildning, gör studieuppehåll eller börjar på ett introduktionsprogram kan behöva ett fjärde studieår eller ytterligare tid för att slutföra sina studier i gymnasieskolan. Därutöver finns det elever som behöver längre tid på sig att slutföra gymnasieutbildningen av andra orsaker. I Skolverkets genomströmningsstatistik följer man en elevkull 3, 4 och 5 år efter att eleverna började gymnasieskolan. (a.a., s.2)

Horisontella principer

Horisontella principer är ett samlingsnamn för ett antal principer som alla stödinsatser i ESF-projekt skall präglas av. I projektet innefattas begreppet av principerna jämställdhet, tillgänglighet utifrån ett funktionsnedsättningsperspektiv och icke-diskriminering utifrån härkomst.

Risikfaktor

I relation till tidigare forskning (Hoff, Olsen & Peterson, 2015; Wilson, Tanner-Smith, Lipsey, Steinka-Fry & Morrison, 2011; Neild & Balfanz, 2006; Dale, 2010), har även vi valt att använda oss av begreppet riskfaktor för den indikator som kan vara ett tecken på att en elev kan komma att hamna i riskzon för framtida studieavbrott.

Studieavbrott

I det här projektet har studieavbrott i första hand kommit att mätas och studeras på en organisatorisk nivå, det vill säga på skolnivå. Då det under den förberedande analysfasen inte återfanns någon nationell definition på begreppet valde vi att skapa vår egen. Vi definierade den på ett sådant sätt att den skulle, och så långt det bara varit möjligt, innefatta och därmed också täcka den önskan skolorna själva hade att den skulle inbegripa.

Framförallt i syfte att de skulle kunna erhålla en ingående information om vilka studieavbrottsorsaker som fanns på deras egen skola. Det för att därefter själva kunna sätta in rätt åtgärder utifrån de studieavbrottsorsaker de upplevde var mest angelägna att börja arbeta med. Den definition vi tog fram var därför följande:

Med studieavbrott på skolnivå menas i det här projektet, att eleven avbryter sina studier på det program på den skola eleven är inskriven på.

Det innefattar att orsakerna till studieavbrott som skolorna skulle registrera skulle komma att kunna variera från elev till elev. Exempelvis på grund av skolbyte, programbyte eller att eleven erhållit ett arbete. Studieavbrottet skulle också kunna bero på andra orsaker. Exempelvis att en elev skrivits ut ur skolan på grund av att eleven uteblivit från utbildningen ”under mer än en månad i följd, utan att detta har berott på sjukdom eller beviljad ledighet” (*Mer om...Frånvaro och ledighet*. Juridisk vägledning reviderad version april 2013, Skolverket, 2013a, s.3).

Utländsk härkomst

Den definition av utländsk härkomst som vi har valt att utgå från i *Plugga klart 2* är den som SCB använder sig av. Den finns presenterad i deras skrift *Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. (2002). I den definieras personer med utländsk bakgrund om de är ”Utrikes födda” (a.a., s.10) eller ”Inrikes födda med två utrikes födda föräldrar” (a.a.).

Valkompetens

För att få en förståelse för valkompetens och dess innebörd har vi i det här projektet valt att använda oss av Skolverkets beskrivning av och definiering av begreppet:

För att hantera valsituationer behöver eleven utveckla ett antal kompetenser som visar på strukturerade sätt att samla, analysera, sätta samman och organisera sig själv och utbildnings- och yrkesinformation samt ha färdigheter att kunna fatta och genomföra beslut och hantera övergångar och växlingar i livet. Med andra ord ska eleven ges möjlighet att utveckla en så kallad valkompetens” (*Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverket, 2013c, s.13).

Valkompetens i det här projektet beskrivs och används därför, ur ett elevperspektiv, i syfte att eleven skall ”bli medveten om sig själv, bli medveten om olika valalternativ, såsom olika utbildningar och yrken, bli medveten om relationen mellan sig själv och valalternativen, lära sig att fatta beslut, lära sig att genomföra sina beslut” (a.a., s.12).

Avgränsningar

Med hänsyn till projektets ekonomi och resurser i form av personal, fanns ingen möjlighet att erbjuda alla regionens skolor att få delta i projektet. Nedan beskrivs två betydande avgränsningar som beslutades var nödvändiga att göra:

Deltagande skolor

Initialt fastställdes att tre grundskolor och tolv gymnasieskolor i regionen skulle ingå i *Plugga klart 2*-projektet. Det beslutades samtidigt att det inte skulle ingå några skolor eller elever från grundsärskolan eller gymnasiesärskolan. På grund av att en feltolkning gjordes i ansökningsförfarandet kom inga friskolor, varken på grundskole- eller gymnasienivå, att erbjudas möjlighet att delta i projektet direkt från start. När felet senare upptäcktes, skickades en förfrågan ut till samtliga friskolor på grundskole- och gymnasienivå i Dalarna. En av de skolorna kom att påbörja projektarbete under hösten 2016. Under åren som har gått har det sedan, utöver de sexton skolorna, tillkommit ett flertal skolor. Ett fåtal skolor har även valt att avsluta projektdeltagandet innan projekttidens slut.

Målgruppen eleverna

De elever som har kunnat bli aktuella för deltagande i *Plugga klart 2* under de här åren har varit de som har kunnat härledas till de riktlinjer som ESF angav i utlysningen *Motverka skolavhopp hos unga i Norra Mellansverige* (2015b). Det vill säga ”ungdomar i åldern 15–24” (a.a., s. 2) och som studerar på grundskola eller gymnasieskola.

Förkortningar

I boken återkommer ett flertal förkortningar. En del av dem upplevs vara viktiga att förtydliga även här. De förkortningarna är:

APL - Arbetsplatsförlagt lärande

EHT - Elevhälsoteam

IM - Introduktionsprogrammet

KAA - Kommunala aktivitetsansvaret

LEHT - Lokalt elevhälsoteam

NPF - Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

PRAO - Praktisk arbetslivsorientering

RO1 - Rektorsområde ett

RO2 - Rektorsområde två

SKL - Sveriges Kommuner och Landsting

ÄUC - Älvdalens Utbildningscentrum

Sammanfattning av förstudien

För att förstå hur de två *Plugga klart*-projekten kom till behöver vi backa tillbaka till 2014. Under det året gjorde nämligen Region Dalarna en omfattande förstudie. En förstudie som finansierades till en del av medel från EU. Som en viktig del i det här arbetet startades arbetsgruppen *Skola – minska studieavbrott* upp. I den kom både Region Dalarna och Gymnasiesamverkan i MittDalarna (Gysam) att ingå. Syftet med arbetsgruppen var att utforska behovet av och möjligheterna att starta upp ett regionalt skolutvecklingsprojekt med medfinansiering av Europeiska Socialfonden (ESF). Upplevelsen var då att ett projekt av det här slaget skulle vara värdefullt. Framförallt med tanke på att regionen hade utmaningar. Både med alltför många studieavbrott på gymnasiet men också gällande ohälsa, utanförskap och kompetensförsörjning. Utmaningar som hade kommit fram i arbetet med förstudien. Målgruppen i förstudien var av den anledningen dels elever som riskerade att avbryta sina gymnasiestudier och dels de som redan hade gjort studieavbrott. Det fanns också, både hos Gysam och Region Dalarna, ett stort intresse för skolutvecklingsfrågor som i högsta grad var relaterade till den här målgruppen. En gemensam vilja att inom regionen bli bättre på att fånga upp de här eleverna i ett mycket tidigare skede. På så sätt såg de, att genomströmningen bland Dalarnas gymnasieelever förhoppningsvis skulle öka och antalet studieavbrott minska. Det hade Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) nationella studieavbrottsprojekt *Plug In* redan påvisat i sin resultatredovisning. Resultat som både Region Dalarna och Gysam hade inspirerats av. Mycket tack vare många framgångsrika insatser och goda exempel.

Av den anledningen startade arbetsgruppen upp en utredning vars resultat sedermera kom att presenteras i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avbrott*. (Ehn, Johansson-Romsi & Woxberg, 2014). Det fanns en tanke hos arbetsgruppen att utredningen skulle kunna komma att fungera som ett underlag till kommuner. Främst kommuner som såg behov av att delta i ett regionalt projekt. Ett projekt vars främsta syfte skulle vara, att göra skolan mer tillgänglig för alla elever och genom det på sikt också minska regionens studieavbrott. Rapporten kom att påvisa sammanställningar från olika statistikinhämtningar som hade gjorts från regionens gymnasieskolors nationella program. (*Kommentar:* Introduktionsprogrammen var enbart medtagna i delar av statistikinhämtningen.) Dels hur många elever från respektive kommun som hade gjort studieavbrott under sitt första gymnasieår och dels hur många elever per kommun som hade fullföljt gymnasiet inom en fyraårsperiod. Sammanställningen kom att påvisa att variationerna mellan kommunerna var stora på båda områdena.

Med hjälp av Skolverkets statistikverktyg SIRIS jämförde arbetsgruppen dessutom antalet behöriga elever till nationella program. I relation till riket framkom, att eleverna i Dalarna i lägre grad var behöriga till gymnasiet. Det fanns dock en högre andel behöriga elever på fristående skolor jämfört med elever på kommunala skolor.

En ännu större differens i jämförelse med riket, och som också presenteras i rapporten, återfanns bland elever med utländsk härkomst. 42 procent av Dalarnas elever med utländsk härkomst uppnådde behörighet till ett nationellt program jämfört med 52 procent i riket.

Utöver ovanstående statistik samlade arbetsgruppen även in information om de studieavbrott som hade gjorts på regionens gymnasieskolor under 2013. Bland annat efterfrågades hur många studieavbrott som hade gjorts per skola, vilken studieavbrottsorsak som hade angivits samt även könsfördelning bland de elever som hade gjort studieavbrott. Totalt tio av regionens gymnasieskolor kom slutligen att leverera uppgifter om totalt 387 studieavbrott, vilka därefter sammanställdes. Arbetsgruppen upplevde, vid en närmare granskning, den insamlade statistiken som både svårhanterlig och svårtolkad ur flera perspektiv.

Framförallt blev det tydligt att skolorna inte hade samma definition på själva begreppet studieavbrott. Vilket i sin tur hade i genererat i olika tolkningar på de olika skolorna. Arbetsgruppen gjorde dock, trots det, ett försök till sammanställning av studieavbrottsorsaker. Den kom att se ut enligt följande:

Antal elever	Antal elever i %	Studieavbrottsorsak
131	34%	Programbyten/byte av skola
72	19%	Flytt/pendling/nytt boende
58	15%	Trivsel/sociala skäl/ psykisk ohälsa
52	13%	Vet ej
50	13%	Övrigt
24	6%	Hög frånvaro/ogiltig frånvaro/medicinska skäl (a.a., s.9)

Gällande könsfördelningen bland regionens insamlade studieavbrott kunde arbetsgruppen dra slutsatsen att den generellt sett var jämn under 2013. Däremot kunde variationen i könsfördelningen mellan studieavbrytarna variera kraftigt mellan skolorna.

Utöver statistikinsamling och sammanställning genomfördes även ett flertal intervjuer med skolpersonal med olika funktioner och professioner verksamma ute på flera av regionens skolor. Det som blev tydligt, efter att arbetsgruppen hade sammanställt även dem, var att ett antal områden betonades vara särskilt angelägna att utveckla i Dalarna. Intervjuerna påvisade också, att det fanns en önskan om och ett värde av att starta upp ett eget regionalt projekt liknande *Plug In*. Framförallt för att tillsammans ge fler elever möjlighet och förutsättningar ”att lyckas i skolan” (a.a., s.12).

Förutom intervjuerna fick även Gysams beredningsgrupp och kvalitetsgrupp diskutera möjligheter och eventuella hinder med att starta upp och driva ett projekt av det här slaget i regionen. I det här sammanhanget är det svårt att inte nämna Pernilla Bremer. Pernilla som sedan många år tillbaka har varit navet i hela organisationen Gysam. Hon var också den som redan från början värnade om att få hjälpa till i förstudiearbetet. Med hennes hjälp kunde även arbetsgruppens material och kunskapsinhämtning sammanställas. I den sammanställningen kunde det konstateras att det, i ett kommande regionalt projekt, fanns ett antal delar som var i stort behov av att inkluderas och genomföras på olika sätt ute på skolorna. En gemensam satsning på de här områdena upplevdes kunna generera i ”en bättre skola för alla elever, där det finns stora möjligheter för alla att lära sig och utvecklas” (a.a., s.15). De prioriterade områdena var:

Utbilda skolpersonal i bemötande, metod som når alla elevgrupper med ökad risk för avhopp. Utforma system för att registrera elever som gör avbrott på sitt gymnasieprogram och dess orsaker. Tidiga insatser. Utveckla överbryggnings av grundskola-gymnasium. Minska avhopp på IM. Utveckla SYV och arbetsmarknadskunskap. Flexibel utbildning och anpassade lärmiljöer. (a.a.)

Den här förstudien och de områden som preciseras ovan, kom så småningom att bli grunden till själva projekten. Tillika de resultat som regionen hoppades att projektet skulle kunna landa i. Ett drömscenario med andra ord. Tack vare förstudien fattade direktionen på Region Dalarna beslutet att det nu skulle förberedas för ett regionalt projekt. Ett projekt med SKL:s *Plug In*-projekt som förebild och med Region Dalarna som projektägare. Däremot var det inte rimligt att projekten enbart skulle kunna drivas av kommunerna själva. Så trots ett så småningom positivt besked från direktionen, kunde Region Dalarna bara tålmodigt invänta besked från en annan stor aktör.

Europeiska socialfonden och dess uppdrag

På vägen fram till att kunna förverkliga de båda projekten var det angeläget och nödvändigt att, utöver Dalarnas kommuner, finna ytterligare en stark samverkanspartner. Det var Europeiska socialfonden (ESF) som så småningom kom att bli en mycket betydande sådan.

ESF:s verksamhet kan beskrivas med att de har som främsta uppdrag att bland annat att stärka den Europeiska Unionens (EU) medlemsländers sociala sammanhållning och ekonomi. ESF är dessutom en av EU:s strukturfonder och erhåller årligen tio miljoner euro från EU som skall fördelas på olika projekt. De skall i sin tur främja projekt på tre olika nivåer: nationell, regional och lokal nivå. Projekt som även skall understödja kompetensutveckling och sysselsättning samt motverkar utanförskap.

I Sverige är uppdelningen av prioriterade programområden tre stycken. Inom programområde ett skall projekt riktas mot ”kompetensförsörjning och koppling mellan utbildning och arbetsliv” (*Europeiska socialfonden i Sverige. Program för investering i tillväxt och sysselsättning 2014–2020*, Europeiska socialfonden, 2017, s.4). Inom programområde två skall projekt riktas mot att främja ”ökade övergångar till arbete” (a.a.). Det sista programområdet skall riktas mot sysselsättning.

I slutet av maj 2015 fattade ESF beslutet att utlysningen *Motverka skolavhopp hos unga i Norra Mellansverige* (2015b) skulle genomföras. I Norra Mellansverige åsyftades Gävleborgs-, Värmlands- och Dalarnas län. Det huvudsakliga syftet var att få fler ungdomar i åldersgruppen 15–24 år att fullfölja sina grundskole- och gymnasiestudier. Likaså att arbeta med elever som på sikt riskerade att lämna skolan i förtid. Att arbeta förebyggande i skolan menade ESF även skulle främja arbetsmarknaden med minskad ungdomsarbetslöshet. Utlysningen kom därmed att inkludera insatser som skulle utmynna i både kort- och långsiktiga resultat. I utlysningen hänvisades till olika utmaningar inom regionen Norra Mellansverige. Utmaningar ESF hoppades på att kommande projekt skulle komma att angripa. Dels refererades till att regionen, i jämförelse med andra regioner, hade högre andel av obehöriga elever till gymnasiet, fler andelar lågutbildade och en högre andel av unga arbetslösa. Av den anledningen riktades utlysningen till att gälla ”ungdomar som riskerar att lämna skolan, till exempel de som har en hög grad av frånvaro, motivationssvårigheter eller psykosociala svårigheter” (a.a., s.14). Syftet med kommande projekt skulle därför vara att implementera beprövade metoder och främja strukturalterativ och samverkansinitiativ.

I utlysningen beskrevs också de krav som skulle komma att ställas på de kommande verksamheterna utifrån ett jämställdhets-, tillgänglighets- och icke-diskriminerande perspektiv. De här tre horisontella principerna skulle därför inkluderas. Dels i kommande projektanalyser och dels implementeras i själva utförandet, inom ramen för de kommande verksamheterna. Framförallt i insatser till de deltagande eleverna.

Samtidigt som utlysningen för programområde två presenterades, kom även ESF:s utlysning inom ramen för programområde ett: *Kompetensutveckling för sysselsatta i Norra Mellansverige* (2015a). I den utlysningen riktade ESF in sig på tre olika spår. Ett av de spåren handlade om att öka kompetensen hos personal som arbetar med ungdomar i skolan. Ett spår som enligt ESF kunde relateras till regionens utmaningar:

Utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att stärka individers etablering och ställning på arbetsmarknaden. Det leder generellt även till ökad välfärd och inflytande, ökad valfrihet samt en bättre hälsa. Skolan, arbetsgivare och andra förebilder är förutom familjen viktiga aktörer för att influera unga att studera vidare. För att få ungdomar att studera vidare måste de stanna i skolan och denna utlysning vill kompetenshöja de individer som kommer i kontakt med ungdomar och ge de anställda verktygen att stärka ungdomarna (a.a., s.6).

Det uttrycktes både förväntade och långsiktiga effekter inom det här spåret. ESF betonade, att kompetensutvecklingen därför skulle komma att bidra till, ”att de som arbetar nära ungdomar ska få en förstärkt kunskap om ungdomars situation och motivationer vilket i sin tur bidrar till att färre ungdomar lämnar skolan i förtid” (a.a., s.2). Även i projekt inom ramen det här programområdet betonades, att de horisontella principerna skulle inkluderas i kommande projektanalyser och i kommande genomförande.

Två projektansökningar lämnas in

I slutet av augusti 2015 lämnade Region Dalarna in två ansökningar till ESF. Mycket tack vare ett gediget arbete genomfört under sommarmånaderna av framförallt Karin Rosenberg. Karin som då var projektledare för det framgångsrika projektet *Unga till arbete*. Även Göran Ehn, också han verksam i *Unga till arbete*, bidrog i arbetet med ansökningarna. Vad han inte visste då, var att han så småningom skulle komma att bli projektledare för ett av de två projekten!

Att anta utmaningen att ansöka om att få starta upp ett projekt i syfte att öka skolpersonalens kompetens i bemötandefrågor och gemensamt förhållningssätt och samtidigt söka om uppstart av ett elevriktat projekt. Ja, det upplevde både Karin och Göran som det enda rätta. Trots den ringa tid de hade till förfogande. De hade nämligen, tack vare alla sina år i *Unga till arbete*, sett hur mycket kraftfullare och mer implementerade resultat en verksamhet kunde få, genom att på olika sätt arbeta med både personal och med målgruppen ungdomar. De visste också, mycket utifrån det som hade framkommit i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska anhoppp*. (Ehn, Johansson-Römsi & Woxberg, 2014), att det redan fanns stort behov i regionen av att utveckla skolornas arbete med och kring eleverna. Särskilt att arbeta mer förebyggande för att fler elever skall få möjlighet att fullfölja sina gymnasieutbildningar. Likaså att öka skolpersonalens kompetens om bemötandets betydelse, med stöd av en extern aktör, för att få fler elever att stanna kvar i skolan och fullfölja sina studier.

Projektnamnet *Plugga klart* fastställs

Vid tiden för arbetet med att slutföra ansökningarna till de två projekten, kom Göran och Karin även på namnen *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*. Men det var liksom skrivandet, inte någon enkel process. Dock desto mer nödvändig då de två ansökningarna som snart skulle lämnas in till ESF, även behövde inkludera namn på de båda projekten.

De kom att ägna åtskilliga timmar till att både diskutera och laborera med vilket gemensamt namn som skulle synkronisera med de båda projektens kärna. Många andra liknande projekt hade valt engelska namn där bland annat *dropout*-begreppet var en del i projektnamnet. Något Karin och Göran inte kände var rätt för just det här projektet. De ville gärna ha ett svenskt projektnamn. Ett namn som alla enkelt skulle kunna relatera till och samtidigt gärna ha någon form av koppling till *Plug In*, de båda projektens stora föregångare.

Det var också viktigt att det skulle vara ett positivt laddat uttryck. Ett projektnamn som kunde ringa in värdet av varje elevs rättigheter till att få stöd och förutsättningar för att klara av sin skolgång. Men också kunna relateras till de elever som trots stöd gör studieavbrott. Just de eleverna skall kunna känna sig trygga i att de har fått med sig kunskaper om var det finns andra utbildningsvägar att gå. Så att eleven på sikt skall kunna fullfölja sina studier på annat sätt i en annan studieform. Helt enkelt få hjälp med att plugga klart! För det var något båda också hade stor erfarenhet av. Återigen mycket tack vare alla år i *Unga till arbete*. Där hade det blivit uppenbart att en elev som hade en examen från gymnasiet också var betydligt mer konkurrenskraftig på arbetsmarknaden. Likaså att risken för framtida utanförskap och ohälsa minskade betydligt för elever med just en gymnasieexamen.

Med det i åtanke föll det sig till slut naturligt att välja namnet *Plugga klart*. Bakom de två delprojekten satte de sedan, och för enkelhetens skull, var sin efterföljande siffra. Det var siffrorna ett och två. Siffror som i sin tur hade kopplingar till ESF:s programområden.

Beviljandet

I slutet av december 2015 kom således beskedet. De båda projekten hade beviljats medel från ESF! En glädjens dag som innebar att Region Dalarna, nu i rollen som projektägare, skulle kunna starta upp två stora skolutvecklingsprojekt. Två projekt med en gemensam strävan, att på olika sätt ge fler elever de allra bästa förutsättningarna, att kunna fullfölja sina studier och erhålla en gymnasieexamen. Det som flera regioner redan hade gjort innan.

Likaså skulle Region Dalarna, tillsammans med de kommande deltagande skolorna, få möjlighet att bidra till kunskap och lärdomar om skolutveckling. Precis som Region Dalarna, under ansökningsförfarandet, hade kunnat inhämta från nationell och internationell skolforskning samt från andra projekt i syfte att förebygga studieavbrott. Och med två beviljanden återstod nu bara att invänta det nya året och den tilltänkta personalen. De som skulle komma att ingå i *Plugga klart*-projektens projektledning.

Plugga klart 1 – en sammanfattning

För att få en förståelse för grunden i *Plugga klart 1* behöver en tillbakablick göras i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avbopp*. (Ehn, Johansson-Romsig & Woxberg, 2014), se avsnitt *Sammanfattning av förstudien*. I rapporten framkom behovet av att skolornas personal behöver utbildas i bemötande, för att få fler elever att trivas och stanna kvar i skolan. Något Karin och Göran hade tagit fasta på. De hade även Sveriges Kommuner och Landstings framgångsrika nationella projekt *Plug In* i åtanke. En nationell satsning som då pågick runt om i landet. Där betydelsen av ett gott bemötande var gemensam för nästintill alla de deltagande skolorna. Kärnan i *Plugga klart 1* kom således att inspireras av och utgå från både förstudie och *Plug In*! En kärna som kan beskrivas med att varje deltagande skolas personal, genom kompetensutveckling av extern aktör, skulle komma att skapa ett gemensamt förhållningssätt och bemötande. Inte bara gentemot sina elever utan även kollegialt. Likaså börja grunda för en gemensam plattform för att kunna starta upp utvecklingsarbetet.

Den andra delen i *Plugga klart 1*:s kompetensutvecklingsinsats riktades på ett uppföljande processtöd. Inom processtödet skulle skolpersonalen komma att erhålla ett fortsatt stöd i utformningen av en rutin. En rutin som i sin tur skulle fungera som hjälp i arbetet med att identifiera och fänga upp elever i riskzon för framtida studieavbrott.

I det arbetet skulle de komma att arbeta fram en rutin med åtgärder som därefter skulle komma att tillämpas av all personal. Det för att alla tillsammans skulle kunna bidra till att få fler elever att fullfölja sina studier.

Den här kompetensutvecklingsinsatsen skulle komma att pågå i ett år på respektive skola. En förhoppning var att minst sjuttio procent av de deltagande skolorna skulle komma att genomgå den. Likaså fanns förhoppningar om att kunna nå en hög måluppfyllelse utifrån de för projektet uppsatta resultatmålen, se nedan. Måluppfyllelsen skulle sedan komma att mätas via en personalenkät efter avslutad kompetensutveckling. Genom den skulle kunskap kunna inhämtas om huruvida projektet hade blivit så framgångsrikt som de hoppades på under förarbetet.

Resultatmål 1: Minst åttio procent av personalen anser, att de har fått ökad kunskap och medvetenhet om förhållningssätt och bemötande enligt egen skattning direkt efter genomförd kompetensutveckling.

Resultatmål 2: Minst sextio procent av personalen anser, att de har förändrat sitt arbetssätt gentemot eleverna, så att det främjar inkludering, jämställdhet och icke-diskriminering.

Resultatmål 3: Minst nittio procent av personalen anser, att de har fått ökad kunskap och medvetenhet inom jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering enligt egen skattning direkt efter genomförd kompetensutveckling.

Resultatmål 4: Kön fördelningen bland deltagarna skall vara lika som bland skolpersonalen totalt på varje skola vid terminens början.

Resultatmål 5: Minst tio procent av utbildningstiden skall ägnas åt förhållningssätt kopplat till jämställdhetsproblematik inklusive icke-diskriminering.

Resultatmål 6: Minst fem procent av utbildningstiden skall ägnas åt förhållningssätt kopplat till tillgänglighetsproblematik.

Swedish Empowerment Center

I syfte att kunna erbjuda skolpersonalen kompetensutvecklingsinsatsen inom gemensamt förhållningssätt och bemötande, gjorde Region Dalarna en inbjudan till anbud i upphandling av utbildning och processtöd. Det var den externa aktören Swedish Empowerment Center (Empowercenter) som så småningom kom att bli det företag som vann upphandlingen. Det är en personalägd förening som inte drivs i vinstintresse utan av medlemsnytta och allmännytta. Idén till företaget och framförallt dess innehåll uppkom redan i slutet av 1980-talet, och i början på 1990 blev företaget verklighet. Det är också ur de här tidiga idéerna som kvintessensen i företaget återfinns:

Att utveckla och tydliggöra ett medvetet bemötande och förhållningssätt som bidrar till att de vi möter ges förutsättningar att utveckla viljan, modet och motivationen att bli ansvarstagande subjekt i sina egna liv. Att finna metoder för att detta medvetna bemötande och förhållningssätt också får fäste hos den egna personalen och i den egna organisationen (*Empowermentpedagogik*, Swedish Empowerment Center, 2017, s.1).

Empowercenter har sedan starten arbetat med olika verksamheter. Bland annat olika lärosäten, myndigheter, företag, idrottsföreningar och kyrkliga stift. Det är verksamheter som är belägna runtom i hela Sverige. Utöver det driver Empowercenter även HVB-hem, har öppenvård för ungdomar och arbetslivsinriktad rehabilitering. De vänder sig, genom sitt breda utbud av insatser, dessutom till många olika målgrupper. Skolpersonal och elever är bara några av dem som finns bland målgrupperna.

Personalen på Empowercenter har en gedigen erfarenhet av att utbilda, processleda och handleda människor som befinner sig i olika sammanhang. De som har arbetat med *Plugga klart 1* har varit: Anders Bjurström, Catrin Johansson Fredriksson, Helena Steen, Madeleine Arnberg, Mats Engberg och Micael Berglund. Majoriteten av dem hade mångårig erfarenhet med sig av att själva ha arbetat i skolan innan de började arbeta på Empowercenter. Något som givetvis var en stor tillgång för oss i projektledningen och våra deltagande skolor.

De arbetar utifrån en empowermentpedagogik som består av tre hörnstenar. Det är en pedagogik de även har arbetat med inom projektet. En av de tre hörnstenarna är *involveringspedagogik* som handlar om vikten av att skapa goda relationer och involvera individen i den verksamhet som bedrivs. Det kan exempelvis vara skolan. En annan av hörnstenarna är det *lösningssökande förhållningssättet* som här innefattar att vara nyfiken icke-värderande och nyfiken ovetande. Den tredje hörnstenen är *ett existentiellt synsätt*. I det betonas bland annat: ”Tron på alla människors lika värde” (a.a., s.3), ”Tron på alla människors förmåga att fatta beslut över sitt eget liv” (a.a.) och avslutningsvis ”Tron på att alla människor har en vilja till meningsfullhet i sina liv” (a.a.). De tre hörnstenarna genomsyrar även det omfattande metodmaterial som Empowercenter har arbetat fram under åren och som de använder sig av i mötet med de olika målgrupperna.

Inom *Plugga klart 1*-projektet har målgruppen varit skolpersonal. På många skolor har all personal deltagit oavsett vilken funktion de har haft. Skolpersonalen har visserligen haft ett visst eget ansvar för att bedriva individuellt och för projektet riktat arbete. Men de har i stor del haft stöd av Empowercenter.

Syftet med deras insatser har varit, att stödja skolorna i, att grunda en verksamhet utifrån ett gemensamt förhållningssätt och bemötande samt ett normkritiskt tänkande. Likaså stödja dem i arbetet att skapa rutiner och modeller för hur skolans verksamhet kan förbättras.

Självva upplägget på Empowercenters personalriktade arbete har varit att skolpersonalen har haft två inledande utbildningsdagar. Under de här dagarna har personalen fått göra flera av övningarna ur deras metodmaterial. En av de övningarna har varit ”Den gemensamma spelplanen” (a.a., s.12). Den syftar till att skapa ”förutsättningar för att arbeta efter en gemensam värdegrund, ett gemensamt arbets- och förhållningssätt” (a.a.). För att nå dit behöver personalen först gå igenom spelplanens olika sidlinjer som innehåller: *mål, resurser, kommunikation* och *förhållningssätt*.

I arbetet med sidlinjerna *mål* och *resurser*, även kallade ”Vad-linjer” (a.a.), har personalen fått konkretisera vilka mål och resurser verksamheten har. Finns en samsyn kring verksamhetens mål? Har alla kunskap om dem? Vad kan verksamheten vinna på att alla drar åt samma håll? Likaså gällande resurser. Skolorna har behövt reda ut, om det finns en samsyn kring hur de använder verksamhetens resurser på bästa sätt. Kommer allas kompetens till nytta i strävan att nå våra mål? De andra två sidlinjerna, *kommunikation* och *förhållningssätt*, symboliserar ”Hur-linjer” (a.a.).

Inom *kommunikation* har strävan varit att finna en gemensam och tydlig kommunikationsväg där risk för felaktiga tolkningar minimeras. Likaså att alla har kunskap om i vilka forum olika frågor skall tas upp. Och den sista sidlinjen, *förhållningssätt*, handlar om att omforma en värdegrund till ett förhållningssätt. Att alla, genom samsyn, skall känna sig trygga i hur de skall bemöta varandra och de runt omkring dem. Empowercenter menar att om vi gör det så skapas ”förutsättningar för att alla medarbetare skall kunna ta ett ansvar i sitt arbete, så att vi håller oss till det som är överenskommet. En verksamhet med tydlighet i strukturen och de sidlinjer som vi har att förhålla oss till, skapar utrymme för medarbetarna att växa, ta ansvar och utvecklas” (a.a., s.11). Och just ansvar är det som hela spelet på spelplanen präglas av. Att all personal tar ansvar för att förhålla sig till och följa det som verksamheten har bestämt, genom att tillsammans krita upp och skapa samsyn kring sidlinjerna.

En annan övning deltagarna har fått ta del av är ”5:55” (a.a., s.22). 5:55 är en metafor för att synliggöra hur vi disponerar vår tid vid möten. Tanken utifrån metaforen är att vi, om vi har en timme till förfogande, maximalt skall ägna fem minuter åt problemet och 55 minuter åt lösningen. En således effektiv metod som utgår från ett lösningsfokuserat förhållningssätt.

Avslutningsvis kan nämnas en övning som skolpersonalen också har fått ta del av. En övning som heter ”Samarbetsrelationer” (a.a., s.27). Empowercenter menar att vi behöver försöka se bortom vår tendens att kategorisera en människa vi möter utifrån huruvida den är motiverad eller omotiverad. Att vi i istället försöker rikta vår nyfikenhet på den relation som råder mellan samtalsparterna och inta förhållningssättet att motivationen finns i relationen. Själva utgångspunkten är att samarbetsrelationerna kan inta tre ganska så olika former. De här formerna är: *kund*, *besökare* och *klagare*. Att vara *kund* innefattar att individen har en insikt om att det finns ett problem och också har en vilja att faktiskt göra något åt det. Med det tillkommer också en ansvarskänsla att finna lösningen.

Nästa form är *besökaren* och kan beskrivas med att individen upplever att det inte finns något problem och därmed inte behöver hjälp. Däremot finns heller inte något uttalat motstånd.

Den tredje och sista formen är *klagaren* som dessutom är raka motsatsen till *kunden*.

Inställningen hos *klagaren* utgår från att det visserligen finns ett uttalat problem, men att det inte är dennes ansvar att lösa problemet. Eftersom den inställningen är klagarens fasta standpunkt, finns heller ingen vilja att bli delaktig i en process som strävar till att finna en lösning.

I likhet med de andra övningarna som precis beskrivits, har all deltagande skolpersonal fått reflektera över sig själva och sin verksamhet för att finna beröringspunkter. I övningen ”Samarbetsrelationer” (a.a.) har deltagarna dessutom fått möjlighet att reflektera över sina kollegor och i möten med elever. Det i syfte att försöka få en förståelse för vad som faktiskt kan göra att en person inte bidrar till att lösa ett uppenbart problem. Att det faktiskt kan bero på att problemet inte är ett problem för den personen eller att personen inte ser sig själv som en del av lösningen.

Som avslutning på den andra utbildningsdagen fick de två skolorna börja planera och precisera vad de ville att tiden på de uppföljande handlednings- och processtödstillfällena skulle läggas på. Skolorna och arbetslagen fick därefter möjlighet att arbeta mer fördjupat utifrån det behov som fanns och som har varit relaterat till något av projektens alla delar med Empowercenters stöd.

I genomsnitt har varje arbetslag/sammansatt personalgrupp kommit att ha tre till fyra tillfällen. Innehållet i de här tillfällena har inte bara skiftat mellan de deltagande skolorna utan kan även ha varierat mellan en skolas olika arbetslag.

Formellt sett har hela projektet pågått under ett läsår ute på skolorna. En del av skolorna har trots det valt att förlänga med ytterligare processtöd under det följande läsåret. Mycket för att de har sett behovet av att ännu bättre kunna förankra det arbete som har gjorts under det första året. Det kan tilläggas att Empowercenter även har haft kontinuerliga avstämningsmöten med oss i projektledningen. Framförallt för att också vi skulle kunna följa med i våra skolors olika processer. Avstämningsmötena har därför varit mycket värdefulla för oss i vårt arbete. Det har också varit väldigt lärorikt att ha fått ta del av hur utbildarna arbetar. Både sett till deras upplägg i utbildnings- och processtödsinsatserna och i deras metodik. Deras humanistiska syn på människan och tron på dess utveckling färgar dessutom av sig i allt de gör!

De har i sin tur åtskilliga gånger lyft till oss i projektledningen hur tacksamma de har varit över att ha fått vara med ”på den här resan”. En uppskattning som har betytt mycket för oss.

Under de här åren har jag ofta tänkt på att den inramning Empowercenter har, skulle vara så många andra skolor till hjälp. Skolor som likt våra vill utveckla sin verksamhet till att bli ännu bättre, just genom att arbeta med gemensamt förhållningssätt och ett gott bemötande.

Kristinegymnasiet – ett fantastiskt gott exempel!

Under vårterminen 2016 fastställdes det att arbetslagen inom dåvarande rektorsområde två (RO2), skulle påbörja kompetensutvecklingsinsatsen inom *Plugga klart 1* direkt vid uppstarten av kommande hösttermin. I RO2 ingick arbetslagen för Hantverksprogrammet (HV), Hotell- och turismprogrammet (HT) och Restaurang- och livsmedelsprogrammet (RL). I samband med det fastslogs även att projektarbetet skulle förläggas varje fredag morgon mellan klockan 8:00-9:30. Att det bara vara RO2 som skulle starta upp projektet berodde på att personalen inom det andra rektorsområdet samtidigt skulle genomgå *Läshyftet*. De skulle därför komma att få vänta ett läsår innan det skulle bli deras tur att kliva på *Plugga klart 1*.

När höstterminen startade upp var det beslutat, att skolledare Sari Peltokorpi skulle leda skolans interna utvecklingsarbete tillsammans med förstelärare Maria Storm. Sari, dels med ett övergripande ansvar över projektet och dels för att skapa förutsättningar för projektarbetets fortlevnad. För Maria, i den nya rollen som delprojektledare för *Plugga klart 1*, skulle det innefatta ansvar för det faktiska genomförandet. Vad ingen visste då var att det här läsårets projektrelaterade arbete som den här personalen skulle komma att göra, så småningom skulle bli något alldeles enastående!

När personalgruppen startade upp projektet fick de först en inledande och mer allmän information om projektet från *Plugga klarts* projektledning. Informationen följdes upp av en genomgång av, det för projektet specifikt framtagna stödmaterialet *Rutin för att identifiera elever i riskzon samt åtgärder* (Funcke, Ehn & Bark-Nordin, 2016c). De fick även en fördjupad genomgång om det arbete de skulle komma att göra i framtagandet av skolans riskfaktorrutin. Personalen i RO2 skulle därmed bli de som skulle komma att ansvara för det arbetet. Bland annat skulle de, utifrån vad som uppfattades vara en icke-fungerande närvarorutin, arbeta om innehållet. Personalen själva var överens om att närvarorutiner var viktiga. Samtidigt upplevde de att den rutin de hade inte alls var förenlig med deras verksamhet. De beskrev att de inte hade fått vara delaktiga i framtagandet av rutinen och att något förankringsarbete aldrig hade gjorts. Rutinen hade helt enkelt inte implementerats på skolan.

Inför det andra tillfället hade Maria och Sari sett till att bygga upp en digital *Plugga klart 1*-plattform. En plattform som skulle kunna fyllas med en mängd olika material som upplevdes relevanta för skolans utvecklingsarbete med fokus på ökad närvaro. De hade även gjort en arbetslagstidsplanering där kommande *Plugga klart 1*-aktiviteter var inlagda.

Personalen hade i sin tur fått i uppgift att, inför det andra tillfället, läsa igenom och reflektera över innehållet i stödmaterialet (a.a.). De hade även fått möjlighet att skriftligen förmedla egna reflektioner på plattformen som de hade fått efter genomläsningen. Vilket många även hade gjort. Vid det andra tillfället fick personalen inledningsvis samtala med varandra i mindre grupper vad innehållet i stödmaterialet hade väckt för tankar hos dem. De fick vidare reflektera över hur de på Kristinegymnasiet skulle kunna arbeta på ett framgångsrikt sätt för att främja närvaro hos eleverna. Särskilt gällande de elever som skulle kunna vara i riskzon för framtida studieavbrott. Under den här samtalsstunden hade personalen samtidigt tillgång till alla de återkopplingar som gjorts, utifrån föregående veckas uppgift, och som hade lagts in på deras *Plugga klart 1*-plattform.

Efter det fick alla grupper lyfta sina tankar för varandra. Ett moment där det omgående visade sig att många i personalgruppen uttryckte exakt samma tankar och upplevelser.

Nedan presenteras några utvalda citat som får vara representativa för gruppens upplevelser:

”All frånvaro är en problematik.”

”Närvaro är jätteviktigt.”

”Frågan är hur vi skall arbeta med närvaron – för i dagsläget agerar många olika.”

”Våra rutiner är jätteviktiga och att vi är medvetna om dem och rutinerna behöver också följas upp.”

”Jag är nyanställd och jag vet inte vilka rutiner som gäller här.”

”Jag har jobbat här i femton år och är också osäker på vilka rutiner som gäller och vilka steg som skall göras.”

”Det är bra med rutiner – men vi måste följa dem.”

”Jag tycker att det bästa är om ämnesläraren larmar till mentorn efter till exempel två-tre frånvarotillfällen för det är svårt för mentorn att greppa över allt.”

”Jag tycker att det är frustrerande att CSN kan dras på en av mina elever utan att jag som mentor fått kännedom om att det skall ske.”

”Det är frustrerande att ett beslut som jag som mentor har fattat gällande oanmäld frånvaro kan ändras av ledningen.”

”Det är inte bra att elever under arton kan sjukanmäla sig själva.”

Efter det momentet delade Maria ut de underlag som Kristinegymnasiet hade för tillfället och som berörde just *Närvaro* ur olika perspektiv. De underlagen var:

Kristinegymnasiets rutiner för sjukanmälan (version 2015-10-20)

Rutiner vid olovlig frånvaro läsåret 15/16 (version 2016-01-15)

De här underlagen kom sedermera att ligga till grund för den uppföljande diskussionsstunden där personalen, nu uppdelade i mindre grupper, fick läsa och reflektera kring texten i de båda dokumenten samt även skriva ned sina synpunkter på förbättringar. Det här gjordes i syfte att de två underlagen, på sikt skulle kunna förädlas och förankras på hela skolan. Men också, och för första gången, bli rutindokument som skulle kännas som deras egna. Inte som något de bara fått sig tilldelade.

I nästföljande steg fick de i uppgift att komplettera tillvägagångssättet, för hur all skolpersonal skall arbeta i fortsättningen för att närvaron skall bli bättre. Till hjälp i det efterföljande diskussionsarbetet fick de därför med sig ett flertal frågeställningar att reflektera över. De frågeställningarna var följande:

Vad tycker vi skall räknas som sen ankomst?

Vad är anmäld respektive oanmäld frånvaro för oss? Hur skall det definieras?

Vem får anmäla frånvaro? Kan det vara elevens kompis som gör det muntligt? Är det anmäld frånvaro eller måste det vara vårdnadshavare eller eleven själv (om arton år)?

Skall vi ha undantag? Exempelvis för elever som reser till skolan.

Skall vi rapportera i pärm och/eller på datorn?

När skall vi rapportera på Skola24? Skall det rapporteras i samband med uppstart, under eller direkt efter lektionen? Om vi inte rapporterar direkt, vet inte elevens vårdnadshavare om deras barn har dykt upp eller inte.

I anslutning till diskussionsstunden fick all personal möjlighet att lyfta det som de tyckte behövde ändras eller läggas till. Det i syfte att tydliggöra informationen. Både innehållsmässigt och begreppsmässigt sett. I diskussionen framkom det att många av dem var överens om vilka nödvändiga förbättringar som behövde göras. Likaså att det var viktigt att alla var enade om vad som faktiskt skall gälla: ”Det är även bra att vi jobbar med det här eftersom eleverna också kommer att ställa frågor om vad det faktiskt innebär det som står.”

Det diskuterades vidare kring vilka målgrupper dokumenten skulle vända sig till. De befintliga underlagen hade nämligen vänt sig till olika målgrupper. Det ena var riktat till personalen och det andra var riktat till vårdnadshavare och elever. Något personalen inte tyckte var optimalt. De var av den bestämda uppfattningen att båda dokumenten skulle vara tillgängliga för alla.

Maria samlade sedan in underlagen och sammanställde dem, så att det skulle kunna bli en god utgångspunkt i det fortsatta arbetet med de två dokumenten. Därefter, och i samband med avrundningen av passet, fick all personal genom övningen *Exit ticket*, möjlighet att under en minut skriftligt uttrycka i ord vad dagens pass genererat i för dem själva utifrån en specifik frågeställning. Nedan presenteras personalens upplevelser, beskrivet med deras egna ord, utifrån frågeställningen: *Vad är det viktigaste jag tar med mig idag?*

”Vi behöver bättre rutiner samt klara direktiv.”

”Känslan av att medvetenhet och gemensam samsyn skapas.”

”Hur viktigt det är att vi har rutiner som alla känner till och följer. Det gör vårt arbete effektivt.”

”Bra att få tid att diskutera rutiner och ett klargörande.”

”Det känns som att vi faktiskt påverkar. Det händer något.”

”Sjukanmälan i målsmans ansvar till elever under 18. Superbra!”

”Våra rutiner kan bli bättre! Men EHT-gruppen måste jobba ihop.”

”Bra diskussion kring definitioner och hur vi kan göra lika. Positivt!”

”Våra rutiner behöver ses över. Tycker *Plugga klart* känns superbra och viktigt.”

Det projektrelaterade arbetet kom att fortsätta med full frenesi under hela läsåret 16/17.

Personalen arbetade vidare med att se över skolans rutiner och dokument gällande frånvaro. De bröt ner närvarorelaterade begrepp, diskuterade och reviderade. Utöver det lades mycket fokus på hur de generellt sett skulle kunna främja elevernas närvaro ännu mer. Ett närvarofrämjande arbete med andra metoder än bara specifika rutiner. Det var ett arbete de förstod inte skulle kunna göras i en handvändning. Trots det var upplevelsen att de redan efter en kort tid, och med olika insatser, hade lyckats ta små kliv framåt i de tre arbetslagen och att alla tyckte att arbetet var givande.

Under den här perioden gjorde de även olika projektrelaterade aktiviteter direkt med eleverna. Exempelvis kom delprojektledare Maria och delprojektledarna i *Plugga klart 2* att arbeta med värdegrundsfrågor och göra olika samarbetsövningar i ett par klasser.

Syftet med de aktiviteterna var att stärka både klassens individer och även klassen som grupp. Ett arbete som de hoppades på sikt, skulle leda till att fler elever skulle börja trivas och komma till skolan.

Under vinterhalvåret kom personalgruppen att ha sina två utbildningsdagar tillsammans med Empowercenter. Efter de dagarna såg Maria till att förbereda, och genomföra, en utvärdering i hela den deltagande personalgruppen. I samband med den fick även alla möjlighet att fundera över, och skriftligt uttrycka, vilka förhoppningar och förväntningar de hade inför vårterminen. Det som framkom vid det tillfället kom sedan att delges oss i projektledningen. Det gjordes i syfte att vi skulle kunna få mer kunskap om och insikt i, hur de ditintills hade upplevt sitt deltagande. Förhoppningar och förväntningar som presenteras nedan i sin helhet:

Hur har du upplevt den här kompetensutvecklingsinsatsen hittills?

- ”Otroligt inspirerande - en vilja att växa!”
- ”Mycket givande höst, roligt och intressant varje träff.”
- ”Lösningssinriktad pedagogik - både på jobbet och privat.”
- ”Givande diskussioner och all erfarenhet.”
- ”Vikten av att rutinerna ifrågasätts, granskas och är levande.”
- ”Jobba med frågorna på djupet.”
- ”Lärorika föreläsningar.”
- ”Boken = verktyg!”
- ”Bra att skolan tar helhetsgrepp om att främja elevers närvaro.”
- ”Förhållningssätt och bemötande.”
- ”Lyfta vikten av att alla ska känna att man kan lyckas.”

Vilka tankar och förväntningar har du inför vårens fortsatta projektarbete?

- ”Gemensam grund när det gäller NPF – samsyn.”
- ”Verktyg inom NPF!”
- ”Implementera våra kunskaper - på individ och organisationsnivå.”
- ”Spika rutinerna - förankra på alla nivåer!”
- ”Förbereda inför ht-17, mentors uppgifter.”
- ”Årets *Plugga klart 1*-arbete får genomslagskraft kommande läsår.”
- ”Öka närvaron och få eleverna motiverade.”
- ”Hjälpa och stötta varandra i det hälsofrämjande arbetet.”
- ”Få fram konkreta planer för återhämtning.”
- ”Gemensamma spelplanen!”
- ”Tydlighet, samverkan och återkoppling.”
- ”Våga testa nya arbetssätt.”
- ”Många bra och utvecklande pedagogiska diskussioner.”

”Utforma dokument som tydliggör och underlättar vårt gemensamma arbete med eleverna.”

”Fortsätta jobba med boken “live”!”

”Spännande!”

”Viktigt att vi delar med oss med varandra om våra nya erfarenheter.”

Utbildningsdagarna och utvärderingsarbetet följdes upp av ett flertal handlednings- och processtödstillfällen ute i de tre arbetslagen under vårterminen. Även då var det Empowercenter som stöttade dem i deras processer.

I och med att personalen, till skillnad från under utbildningsdagarna, var uppdelade i respektive arbetslag, fick de därmed även möjlighet att välja själva vad de ville fokusera på att arbeta med inom det egna arbetslaget under de här tillfällena.

Utöver det fick all personal i RO2, vid ett flertal tillfällen, även utbildning i neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) samt arbetade vidare med resterande kapitel i boken *Lösningssinriktad pedagogik* (Måhlberg & Sjöblom, 2012). De arbetade också med tre olika elevfall utifrån Case metodik. Något som vid en snabb muntlig rundfrågning lyftes, att det uppskattades av flera. Den påvisade dock samtidigt hur många olika tolkningar som faktiskt görs utifrån en och samma situation. Något som var viktigt att ha i åtanke i det fortsatta arbetet.

Under en förmiddag i juni samma läsår var det således dags för personalen att avrunda RO2:s medverkan i *Plugga klart 1*. Det gjordes genom att de först fick göra en större utvärdering av kompetensutvecklingsinsatsen. Vid det här tillfället var personalen från de tre arbetslagen, skolläningen, delprojektledare Maria, projektledningen från Region Dalarna samt de tre delprojektledarna från *Plugga klart 2* på plats.

Inför dagen hade personalen dessutom fått förbereda sig med att reflektera över ett antal frågeställningar som sedermera lyftes upp arbetslagsvis under mötet. Efter varje arbetslags presentation ägnades tid åt en gemensam reflektion kring varje aktuell fråga. Nedan presenteras en sammanfattning av de tre arbetslagens upplevelser utifrån respektive frågeställning:

Hur upplever du att projektet fungerat rent allmänt på skolan?

De tre arbetslagens helhetsintryck av hur projektet hade fungerat på skolan under läsåret, var mestadels positiv. All personal upplevde att Empowercenters utbildningsdagar var givande och värdefulla. NPF-föreläsningarna uppskattades också av alla. Andra positiva delar som lyftes var den fina uppbackning personalen hade fått från skolans delprojektledare i *Plugga klart 2*, Anna-Karin, Ninni och Eva. Även skolans arbetsterapeut Susanne lovordades, liksom uppbackningen från elevhälsoteamet. Sett till det praktiska arbetet lyftes det, att det hade varit positivt att de hade fått arbeta fram tydligare rutiner för att främja elevernas närvaro. Det uppskattades också att de hade arbetat medvetet med att alla pedagoger skall lägga upp lektionerna på samma sätt.

Vidare berättade ett arbetslag: ”Vi har gjort studiebesök på det estetiska programmet och vi har även lärt oss om förhållningssätt kring *Mindset*. Så nu vet vi hur vi skall fortsätta.” Ett annat arbetslag beskrev, att i och med att det här var det första året för projektet, ”har det samtidigt inneburit att vi har kunnat tolka och gjort mycket fritt, på gott och ont.”

Den enda egentliga skillnaden arbetslagen emellan, det var upplevelsen av innehållet i Måhlberg och Sjöbloms bok (2012). En del upplevde att de hade fått med sig många goda verktyg från den, medan andra var av uppfattningen att den inte alls var tillämpbar på gymnasieelever.

Innan det var dags att gå vidare till den sista frågeställningen lyftes avslutningsvis ytterligare några upplevelser:

”Som mentor är det ovärderligt med stödet från delprojektledarna i *Plugga klart 2*. Det hade inte gått annars. Och vi har ju aldrig haft det så här förut!”

”För oss kom projektet helt rätt i tiden.”

”Vi har hittat ett VI i det här. Både i klassrummet och kollegialt.”

”Det har varit avgörande att projektarbetet varit återkommande. Att det varit varje vecka på bästa lektionstid, på morgonen då vi alla är som mest kreativa. Inte i slutet på dagen då energin är slut.”

Vilka möjligheter har projektet medfört?

I anslutning till den nästföljande frågeställningen fick personalen reflektera över vilka möjligheter som de tyckte att projektdeltagandet hade medfört. Generellt framkom en gemensam uppfattning av att det var många inslag som hade gett dem nya insikter under det projektår som hade gått. Även i de diskussionerna betonades de dagar de hade haft med Empowercenter som värdefulla. Likaså utbildningsdagarna med fokus på NPF. Ett av arbetslagen lyfte att de kommer att testa att ha NPF-möblering i några klassrum för de nya eleverna som kommer att börja i årskurs ett under den kommande hösten:

Det har gjorts rejäla inköp för det här, och det blir en stor omställning för personalen. Men vi tror att det blir jättebra! Vi tycker också att det har varit jättebra att det har kommit folk utifrån. Våra diskussioner här på skolan är fantastiska. Men just att få andras ”ögon och perspektiv” har varit otroligt värdefullt.

En annan möjlighet som all personal var eniga om hade tillkommit, enkom tack vare projektet, det var att de hade fått ordentligt med tid att lägga på utvecklingsarbetet. För det hade gett dem förutsättningar att kunna samarbeta med varandra på ett helt annat sätt inom olika områden. Genom det hade de fått möjlighet att hitta gemensamma arbetssätt att utveckla tillsammans. Gemensamma rutiner kring närvarofrämjande arbete, exempelvis i mentorskapet, där man som mentor inte längre upplevdes lika ensam i ansvaret för eleverna. Att personalen i arbetslaget numera hjälptes åt mer kring eleverna. Något som upplevdes positivt och som en stor förbättring från tidigare. Särskilt med tanke på, och som en i personalen uttryckte det: ”Som mentor kanske man bara har sina mentorselever en lektion per vecka och då är det svårt att se allt.” Ett annat område där arbetslagen beskrev att de hade funnit en god samverkansform kring, det var användandet av samma upplägg på start och avslut på lektionerna. Likaså att de numera har övergått till att ha fasta sittplatser i klassrummet: ”Genom att successivt också omgruppera grupperna och ha fasta platser, så upplever vi att det har ökat gemenskapen. En effekt som har tillkommit med det är att det har blivit lugnare också. Bättre koncentration och ökad trygghet. Alla vet ju var de skall sitta nu.” Ett arbetslag beskrev, att de även hade valt att prata mycket med sina elever om arbetsro och om hur det skall vara för att ha arbetsro. Något eleverna dessutom hade efterfrågat själva: ”Eleverna säger själva att de vill ha tyst. Så börjar det bli lite pratigt så har vi snabbt kunnat säga att ”Det här bestämde vi tillsammans. Skall vi ändra på det?”. Eleverna har då sagt ”Nej” och så har det blivit lugnare igen.”

Vidare var upplevelsen att projektdeltagandet hade gjort att de också hade kunnat få hjälp genom Eva, Ninni och Anna-Karin. Likaså att det hade möjliggjort att Eva hade kommit att ta arbetet bland annat med hemmasittare.

En hel del av hemmasittarna har kommit tillbaka till skolan successivt genom olika lösningar och upplägg: ”Några har till och med kunnat komma tillbaka till klassrummet i viss mån. Det är fantastiskt. Och det har varit fantastiskt, att vi genom projektet har fått en *Studieverkstad*! Det har vi ju aldrig haft förut!”

Därefter var tanken, att den sista frågeställningen skulle ge personalen möjlighet att lyfta vilka utmaningar de hade upplevt under projektåret. Diskussionen uteblev dock eftersom endast en sådan lyftes. Den var emellertid en upplevelse som de tre arbetslagen delade med varandra. En utmaning som kunde relateras till det faktum att deras arbete hade försvårats av att de, på grund av sjukskrivning i skolledningen under våren, inte hade haft hela skolans ledning delaktig i hela projektarbetet. Något de upplevde att de skulle ha behövt. Men det var också det enda. I övrigt var alla rörande överens om att projektarbetet hade genererat i övervägande vinningar. Däremot lyftes det att det fanns farhågor inför det kommande läsåret, då projektet formellt sett var slut. De skulle påbörja *Läshjältet* i samband med hösterminsuppstart. Trots det fanns en bestämd vilja i gruppen att det arbete de hade startat upp och utfört i *Plugga klart 1*, behövde få fortleva och intensifieras nästkommande läsår. Personalen samtalade därför vidare kring vad de såg var viktigt för att kunna få arbetet att fortskrida i samma anda. Och även här var personalen överens om, att det fanns några avgörande förutsättningar som de såg var nödvändiga för att kunna göra det. Förutsättningar som en pedagog sammanfattade enligt nedan:

Vi behöver fortsätta få tid på arbetslagsträffar och på studiedagar för att projektet skall kunna leva vidare och bli hållbart även efter projektets slut. Att få tid att fortsätta förbättra närvaron hos våra elever och skapa ännu bättre rutiner och gemensamma arbetssätt i arbetslaget. Vi behöver, utöver att fortsätta arbeta för en högre närvaro på programmen, även ha en bättre struktur på lektioner och tänka på klassrums-möbleringen. Och *Mindset*-arbetet vill vi också få fortsätta arbeta med på arbetslagstid.

Innan mötet skulle börja avrundas fick personalen möjlighet att blicka framåt och berätta, vad de ville ta med sig till det kommande läsåret:

”De åtta arbetslagen kommer att ha arbetslagstid på fyra olika tider. Det möjliggör för delprojektledarna att kunna träffa dem och samtala kring vissa elever på ett mycket bättre sätt än det är möjligt idag.”

”Eftersom vi arbetar med att främja närvaro och det arbetet fortsätter med full kraft även i höst, så vore det bra att ta fram närvarostatistik för det här året. Då kan vi jämföra med föregående och också nästkommande läsårs närvarostatistik.”

”Vi behöver ta fram ett underlag som sammanfattar nyckelstrategierna inom lösningsfokuserat förhållningssätt och som vi kan ha som ett stödmaterial i situationer, där vi snabbt behöver ta hjälp av en strategi. Exempelvis om vi frågar en elev hur hen tycker att det har gått och eleven svarar ”Bra” så skall vi säga: ”Vad betyder bra för dig?”. ”

”Andra underlag som behövs är en uppdatering av frågorna till utvecklingssamtalen.”

”Vi behöver se över vilken dokumentation som sitter i klassrummet. Exempelvis ordningsreglerna. Bara genom att byta till ett positivare begrepp kommer dokumentet att få ett större värde. Varför inte vår gemensamma spelplan?”

”Det finns en hel del konkret som nästa rektorsområdes personal kommer att kunna arbeta med inom projektet, vilket är bra. De behöver arbeta med eget och inte göra om det som redan har gjorts i år, även om de behöver ha kunskap om det också förstås. Vi vill få möjlighet och tid att få sammanstråla med dem och samtala med dem.”

”Något som ses över just nu är dagordningen till klassrådet. Eleverna uppskattar när vi tar upp: Vad händer nästa vecka? De vill få tid att planera.”

”Vi kommer att ha två tillfällen till nästa läsår med handledning och processtöd med Empowercenter vilket är jättebra. Vi kommer också att behöva ha viss tid för projektet också, så att inte all tid går till *Läshytet*.”

”Kunskap kring bemötande är inte bara värdefullt som pedagog. Även i yrkeslivet och privat är det en fantastisk kunskap att ha med sig. Hur vi bemöter varandra är så avgörande!”

I och med att delprojektledarna i *Plugga klart 2* också deltog vid det här tillfället, fick även de avslutningsvis möjlighet att lyfta på vilket sätt de hade för avsikt att utveckla projektarbetet under nästkommande läsår. De berättade att de skulle komma att kartlägga de nya eleverna i årskurs ett direkt i höst, liksom testa att göra så kallad BAS-utredning på eleverna i en hel klass. Utöver det nämndes att de kommer att göra ett utskick till de elever som har kommit in på något av deras program. Det i syfte att efterfråga ”om det är så att eleven vill att vi kontaktar hen innan skolstart. Då kommer vi att göra det. För vissa elever kan det vara avgörande.” Vidare lyfte de tre delprojektledarna vikten av att börja utvärdera vilka elever som faktiskt kommer till *Studieverkstaden*. Det med anledning av att de under det här projektåret har upplevt ganska stora skillnader i vilka program som eleverna kommer ifrån och inte kommer ifrån:

Vilken mentor en elev har spelar in. En del mentorer visar inte upp eller följer inte med eleven till *Studieverkstaden* och då kommer inte eleven självmant. Elever behöver dessutom komma i alla fall två gånger, för sedan tycker faktiskt majoriteten att det är helt okej att vara där. Under året har vi haft 150 elever i *Studieverkstaden*! Och i *Studieverkstaden* sker också mycket förebyggande arbete!

Mötet avrundades därefter med att, från projektledningens sida, betona personalens entusiasm och fina insats. Likaså tacka för att de hade lyckats knyta samman de två projekten på ett alldeles fantastiskt sätt. De var verkligen ett riktigt gott exempel på hur ett skolutvecklingsarbete kan utföras. Den deltagande personalen hade under det gångna läsåret, med stor nyfikenhet och ett enormt engagemang, tagit sig an den stora uppgiften.

För mig var det såklart en otrolig förmån att få besöka personalgruppen vid ett flertal tillfällen under året. I och med det kunde jag också få ta del av deras kloka resonemang. Jag lärde mig massor vid varje tillfälle bara genom att lyssna och iaktta. Därför kändes det extra spännande att deras ambitioner inte slutade här. Inför det nästkommande läsåret hade de lämnat in önskemål till skolledningen om att få fortsätta arbeta med samma frågor. De hade också önskat få ytterligare handlednings- och processtödstillfällen av Empowercenter. Allt för att låta det, enligt dem själva, ”viktiga arbetet få leva vidare”.

Vid det här laget hade jag sedan länge sett deltagandet i *Plugga klart 1* som något som skulle pågå under ett års tid. För det var ju precis så som projektet var utformat. Jag hade därför aldrig reflekterat över om det verkligen var tillräckligt. Det var först när jag mötte de här individerna som jag började fundera i de banorna.

För trots att de, i mina ögon, hade kommit så långt så ville de inget hellre än att få fortsätta. Så först då började jag förstå att det kanske är precis det som behöver göras.

Att inte låta arbetet med ett gemensamt förhållningssätt och ett gott bemötande, bli en aktivitet som bara genomförs under ett år. För att nästkommande läsår efterträdas av något helt annat.

Det var i alla fall inte så de här människorna, jag hade framför mig den här dagen, ville ha det. De ville få arbeta vidare eftersom de upplevde att de var allt annat än färdiga.

Det hann gå nästan ett år efter det sista utvärderingstillfället innan jag kom mig för att tillfråga några ur den här personalgruppen om de kunde tänka sig att låta sig intervjuas. Anledningen till att jag gjorde det var för att jag var nyfiken på att få veta, nu när de hade fått lite distans till kompetensutvecklingen, hur de faktiskt hade upplevt året som de hade arbetat i projektet. Likaså om de upplevde att det arbetet hade fått någon bäring. Både i sina egna yrkesutövanden men också i verksamheten i stort. Så som de hade hoppats på läsåret innan.

Att få ta del av deras egna upplevelser och lärdomar kändes som en värdefull kunskapskälla att få ta del av. Både för min egen del men också för att få berätta om i den här boken. Och glädjande nog så svarade alla tre ”Ja”.

Jag vill rikta ett stort tack till all personal i RO2 som var involverade och engagerade i *Plugga klart 1* under läsåret 16/17. Tack för att ni var så generösa och lät mig få följa ert arbete. Inte bara vid ett utan vid ett flertal tillfällen under det här året. Tack för ert underbara bemötande. Ni fick mig verkligen att känna mig välkommen alla de gånger vi sågs!

Jag minns att jag, när jag gick ut från skolbyggnaden den där dagen i juni 2017, genast började känna en tomhet över att den här tiden med er var över. Det hade varit en så otroligt rolig och givande tid. Jag ville ärligt talat inte att den skulle vara över. Vad jag inte visste då var att jag inte alls skulle behöva vänta speciellt länge innan jag skulle få återse er alla igen. Men då med fokus på något helt annat och dessutom inom ramen för *Plugga klart 2*!

Och kära Maria, Alexander och Sebastian. Tack för de lärdomar och den inspiration ni har gett mig. Och tack för att ni låter mig delge för andra hur ni har tagit hand om och förädlat de kunskaper ni har fått med er genom *Plugga klart 1*. Kunskaper som ni dessutom har gjort till era egna, både privat och i er praktik!

Maria Storm

Det jag tar med mig är framförallt det lösningsinriktade förhållningssättet. Där jag numera alltid möter varje enskild individ där den befinner sig, med ett nyfiskt ovetande och icke-värderande sätt. Jag har också lärt mig vikten av att tänka positivt och hela tiden utgå från, att alla faktiskt gör så gott de kan.

Det var tidigt under vårterminen år 2016 som jag fick kännedom om Maria tack vare skolledare Sari Peltokorpi. Sari uttryckte redan då en förhoppning om att Maria, tillsammans med Sari själv, skulle leda arbetet i *Plugga klart 1* under det kommande läsåret. En önskan som således kom att bli verklighet. Själv skulle jag komma att ha förmånen att få ha kontinuerlig kontakt med Maria. En kontakt som innebar, att jag samtidigt fick möjlighet, att under ett helt läsår få följa hennes och RO2-personalens arbete i *Plugga klart 1*.

Trots att vi fortsatte hålla lite kontakt, även efter det att deras år i projektet var över, hade jag aldrig frågat henne hur det egentligen var att ha den här rollen som delprojektledare inom ramen för hennes förstelärartjänst. Jag visste heller inte om hon upplevde att hon hade fått med sig något från kompetensutvecklingsinsatsen som hon hade användning för idag. Att Maria godtog att låta sig intervjuas och även dela med sig av sin upplevelse av att leda en årslång insats, i den här boken, kändes därför väldigt roligt.

Maria började arbeta på Kristinegymnasiet 2014. Dessförinnan hade hon arbetat som frisörlärare på Haraldsbogymnasiet sedan 2007. En tjänst hon under de inledande yrkesåren kombinerade med distansstudier på Högskolan Dalarna där hon läste de sista åren på gymnasielärarutbildningen. År 2010 tog hon sin gymnasielärarexamen och blev också legitimerad lärare i gymnasieämnena formgivning, hantverkskunskap samt i hantverksämnet frisör. I och med att frisörutbildningen flyttade från Haraldsbogymnasiet till Kristinegymnasiet 2014, kom även Maria att följa med.

Att Maria idag har en omfattande tjänst på Kristinegymnasiet är ingen överdrift. Utöver att hon är frisörlärare och undervisar i alla frisörkurser, makeup och entreprenörskap, är hon dessutom mentor och arbetslagsledare för HV-arbetslaget. Därtill är hon även förstelärare inom *hälsofrämjande skolutvecklingsarbete*. I det uppdraget ingår bland annat att leda en personalgrupp som arbetar med att främja hälsan för både elever och personal.

Under läsåret 16/17 år var hennes försteläraruppdrag, att som delprojektledare leda det praktiska arbetet i *Plugga klart 1*. Ett uppdrag hon berättar att hon stundtals upplevde utmanande, då en hel del av hennes arbetstid gick åt till att ha möten med skolans elevhälsa. Mycket beroende på att de behövde planera bland annat upplägg av exempelvis fortbildningstillfällen.

Skolan drabbades även av sjukskrivning i skolledningen, vilket påverkade hennes möjlighet att få stöttning i sitt ledarskap. Maria ser dock att allt det positiva som har uppkommit genom projektet ändå överväger:

Jag tycker, att det har varit givande och lärorikt att leda detta skolutvecklingsprojekt som också hänger ihop med mitt försteläraruppdrag inom *hälsofrämjande skolutveckling*. Det är av stor fördel att ha både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2* på skolan och jag är otroligt tacksam för mitt samarbete med elevhälsan under året. Jag tror, att det var vårt gemensamma arbete som gjorde, att det blev väldigt bra på vår skola.

En annan viktig faktor till att det projektriktade arbetet blev så pass bra, ser hon kan relateras till att de "under ett års tid haft en och en halv timme varje fredag morgon till att arbeta med *Plugga klart 1*. Att få ha regelbundna träffar gjorde det enklare att hålla frågorna aktuella och hela tiden koppla det till eleverna, skolan och vår verksamhet. Det kändes meningsfullt."

Empowercenters två utbildningsdagar under höstterminen upplever Maria också var riktigt lyckade. Mycket tack vare Empowercenter-utbildarna själva: "De hade ett upplägg där både teori och praktik varvades med goda exempel från egna erfarenheter." Likaså fick personalen många goda verktyg och övningar från de här dagarna att kunna använda i sin egen praktik. Att de dessutom var en lagom stor grupp som deltog de här dagarna gjorde, att det fanns det gott om utrymme för diskussioner där alla deltagare kunde få komma till tals.

För Marias egen del var det framförallt vikten av att ha ett lösningsfokuserat förhållningssätt och att använda sig av en lösningsfokuserad pedagogik som var det hon upplevde var mest betydelsefullt för henne i sin profession. Likaså betoningen på värdet av det goda bemötandet och vikten av att ha en gemensam spelplan. Både i arbetslagen och en för hela skolan. Under de uppföljande handlednings- och processtödstillfällena ute i de tre arbetslagen fick varje arbetslag själva önska vilket innehåll de skulle arbeta vidare med tillsammans med processledaren. I Marias arbetslag valde de att arbeta vidare med att skapa en gemensam spelplan. De kom också att arbeta med kommunikationsnycklar och samtalsmetodik. Även från de tillfällena ser Maria, att hon har fått med sig kunskaper till sin egen profession:

Det jag har tagit med mig är framförallt det lösningsinriktade förhållningssättet. Där jag numera alltid möter varje enskild individ där den befinner sig, med ett nyfiket ovetande och icke-värderande sätt. Jag har också lärt mig vikten av att tänka positivt och hela tiden utgå från, att alla faktiskt gör så gott de kan. Jag känner också en otrolig tacksamhet till Catrin Johansson Fredriksson på Empowercenter som gjorde ett fantastiskt jobb i mitt arbetslag.

Efter handlednings- och processtödstillfällena fortsatte HV-arbetslaget att arbeta vidare med deras gemensamma spelplan. Ett av fokusområdena gällde sidlinjen *kommunikation*: ”Här pratade vi mycket om *hur* och *när* vi kommunicerar med varandra. Både med elever och personal. Vi pratade också om, att det är en utmaning, när det kommer nya kollegor och att man då ska få dem att känna sig delaktiga i spelplanen.”

Maria menar att det har varit värdefullt, att hela arbetslaget fick möjlighet att bygga upp en gemensam kunskapsgrund. Särskilt kring vikten av att ha tydliga rutiner och en samsyn kring hur de tillsammans kan främja närvaro hos eleverna på skolan. Men också i arbetet för att kunna minska studieavbrotten på skolan och få fler elever att nå kunskapsmålen. Likaså lyfter hon värdet av att all personal samtidigt har fått fortbildning inom NPF och utbildning i lösningsinriktat förhållningssätt och bemötande.

Trots att *Plugga klart 1*-projektet formellt avslutades redan i juni år 2017 fortsatte Maria och hennes arbetslag att arbeta med att främja elevernas närvaro. Hon beskriver att de även idag lyfter elevernas närvaro och frånvaro varje vecka ”för att se och upptäcka en elev så tidigt som möjligt för att sätta in rätt resurser”. Frågor och tankar kring bemötande och extra anpassningar i undervisningen för elever, har de också fortsatt diskutera med varandra. Likaså har de fått ytterligare handlednings- och processtödstillfällen tillsammans med Catrin.

Till skolor som i likhet med Kristinegymnasiet vill fokusera på bemötandefrågor i sitt skol-utvecklingsarbete, lyfter Maria ”att all personal behöver vara med i det arbetet”. Det behöver även finnas en skolledning som ansvarar för att både äga och driva arbetet och ser det som ett långsiktigt arbete. Ett arbete som hon menar egentligen inte har något slut, utan i själva verket alltid skall vara en prioriterad fråga i skolans verksamhet: ”Jag tror att det är av stor vikt, att skolpersonal tillsammans arbetar hela tiden för att ha ett gemensamt förhållningssätt och bemötande i det dagliga arbetet och fortsätter att utveckla det tillsammans.”

Maria rekommenderar vidare att man som skolledare börjar med att skapa gemensamma rutiner och arbetssätt i personalgruppen. Därefter behöver det säkerställas att det finns en tydlighet och samsyn kring skolans rutiner som exempelvis närvarorutiner. För Kristinegymnasiets del var det dessutom en styrka menar Maria, att de inom RO2 arbetade både med personal och elever samtidigt. Något som var möjligt att göra just genom att de deltog i båda *Plugga klart*-projekten.

Därför både hoppas och tror hon, att arbetet som de har gjort på Kristinegymnasiet under de här åren kommer att leva vidare även efter projektets slut. Särskilt deras arbete med att främja elevernas närvaro och fokus på gemensamt förhållningssätt och bemötandefrågor.

Därefter är det hög tid att börja runda av vårt möte. Men när jag ändå hade Maria framför mig passar jag på att fråga henne om det finns något ytterligare hon skulle vilja tillägga innan vi skiljs åt:

Ja det vill jag! Jag vill säga att jag är så oerhört tacksam för alla mina duktiga kollegor i arbetslagen HV, HT och RL som också bidrog med att göra detta projekt så bra som det blev. Alla våra givande diskussioner, samtal och utbyten av erfarenheter inom de olika områdena främja närvaro, bemötande och anpassningar. Vi gjorde projektet bra tillsammans med ett öppet och nyfiket förhållningssätt. Där alla var delaktiga och hade viljan att ta in nya och användbara tekniker som blir till stor nytta i varje lärares verktygslåda. Jag är också så tacksam över, det stöd jag hade från vår rektor Sari Peltokorpi. Hon gjorde ett fantastiskt jobb och var väldigt engagerad i vår personalgrupp. Hon och jag hade ett väldigt bra samarbete kring projektets upplägg och hur det skulle gynna vår skola.

Efter att ha tagit del av Marias upplevelser och efter att ha fått följa personalgruppens gedigna arbete under ett läsår, kan jag känna en sådan glädje över att Kristinegymnasiet verkligen tog tillvara på det här året de var med i *Plugga klart 1*. I mina ögon lämnades inte något åt slumpen. Jag tycker också att det var genialt av Kristinegymnasiet att de, och dessutom som den enda av ett tjugotal deltagande projektskolor, valde att involvera en förstelärare på det sätt de gjorde för att kunna genomföra den här kompetensutvecklingsinsatsen.

Maria blev även en stor tillgång för oss i projektledningen och också för andra deltagande skolor som har fått ta del av hur hon har arbetat som delprojektledare i sin försteläraryrroll.

Utöver all uppskattning inom *Plugga klart 1* kom hennes arbete även att uppmärksammas utanför projektet. I slutet av vårterminen år 2017 prisades hon av Falu kommun för sin kompetens, för sitt stödjande förhållningssätt som kollega och sitt *hälsofrämjande skolutvecklingsarbete* med förståelse för människors olikheter och vikten av god kommunikation. Ett pris hon verkligen var värd! Men min upplevelse är att Maria, trots alla lovord under de här åren och trots allt det fantastiska som hon har utfört, fortfarande har svårt att se betydelsen av sin egen insats. För henne är det hennes kollegor, vars engagemang och drivkraft har gjort att de har kunnat genomföra det viktiga arbetet. Och att var och en av dem har varit helt avgörande för att projektet *Plugga klart 1* skulle bli så bra som det blev!

Alexander Dahlback

Att möta människor handlar mycket om viljan att se och lyssna in: "Vem är du?" och "Vad vill du?", "Hur når jag dig?" och "Vilket är ditt steg som du behöver min hjälp för att kunna ta?" Därför var det väldigt intressant att ta del av Empowercenters handledning i projektet och jag är oerhört tacksam för allt jag fick lära mig under projektiden. Det har gjort ett avtryck på mig som alldeles säkert finns kvar under resten av min yrkeskarriär.

Att ens ställa frågan om Alexander kunde tänka sig låta sig intervjuas skulle komma att bli allt annat än enkelt. Han var nämligen inte kvar på Kristinegymnasiet utan hade slutat där under sommaren 2017 efter två års tjänstgöring på skolan. Men efter viss efterforskning fann jag honom! Det visade sig att han hade börjat arbeta som skollärdare på en grundskola i en annan av Dalarnas kommuner.

Alexander var i likhet med Maria och Sebastian, en av de pedagoger som jag särskilt hade hoppats på att få intervjua. Att just han var en av de tre berodde på, att jag tyckte att han hade en sådan otrolig förmåga att formulera nyfikna och tänkvärda frågor. Min upplevelse var att just det var till stor hjälp i personalgruppens gemensamma process. Han ställde frågor som genererade i goda diskussioner som i sin tur förde dem framåt. Av den anledningen ville jag ta reda på mer om hans upplevelse. Om hur han själv, och nu med viss distans, såg på den kompetensutvecklingsinsats han tog del av under läsåret 16/17. Därför blev jag väldigt glad att även han kände sig tillfreds med att dela med sig av sin projektupplevelse.

Alexander är utbildad och legitimerad gymnasielärare i ämnena engelska och religion. Det var också i de två ämnena han kom att undervisa i på Kristinegymnasiet under de år han var anställd där. Dessförinnan, mellan åren 2006 och 2015 och alldeles efter att han hade tagit sin pedagogiska examen, arbetade han på Haraldsbogymnasiet och på Lugnetgymnasiet. Två skolor som i likhet med Kristinegymnasiet också tillhör Faluns kommunala gymnasieskola.

Alexanders upplevelse av att under ett helt läsår ha arbetat tillsammans med sina kollegor och specifikt med *Plugga klart 1*, är av en positiv karaktär. Ett år han beskriver som ”både lärorikt, värdefullt och att det som helhet genererat i en positiv förändring”. Något han tror beror på, ”att alla i kollegiet verkligen var engagerade både i arbetet och i själva processen”. De förutsättningar de hade för att bedriva det arbetet lyfter han också som en mycket viktig faktor.

Han beskriver vidare hur de ”verkligen fick jobba från grunden med allt från att ta fram rutiner, blanketter och därigenom varit tvungna att skärskåda oss själva och hela vår verksamhet.” Något Alexander minns att han tyckte var bra. Att projektet dessutom pågick varenda fredag morgon under ett helt år, tror han också är en av anledningarna till att *Plugga klart 1*-projektet kom att bli så lyckat som han menar att det faktiskt blev.

När han blickar tillbaka på de två inledande utbildningsdagarna som Empowercenter höll i minns han att han tyckte att de var väldigt bra: ”Det var mycket tack vare de engagerade och professionella utbildarna som bidrog till att personalgruppen tillsammans, och under de här två dagarna, kunde lägga grunden för projektet”.

För egen del upplever Alexander att han fick med sig lärdomar som han dessutom hade användning för i sin egen lärarroll:

Det var främst två saker som jag tog till mig. Dels deras tankar om spelplanen, vilket är en mycket användbar metafor som jag använt mig mycket av sedan dess. Den hjälper bland annat elever att förstå, att det handlar om deras egen prestation och delaktighet. Det handlar mycket om eget ansvar och om att nå självmedvetenhet. Så där har tankarna om spelplanen verkligen varit ett verkningsfullt verktyg för mig. Det andra som jag tog till mig var mycket av deras egna strategier för att handleda oss i projektet. Här är det svårt att peka på en specifik sak. Det handlar mer om ett professionellt bemötande. Att möta människor handlar mycket om viljan att se och lyssna in: ”Vem är du?” och ”Vad vill du?”, ”Hur når jag dig?” och ”Vilket är ditt steg som du behöver min hjälp för att kunna ta?” Därför var det väldigt intressant att ta del av Empowercenters handledning i projektet och jag är oerhört tacksam för allt jag fick lära mig under projektiden. Det har gjort ett avtryck på mig som alldeles säkert finns kvar under resten av min yrkeskarriär.

I det uppföljande handlednings- och processtödet som Alexander och hans kollegor i arbetslaget fick ta del av, berättar han att de fokuserade mycket på att ”medvetandegöra vad som behövde göras för att omsätta våra tankar och idéer om, hur vi kunde effektivisera hela vår utbildningsprocess. Det var en grundläggande förändring som vi ville få till. Därför såg vi inte detta som någon ”quick fix”, utan insåg att det skulle få ta tid.”

Alexander beskriver vidare att den gemensamma spelplanens funktion var en sådan konkret del att börja arbeta med. Något han även upplevde fungerade bra i arbetet tillsammans med eleverna då de snabbt kunde relatera till de olika sidlinjernas betydelse. Likaså att eleverna började kunna reflektera utifrån sig själva i relation till ansvar och kommunikation. Eftersom de var tre arbetslag som tillsammans arbetade med Empowercenters metoder och övningar, genererade det även i att de hade ett gemensamt förhållningssätt och agerade lika när det gällde exempelvis närvarorutinen olika steg. Men också i ett gemensamt agerande vid åtgärder av frånvarande elev. Något som dock inte alltid var helt enkelt. Alexander syftar framförallt på de elever som på grund av deras långvariga frånvaro ofta benämns som ”hemmasittare”. En elevgrupp vars frånvaro han menar att ”man lätt härleder till bristande motivation och vilja”. En förklaring som han tycker är alltför lätt att stanna vid, istället för att röna ut vad det faktiskt är som har gjort att de har tappat sin vilja och sin motivation:

Jag tror inte att någon elev själv väljer att misslyckas i skolan för att istället hålla sig hemma. Vi vet idag, att många av dessa barn lider av en dålig självkänsla och ofta även ångest och depression. Vi vet även, att föräldrar till dessa barn ofta är frustrerade över, att de inte vet hur de ska hjälpa sina barn att komma till skolan. Här ser jag att skolans samarbete med just föräldrarna behöver bli bättre. Skolan måste också ha ett gott samarbete med Föräldraråd och även erbjuda föräldrautbildningar för att handleda och strukturera upp skolans roll och föräldrars roll i samarbetet. Tidiga insatser tror jag är en viktig åtgärd för att identifiera vilka elever som ligger i farozonen. Men även ha en fungerande uppföljning av elever som har en för hög frånvaro. Här är ett effektivt arbete från elevhälsoteamet på varje skola oerhört viktigt.

Det Alexander ser som den mest avgörande lärdomen de fick i kollegiet under det året, det var betydelsen av allas delaktighet och engagemang i processen. Likväl att det fanns förutsättningar så att processen kunde pågå kontinuerligt under en längre tid. Han lyfter också hur värdefullt det var att ha regelbundna träffar där de kunde få professionell handledning. Genom det möjliggjordes att kunna nå det resultat de hade som ambition att uppnå. Huruvida deras projektarbete lever vidare idag eller inte, det vet han däremot inte eftersom han lämnade skolan direkt efter det första projektåret. Han uttrycker dock samtidigt, att han är ganska övertygad om, ”att det har satt så pass goda spår i verksamheten att det med största sannolikhet lever kvar även idag”.

För egen del beskriver han att han har fått en förståelse för att ”det är en komplicerad process att arbeta med människor. Men vi har alla har en förmåga att utveckla ett förhållningssätt där vi ger andra människor en möjlighet att verkligen mötas.”

Och till skolor som likt Kristinegymnasiet vill utveckla sitt arbete med gemensamt förhållningssätt och bemötande, lyfter han betydelsen av en gemensam samsyn i hela personalgruppen och tydlighet i skolans rutiner:

Det är jätteviktigt! Jag tror att det är nödvändigt för varje skola som vill lyckas med sitt uppdrag. Att alla måste dra åt samma håll. Samtidigt vet jag hur komplicerat det är, att få alla i en skola att nå insikt i alla rutiner och att få alla att utföra dessa på ett likvärdigt sätt. Det är svårt att lyfta fram allt som ingår i exempelvis mentorsuppdraget. Men en samsyn bör det arbetas med och måste vara en pågående process mer än en blankett med förpräntade ord på. Och som egentligen inte i sig betyder så mycket.

När vi ändå hade återtagit kontakten tog jag chansen att fråga hur det egentligen kom sig att han valde att lämna läraryrket för att bli skolledare. Alexander berättar att han bestämt ville vara kvar i skolans värld. Men efter tolv år som lärare kände han, att han ville få arbeta med pedagogiska frågor ur ett annat perspektiv: "Som skolledare så brottas man dagligen med andra skolproblem än vad en lärare gör. Det är en stor och svår utmaning. Men jag kände att jag personligen ville fortsätta och utvecklas. Därför kändes det ganska naturligt för mig att ta det här steget." Att han dessutom trivs i sin nya roll som skolledare, för elever i förskoleklass upp till årkurs sex, råder det ingen tvekan om. Han förklarar att det skiljer sig mycket i jämförelse med gymnasieskolan och upplever att det är "oerhört mycket svårare än vad jag hade föreställt mig." Men tillägger även: "Jag ser det som en stor erfarenhet och att det var ett medvetet val att välja grundskolan."

Innan intervjun avslutas frågar jag om han i rollen som skolledare, också upplever att han har användning för de färdigheter och verktyg han erhöll i *Plugga klart 1*: "Ja, absolut! Jag har haft så mycket hjälp av de strategier och de tank som vi tog del av genom *Plugga klart 1*. Det känns som att jag kommer att ha nytta av de kunskaperna under resten av mitt yrkesverksamma arbetsliv." Alexander berättar vidare att det även spelade in i hans beslut att våga kliva in i skolledarrollen. Likaså att han har fått nya perspektiv. Att han har börjat identifiera och reflektera mer över vad utmaningarna består i, för att kunna se vilken utveckling som skolan behöver ta för att kunna erbjuda en ännu bättre lärmiljö. Något han upplever är av stor vikt är därför att "all pedagogisk verksamhet måste ha en tydlig struktur att utgå ifrån. Det kan innebära, att alla skoldagar börjar och avslutas på samma vis. Här anser jag att en skola, så långt det är möjligt, ska ha en samsyn och att alla följer samma struktur."

Gällande de utmaningar eleverna brottas med, lyfter Alexander deras psykosociala hälsa som han menar tenderar att bli allt sämre. Och att elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar behöver mer adekvat stöd i skolan, för att deras skolgång skall fungera tillfredsställande. En annan utmaning han ser bland ungdomarna är, att de har så mycket "skärm-tid". Något han menar påverkar utvecklingen av deras hjärnor:

En bättre förståelse för hur våra hjärnor fungerar och utvecklas är helt klart nödvändigt för skolan att ta till sig. Liksom de indikationerna på att den allmänna psykosociala hälsan hos allt fler elever försämras. Här tror jag att skolan måste skärskåda sig själv och hitta nya pedagogiska lärmiljöer som ger dagens elever en bättre möjlighet att lära sig, hur de själva kan påverka utvecklingen av sina egna hjärnor och deras egen psykosociala hälsa. Jag är helt övertygad om, att skolan kan bli mycket bättre på dessa områden. Det här är utmaningar som den svenska skolan står inför. Och jag känner att min personliga inspiration till att arbeta med sådan här utveckling, verkligen tog fart under arbetet med *Plugga Klart 1*. Och det fick mig också att slutligen ta steget att arbeta som skolledare.

Att våga anta utmaningen att bli skolledare kräver mod. Det är ett omfattande uppdrag där djupgående kunskaper om skolan och dess uppdrag och utmaningar behövs. Där förmåga att leda andra och skapa en tydlig struktur är av högsta betydelse samtidigt som det är viktigt att kunna lyssna in, våga fråga och ta hjälp av personalen och dess kompetens för att kunna skapa den bästa skolan för eleverna. Det är ofrånkomligt att inte tänka tanken att Alexander, genom sin breda kompetens, sina färdigheter och insikt i betydelsen av ett gemensamt förhållningssätt och ett gott bemötande, redan nu har kunnat börja forma sitt skolledarskap på ett alldeles fantastiskt sätt! Så även om det blev ett tomrum efter honom på skolan är jag ändå väldigt glad för att han vågade ta klivet att gå vidare. Han har trots allt inte lämnat skolans värld. Och det, är ändå det viktigaste.

Sebastian Wass

Det skulle vara en självklarhet att varje personal hälsar på alla elever i korridoren när de möter dem. Att ingen väljer att titta ner i golvet eller tittar rakt fram och låtsas som om att de inte ser dem. Likaså elever vars blick man möter på håll. Då brukar jag tänka på att vinka till dem. Och visst, vissa dagar kan även jag känna mig stressad och kanske inte alls har tid att stanna upp och prata. Men då försöker jag ändå ge dem en hint om att jag har sett dem. För bara att ha fått en elev att känna att den har blivit sedd av mig eller någon annan vuxen i skolan, kan göra att eleven faktiskt orkar stanna kvar i skolan istället för att gå hem.

Det är egentligen sportlov och fredag eftermiddag men Sebastian erbjuder sig ändå att träffa mig för att låta sig intervjuas. Han förklarar att det passade bra, då han ändå var på skolan för att få handledning i en kurs om mätmetoder för folkhälsa. Något som han sedan själv skall undervisa i för eleverna: "Kursen jag läser nu är helt på eget initiativ men samtidigt verkligen relevant utifrån mitt dagliga arbete här på Kristinegymnasiet." Han berättar att han samtidigt läser en kurs vid Linnéuniversitetet inom idrottsmedicin med inriktning kost på avancerad nivå. En kurs han direkt kommer att följa upp "med ytterligare en inom idrottsmedicin men då med inriktning idrottsmekanik och rörelseanalys".

Till Kristinegymnasiet kom han år 2016. Det var i samma veva som de två *Plugga klart*-projekten var på väg att startas upp. Dessförinnan hade han arbetat på två olika grundskolor i Dalarna, Kunskapsskolan i Borlänge och på Bjursåsskolan i just Bjursås. Att börja på Kristinegymnasiet innebar därför att han, för första gången, skulle få möjlighet att arbeta i en helt annan skolform. Något han såg fram emot. Han var trots allt både utbildad och legitimerad lärare, i båda skolformerna, i ämnena idrott och hälsa samt hem- och konsumentkunskap. Gymnasieskolan var med andra ord en skolform han ändå kände till. Väl på Kristinegymnasiet har han kommit att undervisa i ämnena idrott och hälsa, naturguidning, massage, gymnasiearbete inom Hotell- och turismprogrammet, hälsopedagogik samt idrottsspecialisering i functional fitness och styrkelyft. De program han undervisar på just nu "är barn- och fritid, humanistisk/samhällsvetenskapliga samt hotell- och turism". På det sistnämnda programmet har han sin mentorsklass i årskurs tre.

Att ha fått ägna varje fredag morgon under ett helt läsår till att, tillsammans med sina kollegor, arbeta projektrelaterat inom *Plugga klart 1* upplevde han var en otrolig förmån: "Äntligen fick vi i personalen tid över att reflektera. Det var helt nytt för mig. Vi hade en och en halv timme varje vecka som var vikt till att utveckla vår verksamhet. Det var en häftig och ovan upplevelse som jag är glad över att jag fick vara med om."

De två inledande utbildningsdagarna personalgruppen hade tillsammans med Empowercenter upplevde han både spännande och lärorika. Framförallt för att han fick med sig många uppslag och övningar att använda i sin egen praktik: "Spelplanen använder jag mycket tillsammans med Tetta, min mentorskollega, på våra mentorselever i årskurs tre. Den är särskilt bra i enskilda samtal, då eleven får möjlighet att reflektera över vad de olika sidlinjerna står för just för dem." Även Empowercenters metodmaterials delar kring självbilden upplever han är väldigt användbara och som han också har implementerat vissa delar av i sin undervisning: "Även vissa av de övningar vi fick testa på under de här dagarna har jag kunnat använda i några av mina klasser. Jag har bara gjort om dem lite för att de skall passa eleverna ännu bättre. Och jag märker ju att eleverna tar till sig dem och är med på noterna. Det är jättehäftigt."

Utöver det beskriver han att boken *Lösningssinriktad pedagogik* av Kerstin Måhlberg och Maud Sjöblom (2012), och som de tre arbetslagen också har arbetat med, har varit riktigt givande:

Visst handlar den om rätt så basala saker. Men det är samtidigt sådant man ständigt behöver påminna sig om. Som pedagog behöver jag alltid anpassa undervisningen till mina elever. Elever är inte en homogen grupp utan består av olika individer med skilda förutsättningar. Jag tycker att jag har lärt mig, att ge eleverna som inte är i skolan bättre stöd. Blivit bättre på att planera och skriva ner i förväg både vad som förväntas och också vilka delar som behövs. Likaså vad de kan göra. Jag har också blivit bättre på att vara tydlig med att tala om när områden i kurser startar, när de slutar och framförallt vad de kan få för hjälp av mig på vägen. Göra undervisningen mer tillgänglig. Jag har blivit bättre på att hitta genvägar och anpassningar och få med mig alla.

Under det uppföljande processtödet med Empowercenter berättar Sebastian att de fick ett fördjupat stöd i arbetet med spelplanen. Något som resulterade i att det arbetslag han tillhörde skapade en egen variant av den. Huruvida den används idag är han dock lite osäker om. Det här läsåret har hans tjänst nämligen förändrats så att han under fredag morgnarna har undervisning med elitsatsande idrottselever. Därför har han inte längre möjlighet att delta på arbetslagets mötestid. Däremot understryker han igen, att just spelplanen används flitigt av honom ändå i mötet med eleverna. Han lyfter också att samarbetet med skolans delprojektledare för *Plugga klart 2*, Eva Dahl, har blivit jättebra. Mycket tack vare att Eva som han upplever, är så noga med att återkoppla till personalen: ”Ja och eftersom jag själv kommer i kontakt med *Plugga klart 2*-elever, har det varit så bra, att vi har haft ett så fint samarbete kring dem. Och det har varit riktigt bra att veta, att de elever som behöver stöd faktiskt också kan få hjälp via projektet och Eva.” Utöver att han upplever att bemötandefrågor verkligen har blivit en uppmärksammas del på skolan tack vare deras medverkan i *Plugga klart 1*, ser han också att han själv har fått med sig många goda lärdomar. En sådan är hur man kan arbeta ihop grupper. Mycket av det material han har fått av Empowercenter, liksom alla de diskussioner de haft, har därför varit betydelsefulla för honom. Både på ämnesnivå men också ut ett handledande perspektiv:

Det har blivit väldigt tydligt och konkret tack vare alla övningar. Övningarna får eleverna att förstå varför vi gör det och att det faktiskt är ett pågående arbete under längre tid. Det är kunskaper som är användbara i hur vi kan arbeta med kommunikation, samarbete och i möten med människor. Hur vi bemöter varandra. Det har jag verkligen användning för i mina ämnen. Som exempelvis i idrotten när eleverna är indelade i grupper och kör olika fysiska aktiviteter i tre minuter. Efter varje runda får alla säga något som är bra till varje gruppmedlem: ”Det här tycker jag att du gjorde bra.” Vi tränar även mycket på *power pose* och på vad en kram kan betyda, om man står långt ifrån varandra eller nära varandra. Att kunna möta människor behöver man träna på. Man behöver vara närvarande. För just den kommunikationsformen är svår att ta till sig i teorin.

På frågan om han tror att det arbete de gjorde under läsåret kommer att få långsiktig effekt på skolan ser han att det absolut kan det, men det kräver att det samtidigt finns någon på skolan som äger frågan och driver den vidare. Att det finns någon som repeterar de färdigheter de erhöll av Empowercenter. Någon behöver även se till, att alla i personalen testat övningarna ute i klassrummen under några veckor och sedan också ansvarar för att följa upp hur det har gått med varje övning: ”Jag vet ju att jag gör det, men jag vet inte hur de andra gör. För att det skall kunna leva vidare behöver vi ju sträva efter att arbeta kollegialt med samma frågor och kvalitetssäkra det vi gör.” Han berättar att han också hade önskat, nu när han får en möjlighet att blicka tillbaka, att all personal hade fått vara med i projektet. Inte bara pedagogerna och elevhälsofunktionerna utan även alla andra. Det i syfte att skapa en kollegial samhörighet kring bemötande: ”Matbepisningspersonalen ser vilka elever som sitter och äter ensamma. Och vaktmästarna rör sig på hela skolan och ser allt. Jag tänker på vår Sune. Han som står i vår entré varenda morgon mellan åtta och nio och ser alla elever komma till skolan. Det är ju lika mycket hans elever som våra.”

Ett råd han vill ge till en skola som är i startgroparna med att börja bygga upp en gemensam spelplan kring bemötande och vad de skall prioritera först, det är vikten av att all personal inkluderas i den processen. Han råder dem att inte fastna i arbetet med att förädla skolans olika rutiner. Utan istället, ”så snart beslut har fattats kring hela eller delar av innehållet och alla är överens, då behöver rutinen snabbt implementeras.” Ej heller att förglömma vikten av att rutinen utvärderas kontinuerligt: ”Att fastna i rutinarbete är bortkastad tid. Då är det bättre att köra igång en rutin, testa den under en period och utvärdera den ganska så snart. Då kan rutinen justeras efter det.”

Avslutningsvis beskriver Sebastian att det absolut viktigaste av allt, i alla möten med människor, det är bemötandet:

Det skulle vara en självklarhet att varje personal hälsar på alla elever i korridoren när de möter dem. Att ingen väljer att titta ner i golvet eller tittar rakt fram och låtsas som om att de inte ser dem. Likaså elever vars blick man möter på håll. Då brukar jag tänka på att vinka till dem. Och visst, vissa dagar kan även jag känna mig stressad och kanske inte alls har tid att stanna upp och prata. Men då försöker jag ändå ge dem en hint om att jag har sett dem. För bara att ha fått en elev att känna att den har blivit sedd av mig eller någon annan vuxen i skolan, kan göra att eleven faktiskt orkar stanna kvar i skolan istället för att gå hem.

Något annat jag tycker är viktigt att tänka på, är när man träffar elever, i korridorer eller i klassrum, och som har varit borta efter en tids ledighet eller frånvaro. Jag tycker det är stor skillnad mellan att säga till en elev: "Hur har ditt lov varit?" eller "Hur är läget?" Tyvärr har man ofta inte tid att lyssna eller engagera sig i svaret och bemöta det. Att då istället säga: "Vad roligt att se dig", gör att eleven känner sig sedd och märker att det har en betydelse att den är i skolan. Istället för att behöva berätta om lovet eller sitt mående. Det tycker jag är hälsoteamets uppgift men att det är allas uppgift att observera, vilket man ofta kan uppfatta utan att fråga om det.

Intervjun är över och det var dags för oss båda att skynda vidare åt olika håll. Medan jag packade ihop mina saker berättade han stolt om sina elever i årskurs ett som efter ett enormt förarbete genomförde projektet *Alla på snö* med stor framgång: "De hade arbetat så hårt med planeringen. Övat och övat på olika moment de visste skulle ingå, när det väl var dags. Och det blev så grymt bra. De var så otroligt duktiga allihopa. De genomförde sin uppgift med bravur."

Själv är jag överväldigad över det samtal vi precis har haft. Jag insåg även att jag precis, trots att jag var där för att intervjua honom och inget annat, också hade fått med mig en massa nya kunskaper och helt nya perspektiv! Jag är så tacksam att han accepterade min förfrågan om jag fick beskriva hans resa i *Plugga klart 1* i den här boken. Han tillfrågades inte av en slump. När jag träffade Sebastian för allra första gången, fastnade jag direkt för hans enorma nyfikenhet. Han var engagerad och driven men uppvisade samtidigt en stor eftertänksamhet. Och nu, ett och halvt år senare, när jag har fått möjlighet att lära känna honom lite mer så ser jag att han är precis som då.

Det har varit fascinerande att få ta del av hur han bearbetar och tar tillvara de kunskaper han får sig tilldelade och hur han gör om dem till sina. Likaså hur uppenbart det är, att han verkligen älskar sitt arbete. Inte bara för att han får ägna sig åt de ämnesområden han brinner för mest, utan för att han är precis lika hängiven att utveckla sitt pedagogiska ledarskap i mötet med eleverna och i sin kunskapsförmedling. Han strävar ständigt efter att skapa en tillgängligare undervisning för sina elever oavsett deras förkunskaper, förutsättningar, framtida mål och ambitioner. För i hans ögon är alla elever lika viktiga.

På vägen hem minns jag att jag tänkte hur häftigt det skulle vara, om alla som skulle få ta del av en kompetensutvecklingsinsats av den här karaktären också skulle kunna få gå in med samma öppenhet, nyfikenhet och glädje som Sebastian. Jag kunde heller inte låta bli att undra vad det egentligen skall bli av honom? Han känns ju redan fullärd. Men enligt honom själv, är han bara i början på sin långa kunskapsresa.

Plugga klart 2 – en sammanfattning

I likhet med *Plugga klart 1* finns det även i *Plugga klart 2* en tydlig koppling till regionens utmaningar utifrån det som framkom i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avbrott*. (Ehn, Johansson-Romsi & Woxberg, 2014). I det här projektet riktades dock förhoppningarna och förväntningarna på att lyckas angripa de övriga utmaningarna som fanns i regionen. De som det inte skulle arbetas med i *Plugga klart 1*. De utmaningar som åsyftas handlade om att utarbeta rutiner för registrering av studieavbrott och studieavbrottsorsaker samt minska antalet studieavbrott genom att skapa rutiner. Allt i syfte att fånga upp elever i riskzon för framtida studieavbrott. Utöver det lyftes behovet av att skapa bättre rutiner för överlämningar och övergångar mellan skolor och skolformer samt utveckla skolornas arbete med studie- och yrkesvägledning och valkompetens som hela skolans ansvar. Men också att skapa en mer flexibel utbildning med mer anpassade lärmiljöer för elever i behov av det. Sammanfattningsvis utveckla skolans förebyggande verksamhet genom tydliga rutiner, arbetssätt och insamlande av data. Det här projektets huvudsakliga syfte har därför varit, att de skolverksamheter som skulle komma att delta i projektet skulle förändra och förbättra verksamheten. Det skulle de göra genom att skapa varaktiga strukturer genom implementering av rutiner, framtagna av skolorna själva. Eller genom förädling av redan befintliga sådana och också genom nya arbetssätt. Det skulle med andra ord handla om ett långsiktigt, hållbart förebyggande arbete under projektperioden. Likväl ses som ett förberedelsearbete för tiden som kommer efter det att projektet är avslutat.

Den huvudsakliga målgruppen i *Plugga klart 2* har varit eleverna. I och med att det är ett socialfondsprojekt, har projektet haft möjlighet att rikta sig till och skriva in elevdeltagare i projektet som har fyllt femton år och som studerar på grundskola eller gymnasium. Det har alltså inte varit möjligt att skriva in elever som har varit under femton år. Däremot har de deltagande grundskolorna uppmuntrats att använda sina rutiner på alla elever oavsett ålder. Det för att verksamheten skall genomsyras av ett gemensamt arbetssätt för alla elever och all personal. För att själv förstå *Plugga klart 2* valde jag i början av min anställning att se projektet som en helhet som i sin tur är uppdelad i fem huvudområden. Det hjälpte mig att få en sorts struktur på vad jag skulle utgå ifrån i min hand- och processledning ute på mina skolor. Huvudområdena fick i uppdrag att, utifrån lokala behov och förutsättningar, arbeta med under projektåren:

Risikfaktorer/ Riskfaktorrutin

Förebygga studieavbrott/ Studieavbrottsstatistik

De horisontella principerna

Öka elevernas valkompetens

Utvecklingsområde/-n

Risikfaktorer/ Riskfaktorrutin

Att fastställa vilken eller vilka riskfaktorer för framtida studieavbrott som varje skola skulle vara uppmärksam på, var en av de viktigaste uppgifterna skolorna hade inledningsvis. Det med anledning av att den eller de riskfaktorer som fastställdes också skulle bli den eller de som skulle avgöra, vilka elever som skulle komma att erbjudas plats i projektet. När riskfaktor/-er väl hade fastställts, var nästa steg att skapa en rutin för hur de här eleverna skulle upptäckas samt vilka åtgärder som skulle sättas in. En rutin som även skulle implementeras i hela verksamheten.

Förebygga studieavbrott/Studieavbrottsstatistik, De horisontella principerna samt Öka elevernas valkompetens

Plugga klart 2 har utgått från tre resultatmål som tillsammans, efter *Risikfaktorer/Risikfaktorrutin*, utgör de tre nästföljande huvudområdena. Resultatmål som har tagits fram i samverkan med ESF och av den anledningen har behövt göras mätbara. Främst genom kvantitativa insamlade data. Undantaget är projektets andra resultatmål, där den kvalitativa datainsamlingen har ingått i resultatmålsuppfyllelsen. Vidare har det första resultatmålet bara mätts på de deltagande gymnasieskolorna, då grundskoleelever formellt ej kan göra studieavbrott. Resultatmål två har gällt samtliga skolor oavsett skolform. Resultatmål tre har mätts på grundskolorna. De tre resultatmålen är följande:

Resultatmål 1: De deltagande skolorna ska ha minskat sina studieavbrott med 40 procent bland pojkarna och 40 procent av flickorna på två år.

Resultatmål 2: Studiemiljön har blivit mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande på de deltagande skolorna.

Resultatmål 3: 40 procent av flickorna och 40 procent av pojkarna upplever att de har fått en ökad valkompetens efter att ha deltagit i projektet.

Syftet med resultatmål ett har dels varit att skolorna skulle skapa goda rutiner med hjälp av de av projektledningen framtagna dokumenten för det ändamålet. Men också i syfte att kvalitetssäkra deras arbete med insamlande av statistik kring skolans studieavbrott. Kunskaperna som har inbringats, tack vare det arbetet, har varit värdefulla i varje enskild skolas fortsatta förebyggande arbete. Skolornas statistik har också varit en del i en större kunskapssammanställning, och då främst ur ett regionalt perspektiv, eftersom det var något som tidigare saknades.

Gällande resultatmål två och tre bör det betonas att det har varit skolans styrdokument som har varit utgångspunkten i skolornas arbete med att uppfylla dem. Vidare har allt arbete som har gjorts inom ramen för de tre projektmålen, och utöver våra utvärderare, även utvärderats av skolorna själva med visst stöd av projektledningen. Exempelvis genom 4R-analyser. Framförallt för att tillsammans kunna finna mönster och eventuella skillnader mellan könen, olika härkomster och utifrån eventuell funktionsnedsättning. Resultaten från de här analyserna har varit värdefulla för att kunna förändra och förbättra verksamheten ytterligare. Förbättringar som i sin tur också skulle preciseras i redan befintliga dokument såsom handlingsplan för skolans arbete med studie- och yrkesvägledning, likabehandlingsplan, närvaroplan och så vidare. Alternativt redogöras för, i för projektet specifikt framtagna underlag.

Oavsett var skolorna har valt att dokumentera det har det varit avgörande att arbetet har inkluderats, utvärderats och följts upp inom ramen för skolornas systematiska kvalitetsarbete.

Utvecklingsområde/-n

I likhet med huvudområde *Risikfaktor/Risikfaktorrutin* har inte huvudområde *Utvecklingsområde/-n* heller något resultatmål kopplat till sig. Dock har det varit nog så bidragande till de tre resultatmålen måluppfyllelse. En stor och viktig del i skolornas förebyggande arbete har varit att varje skola har fått möjlighet att, utifrån elevantal och genom finansiering från ESF, anställa en eller flera delprojektledare för att bygga upp en direkt och elevriktad verksamhet. Delprojektledare som också har haft det främsta ansvaret för just den elevdeltagaren.

Sett till det ekonomiska perspektivet har alltså våra projektskolor fått ett visst finansiellt stöd från ESF för att kunna anställa delprojektledare. Samtidigt har det funnits ett tydligt krav på varje skola att de, under pågående projekttid, skulle arbeta fram en tydlig plan för det fortsatta förebyggande arbetet. Likväl arbeta fram en preciserad ansvarsfördelning så att framtagna rutiner och arbetssätt, i syfte att stödja sina elever med tidiga och förebyggande insatser, även fortsätter efter projekttiden. Den här utvecklingsområdesverksamheten har sedan, ur den behovsanalys som gjordes under den förberedande analysfasen, startats upp utifrån vad som upplevdes vara det eller de mest angelägna att satsa på.

De fyra utvecklingsområden som skolorna kunde välja på var: *Samordning av insatser*, *Studieverkstad*, *Överlämning/ Övergång* och *Språkstöd*. Utvecklingsområde *Samordning av insatser* kan beskrivas med att den anställda delprojektledaren först har gjort en inledande kartläggning av en elev som av personal har identifierats utifrån fastställd riskfaktorrutin. Utifrån kartläggningen har det sedan beslutats om eleven har varit aktuell för att erbjudas plats i projektet. En elev som har skrivits in som deltagare har därefter erbjudits ett individanpassat stöd utifrån behov och förutsättningar. Delprojektledaren har också bistått som en samordnare mellan olika, och för eleven värdefulla, funktioner både inom och utanför skolans verksamhet.

Inom ramen för utvecklingsområde *Studieverkstad* har de anpassningar i skolgången rymts som eleven har behövt för att kunna tillgodogöra sig kunskaper på bästa sätt. Det kan ha varit alltifrån att med hjälp av delprojektledaren ha fått möjlighet att studera i liten grupp eller enskilt, fått extra genomgångar eller hemundervisning, till att ha fått studera heltid i *Studieverkstaden*. Med andra ord fått tillgång till en mer flexibel undervisning. Inom *Studieverkstaden* har även extra tillgång till specialpedagogiskt stöd inkluderats på flera projektskolor.

Utvecklingsområde *Språkstöd* har i likhet med *Studieverkstaden* möjliggjort ett utökat stöd för deltagande elever genom att de har erbjudits anpassad undervisning som främst varit relaterad till extra språkstöd. Exempelvis handledning på modersmål. Både gällande deltagande i *Studieverkstad* eller tillgång till *Språkstöd* har det kartläggande samtalet med potentiell elevdeltagare varit en avgörande del i det fortsatta arbetet. Likaså vikten av att stödet som eleven har fått från sin delprojektledare, har blivit en successivt integrerad del i skolgången.

Avslutningsvis har skolorna även kunnat välja utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång*. Ett utvecklingsområde som inte bara har berört överlämning och övergång till annan skolform, utan även varit aktuellt mellan årskurser eller skolbyte mitt under pågående läsår. Inom det utvecklingsområdet har skolorna, genom den ansvariga delprojektledaren, fått möjlighet att utveckla rutinerna kring just överlämning och/eller övergång. Exempelvis genom att skapa en systematik gällande överlämning och därefter tillämpa rutiner för hur en sådan överlämning kan gå till. Både gällande överlämning av dokumentation, möten med den nya skolan och/eller den personal som ska arbeta med eleven framöver, men också genom att följa upp eleven. På så sätt ökar skolan förhoppningsvis möjligheterna, genom att tidigt upptäcka elever som riskerar att halka efter, att ge dem det stöd de behöver. Möjligheterna att identifiera potentiella studie-avbrytare ökar, samtidigt som elevernas chans att klara gymnasiet blir större.

Att skapa goda rutiner i arbetet med överlämning och övergång kan sammanfattas med att skolan bland annat har kvalitetssäkrat sin dokumentation. Likaså har säkerställt övergången så till vida, att den mottagande skolan har hunnit förbereda och anpassa verksamheten utifrån elevens behov och förutsättningar. Men också förbereda eleven för övergången. Genom det har elevens möjligheter att klara av gymnasiet förhoppningsvis ökat.

Avslutande ord kring *Plugga klart 2*

I likhet med *Plugga klart 1*, har all skolpersonals delaktighet och kunskap om projektets syfte och mål varit en förutsättning för att nå det bästa resultatet för eleverna. Likaså för att varje skola skall uppnå den varaktiga förbättring i verksamheten som projektet har avsett att göra. Av den anledningen har det också funnits krav på skolorna och kommunerna att, i god tid innan projektavslut, kunna redogöra för det fortsatta arbetet som skall påbörjas i januari 2019. På deras väg till att kunna skapa sådana hållbara strukturer har *Plugga klarts* projektledning fungerat som ett processtöd åt respektive skola, där kontinuerlig handledning och återkommande avstämningsmöten har hållits. Allt för att kunna stödja varje skola utifrån sina förutsättningar. Det har vidare anordnats ett flertal nätverksträffar och lärandeseminarier både för delprojektledare och skolledare och med ett riktat innehåll utifrån projektets olika uppdrag. Det vill säga kring de horisontella principerna, riskfaktorer, valkompetens, redovisning av delresultat från statistikinhämtning och utvärdering etcetera.

För att skolorna skulle kunna lyckas i sitt arbete, har en ambition med de båda projekten varit att även involvera skolornas huvudmän i processen. Framförallt för att de deltagande skolorna skulle få kontinuerlig stöttning av dem. Genom samverkan med huvudmän och via olika informations-spridningsaktiviteter och kanaler, skulle vi kunna nå ut med kunskap om projektet till alla grund- och gymnasieskolor i regionen. Även till dem som inte har deltagit i projektet. Det i syfte att de skulle få ta del av de lärdomar och framgångsrika rutiner och arbetssätt som tagits fram, så att även de på sikt skulle kunna tillämpa dem i sina verksamheter. Med andra ord låta goda rutiner implementeras på fler skolor och därmed kunna nå en enhetlighet i kommunen.

För att kvalitetssäkra att huvudmännen skulle komma att vara delaktiga i processen, likväl vara ett stöd för den lokala projektskolan både under och efter projektiden, har de bjudits in till skolledarträffar som har arrangerats under åren samt till de obligatoriska kommunmöten som hölls under våren 2018.

För att tidigt skapa goda förutsättningar för ett sådant samverkans- och spridningsarbete togs även effektmål fram i samråd med ESF. Effektmål som kom att formuleras enligt följande:

Effektmål 1: Huvudmännen ansvarar för att rutiner och processer finns för att identifiera elever i riskzon. Åtgärder kring det används på alla deltagande skolor. Efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sin verksamhet utifrån denna kunskap.

Effektmål 2: Huvudmännen ansvarar för att arbetet med de horisontella principerna, jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering är implementerat på alla deltagande skolor. Skolorna arbetar med de horisontella principerna och efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sina rutiner och verksamhet utifrån denna kunskap.

Slutligen kan det tilläggas att det, utöver de tidigare nämnda resultat- och effektmålen, även formulerades ett mål som mer handlat om att projektledningen skulle se över, hur och vem som skall ansvara för att det förebyggande arbetet skall leva vidare i regionen efter projektets avslut? Och även vilka som skall fortsätta göra den kunskapsinhämtning och statistikinsamling från regionen som *Plugga klart 2* har ombesörjt under projektåren? Målet formulerades enligt följande:

Effektmål för regionen: Utredda och föreslå ansvarsfördelning för utvecklingsarbetet på Dalarnas skolor gällande att minska studieavbrott.

Plugga klart 2 - skolor

Initialt var det tre grundskolor och tolv gymnasieskolor som kom att påbörja projektarbetet i *Plugga klart 2*. Under åren har några skolor fallit bort och desto fler har tillkommit längs med vägen. Nedanstående kommuner har med en eller flera skolor genomfört *Plugga klart 2*-projektet:

Avesta kommun – Karlfeldtsgymnasiet och Domarhagsskolan

Borlänge kommun – Hagagymnasiet, Hushagsgymnasiet, Erikslundsgymnasiet och IM Borlänge

Falu kommun – Kristinegymnasiet, Lugnetgymnasiet och Praktiska Gymnasiet i Falun

Hedemora kommun – Martin Kochgymnasiet och Vasaskolan

Ludvika kommun – Västerbergslagens utbildningsförbund

Malung-Sälens kommun – Malung-Sälens gymnasieskola

Mora kommun – Mora gymnasium

Orsa kommun – Orsaskolan

Rättviks kommun – Stiernhööksgymnasiet

Smedjebackens kommun – Västerbergslagens utbildningsförbund

Säters kommun – Dahlander kunskapscentrum

Vansbro kommun – Vansbro Utbildningscentrum

Älvdalens kommun – Älvdalens Utbildningscentrum

Region Dalarna

Med anledning av att Region Dalarna skulle vara projektägare till de två *Plugga klart*-projekten var det också där den kommande projektledningen skulle komma att vara stationerade.

Region Dalarna är ett kommunalförbund där Dalarnas femton kommuner, tillsammans med Landstinget Dalarna, ingår som medlemmar. Det kan beskrivas som ett kommunalt samverkansorgan som bland annat har ansvar för en del statliga uppdrag. En stor del i Region Dalarnas arbete innefattar även att ansvara över, samordna kring men också effektivisera det regionala utvecklingsarbetet i Dalarna utifrån de rådande förutsättningarna. Det regionala utvecklingsarbetet innefattar därför en mängd olika områden som är av betydelse för regionens tillväxt och sysselsättning. Vidare finns *Elevantagningen* placerad här. En enhet som ansvarar för antagningen till samtliga gymnasieskolors program i Dalarnas, Hälsinglands och Gästriklands gymnasiekommuner. *Elevantagningen* handlägger dessutom ansökningar till Gymnasieingenjör T4 Borlänge och Västerbergslagens utbildningscentrum samt till YH-utbildningen *Skötare inom psykiatrisk verksamhet* i Säter.

Utöver *Elevantagningen*, men fortsatt ur ett ungdoms- och utbildningsperspektiv, finns många guldgruv att finna och där Region Dalarna har eller har haft en betydande roll under åren. År 2011 startades bland annat uppbyggnaden av Region Dalarnas enhet *Hälsa och välfärd* varav *Barn och unga* är ett av enhetens fem fokusområden. Anledningen till det var SKL:s och regeringens överenskommelse om stöd till evidensbaserad praktik inom socialtjänsten och där området *Barn och unga* fanns med. Initialt var målgruppen placerade barn och unga, men kom från och med år 2013 att innefatta hela den sociala barn- och ungdomsvården. Från 2016 finns inte längre någon nationell överenskommelse, men arbetet med att ge stöd till en evidensbaserad praktik inom socialtjänsten har trots det fortsatt. Ett av områdena handlar om att utveckla samverkan för barn i behov av insatser från skola, socialtjänst och sjukvård. Utifrån en nationell handlingsplan för den sociala barn och ungdomsvården, har enheten dessutom arbetat fram en regional överenskommelse. I den har hänsyn tagits till både lokala och regionala behov i Dalarna.

En överenskommelse som sedan har omsatts i praktiken på lokal nivå. Enheten *Hälsa och välfärd* stödjer kommunerna i det arbetet. Framförallt för att barn och unga som är aktuella inom socialtjänsten, ofta behöver innefattas av stöd från flera olika aktörer. För att det skall fungera behöver det finnas en samverkan mellan skola, där elevhälsan är en viktig del, och andra instanser såsom BUP, socialtjänst och primärvård. Inom *Barn och unga* ingår även systematisk uppföljning, spridning av aktuell kunskap och utveckling av barns delaktighet och inflytande.

En stor satsning Region Dalarna har varit delaktig i och som har finansierats av den Europeiska socialfonden och Dalarnas kommuner, är projektet *Unga till arbete*. Projektet kom att pågå under åren 2010 till 2017 och var ett praktik- och utbildningsprogram som genomfördes i alla Dalarnas kommuner. Projektets målgrupp var unga arbetslösa som, med stöd från kursledare, kunde närma sig studier eller arbete. Det var ett projekt som påminner till viss del om *Plugga klart*-projekten. I *Unga till arbete* har kursledare ute i kommunerna varit deras motsvarighet till *Plugga klart* 2:s delprojektledare och även varit nyckelpersoner gentemot de deltagande ungdomarna. Ett av de tydligaste resultaten som framträdde under utvärderingarna under de första projekt-åren, var kursledarnas människosyn, förhållningssätt samt bemötandet gentemot de ungdomar som deltog i projektet. Ett resultat som också förstärktes i deltagarnas egna berättelser. Några av dem finns återberättade i skriften *10 röster om att hamna utanför* (*Unga till arbete* & Sundin, 2014). Utvärderingar gjorda av deltagarnas upplevelser under den senare projektomgången påvisar också kursledarnas stora betydelse ur olika perspektiv. Både ur ett trygghets- och ur ett uppmuntrande perspektiv, men även som ett värdefullt och stärkande stöd i arbetet med att skapa goda rutiner, prioritera hälsa och att öka deltagarnas valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval. Från och med januari 2018, då projektet formellt var avslutat och kommunerna skulle fortsätta driva arbetet vidare på egen hand, kom Region Dalarna att bistå med visst uppföljande stöd till kommunerna i deras fortsatta arbete. Ett stöd som kommer att pågå fram till januari 2019.

Ett annat projekt Region Dalarna driver just nu och i samverkan med Högskolan Dalarna, Länsstyrelsen i Dalarna och Landstinget Dalarna, är projektet *Jämställd regional tillväxt*. Projektet berör unga, integration, och jämställdhet. Det kommer initialt ur ett regeringsuppdrag och pågår i Dalarna från och med 2016 fram till slutet av 2018. I projektet ingår bland annat att bedriva ett praktiskt utvecklingsarbete inom de tre olika tillväxtområdena kompetensförsörjning, entreprenörskap samt innovation och där frågor gällande unga, integration och jämställdhet skall drivas utifrån ett normkritiskt perspektiv.

Vidare antog Region Dalarnas direktion 2015 *Dalastrategin – Dalarna 2020* (Region Dalarna, 2015a). I den ingick även strategin *Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*. (Region Dalarna, 2015b) En av förhoppningarna med den strategin var, att på olika sätt få unga att se Dalarna som en region att vilja bo och arbeta i. *Framtid Dalarna* var en av de stora satsningar som ingick i det arbetet och som var en samverkan mellan Region Dalarna och Arbetsförmedlingen. Framförallt fanns en nära och återkommande dialog med Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsanalytiker Jan Sundqvist. Han hjälpte till med att ta fram prognoser och också med att säkerställa, att texter och innehåll stämde med prognoserna. Syftet med satsningen var att skapa en plattform som skulle komma att både vända sig till och också handla om unga i Dalarna och deras framtid. Det gedigna förarbetet kom så småningom att resultera i en informations- och inspirationssajt på nätet med upplysningsmaterial om utbildningar och arbetsmarknad för unga i Dalarna. Det fanns även en tydlig vision om att erbjuda en bredare bild av yrken. Men också försöka upphäva eventuella fördomar som kan få till följd att en ungdom väljer bort vissa utbildningar och yrken.

Ett annat huvudsakligt syfte med hemsidan, var att underlätta för ungdomarna genom att presentera all den här utbildnings- och arbetsmarknadsinformationen. Men även att kunna bidra till en ökad valkompetens. Att få fler att kunna göra medvetna utbildnings- och yrkesval genom att ta del av faktabaserad och opartisk information. På hemsidan fanns även tips på hur man kan hitta ett jobb, hur man söker ett jobb och hur man blir anställningsbar. En sida som dessutom var tillgänglig för fler unga i regionen genom att det fanns översättningar på en mängd olika språk. Ett exempel på språköversättning var till Tigrinja. Utöver att *Framtid Dalarna* fanns i form av en informationssajt, marknadsfördes satsningen även ute på regionens gymnasieskolor, i form av föreläsningar och informationspass. Målgruppen var både elever och studie- och yrkesvägledare.

Under 2017 redogjorde Region Dalarnas ungdomsstrateg Johanna Tangnäs och samhällsanalytiker Peter Möller för en nulägesbeskrivning av hur långt arbetet med strategierna hade kommit. Den kom att redovisas i rapporten *Nulägesbeskrivning unga i Dalarna. Årsskiftet 2017/2018* (2017). I rapporten framkommer bland annat sammanställningar från den av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor framtagna *Lup*-undersökning, som gjordes bland högstadies- och gymnasieungdomar i samtliga av Dalarnas kommuner under år 2015. En undersökning som kommer att genomföras igen under hösten 2018 och vars huvudsakliga syfte är att få mer kunskap om ungas livsvillkor. Utöver det har statistik inhämtats kring målgruppen från bland annat Skolverket, SCB, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Försäkringskassan. Ett av de områden eleverna tillfrågades om gällde bemötande i skolan. Bland gymnasieeleverna upplevde 80 procent av respondenterna att deras lärare bemöter dem med respekt. Bland respondenterna i grundskolan angav 66 procent att de bemöts med respekt av sina lärare. Sett ur ett könsperspektiv återfanns inga synliga skillnader.

Ur ett regionalt perspektiv fanns en förhoppning om att *Plugga klart 1*-projektet skulle kunna komma att verka för ett bättre bemötande i skolan. Ett arbete vars resultat man såg skulle generera i synbara förbättringar i elevernas upplevelser i nästkommande *Lup*-undersökning.

I Tangnäs och Möllers avslutande slutsatser konstateras således en stor differens bland skattningen av elevers hälsa sett ur ett könsperspektiv. Endast 61 procent av flickorna som studerar på gymnasiet skattar sin hälsa som ganska eller mycket bra. Motsvarande siffra för pojkarna är 80 procent. Gällande elevers upplevelse av nedsatt psykiskt välbefinnande anger 29 procent av flickorna att de lider av det, medan det är sexton procent av pojkarna som upplever att de har ett nedsatt psykiskt välbefinnande. Det framkommer även stora differenser gällande psykisk hälsa bland kommunernas ungdomar. Sambanden mellan ohälsa och den ökade risken för utanförskap sammanfattas enligt följande:

Nedsatt psykisk ohälsa är vanligare bland tjejer än bland killar generellt, och bland orsakerna brukar normer och samhällsideal lyftas fram. Men varför skiljer det sig så mycket mellan olika kommuner i Dalarna? Hur kommer det sig att skillnaden mellan tjejers och killars psykiska ohälsa är större i vissa kommuner än i andra? Lyckas en del kommuner med att skapa mer effektiva skyddsfaktorer mot ohälsan, medan andra har mer ojämlik tillgång till socialtjänst eller stöd från ungdomsmottagningar eller är det snarare normer och socialt tryck som slår hårdare mot tjejer på vissa orter än andra? (...) Den psykiska ohälsan bland unga som varken arbetar eller studerar är utbredd. Psykisk ohälsa kan vara både orsak till och konsekvens av ett sådant utanförskap. Att arbeta parallellt med ungas psykiska hälsa och att minska skolavbrott är därför centralt för att unga ska vara del i samhället och känna sig sedda. När det gäller ungas psykiska ohälsa har samverkan mellan olika aktörer pekats ut som en central punkt för att nå resultat i arbetet (a.a., s.20).

Avslutningsvis betonas också värdet av att en elev genomför sina gymnasiestudier och tar en gymnasieexamen för elevernas inkludering på arbetsmarknaden och möjlighet till vidareutbildning. Likaså betydelsen ur ett regionalt kompetensförsörjningsperspektiv. Däremot finns det utmaningar i regionen att arbeta vidare med. Särskilt i syfte att kunna trygga upp både för individen och för framtida kompetensförsörjningsbehov. En av de utmaningarna är att tjugo procent av grundskoleeleverna i årskurs nio är obehöriga till ett nationellt program. Bland elever med vårdnadshavare vars sysselsättningsgrad är låg, samt bland elever som är utrikes födda, finns en överrepresentation bland de obehöriga. Bland elever vars vårdnadshavare helt saknar sysselsättning, är det endast hälften som är behöriga till ett nationellt program i årskurs nio.

En annan viktig funktion på Region Dalarna är kompetensförsörjningsavdelningen. En av de huvudsakliga arbetsuppgifterna där är att erbjuda stödjande insatser, så att regionen kan möta de utmaningar som den regionala arbetsmarknaden står inför. Det med anledning av att stora förändringar på arbetsmarknaden även påverkar vilken framtida arbetskraft och kompetens som kommer att behövas. Områden där särskilt stor arbetskraft kommer att behövas inom är vård, omsorg och teknik. Region Dalarna arbetar därför med att stödja Teknikcollege och Vård- och omsorgscollege. Ett stöd som har medfört att de här två collegen har certifierats. Region Dalarna ansvarar utöver det för att, genom kompetensförsörjningsavdelningen, frambringa en struktur för samordning mellan utbildning, utbildningsanordnare, arbetsmarknadens parter och branscher. Ett arbete vars syfte hoppas kunna bidra till:

Ökad kunskap och översikt inom kompetensförsörjnings- och utbildningsområdet.
Samordning av behovsanalyser inom kompetensförsörjnings- och utbildningsområdet.
Ökad samverkan kring kompetensförsörjning och utbildningsplanering. Ökad kunskap om utbud och efterfrågan av utbildningsformer med utgångspunkt i de olika utbildningsformernas nationella mål samt myndigheternas ansvar. Inom ramen för uppdraget ska Region Dalarna samverka med lokala och regionala aktörer samt samråda och föra en dialog med statliga myndigheter inom kompetensförsörjningsområdet. Etableringen av kompetensplattformar utgår från etablerade samverkansformer. (www.regiondalarna.se)

Region Dalarna skapar även förutsättningar genom att ha en sammankallande funktion. På så vis får olika aktörer möjlighet att samverka. Exempel på forum där Region Dalarna är sammankallande för aktörer som arbetar med frågor gällande ungdomar är: Dalarnas studie- & yrkesvägledares råd, Kompetensförsörjningsrådet och DIMPA-nätverket. Vidare är många satsningar och projekt som Region Dalarna har varit delaktig i, numera ordinarie verksamheter.

Ehneström Utvärdering AB

Till hjälp i det kommande arbetet med att utvärdera projektens måluppfyllelser gjordes en anbudsförfrågan gällande utvärdering och följeforskning av *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*. En upphandling som vanns av Ehneström Utvärdering AB. Företaget grundades 2009 av Christina Ehneström själv. Det är främst specialiserat på utvärderingar, utredningar, uppföljningar och analyser. Flera av de utvärderingar som hon har gjort genom åren har dessutom varit kopplade till olika projekt där Region Dalarna har varit projektägare. Bland dem finns exempelvis *Utvärdering av ungdomsstrategin Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*. (Ehneström, 2017) och *Stanna i Dalarna - en utvärdering med ett framtidsytande perspektiv* (Ehneström, 2013). Christina har även, tillsammans med Niga Hamasor, varit högst involverad i Region Dalarnas framgångsrika projekt *Unga till arbete*.

Bland annat i det omfattande förarbetet som gjordes runtom i Dalarnas kommuner. Ett förarbete som senare redovisades i implementeringsrapporten *Unga till arbete – Implementering av arbetssätt och samverkans betydelse* (Ehneström & Hamasor, 2014).

I grunden är Christina utbildad lärare och var verksam som det i närmare tjugo år innan hon bytte bana. Därefter har hon spenderat åtskilliga år som verksam inom utbildningssektorn. Framförallt i rollen som utvärderare. Skolverket är bara en av de myndigheter hon har gjort och fortfarande gör utvärderingsuppdrag åt. Utöver det har hon även genomfört ett tjugotal uppdrag som har varit finansierade av ESF. Flera av dem var dessutom projekt som i likhet med *Plugga klart 2* syftat till att minska studieavbrotten.

I uppdraget som utvärderare och följeforskare i *Plugga klart 2* har det ingått flera delar som har löpt genom den förberedande planerings- och analysfasen, den uppföljande genomförandefasen och fram till den avslutande fasen. Förändringsteori är den metod som har legat till grund för allt arbete som hon har utfört. Datainsamlingen har gjorts både genom kvalitativa och kvantitativa metoder. Resultaten har därefter mätts på individ-, organisations- och projektnivå.

Under projektåren har Christina genomfört ett antal omfattande fallstudier på flera av de deltagande *Plugga klart 2*-skolorna. Fallstudier där bland annat djupintervjuer med elevdeltagare, delprojektledare, skolledare, skolchefer och annan för projektet värdefull personal har genomförts. De här fallstudierna har därefter presenterats för de övriga deltagande skolorna och också för projektets styrgrupp via olika lärandeseminarier. Seminarier som har varit mycket betydelsefulla. Både sett ur ett kunskapsinhämtningsperspektiv och för det fortsatta projektarbetet. Inte bara för de deltagande skolorna utan även för oss i projektledningen.

Fallstudierna har synliggjort vilka förbättringar som har gjorts på de olika skolverksamheterna. Dels förbättringar för de deltagande eleverna. Exempelvis genom de utvecklingsområden som skolorna har startat upp och haft ett elevdeltagarriktat arbete till. Och dels skolverksamheternas utvecklings- och förändringsbenägenhet. Fallstudierna har även belyst vilka utmaningar som fortfarande hindrar att verksamheten skall kunna uppnå sin absolut fulla potential, så att fler elever skall kunna fullfölja sin skolgång. De har också synliggjort hur väl skolorna har lyckats med att öka medvetenheten om och implementeringen av de horisontella principerna och det gemensamma förhållningssättet och bemötandet. Hur väl det arbetet genomsyrar hela verksamheten, så att fler elever trivs och mår bra i skolan.

Vidare har Christina gjort ett för projektledningens del, ett ovärderligt arbete genom att hjälpa till med framtagning och utvärdering av den valkompetensenkät som har genomförts på de deltagande grundskolorna i två omgångar. Något som inte hade varit möjligt utan hennes hjälp. Men det som kanske har varit allra mest värdefullt under de här åren vi har arbetat tillsammans, det är Christinas förståelse för och kunskap om skolans värld. Likaså hur starkt hon brinner för skolutvecklingsfrågor. Det är något som även våra deltagande skolor har uppskattat och lyft flera gånger till oss som otroligt betydelsefullt.

Det är för övrigt nästintill en omöjlig uppgift att sammanfatta allt det omfattande arbete inom både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2* som har genomförts av Christina under de här åren. Det som har presenterats ovan är bara ett axplock av det. Jag rekommenderar därför varmt att ta del av det gedigna utvärderingsarbete och den fantastiska följeforskning som gjorts av Christina under de här åren. Ett arbete det kommer att redogöras för i projektens slutrapporter.

Två av de projektdeltagande skolorna som Christina har genomfört fallstudier på, Vasaskolan och Kristinegymnasiet, finns dessutom beskrivna mer ingående i den här bokens tredje del.

Mirak Adviser AB

För att utföra arbetet med det kommande uppdraget gällande utbildnings- och processtöd till projektets arbete med de horisontella principerna gjordes också en anbudsförfrågan. En upphandling som företaget Mirak Adviser AB så småningom kom att vinna. Det är ett företag som ägs av Karin Sjöberg Forssberg och som främst ägnar sig åt forskning, utvärdering och att ge stöd för hållbart förändrings- och utvecklingsarbete i arbetslivet.

Karin har pedagogisk bakgrund i botten och var verksam som pedagog och arbetslagsledare under många år på grundskolenivå. Efter det har hon bland annat arbetat som undervisningsråd på Myndigheten för skolutveckling, utbildningsledare i en barn- och utbildningsförvaltning och som forskarassistent i ett skolutvecklingsprojekt som var kopplat till Karlstads universitet. Det senaste decenniet har mycket av det arbete Karin har gjort varit relaterat till de horisontella principerna jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. Där bland forskningsuppdrag, lärande utvärderingar och processtöd, där de horisontella principerna alltid har varit i fokus.

Dessutom har hon hunnit med att skriva en licentiatavhandling, *Att skapa drivkrafter för lärande och förändring. En studie om jämställdhetsintegrering och dess förutsättningar i en kommun.* (Sjöberg Forssberg, 2016). Samma år anlätades hon även som expert på ESI-support. Det är de Europeiska struktur- och investeringsfondernas stödverksamhet gällande de horisontella principerna. Karin hade med andra ord många tunga meriter med sig när hon påbörjade sitt arbete i *Plugga klart 2*.

Till Mirak Adviser AB har även de två underkonsulenterna Torbjörn Messing och Lena Aune varit involverade i uppdraget att utbilda och ge processtöd. De har precis som Karin omfattande erfarenheter av att arbeta med de horisontella principerna.

Torbjörn driver sedan 2013 företaget Jämmt Skägg. Ett företag där både offentliga och privata organisationer kan få stöd i genus- och mångfaldsarbete. Inom företaget arbetar han även med att utbilda, utvärdera, bedriva mentorskap, följeforska och ta fram utbildningsmaterial.

Torbjörn utbildade sig från början till pedagog och har med sig fjorton års erfarenhet av att arbeta i skolan. Han har därefter bland annat arbetat som utbildningskoordinator inom *Program för Hållbar Jämställdhet* på Sveriges Kommuner och Landsting som i sin tur är den enskilt största satsningen på jämställdhetsintegrering i Europa. Andra roller Torbjörn har haft har varit som projektägare, projektledare och projektkoordinator. Inom ramen för de olika rollerna återfinns bland annat flertalet ESF-projekt. Där bland det nationella studieavbrottsprojektet *Plug In* och också *#jagmed* som är ett samverkansprojekt i Östra Mellansverige. Även det ett projekt som har som övergripande syfte att minska studieavbrotten. Sett till den regionala förankringen har Torbjörn arbetat som genuspedagog samt utbildat lärare i Falu kommun inom ramen för den stora utbildningsinsatsen *På lika villkor*. Likaså sitter han med i *På lika villkors* bedömningsgrupp. En grupp som har i uppdrag att jämställdhetscertifiera skolor och förskolor i Dalarna.

Efter Torbjörn anslöt även Lena Aune till projektet. Lena driver sedan 1997 företaget Olsgård AB. Ett företag som inriktar sig främst på ledarskap, arbetsmarknad och personlig utveckling ur ett genusperspektiv. Hon både handleder och utbildar organisationer och företag inom jämställdhet och genus. Likaså stödjer dem i att skapa hållbarhet. Lena har under åren haft en mängd olika uppdragsgivare. Bland dem finns exempelvis landsting, regionförbund, ideella organisationer, studieförbund och kommuner. Utöver det arbetar hon även med utvärdering av olika projekt. Här kan bland annat nämnas projektet *Jämrum 2009* som var ett genuspedagogiskt projekt med huvudsakligt syfte att skapa genusmedvetna skolor i Gävleborgs län. En projektutvärdering som hon även har redogjort för i redogörelsen *Slutrapport och utvärdering av projekt Jämrum* (Aune, 2009).

Vidare har Lena arbetat som projektledare med bland annat projekten *Projekt Hållbar Jämställdhet* på Bollnäs socialtjänst samt projektet *Jämresursen* åt Region Gävleborg. Sedan ett år tillbaka har Lena dessutom ett samarbete med Kontigo AB som i sin tur har det svenska ESF-rådets uppdrag att bygga upp stödfunktionen ESI-support.

Lena tillkom för övrigt till *Plugga klart 2*-projektet i slutet av 2017. Tillsammans med Torbjörn och Karin har hon kommit att bli en mycket viktig del i projektarbetet med de horisontella principerna. Både till skolorna och som stöd för oss i projektledningen. Deras arbete har utgått från värdegrunden att bidra till samhällsnytta och att människor och verksamheter får möjlighet att lära och utvecklas. Deras övergripande strategi är jämställdhetsintegrering med en intersektionell ansats. De inkluderar jämställdhetsperspektivet i processtödet genom att de stödjer skolorna med att få det att genomsyra hela skolornas verksamhet. Bland annat hjälper dem att få med genusaspekter i deras planering. Det kan exempelvis handla om att fördela skolans resurser likvärdigt mellan könen men också kvalitetssäkra och följa upp att skolans bemötande har utförts bra och likvärdigt. De insatser som har gjorts inom ramen för det här uppdraget har med andra ord handlat om utbildning och processtöd. Men också om aktiviteter som har varit riktade både till deltagande skolor och till oss i projektledningen.

De deltagande skolorna har haft möjlighet att erhålla stöd i deras projektriiktade arbete med de horisontella principerna utifrån ett antal nivåer. Skolorna har sedan fått välja vilken eller vilka av stödnivåerna de har behövt för att kunna bedriva sitt arbete med att uppfylla projektets andra resultatmål. Det som av projektets tre resultatmål är relaterat till just jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. De här tre nivåerna kan sammanfattas enligt följande:

Nivå 1: Den första nivån handlar framförallt om att få stöd i översyn av och återkoppling på innehåll i redan befintliga skoldokument, exempelvis likabehandlingsplan och verksamhetsplan. Det i syfte att de skall stärkas innehållsmässigt sett.

Nivå 2: Den andra nivån inkluderar processtöd direkt till skolan och är relaterat till det arbete som genomförs inom *Plugga Klart 2*, och som skolorna själva har beskrivit i sina handlingsplaner för projektet. Processtödet syftar till att integrera jämställdhets-, tillgänglighets- och icke-diskrimineringsaspekter i det arbetet.

Nivå 3: Den tredje nivån handlar om ett av projektledningen riktat individstöd och aktiviteter på respektive skola. Aktiviteter som utgår från principerna jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering och som är riktade till antingen elever eller personal eller både och.

Utöver det stöd som skolorna kunde erhålla utifrån de olika nivåerna kom Karin även att arbeta fram stödmaterialet *Arbete med horisontella principer i Plugga klart. Återkoppling från processtödet*. (Sjöberg Forssberg, 2017). Ett stödmaterial som skolorna skulle kunna använda som stöd och vägledning i deras fortsatta arbete. Det är en skrift som innehåller alla de delar som är värdefulla att ha kunskap med sig i ett utvecklingsarbete med den här inriktningen. Bland annat med en påminnelse om att de tre principerna finns med i skolans styrdokument och framförallt i skolans värdegrund. Det är alltså inget nytt och för projektet påkommet inslag. Stödmaterialet ger också kunskap om hur den bästa grunden skapas för att det här utvecklingsarbetet skall kunna bedrivas ur ett långsiktigt perspektiv. Där det kollegiala lärandet får växa i en god miljö och där den egna verksamheten börjar utveckla ett normkritiskt och normförändrande arbetssätt. Likaså hur viktigt det är att det arbetet som görs inom ramen för de horisontella principerna även ingår som en självklar del i skolans systematiska kvalitetsarbete.

I likhet med det utvärderingsarbete som har gjorts av Christina Ehneström kommer även mycket av det arbete som Karin, Lena och Torbjörn har genomfört att finnas beskrivet i *Plugga klart 2*-projektets slutrapport. En läsning som även den rekommenderas!

Och det är bara att vara fullständigt ärlig. Utan Karins, Torbjörns och Lenas hjälp hade projektets arbete med de horisontella principerna förmodligen inte blivit just någonting. Tack vare dem har vi kunnat lyfta oss från *Kompetenstrappans* första steg som enligt Sveriges Kommuner och Landsting innefattar att vara "omedvetet inkompetenta" till att höja oss till att i alla fall bli "medvetet inkompetenta"!

Det hängivna arbete som de har utfört ute på våra skolor i mötet med deras personal och elever, liksom det arbete de har gjort för oss i projektledningen, det har verkligen varit värdefullt. Den grund de har hjälpt oss att lägga kommer vi nu att kunna arbeta vidare med. Vi kommer att kunna arbeta betydligt mer målmedvetet och sträva efter att i framtiden kunna kliva ytterligare ett steg på trappan. Att inte fortsätta nöja oss med att konstatera att det ser ut på ett visst sätt, utan vi kommer att kunna analysera och ta hand om de resultat vi får in. För när vi gör det, kommer vi tillsammans att kunna skapa en skola som är betydligt mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande än vad den är idag.

Del II

Förberedande analysfas

När Linda tänker tillbaka på tiden då Oskar gick i sjuan och åttan minns hon, hur hon och Oskars pappa levde i ett konstant pendlande mellan hopp och förtvivlan. De hade försökt med allt för att få honom tillbaka till skolan. De visste ju så väl vilken potential han hade. Men det gick bara inte. Oskar hade helt tappat tron på sig själv och på att skolan var något för honom.

Så i nian fick de plötsligt oväntad hjälp. Av Isa som precis hade börjat arbeta på skolan. Hon fullkomligt tog Oskar under sina vingar. Kämpade varenda dag för att få Oskar att gå till lektionerna. Få honom att börja göra sina uppgifter. Linda och Isa hade daglig kontakt. Hon fick information från Isa, om hur det hade gått för Oskar under dagen. Och allt eftersom tiden gick, blev informationen hon fick allt positivare. Han började gå på lektionerna allt oftare. Började beta av sina uppgifter, en efter en. Och det var fler som uppmärksammade hans framsteg.

Hon minns särskilt ett tillfälle när Oskars mattelärare berättade för dem: "När Oskar väl har bestämt sig så går han bara in och levererar. Tänk, att trots att han har varit frånvarande större delen av både sjuan och åttan, har han ändå så mycket kunskap med sig." En kunskap läraren var uppriktig med att säga, att hon inte kunde förklara, var den kom ifrån. Det sa dock väldigt mycket om Oskars enorma potential. Den som Linda och Oskars pappa, vetat om hela tiden.

Trots att Oskar hade en nästintill omöjlig uppgift framför sig, bestämde hon sig för att fokusera på att tänka positivt. Att hon aldrig skulle låta sig tappa hoppet om, att det inte skulle kunna gå. Inte ens de dagar då han sa till henne: "Kommer jag inte in på Fordon, då hoppar jag av mamma". Hon visste att han verkligen menade det, men lät ändå aldrig tvivlet ta överhanden. Hon fortsatte hålla benhårt fast vid övertygelsen om, att hans inre kraft skulle räcka till. Och fortsatte stötta honom i hopp om, att han skulle få uppfylla sina drömmar och nå sitt stora mål. Han hade också riktigt bra förebilder, så förhoppningsvis kunde han med hjälp av dem, få ännu ett riktmärke och ännu mer kraft att orka kämpa vidare. Så att han aldrig skulle behöva ge upp.

Tack vare hjälpen från Isa gjorde Oskar stora framsteg. Nu behövde han inte arbeta hemma alls eftersom allt arbete hanns med under skoltid. Under vårterminen såg Linda hur betygen ramlade in ett efter ett. Han närmade sig sitt mål alltmer. Tiden var knapp. Men det kan gå. Det ska gå.

På skolorslutningsdagen så stod Oskar där med betygen i sin hand. Betyg som bevisade att han hade klarat av att få en gymnasiebehörighet. Den tacksamhet som de som föräldrar kände till Isa den här skolorslutningsdagen, den var enorm. Hennes stöd hade varit ovärderligt. Förmodligen också helt avgörande för att Oskar nu i alla fall hade klarat av behörigheten. Det var en stor dag. Men vad Linda inte visste då, det var att det snart skulle komma en ännu större dag än den här.

I juli kom beskedet att Oskar antagits till Fordonsprogrammet. Lyckan var enorm men samtidigt nästan för stor att ta in. Det här handlade om hans framtid, hans tilltro till sig själv och sin inre kraft. Det hade lönat sig att tänka positivt, fortsätta tro på att det går. Oskar hade bevisat sin potential för sig själv och för alla andra. Lindas son, Oskar Larsson, skulle nu börja gymnasiet!

Förberedande analysfas – inledande ord

I januari 2016 startades projektets förberedande analysfas upp. I samband med det fick vi i den nytillsatta projektledningen möjlighet att utbyta några ord med varandra. Vi kunde omgående konstatera, att vi alla hade pedagogiska utbildningsbakgrunder och mångårig yrkeserfarenhet av att arbeta i skolan. Likaså blev det uppenbart, att vi alla såg det här projektet som ytterst angeläget och nu var extremt fokuserade på att komma igång.

Analysfasen kom att bli en minst sagt intensiv och innehållsrik period, fylld av många vitt skilda aktiviteter och insatser. Allt i syfte att skapa beredskap, och en rejäl plattform att stå på, inför det kommande genomförandet. Likväl bena ut exakt vad det var som vi skulle prioritera utifrån våra skolors behov.

I den här bokens andra del görs ett försök att sammanfatta analysperiodens olika steg i en någorlunda kronologisk ordning. Först presenteras alla de personer som kom att tillhöra projektledningen och andra, för projektet, ovärderliga medarbetare på Region Dalarna. Efter det presenteras några av de personer som har tillhört projektets styrgrupp. Personer som också har bidragit till att höja kvalitén på vårt arbete.

Det kom att fortlöpa ett flertal olika processer samtidigt under analysfasen. För att tydliggöra varje process för sig, har de delats upp i olika avsnitt. En sådan process som pågick, var de behovsanalyser som genomfördes på de skolor som hade beslutat sig för att delta.

Under de här behovsanalyssamtalen som pågick under hela våren 2016, framkom en mängd kunskaper och mönster i de utmaningar skolorna upplevde att de hade. Utmaningar relaterade till projektets fem huvudområden och som de önskade att deras projektdeltagande skulle riktas in på. Informationsinhämtningen som gjordes av oss i projektledningen förstärkte dessutom det som hade framkommit i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avbopp*. (Ehn, Johansson-Romsi & Woxberg, 2014). En generell sammanfattning, av vad som framkom i behovsanalyssamtalen, kommer därför att redogöras för i nästkommande avsnitt.

Därefter presenteras en resumé från den kunskapsinhämtning vi, samtidigt som analyssamtalen pågick, kom att göra hos olika aktörer och individer. Det stöd vi fick från dem har i vissa fall kommit att bestå under hela den nästföljande genomförandefasen. Deras stöd och deras kompetens har varit mycket värdefull för oss. Särskilt i vår strävan att komma vidare i uppbyggnaden av vårt projekt. För trots allt var vår önskan att skapa ett så regionalt anpassat och välplanerat projekt som möjligt. Ett projekt där ambitionen också var att kvalitetssäkra varje steg vi skulle komma att ta. Med anledning av det kommer också några av de processer som kom att gå från tanke till ren handling att beskrivas.

Avslutningsvis känns det viktigt att understryka, att idén till innehållet i *Plugga klart 2* inte har uppkommit ut intet. Det bygger snarare på tidigare forskning. Framförallt inom områdena studieavbrott, ohälsa och utanförskap. Projektet är även inspirerat av tidigare framgångsrikt genomförda insatser och upptäckter som andra projekt har hunnit göra före oss. Det föranledde, att när analysfasen väl kom igång fanns redan mycket förkunskaper att relatera till. Samtidigt, och ju längre in i analysarbetet vi kom, desto mer upplevde jag personligen att det var angeläget att bredda forsknings- och kunskapsfältet. Något jag också valde att göra. Det eftersom jag hade en föraning om, att projektet skulle komma att inrymma så mycket mer än vad tanken var från början. I det allra sista avsnittet återges därför för en del av den litterära forsknings- och kunskapsinhämtning jag kom att göra. En kunskapsinhämtning som har varit betydelsefull att kunna relatera till i mitt fortsatta arbete med projektet.

Presentation av projektledningen

Det var den fjärde januari 2016 som vi i den nybildade projektledningen för *Plugga klart* möttes för första gången. Vi var helt okända för varandra med undantag av Göran och Johanna. De hade tidigare samarbetat i *Unga till arbete*. Om vi hade haft kunskap då om vad vi faktiskt var på väg att ge oss in i, vet jag inte om någon av oss hade gjort valet att stanna kvar. För det har varit en stundtals mycket svår resa. Mycket har hunnit hända under åren. Inte bara yrkesmässigt utan även på våra personliga plan. Samtidigt tror jag, att ingen av oss skulle vilja ha den här erfarenheten ogjord. Skulle jag få möjlighet att göra en liknande resa finns det inga andra än just de här personerna jag hellre skulle vilja få dela den resan med. Tack till er alla!

Till er vill jag också säga, att jag verkligen har uppskattat alla de stunder då vi har vridit oss av vända för de utmaningar vi stått inför. Men även värdesatt de stunder då vi sett den fullständiga omöjligheten i vårt uppdrag och trots det, har kunnat ge varandra kraft att orka streta vidare. Då vi tillsammans sett, att det goda slutmålet har varit alltför viktigt för att ge upp. Det är därför med visst vemod jag konstaterar att projektet snart är över. Att vi snart skall vidare åt olika håll. Men vi kommer alla, för alltid, kunna bära med oss vetskapen om att vi gjorde det. Tänk, vi gjorde det!

Evelina Bark-Nordin

Det var 1995 som Evelina påbörjade sin utbildning till grundskolelärare för årskurs 4–9 i SO-ämnena. En utbildningstid som följdes upp av åtta år som verksam pedagog på tre olika skolor. Därefter fick hon en anställning på företaget Medalgon Utbildning AB. Ett företag som arbetade med utbildningar kopplade till skolfrågor. De erbjöd fortbildningsinsatser till lärare samt hade föreläsningar om bland annat konflikthanteringar och NPF. Några år senare började Evelina arbeta som projektledare i Ung Företagsamhet Dalarna. Då med huvudsakligt ansvar för grundskolefrågor. Arbetsuppgifterna bestod mycket av att informera och inspirera personalen samt utbilda dem i entreprenöriellt lärande. Ett år senare klev hon in i rollen som regionchef. En roll som innebar, att hon kunde fortsätta utveckla det entreprenöriella lärandet i skolan med skolpersonal som målgrupp: ”Det handlade också om att hitta elevernas unika förmågor. Att få dem att tro på sig själva. Att de skulle få så bra förutsättningar som möjligt, så att deras tid i skolan blev så bra som möjligt.”

Som regionchef arbetade Evelina även med politiker, tjänstemän och skolledare. En roll hon trivdes bra i. Trots det väcktes ändå en nyfikenhet kring den utlysta tjänsten som projektledare för *Plugga klart 2*. Att få möjlighet att arbeta för elever i riskzon för studieavbrott och samtidigt arbeta med övergripande skolfrågor. Likaså att få vara en del i att bygga upp samverkansformer och nätverk som skulle komma att sträcka sig över hela regionen: ”Det kändes verkligen direkt som om att det här var något för mig. Just det att projektet skulle verka för att skapa goda förutsättningar för eleverna att lyckas med sin skolgång. Det kändes så otroligt viktigt det här projektet. Så viktigt att jag inte kunde låta bli att söka.” Och Evelina fick jobbet!

En tjänst som under åren har kommit att innefatta ett flertal olika ansvarsområden. Dels ett övergripande ansvar för de två *Plugga klart* -projekten där hon bland annat har varit sammankallande till mötesforum såsom nätverksträffar för skolpersonal, referensgrupper, vår styrgrupp samt andra viktiga interna och externa aktörer. Hon har lett de övergripande processerna kring exempelvis implementeringsplaner, 4R-analyser, studieavbrottsstatistik och de horisontella principerna. Likaså ansvarat för att aktiviteterna inom projektet både har planerats, genomförts och utvärderats. Utöver det har hon även haft ett ansvar för ett flertal projektskolor.

Evelinas genuina engagemang för alla som på något sätt har varit involverade i projektet, hennes förmåga att hålla samman ett så omfattande projekt som *Plugga klart*, tillsammans med hennes enorma skicklighet att klara av att greppa över så många nivåer samtidigt. Ja, det har varit helt avgörande för att ro projektet i land. Vi hade verkligen aldrig klarat det utan henne.

Evelina själv uttrycker en tacksamhet över att ha fått arbeta i projektet. Att hon har lärt sig mycket genom att få ta del av allt det goda som har skett ute på skolorna. Framförallt tack vare delprojektledarnas ”fantastiska insatser till elevdeltagarna”. Hon lyfter samtidigt hur komplext det har varit att arbeta med skolutvecklingsfrågor. Hur mycket tid och engagemang det faktiskt krävs för att lyckas. Särskilt som det pågår så mycket annat i skolan samtidigt.

Det bästa som har framkommit tack vare *Plugga klart 2* upplever Evelina är, att det har ”öppnat upp en stängd dörr. Många som har arbetat i projektet har verkligen tagit till sig det här och tyckt att det har varit viktigt”. Hon beskriver vidare, att det nu finns ett genuint intresse på alla nivåer: ”Från skolpersonal till politiker och på lokal, kommunal och regional nivå”. Något hon ser som en fantastisk utveckling. Hon menar att projektet verkligen har lyckats göra goda och viktiga förändringar och öppnat upp för en ny typ av dialog i skolans värld. Evelina har också märkt att skolorna, i en mycket högre omfattning än tidigare, har börjat diskutera områden som valkompetens, studieavbrott, överlämnningar, jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering: ”Min önskan är därför att det skapas goda och hållbara förutsättningar för skolor, kommuner och för regionen, så att de här viktiga frågorna kan leva vidare även efter projektets slut”.

Göran Ehn

Göran utbildade sig till grundskolelärare i årskurs 1–7 i matematik och i NO-ämnena år 1991. Efter examen fick han direkt ett vikariat på Gruvrissskolan i Falun. Ett vikariat som efter en termin övergick i en fast anställning. Under hans tid på Gruvrissskolan deltog all personal i Falu kommuns treterminslånga fortbildningsinsats *På lika villkor*. En insats med ”ett bra budskap men som inte förankrades till fullo på skolan, varför det inte fick den bäring det förtjänade”. För Göran själv blev den ändå en bra startpunkt och vissa delar i den kom att leva vidare i hans tankar under många år framöver. År 2009 kände han dock, att han behövde prova på annat: ”Jag hade tappat mitt bränsle och engagemang. Just då undervisade jag i matematik i årskurs tre och ville verkligen göra ett bra jobb. Men jag var tom på kraft och kunde inte leverera den kvalitet jag kände att eleverna förtjänade.” Under samma tid träffade han Karin Rosenberg. Hon tipsade honom om ett tillfälligt arbete i det förhoppningsvis kommande projektet *Unga till arbete*. Ett arbete som skulle kunna innebära att Göran, i väntan på beviljandet, skulle få möjlighet att arbeta med att förankra projektet ute i kommunerna. När de två projekten sedan fick klartecken att starta upp 2010, stannade Göran kvar och arbetade som projektsamordnare under många år. Att Göran kom att söka en projektledartjänst i *Plugga klart 1* kunde härledas till hans tidigare erfarenhet av att ha arbetat i många år i *Unga till arbete*. Ett projekt som var riktat till målgruppen ungdomar. Det skulle även möjliggöra att få kliva in i en ledarroll i ett skolutvecklingsprojekt. Han hade fått förfrågan förut, under sin tid i skolan, om att bli skolledare men alltid valt att tacka ”Nej” då han upplevde att skolledarrollen hade ett så pass begränsat utrymme till att arbeta med skolutveckling. Som projektledare i *Plugga klart 1* skulle han få fokusera helt på det. Han hade dessutom varit med och gjort både förstudien och ansökan till de två projekten. Likaså hade han en stor erfarenhet av att arbeta med utbildningsinsatser kopplade till jämställdhet för deltagarna i *Unga till arbete*. När han sedan erbjöds en av tjänsterna var svaret enkelt. Han fick nu en roll som skulle innebära en mängd olika arbetsuppgifter under projektåren. Alltifrån kommunikation och förankringsarbete ute på skolorna till elev- och personalriktade insatser kopplade till de horisontella principerna samt även ansvar för ett antal skolor i *Plugga klart 2*.

Göran upplever att han har lärt sig mycket under de här åren och också fått en fin möjlighet att förädla sina kunskaper inom processledning, handledning och kommunikation. Han beskriver, att han även har lärt sig mycket genom att ta del av allt det goda som uppkommit tack vare projektet:

Jag har hört så många gåshudshistorier om hur det goda bemötandet kan göra skillnad. Elever som bedömts av skolan vara nästintill omöjliga fall. Elever som ej känner sitt värde. Genom ett bra bemötande inom projektets ramar har många av de här eleverna fått hjälp att kunna slutföra sin skolgång. Sådant är så häftigt. Jag har också sett, att skolledares engagemang och insikt om de här frågorna verkligen har ökat det sista året och att projektet varit ett klockrent exempel på, hur oerhört avgörande ett ordentligt förankringsarbete är och att förändringsarbete tar tid.

Medvetenheten hos skolledare och personal om att de behöver kunna stödja elever med olika anpassningar, så att alla kan få möjlighet att få lyckas, ser han är det största projektavtrycket: ”Vi har bidragit till, att de har fått testa olika metoder och insatser som har varit framgångsrika och som jag innerligt hoppas får leva vidare.”

Den insats Göran har gjort under de här projektåren, särskilt i *Plugga klart 1*, är stor. Likaså har hans erfarenhet av att arbeta i ett annat socialfondsprojekt varit mycket värdefull. Han fick också ta ett stort ansvar under den tid då det var som allra svårast. Den handlingen, gjorde det möjligt för projektet att kunna ledas vidare.

Johanna Falk-Gustavsson

Är det någon i projektledningen som har haft en bokstavligen avgörande roll för projektets fortlevnad så är det, utan tvekan, de två *Plugga klart*-projektens enastående ekonom Johanna! Men att hon skulle bli just ekonom var ingen självklarhet för henne själv till en början.

Hon började med att utbilda sig på Handels- och administrationsprogrammet på gymnasiet och tog studenten år 2009. Dock utan att ha ett självklart riktmärke om vad hon ville arbeta med i framtiden. Visserligen hade hennes involvering i ett UF-företag under det sista året i gymnasiet väckt viss nyfikenhet kring ekonomyrket. Men det var långt ifrån ett självklart spår att fortsätta utbilda sig inom. I alla fall just då. Istället valde hon att läsa några kurser på Vuxenutbildningen i Gagnef och några på Högskolan Dalarna.

I slutet av 2010 fick hon en praktikplats på Region Dalarna. Praktikplatsen var knuten till det stora *Unga till arbete*-projektet och kom senare att övergå till ett sommarjobb. Men praktikplatsen bidrog också till att Johanna började se ekonomyrket som ett så pass bra alternativ, att hon ändå ville ge det en chans. Under hösten år 2011 påbörjade hon därför en tvåårig ekonomutbildning på en yrkeshögskola i Kalmar. Utbildningsår som kom att förstärka uppfattningen om hennes framtida yrkesval. Men bara två månader innan Johanna skulle ta sin examen i ekonomi, blev hon återigen kontaktad av projektledningen i *Unga till arbete*. De hade ett erbjudande om ett tillfälligt jobb som ekonom i projektet. En roll de inte kunde se någon annan i, än just Johanna. De visste mycket väl vilken kapacitet hon hade. Johanna själv hade trivts bra, både med arbetet och med dem som arbetade i projektet. Det var därför en självklarhet för henne att tacka ”Ja”. Och tur var väl det, för idag är Johanna en nyckelperson i arbetet med ekonomin i ett flertal stora projekt där Region Dalarna är en av projektägarna.

Under år 2015 fick Johanna hursomhelst i uppdrag att hjälpa Karin Rosenberg och Göran Ehn med att göra en budget för två förhoppningsvis kommande projekt. Syftet med dem var dels att få fler ungdomar att fullfölja sina gymnasiestudier men också att öka skolpersonalens medvetenhet kring vikten av ett gott bemötande.

Det här kom också att bli starten på ett, för Johannas del, mångårigt arbete i de två *Plugga klart*-projekten. Projekt där Johannas roll, utöver att vara en del i projektledningen, också har varit att ha huvudansvaret över projektekonomi och kontinuerligt redovisa till projektledningen. I uppdraget har det även ingått att administrera projektpersonalens tidsredovisning. Likaså sammanställa deltagarredovisningar och rapportera till Statistiska Centralbyrån. Vidare har Johanna varit ansvarig för att kontrollera och skicka iväg ansökningar om utbetalningar till ESF. Att ha haft en medarbetare som Johanna med oss in i och även genom hela den här projektiden, har varit en förmån. Hon är en mycket kompetent ekonom som dessutom har en alldeles särskild känsla för vad som faktiskt krävs för att uppnå allra högsta kvalitet. Hennes förmåga sträcker sig långt över vad som egentligen borde vara rimligt. Att Region Dalarna redan tidigt såg hennes potential, är därför inte särskilt förvånande. Men ännu större, än all hennes kompetens, är hennes varma hjärta som hon aldrig tvekar på att dela med sig av.

Och så jag då...

Jag försökte så länge det bara gick att hålla mig ifrån skolvärlden. Men då jag hade växt upp i ett hem där just den världen sågs som en av de allra vackraste, var det inte helt enkelt att inte låta sig påverkas. Så till slut bestämde även jag mig för att påbörja pedagogiska studier med sikte mot en lärarexamen. Ganska snart bytte jag dock inriktning och började istället på studie- och yrkesvägledarprogrammet. År 2008 tog jag en kandidatexamen i pedagogik och en yrkesexamen i studie- och yrkesvägledning. En grund som direkt följdes upp av en handledarutbildning och en magisterexamen i pedagogik. Jag hade nämligen siktet inställt på att söka en doktorandtjänst. En ambition som växt fram tack vare min fantastiska handledare jag hade under universitetsåren, professor Ann Kjellberg vid Stockholms universitet. Men också genom de kunskaper jag erhållit i arbetet med tre studier som alla handlade om studieavbrott ur olika perspektiv, varav två gjorts i samarbete med Anna Billström. Den tredje studien, *Med eller utan stöd? Fyra ungdomars berättelser om studieavbrott*. (Funcke, 2009), kom jag att göra på egen hand. Arbetet med den gav mig värdefull kunskap om komplexiteten gällande studieavbrott. Mycket tack vare de deltagande ungdomarnas berättelser. Men också utifrån en av de teoretiska ansatser jag hade kring studieavbrott sett ur ett brytpunktperspektiv. Det blev dock ingen forskningsansökan. Jag bestämde mig istället för att arbeta i några år först. Framförallt för att få en mer fördjupad förståelse om det område jag visste, att jag ville forska vidare inom i framtiden. De följande åren i skolan befäste även dagligen att det val jag hade gjort var rätt. Det var år jag aldrig skulle vilja ha ogjorda. För då skulle jag aldrig ha fått möta alla mina fantastiska elever som gjorde att varenda arbetsdag förgylldes med guldkant!

I juni 2015 tog jag farväl av mina mentorselever i Te12. Det var en lika mycket glädjens som sorgens dag. Jag var vansinnigt stolt över alla mina elever och jag visste mycket väl, att de alla var redo att gå vidare. Det hade varit mina tre bästa år i skolan och det absolut finaste uppdrag jag någonsin hade haft. Så det skulle bli svårt att arbeta vidare utan dem. Men de fina spår de hade hunnit sätta i mitt hjärta, visste jag samtidigt att jag skulle bära med mig för resten av mitt liv. En dag ringde min före detta och helt underbara kollega Katarina Norberg. Hon berättade att det fanns ett jobb ledigt i ett projekt jag måste söka. Jag tvekade länge men Katarina gav sig inte. Det är jag verkligen tacksam över idag. Och i början på januari 2016 kom jag att vara en av fyra i projektledningen för *Plugga klart 2*-projektet. Min huvudsakliga roll skulle komma att bli att handleda och processleda ett antal skolor som jag hade särskilt ansvar för. Jag fick även ansvara för att ta fram stödmaterial till våra skolor kring rutinframtagande och valkompetens samt även ansvara för att arbeta fram ett underlag för den kommande 4R-analysen i *Plugga klart 2*.

Det är svårt att beskriva hur ofantligt stolt och tacksam jag är över att ha fått vara en del av det här projektet. Det har varit bland det mest utmanande men definitivt även bland det roligaste jag någonsin gjort. Jag har fått möjlighet att fördjupa mig inom ett unikt skolutvecklingsarbete. Bland annat genom att jag, på nära håll har fått följa de goda förändringar som har gjorts ute på mina ansvarsskolor. Skolor som har kämpat hårt för att skapa en mer tillgänglig och mer inkluderande skola med ett slutmål: Att alla elever skall få möjlighet att lyckas! Det är skolor där personalens insatser har bidragit till en otroligt god helhet. Och bland dem finns delprojektledarna. De som, i mina ögon, är projektets hjältar! Så många är de lärdomar jag har fått med mig under de här åren. Framförallt i samtal med all skolpersonal men också med mina kollegor och alla de aktörer som varit oss behjälpliga på olika sätt. Ej heller att förglömma de lärdomar jag har fått i möten med elever som har deltagit i projektet. Deras upplevelser har förstärkt min egen ståndpunkt, att det här är ett område som vi aldrig någonsin får släppa taget om. Det är också därför jag hoppas och tror, att det är elevernas egna berättelser som blir det allra vackraste projektavtrycket. Att det är just det som kommer göra att projektets budskap kommer att leva vidare. Likaså göra att det skolutvecklingsarbete som äntligen har påbörjats här i Dalarna, kommer att fortsätta utföras även efter det att *Plugga klart*-projektet är slut.

Presentation av övriga projektmedarbetare som har tillkommit längs vägen

Under projektets gång har det, under olika perioder, tillkommit ovärderliga projektmedarbetare. De har tillsammans varit avgörande för att vi andra skulle klara av vår stora uppgift. I det här avsnittet kommer de att presenteras i den ordning de anslöt till projektledningen.

Pablo Vilches

Pablo Vilches kom verkligen att bli projektledningens räddande ängel när han påbörjade sin anställning som projektsamordnare i *Plugga klart 2*. Han kom in i en tid då det var väldigt hektiskt. Då vi andra inte räckte till. Hans arbetsinsatser riktades därför direkt på de områden där det var mest angeläget. De kom med anledning av det, att bli minst sagt skiftande! Det var alltifrån administrativa uppgifter av all möjlig karaktär och innehåll till att bli ansvarig för granskning av projektrelaterad dokumentation utifrån de horisontella principerna. Han kom också att ha huvudansvar för ett flertal skolor. Framförallt i syfte att stödja dem i deras projektprocesser samt hjälpa dem med att arbeta fram innehållet i deras *Handlingsplan för Plugga klart 2*.

Pablo gjorde dessutom, utöver allt som redan nämnts, en betydelsefull insats i skolornas arbete med de horisontella principerna. Många skolor hade nämligen kört fast. De hade inte förmågan att se hur de skulle kunna göra skolan mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande. Han kunde dock handleda dem i att utvecklas på det här området. Mycket tack vare att han hade den kompetensen. En kompetens som hade växt fram genom hans tidigare yrkes- och utbildningserfarenheter.

Pablo utbildade sig till en början till dokumentärfilmare. Därefter arbetade han under flera år både som filmare och producent på ett filmproduktionsbolag. Ett bolag där de arbetade mycket med uppdrag relaterade till sociala frågor, jämlikhet, jämställdhet, rättighetsfrågor och minoriteter. Han vidareutbildade sig samtidigt till socialantropolog och läste ett flertal kurser inom genus. År 2016 tog han examen och hade dessförinnan skrivit en C-uppsats som handlade om framställning av etnicitet i medier.

Efter det kom han, under ett års tid, att arbeta med ungdomar i Brasilien i ett stort projekt via en frivilligorganisation. Ett av projektets syften var att utbilda ungdomar i media och kommunikation. Ungdomar som bodde i små och otillgängliga byar längs Amazonasfloden. Slutmålet var att de skulle lära sig filma. Att genom rörliga bilder, få möjlighet att berätta sina egna historier utifrån sina unika förutsättningar. Ett annat syfte var att motarbeta fördomar som fanns kring de här ungdomarna. Och just det arbetet kom att bli Pablos huvudsakliga uppgift. När han senare blev kontaktad av Göran för att diskutera en eventuell anställning i projektet hade han inga förkunskaper alls om innehållet i det. Däremot var hans omedelbara upplevelse att båda *Plugga klart*-projekt var otroligt viktiga. Särskilt för att de dels innehöll förebyggande arbete för att minska regionens studieavbrott och samtidigt arbete med så grundläggande frågor som bemötande. Pablo såg därför en fin möjlighet att få arbeta där det fanns intresse att bli bättre på just bemötande: ”Att se varje individ utifrån dess unika förutsättningar och tron på dess vilja att utvecklas”. Det gjorde att Pablo tackade ”Ja” till tjänsten som han påbörjade i september 2016.

På grund av sin spetskompetens erbjöds Pablo ganska så snart en annan tjänst på Region Dalarna. Det gjorde att han i slutet av april 2017 istället kom att övergå till att arbeta som integrationsstrateg och ansvarig för *Vägen in*. Trots att hans tid i *Plugga klart 2* inte blev så lång menar han, att han ändå hann få med sig ett flertal värdefulla lärdomar. Han lyfter att ”de särskilt uppkom ur alla samtal jag deltog i. Och även mycket tack vare att det fanns ett brinnande engagemang i projektledningen”. Han menar att det, och fastän han kom in i en tid i då det var en extremt hög arbetsbelastning, alltid prioriterades tid för samtal, reflektion och kollegialt lärande: ”Vi hade otroligt spännande och långa diskussioner som skapade förändringar och förbättringar. Alla i gruppen upplevde att det var viktigt att belysa frågor gällande jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. De frågorna lade vi aldrig åt sidan.” Han lyfter också alla de givande möten han hade med skolpersonalen. Likaså en tacksamhet över att ha fått vara med på en del av deras utvecklingsprocess. Tiden projektet haft till förfogande, och som har gjort att det har kunnat bli en process över tid, tror han är det som kommer att vara avgörande för fortsättningen:

Det allra bästa var när skolorna började ta frågorna på allvar. Att få uppleva hur de blev genuint intresserade och insåg hur viktigt det här är. Sättet att prata och lyfta frågorna kommer att leva vidare även efter projektets slut. Det är jag helt övertygad om. Det här projektet har startat upp det här arbetet, gett dem vissa verktyg att skapa nya arbetssätt, och som jag vet kommer att bidra till goda och långsiktiga resultat.

Hans From

Hans utbildade sig i unga år till lärare och kom att arbeta sina första yrkesverksamma år ”inom allt från sexårsverksamhet och ända upp till högstadiet”. Han kom att ägna mycket av sin lärartjänstgöring till att arbeta mycket med elever som behövde extra stöd. Likaså med elever med utländsk härkomst som hade svårt att klara av skolan. Efter tio år sökte sig Hans vidare till utlandet där han arbetade för Vingresor. Både som lärare och rektor inom en utbildningsform dit elever inte antogs på betyg, utan på intresse och personliga egenskaper genom intervjuer. Han arbetade också med rekrytering av personal till företagets olika yrkeskategorier. Efter tiden på Vingresor kom Hans att ägna de nästföljande decennierna av sitt yrkesliv i hotell- och restaurangbranschen, där han i sin roll som hotellchef arbetade mycket med anställningar av personal. Uppskattningsvis rekryterade Hans ett ”tusental personer under den här tiden”. Gång på gång blev han varse om ”hur avgörande det var, att de sökande kunde visa upp, att de åtminstone hade klarat av grund- och gymnasieskola”.

De sista sex åren riktade Hans även sina insatser till kompetensutveckling för sina kollegor, fortbildningsinsatser, olika kurser och lärande arbete i projektform. Han anordnade bland annat ett 80-tal kurser i allt från service och förhållningssätt till ledarskap på VD-nivå.

I början av 2017 såg han en platsannons där det söktes personal på heltid till *Plugga klart 2*-projektet. Trots att han inte kunde arbeta i den omfattning som tjänsten krävde, tog han ändå kontakt med Göran. Det för att ta reda på om han kunde bidra på annat sätt i projektet. Hans ansåg nämligen att projektet verkade mycket intressant och angeläget. Han själv hade även lång erfarenhet av att arbeta med just utbildningsprojekt. Något som lockade honom att få göra igen:

Jag kände att det var en fin möjlighet att få arbeta med skolrelaterade frågor igen. Det var ju där allt började. Så hade jag ju också arbetat med *Samverkan Skola-Arbeta* genom Besöksnäringsskolan där jag träffat många skolledare. I synnerhet de på yrkesprogrammen och jag hade därför ett stort kontaktnät i hela Dalarna. Särskilt yrkesprogrammen ligger mig otroligt varmt om hjärtat. Där de inte bara arbetar med teori utan även de praktiska färdigheterna. Kompetenser som är de viktiga ute på fältet.

Trots Hans långa erfarenhet av att arbeta inom utbildningsväsendet ser han ändå att han har fått med sig nya kunskaper genom att ha arbetat i projektet. Framförallt uttrycker han: "Det här är nästan en ödesfråga. En otroligt viktig samhällsfråga att stötta skolan och de här eleverna som har det svårt att klara av de grundkrav som krävs för att komma ut på arbetsmarknaden."

Han ser dock att de deltagande skolorna kommit en bra bit på väg att lyckas med det. Mycket tack vare den nyvunna medvetenheten hos framförallt skolpersonalen. Att de har kommit till insikt om, att man som personal faktiskt kan göra en stor och avgörande skillnad för eleverna. Elever som behöver extra stöttning för att orka vara kvar i skolan.

Det han ser som har störst möjlighet att leva vidare efter projektets slut är handlingsplanen och arbetet med valkompetens. Något han menar är konkreta bitar som skolorna "nu har jobbat in i verksamheten", och därför får mycket bättre bäring på sikt: "Nu när jag har träffat så många skolor tror jag inte att det blir hyllvärmare utan de kommer att bevara sina tankar och de insatser de gjort under projektåren. Likaså tror jag, att de kommer att fortsätta stötta de här eleverna så, att ingen behöver lämna skolan med ofullständig betyg."

Det är svårt att beskriva den ansträngande situation hela projektledningen var i den första gången Hans kom till vår undsättning. Läget var akut på grund av förutsättningar ingen av oss kunde rå för. Hans roll kom därför främst att bli att stödja oss i projektledningen, så att vi skulle kunna leverera det som krävdes. Framförallt gentemot ESF. Han kom att ta ett stort ansvar för ett flertal skolor och övertog hela ansvaret för framtagandet av en ny mall för skolornas handlingsplan för projektet. Tack vare Hans, fick vi andra möjlighet att successivt börja samla kraft igen. Han var vårt stora stöd och dessutom min fantastiska mentor!

Vi har sedan haft turen att, i olika omgångar, ha med oss Hans. Och alldeles särskilt roligt var det att han kom tillbaka till projektet i augusti 2018. För nu blir han med när vi skall korsa mållinjen!

Jing Qiu

Det var 2013 som Jing anställdes på Region Dalarna som projektledare Youth VIP I & II. Två SIDA-finansierade projekt i syfte att öka ungas inflytande och delaktighet. Ett projekt som även inkluderade insatser inom ramen för de horisontella principerna. Dessförinnan hade Jing arbetat bland annat som studie- och yrkesvägledare och som lärare i kinesiska på gymnasienivå. Hon hade även, under många år tillbaka, haft ett brinnande engagemang för ungdomsfrågor och arbetat med det i olika forum under sin tidiga karriär.

Under våren 2017 utlystes en tjänst som delprojektledare i *Plugga klart 2*. En tjänst som även skulle innefatta att arbeta med frågor gällande bland annat de horisontella principerna. Tjänsten väckte hennes intresse så pass mycket att hon sökte den. Främst av lockades hon av möjligheten att få vara ute på de deltagande skolorna och träffa personal och elever. Något som hon hade gjort tidigare som projektledare och upplevt mycket givande. Hon berättar att hon även ”såg en fin möjlighet att äntligen få arbeta i ett team med trevliga och duktiga medarbetare som jag redan kände bra. Något jag upplevde skulle göra projektarbetet än mer meningsfullt och inspirerande. I tidigare projekt hade jag arbetat ensam.”

Jing anställdes i projektet och började strax innan läsårsavslutet 16/17 då alla de deltagande skolorna skulle utvärdera sina projektarbeten. Hon fick därför direkt ansvar för ett flertal skolor som hon skulle stödja i den processen. Under hösten 2017 kom hon även att handleda ett flertal skolor och göra betydande insatser i projektledningens arbete med de horisontella principerna. Ett arbete hon upplever har gett henne kunskaper hon tidigare har saknat:

Jag har fått en mycket djupare förståelse om orsakerna till varför vissa elever hoppar av skolan. Jag har också fått en bättre bild om vilka svårigheter som faktiskt finns. Både bland skolpersonal och också ur elevernas perspektiv. Hur viktigt det är att möta eleverna som individer och bry sig om dem på riktigt. Men också bygga upp en bra relation med dem. Att det är lika viktigt att ge dem stöd i deras studier men också i deras utveckling som individer.

En av de allra största förtjänsterna med projektet Jing upplever, ”är alla de elever som har varit i riskzon för framtida studieavbrott. Elever som genom projektet har fått stöd av delprojektledarna. Både med att klara av sina studier men också ha fått möjlighet att trivas bättre i skolan”. På en högre nivå hoppas hon, att regionala aktörer kommer att ta ett fortsatt ansvar för statistikinsamling och för fördjupat analysarbete. Hon önskar vidare att olika aktörer kommer att fortsätta samarbeta och delge varandra ”information så att vi vet vem som gör studieavbrott och vad orsaken till det är. Jag önskar också, att varje elevs unika förutsättningar och behov kommer att synliggöras mer. Att varje elev bemöts som en unik och värdefull individ. Inte bara som en siffra i statistiken.”

Hon hoppas även att all dokumentation och de arbetssätt som projektet har bidragit till att skolorna faktiskt har byggt upp kommer att få finnas kvar även efter projektets slut. Likaså att den funktion och viktiga roll som delprojektledarna har haft får vara kvar.

Att försöka sammanfatta Jings insats i *Plugga klart 2* är en angenäm uppgift. Hennes tid i projektet kom visserligen bara att bli drygt ett halvår. Under den här tiden hann hon ändå med att göra stora avtryck. Både som människa och kollega. Hennes gedigna kompetens berör inte bara skolfrågor, projektarbete och de horisontella principerna. Den breder även ut sig inom många fler områden. Allt det, i kombination med hennes fina människosyn och genuina framtoning, har gjort att det verkligen har varit en ynnest för oss andra att ha henne som kollega.

Ingela Vestbro

Ingela tog lärarexamen 1997 och är legitimerad grundskolelärare i årskurs 1–7 främst i ämnena svenska, historia och religion. Hon har även legitimation i musik för årskurserna 1–9. Ingela arbetade inledningsvis på lågstadiet i tre år innan hon gick vidare till högstadiet. Där kom hon att undervisa i musik, svenska, engelska och spanska. Under 2008 tog hon en paus från skolans värld för att göra något helt annat. Hon började då att arbeta med logistik och spedition på ABB i Ludvika. Men 2009 var hon tillbaka i skolan igen. Hon hade nämligen fått en musiklärartjänst kombinerat med en tjänst i spanska på en annan högstadieskola i kommunen.

Det var en skola som hon arbetade på fram till 2015 då hon flyttade till Västerbergslagens utbildningsförbund (VBU). Där kom hon att, under ett år, arbeta som lärare i svenska som andraspråk för nyanlända. Hösten 2015 började hon sedan kombinera lärarrollen med ett uppdrag som biträdande rektor på Introduktionsprogrammet. Under 2016 övergick hon helt i rollen som biträdande rektor och fick dessutom ett samordningsansvar på mottagningsenheten *Trappan*. Behovet av verksamheten *Trappan* uppstod under hösten 2015 då det kom många nyanlända till kommunen som skulle slussas in i skolan. Verksamheten startade sedan i januari 2016. Först fick både ungdomar och vuxna undervisning i en kartläggningsenhet i tio veckor och därefter vidare till SFI eller Språkinträdning. Ingela kom att vara den som ansvarade för att träffa alla de berörda ungdomarna en och en för ett första kartläggningssamtal. Hösten 2016 fick Ingela ”ett samordningsansvar för KAA-verksamheten i Ludvika och Smedjebacken”. Samma år kom hon i kontakt med *Plugga klart 2*-projektet som då var igång på VBU. Ingela kunde direkt se kopplingen mellan dem och projektet: ”Jag och delprojektledare Magnus försökte få ihop dessa verksamheter på ett bra sätt. Vi skapade bland annat en rutin som skulle säkerställa att en elev ej skulle skrivas ut från VBU utan att först ha varit i kontakt med KAA.” När en tjänst sedan blev ledig i projektet under hösten 2017 tog hon och sökte den: ”Det var nog det, att jag kände, att jag kunde projektet bra. Jag visste också att det var ett viktigt projekt som skulle kunna göra skillnad”.

Ingela påbörjade sedermera sin tjänst i projektet under hösten 2017. Hon kom direkt att få ett flertal ansvarsskolor som hon både skulle handleda och processleda. Att Ingela hade så god kännedom om projektet underlättade förstås enormt för oss. Hon tog sig an sina arbetsuppgifter och utförde dem med bravur från allra första början. Under den här tiden kom hon att göra betydelsefulla insatser både för elever och skolpersonal. Bland annat genom *Reflekterande rum*. Det är en metod som Ingela själv har varit med och arbetat fram och som flera av våra deltagande skolor har varit otroligt hjälpta av i sina processer.

Att ha varit med och arbetat i projektet upplever Ingela har varit lärorikt på så sätt, att det framförallt har förstärkt vissa delar hos henne själv. Hon beskriver att hon nog visserligen alltid haft ett öppet synsätt, vågat prova nya saker och låtit elever få prova sig fram i sökandet efter sin väg: ”Men genom projektet känns det ännu viktigare hur jag förhåller mig till ungdomen. Tror jag att den kan? Eller tror jag att den inte kan? Skall jag låta den få prova en ny väg? Hur förhåller vi oss som arbetar i skolan till det? Det har jag blivit betydligt mer uppmärksam på.”

En god sak som Ingela upplever har framkommit ur projektet är, att skolpersonalens bemötande och förhållningssätt till eleverna generellt sett har blivit bättre. Likaså lyfter hon betydelsen av skolans kringfunktioner. Särskilt delprojektledarna som hon menar är otroligt viktiga eftersom ”de är den där så viktiga länken för eleverna och som ger dem rätt insatser”. En upplevelse hon är övertygad om att hon delar med de flesta.

Det största avtryck Ingela hoppas projektet skall bidra till är, att ”skolorna som varit med har ökat sin kunskap om skollärans och pedagogernas roll och vilket ansvar de faktiskt har för sina elever. Att de ser till att ungdomarna får det stöd som de har rätt till enligt Skollagen och inte säger: ”Nu har du fått din sista chans!” Så kan man aldrig säga.”

Anna Ahlin

Anna flyttade som ung till internatet vid Snöå bruk för att studera på lanthushållsskola i Dala Järna. Där lärde hon sig bland annat att hushålla med naturens resurser på olika sätt. Efter det studerade hon vidare på en konsumtionslinje i två år.

De två åren följdes direkt upp av studier vid Uppsala Universitet på deras kostekonomutbildning med internatföreståndareinriktning. Studieår som så småningom genererade i en examen som administrativ dietist. Efter examen arbetade Anna i flera år som verksam husmor. Först på Smedbergsskolan i Vansbro och därefter på folkhögskolan i Malung. En fantastisk tid där hon även såg till att inreda elevhemsrummen. Men hon märkte också allt oftare, ”hur man som vuxen faktiskt kan göra skillnad för sina elever”.

Efter en flytt till Falun arbetade hon först som husmor på en förskola och fortsatte därefter vidare till Hushållningssällskapet. Där kom hon att arbeta med både mat, hälsa och miljö. På samma tema tog hon, tillsammans med en scenograf, fram utställningar som Anna senare åkte runt med i hela Mellansverige. Det var också då hon träffade Elsmari, numera regionchef för Region Dalarna. När Elsmari senare gick vidare till NaturResursCentrum på Vassbo, följde Anna med. Där kom hon att få ansvar för bland annat Vassbo julmarknad och Vassbodagarna. Likaså kom hon att inreda hela centret med återbruk. Under de här åren utbildade hon sig även i färg och formgivning, gott värdskap samt även till projektledare.

Anna kom till Region Dalarna i början på 2005 efter att ha fått ett vikariat som registrator och administratör. Vid den tiden var det endast ett femtontal anställda. När Region Dalarna senare slogs ihop med Kommunförbundet, kom Anna att arbeta dels på *Destination Dalarna* och dels åt regionchefen. När en kommunikationsgrupp så småningom bildades, fick Anna ingå även i den. Idag är Anna anställd som kommunikatör på heltid och har en stödfunktion gentemot en personalstyrka på nästan åttio anställda. En funktion där hon bistår personalen med stöd i framtagande av bland annat presentationer, planeringar, rapporter och inbjudningar som skall göras av Region Dalarna. Anna har även tagit fram en mängd olika mallar, så att all dokumentation är lika i alla led och också formgiven utifrån en särskild grafisk manual. I början på 2016 blev Anna involverad i de två *Plugga klart*-projekten. Och under åren har hon bland annat tagit fram en grafisk profil till *Plugga klart*, arbetat fram broschyrer, flertalet stöd-material och rapporter. Vidare har hon formgett enkäter. Både till elevdeltagare i *Plugga klart 2* och till deltagande personal i *Plugga klart 1* samt gjort layouten till samtliga bildspel och roll ups. Anna beskriver att hon, under de år hon har arbetat i projektet, har fått en ökad insikt i vikten av att förebygga studieavbrott ”framförallt för att minimera riskerna att ungdomar hamnar i utanförskap. Jag har också förstått, att det funnits brister i många kommuner i deras arbete med studieavbrott. Det är inte bra för vare sig elever, kommuner eller länet som helhet. Ungdomarna är ju vår framtid!” Samtidigt önskar Anna att de deltagande kommunerna, genom de rutiner och metoder de arbetat fram, kommer att fortsätta det arbete de påbörjat även efter projektets slut:

Jag hoppas att de kommer att fortsätta fånga upp elever i ett tidigt skede och sätta in åtgärder och resurser, för att alla elever i Dalarna ska klara av sin skolvägar. Det är så viktigt för att bygga upp självförtroende hos våra unga och helt avgörande för att de ska kunna ta sig vidare till fortsatta studier, börja jobba och bli en del av samhället.

Utöver allt som Anna har hjälpt oss med under åren har hon, i framtagandet av den här boken, varit fullständigt ovärderlig. Hon har, under oändligt många timmars arbete, lyckats förvandla en karaktärlös textmassa och gjort den både stilren och läsbar. Dessutom har hon genom sin tekniska skicklighet, estetiska finess och framförallt ett noggrant inlyssnande, skapat ett omslag som blivit mer än vad jag någonsin vågat drömma om.

Men kanske är ändå, det allra finaste av allt som Anna har gett mig under åren, att hon under de dagar när tvivlet varit som störst, har varit en av mina allra största stöttepelare. Som fått tillbaka min tilltro till att det kommer att bli bra.

Peter Möller

Peter kom först att studera på Samhällsplanerarlinjen vid Stockholms universitet där han erhöll en filosofie kandidatexamen i samhällsplanering med kulturgeografi som huvudämne. Därefter gick han forskarutbildning i kulturgeografi vid Högskolan Dalarna i samverkan med Örebro universitet där han disputerade år 2016. Under den perioden kom Peter att undervisa en hel del vilket hann minns gav honom värdefulla kunskaper. Framförallt ur ett lärarperspektiv: ”Jag är glad över att jag fick möjlighet att göra det, eftersom jag genom det fick en annan förståelse för undervisningssituationen.”

År 2015 anställdes han som samhällsanalytiker på Region Dalarna. En tjänst som han har än idag och som har kommit att innefatta att Peter dagligen kommer i kontakt med en mängd skilda områden. Områden han samtidigt upplever ändå hänger ihop: ”En stor fråga som rör unga generellt, kompetensförsörjningen i länet samt ungas psykiska hälsa, är huruvida unga klarar av att slutföra gymnasiet. Vi ser, att de som saknar gymnasial utbildning generellt sett har det tuffare på många områden, exempelvis lägre inkomster och sämre hälsa.”

Att Peter redan hade de förkunskaper han hade, kom givetvis att underlätta när vi i projektledningen kontaktade honom under våren 2016. Anledningen till att vi valde att vända oss till honom, berodde på att vi behövde få råd om hur vi på ett bra sätt skulle kunna arbeta med den statistikinhämtning och sammanställning vi hade åtagit oss att göra inom ramen för projektet.

Peters roll kom dock att bli betydligt större än enbart rådgivande. För trots att han har haft flera andra åtaganden och uppdrag under de här åren som projektet har pågått, har han ändå gjort betydande insatser för oss i projektledningen och också för projektet. Framförallt har han hjälpt oss med återkommande insamling och sammanställning av statistik. Men han har också hjälpt oss att tolka den information som framkommit. En enorm insats som vi projektledningen aldrig hade mäktat med eller klarat av att göra själva. Samtidigt har det också varit uppenbart att Peter själv varit genuint intresserad av de två *Plugga klart*-projekten. Han har varit engagerad i diskussioner och forum där olika projektrelaterade frågor lyfts. Något som har varit väldigt lärorikt för oss. Och trots Peters enorma kompetens upplever han ändå att han själv, och just tack vare att han har varit involverad i projektet, också har fått med sig nya kunskaper:

En lärdom som jag fått efter nästan tre år på Region Dalarna och i projektet är att man, genom att arbeta systematiskt och kunskapsbaserat, kan åstadkomma en hel del positiva effekter. Och där tror jag att *Plugga klart*-projekten kan göra mycket nytta. Givet den vikt fullgjord gymnasieutbildning har, så är det viktigt att vi lyckas bättre med att få eleverna att slutföra gymnasiet. Personligen har jag överraskats över hur dåliga vi är på att mäta studieavbrott i Sverige och hur svårt det är att bygga upp kunskaper till vilka orsaker som ligger bakom.

Peter berättar vidare att han under åren själv har mött personer som har varit verksamma i projektet. En av dem, berättade för Peter att hon deltog i *Plugga klart 1*-projektet som lärare: ”Hon var väldigt positiv och såg stora värden med projektet. Det var väldigt roligt att höra, då jag som analytiker oftast inte får möjlighet att komma ”bakom” siffrorna och höra mer kvalitativt hur man upplever olika insatsers resultat.” Han önskar därför att projektet kommer att leva vidare i regionen, trots att det formellt sett snart är slut: ”Jag hoppas att skolorna, i sin dagliga verksamhet, blir bättre på att fånga upp eleverna innan de hoppar av. Vidare hoppas jag, att vi kan bygga upp kunskap om studieavbrott i Dalarna genom, att vi fortsätter den statistikinsamling som påbörjats inom ramen för projektet.”

Presentation av styrgruppen och deras uppdrag

En viktig samarbetspartner genom hela projektarbetet har varit vår styrgrupp. En grupp som har haft återkommande sammankomster under projektåren. Deras funktion har framförallt varit att bidra med sin expertis och kompetens i projektrelaterade frågor. De har också haft en stödjande roll i de utmaningar som vi har stått inför under de här åren. Och de som har ingått i styrgruppen valdes redan från början ut med omsorg. Mycket för att få med de spetskompetenser vi såg oss behöva ha med under resans gång. Men också i syfte att kunna kvalitetssäkra projektarbetet ytterligare en nivå. Därför var det glädjande, att alla de här personerna även själva gärna ville vara med i projektets styrgrupp. Personer som av egen vilja även har stöttat oss mycket utöver det. Nedan presenteras några av de som har ingått i vår styrgrupp:

Hans Pontusson

I januari 2016 tillträdde Hans som enhetschef över tillväxtenheten på Region Dalarna. En enhet där bland annat de två *Plugga klart*-projekten skulle komma att ingå. Ganska så omgående blev det dessutom fastställt att Hans även skulle vara den som skulle inta ordförandeskapet i den kommande styrgruppen för projektet. Något han såg fram emot med tillförsikt.

Att ha fått möjlighet att på så nära håll följa det stora och unika skolutvecklingsprojektet som *Plugga klart 2* trots allt är, upplever Hans enbart som positivt: ”Ja, det har varit otroligt roligt och få följa ett projekt som faktiskt utvecklar de områden som långsiktigt gör att skolorna får bättre förmåga att hjälpa elever att slutföra sin skolgång.”

Han upplever också, att han själv har fått med sig goda lärdomar tack vare projektet. En av de lärdomarna är: ”Bara för att det är svårt att arbeta med skolutveckling i ett regionalt perspektiv, innebär det inte att man skall låta bli. Tvärt om! Ett regionalt samarbete kan skapa betydligt större effekter än om varje kommun eller skola skall driva utvecklingen själva.”

Hans tror och hoppas därför, att det som kommer att bli projektets mest hållbara och långsiktiga avtryck är, ”att vi har tagit fram processtöd till skolorna som har gjort skillnad i verkligheten.”

Utöver att Hans varit ordförande i vår styrgrupp har han också, med stor nyfikenhet och stort engagemang, följt *Plugga klart* i den dagliga verksamheten. Något som verkligen har underlättat och gett kraft till oss andra i vårt arbete. Och trots att Hans inte direkt har arbetat med skolutvecklingsfrågor tidigare i sin yrkesbana, har det ändå blivit uppenbart att han både har en stor kunskap om skolrelaterade frågor. Han har också en god kännedom om innehållet i skolans olika styrdokument. Från den allra första projektdagen har han dessutom visat ett enormt intresse, en nyfikenhet och ett genuint engagemang för vårt projektledningsarbete. Vi har även haft förmånen av att ha återkommande avstämningar tillsammans med honom. Både som grupp men också som individer. Något som givetvis stärkt oss i våra olika roller och varit mycket betydelsefullt.

Per-Åke Fredriksson

Per-Åke är biträdande regionansvarig på Europeiska socialfonden (ESF) i Gävle. Han har varit ”adjungerad i styrgruppen i syfte att följa projektets arbete för Europeiska socialfondens räkning”. Vidare har Per-Åke varit ett stöd för styrgruppen i deras arbete.

Utöver hans insatser i styrgruppen, är han också den på ESF som har varit vår kontaktperson gällande arbetet i de två projekten. Likaså varit vår kontaktperson mot vår finansör ESF:

Syftet med Europeiska socialfonden är, att med dess ekonomiska medel bidra till, att främja en inkluderande tillväxt och därmed få till strukturförändringar som hämmar en sådan utveckling. Vår förväntan är därför, att positiva projektresultat införlivas i ordinarie verksamhet. Vilket innebär att det som åstadkommit under projektiden kan leva vidare efter projektet och göra nytta. Även om socialfonden inte är med och finansierar verksamheten. Således är vår förhoppning, att Dalarna kommer ha färre skolavhopp i framtiden och därmed fler elever som klarar skolan. Vilket i sin tur leder till att de kan gå vidare ut på arbetsmarknaden och bidra till att främja tillväxten.

Under de här projektåren har Per-Åke varit ett stort stöd till oss i projektledningen. Särskilt i vår strävan att driva projektet i relation ”till de krav som socialfonden ställer på projekt som fonden finansierar”. Han har dessutom varit ett stöd till Göran och Evelina i deras roller som projektledare. Bland annat genom återkommande avstämningar med dem om hur projektarbetet fortlöper utifrån mål- och resultatuppfyllelse.

Per-Åke har också följt alla våra deltagande skolors egna projektprocesser. Skolor vars arbete har presenterats månadsvis i ett omfattande digitalt projektrum. Så givetvis har det varit värdefullt för oss att ha haft med oss Per-Åke under de här projektåren. Och särskilt betydelsefull har hans funktion varit sett ur ett kvalitetssäkrande perspektiv.

För egen del var det väldigt glädjande då vi fick Per-Åkes godkännande att sprida kunskap om projektet i form av en omfattande projektskildring i bokform. Och det känns fint att nu äntligen få lämna över den här boken till honom och till ESF. För trots allt är det tack vare ESF som det här projektet, från allra första början, fick ekonomiska förutsättningar att bli av.

Göran Persson

Göran är marknadschef på Arbetsförmedlingen och fick tidigt en förfrågan om att sitta med i styrgruppen. Mycket för att Arbetsförmedlingen själva hade uttryckt att de var intresserade av att få följa ett projekt som skulle komma att bidra till att fler elever i regionen skulle få stöd. Både med att genomföra sin skolgång och också klara en gymnasieexamen. För Arbetsförmedlingens del fanns perspektivet att personer utan gymnasieexamen utgör en stor del av regionens ungdomsarbetslöshet. En stor utmaning för samhället som de hoppades på att projektet skulle bidra till att lösa. För Görans egen del var det därför självklart att ingå i styrgruppen:

Det är väldigt viktigt att ungdomarna klarar skolan med godkända betyg. Om de inte gör det, så minskar deras chanser att få ett varaktigt arbete avsevärt. Och risken för marginalisering och utanförskap ökar. Ungdomsarbetslösheten är numera låg som en följd av stora pensionsavgångar och rådande högkonjunktur. De som blir kvar i arbetslöshet är ofta just de som inte klarat sin skolgång!

Det Göran hoppas är, att projektet kommer att bidra till positiva och hållbara förändringar ute på de deltagande skolorna. Han tror också, att det som blir ett varaktigt resultat av deras deltagande främst är att: ”Det kommer att vara betydligt färre elever och helst inga elever alls i regionen som kommer att lämna skolan utan att ha med sig godkända betyg”. Betyg som han vet att ungdomarna så väl behöver ha för att kunna få ett arbete och/eller som möjliggör att de kan studera vidare.

De lärdomar Göran har fått med sig, genom att ha följt projektet under de här åren, är att han har fått en inblick i skolans värld. Likaså fått en förståelse för ”de problem som man brottas med där. Den kunskapen möjliggör en ökad samsyn och förståelse”.

Utöver att Göran har varit en viktig del i styrgruppen har han också varit behjälplig med att bistå oss i projektledningen med förmedling av en mängd statistik. Han har även varit stödjande i frågor, som tenderat att komma in på arbetsmarknadsområdet. Och just i de tillfällena, har det varit väldigt betydelsefullt att ha Göran att kunna utbyta tankar och funderingar med.

Pernilla Bremer

Pernilla är processledare för Gysam i Dalarna och har under flera år haft i uppdrag, av den politiska styrgruppen inom Gysam, att öka genomströmningen i Dalarna. Att just Pernilla skulle ingå i styrgruppen för *Plugga klart* var därför en självklarhet. Både från projektledningens sida men också ur hennes eget perspektiv. Hon hade trots allt varit med och planerat projektet från allra första början. Likaså fanns en önskan från hennes beredningsgrupp, att hon skulle vara en del i styrgruppen: "Beredningsgruppen ville ju redan från början, att projektet skulle lyckas."

Pernilla beskriver vidare, att det egentligen var redan 2013 som projektet började planeras från deras sida. Ett planeringsarbete som så småningom kom att mynna ut i en förstudie. En förstudie vars resultat bland annat kom att presenteras i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avbopp*. (Ehn, Johansson-Romsi & Woxberg, 2014). Utifrån de resultat som framkom från förstudien blev det tydligt att projektet verkligen behövde genomföras.

Nu, när projektet börjar lida mot sitt slut, är Pernilla övertygad om att projektet har gjort bestående avtryck på deltagande skolorna. Att det projektrelaterade arbetet som har påbörjats "kommer att kunna leva vidare av egen kraft". En framgång hon ser bottnar i ett gediget förarbete som har kunnat ge en riktigt bra grund. Ett förarbete som Gysam och Region Dalarna gjorde tillsammans och som hon beskriver "verkligen blev bra".

Vidare hoppas och tror Pernilla, att många delprojektledare kommer att fortsätta vara kvar i sina roller efter projektets avslut. Likaså tror hon att de deltagande skolorna kommer att fortsätta följa de rutiner som de har arbetat fram och förädlat i projektet. Men också att de kommer att fortsätta värna om att det goda arbetssätt som har framkommit ur deras arbete:

Jag ser också, att projektet har skapat nya forum för nätverkande. Både för skolledare och delprojektledare och som jag är ganska övertygad om kommer att leva vidare. Det har ju framkommit så mycket gott tack vare dem. Att de inte längre upplever, att de är ensamma om sina utmaningar utan att det faktiskt finns hjälp att få. Både från oss i Gysam men också skolorna emellan.

För egen del anser Pernilla, att hon har fått med sig en mängd lärdomar av att ha följt projektet på nära håll i så många år. Den allra största menar hon är att hon fått uppleva "hur bra det faktiskt blir, när flera samverkar och hjälps åt".

Anledningen till att Pernilla har kunnat följa de deltagande skolorna och deras personal och därmed också kunnat uppleva den kraft som kommit ur de här olika samverkansformerna, har att göra med att Pernilla själv har varit otroligt engagerad och delaktig från den allra första projektdagen. Hon har deltagit på nästintill alla nätverksträffar och skolledarträffar som har arrangerats under projekttiden. Pernilla har även varit ett kontinuerligt stöd till oss i projektledningen. Ett stöd som givetvis har betytt väldigt mycket för oss. Likaså har hon bjudit in oss i projektledningen för att delta och även informera på åtskilliga seminarier och konvent där projektrelaterade frågor lyfts. Något som i sin tur har gjort det möjligt för oss att stärka och sprida kunskapen om projektet på flera olika nivåer i Dalarna.

Sammanfattning av behovsanalyssamtalen

De tre grundskolorna och de tolv gymnasieskolorna som redan under projektets ansökningsfas hade tillfrågats om deltagande, kontaktades återigen av projektledningen i början av 2016. Det gjordes i syfte att planera in de kommande behovsanalyssamtalen. På de här mötena skulle de personer och funktioner som varje skola själva ansåg vara betydelsefulla, delta. De behovsanalyssamtal som sedan kom att genomföras, och i flera omgångar på varje skola under våren, hade som huvudsakligt ändamål att samla in nödvändiga kunskaper för det fortsatta arbetet utifrån två utgångspunkter. Dels att ta reda på den enskilda skolans syn på, men också upplevelse av, utvecklingsbehov utifrån projektets fem huvudområden:

Risikfaktorer/ Riskfaktorrutin

Förebygga studieavbrott/ Studieavbrottsstatistik

De horisontella principerna

Öka elevernas valkompetens

Utvecklingsområde/-n

Det var för övrigt under de här behovsanalyssamtalen som de allra första anteckningarna gjordes. Anteckningar som senare kom att ligga till grund för det som presenteras i bokens tredje del, se avsnitt *De deltagande skolorna*.

Nedan följer en sammanställning av delar av det som framkom på samtliga femton projektskolor under samtalen sorterade utifrån respektive huvudområde:

Risikfaktorer/Risikfaktorrutin

Med anledning av att varje skola så småningom skulle komma att arbeta fram en riskfaktorrutin, fick de börja med att ange vilken eller vilka riskfaktorer de såg kunde vara en signal på att en elev på sikt skulle kunna komma att hamna i riskzon för framtida studieavbrott. På den frågan angav en del skolor endast en riskfaktor medan andra lyfte några eller flera. Nedan presenteras, genom utvalda citat, en sammanställning av de riskfaktorer som framkom:

”Hög frånvaro.”

”Odiagnostiserade kognitiva svårigheter.”

”Drogmissbruk.”

”Spelmissbruk.”

”Kulturella faktorer.”

”Socioekonomiska faktorer.”

”Åtgärdsprogram.”

”Låga betyg.”

”Hemlängtan hos de elever som studerar på en annan ort och inte kan åka hem på kvällarna.”

”Fysisk ohälsa.”

”Psykisk ohälsa.”

”Elever som har en särskild begåvning. De ser ingen vits med skolan.”

”Flyktbeteende, alltså elever som ofta byter skola.”

”Eleverna som pratar om byte.”

”Funktionsnedsättningar – ofta de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna.”

”Eleven saknar valkompetens.”

”De som redan gjort studieavbrott tidigare.”

”Elever som har haft det svårt redan tidigt i grundskolan.”

”Elever som har vårdnadshavare som ej är verksamma i arbetslivet.”

”Mobbning – både elever som är utsatta för mobbning, men också elever som har utsatt eller nu utsätter andra elever för mobbning.”

”Backdoorboys”. Alltså de som inte vill lämna orten och inte ser vitsen med det eller med skolan heller.”

”När en elev inte antagits på sitt förstahandsval. Eleven vet redan innan den börjar sin utbildning att det är fel.”

”Elever som hellre vill gå ett yrkesprogram men som övertalas av sina föräldrar att gå ett högskoleförberedande program som exempelvis SAM eller Ekonomi. De här eleverna orkar oftast hålla ut ett tag. Men i mars är studieavbrottet ett faktum. Då har deras föräldrar förstått att det nog är bättre med ett yrkesprogram ändå.”

Bristfällig närvaro – en tydlig indikator på att en elev kan komma att hamna i riskzon för framtida studieavbrott

Trots viss skillnad mellan vilka och hur många riskfaktorer de tillfrågade skolorna angav, framkom det att en indikator upplevdes som den främsta orsaken till ett framtida studieavbrott. Den indikatorn återfanns i elevernas bristfälliga närvaro. Några av de anledningar skolorna nämnde låg bakom att eleverna ej var närvarande i skolan var bland annat ohälsa, olika missbruk, arbete samt särskild begåvning. När skolorna sedan fick reflektera mer ingående kring bristfällig närvaro, ur ett elevperspektiv, framkom en bild av en ganska omfattande och problematisk utmaning många såg svår att komma åt. Exempelvis lyftes den ogiltiga frånvaron bland eleverna som en stor utmaning. Både ogiltig frånvaro i form av omfattande och mer systematisk frånvaro, men också den mer sporadiska ogiltiga frånvaron. Exempelvis i form av sen ankomst som flera skolrepresentanter menade på sikt även påverkade elevens studieresultat negativt.

En hel del skolor såg även den giltiga frånvaron som ett problem och som en påverkansfaktor på elevens studieresultat i negativ riktning. Elever sjuka under lång tid, eller sjuka i perioder, nämndes exempelvis i den kategorin. Liksom elever vars vårdnadshavare understödde ett skolfrånvarande beteende, genom att anmäla frånvaro, trots att eleven inte var sjuk utan helt enkelt inte ville gå i skolan den dagen. Det gavs också flera exempel på hur vårdnadshavare sjukanmälde sin ungdom i efterhand. Flera skolor beskrev att de därför upplevde den giltiga frånvaron minst lika svårbemästrad.

Elevers sena ankomster till lektioner var ytterligare en utmaning som lyftes. Både av grundskolorna och av gymnasieskolorna. De förklarade att sena ankomster kunde generera i en rad olika konsekvenser. Inte bara för eleven själv.

Däribland nämndes konsekvenserna: ”studieron försämras”, ”elever går miste om undervisningstid och kunskaper” och att ”pedagogen blir avbruten i sin genomgång”. Några andra skolor vittnade om att elevers sena ankomster kunde härledas till personalen: ”Om man som personal inte själv är i tid till lektionerna. Då är inte heller eleverna i tid.”

Avslutningsvis lyftes ytterligare en utmaning sett ur ett elevperspektiv. En utmaning som var relaterad till elevernas ålder. På flera gymnasieskolor nämndes de elever ”som precis hade fyllt arton och därefter kan anmäla sin egen frånvaro”.

Det var dock inte bara elevernas frånvaro som sågs som en utmaning. Det fanns även utmaningar kring frånvaro ur ett organisatoriskt perspektiv. Hanteringen av och rutinerna kring skolornas närvaro-/frånvarorapportering nämndes på många skolor som ett sådant stort problemområde. Exempelvis uppgav några skolor att de ”inte ens hade tillgång till något fungerande digitalt närvaro-/frånvarosystem.” Flera vittnade också om, trots att de hade fungerande rapporteringssystem, att det inte användes på det sätt som skolan hade fastställt att det skulle användas på. En vanlig synpunkt var ”att all personal ändå inte alltid rapporterar varken närvaro eller frånvaro”. Eftersom vi i projektledningen var nyfikna på att lära oss mer om hur det kom sig att skolorna, trots befintliga rutiner, ej hade en gemensam syn på närvarorapportering, frågade vi dem vad de upplevde att det berodde på. Och några av de mest återkommande förklaringarna som lyftes, sammanfattas nedan i tre olika upplevelser:

”Det är inte vi som har tagit fram dem, så de funkar inte alls i vår verksamhet.”

”Rutiner finns, men alla gör som de vill ändå.”

”Man väljer att ge eleven giltig frånvaro eller närvaro, trots ogiltig frånvaro, för att vara snäll.”

En annan vanligt förekommande utmaning som lyftes på gymnasieskolorna, var synen på närvaro utifrån det perspektivet att gymnasieskolan, till skillnad från grundskolan, är en frivillig skolform. Det verkade finnas en tydlig uppdelning bland personalen. Där den ena gruppen var av uppfattningen att ”det är en frivillig skolform, så man bryr sig om de som är här.” I motsats till dem fanns en annan grupp: ”Personal som är engagerade i alla elever”. Ett engagemang som alltså tycktes vara lika stort oavsett om deras elever var närvarande eller frånvarande.

Efter att ha sammanställt skolornas behovsanalyser kunde det konstateras, att många skolor uttryckte att deras utvecklingsarbete kring att öka elevernas närvaro skulle komma att bli ett av de mest prioriterade områdena i deras kommande projektarbete. Något som i sin tur skulle göras i syfte att minska antalet studieavbrott och öka elevernas måluppfyllelse.

Vidare uttrycktes en förhoppning om, att deras projektdeltagande skulle kunna bidra till ”en ökad samsyn kring elevernas frånvaro. Men också bidra till en ökad samsyn kring förhållningssätt och agerande gällande närvaro- och frånvarorapportering”.

Skolorna fick även fundera över om de upplevde att det fanns några skillnader i närvaro och frånvaro mellan flickor och pojkar. Det som framkom var att de flesta skolor hittills inte hade studerat elevernas närvaro ur det perspektivet. Den generella upplevelsen var dock att inget av könen stack ut mer än det andra i statistiken. Flera skolor uttryckte trots det, att de skulle vilja få lära sig mer om det faktiskt finns eventuella könsskillnader och i så fall vad det beror på.

Det kan också nämnas, att ett fåtal skolor beskrev att de inte alls hade utmaningar relaterade till vare sig bristfällig samsyn i kollegiet eller bristfällig elevnärvaro. En av de skolorna var Dahlander Kunskapscentrum i Sätters kommun. De beskrev att de, i syfte att främja elevernas närvaro, hade tagit fram en egen rutin som hade utgått från kommunens närvaroplan.

En rutin de dessutom hade valt att finjustera genom att anpassa den till deras egen verksamhet. Anledningen till att de valde att göra det berodde på att personalen på skolan inte kände sig helt tillfreds med den ursprungliga. Att den skulle kunna förfinas ytterligare för att kunna fungera än mer optimalt i deras verksamhet. Vilket de också gjorde. Och Bitte Montén, den tilltänkta delprojektledaren på skolan berättade att de, tack vare att de gjorde det, snabbt fick ett riktigt bra och tydligt resultat:

Nu är alla blixtsnabba på att reagera vid frånvaro och då ringer man eleven direkt. Det finns en förväntan på att eleven skall vara i skolan, trots att skolan formellt är frivillig. En inställning som all vår personal delar. Här är vi måna om att eleverna är här och att de klarar varenda liten poäng!

Bitte kom för övrigt att berätta om skolans framgångsrika och närvarofrämjande arbete under en nätverksträff som anordnades för de nyanställda delprojektledarna under hösten 2016. En information som kom att tas emot positivt av åhörarna. Många upplevde det Bitte beskrev som ”inspirerande” och framförallt och som en delprojektledare uttryckte det: ”Det ingav hopp om att vi med tydliga rutiner, ett gemensamt agerande och en positiv förväntan på eleverna faktiskt också kan lyckas!” En känsla de nu dessutom kunde ta med sig hem till sina egna verksamheter.

Förebygga studieavbrott/Studieavbrottsstatistik

Nästa område som skolorna fick reflektera kring under behovsanalysamtalen var deras generella utmaningar gällande studieavbrott. För oss i projektledningen kom det här att bli en minst sagt lärorik kunskapsinhämtning som synliggjorde att skolornas utmaningar, i relation till att minska framtida studieavbrott, inte bara såg väldigt olika ut utan dessutom var ganska mångfacetterade. Det trots att alla skolor tillhörde samma län och geografiskt sett inte var placerade alltför långt ifrån varandra. Sammanställningar av skolornas studieavbrott var ett exempel på ett område där det skiljde sig åt mycket mellan skolorna. Vissa skolor hade inga rutiner alls och saknade därför sammanställningar över studieavbrotten som hade gjorts på deras skola. Andra skolor hade visserligen en övergripande kunskap om hur många studieavbrott de hade i genomsnitt per år. Men de saknade istället uppgifter om orsakerna bakom dem.

Majoriteten av skolorna beskrev också, att de helt saknade kunskap om eleverna som hade avbrutit sina studier i relation till kön, härkomst och funktionsnedsättning. Den sistnämnda faktorn, funktionsnedsättning, lyftes dessutom av flera skolor som särskilt värdefullt att ha kunskap om. De menade att den kunskapen var en signal på, om skolan var tillgänglig eller inte för de här eleverna som hade en eller flera funktionsnedsättningar.

Ur ett könsperspektiv lyftes, vilket ändå pekade på viss kunskap, att elever som hade gjort ett könsbrytande val och studerade på ett gymnasieprogram där de var i minoritet tenderade att göra studieavbrott i högre grad än de som valt mer könsstereotypiskt.

Gällande studieavbrytarnas härkomst fanns däremot nästintill ingen information alls. Vilket en del skolor själva förvånades över att de inte hade bättre kunskap om. Flera uttryckte också att de inte hade haft det perspektivet i åtanke tidigare.

Skolornas bristande kunskap om studieavbrotten hade dessutom genererat i, att de inte hade haft möjlighet att arbeta målmedvetet och förebyggande för att försöka minska dem. Något de nu hoppades att deras projektdeltagande skulle bidra till att förbättra.

En annan utmaning som framkom gällande studieavbrott var, att många skolor vittnade om en administrativ börda gällande utskrivning av elev i samband med studieavbrott. Det upplevdes, med anledning av det, angeläget för oss att få en fördjupad förståelse för hur de här lokala rutinerna och arbetssätten kring studieavbrottsregistrering såg ut. Ett slumpmässigt urval gjordes av representanter från ett flertal kommunala och fristående gymnasieskolor i regionen. Därefter kontaktades de för att vi skulle kunna göra en mer ingående inventering av de här rutinerna. Det som senare framkom förstärkte det faktum att rutinerna vid studieavbrott och utskrivning av elever såg väldigt olika ut mellan skolorna. Några av gymnasieskolorna beskrev att de, vid de studieavbrottsstillfällena, använde sig av en särskild registreringsrutin och en studieavbrottsblankett i samband med utskrivning av elev. Något som hade tagits fram specifikt för kommunala gymnasieskolor och som skulle användas för studieavbrott av det slaget. Efter ifyllandet skulle blanketten översändas till elevens hemkommuns verksamhet inom ramen för det Kommunala aktivitetsansvaret (KAA). Utöver den blanketten hade skolorna även interna studieavbrottsblanketter som skulle fyllas i. Andra skolor beskrev att de ibland måste fylla i tre olika blanketter. Det fanns även skolor som beskrev hur de gav information direkt till kommunernas KAA-verksamheter via e-post eller telefon samt att de även fyllde i en intern utskrivningsblankett. Samtliga representanter från de fristående gymnasieskolorna uppgav att de, vid studieavbrott, använde sig av en enda utskrivningsblankett som var framtagen internt för den skolan.

Sammanfattningsvis tydliggjordes, att det fanns olika registreringsrutiner i samband med studieavbrott. Rutiner som dessutom kunde skilja sig åt beroende på, om eleven helt skrevs ut ur skolsystemet eller gjorde studieavbrott på grund av exempelvis program- eller skolbyte. Majoriteten av skolorna vittnade om att deras studieavbrottsblanketter därför var bristfälliga ur det perspektivet. Att underlagen inte alls inbringade tillräckliga kunskaper om vare sig eleven eller om studieavbrottet. Det hade dessutom genererat i, att vissa skolor hade svårt att överlämna information om studieavbrottet och eleven till KAA-verksamheter.

Avsaknad av statistik och information om bland annat studieavbrottsorsaker, när studieavbrotten skett samt information om kön, härkomst och eventuell funktionsnedsättning hos studieavbrytarna, var även det en anledning till att de inte hade kunnat börjat arbeta förebyggande för att minska antalet studieavbrott tidigare.

De horisontella principerna

De aktuella *Plugga klart 2*-skolorna fick därefter fundera över vilka utmaningar de upplevde att de hade utifrån de horisontella principerna. Något flera av dem direkt uttryckte att de tyckte att det kändes svårt. Många skolor beskrev, att de hade en eller några temadagar per år som ofta var relaterade till värdegrundsarbete. Majoriteten av skolorna hade också någon form av likabehandlingsplan. Däremot lyfte flera samtidigt att den dagliga medvetenheten kring och arbetet med jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering inte alls var lika tydligt implementerat i verksamheten som de betydligt mer sällan förekommande temadagarna. Det här var något som flera beskrev att de ”tyckte var tråkigt”. De hade gärna kunnat vara mer aktiva i arbetet med de tre principerna. Samtidigt visste de inte riktigt hur, och med vad de skulle börja. Att genom projektmedverkan kunna få utveckla skolverksamheten utifrån de tre principerna såg många därför fram emot med tillförsikt. Några skolor, där de redan hade uppmärksammat ett antal utmaningar relaterat till någon av dem, lyfte att de såg fina möjligheter att kunna få fördjupa sig i det arbetet under den kommande projektiden. Utmaningar som presenteras på nästkommande sidor.

Utmaningar ur ett jämställdhetsperspektiv

Ur ett jämställdhetsperspektiv framkom ett antal utmaningar. På grundskolenivå lyftes främst utmaningen med att få elever att våga välja de som de själva ville. Och då framförallt, att få elever som ville välja otraditionellt, till att faktiskt också våga göra det. På en skola var det enligt dem själva väldigt tydligt att pojkarna valde könsstereotypiskt. Inte bara utifrån att de själva ville det. Det upplevdes också finnas en förväntan på pojkarna, både hemifrån och från deras omgivning, att välja traditionellt sett ur ett könsperspektiv.

På gymnasienivå var den generella uppfattningen att det rädde en relativt jämn könsfördelning bland studieavbrytarna. Det fanns dock givetvis undantag på skolor där det ena könet var överrepresenterat bland de elever som gjort studieavbrott. Vidare framkom det på ett flertal gymnasieskolor att elever som hade valt otraditionellt, och dessutom var i minoritet på sitt valda gymnasieprogram sett ur ett könsperspektiv, tenderade att avbryta sina studier i hög grad. Något flera skolrepresentanter trodde handlade mycket om ”strukturella utmaningar” som de visserligen själva redan hade uppmärksammat men inte gjort några insatser för att förbättra. Som kontrast till det lyfte några skolor att de elever, och då främst flickor som var i minoritet på vissa pojkdominerade program, var de som hade de högsta studieresultaten. Pojkarna dominerade istället bland dem som fick mest stöd i skolan, oavsett skolform, både i skolornas studiestugor och direkt i klassrummet. Pojkarna uppvisade också ”en betydligt större antipluggattityd än flickorna”. Gällande frånvaron bland eleverna tycktes det inte vara något av könen som var mer frånvarande än det andra. Det gällde för båda skolformer. Här framkom bara något enstaka undantag. När skolorna till sist fick gissa könsfördelningen bland sina kommande elevdeltagare, trodde nästintill alla skolor att det skulle komma att vara en jämn fördelning mellan könen.

Utmaningar ur ett tillgänglighetsperspektiv

Ett exempel på en av de utmaningar som lyftes inom principen tillgänglighet, det var låg närvaro bland elever med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Något som i sin tur hade fått en negativ inverkan på flera av de här elevernas studieresultat. Det här gällde för majoriteten av skolorna. En förklaring en del av skolorna såg skulle kunna vara en bakomliggande orsak till det var, att det troligtvis berodde på, att skolorna hade haft det svårt att möta upp de här eleverna. De hade helt enkelt inte lyckats anpassa och göra skolan och undervisningen tillgänglig, i den omfattning som de här eleverna hade behövt. Elever som de menade var särskilt utsatta var de som under grundskoletiden nästintill enbart arbetat i små grupper. Väl på gymnasiet fanns sällan eller aldrig möjlighet att få anpassad skolgång och undervisning på det sättet som på grundskolan. En annan vanlig utmaning som flera skolor lyfte, både på grundskole- och gymnasienivå, var att många av deras pedagoger inte hade tillräcklig kunskap om olika funktionsnedsättningar. Det genererade i, att de bemötte de här eleverna på ett sätt som inte tillgodosåg elevens behov av anpassningar för att klara av skolgången. Överlag framträdde, även här inom de båda skolformerna, att det samtidigt fanns en stor kunskapsbrist hos skolpersonal kring olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Det fanns en vilja hos skolpersonalen att ”själva kunna anpassa undervisningen till alla elever oavsett förutsättningar, men att vi inte har den kompetens som är nödvändig för att lyckas”.

Men även på det här området fanns några undantag. Några skolor beskrev, att de hade kommit väldigt långt i arbetet med att arbeta just individanpassat och riktat med elever med NPF. Ett arbete som de uttryckte ”hade genererat i positiva effekter för de här eleverna”. Det förutsatte dock att de först hade ”fått en god överlämning från avlämnande skola”.

En överlämning som de menade var viktigt att den innehöll ”vad som fungerat bra för eleven”. För då kunde skolan arbeta utifrån det. De var också noga med att betona, att de ”inte ville veta vad som inte hade fungerat”. Något som ändå ofta fanns med i överlämningsdokumentationen. På frågan om gymnasieskolorna kunde se några mönster bland representationen bland elever som hade gjort studieavbrott, i relation till elever med eller utan funktionsnedsättning, framträdde en gemensam upplevelse. Det var endast ett fåtal skolor som uppgav att de hade viss kunskap om studieavbrytare kopplat till eventuella funktionsnedsättningar. Resterande skolor hade ingen kunskap alls. Gemensamt för dem var att de trodde bestämt att det dessutom var ett stort mörkertal ur det perspektivet. Det vill säga att elever med funktionsnedsättningar tenderar att göra studieavbrott i mycket högre grad än vad statistiken eventuellt visade. Mycket beroende på att skolorna inte hade kunskap alla gånger om eventuell funktionsnedsättning. Men att det också, i de fall där det är uppenbart att en elev har en funktionsnedsättning, saknas en fastställd diagnos. På den avslutande frågan gällande tillgänglighet fick skolorna beskriva hur de hade tänkt kring den eller de lokaler de hade för avsikt att använda till sin elevdeltagarriktade verksamhet. Det framkom att majoriteten av skolorna ännu inte hade klarlagt vilken eller vilka lokaler de skulle komma att nyttja. Flera skolor betonade dock, att de skulle sträva efter att göra verksamheten tillgänglig för alla elevdeltagare med eller utan funktionsnedsättning. Även, och så långt det var möjligt, oavsett vilken funktionsnedsättning det handlade om.

Utmaningar ur ett icke-diskriminerande perspektiv

Den princip som de flesta skolor hade svårast att ge konkreta exempel att det fanns behov av utveckling kring, var principen icke-diskriminering utifrån härkomst. På en grundskola lyftes dock, att de hade upptäckt utmaningar med att få elever med svensk respektive utländsk härkomst att interagera med varandra. Inte bara på rasterna utan även i klassrummet. Här såg skolan en möjlighet att de, genom sin projektmedverkan, skulle kunna börja pröva att införa förbestämda platser. På så sätt skulle personalen ansvara för att bestämma vilken plats vilken elev skulle sitta på och genom det kunna placera eleverna mer blandat utifrån deras olika härkomster. På så sätt hoppades de på att kunna få eleverna att börja prata med varandra och på sikt även lära känna varandra. Det skulle förhoppningsvis i sin tur även leda till, att de skulle börja att interagera med varandra på rasterna och inte fortsätta vara i skilda grupperingar.

Trots att behovsanalysamtalen inte påvisade särskilt många konkreta utmaningar på det här området beskrev ändå flera att de medvetet skulle komma att arbeta för att göra projektinsatsen fri från diskriminering. Framförallt gällande elevdeltagandet genom att säkerställa, att alla elever verkligen kommer att få erbjudande om att delta i projektet oavsett härkomst. Men också att de aktiviteter som skolorna hade för avsikt att genomföra med elevdeltagare under projekttiden, skulle vara fria från diskriminering.

Ett antal skolor såg även den kommande projektuppstarten som en möjlighet att kunna öka kompetensen kring frågor gällande just icke-diskriminering.

Öka elevernas valkompetens

Då det sista av projektets tre resultatmål handlade om att öka elevernas valkompetens var det därför även angeläget att få mer kunskap om de deltagande skolornas syn på just valkompetens. Både rent allmänt utifrån läroplansmål och allmänna råd men också för att få en förståelse för deras egna arbete med att öka elevernas valkompetens. Både med befintliga och med presumtiva elever.

Den bild som så småningom framträdde var, att majoriteten av skolornas arbete med att öka elevernas valkompetens var i behov av utveckling. Det gällde på både grundskole- och gymnasienivå. Nedan görs ett försök att sammanfatta en del av det som framkom, utifrån respektive skolforms reflektioner, kring området valkompetens.

På grundskolorna framträdde en medvetenhet om att arbetet med att öka elevernas valkompetens inte bara var ett ansvar för skolans studie- och yrkesvägledare. Trots den insikten framkom att studie- och yrkesvägledarna ändå var de som ansvarade för både planering och det praktiska genomförandet av majoriteten av de valkompetenshöjande aktiviteterna. Några av de vanligaste aktiviteterna som nämndes att deras studie- och yrkesvägledare ansvarade för att genomföra var: ”Individuella vägledningssamtal, gymnasieinformation till elever och till vårdnadshavare, gymnasiebesök samt PRAO” (Praktisk arbetslivsorientering).

En stor utmaning grundskolorna lyfte att de hade, i arbetet med att öka elevernas valkompetens, var att få eleverna att våga välja utifrån sina egna intressen. Att gymnasievalet ofta tenderade att påverkas av andra. Bland annat av kompisar och vårdnadshavare som tyckte de skulle välja något de kanske själva inte ville gå. Det var även något som lyftes som en trolig orsak till att elever påbörjade gymnasiestudier men ej klarade av att fullfölja studierna på det valda programmet eller den valda skolan. Det på grund av att det inte var det eller där som de helst ville gå.

Att även få elever att våga välja otraditionellt lyftes som en utmaning kopplad till det. Samtidigt beskrev ingen skola, att de arbetade aktivt eller medvetet med att komma åt något av problemen. Något annat som lyftes, var att få eleverna att förstå betygens betydelse i relation till framtida valalternativ. Här upplevde dock de flesta skolor att många ur personalen hjälptes åt att prata med eleverna om det. Men att de, trots det, inte alls alltid nådde den framgång de önskade.

Av gymnasieskolorna var det flera av dem som beskrev, att de behövde bli bättre på att arbeta mer med aktiviteter gällande inriktningsval och individuella val av kurser inför årskurs två och tre. De flesta av gymnasieskolorna lyfte dock att den stora utmaningen som de såg var deras nytillkomna elevers bristande valkompetens. Ett problem som resulterade i många studieavbrott i form av program- och skolbyten. Särskilt under höstterminen och av eleverna i årskurs ett. På en del gymnasieskolor var in- och utflödet på vissa program särskilt stor. Det gavs bland annat exempel på att det kunde vara en hel grupp elever som valde att lämna ett program på en skola för att börja på samma program på en annan skola. Oavsett anledning, bakom elevers utskrivning från ett program, kunde det orsaka en stor administrativ börda för den enskilda skolan. Sett ur ett elevperspektiv kunde det även generera i en längre genomströmningstid.

Bland de valkompetenshöjande aktiviteter som gymnasieskolorna beskrev att de erbjöd sina presumtiva elever, nämndes bland annat: *Öppna bus*, gymnasiemässa och möjlighet för grundskoleelever att få skugga en elev i en eller flera dagar.

Oavsett vilken eller vilka aktiviteter som erbjöds, kunde nästan ingen skola beskriva hur eller att de arbetade med valkompetens utifrån läroplanen eller de allmänna råden. Många uttryckte att de hade kunskap om att studie- och yrkesvägledning var ett ansvar för hela skolans personal, men att det inte fungerade så i praktiken. Flera beskrev också, att de aktiviteter som de erbjöd de presumtiva eleverna var mer av en marknadsförande karaktär än faktabaserad och opartisk. Gymnasieskolornas syn på grundskolornas arbete med valkompetens framträdde också den som ganska enstämmig, även om det givetvis fanns några undantag. Grundskolornas studie- och yrkesvägledare lyftes ofta som en bidragande orsak till elevernas bristande valkompetens. En vanlig upplevelse som beskrevs var, ”att eleverna inte hade fått tillräcklig eller korrekt information från sin studie- och yrkesvägledare”.

Lika vanligt förekommande var det att många såg grundskolornas studie- och yrkesvägledare som ensamt ansvariga för att öka elevernas valkompetens. Vilket stöd som eleverna hade fått från den övriga grundskolepersonalen, i syfte att öka sin valkompetens, kunde nästan ingen svara på. Här lyfte dock ett flertal av gymnasieskolorna att det var något de skulle vara uppmärksamma på i det fortsatta arbetet.

Sammanfattningsvis blev det tydligt, att det på både grundskole- och gymnasienivå fanns en benägenhet, att arbetet med att öka elevernas valkompetens i praktiken också var kopplat till funktionen studie- och yrkesvägledare. Att arbetet med att öka grundskole- och gymnasieelevernas valkompetens egentligen var ”hela skolans ansvar”, tycktes vara mer ett uttryck som skolorna visserligen kände till men som majoriteten av dem inte efterlevde i verkligheten. Skolornas arbete med valkompetens var heller inget arbete som i någon högre grad utvärderades eller inkluderades i skolornas systematiska kvalitetsarbete.

Flera av de utmaningar som grundskolorna, liksom ett flertal av gymnasieskolorna lyfte under behovsanalysamtalen, såg de att de under de kommande projektåren skulle kunna komma att utveckla och förbättra. Bland annat genom att börja samverka mellan skolformerna kring valkompetensarbetet. Och i likhet med det som framkom gällande skolornas utvecklingsarbete kring de horisontella principerna, var det tydligt att skolorna önskade stöttning även i det kommande arbetet med att utveckla skolans arbete med att öka elevernas valkompetens!

Utvecklingsområde/-n

I avsnittet *Plugga klart 2 – en sammanfattning* redogörs det för de fyra utvecklingsområden som de deltagande *Plugga klart 2*-skolorna skulle kunna komma att välja mellan och även få möjlighet att utveckla under de kommande projektåren. Skolornas sista uppgift under behovsanalysamtalen var därför att fundera över, vilket eller vilka utvecklingsområden de trodde bäst skulle kunna möta upp deras behov och framförallt gynna deras elever. Allt i syfte skapa att en organisation där tidiga och förebyggande insatser skulle komma att erbjudas, så att så många som möjligt av deras elever inte skulle komma att hamna i riskzon för framtida studieavbrott.

Nedan följer en kortare sammanfattning av det som framkom när skolorna reflekterade kring respektive utvecklingsområde utifrån deras egna verksamheters behov.

Samordning av insatser

Flera skolor upplevde att det fanns ett behov av utveckling inom flera av de fyra utvecklingsområdena. Men de flesta ansåg trots det, att *Samordning av insatser* var det som ändå var det mest angelägna att satsa på. Att det var det utvecklingsområde som bäst skulle kunna fylla ett tomrum som många skolor menade fanns.

En återkommande upplevelse var, att det fanns personal som gjorde olika insatser. Insatser som dock inte var riktade till någon särskild grupp elever. På de flesta skolor koordinerades inte arbetet. Det fanns heller inte rutiner, resurser eller särskild dokumentation framtagen för det. Av den anledningen var det heller inget arbete som utvärderades inom ramen för skolornas systematiska kvalitetsarbete. Att nu få möjlighet, att kunna anställa personal som enbart skulle komma att ägna sig åt elever i riskzon för framtida studieavbrott, och också samordna insatser för de elevdeltagarna, sågs därför fram emot med tillförsikt.

Studieverkstad

Det många skolor upplevde, var att en satsning på en *Studieverkstad* skulle kunna bidra till att göra undervisningen mer tillgänglig för eleverna. Särskilt för de elever som av olika anledningar hade utmaningar med att klara av sin skolgång fullt ut i den ordinarie undervisningen. Att skapa en *Studieverkstad* skulle både ge möjlighet att individanpassa elevers undervisning och även ge dem mer individuellt stöd. Något som de såg på sikt även skulle kunna öka möjligheten för elevdeltagarna att öka måluppfyllelsen och studieresultaten.

På en del av de skolor som såg *Studieverkstaden* som det mest angelägna att satsa på, fanns ingen liknande verksamhet alls sedan tidigare. Där låg ansvaret till stor del på skolans specialpedagoger. De handledde bland annat pedagogerna i deras arbete med att anpassa undervisningen, så att fler elever skulle kunna tillgodogöra sig undervisningen.

Några andra skolor hade studiestödjande verksamheter som påminde om *Studieverkstaden*. De såg att de, genom projektmedverkan, skulle få en bra möjlighet att få förädla den verksamheten.

Exempelvis genom utökade öppettider, mer specialistkompetens och mer individuella scheman till eleverna. Genom en *Studieverkstad* såg de även en möjlighet att kunna fördjupa relationen till de här eleverna. Något de menade att det på sikt även ”skulle kunna generera i en högre närvaro och högre måluppfyllelse bland eleverna”. Likaså uttryckte flera skolor, att elever med olika funktionsnedsättningar skulle kunna mötas upp på ett bättre sätt.

På en del skolor fanns viss dokumentation och rutiner kring särskilt stöd. Några av dem utvärderade även arbetet inom ramen för deras ordinarie kvalitetsarbete. Däremot beskrev de samtidigt att både rutiner, dokumentation och utvärdering av det här studiestödjande arbetet skulle kunna bli betydligt bättre.

Språkstöd

Ingen av de skolor som besöktes under analysfasen lyfte *Språkstöd* som ett prioriterat utvecklingsområde för deras projektdeltagande. Anledningen som gavs till det var, att majoriteten av skolorna redan hade en väl fungerande organisation och upplägg på deras språkstödjande verksamhet. Därför såg de andra områden som mer bristfälliga och i större behov av utveckling.

Överlämning/Övergång

Att det fanns ett stort behov av att utveckla rutinerna kring överlämning mellan grundskola och gymnasium blev tydligt under behovsinventeringen. Några grundskolor uttryckte exempelvis deras bristande kunskap om, och en stor oro för, hur det hade gått för de elever som de gjort skriftliga överlämningar på. De saknade inblick i huruvida de mottagande skolorna hade förberett och gjort anpassningar, så att eleverna verkligen hade fått det stöd som de hade haft under grundskoletiden. I det här sammanhanget nämndes även en oro och frustration över att inte ha kunskap om vem eller vilka som tog emot överlämningarna. Några ur en personalgrupp på en av grundskolorna satte ord på sin frustration på följande vis: ”Vi har ju aldrig ens träffats. Vi vet inte ens vilka vi är. Vi måste börja träffas och prata om eleverna tillsammans så att det blir så bra som möjligt för dem. Det måste vara väl förberett när de börjar gymnasiet.” Att ha kontakt med mottagande skola, i mycket större utsträckning, sågs därför som viktigt att utveckla.

Bristen på fysiska möten i samband med överlämningen nämndes av fler som negativt. De menade att fysiska möten ofta ”gav så mycket mer än bara den skriftliga överlämningen”.

En rektor uttryckte dessutom frustrationen över, ”att det inte ens var möjligt att enas om en mötestid” vilket gjorde, att det sällan eller aldrig blev annat än en skriftlig överlämning.

I motsats till grundskolorna gav många av gymnasieskolorna i sin tur uttryck för, att de ofta fick alldeles för bristfällig och vissa fall obefintlig överlämning från grundskolan. Något som genererade i att de inte alls kunde förbereda några anpassningar till eleverna inför skolstarten. För dem var det avgörande att få de här överlämningarna och även få dem i god tid för att det skulle kunna bli en så bra skolstart som möjligt för eleven. Gymnasieskolor som erbjöd Introduktionsprogrammet (IM) upplevde det dessutom särskilt försvårande att grundskolorna ofta väntade med att skicka överlämningarna till dem först till sommarlovet. Att överlämningarna skickades så sent trodde de berodde på att grundskolorna inte ville skicka överlämningar på elever förrän det hade blivit helt klart att de inte hade blivit behöriga till ett nationellt program. Den personal från IM som deltog vid de här behovsanalysamtalen beskrev, att det var mycket bättre för dem att få överlämningarna tidigare. Helst redan i samband med den preliminära sökomgången. En pedagog på en IM-skola beskrev det med följande ord: ”Överlämningarna är helt ovärderliga. Även om jag kanske bara får nio elever till höstens skolstart trots att jag fått överlämningar på tio elever under våren, så gör det inget. Hellre för många överlämningar än en för lite.” Pedagogen menade, att tidiga överlämningar gjorde att de hann med att göra tillräckliga anpassningar till det att eleven var på plats på IM.

Men det var inte bara mellan skolformerna som det framkom att det fanns behov av förändrade rutiner. Några gymnasieskolor och några grundskolor vittnade om bristfällig eller obefintlig överlämning även mellan årskurserna. De gav exempel på elever som med hjälp av olika anpassningar i undervisningen, hade klarat av sina studier under ett läsår, men där det hade fallerat läsåret därpå. Det på grund av att det antingen hade missats att göra en överlämning eller att det inte hade tagits hänsyn till överlämningsinformationen. Eleven fick därför inte den anpassning den behövde, vilket kunde generera i en rad onödiga konsekvenser för elevens skolgång.

Sammanfattningsvis synliggjordes det, genom behovsinventeringen, att det på flera skolor fanns tydliga brister i rutinerna kring överlämningen och övergången för flera elever. Dels mellan olika skolformer inom en och samma kommun eller i informationsöverföringen till en annan kommun och ibland till och med gällande överlämningar inom den egna skolan. Däremot var det ingen skola som uttryckte att de ville starta upp det här utvecklingsområdet direkt då det fanns andra områden som kändes än mer angelägna att rikta in projektarbetet på. Några skolor lyfte dock att de hade för avsikt att starta upp arbetet med utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång* senare under projekttiden. Fast bara om det fanns utrymme för det.

Från tanke till handling

Samtidigt som kunskapsinhämtningen pågick ute på skolorna, kunde vi i projektledningen successivt börja arbeta med att se över vad våra skolor skulle kunna gynnas av att arbeta med i projektet. Det för att därefter se över, hur vi skulle kunna inkludera det på ett bra sätt i det kommande genomförandet. Det kom därför att bli under den här perioden som vi även började arbeta fram olika riktade stödmaterial och underlag som skolorna skulle komma att få ta del av i samband med uppstart av genomförandefasen. Underlag vars syfte skulle vara att fungera som ett stöd för skolorna i det fortsatta arbetet.

På nästföljande sidor görs ett försök att sammanfatta ett antal av de olika åtgärder vi vidtog för att kunna forma projektet ännu mer utifrån de deltagande skolornas behov och önskemål. Det här var dock inget arbete som skedde mol allena inom projektledningen.

Till vår hjälp hade vi ett flertal olika personer, aktörer och myndigheter. Tillsammans breddade de vår förståelse för de olika områden vi arbetade med. Men de gav oss även goda och tänkvärda råd som kom att färga av sig. Inte bara i våra tankar utan även i våra handlingar. I det här avsnittet delges därför även en del av den kunskapsinhämtning vi kunde göra tack vare dem. Individer som dessutom visade ett oförtrutet engagemang och en stor vilja att få hjälpa till. Att ha haft de här personerna med i inledningen på vår resa kom att betyda mer än de förmodligen någonsin kommer att kunna förstå själva.

En framgångsrik föregångare sträcker ut handen

Vi hann knappt starta upp vårt analysarbete innan Katarina Danielsson och Gunnar Anderzon på Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) kontaktade oss i projektledningen för att erbjuda sitt stöd. De visste sedan tidigare att både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2* var i antågande. De hade även full insyn i att *Plugga klart* bestod av två projekt som hade inhämtat kunskap och inspiration från *Plug In*. Ett projekt som är Sveriges i särklass största och mest framgångsrika projekt i syfte att minska studieavbrott. Ett projekt de dessutom ansvarade över. De hade redan gjort samma resa som vi nu skulle kliva på och dessutom flera gånger om! För oss var det därför en självklarhet, om än lite överväldigande, att ta emot deras hjälp. Tack vare dem fick vi möjlighet att delta i seminariedagar de arrangerade åt olika *Plug In*-verksamheter. De bjöd även in oss till flera besök på SKL där de gav oss information om de huvudområden de arbetade med i *Plug In*. Vidare beskrev de både vilka framgångsfaktorer de hade upptäckt under sin resa hitintills, liksom vilka utmaningar de hade stött på.

Katarina och Gunnar var även ett suveränt bollplank åt oss de gånger vi hade kört fast och inte kom framåt i vårt arbete. Ett exempel var under den period då vi kämpade som mest med att definiera de begrepp som vi skulle komma att använda i vårt projekt. En period då Tor Hatlevoll, även han verksam på SKL, kom att få stor betydelse. Det var nämligen så, att i all den forskning vi tog del av blev det allt tydligare, att skolrelaterade begrepp tenderade att definieras olika. Ett exempel var den gången då vi febrilt, och utan framgång, försökte finna en nationell definition på begreppet studieavbrott. Ett sökande som skapade stor frustration. Vår ambition var trots allt att kunna stå för, och även kunna definiera, de begrepp vi skulle komma att använda oss av. Så det fanns inget annat än att göra än att återigen kontakta Tor, Katarina och Gunnar. Till skillnad från tidigare, då vi hade haft långa diskussioner kring begreppen, blev svaret: "Det finns ingen!" Även om vi i ärlighetens namn inte var helt nöjda med det förstod vi på dem, att nu när vi faktiskt hade chansen, skulle vi också ta vara på den genom att arbeta fram en egen definition på studieavbrott. En definition som därtill skulle vara förenlig med det vi ville få fram i vårt regionala projekt och vara våra skolor mest till gagn. Och med facit i hand var det nog, utöver allt stöd de gav oss, det absolut bästa råd vi kunde ha fått!

Arbetsmarknadskunskap – en viktig samverkanspartner kring valkompetens

I likhet med representanterna från SKL, var de tidiga mötena med Lotta Strömer, Ingrid Saksvik, Pierre Mörck och Malin Bodin på *Arbetsmarknadskunskap* av stor betydelse för oss i det fortsatta arbetet. Fokus i våra samtal berörde dock området valkompetens.

Arbetsmarknadskunskap är ett pågående arbete som startade upp i Dalarna 2015. Det gjordes med anledning av ett behov som hade upptäckts i samband med arbetet med en förstudie som Falun Borlänge-regionen AB utförde tillsammans med Gysam, Samarkand2015, EU:s Interregprogram samt Region Dalarna. Det kan förklaras som ett verktyg att använda sig av i skolan. Ett stöd och en kompletterande aktivitet i att öka elevernas medvetenhet om arbetsmarknaden samt stödja eleverna i att öka deras valkompetens. Det är ett koncept som redan hade drivits framgångsrikt i Västmanlands län av *Jobba i Västerås* sedan 2011. Syftet med att starta upp arbetet även i Dalarna var främst att stärka kopplingen mellan *skola-arbetsliv* och ”öka kunskapen bland unga (13–19 år) om regionens arbetsmarknad, vilket på sikt leder till mer medvetna framtidsval och lättare vägar till jobb” (*Arbetsmarknadskunskap Dalarna Deltidsrapport jan 2015 – dec 2016, 2017, s.2*).

Den här kunskapssatsningen har varit intressant för *Plugga klart 2*-projektet ur flera perspektiv. Dels för att de kommunikatörer som är anställda i projektet genomför insatser direkt riktade till eleverna. Insatser i syfte att eleverna skall öka sin valkompetens samt få motivation för studier och arbetsliv. En önskad effekt på sikt är att minska risken för studieavbrott.

Utöver eleverna är pedagogerna en annan målgrupp som kommunikatörerna vänder sig till. Något som har gjort satsningen extra intressant för *Plugga klart 2*. Att de vänder sig till pedagogerna görs framförallt i syfte att stärka dem i deras egna bidrag till skolans arbete med studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Fokus är på området *skola-arbetsliv* utifrån läroplaner och allmänna råd. Kommunikatörerna har därför tagit fram ett omfattande lektionsmaterial som skall vara till stöd för pedagogerna i det fortsatta arbetet. Tanken är att det skall användas efter att kommunikatörerna har träffat eleverna. Med hjälp av det kan pedagogerna fortsätta med valkompetenshöjande insatser för eleverna, oavsett vilket ämne de undervisar i, så att det blir en kontinuitet. Genom det kvalitetssäkrar skolorna även att *Arbetsmarknadskunskaps*-konceptet blir en återkommande valkompetenshöjande aktivitet där all personal är delaktig. Att ta del av deras redan gjorda erfarenheter på området valkompetens var givetvis givande. Det var också uppenbart, att vi alla upplevde det angeläget att stärka skolornas utvecklingsarbete kring valkompetens. Både sett ur ett elevperspektiv och ur ett personalperspektiv. Och med tanke på de kunskaper de alla fyra besatt, var det givet att vår fina kontakt skulle fortlöpa även framöver.

Det går att göra uppdraget till hela skolans ansvar – lärdomar från ett bra och dessutom lokalt exempel!

Det var i samband med att projektledningen höll en tidig *Plugga klart 2*-presentation för Dalarnas SYV-råd som Helena Thunell, en av rådets deltagande studie- och yrkesvägledare, kom att bli en viktig samverkanspartner för projektledningen. Mycket med anledning av att vi visste att Helena, verksam sedan många år tillbaka i Leksands kommun, hade en bred metodisk repertoar och stor erfarenhet av att arbeta med att öka elevers valkompetens. Säkerligen även en av de skickligaste studie- och yrkesvägledare och processledare som finns i Sverige idag. Men även med anledning av att hon hade varit högst delaktig i den storsatsning som hade gjorts, vilken fortfarande syns tydliga spår av i kommunen. En satsning med fokus på studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Genom kontakten med Helena fick vi en fin möjlighet att få ta del av hur kommunens arbete hade sett ut. Särskilt för att kunna delge goda exempel till våra egna skolor. Men också med tanke på att Leksand var den enda av Dalarnas kommuner som ej deltog i projektet. Det fanns med andra ord inte en direkt koppling mellan *Plugga klart 2* och Leksands kommun som skulle generera i en naturlig kunskapsöverföring.

Därför var det tacksamt att Helena fanns där för oss med sin breda kompetens och erfarenhet. Inte bara initialt utan även under den fortsatta projektiden. Hon hade trots allt redan varit med på hela den resa som förhoppningsvis flera *Plugga klart 2*-skolor skulle komma att göra. När Helena började arbeta som studie- och yrkesvägledare i Leksand 2009 var hennes upplevelse att synen på arbetet med studie- och yrkesvägledning och studie- och yrkesvägledares roll var ganska så traditionell. Det vill säga att studie- och yrkesvägledare till stor del var de som ansvarade helt för att de valkompetenshöjande aktiviteterna för eleverna genomfördes. De aktiviteter som hon upplevde var mest förekommande för årskurs åtta var PRAO. För eleverna i årskurs nio var det PRAO, information om gymnasievalet samt individuella vägledningssamtal. Till det låg även allt administrativt kring PRAO:n på just studie- och yrkesvägledaren:

Jag upplevde att begreppet ”SYV i vid bemärkelse” inte var inarbetat eller känt på skolorna. Utifrån det valde jag att fokusera på att ”inplantera” det från ledning till pedagoger oavsett årkurs. Det med anledning av, att det är både dyrt för verksamheten och bortkastad kunskap för eleverna, att studie- och yrkesvägledare skulle administrera PRAO istället för att arbeta med eleverna på lektionerna. Exempelvis att öva på färdigheterna att kontakta företag, skriva information om PRAO till företagen, skriva CV och så vidare. Och inför själva PRAO:n saknade jag ett bra och genomtänkt för-, under- och efterarbete. Den sågs istället oftast som ”ledig tid” för pedagogen. Självklart fanns det variationer inom det här. Några arbetslag var noga med att eleverna skulle skriva och berätta om PRAO-platsen för övriga klasskamrater. Men mer än så var det inte och det var långt ifrån alla arbetslag som avsatte tid till det.

Av den anledningen upplevde Helena det enbart positivt, när kommunen valde att satsa på Skolverkets processutbildning *Utbildningspaketet skola-arbetsliv*. En utbildning som Skolverket, Arbetsförmedlingen och olika lärosäten startade upp redan 2014 och som fortfarande pågår. Utbildningen syftar framförallt till att pedagoger skall få kunskap om hur de, på ett bra och konkret sätt, kan integrera arbetet med studie- och yrkesvägledningen i sin egen undervisning.

Helena beskriver att det utvecklingsarbete som har skett i kommunen under de här åren ”kan delas upp i två led som samarbetar med varandra. Dels kommunens *Skola-arbetslivsgrupp* och dels arbetet med att förankra studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse.” Och samtidigt som pedagogerna i kommunen har arbetat med valkompetens, har Helena successivt kunnat övergå mer och mer till att vara processledare och ett stöd till skolans personal i deras valkompetensrelaterade arbete. Hon har också kunnat arbeta för att skapa en större samverkan i kommunen. Både mellan skola och vidareutbildning samt mellan skola och kommun. Något hon menar att det fanns ett behov av: ”Absolut! Det fanns det. Och ett stort gap mellan grundskola och gymnasium är inte bra. Eleverna behöver få veta vad de gör på gymnasiet och vad de olika programmen leder till. Det är dock inte alltid så lätt att få till ett samarbete. Alla vill, men tid och planering är ofta det som det faller på.” Samtidigt betonar Helena, att eleverna ”behöver få den kunskapen för att kunna fatta väl underbyggda val. Och just därför är samverkan så viktig!” När hon blickar tillbaka på hur det var när hon började arbeta i kommunen, minns hon hur hon ”blev förvånad över att kommunen var så osynlig för eleverna”. Men även där har det skett en stor förändring i positiv riktning under åren. Framförallt genom en gemensam aktivitet som riktar sig till elever i årskurs åtta och till elever på IM. Helena berättar att eleverna numera bjuds in till plenisen i kommunhuset och får en föreläsning om kommunen. I föreläsningen beskrivs hur en kommun fungerar. Likaså att kommunen är en stor arbetsgivare med hela 191 olika yrken! Därefter berättar olika yrkesrepresentanter i kommunen om sina uppdrag. Aktiviteten följs sedan upp av en tvådagars styrd PRAO för eleverna inom kommunens verksamhet.

Resan mot att förändra uppdraget kring studie- och yrkesvägledning, till att bli hela skolans ansvar i Leksands kommun, har ännu inte nått sin slutstation. Än finns lite mer att göra. Helt klart är dock att kommunen har kommit en bra bit på väg. Och det blir uppenbart i samtalen med Helena att det, för att kunna nå framgång, behövs ett engagemang på alla nivåer. Men också att alla behöver ta ansvar: ”SYV i vid bemärkelse anser jag är avgörande för eleven för att få valkompetens och för att kunna se sambanden mellan sig själv, skolan och kommande yrkesliv.” Hon ger även olika exempel på hur pedagoger på ett bra sätt har lyckats integrera valkompetens i undervisningen. Och där Helena själv, genom det, samtidigt har kunnat inta rollen som processledare och stötta pedagogerna. Istället för att vara den som utför aktiviteterna: ”Ja, jag minns särskilt en av lärarna som nappade på aktiviteten *yrkesjakten* och genomförde flera steg av den och fick fantastiska resultat. Och tänk, nu finns det exemplet med i en av Skolverkets skrifter!”

Helena berättar vidare att hon har sett hur pedagogerna har växt allteftersom de fått in mer och mer koppling mellan sitt ämne och valkompetens i sin undervisning: ”Ja, och när pedagogen efteråt kan känna: ”Åh vad roligt, nu fick jag visa och ge eleverna det här!” Då är pedagogen vinnaren men eleverna...ja de har ju fått högvinsten!”

Leksands kommuns arbete med att öka elevernas valkompetens har inte bara varit intressant för *Plugga klart 2*. De har även rönt nationell uppmärksamhet. Bland annat finns en hel del av det arbete som har gjorts under åren på ett flertal av kommunens skolor beskrivet i olika skrifter som Skolverket har gett ut. Dels i *Styrning och organisation av den breda studie- och yrkesvägledningen. En bakgrund och tre fallstudier*. (Olofsson, Lovén & Deliér, 2017) samt även i *Studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Exempel från grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och vuxenutbildning*. (Skolverket, 2017). I den sistnämnda skriften (a.a.) redogörs bland annat för hur valkompetens har integrerats på olika sätt i olika ämnen. Däribland i matematik, idrott, bild, geografi och religion. Likaså vilka kopplingar som har gjorts, från respektive ämne, till läroplan och centralt innehåll. Båda skrifter är väl värda att ta del av för kunskapsinhämtning och för inspiration, i utveckling av skolans arbete med studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar.

Ett möte som kom att ge perspektiv på begreppens betydelse

Tidigt under behovsanalysens skede, blev vi i projektledningen inbjudna till ett möte av den legitimerade arbetsterapeuten Susanne Svantesson. Hon var nyfiken på att höra mer om *Plugga klart 2* som hon visste var på väg att startas upp på Kristinegymnasiet. Susanne själv hade, vid tiden för vårt möte, precis startat upp projektet *Teknikstöd i skolan*. Ett projekt som genomfördes i samverkan mellan Centrala elevhälsan inom barn- och utbildningsförvaltningen i Falu kommun och som var finansierat av Samordningsförbundet Finsam Falun och Folkhälsorådet Falun. *Teknikstöd i skolan* hade inhämtat inspiration från ett liknande projekt i Halmstad. Ett projekt vars syfte också var att göra skolan och skolgången mer tillgänglig för elever med kognitiva svårigheter. Eftersom *Plugga klart 2*-projektet hade tillgänglighet som en av de viktigaste delarna i projektet, var vår upplevelse att Susanne skulle kunna ge oss värdefulla kunskaper i vårt fortsatta arbete. Vi hoppades därför på att kunna få uppslag om hur en skola rent praktiskt kan göras mer tillgänglig för fler elever genom att få lära oss mer om det arbetssätt som Susanne använde sig av. Det fanns även ett intresse från vår sida att få en förståelse för hennes profession. Flera av våra projektskolor hade nämligen lyft att en tänkbar kompetens att anställa som delprojektledare skulle kunna vara just en arbetsterapeut. Att då få möjlighet att även ta del av hur Susanne utformade sitt uppdrag, kändes därför angeläget.

Under mötets gång förklarade Susanne, att hennes uppdrag handlade om att ”kartlägga behov av strategier och tekniskstöd eller andra hjälpmedel samt att prova ut, följa upp och utvärdera dessa tillsammans med eleven”. Det handlade om att kartlägga både resurser och behov för att sedan finna metoder för att kompensera för ”de utmaningar elever möter i skolan”. Hon beskrev att ”elever som har behov av anpassningar i skolan, även kan ha behov av anpassningar under sin APL”. Susanne ville därför även pröva metoder för att kartlägga behoven och finna sätt att ge eleven förutsättningar att lyckas med sin APL (Arbetsplatsförlagt lärande).

Det uppdrag Susanne hade i projektet, kan beskrivas vara uppdelat på tre olika nivåer. Allt för att nå målet om att bidra till en ökad tillgänglighet för eleven. På organisationsnivå fanns exempelvis behov av att öka kunskapen om vilka utmaningar elever med kognitiva svårigheter kan ha. Likaså hur övergripande åtgärder i miljö och undervisning faktiskt kan vara helt avgörande för att skapa en lyckad skolsituation för de här eleverna. En miljö som samtidigt gynnar alla elever.

På skolnivå handlade det mycket om att studera skolmiljön: ”Ta reda på hur tillgänglig skolmiljön egentligen var utifrån exempelvis skyltning och ljus- och ljudintryck. Vilka förutsättningar fanns för att variera och anpassa arbetsställningen? Och vilka pedagogiska anpassningar gjordes i undervisningen?” Faktorer som Susanne beskrev var av betydelse för elever med kognitiva svårigheter och som därför kom att bli viktiga delar för henne att arbeta med ute på skolan.

Susanne arbetade även på individnivå, det vill säga med de deltagande eleverna. Oftast genom att ha enskilda samtal med dem. Hon arbetade utifrån ett elevcentrerat förhållningssätt: ”Det innebär att noggrant lyssna in individens upplevelse av sin situation och att hen är delaktig i planeringen av åtgärder”. Oftast hade eleverna egna förslag på lösningar ”som kunde innebära åtgärder hen själv skulle göra. Information som behövde delas med berörda lärare eller en utmytna i en strategi eller ett hjälpmedel som skulle provas”.

När det gällde förberedelser inför och uppföljning under elevens APL, samverkade Susanne och eleven dels med aktuell yrkeslärare och handledare på APL-platsen samt även med elevens vårdnadshavare. Något Susanne reagerade på, utifrån de upplevelser flera av de här eleverna beskrev för henne, var att de själva inte upplevde att skolan var tillgänglig för dem. Att det var en alltför stor utmaning för dem att vara i skolan. Det resulterade i att de ofta valde bort att gå dit. Den bristande tillgängligheten kunde alltså generera i en ”problematisk skolnärvaro”.

I mötet med de deltagande eleverna, var hon förresten noga med att alltid prata närvaro med eleverna. Det oavsett hur sällan eller hur ofta de var i skolan. Ett förhållningssätt som hon beskrev, hade mycket att göra med de erfarenheter hon inhämtat från sin tidigare yrkesbakgrund:

Att lyfta resurser och inte bara uppmärksamma svårigheter kommer i grunden från mina yrkesverksamma år inom rehab. Jag har arbetat tjugofem år med medicinsk rehabilitering inom neurologi. Då arbetade jag med individer som hade jättestora fysiska hinder. Och då måste man verkligen se och leta efter vad som funkar. Och det kan vara en enda sak. Därför är det förkastligt att titta på allt som inte funkar. Det är inte det som leder framåt. Och det är inte heller det som säger vad man kan bygga vidare på. Det förhållningssättet tycker jag är lika viktigt att använda i mötet med mina elever. Att vi bygger på det som fungerar och gör mer av det. För de här eleverna som har stora svårigheter i skolan, de har så stora resurser. Det får vi aldrig glömma. Att det faktiskt inte funkar för alla att sitta i skolan. Och då är det viktigt att komma ihåg, att det finns andra vägar att gå. Och många elever med stora skolsvårigheter kan, med lite anpassningar utifrån deras behov, klara sig alldeles fantastiskt bra ute på en arbetsplats!

Efter mötet med Susanne infann sig känslan av att det hon precis hade beskrivit för oss, det vill säga vikten av att använda positivt värdeladdade begrepp istället för motsatsen, var något vi skulle kunna lära oss av. Och om det var möjligt även ta hänsyn till i vårt fortsatta projektarbete. Just vid den här tiden var vi själva mitt uppe i behovsinventeringen ute på våra skolor. Samtal där vi bland annat samlade in information om vilka eventuella utmaningar de hade kring bland annat tillgänglighetsaspekter. Likaså inhämtades kunskaper om vilka riskfaktorer skolorna såg hos de elever de upplevde vara i riskzon för framtida studieavbrott. Inte heller att förglömma arbetet kring skolornas gemensamma förhållningssätt och bemötande som var i antågande inom ramen för *Plugga klart 1*. Så frågan var bara om, och i så fall hur, vi skulle kunna förvalta de kunskaper vi precis hade fått? Och svaret på den frågan, ja det fanns närmare än vad vi själva kunde se just då.

Kontakten med Susanne kom att hållas sporadiskt under de nästföljande åren även efter det att *Teknikstöd i skolan* hade avslutats. Enda orsaken till att det inte blev oftare, var att vi alla hade mycket att göra var för sig. Under de här åren kom Susanne dock att ha ett nära samarbete med samtliga delprojektledare som kom att anställas i *Plugga klart 2* på Kristinegymnasiet. Det var nämligen en skola där just *Teknikstöd i skolan* var igång. Ett samarbete som jag minns att de tre delprojektledarna ofta lyfte som både värdefullt och givande.

Susanne själv, gick så småningom vidare till en annan tjänst inom Arbetsmarknadsenheten i Falu kommun. En enhet som bland annat har det Kommunala aktivitetsansvaret (KAA) för ungdomar som inte fullföljer gymnasiet. Dessförinnan hade hon dock hunnit slutföra ett gediget utvärderingsarbete av projektet. Ett arbete hon så småningom kom att presentera i rapporten *Utvärdering av projektet Teknikstöd i skolan, Falu kommun* (Svantesson, 2018).

Detaljer kring projektstruktur, rutiner och stödmaterial arbetas fram

Ju mer information som inkom via behovsanalysamtalen, desto mer var det möjligt för oss i projektledningen att skapa en tydligare struktur för projektet. Mycket kom därför att formas utifrån det skolorna lyfte saknades eller som de såg att de skulle behöva stöttning i för att kunna genomföra utvecklingsarbetet så bra som möjligt.

I det här avsnittet presenteras en del av de åtgärderna som vi vidtog. Det är åtgärder som även har delats upp utifrån respektive huvudområde. Undantaget är dock *Utvecklingsområde/-n* som ej finns med. Det ansvarade skolorna själva för att ombesörja. Varav uppdraget att finna och anställa personal som delprojektledare blev en av deras allra viktigaste uppgifter.

Riskfaktorer/Riskfaktorrutin

I samband med behovsanalysamtalen minns ni kanske att skolorna fick möjlighet att börja reflektera över vilka riskfaktorer för framtida studieavbrott de kunde se i deras verksamhet. Samtidigt påbörjade vi i projektledningen arbetet med att ta fram ett stödmaterial. Syftet med underlaget var, att det skulle vara till stöd i skolornas framttagande av en rutin för, att tidigt upptäcka elever i riskzon för framtida studieavbrott. Det skulle även vara till hjälp för skolorna att kunna strukturera upp det arbete som sedan skulle startas upp i samband med höstterminens uppstart.

Likasa exemplifiera ett flertal riskfaktorer, både genom kunskapsinhämtning från tidigare forskning och utifrån vad som framkommit under behovsanalysamtalen, och som hade bedömts vara relevanta. Det var även i den här fasen som mötet med Susanne Svantesson gjorde sig påmint. Särskilt då vi skulle fastställa det urval av riskfaktorer som skulle komma att beskrivas mer ingående i stödmaterialet. Det var då som Susannes förhållningssätt kom att ändra vår riktning. Den förändring vi gjorde utifrån den tidigare plan vi hade var att vi, utifrån de riskfaktorer som skolorna hade angivit, valde att dela upp dem i ett antal olika kategorier. Så långt det var möjligt försökte vi även att benämna dem med positivt värdeladdade ord. Ett riskfaktorbegrepp vi direkt bytte ut efter vårt möte med Susanne var *frånvaro*. Mycket tack vare att vi inspirerats av hennes förhållningssätt att alltid utgå från elevens närvaro, oavsett hur låg den var. Ett förhållningssätt vi dessutom ville ta till vara på genom att även vi skulle tänka närvaro framför frånvaro. Det kom även att färga av sig på de andra riskfaktorerna i stödmaterialet. Och de kategorier av riskfaktorer som sedan slutligen kom att benämnas i stödmaterialet blev därför: *Närvaro, Studieresultat, Deltagande i undervisningen, Hälsa* samt *Eleven uttrycker tankar om studieavbrott*. Utöver det har även en sjätte kategori lagts till: *Annan riskfaktor*.

I underlaget, *Rutin för att identifiera elever i riskzon för studieavbrott samt åtgärder* (Funcke, Ehn & Bark-Nordin, 2016c) fanns, utöver de ovan nämnda riskfaktorerna, även en enklare beskrivning av dem var för sig. Likaså några exempel på vilka indikationer som skulle kunna vara ett tecken på att något inte är som det och som skolan behöver vara uppmärksam på. En sammanfattande beskrivning av respektive riskfaktorer finns presenterade nedan:

Riskfaktor *Närvaro*

Om en elevs närvaro börjar sjunka kan det vara ett begynnande tecken på att allt inte är som det ska. Det kan börja med alltifrån sena ankomster till mer bristfällig närvaro och handla om både giltig och ogiltig frånvaro. Orsaken eller orsakerna bakom det förändrade närvaromönstret kan bero på en mängd olika anledningar. Det är därför av vikt att skolan försöker inhämta kunskap om vad den sjunkande närvaron beror på, för att därefter kunna sätta in rätt åtgärder och rätt kompetens.

Riskfaktor *Studieresultat*

Om en elevs studieresultat börjar förändras i en nedåtgående riktning, kan det vara en signal på att allt inte är som det ska. Det kan vara både i form av mindre förändringar i elevens studieresultat och även större sådana. Förändringar som på sikt kan få direkta konsekvenser på elevens betyg. Att utröna vad som föranleder förändringen är viktigt för att kunna sätta in rätt åtgärder och rätt kompetens.

Riskfaktor *Deltagande i undervisningen*

Att en elevs deltagande i undervisningen förändras, exempelvis genom att eleven är mindre aktiv, uppvisar en lägre grad av motivation eller har svårt att koncentrera sig, kan bero på olika orsaker. Dels skolfaktorer som exempelvis bristande anpassat stöd i undervisningen. Men det kan även härledas till yttre faktorer. Oavsett vad det beror på, kan det få konsekvenser på sikt. Både kunskapsmässigt men också betygsmässigt sett. Det är därför viktigt att försöka ta reda på vad som ligger bakom det faktum att eleven inte uppvisar ett lika aktivt deltagande som tidigare. Genom den kunskapsinhämtningen går det att sätta in rätt åtgärder och rätt kompetens.

Risikfaktor *Hälsa*

Risikfaktorn *Hälsa* innefattar allt som kan relateras till fysisk eller psykisk ohälsa och som skolan ser som en indikation på att eleven inte mår bra. Det kan handla om en elev som redan har eller får en fysisk eller psykisk sjukdom. En sjukdom som påverkar exempelvis närvaron, deltagandet i undervisningen och/eller studieresultatet i negativ riktning. För att kunna sätta in rätt åtgärder och erbjuda rätt kompetens till eleven, behöver skolan först identifiera vad som föranleder att eleven inte mår bra.

Risikfaktor *Eleven uttrycker tankar om studieavbrott*

Att en elev uttrycker tankar om att göra studieavbrott behöver nödvändigtvis inte innebära att studieavbrottet fullföljs. Däremot kan det vara bra att, i likhet med de andra riskfaktorerna, försöka reda ut vilken eller vilka orsaker som ligger bakom att eleven uttrycker de tankarna.

Risikfaktor *Annan riskfaktor*

Under den här kategorin ryms andra riskfaktorer som den enskilda skolan vill skall finnas med i sin lokala riskfaktorrutin.

I skolornas framtagande av riskfaktorrutin rekommenderades de att starta upp med en eller några enstaka riskfaktorer. Det för att inflödet av elevdeltagare inte skulle bli för stort utan att skolans delprojektledare skulle ges goda förutsättningar att arbeta högkvalitativt med ett deltagarantal som dessutom var rimligt. Vidare kunde det vara svårt att sja om i förhand, hur mycket tid och under hur lång period varje elevdeltagare skulle komma att behöva ha stöd av delprojektledaren. Utgångspunkten skulle därför vara, att delprojektledaren först och främst skulle kunna ge varje inskriven elev ett adekvat stöd utifrån elevens behov och förutsättningar. Något skollidningen bar ansvaret för att de förutsättningarna fanns.

I det färdiga stödmaterialet (a.a.) presenterades, utöver riskfaktorerna, en fyrstegsmodell. En modell som skolorna med fördel skulle kunna använda i hela processen. Särskilt för att säkerställa att alla moment som behöver göras också görs! Den här fyrstegsmodellen innefattar stegen: Diskutera, Implementera, Agera samt Utvärdera/Revidera. Och nedan finns ett kortare utdrag från stödmaterialet som beskriver hur skolorna skulle kunna arbeta utifrån respektive steg:

Steg 1 - Diskutera

I det första steget handlar det först och främst om att diskutera och konkretisera vilken eller vilka riskfaktorer all personal på skolan skall vara uppmärksam på. Det kan därefter vara nödvändigt att precisera mer i detalj, vad som skall gälla för en viss riskfaktor. Ett exempel på det kan vara om det fastställs att *Närvaro* skall vara en riskfaktor. Då behöver det även fastställas *när* närvaron blir en riskfaktor. Sjunkande närvaro är signalen. Men det behöver även beslutas i vilken omfattning en elev kan vara frånvarande för att den skall bedömas vara i riskzon för framtida studieavbrott. Är eleven i riskzon om den varit frånvarande enstaka eller vid flera tillfällen? Det behöver också beslutas, om riskfaktorn inkluderar både ogiltig och giltig frånvaro? Skall den inkludera båda former av frånvaro behöver det fastställas om samma omfattning och samma antal frånvarotillfällen skall gälla för båda former av frånvaro? Och skall det finnas några undantag? I så fall behöver även undantagen tas med i rutinunderlaget. Vidare behöver det fastställas om rutinen skall innefatta alla elever i alla årskurser eller om den skall gälla en specifik grupp elever. Till exempel alla elever i en viss årskurs eller på några särskilda program.

Efter att både riskfaktor och målgrupp är fastställda, behöver det beslutas hur personalen skall gå tillväga. Det vill säga vilka åtgärder som skall vidtas då en personal identifierat en elev som kan vara i riskzon för framtida studieavbrott.

Steg 2 - Implementera

Innan implementeringen av rutinen påbörjas, är det viktigt att säkerställa att all personal är överens utifrån de diskussioner och beslut som fattades i det första steget. Därefter skall rutinen som har fastställts, dokumenteras i form av ett rutinunderlag eller implementeras i en på skolan redan befintlig plan. I det tidigare exemplet med riskfaktor *Närvaro*, kan skolans befintliga plan eller rutin för närvaro med fördel förädlas. I underlaget bör det sedan tydligt framgå, att alla i personalgruppen har ett ansvar för att arbeta utifrån den här rutinen. Det behöver även framgå vilka riskfaktorer alla skall vara uppmärksamma på. Likaså behöver det förtydligas hur och till vem det skall rapporteras om man som personal uppmärksammat att en elev kan vara i riskzon. Till sist är det bra att precisera hur ofta rutinen skall utvärderas och revideras samt vem som ansvarar för att det görs. Därefter, när dokumentationen är klar, bör den gå ut på remiss till övrig personal så att alla får möjlighet att komma med eventuella synpunkter på innehållet. Vidare behöver det fastställas *var* och *för vilka* underlaget skall finnas tillgängligt. Det skall givetvis vara tillgängligt för personalgruppen men kanske även för eleverna och deras vårdnadshavare? Likaså behöver det säkerställas, att personal som anställs efter att rutinen är fastställd och dokumenterad också får ta del av den.

Steg 3 – Agera

I det tredje steget är det dags för själva verkställandet av rutinen. Det som har dokumenterats skall nu börja tillämpas ute i praktiken. Genom att personalen använder sig av rutinen i verksamheten kommer delprojektledaren snabbt att kunna kartlägga och följa upp eleven.

Steg 4 – Utvärdera/Revidera

I det sista steget behöver rutinen, efter att den har testats ute i verksamheten under en tid, utvärderas. Syftet med det är att ta reda på huruvida rutinen fungerar och används som det var tänkt. Utvärderingen bör därför göras en gång per läsår men kan göras oftare om behov finns. I utvärderingsarbetet behöver det synliggöras om personalen har gjort det som det fastställdes skulle göras? Vad gick bra? Vad behöver utvecklas? Vad beror det på att det gick antingen bra eller mindre bra? Har alla de elever som var målgrupp för utvecklingsarbetet kartlagts av delprojektledaren? Kan ni se några mönster? Genom att analysera synliggörs ny kunskap om både användande och funktionalitet. Utvärderingen kanske påvisar att rutinen behöver revideras. Att det kanske skall läggas till en riskfaktor eller att någon behöver tas bort. Fler elever kanske skall ingå i målgruppen eller behöver målgruppen begränsas? Och behöver något förtydligas ännu mer för att inte riskera att den kan tolkas olika? När de eventuella ändringarna är klara och underlaget har reviderats, behöver personal samt eventuellt elever och vårdnadshavare få information om att rutinen är reviderad samt var den finns att ta del av.

Förebygga studieavbrott/Studieavbrottsstatistik

Under behovsanalysamtalen samlades kunskap in om hur respektive gymnasieskola registrerade sina studieavbrott. Något som visade sig variera från skola till skola men också var bristfälligt sett ur ett helhetsperspektiv. Av den anledningen gjordes bedömningen att det var betydelsefullt att, inom projektets ramar, ta fram en gemensam rutin för registrering av skolornas studieavbrott.

Underlaget som arbetades fram, kom att bli i form av en Excelfil som skickades ut på remiss till ett flertal skolor för testkörning och återkoppling. När nödvändiga justeringar var gjorda, skickades underlaget tillbaka till respektive gymnasieskola. På den skulle specifik information om varje studieavbrott som hade gjorts på skolan anges. Däribland faktorer såsom kön, härkomst, ålder, utskrivningsdatum, program, årskurs, eventuell funktionsnedsättning, studieavbrottsorsak/-er samt ytterligare ett fält för eventuell övrig information.

För den enskilda skolan skulle den nya rutinen innebära, att de enkelt skulle kunna få fram sitt nollvärde som projektets *Resultatmål 1* senare skulle komma att mätas utifrån. För oss i projektledningen skulle underlaget kunna generera i en regional sammanställning som i sin tur skulle ge oss en mer omfattande kunskap om regionens studieavbrott.

För skolornas del blev det, på grund av att det på majoriteten av skolorna saknades rutiner för den här kunskapsinhämtningen, till en början ett omfattande arbete att sammanställa studieavbrotten för läsåret 15/16. Skolorna uppvisade trots det en förståelse för att det behövde göras. De kunde även se att det på sikt, när rutinen väl skulle vara implementerad på skolan, skulle förenkla och kvalitetssäkra deras framtida arbete med att sammanställa studieavbrott.

Eftersom vi inte hade angivit specifika studieavbrottsorsaker som skolorna enkelt skulle kunna välja mellan på underlaget, fick de själva ange studieavbrottsorsak/-er på respektive studieavbrott. I arbetet med att sammanställa statistiken gjordes sedan ett försök att kategorisera de insamlade underlagen utifrån de studieavbrottsorsaker som fanns presenterade i avbrottsstatistiken i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avhopp*. (Ehn, Johansson-Romsi & Woxberg, 2014). Vi tog även hänsyn till vilka andra vanliga studieavbrottsorsaker som fanns angivna och kompletterade sammanställningen med några av dem.

Statistiken kom sedan att påvisa att orsaken till studieavbrottet var okänd på 130 av studieavbrotten. För de resterande återfanns följande studieavbrottsorsaker: Skolbyte, programbyte, flytt, hemlängtan, otrivsel, fysisk ohälsa, psykisk ohälsa, arbete, KAA, mobbning, föräldraledig, gravid, frånvaro, drogproblematik, sabbatsår, kom aldrig till uppstart, händelse utanför skolan, skoltrött samt annan anledning.

Med anledning av att informationen om nästintill samtliga studieavbrott var mer eller mindre bristfällig, sett till de faktorer skolorna skulle fylla i, blev statistiken inte heller alltför rättvis. Men samtidigt behövde vi börja någonstans för att kunna lära oss och bli bättre.

Det som var anmärkningsvärt vid sammanställningen var ändå att antalet studieavbrott där orsaken ej var känd och därmed inte fanns angiven gällde för 30 procent av studieavbrotten. Något som vi dock upplevde att det förstärkte vikten av att skolorna behövde hjälp med att arbeta än mer tydligt och riktat. Det för att inte fortsätta skriva ut elever från ett program, skolan eller helt ur skolsystemet utan att ha kunskap om bakomliggande orsak/-er, då det försvårar det förebyggande arbetet. Så för att hjälpa skolorna ytterligare i deras kunskapsinhämtning av varje studieavbrott påbörjades därför arbetet med att ta fram en helt unik studieavbrottsblankett. En blankett vars innehåll vi dessutom ville skulle samspela med just sammanställningsrutinen.

KAA i Borlänge och KAA i Falun – två värdefulla kunskapskällor

I samband med att vår förståelse för skolornas olika och ofta bristfälliga rutiner kring registrering av studieavbrott ökade, liksom insikten om avsaknaden av särskilda registreringsrutiner för elever som skrevs ut ur skolsystemet, kontaktades Borlänges och Faluns KAA-verksamheter. Mycket i syfte att inhämta kunskaper på området utifrån deras perspektiv.

Den kontakt vi kom att ha med Lena Hedlund, Carina Fröjd och Sara Lagerqvist kom att betyda mycket för oss i det fortsatta arbetet. Genom den kontakten belystes exempelvis ett helt annat perspektiv på vikten av en fullgod studieavbrottsregistrering. De lyfte också att även deras verksamheter skulle kunna gynnas av en mer detaljerad och regional avbrottsblankett. Den skulle skolorna dessutom enkelt kunna överlämna en kopia av till sin hemkommuns KAA-verksamhet. Och särskilt viktigt för dem på KAA var, att få information om studieavbrott, där eleven skrevs ut ur skolsystemet. Det med anledning av att deras verksamhet har i uppdrag att vända sig till ”de ungdomar som har fullgjort sin skolplikt men inte har fyllt 20 år och inte genomfört eller har fullföljt utbildning på nationella program i gymnasieskola” (*Kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar*, Skolverket, 2015c).

Lena, Carina och Sara berättade vidare att gymnasieskolorna gjorde väldigt olika vid elevers utskrivning. Framförallt levererade de olika sorters information om eleverna. Information som dessutom ofta var otillräcklig. Många gånger saknades kontaktuppgifter till eleven och elevens vårdnadshavare (i de fall eleven var under arton vid utskrivningstillfället). Uppgifter som var avgörande för att KAA snabbt skulle kunna ta en kontakt med dem. Även information om studieavbrottsorsak/-er saknades ofta vilket de menade inte alls var bra: ”Just studieavbrottsorsak är en mycket betydelsefull information för oss i samband med att vi kontaktar en ungdom.” Utöver bristfällig information lyfte de också, att tillvägagångssättet kring informationsöverföringen från skolorna till deras verksamheter varierade. En del skolor gav KAA information via telefon, mail eller via blanketter som skickades per post.

Bristen på adekvat information och gemensamma rutiner för informationsöverföring från gymnasieskolorna genererade i merarbete för KAA. Ett merarbete som Lena, Carina och Sara menade enkelt skulle kunna undvikas med hjälp av gemensamma och goda rutiner. En gemensam hållning emellan skolorna skulle dessutom vara till stort gagn i deras kontakt med ungdomarna. Så för oss i projektledningen, blev deras information ytterligare ett argument för att fortsätta vårt arbete med att finna regionala rutiner för det.

Men samtidigt som utmaningar framträdde framkom även ett gott exempel. På KAA i Borlänge hade de nämligen valt att själva ta tag i problematiken med bristfällig informationsöverföring i samband med registrering av studieavbrott. Lena berättade att de hade, för att lösa problematiken med bristfällig information om eleven och studieavbrottsorsak, skapat en egen studieavbrottsblankett. Den skickades sedan ut till samtliga av kommunens gymnasieskolor. Men även till de externa skolor där Lena, ”genom att gå igenom interkommunala fakturor”, visste att de hade elever. Blanketten skulle skolorna sedan använda sig av i samband med att en elev skulle skrivas ut ur skolsystemet.

Syftet med blanketten var att KAA-verksamheten direkt skulle få all nödvändig information. Både om eleven men även om orsak/-er till studieavbrottet. Till blanketten tog de även fram en checklista som skolorna, *innan* själva utskrivningen, skulle gå igenom med eleven som skulle eller som funderade på att avbryta sina studier. Orsaken till framtagandet av checklistan grundade sig i att de upptäckte att elever som hade gjort studieavbrott inte hade haft tillräcklig kunskap om de ekonomiska konsekvenser som kan följa av att inte vara inskriven i skolan. Det var därför inte ovanligt att ungdomen, när KAA-personalen i det första mötet efter utskrivningen informerade om den ekonomiska faktorn, faktiskt valde att återgå till sina studier.

Med den kunskapen påbörjade Lena och hennes kollegor arbetet med att få skolorna att själva använda sig av checklista-rutinen. På så sätt hoppades de, att skolorna skulle förebygga flera studieavbrott där elever hade stannat kvar om valkompetens kring ekonomi hade funnits. Något som snart visade sig vara en korrekt bedömning.

Redan en kort tid efter det att rutinen hade implementerats på gymnasieskolorna, hade nämligen antalet studieavbrott av det här slaget minskat liksom inflödet av ungdomar till deras verksamhet. Både idén och själva utformningen av checklistan upplevde vi var genial! Av den anledningen bad vi om tillåtelse att få visa checklistan för våra skolor så att de skulle kunna arbeta fram något liknande. Något vi fick klartecken att göra. Lena, Carina och Sara bad oss också att samtidigt uppmuntra delpjektledarna att höra av sig till sin kommuns KAA-verksamhet. På så sätt skulle de snabbt kunna samverka med varandra. Särskilt kring elever som trots insatser inom projektet ändå kommer att göra studieavbrott: ”Då kan både KAA, skolan och framförallt eleven förbereda sig på övergången till KAA på ett kvalitetssäkert sätt. Likaså kan det säkerställas att elever inte fortsätter falla ur systemet för att det saknas en samverkan mellan skolorna och KAA”.

En regional studieavbrottsblankett växer fram

Tack vare att vi hade förmånen att få ta del av det arbetssätt som hade implementerats i Borlänge fick vi med oss värdefulla kunskaper. Bland annat i relation till framtagandet av projektets underlag, *Studieavbrottsblankett* (Bark-Nordin & Ehn, 2016b). Vi valde därför att samla in ett flertal av våra deltagande skolors befintliga studieavbrottsblanketter för att få en förståelse för innehållet i dem. En kunskapsinhämtning som definitivt kom att sätta prägel på den studieavbrottsblankett som nu även började ta sin form. En av de mest konkreta delar som prioriterades i blanketten var studieavbrottsorsak/-er. Av den anledningen fastställdes ett visst antal studieavbrottsorsaker skulle finnas med för att möjliggöra för skolorna, att tillsammans med eleven enkelt kryssa i den eller de orsaker som gällde för respektive studieavbrott. Det var följande studieavbrottsorsaker:

Fysisk ohälsa
Psykisk ohälsa
Händelser utanför skolan
Mobbning/socialt utanförskap
Ej individanpassat stöd
Programbyte
Skolbyte
Orolig skolmiljö
Sabbatsår
Frånvaro
Arbete
Annat, ange vad:

Genom att göra det skulle skolorna även inhämta värdefull kunskap och säkerställa att den skulle finnas med vid nästa läsårs statistiksammanställning av deras studieavbrott. Ett första utkast av blanketten skickades därefter ut till ett antal skolor. Både till skolor som skulle komma att delta i projektet men även till andra skolor i regionen liksom till några av regionens KAA-verksamheter. Syftet med det breda utskicket var att få in synpunkter på eventuella förbättringar från både kommande mottagare och användare av blanketten.

En synpunkt som inkom från flera var att det i kolumnen för kön endast fanns möjlighet att välja alternativ *Kille* och *Tjej*. De ville att alternativ *Annat* också skulle finnas med. Något som vi, efter samtal med ESF, fick klartecken att ha. Deras motivering till det var att det, trots att det bara finns två juridiska kön i Sverige idag, ”ändå är en viktig kunskap att få fram”. De hänvisade också till länder som redan har fler juridiska kön.

Vidare uttrycktes en osäkerhet om det verkligen skulle anges på blanketten huruvida eleven hade en funktionsnedsättning eller inte. De menade att det kunde vara alltför känsliga uppgifter. Här kunde dock en hänvisning göras till den medgivandeblankett som hunnit tas fram inom ramen för projektet. En blankett vars innehåll eleven behövde godkänna och skriva under i samband med medgivande till att delta i projektet, se avsnitt *Avslutande insatser i den förberedande analysfasen*. Och efter ett sista godkännande från dem som varit behjälpliga i framtagandet av studieavbrottsblanketten, kunde den i slutet av vårterminen 2016 anses som redo för användning.

Sammanfattning av förväntade förtjänster med nya studieavbrottsrutiner

Det kan sägas, att det redan under projektets begynnelse fanns förhoppningar om, att *Plugga klart 2* skulle kunna bidra till att öka kunskapen om regionens studieavbrott. Ett område som hittills hade varit förhållandevis outforskat i Dalarna. Med de kunskaperna skulle det även kunna bidra till ett mer förebyggande arbete med tidiga insatser och åtgärder och också färre studieavbrott. När de nya rutinerna var klara kunde det konstateras, att den regionala registreringsrutinen för studieavbrott och den regionala studieavbrottsblanketten, skulle underlätta arbetet på flera olika nivåer, se nivåerna nedan. Det vi dock inte skulle kunna påverka var, hur informationen som inkom sedan hanterades av respektive aktör.

Den enskilda skolan

- Kunskaper om studieavbrottsorsaker.
- Kunskaper om något program har fler studieavbrott än andra.
- Kunskaper om elever tenderar att byta skola men inte program.
- Kunskaper om när i tid studieavbrotten görs.
- Kunskaper om hur könsfördelningen ser ut bland studieavbrytarna.
- Kunskaper om hur fördelningen ser ut mellan studieavbrytare med eller utan funktionsnedsättning/-ar.
- Kunskaper om hur fördelningen ser ut mellan studieavbrytare utifrån härkomst.
- Med en studieavbrottsblankett minskar antalet underlag för registrering av studieavbrott.

Den lokala KAA-verksamheten

- Får per automatik fullständiga kontaktuppgifter till studieavbrytaren från gymnasieskolan.
- Får per automatik även övriga uppgifter från gymnasieskolan. Både om studieavbrytaren och om studieavbrottet som verksamheten behöver. Både till sin rapportering till SCB men framförallt i mötet med studieavbrytaren.
- Underlaget KAA får från gymnasieskolorna är skriftligt eftersom alla skolor gör lika.

Region Dalarnas projektledning för *Plugga klart*.

- Projektledningen kvalitetssäkrar att samma rutiner och underlag för studieavbrott gäller och används på alla skolor. Det genererar även i, att alla gymnasieskolor samlar in tillräcklig och relevant information om studieavbrott sett ur ett regionalt perspektiv.
- Projektledningen kommer genom det på sikt att kunna bidra nationellt med samlade kunskaper om och statistik gällande studieavbrott. Både på lokal och regional nivå.
- Projektledningen kommer även kunna redogöra för hur många studieavbrytare som har deltagit i *Plugga klart 2*-projektet. Och framförallt kunna redogöra för hur många deltagare som faktiskt, trots att de bedömts vara i riskzon för att göra studieavbrott, ändå inte har gjort det.
- Projektledningen grundar för och banar väg för att andra enkelt skall kunna ta över och fortsätta den påbörjade kunskapsinhämtningen även efter projektidens slut.

De horisontella principerna

För att säkerställa att de stödinsatser som skulle komma att ges inom projektets ramar utifrån de horisontella principerna, påbörjades arbetet med att ta fram underlaget *Analys av jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering enligt 4R-metoden av Plugga klart 2 - ett Europeiskt Socialfondsprojekt* (Funcke, Ehn & Bark-Nordin, 2016a). Ett arbete där *JämStöds Praktika – Metodbok för jämställdhetsintegrering* (SOU 2007:15, 2007) var till stor hjälp i framtagandet. Förhoppningen var att underlaget sedan skulle fungera som ett stöd i de 4R-analyser som projektledningen skulle komma att genomföra i anslutning till varje läsårsslut. Genom att göra en 4R-analys på varje deltagande skola skulle nämligen eventuella mönster kunna påvisas utifrån jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. Framförallt utifrån de elever som skulle komma att delta i projektet utifrån variablerna *representation* och *resurser*.

Inom variabeln *representation* skulle analysen komma att ge kunskap om deltagande utifrån kön, eventuell funktionsnedsättning och härkomst. Eftersom ett projektdeltagande skulle komma att vara möjligt och erbjudas till alla elever i riskzon för framtida studieavbrott, skulle även representationen bland eleverna kunna mätas i antal för att se eventuella skillnader. Variabeln *resurser* skulle i sin tur innefatta insamling av statistik för den tid varje elev skulle komma att ha i projektet. Nedanstående frågeställningar skulle därefter utgöra grunden i 4R-analysen:

Hur ser skolornas *Plugga klart 2*-verksamheter ut:

- Vilka könsmönster ser vi?
- Vems behov är det som möts?
- Är verksamheterna ute på skolorna utformade utifrån någon norm som gynnar ett kön mer än det andra?
- Tillgodoses flickors respektive pojkars behov i lika stor utsträckning?

Hur hanterar skolornas *Plugga klart 2*-verksamheter jämställdhet:

- Utgår verksamheten från deltagarens kön?
- Möter verksamheten flickor och pojkar som individer eller grupper? Finns olika krav och förväntningar kopplade till stereotypa bilder av könen?
- Hur ser könskontraktet ut i verksamheten? Med ”könskontraktet” menas de rådande normer och värderingar som gör att vissa arbetsuppgifter definieras som ”kvinnliga” och andra som ”manliga”.

Utifrån skolornas lokala 4R-analyser skulle sedan en regional sammanställning att göras vid varje läsårsslut. I statistiken gällande *representation* var avsikten att kunna ta fram en regional information om hur flickor och pojkar, med eller utan funktionsnedsättning och med svensk eller utländsk härkomst som varit representerade i *Plugga klart 2*-projektet. Gällande statistiken för *resurser*, var ambitionen att ta fram information om hur fördelningen av resurser sett ut mellan elever som hade deltagit i projektet. Resursfördelningsstatistiken skulle liksom representationsstatistiken att läsas av och redovisas läsårsvis. Det för att kunna se om det kunde skönjas någon differens mellan resursfördelningen mellan eleverna och mellan läsåren.

Eventuella mönster som eventuellt skulle framträda i analyserna skulle därefter beskrivas, så långt det var möjligt, både med kvantitativa och kvalitativa data. Det då det fanns en förhoppning om att kunna belysa resultaten på ett rikare sätt. Exempelvis, om det skulle framkomma att det finns ett kön som är underrepresenterat i den målgruppen som hade studerats, kommer det att beskrivas både kvantitativt och kvalitativt eftersom *Plugga klart 2*-projektet skall sträva efter att främja jämställdhet.

Utöver jämställdhetsperspektivet skulle projektet även göras så tillgängligt som möjligt för alla elever som bedömdes vara i riskzon för studieavbrott. Skolorna skulle därför inte få exkludera elevdeltagare med funktionsnedsättning utan skulle ge alla samma möjligheter att delta i projektet. Därför var det också viktigt att den eller de lokalerna för skolornas respektive utvecklingsområde skulle göras tillgängliga för alla. Och genom att implementera tillgänglighetsperspektivet i projektet och ute på de deltagande skolornas verksamheter var därför strävan att urskilja och avlägsna hinder för tillgänglighet. Genom det arbetet möjliggörs att flickor och pojkar med olika funktionsnedsättningar kommer att kunna vara delaktiga i de insatser som erbjuds inom projektet. Alla elever som skulle komma att bedömas vara aktuella för projektet skulle därför få delta på lika villkor oavsett kön, härkomst, funktionsnedsättning eller annan diskrimineringsgrund. Exakt hur skolorna sedan skulle komma att arbeta medvetet med de horisontella principerna inom ramen för projektet skulle de sedan redogöra för i handlingsplanen för deras projektriktade arbete. Även då skulle *JämStöds Praktika – Metodbok för jämställdhetsintegrering* (SOU 2007:15, 2007) kunna komma att vara till stor hjälp. Framförallt det som står att läsa om vision, nya mål och åtgärder samt uppföljning:

Vision

Försök formulera hur verksamheten ska bedrivas och vad den ska uppnå för att vara jämställd.

Nya mål och åtgärder

- Granska nuvarande verksamhetsmål. Räcker de eller behöver nya mål formuleras utifrån de könsmonster som analysen visar?
- Bestäm vilka åtgärder som krävs för att rätta till sneda könsmonster.
- Bestäm hur lång tid det får ta innan målen ska vara uppnådda.

Uppföljning

- Besluta hur resultatet av åtgärderna ska mätas i förhållande till de nya målen. Med vilka indikatorer eller nyckeltal ska resultaten följas upp?
- Bestäm när och på vilket sätt utvärdering och uppföljning ska ske (a.a., s.50).

Öka elevernas valkompetens

Både i rapporten *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola - Minska avbopp* (Ehn & Johansson-Romsi & Woxberg, 2014) och i ansökan till *Plugga klart 2*-projektet användes begreppet valkompetens. Dock utan att definieras mer ingående. I rapporten (a.a.) betonades behovet av att skolorna behövde bli bättre på att ge eleverna mer stöd i att öka sin valkompetens. Det som ett led i att på sikt kunna minska studieavbrotten. Det konstaterandet kom att generera i att valkompetens kom att bli ett prioriterat område. Faktiskt än mer än vad som var tänkt från början. Vi beslutade bland annat, mycket utifrån lärdomar från tidigare forskning på området studie- och yrkesvägledning, att vi behövde försöka få skolorna att tänka på ett annat sätt kring det här området. Ett annat aktivt beslut vi tog var därför att vi ersatte begreppet *studie- och yrkesvägledning* med *valkompetens* i så många sammanhang som det bara var möjligt. Dels eftersom forskningen som vi hade tagit del av och dels våra egna yrkeserfarenheter pekade på samma sak. Det vill säga att arbetet med studie- och yrkesvägledning tycktes vara starkt förknippad med funktionen studie- och yrkesvägledare. Trots att arbetsfördelningen kring studie- och yrkesvägledning i styrdokument och allmänna råd tydligt påvisar, att det är hela skolans ansvar. Så av den anledningen sågs en god möjlighet att, via projektet, kunna göra en positiv förändring på det här området.

Framtagande av stödmaterial till skolorna i deras arbete med att öka elevernas valkompetens

För att kunna stödja skolorna i deras kommande utvecklingsarbete kring valkompetens arbetades ett stödmaterial fram, *Att arbeta för att öka elevernas valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval* (Funcke, Ehn och Bark-Nordin, 2016b). Materialet påminde i mångt och mycket om stödmaterialiet *Rutin för att identifiera elever i riskzonen för studieavbrott samt åtgärder* (Funcke, Ehn & Bark-Nordin, 2016c) och den fyrstegsmodell som fanns i den. Nedan finns en kortare sammanfattning från stödmaterialiet av hur modellen skulle kunna användas i det utvecklingsarbetet:

Steg 1 – Diskutera

I kartläggningen skall det konkretiseras, genom diskussion, vilka valkompetenshöjande aktiviteter som genomförs idag. Vilka är delaktiga i det arbetet? Hur säkerställs att varje aktivitet som är riktad till respektive målgrupp, också tas del av? Alla aktiviteter för alla målgrupper behöver därför kartläggas och preciseras. Vilka ansvarar för att genomföra aktiviteterna? Både interna och externa funktioners insatser. Finns redan en särskild handlingsplan som beskriver skolans arbete med att öka elevernas valkompetens? Och/Eller finns det andra dokument eller plattformar som presenterar skolans arbete med valkompetens? Se därför även över var skolans nuvarande valkompetenshöjande arbete finns beskrivet. Likaså för vilka informationen är tillgänglig? Är det bara för skolpersonalen eller även för elever och vårdnadshavare? Avslutningsvis, utvärderas skolans arbete med valkompetens inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete? I så fall hur ofta utvärderas det och vem eller vilka ansvarar för att det arbetet görs?

Steg 2 - Implementera

Innan implementeringen av det kommande utvecklingsarbetet påbörjas är det viktigt att säkerställa, att all personal på skolan har kunskap om processen. Det är särskilt viktigt om inte all personal varit delaktig i kartläggningen. Därefter är det dags att sammanställa alla anteckningar och underlag som samlades in under diskussionsfasen. Här kan med fördel ett mindre antal ur personalen vara delaktiga för att spara tid. Ett underlag skall därefter tas fram. Exempelvis i form av en handlingsplan. Den kan också implementeras i en på skolan redan befintlig plan. I den skall det sedan förtydligas, vilka aktiviteter som skall göras utifrån vilket läroplansmål. Likaså vilka som är målgruppen för respektive aktivitet. Beskriv även när i tid som aktiviteterna skall utföras samt vilka som ansvarar för att de genomförs. Precisera därefter om varje aktivitet på något sätt skall utvärderas direkt efter genomförandet genom exempelvis en enkät till eleverna. Det behöver vidare beslutas hur ofta underlaget för skolans arbete med valkompetens skall följas upp och revideras. Likaså förtydligas vem som ansvarar för att det görs. Det bör också framgå, att all personal har ett ansvar för att ha kunskap om och även arbeta utifrån innehållet i den. Avslutningsvis behöver det bestämmas *var* och *för vilka* underlaget skall finnas tillgängligt. För personalen, eleverna, vårdnadshavare och/eller andra? När dokumentationen är klar bör den gå ut på remiss till övrig personal. Då får alla möjlighet att komma med eventuella synpunkter på innehållet. Det behöver dessutom säkerställas, att nytilkommen personal får kännedom om skolans arbete med att öka elevernas valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval.

Steg 3 – Agera

I det tredje steget handlar det om att sätta utvecklingsarbetet utifrån den plan och den dokumentation som ni har tagit fram i de två inledande stegen. Med andra ord är det nu dags att både påbörja och utföra det praktiska arbetet.

Låt gärna både eleverna och den involverade personalen få utvärdera aktiviteterna. Det i syfte att samla in kunskap om ni uppnått de resultat som ni önskade utifrån syftet med aktiviteten.

Steg 4 – Utvärdera och revidera

I det fjärde och sista steget är fokus på att utvärdera det valkompetenshöjande arbetet. En utvärdering bör göras en gång per läsår. Den kan dock göras oftare om behov finns. Genom att analysera aktiviteterna och arbetet, framträder ny kunskap om utvecklingsarbetet. Exempelvis vilka aktiviteter ni har genomfört, i relation till de aktiviteter som bestämdes skulle göras. Likväl behöver det analyseras, hur det har gått med de insatser som gjorts utifrån de mål som sattes upp. Vad gick bra? Vad gick mindre bra? Vad beror det på att det gick antingen bra eller mindre bra? Har de elever som var målgrupp för utvecklingsarbetet tagit del av de aktiviteterna? Om inte, kan de elever som ej deltog få den kunskapen på annat sätt? Kan ni se några mönster? Vidare behöver det utvärderas om all personal varit delaktiga i arbetet. Om inte, vad beror det på att inte alla varit delaktiga om det var det som ni hade bestämt? Till sist bör ni även diskutera hur kan skolan fortsätta utveckla valkompetensarbetet utifrån läroplansmål och delaktighet. Hur skall det fortsatta arbetet se ut? En aktivitet som inte har varit särskilt framgångsrik kanske ni behöver ta bort. Eller kanske utvecklas och genomföras på ett annat sätt. Och en framgångsrik aktivitet kan ni kanske med fördel använda ett läsår till. Eventuella revideringar behöver därefter göras samt även förankras hos alla berörda målgrupper.

Avslutande insatser i den förberedande analysfasen

Det allra sista som kom att ske innan det var dags att övergå till själva genomförandefasen, var att en handlingsplansmall arbetades fram, *Handlingsplan för Plugga klart 2* (Funcke, Ehn & Bark-Nordin, 2016d). En mall vars syfte var att stödja skolorna med att förtydliga vilket arbete och vilka insatser de hade för avsikt att genomföra under det kommande projektåret. Både utifrån resultatmål och effektmål men även utifrån eventuella lokala mål som de ville arbeta med. Vidare skulle ansvarsfördelningen för projektets olika insatser förtydligas, liksom innehålla en tidplan för när insatserna skulle vara genomförda. Den skulle skrivas av skolorna så snart projektverksamheten startat upp på respektive skola under höstterminen 2016. Innehållet skulle ligga till grund för utvärderingen av skolans projektarbete efter varje avslutat läsår. För det ändamålet togs därför även ett utvärderingsunderlag fram, *Utvärdering av handlingsplan för Plugga klart 2* (From, Funcke, Ehn & Bark-Nordin, 2016). Ett underlag med utvärderingsfrågor kring varje del i handlingsplanen tillika ett underlag där alla revideringar inför nästkommande läsår skulle beskrivas. Revideringarna skulle därefter föras in i en uppdaterad version av skolornas handlingsplan. En version som i sin tur var den som skulle gälla från och med kommande terminsuppstart.

Med anledning av att projektet dessutom skulle komma att samla in en mängd information om elevdeltagarna, behövdes även ett underlag för medgivande från både elev och vårdnadshavare (för elev under arton år) arbetas fram. Något som skedde samtidigt som framtagandet av handlingsplansmallen. Ett underlag som även skulle innehålla information om vilka uppgifter om eleven som projektet skulle samla in samt hur det skulle komma att hanteras av projektledningen. Det här arbetet kom att resultera i dokumentet *Medgivandeblankett* (Bark-Nordin & Ehn, 2016a). Ett dokument som skulle komma att användas i samband med inskrivning av varje elevdeltagare. I samband med att de här underlagen sedan var klara återstod nu bara ett fåtal veckor innan det var höstterminsuppstart. Då skulle det äntligen bli verkstad av allt det arbete som hade gjorts i den förberedande analysfasen!

Forsknings- och kunskapsöversikt

I det här avsnittet kommer det att redogöras för en del av den forsknings- och kunskapsinhämtning som gjordes främst under den förberedande analysfasen. Den har, i likhet med tidigare avsnitt, sorterats utifrån de huvudområden som genomsyrar projektet:

Risikfaktorer/ Riskfaktorrutin

Förebygga studieavbrott/ Studieavbrottsstatistik

De horisontella principerna

Öka elevernas valkompetens

Utvecklingsområde/ -n

Att göra en renodlad uppdelning enligt ovan har dock inte varit helt enkelt. Det med anledning av att majoriteten av innehållet i litteraturen många gånger tenderar att vävas in i varandra och därför har varit svåra att helt särskilja från varandra. Ett exempel på det är värdet av det goda bemötandets betydelse som återkommer i nästintill all forskning och oavsett vilket huvudområde som berörs. Och till en del huvudområden har det dessutom även varit nödvändigt att komplettera med ett antal underkategorier.

Utöver det görs även ett flertal hänvisningar till de styrdokument som skolan vilar på. Styr-dokument som har varit en av de allra viktigaste utgångspunkterna i *Plugga klart 2*-projektet. Den här forsknings- och kunskapsöversikten är inte på något sätt komplett. Det har varit nödvändigt att göra en avvägning av hur mycket och vad som skall tas med. Mycket beroende på att det, under projektiden, har fortsatt att publiceras nya relevanta rapporter och ny statistik. Förhoppningsvis kan det här avsnittet ändå vara till stöd och inspiration om man är intresserad av att fördjupa sig i de för *Plugga klart 2*-projektet relevanta områdena.

Risikfaktorer/Risikfaktorrutin

Understanding the various risk factors and how they may impact a student's success in school or their decision to drop out is very important. Identifying these factors and understanding which students are at-risk can help schools to take action early and reduce dropout rates (*Dropout screening & early Warning*, Hoff, Olsen & Peterson, 2015, s.13).

Risikfaktorer för studieavbrott

I *Plugga klart 2* är kunskapen om riskfaktorer för studieavbrott framträdande. I forskarna Neild och Balfanzs rapport *Unfulfilled Promise: The Dimensions and Characteristics of Philadelphia's Dropout Crisis, 2000–2005* (2006) belyses några riskfaktorer som var särskilt framträdande för elever som studerade i Philadelphia mellan åren 2000–2005. Riskfaktorer som kunde relateras till att eleverna i hög grad gjorde studieavbrott när de hade påbörjat sina studier på high school. Det var risk-faktorer som även kunde härledas till närvaro och studieresultat och som blev tydliga redan i 8th grade eller i 9th grade. Bland annat fann Neild och Balfanz att den grupp av elever som, när de studerade i 8th grade och hade en närvaro på mindre än 80 procent, tenderade att avbryta sina studier. Detsamma gällde för en annan grupp elever, nämligen de som hade misslyckats med sina slutbetyg i engelska och/eller matematik. 78 procent av eleverna i den första gruppen gjorde senare studieavbrott på high school. För den andra gruppen av riskelever var studieavbrotts-siffran 78 procent när de hade påbörjat sina studier på high school.

Vidare fann forskarna att elever som inte var i riskzonen för studieavbrott i 8th grade ändå kunde bli det i 9th grade. Även här var låg närvaro och låga studieresultat de största riskfaktorerna. Det här var något som upplevdes vara värdefull kunskap att ha med i det fortsatta projektarbetet. Att det finns olika faktorer som kan öka risken för framtida studieavbrott belyses även i *EARLY SCHOOL LEAVING. Lessons from research for policy makers*. (Dale, 2010). Dale har, genom att studera forskning och litteratur om studieavbrott och studieavbrytare, delat upp alla de riskfaktorerna i fem olika områden: "Family and Community, Schooling, Pupils and Peers, The Education System, Employment and Training" (a.a., s.17). Intressant för *Plugga klart 2* var vikten av att ha kunskap om riskfaktorer och att flera riskfaktorer samspelar med varandra. Men också det som Dale sammanfattar kring nyckelfaktorer. Dale har funnit, att det finns några faktorer som är mer återkommande än andra. Det vill säga hos elever som senare gör studieavbrott. Dale menar att det är av stor betydelse att skolan och hemmet uppmärksammar de här faktorerna i ett mycket tidigare skede än vad som oftast görs. Faktorer som presenteras nedan i sin helhet:

- do less homework
- exert less effort in school
- participate less in school activities
- have more discipline problems at school
- show low behavioural engagement
- have social difficulties and negative attitudes towards school
- are more likely to truant, and to be suspended (a.a., s.25).

I rapporten *Dropout Prevention and Intervention Programs: Effects on School Completion and Dropout Among School-Aged Children and Youth: A Systematic Review* (Wilson, Tanner-Smith, Lipsey, Steinka-Fry & Morrison (2011), framkommer att studieavbrott generellt sett är vanligare bland pojkar än flickor. Författarna tar även upp olika riskfaktorer för studieavbrott. I USA är exempelvis tonårsgraviditet och föräldraskap mycket stora riskfaktorer för studieavbrott, framförallt för flickor. Samtliga skolor som tidigare hade haft problem med studieavbrott av det här slaget och som arbetade medvetet, förebyggande och riktat mot just de här eleverna i riskzon, har enligt författarna uppnått stora framgångar. De har lyckats minska antalet studieavbrott radikalt. Även om Sverige kanske inte har samma uttalade problematik kring studieavbrott på grund av tonårsgraviditeter, har det ändå upplevts vara viktig kunskap. Särskilt av betydelse för våra deltagande skolor. Att det faktiskt finns goda exempel på att det, genom att identifiera riskfaktorer och därefter sätta in målinriktade insatser, faktiskt går att förebygga och minska studieavbrotten.

På området riskfaktorer lyfter Sveriges Kommuner och Landsting, i projektverktyget *Plug In 2.0, Strategiskt styrdokument* (2015a), svag skolanknytning som en utmärkande riskfaktor för studieavbrott. De menar att elevers skolanknytning på olika sätt behöver stärkas. Det eftersom sådana insatser i sin tur bidrar till att eleven i högre grad fullföljer sin skolgång. Exempel på förebyggande insatser kan dels vara att stödja eleverna i att vara aktiva och närvarande så att de klarar av skolarbetet. De betonar att skolan även behöver utgå från varje elevs specifika behov, förutsättningar, intressen och egenskaper. Likaså öka elevens anknytning till skolan. För att kunna göra det behöver skolmiljön vara trygg och att eleven får ett bra bemötande. I det senare menas att det finns ett avgörande värde i att skapa en god relation till eleven som präglas av tillit, förtroende och respekt.

Närvaro – en viktig indikator

Varje skola behöver arbeta främjande och förebyggande när det gäller skolnärvaro. Elever som är trygga och trivs i skolan, som känner motivation och lust att lära samt får det stöd och de utmaningar de behöver i sitt lärande väljer nästan alltid att vara närvarande i skolan. Även den fysiska miljön och hur undervisningen organiseras och schemaläggs har betydelse för elevernas skolnärvaro. Men det kommer alltid att finnas några elever som av olika skäl väljer att vara frånvarande (*Vänd frånvaro till närvaro*, Sveriges Kommuner och Landsting, 2013b, s.21).

Skolinspektionen redogör, i *Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor* (2016), för den omfattande ogiltiga frånvaron i de obligatoriska skolformerna. De syftar på, då eleven har varit frånvarande på heltid i mer än en månad. Ett nationellt problem som dessutom inte hade minskat mellan jämförelseåren 2007 och 2009.

När de studerade problemet ur ett könsperspektiv visade det sig, att det var lika många flickor som pojkar som har den här typen av frånvaro. Skolinspektionen fann också, att det fanns några specifika framgångsfaktorer för skolorna att kunna tillämpa i arbetet med att komma åt den här typen av frånvaro: ”Relationerna till elev och vårdnadshavare är avgörande. Centralt är också, att frånvaron tidigt uppmärksammas och att det finns en väl fungerande samverkan och samarbete, både inom skolan och med andra samhällsfunktioner” (a.a., s.5). De här faktorerna upplevdes vara angeläget för de deltagande *Plugga klart 2*-skolorna att ha kännedom om. Särskilt de skolor som upplevde att de brottades med den problematiken.

Det framkommer också att den ogiltiga och upprepade ströfrånvaron har ökat markant de senaste åren. Det vill säga den frånvaro som innefattar ströfrånvaro i högre omfattning än fem procent av undervisningstiden under minst två månader. En frånvaro som på högstadiet är mer vanlig bland pojkarna än bland flickorna. Dock reserverar sig Skolinspektionen för att ökningen av ströfrånvaro kan bero på förbättrade rutiner kring frånvarorapporteringen.

Avslutningsvis betonas, att elever som har väldigt låg närvaro riskerar att inte nå utbildningens mål. Något som försvårar möjlighet till vidareutbildning och konkurrenskraft på arbetsmarknaden och en högre risk att hamna i ett framtida utanförskap: ”Att eleven inte får den utbildning hen har rätt till och de konsekvenser det kan innebära, är en stor förlust för den enskilda individen och dess anhöriga men också en förlust för samhället både i kronor och i humankapital” (a.a., s.28).

Nämnda konsekvenser motiverade förstås det här *Plugga klart 2*-projektet än mer. Kunskapen förstärkte även vikten av att de skolor som hade en uttalad problematik med bristande närvaro bland sina elever skulle behöva arbeta mer förebyggande för att öka deras närvaro.

I stödmaterialet *Särskilt begåvande elever*. (Skolverket, 2015b) beskriver även Mattsson och Pettersson, i *1.1 Inledning – att uppmärksamma de särskilt begåvade eleverna* (a.a.), problematiken med frånvaro. Deras fokus är dock på frånvaro bland elever med särskild begåvning. En frånvaro som författarna menar beror på, att de här eleverna inte får den utmaning i skolan som de behöver. En brist som kan leda till, att de här eleverna ej ser vitsen med att gå till skolan. Något som på sikt även kan leda till att eleverna blir hemmasittare.

Skolpsykolog Anita Kullander beskriver, på samma ämne, om sin erfarenhet av att arbeta med särskilt begåvade elever i artikeln *Särskild begåvning – tillgång eller handikapp?* (ur *Specialpedagogisk tidskrift – att undervisa 2*–2013). Bland annat beskriver hon ett uppdrag hon fick. Det gick ut på att ta reda på hur det kom sig att ett antal elever var hemmasittare och vad som gjorde att de ej valde att vara i skolan.

Det hon upptäckte i mötet med de här eleverna var, att majoriteten av dem hade en särskild begåvning. Elever som trots vissa insatser från skolan ej hade blivit bemötta på ett tillfredsställande sätt. Kullander beskriver vidare, att majoriteten av de elever hon mött är pojkar, vilket kan bero på, att de flickor som är särskilt begåvade är svårare att upptäcka.

I rapporten *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv* (Skolverket, 2010) delges de långvarigt frånvarande elevernas egna perspektiv. Även i den rapporten fanns information som uppfattades viktig att ha med sig i våra skolors arbete med elever i riskzon för studieavbrott. Särskilt de skolor där *Närvaro* skulle komma att vara en av riskfaktorerna.

Skolverket har, genom att intervjua ett flertal elever, fått en förståelse för att det ofta finns flera orsaker till att en elev ej är i skolan. Orsaker som de har delat in ”dels i tre skolfaktorer: pedagogiska, organisatoriska och sociala faktorer, dels i faktorer som hör till hemmet och familjen” (a.a., s.26). De påvisar också det faktum, att det är vanligt att det börjar med enstaka frånvarotillfällen som senare leder till en allt mer frekvent frånvaro och kanske till och med hemmasittande. I analysen av intervjuerna har de även funnit, att det är av stor vikt att reagera på vartenda frånvarotillfälle. Det eftersom frånvaron kan bero på att eleven inte mår bra. Och lika viktigt menar Skolverket att det är, hur en elev med frånvaro bemöts av andra elever och särskilt av skolans personal: ”Att skapa tillit och bygga upp förtroende hos eleverna och deras anhöriga tycks vara en fruktbar väg tillsammans med pedagogisk flexibilitet, en trygg social miljö samt en tydlig organisering av skolarbetet. Först då kan frånvarospiralen vändas uppåt” (a.a., s.53).

Hur kommuner kan stödja sina skolor i att arbeta för att främja elevernas närvaro ges exempel på i Sveriges Kommuner och Landstings rapport *Vänd frånvaro till närvaro. Guide för systematiskt skolnärvaroarbeta i kommuner* (2013b). En viktig insats som kommunerna kan göra, är att ta fram en kommunal rutin för närvarohantering. En rutin som skall gälla på samtliga av kommunens skolor. Det är nämligen något som har visat sig vara en framgångsfaktor för att förebygga frånvaro.

I rapporten presenteras ett antal kommuners rutiner. De är utformade på olika sätt och med olika innehåll. Det som förenar dem är dock några avgörande delar som beskrivs vara viktiga att tänka på i arbetet med framtagandet av rutinen. Bland annat behöver rutinen klargöra, vilken form av frånvaro det handlar om. Definiering av olika frånvarobegrepp är därför viktigt.

Ansvarsfördelningen är också viktig att den finns med. Rutinen behöver därför tydliggöra vem eller vilka som ansvarar för att en insats görs. Likaså att det framgår när insatser skall sättas in. Vikten av att skolorna tar reda på hur rutinen fungerar när den väl är implementerad förtydligas också. Det eftersom det grundar för ett ”systematiskt förbättringsarbete” (a.a., s.13):

”Genom ett arbetssätt som bygger på systematiska mätningar blir det tydligt dels hur skolnärvaron ser ut, dels vilka effekter åtgärderna får på elevernas närvaro. Mätningarna kan visa både skolnärvaron och rutinföljsamheten” (a.a.). Och för att exemplifiera, beskriver de även hur utvärderingar kan göras:

Det är betydelsefullt att följa hur skolnärvaroarbetet fungerar i praktiken. Ett sätt att få reda på detta är att göra regelbundna enkäter till skolpersonalen. Det är bra att göra brukarenkäter till elev och förälder efter insatser, till exempel efter olika möten och skolsocial kartläggning som ingår i närvarorutinen. Alla berörda behöver fortlöpande information om hur mätresultat för skolnärvaron ser ut. Rektorer, lärare, elevhälsa och samverkanspartner behöver fortlöpande information om hur skolnärvaroarbetet fungerar som helhet. Närvarostatistiken behöver presenteras för politiker och förvaltningschefer. Närvarostatistiken bör användas aktivt och vara en återkommande fråga vid olika möten (a.a., s.66).

Personalens bemötande gentemot elever som har varit frånvarande lyfts också som avgörande. Särskilt viktigt är bemötandet i klassrummet, då en elev kommer tillbaka efter en lång period av frånvaro. Personalen behöver därför få stöd i att lära sig hur de skall bemöta de här eleverna. Men också att de får tid för att kunna samtala om skolnärvaro. Framförallt för att säkerställa att skolan har ett gemensamt förhållningssätt och en gemensam samsyn kring skolnärvaro. Att det finns kunskap om att i ”det främjande och förebyggande arbetet är ett bra socialt klimat, skolpersonalens bemötande av eleverna, att alla elever blir sedda och att skolan präglas av goda relationer viktigt” (a.a., s.11).

Att rektor har en avgörande roll i det närvarofrämjande arbetet blir också tydligt i rapporten. Dels utifrån perspektivet att all personal ges bra förutsättningar att kunna följa rutinen. Det finns även en checklista presenterad och som rektorer med fördel kan utgå från.

Exempelvis bör rektorer ta reda på följande information: ”Tycker alla berörda på skolan att arbetet för ökad skolnärvaro är viktigt? Har alla berörda på skolan, elever, föräldrar och personal, kunskap om kommunens skolnärvarorutin?” (a.a., s.27). Och särskilt tänkvärt från den här rapporten var, att under behovsanalysamtalen undersöka, om det på våra skolor redan arbetades utifrån en kommunal närvarorutin. Och i så fall, hur har det arbetet fungerat? Både ur ett elevnärvaroperspektiv men också för att se om personalen använde sig av rutinen. Innehållet upplevdes även relevant utifrån det faktum att våra skolor också skulle komma att ta fram rutiner. Hur viktigt det faktiskt tycks vara att definiera begreppen som används i rutinen. Likaså att den tydliggör ansvar och åtgärder. Men också vikten av att den utvärderas. Det i syfte att synliggöra om den fungerar och används på ett sådant sätt att det ger goda resultat.

I Skolverkets rapport *Frånvaro och närvaro i gymnasieskolan – en nationell kartläggning* (2014a) presenteras resultaten från en omfattande enkätundersökning som 358 skolenheter och 266 huvudmän besvarade. Syftet med undersökningen var framförallt, att få en bild av hur skolor och huvudmän arbetade förebyggande för att främja närvaro. Den syftade även till att få kunskap om hur deras rutiner kring uppföljning av frånvaro såg ut. Två områden Skolverket såg som mycket viktiga att få kunskap om, då ”frånvaro kan leda till avhopp och att elever inte fullföljer sin gymnasieutbildning. Ju kortare tid som ungdomar går i gymnasieskolan, desto mer ökar risken att de hamnar utanför såväl arbete som studier” (a.a., s.5).

Intressant för *Plugga klart 2*-projektets del var att det även i den här rapporten (a.a.) betonas, hur viktigt det är att skolor har rutiner för det förebyggande arbetet för att kunna främja närvaron. Rutiner som Skolverket menar att huvudman ansvarar för att ta fram åt skolorna och där ansvarsfördelningen är väl preciserad. Likväl att det är ett arbete som ingår i skolornas systematiska kvalitetsarbete.

Förebygga studieavbrott/Studieavbrottsstatistik

Att ”hålla koll” på eleverna och följa upp deras utveckling är en avgörande framgångsfaktor i arbetet med att motverka studieavbrott. Skolor som systematiskt kartlägger och följer upp faktorer som indikerar en distansering till skolan och lärandet lyckas bättre med att identifiera elever i riskzon och ökar därmed sina möjligheter att intervensera i avbrottsprocessen. Det handlar om att utveckla en beredskap, rutiner och strategier för att kunna möta elevers olika behov med anpassningar och insatser, som en del av det förebyggande arbetet på skolan. I samspelet med ungdomarna är det en viktig framgångsfaktor att kontinuerligt följa upp individens utveckling utifrån ett helhetsperspektiv (ur *Plug In. Sveriges största samverkansprojekt för studieavbrott*, Sveriges Kommuner och Landsting, 2015b, s.7).

Förebyggande arbete

Samtliga kommuner som ingår i Grenland i Norge har deltagit i en satsning på barn och unga som heter *Talenter for framtida*. Syftet med satsningen var att få fler ungdomar att genomföra skolan och genom det även bli mer konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. För att nå målet skulle implementering av förebyggande arbete och tidiga insatser göras. Likaså låta ungdomarna själva komma till tals om, hur det går att komma tillrätta med den här utmaningen.

Den metod som främst användes för att få kunskap om ungdomarnas upplevelser var, att det anordnades dialogkaféer. I rapporten och tillika även metodmaterialet *Skolen må bry seg om fravaer!* (Torbjørnsen-Halås & Mevik, 2014) presenteras det som framkom under de här dialogkaféerna som genomfördes under våren 2014 i norska Telemark. Det beskrivs att ungdomarna först fick ett antal frågeställningar. Förhoppningen var sedan att, genom att lyssna på det som framkom, få fram lösningar och åtgärder. Ungdomarna fick bland annat diskutera kring vad som gör att en elev inte kommer till skolan eller kanske till och med väljer att avbryta sina studier. Likaså vad lärarna, eleverna själva och elevernas föräldrar kan göra och bidra med för att eleven skall fullfölja sina studier. Innehållet i rapporten (a.a.) upplevdes som relevant kunskap för *Plugga klart 2*-projektet så tillvida att ungdomarna själva lyfte bristande valkompetens som en orsak till låg närvaro och studieavbrott. Liksom bristen på konsekvenser från skolans sida vid frånvaro.

I ett förebyggande arbete med syfte att främja närvaro och minska studieavbrotten betonade ungdomarna vikten av lärarnas omsorg, motivationshöjande förmåga, bra bemötande och enhetligt agerande vid frånvaro som avgörande: ”Skolen må bry seg når elever er borte” (a.a., s.23). Ungdomarna ville själva att skolan skulle reagera direkt vid frånvaro genom att kontakta eleven omgående och ge information och vägledning. Även föräldrarnas engagemang och inställning till skolan och elevens skolgång upplevdes av ungdomarna som värdefullt ur ett förebyggande perspektiv. Lika viktigt som att de stödjer med läxläsning tycks det vara att föräldrarna stödjer sina ungdomar i att ta eget ansvar. Något annat som ungdomarna efterfrågar är tydlig gränssättning, hjälp med strukturering av veckan samt tydliga ramar. De vill även ha hjälp med att skapa goda rutiner för både sänggåendet och med att kliva upp på morgonen. Ungdomarna fick även reflektera över vad de själva kan göra för att förebygga framtida studieavbrott, vara mer närvarande i skolan och fullfölja sina studier. I de diskussionerna framkom att de behöver bli bättre på att fråga om hjälp, tänka positivt, ta eget ansvar och ha bra rutiner. De lyfte även vikten av att vara närvarande i skolan och att de själva tar ansvar för att vara det: ”Det handlar om livet vårt” (a.a., s.21).

Skolinspektionen lyfter också elevernas röster kring vad de ser som betydelsefulla faktorer (*Gymnasieskolors arbete med att förebygga studieavbrott*, 2015). Både för att de skall vara i skolan men också orka och vilja stanna kvar i skolan. En av de förebyggande insatser som nämns värdefull ur deras perspektiv, är hur det pedagogiska stöd de erbjuds är utformat. Än viktigare tycks dock relationen de har till sin lärare och det bemötande de får från dem vara. Ett bemötande som inkluderar att de blir bekräftade och sedda. Där det finns en tilltro till eleven och dess förmågor. Att känna förtroende för sin lärare tycks därför avgörande för att det skall kunna byggas en god relation mellan eleven och läraren. Och när det är som allra bäst upplever eleverna följande:

Läraren är tillgänglig och har förmågan att vara närvarande här och nu. Läraren tar sig tid oavsett vad som händer utanför rummet och har ett ärligt engagemang för elever som inte uppträder som förväntat. Läraren visar en omsorg om elevernas sociala förhållanden. Läraren har en förmåga att tro på vad eleven kan och att eleven kan mer samt tror på att förändring är möjlig (a.a., s.18).

Sett till det pedagogiska stöd som skolorna erbjuder eleverna är Skolinspektionens samlade upplevelse att de åtgärderna ofta är kvantitativa. Det vill säga består mestadels av att eleven får mer tid att utföra sina uppgifter eller får fler lektioner. Det här genererar lätt i att uppgifter tenderar att samlas på hög och att eleven vet inte hur den skall angripa uppgifterna. Skolinspektionen menar att det leder till att uppgifterna inte blir av då eleven blir en ”ensam bärare av problemet, trots att skolan har ett ansvar att anpassa undervisningen efter varje elevs förmåga” (a.a., s.14). Eleverna är nämligen, trots att de själva ofta har god kännedom om hur de lär sig som bäst, sällan delaktiga vare sig i planering eller genomförande av undervisningen. Något som resulterar i att undervisningen därför sällan är anpassad utifrån elevens förutsättningar. En annan förebyggande insats som lyfts, är de vanligt förekommande studiestugorna som gymnasieskolorna hade upprättat. Där elever som halkat efter ges en möjlighet att arbeta i kapp. Inte heller här upplever Skolinspektionen att hänsyn tas till varje elevs förmåga till inläring och enskilt behov. Det var en kunskap som sågs värdefull att ha i åtanke med anledning av att det skulle komma att finnas skolor i *Plugga klart 2* som hade för avsikt att utveckla sin befintliga studiestödande verksamhet till att ingå i skolans utvecklingsområde *Studieverkstad*. En verksamhet som skulle komma att utgå helt från elevdeltagarens förmågor och behov och därmed anpassa stödinsatserna därefter. Det upplevdes därför, med Skolinspektionens upplevelser och erfarenheter i åtanke, än mer angeläget att säkerställa att projektets *Studieverkstäder* på sikt utvärderas. Det i syfte att kvalitetssäkra att det individanpassade arbetet till elevdeltagarna faktiskt också genomförs. Skolinspektionen sammanfattar slutligen vad som krävs för att lyckas i sitt förebyggande arbete med att minska studieavbrott. Slutsatser som även dem upplevdes värdefulla för *Plugga klart 2*:

Om skolan ska kunna bedriva ett effektivt arbete med att förebygga studieavbrott, är det av yttersta vikt att identifiera de bakomliggande orsakerna till elevers frånvaro och måluppfyllelse. (...) Eleverna har information om vad de behöver för att lyckas i skolan. När elevernas beskrivningar och upplevelser av sin situation inte fångas upp av skolan blir det inte heller möjligt att göra dem delaktiga i planeringen och genomförandet av undervisningen. Den allvarliga konsekvensen som riskerar att uppstå, blir att eleven redan i början av sin gymnasieutbildning, predestineras att inte nå målen. (...) Kunskaper om enskilda elevers behov skapar underlag för de didaktiska frågorna, som regelbundet behöver diskuteras på skolenheterna. Eftersom dessa kunskaper saknas i hög grad om eleverna i granskningen, påverkar detta skolors förmåga att förebygga studieavbrott (a.a., s.16–17).

Statistiska centralbyrån (SCB) lyfter, i rapporten *Tema: Utbildning. Ungdomar utan fullföljd gymnasieutbildning 2007 nr 4* (2007), fram ungdomarnas perspektiv på förebyggande insatser för att motverka studieavbrott. Ungdomarna som åsyftas är dock inte befintliga elever i skolan. Istället är det ungdomar som har gjort studieavbrott som har tillfrågats. Bland annat huruvida de upplever att deras studieavbrott skulle ha kunnat avvärras med hjälp av någon förebyggande insats. Det som framkommer, är att 44 procent av flickorna och en tredjedel av pojkarna svarade att mer stöd av lärare eller annan skolpersonal hade kunnat avstyra studieavbrottet. En annan åtgärd som många av studieavbrytarna svarade hade kunnat hindra studieavbrottet var, om de hade fått byta gymnasieprogram. Här var könsfördelningen på svaren 32 procent av flickorna och 35 procent av pojkarna. Vidare framkom att 40 procent av flickorna och femtio procent av de deltagande pojkarna inte hade talat med någon vuxen innan de beslutade sig för att avbryta sina studier. Och endast var ”fjärde kvinna och man hade pratat med lärare på skolan, medan var femte hade pratat med studie- och yrkesvägledare” (a.a., s.4). En viktig kunskap att ha i åtanke med anledning av att det förebyggande studieavbrottsarbetet i *Plugga klart 2* skulle komma att utföras av just skolpersonal.

Temagruppen *Unga till arbetslivet* beskriver i skriften *10 orsaker till avbopp. 379 unga berättar om avbopp från gymnasiet* (2013) hur studieavbrytarnas drömskola, enligt dem själva, skulle kunna se ut för att studieavbrott inte skall behöva ske. Tillgången till stödjande vuxna som varken ger upp, släpper taget och som ger stöd när eleven mår dåligt, framkommer som betydelsefulla faktorer. Likväl att det skall finnas tillgång till en god och lugn arbetsmiljö, små studiegrupper och individanpassat schema. Möjlighet att få varva praktik med teori lyfts även det som viktigt.

Förhoppningen var att de blivande deltagande eleverna i *Plugga klart 2* skulle komma att få möjlighet att uppleva ”sin drömskola”. Men även leda till att vi, genom att kontinuerligt ta del av elevernas upplevelser av deras deltagande i projektet, också skulle kunna komma att erhålla en fördjupad förståelse för vad som faktiskt är betydelsefullt för dem.

Orsaker till studieavbrott

Genom att studera redan gjorda studieavbrott och orsakerna bakom dem fanns en förhoppning om att få kunskaper om hur ett förbyggande arbete i regionen kan utvecklas. I *Tema: Utbildning. Ungdomar utan fullföljd gymnasieutbildning 2007 nr 4* (SCB, 2007) redovisas resultatet från en enkätstudie som har gjorts med just studieavbrytare. Med studieavbrytare i den här undersökningen avses elever som ej erhållit slutbetyg. Ett av de områden som undersöktes, var orsakerna till studieavbrotten. Några av de vanligaste orsakerna som angavs av de 1275 respondenterna var studietrötthet, fysisk eller psykisk ohälsa, brist på stöd, fel inriktning på utbildningen eller att ungdomen hade fått ett arbete.

Respondenterna hade möjlighet att ange flera olika orsaker om de ville och det som var intressant var att resultatet påvisade skillnader i antalet angivna studieavbrottsorsaker mellan könen. 49 procent av pojkarna hade angivit en enda orsak till studieavbrottet. Motsvarande siffror för flickorna var 32 procent. För båda kön var det skoltrötthet som var den vanligaste orsaken till studieavbrottet. Vidare framkom att den nästa största studieavbrottsorsaken var psykisk eller fysisk ohälsa. Det gällde för tretton procent av flickorna för nio procent av pojkarna. Resultaten synliggjorde även att det var fler elever med utländsk bakgrund som gjorde studieavbrott på grund av fel inriktning på programmet, i jämförelse med elever med svensk bakgrund. Det som upplevdes som betydelsefullt att ha med sig från den här enkätstudien var just studieavbrottsorsakerna. Vilka orsaker skulle komma att framträda på våra deltagande skolor? Skulle vi kunna se en skillnad i könsfördelningen i relation till studieavbrottsorsak i likhet med studien ovan? Och skulle vi kunna se någon skillnad utifrån elevdeltagarnas härkomst?

Precis som i ovanstående enkätstudie (a.a.) fann även Beckne att skoltrötthet var en av de vanligaste orsakerna till studieavbrott, oavsett vilken årskurs det hade skett i (*Studieavbrott i svensk skola. En uppföljningsstudie av en årskull elever från 10–26 års ålder*, 1995). Beckne preciserade även vad skoltrötthet stod för hos de deltagande studieavbrytarna. Och några av de innebörder för skoltrötthet som angavs var: ”Ej meningsfullt, Gav mej ingenting, Vill bli fri från tvånget, Vill ha fritid (...) Man går som en robot, Lär mig ingenting, Sitter av skoldagarna” (a.a., s.128). Fel program var en annan vanlig orsak till studieavbrott. Antingen genom att de aktivt hade valt fel eller att valet var ett ”slumpval” (a.a.). En del av respondenterna beskrev felvalet med någon av följande kommentarer: ”Var inte det jag tänkt mig, Fick fel informationer, Stämde ej med vad jag trott, Kom underfund om att yrket inte passade mig” (a.a.). Andra respondenter beskrev att det berodde på något av följande: ”Andra har bestämt, Slumpen avgjorde, Kom ej in på den linje jag ville, Fick nöja mig med det här, Det var inte jag som valde” (a.a.). En tanke som väcktes i relation till vårt projekt var, om eleverna i studien (a.a.) som hade gjort studieavbrott på grund av felval hade kunnat undvika studieavbrott, om de hade fått mer stöd i att öka sin valkompetens?

Även temagruppen *Unga till arbetslivet* beskriver vilka de vanliga faktorerna till studieavbrott är i skriften *10 orsaker till avhopp. 379 unga berättar om avhopp från gymnasiet* (2013). 46 procent av de studieavbrytare som deltog i studien angav att trakasserier eller mobbning, antingen från skolpersonal eller jämnåriga, var orsaken till deras studieavbrott. I deras svar framkommer bland annat ”hur viktigt det är med bra lärare som bryr sig om ungdomarna samt att lärare som anges som ”dåliga”, ”trötta“, oengagerade eller behandlar eleverna på ett kränkande sätt kan bidra till ett byte av skola eller avhopp” (a.a., s.13).

Andra vanliga studieavbrottsorsaker som nämns och som också kan relateras till skolsituationen är dåligt bemötande, brist på stöd från pedagogerna och dålig arbetsmiljö. Fel programval samt för lite praktik i utbildningen lyfts också fram. I analysarbetet framkom, att gemensamt för många av de här studieavbrytarna var, att de led av psykisk ohälsa. Det var dock ingen orsak som angavs som skäl till själva studieavbrottet. Det tydliggörs också, att det är fler elever i studien som hade studerat på ett yrkesprogram än på ett studieförberedande program vid tiden för studieavbrottet.

Avslutningsvis kan nämnas att det, i Arbetsmarknadsstyrelsen rapport *Arbetsmarknaden för personer som avbrutit sina studier* (Selin & Tydén, 2003), bland annat är fokus på att lyfta de konsekvenser som ett studieavbrott i gymnasieskolan kan få. Både på kort och lång sikt och även ur olika samhälleliga perspektiv. I rapporten lyfts också vilka orsaker författarna ser ofta är kopplade till studieavbrott. Orsaker som, trots att rapporten har några år på nacken, upplevs angelägna att beskriva i den här kunskapsöversikten.

De studieavbrottsorsaker som nämns är fel programval, upplevelse av stress med skolarbetet och också att eleven inte trivs med sina klasskamrater och lärare. Vidare lyfts personliga problem som en ganska vanligt förekommande studieavbrottsorsak. Ofta kopplade till elevens uppväxt och familjesituation. Bristande engagemang för elevens skolgång från elevens vårdnadshavare är bara ett sådant exempel på det som lyfts i samband med det.

De horisontella principerna

För grund- och gymnasieskola finns läroplaner upprättade med mål och riktlinjer för hur verksamheterna skall bedrivas. I dem finns även principerna jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering presenterade. I det här avsnittet sammanfattas inledningsvis för en del av läroplanernas innehåll på området. En sammanfattning som åtföljs av en del av den svenska skolforskning som tagits del av och som är relaterad till de horisontella principerna.

Inledningsvis står det, i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2011a), följande på området jämställdhet:

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet (a.a., s.8).

Vidare betonas att all personal i skolan skall ”bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund” (a.a., s.17).

I *Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (Skolverket, 2011b) står bland annat att: ”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla” (a.a., s.5).

Skolan har även ett uppdrag att ”aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt” (a.a., s.6). Läraren har dessutom ett ansvar att ”se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv” (a.a., s.10).

Avslutningsvis beskrivs att skolpersonalen skall ”informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund” (a.a. s.14).

På området tillgänglighet framgår det, i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2011a), att undervisningen i skolan skall anpassas till varje elevs behov och förutsättningar. Skolan har även ett uttalat ansvar för de elever som har svårt att klara utbildningens mål. Vilket gör att anpassningar krävs. Hela skolans personal har dessutom ett ansvar att ”uppmärksamma och stödja elever i behov av särskilt stöd” (a.a., s.14). Det betonas också, att elever i behov av särskilt stöd skall uppmärksammas i samband med övergångar. Exempelvis vid övergång till en annan skolförhållande.

Även i *Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (Skolverket, 2011b) understryks vikten av att all undervisning skall ”anpassas till varje elevs förutsättningar och behov” (a.a., s.6). Likaså att all personal ansvarar för att stödja och uppmärksamma de här eleverna. Det betonas att varje skola ”har ett särskilt ansvar för elever med funktionsnedsättning” (a.a.) och att det är rektorn som har det övergripande ansvaret. Dels att se till att skolan är tillgänglig för alla men också att ”lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar” (a.a., s.15).

Att skolan skall vara fri från diskriminering beskrivs i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2011a). Där förtydligas bland annat att ingen i skolan skall ”utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling” (a.a., s.7). All personal i skolan har därför ett ansvar att arbeta förebyggande så att diskriminering inte sker.

Vidare har lärarna ett särskilt ansvar för att ”uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling” (a.a., s.12–13).

I *Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (Skolverket, 2011b) understryks också det faktum att ingen i skolan skall diskrimineras utifrån någon av diskrimineringsgrunderna. Vidare betonas att ”tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser” (a.a., s.5). Utöver det skall all personal som är verksam i skolan även:

- medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen,
- i arbetet med eleverna verka för solidaritet med eftersatta grupper både i och utanför vårt land,
- aktivt främja likabehandling av individer och grupper,
- uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, och
- visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt förhållningssätt (a.a., s.12).

I delbetänkandet *Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?* (DEJA – Delegationen för jämställdhet i skolan, 2009) framkommer att flickor i högre grad än pojkarna ”känner sig mer utsatta än pojkar för i stort sett alla former av kränkningar i skolan” (a.a., s.13). Det framkommer också att pojkarna är de som får mest uppmärksamhet av pedagogerna i klassrummet. I delbetänkandet redogörs vidare för, att tre av de sjutton nationella gymnasieprogrammen som finns i Sverige har en jämn könsfördelning. På de fjorton övriga programmen råder en ojämns könsfördelning. Ett antagande som görs i delbetänkandet utifrån den informationen är, att eleverna gör sina val både utifrån vad som förväntas av samhället men även utifrån deras kön. Det beskrivs också att de elever som har gjort könsbrytande gymnasieval tenderar att göra studieavbrott i högre grad än de som har valt traditionellt. Pojkar som har valt otraditionellt gör dock studieavbrott i högre utsträckning än flickor som har valt otraditionellt. Delbetänkandet gav fler uppslag till viktiga frågeställningar som vi skulle kunna arbeta med tillsammans med skolorna. Särskilt i våra kommande analyser av regionens studieavbrott.

Före detta Regionförbundet södra Småland presenterar i sin fördjupade studie, *Vad påverkar ungas gymnasieval?* (2014), värdefull information sett ur ett könsperspektiv. Framförallt gällande valkompetens. Hur flickor och pojkar hanterar all gymnasieklam som de får per post, är bara ett exempel i studien (a.a.) där det framkommer att det kan se olika ut mellan könen. Flickorna var de som i högre utsträckning än pojkarna läste materialet. Pojkarna tenderade i sin tur, och i högre utsträckning än flickorna, att slänga materialet direkt.

Det beskrivs också att flickor och pojkar tycks vara överens om, att olika kön har olika intressen. Könsskillnader som i sin tur påverkar gymnasievalet genom att flickorna väljer studieförberedande program i stället för yrkesförberedande. Pojkarna väljer i sin tur i högre utsträckning yrkesförberedande framför högskoleförberedande. Flera av pojkarna i studien lyfter även fram gruppträck som en orsak till att de väljer på ett särskilt sätt. Det för att inte riskera att välja ett program som anses passa flickor och att de, på grund av det, får en ”bögstämpel” (a.a., s.28) på sig eller bli klassad som tontig.

Vidare framkommer att eleverna efterfrågar betydligt mer stöd från lärarna i att våga göra otraditionella val, än vad de får idag. De påpekar också betydelsen av att de, genom olika studie- och yrkesvägledande insatser i skolan, får förebilder inom olika yrkeskategorier. Förebilder som valt att välja otraditionellt:

Arbetsplatsbesök, besök på gymnasieskolor, besök från olika yrkesgrupper på skolan och annan kontakt med arbetslivet behöver genomföras på ett sätt som inte leder till att rådande könsnormer i samhället förstärks. Detta kan till exempel göras genom att vid besök på mansdominerade eller kvinnodominerade arbetsplatser visa på utvecklingsmöjligheterna som finns inom yrket och att dessa gäller både för kvinnor och för män, att eleverna får träffa såväl manlig som kvinnlig personal eller att besöken från en yrkesgrupp alltid görs av både en man och en kvinna från yrkesgruppen. Vidare bör skolpersonalen skapa utrymme för att diskutera könsnormer tillsammans med eleverna. En annan viktig aspekt är att såväl den vida som den snäva studie- och yrkesvägledningen är genusmedveten, så att den inte omedvetet påverkar eleverna utifrån rådande föreställningar om vad som passar ett visst kön bäst (a.a., s.32).

Ett enkelt första steg som både grund- och gymnasieskolor kan ta, är att studera de broschyrer eleverna på grundskolan får inför gymnasievalet med ”genusglasögon” (*Jämställt vägval. Studie- och yrkesvägledning med genusperspektiv*, Cox & Länsarbetsnämnden i Gävleborgs län, 2005, s.84). Bilderna är ofta ”överraskande traditionella” (a.a.). Att välja informationsmaterial där varken bild eller text förstärker stereotyper är därför enligt författarna att föredra.

Huruvida våra skolor medvetet studerar elevriktade broschyrer med genusglasögon eller inte ansågs därför intressant att få ta reda på.

I Svenska ESF-rådets skrift *Standard för jämställdhetsintegrering* (2015) beskrivs tydligt vilka jämställdhetsutmaningar som finns inom utbildning och arbetsliv i Sverige. Nedan presenteras den beskrivningen i sin helhet:

Ojämslälldhet syns i Sverige exempelvis i en starkt könsuppdelad arbetsmarknad där kvinnor är överrepresenterade i lågt betalda yrken, ofta på deltid och underrepresenterade i beslutsfattande positioner. Kvinnor har högre stressnivå i arbetet och är mer sjukskrivna än män. Kvinnor och män startar och driver företag i olika hög grad och inom olika branscher. Kvinnor arbetar fler obetalda timmar än män i hemmet. Pojkar går inte vidare till och avbryter gymnasiestudier i större omfattning än flickor, och har generellt lägre betyg än flickor. Stereotypa förväntningar begränsar både kvinnor och män och skapar en könssegregerad arbetsmarknad. Det är därför viktigt att arbeta för jämställdhet i alla projekt för att bryta könsstereotypa mönster, ta tillvara allas resurser och få ett hållbart arbetsliv som kan kombineras med familjeliv. Jämställdhet kan leda till att fler högtbildade kvinnor och män kan stanna kvar i sin hembygd och få arbeten som svarar mot deras kvalifikationer. Det kan leda till en friskare arbetskraft och en större bredd i rekryteringen. Jämställdhet kan också bidra till en bättre kompetensförsörjning för arbetsgivare genom ett breddat urval. Jämställdhet innebär att både män och kvinnor ser utbildning som en naturlig väg in i arbetslivet (a.a., s.7–8).

Det här var kunskap som verkligen gav bäring för hur viktigt det förebyggande arbetet som utförs på skolviv faktiskt är. Det gav även en förståelse för, vad de deltagande skolorna skulle komma att behöva göra för att kunna skapa en mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande skolmiljö. Bland annat börja med att analysera verksamheten utifrån de tre principerna. Och sedan, under projektarbetets gång, göra utvärderingar som exempelvis trygghetsenkäter och uppföljande analyser könsuppdelade. Först efter det kommer det att kunna framträda eventuella skillnader och nyanser i flickornas och pojkarnas upplevelser.

Avslutningsvis vill jag också nämna Autism- och Aspergerförbundets och Demoskops rapport *Medlemsundersökning om skolgången* (2016). I den framkommer det att skolan inte alltid är tillgänglig för elever med funktionsnedsättning. Något som baseras på de svar som de inhämtat från sina medlemmar. I det här fallet är det elever som studerar på antingen grund- eller gymnasieskola. Några slutsatser som har gjorts utifrån de svar som har erhållits från de här eleverna är, att 49 procent av dem har underkända betyg i matematik, svenska och engelska. Vidare betonas stora brister i särskilt stöd till de här eleverna. Det handlar framförallt om avsaknad av anpassade läromedel och anpassad pedagogik samt avsaknad av specialpedagoger. Hela 51 procent av de deltagande eleverna i medlemsenkäten lyfter just de tre ovan nämnda faktorerna som anledning till varför de ej är i skolan. En viktig kunskap för oss att ha med i syfte att kunna hjälpa våra skolor att göra sin verksamhet mer tillgänglig för den här målgruppen, så att även de kan och vill vara i skolan.

Öka elevernas valkompetens

Ju bättre beslutsunderlag eleverna har inför val av utbildning, desto mindre risk att de avbryter på grund av fel förväntningar och förlorad motivation (ur *Motverka studieavbrott. Gymnasieskolans utmaning att få alla elever att fullfölja sin utbildning*, Sveriges Kommuner och Landsting, 2012, s.21).

Begreppet *valkompetens* är ett tämligen nytt begrepp som exempelvis återfinns i Skolverkets skrift *Kvalitet i studie- och yrkesvägledning - hela skolans ansvar* (2008). Det började dock användas mer frekvent i Sverige under nuvarande decennium (Skolverket, 2013, Skolinspektionen, 2013, Sveriges Kommuner och Landsting, 2013). För en mer ingående definiering av begreppet *valkompetens*, se bokens tredje del avsnitt *Begreppsdefinitioner*.

Det känns viktigt att betona, att även om begreppet *valkompetens* är relativt nytt, så är betydelsen av att kunna förstå konsekvenser av olika valalternativ, liksom förmåga att kunna göra väl underbyggda och väl övervägda val, inte ett nytt fenomen i sig. Valkompetens är heller inte något som enbart kan relateras till elever i grundskolan eller i gymnasiet, även om det här *Plugga klart 2*-projektet riktat sig till de två skolformerna. Valkompetens kan vara betydelsefullt för en individ oavsett var i livet den befinner sig.

Inledningsvis redogörs det kort för de läroplansmål som är relaterade till valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval. Likaså för Skolverkets allmänna råd som rör det här området. Därefter presenteras ett urval av forskning och tidigare kunskap som finns på området.

Stödja eleverna i att öka deras valkompetens - utifrån styrdokumentet

Enligt läroplanerna för både grund- och gymnasieskola har rektorerna ansvar för att organisera studie- och yrkesvägledningen på skolan så att eleverna bland annat får kunskap om och vägledning beträffande vidareutbildningar och yrkesområden. Rektorerna ansvarar vidare för att "planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen" (*Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, Skolverket, 2011b, s.15). De nationella mål som i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Skolverket, 2011a) berör studie- och yrkesvägledning och valkompetens, är relaterade till att varje elev skall kunna "granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden" (a.a., s.17). Vidare skall varje elev ha "inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv" (a.a.) samt ha "kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder" (a.a.).

I läroplanens riktlinjer (a.a.) förtydligas, att alla som arbetar i skolan har ansvar för det valkompetenshöjande arbetet. I det gemensamma uppdraget ingår även att alla skall "bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund" (a.a.). Därefter preciseras mer ingående, lärarens respektive studie- och yrkesvägledarens specifika ansvarsuppgifter som skall syfta till att öka elevernas valkompetens. Det står exempelvis att läraren skall "bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning" (a.a.). För studie- och yrkesvägledaren betonas det särskilda ansvaret för att stödja elever med funktionsnedsättning och deras möjligheter. Det betonas också att studie- och yrkesvägledaren skall "vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser" (a.a.).

Några av de mål som gymnasieskolorna skall verka för enligt *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* (Skolverket, 2011b) är bland annat, att varje elev ”utvecklar sin självkänedom och förmåga till studieplanering” och ”medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper” (a.a., s.13). Vidare skall varje elevs ”förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha” (a.a.), öka under skolgången.

I riktlinjerna beskrivs därefter vad personalen, ”efter en av rektorn gjord arbetsfördelning” (a.a., s.14), skall göra. Där nämns både de presumtiva och de befintliga eleverna som mottagare till de insatserna. För den förstnämnda elevgruppen är det information om skolans egna utbildningar som skall ges. För skolans befintliga elever är personalens uppdrag att ”bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke”. De skall även ”informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund” (a.a.). Utöver den egna personalen betonas även lärosäten, arbetsmarknadens parter, branschorgan och Arbetsförmedlingen som betydelsefulla i arbetet med att öka elevernas valkompetens.

I Skolverkets allmänna råd med kommentarer i skriften *Arbete med studie- och yrkesvägledning* (2013c) framhålls, att all skolpersonal kan ”på olika sätt bidra med att ge eleverna, redan i de lägre årskurserna, förutsättningar att utveckla kunskaper och erfarenheter för kommande studier och yrkesliv” (a.a., s.18). Vidare betonas, att all personal skall arbeta för att ingen elevs studie- och yrkesval begränsas av kön, kulturell eller social bakgrund. Ett arbete som rektor ansvarar för att det implementeras i verksamheten.

Skolverket tydliggör även vikten av, att all personal på skolan har sådana kunskaper, att studie- och yrkesvägledningen kan individanpassas utifrån varje elevs specifika behov. Personalen behöver därför ha kunskap om de behov som en elev med en funktionsnedsättning har. Det fordras också, att de har kunskap om utvecklingen av olika hjälpmedel som eleven kan komma att behöva i framtiden. På så sätt kan all personal bli ett stöd och avlägsna eventuella hinder i elevens studie- och yrkesval.

Eleverna skall vidare ges opartisk och tillförlitlig information om yrken och olika utbildningsvägar. En information som dessutom skall vara: ”tillgänglig för eleverna när de behöver den” (a.a., s.31). Eleven behöver med andra ord utveckla sin egen valkompetens för att kunna förstå vilka följder olika val kan få:

Det innebär sammantaget att skolan behöver arbeta med studie- och yrkesvägledning på ett individanpassat, systematiskt och långsiktigt sätt. På så vis kan eleverna utveckla de insikter, kunskaper och förmågor som behövs för att ta ställning till och fatta beslut om sin framtid (a.a., s.14).

De ger även några konkreta förslag på hur skolorna kan arbeta med att vidga elevernas perspektiv och öka deras valkompetens. Det i syfte att eleverna inte skall komma att begränsas av deras bakgrund, kön eller funktionsnedsättningar. Att eleverna får praktisk arbetslivsorientering genom exempelvis PRAO är en sådan aktivitet. En annan aktivitet är att låta eleverna möta yrkesverksamma som har gjort otraditionella val. Betydelsen av en god samverkan med företrädare för arbetslivet ses som en viktig förutsättning för att få det här arbetet att fungera. Den här skriften (a.a.) väckte intresse. Särskilt utifrån det faktum att projektet skulle komma att genomsyras av kunskap om och med hänsyn till de horisontella principerna. Även i arbetet med valkompetens. Den sågs därför kunna bli ett bra till stöd för personalen på våra skolor.

Stödja eleverna i att öka deras valkompetens - utifrån forskning och annan kunskapsinhämtning

Rolf Beckne, en av pionjärerna inom svensk forskning på området studieavbrott, presenterar i sin doktorsavhandling (*Studieavbrott i svensk skola. En uppföljningsstudie av en årskull elever från 10–26 års ålder*, 1995) resultat som också ansågs vara värdefull kunskap att ha med sig i det här projektet. Framförallt i mötet med de deltagande grundskoleeleverna och i arbetet med att stödja dem i att öka sin valkompetens. Beckne fann nämligen, att det fanns en differens mellan elever som studerade på gymnasiet och elever som hade gjort studieavbrott, när deras upplevelse av den gymnasieinformation de hade fått i grundskolan studerades. Studieavbrytarna upplevde informationen betydligt mer otillfredsställande. Flickorna uttalade dessutom en ännu större missnöjdhet i jämförelse med pojkarna. Beckne uttrycker att just det faktum *hur* eleverna erhåller eller skaffar sig gymnasieinformation, är en betydelsefull faktor ”för hur eleverna anpassar sig och lyckas i gymnasieskolan” (a.a., s.99).

Att skolpersonal inte arbetar tillräckligt med valkompetens utifrån de horisontella principerna tydliggörs i rapporten *Studie- och yrkesvägledning i skolan* (Skolinspektionen, 2013). I den lyfts flertalet brister på de granskade skolorna. Exempelvis arbetade personalen inte i tillräcklig omfattning med att förhindra att eleverna begränsar sig i sina val utifrån kön, kulturell eller social bakgrund. Skolinspektionen menar att ett tydligt förebyggande arbete ute på skolorna, kan minska risken för att ”sociala mönster reproduceras i elevernas gymnasieval och livsval” (a.a., s.8). Det framkommer vidare, att anledningen till att skolorna inte arbetade tillräckligt förebyggande, grundade sig i, att personalen på många skolor helt saknade kunskaper om hur de skulle kunna stödja eleverna i att våga välja just otraditionellt. Det saknades dessutom ett tydligt förebyggande och målinriktat arbete ute på skolorna. Skolinspektionen beskriver även, att ingen av de skolor som ingick i granskningen hade någon plan för hur de skulle arbeta med det. Däremot ges exempel på ett fåtal skolor som dock hade kommit längre i arbetet med att förebygga begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån elevernas kulturella bakgrund:

En av de skolor som ingår i granskningen och har en hög andel elever med utländsk bakgrund arbetar aktivt med att vidga elevernas perspektiv eftersom många föräldrar har begränsade erfarenheter av det svenska samhället och av den svenska arbetsmarknaden. Bland annat bjuder de in tidigare elever som får berätta om sina yrken och studier. Diskussioner om elevernas framtidsdrömmar är ett återkommande inslag i undervisningen. Skolan har dessutom, sedan flera år tillbaka, särskild tid avsatt i schemat för att prata med eleverna om framtiden och motivera dem att sätta upp mål och att nå dessa. Skolans arbete utgör ett gott exempel i granskningen eftersom det utgår från behov som skolan bedömer att eleverna har (a.a., s.25).

Vikten av att elever erbjuds besöka gymnasieskolor och arbetsplatser för att kunna bygga upp en ökad valkompetens betonas också i flera rapporter och utvärderingar. Exempelvis menar Christensen och Sögaard Larsen (*Kunskap om vägledning*, 2011) att: ”Praktik och besöksdagar är viktiga för beslutskompetensen och känslan av tydlighet” (a.a., s.16). De tillägger dock att noggrann planering och uppföljning krävs för att den önskade effekten skall uppnås. Även Skolverket (*Det svåra valet. Elevers val av utbildning på olika slags gymnasiemarknader*, 2013b) lyfter studiebesök och PRAO som viktiga inslag och som betydelsefulla komplement till exempelvis vägledningssamtal och informationspass. Studie- och yrkesvägledare och elever har även tillfrågats om deras upplevelse om att elever får möjlighet att prova på att få vara med på ett gymnasieprogram en dag eller flera. Båda målgrupper uppger aktiviteten som mestadels positiv och givande.

En studie- och yrkesvägledare beskriver sin positiva upplevelse av den enligt följande: ”Vi kan ju informera hur mycket som helst, men får de saker på ort och ställe då förstår de bättre vad det handlar om” (a.a., s.52). Många elever beskriver i sin tur att de har fått med sig bra information under de här besöksdagarna. Och några uttrycker att de, genom gymnasiebesök och möjlighet att få skugga gymnasieelever, har fått ”en bra inblick i den aktuella gymnasieskolan och det program man är intresserad av” (a.a., s.104).

Gymnasieskolornas *Öppna hus* nämns som en bra aktivitet i elevernas studie- och yrkesvalsprocess. En aktivitet som de menar ger en ytterligare möjlighet för dem att kunna jämföra skolor och programutbud. Däremot framkommer det samtidigt, att det råder skillnad mellan elever om de besöker *Öppna hus* eller inte. Både utifrån elevernas egna berättelser och utifrån studie- och yrkesvägledarnas erfarenheter. Elever som söker sig till högskoleförberedande program, har benägenhet att besöka flera gymnasieskolor på deras *Öppna hus* i högre grad än elever som söker sig till yrkesförberedande program. Den senare elevgruppen tenderar att göra enstaka besök eller inget alls vilket kan vara en viktig kunskap för våra deltagande grundskolor att ha med sig i arbetet med att stödja eleverna att öka deras valkompetens.

I *Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning* (Sveriges Kommuner och Landsting, 2013a) lyfts också flera vinster med att en elev får delta i aktiviteter gällande utbildningar och yrken genom exempelvis praktik, arbetsplatsbesök och temadagar. Dels får eleven vidgade perspektiv genom att den får kunskaper om olika yrkesområden. Yrken som eleven kanske annars aldrig fått kännedom om. Eleven kan också, tack vare de valkompetenshöjande aktiviteterna, få en ökad studiemotivation och en ökad självkännedom. Den ökade studiemotivationen kan bli ett resultat av, att eleven får en förståelse för vilken utbildning som behövs, för att i framtiden kunna arbeta med det yrke som eleven är intresserad av. Författarna beskriver även vad studieavbrott och felval kan ge för konsekvenser för eleven själv:

Konsekvenserna av felval och studieavbrott drabbar i första hand den enskilda individen. På en övergripande samhällsnivå uppstår även betydande kostnader för kommunen, liksom för arbetsgivare i privat och offentlig sektor som riskerar att förlora värdefull kompetens. Studie- och yrkesvägledning har därmed betydelse både för den enskilda eleven, för kommunen och för arbetsmarknadens aktörer.
(...)

Elevens kostnader för att byta program eller avbryta sin gymnasieutbildning kan mätas i både tid och pengar. Beroende på hur omvalet har fungerat, kan ett programbyte på gymnasiet innebära ett eller flera extra läsår. Att avbryta sin utbildning helt för att återuppta den i vuxen ålder innebär också kostnader i form av utebliven arbetsinkomst och studielån. Dessa kostnader är dock små i jämförelse med att inte avsluta sin utbildning alls, i fall detta skulle innebära stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden (a.a., s.11).

I *Arbetsmarknadskunskap Dalarna Deltidsrapport jan 2015 – dec 2016*, (*Arbetsmarknadskunskap*, 2017) redogörs för resultaten från den elevutvärdering som har gjorts av kommunikatörerna på *Arbetsmarknadskunskap*. Resultat som har inhämtats genom att eleverna har fått utvärdera de insatser som de har fått ta del av. Insatser som har haft i syfte att öka elevernas valkompetens samt ge dem motivation inför framtida studier och arbetsliv.

I slutet av 2016 hade 11 500 elever tagit del av insatserna. Ett flertal av de elevröster som lyfts fram i deltidrapporten (a.a.) presenteras nedan och på nästföljande sida:

”Den var nödvändig och man fick en tankeställare. Man insåg att man borde börja fundera på vad man ska göra efter att man gått på gymnasiet.”

”Precis vad vi skulle behöva mer av i skolan.”

”Jag blev mer motiverad att faktiskt stanna kvar i skolan och inte hoppa av om jag blir uttråkad. Utan det är viktigt så man kan läsa vidare och få jobb.”

”Det var bra för man lärde sig om jobb och gymnasieval, det gör vi inte på andra lektioner.”

”Jag tycker att det ska vara mer sånt här i skolan, för man får veta hur man ska göra.” (a.a., s.13)

Utöver eleverna är pedagogerna en annan målgrupp som kommunikatörerna på *Arbetsmarknadskunskap* arbetar med. Det i syfte att stärka dem i deras egna bidrag, i skolans arbete med studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Främst med fokus på området *skola-arbetsliv* och utifrån läroplaner och allmänna råd.

Till det har de även tagit fram ett omfattande lektionsmaterial som skall fungera som ett stöd i pedagogernas fortsatta arbete. Ett material som dessvärre inte används av särskilt många. Bristen på tid tycks, enligt deltidssrapportens resultat, vara det största hindret för att få pedagogerna delaktiga. Både som medverkande under elevpassen men också i att nyttja det material som finns tillgängligt för att kunna fortsätta det valkompetenshöjande arbetet med eleverna.

Innan vi går över till nästa huvudområde kan det tilläggas, att gemensamt för mycket av den litteratur som det har redogjorts för i det här avsnittet gällande valkompetens är, att uppdraget skall hanteras som ett uppdrag för skolans personal. Ett arbete som tycks brista, när studie- och yrkesvägledning ses som en uppgift som åligger en enskild funktion på skolan. Det ger ej eleverna möjlighet att ta del av olika aktiviteter under en längre tid, vilket tycks vara viktigt för att bygga upp en god valkompetens. En kunskap som upplevdes vara värdefull att förmedla till våra skolor och förhoppningsvis även något våra skolor kommer att prioritera under kommande projektår.

Utvecklingsområde/-n

Ett av projektets fyra utvecklingsområden är *Överlämning/ Övergång*. Med anledning av att nästintill alla projektskolor, oavsett skolform, lyfte det som ett område i stort behov av utveckling gjordes en kunskapsinhämtning även gällande det. Och precis som valkompetens och de horisontella principerna finns överlämning och övergång med i styrdokumentet.

I *Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (Skolverket, 2011b) lyfts exempelvis att samverkan med exempelvis lärosäten och de obligatoriska skolformerna skall utvecklas. Likaså att rektorn har ett ansvar för att se till att ”lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar ” (a.a., s.15). Rektorer som är verksamma i grundskolan, har i sin tur ett ansvar för att ”samarbetsformer utvecklas mellan förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att stödja varje elevs mångsidiga lärande” (*Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, Skolverket, 2011a, s.19).

Det som står att läsa i grundskolans läroplan (a.a.) på området sammanfattas i korthet på nästa sida. Därefter redogörs för en del av den kunskapsinhämtning som har gjorts på området:

Riktlinjer

Läraren ska

- i samverkan med förskollärare i förskolan, lärare i övriga berörda skolformer och fritidshemmet utbyta kunskaper och erfarenheter samt information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande,
- i samverkan med arbetslaget i förskolan, lärare i övriga berörda skolformer och fritidshemmet förbereda eleverna och deras vårdnadshavare inför övergångar,
- vid övergångar särskilt uppmärksamma elever som är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd, och
- ta tillvara möjligheter till kontinuerligt samarbete om undervisningen i förskoleklassen, skolan och fritidshemmet (a.a., s.16).

I Skolverkets rapport 399 *Beskrivande data 2013. Förskola, skola och vuxenutbildning* (2014c) presenteras statistisk information som berör området övergångar inom det svenska skolväsendet. Det framkommer bland annat att 98,7 procent av eleverna som gick ut grundskolan 2012 började gymnasiet på höstterminen samma år. Skillnaden mellan flickor och pojkar i den övergångsstatistiken är marginell. Däremot blir det tydligt, att övergången mellan grund- och gymnasieskola för nyinvandrade skiljer sig åt jämfört med de svenskfödda eleverna. Den förstnämnda gruppen påbörjade gymnasiet i mindre utsträckning. Året efter lämnade 1,2 procent av landets niondeklassare grundskolan helt utan slutbetyg. 12,4 procent av eleverna, varav fler pojkar än flickor, saknade behörighet till ett nationellt program. Pojkarna är också överrepresenterade bland de elever som ej fick godkänt i ett eller flera ämnen det läsåret.

En faktor som lyfts fram som avgörande för hur väl eleverna, oavsett härkomst, lyckas med sina studier är föräldrarnas utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå elevens vårdnadshavare har desto högre meritvärde har eleven. Mönstret med betygsskillnader mellan eleverna tenderar att dessutom att bestå, när statistiken för hur väl de lyckas med sina gymnasiestudier studeras i relation till deras föräldrars utbildningsnivå:

En elevs meritvärde i grundskolan förutsäger med andra ord i hög grad sannolikheten att få slutbetyg från gymnasieskolan. Vi kan också vända på resonemanget och säga att gymnasieskolan varken kompenserar för eller tillför nya skillnader mellan ungdomsgrupperna med avseende på vilken utbildningsnivå deras föräldrar har (a.a., s.193).

I Gunvie Möllås avhandling *"Detta ideliga mötande" En studie av hur kommunikation och samspel konstituerar gymnasieelevers skolpraktik* (2009) belyses bland annat överlämningskonferenser. Möllås har under tre års tid observerat överlämningskonferenser vid ett fyrtiotal tillfällen och upptäckt ett antal brister i rutinen. Exempelvis tenderar informationen i grundskolornas överlämningar ofta att vara bristfälliga. Samtidigt framträder också en annan bild. Den är att gymnasieskolorna inte heller alltid har lyssnat och tagit till sig den information de fått. Något som i sin tur har genererat i försämrade förutsättningar för eleven att klara sin skolgång på ett tillfredsställande sätt. Möllås menar att det därför är viktigt, att alla skolformer på alla nivåer tar ansvaret för att hjälpas åt. Att de hjälps åt att skapa de allra bästa förutsättningarna för varje elev så att alla får samma möjlighet att lyckas i skolan. Möllås konstaterar vidare att de "murar som alltjämt tycks finnas mellan olika skolformer måste raderas och ersättas av ett framtidsyftande arbete för vilket grundskola såväl som gymnasieskola görs ansvariga" (a.a., s.233).

För de skolor som skulle komma att se *Överlämning/ Övergång* som ett relevant utvecklingsområde inom *Plugga klart 2*-projektet skulle just överlämningskonferensernas funktion och innehåll kunna vara en del som skulle kunna implementeras och förbättras.

Sett till det som Möllås har kommit fram till så kan det vara av särskilt värde för våra skolor att de arbetar för att överlämningskonferenserna sker i god samverkan mellan skolorna och i syfte att ha en ”stödjande och förebyggande funktion” (a.a., s.232). I det innefattas att fokus skall vara på att finna de bästa åtgärderna. Att tillämpa och utveckla dem, så att det blir så bra som möjligt för varje elev, snarare än att bara diskutera studieresultat och frånvaro. Likaså undvika att komma med ”egna värderande uttryck” (a.a., s.233). Något som enligt Möllås inte är helt ovanligt att det görs. Både om eleven och om elevens anhöriga.

Våra skolor kan även ta med sig kunskapen om, att det är viktigt att vara observanta på innehållet i den dokumentation som görs vid de här överlämningskonferenserna. Allt med strävan att överlämningarna präglas av en sådan kvalitet, både muntligt och skriftligt, att det resulterar i att varje elev får de bästa möjligheterna att få fortsätta lyckas i skolan.

Precis som i Möllås avhandling (a.a.) framkommer, i den offentliga utredningen *Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning* (SOU2010:95, 2010), kritik kring överlämningar innehållandes värderande beskrivningar om elever. Exempel ges på hur pojkar, i den överlämnande dokumentationen, beskrivs med ord som lat och busig. Flickorna beskrivs i sin tur med ord som glad, tyst och skötsam: ”Utöver att bidra till ett dåligt överlämnande, kan föreställning om genus reproduceras över hur flickor är eller ”ska” vara och kan bidra till förutfattade meningar om hur eleverna är som personer” (a.a., s.144). I utredningen (a.a.) beskrivs att information av det här slaget inte heller är till någon hjälp för den mottagande personalen i deras förberedelsearbete, för att kunna ta emot eleven på bästa sätt.

Det framkommer också en differens mellan pedagogers syn på överlämningar. Att inte alla pedagoger ser värdet i överlämningarna utan hellre vill få låta eleverna ”börja om på nytt, som ett blankt papper” (a.a.).

Det konstateras vidare att varje övergång innebär en fara för att viktig pedagogisk information ej dokumenteras och överlämnas på ett riktigt sätt. Och att det är ”viktigt att också peka på att elever inte bara byter skola vid övergångar utan också inom respektive skolform. Det är inte givet vilken skola som eleven väljer att fortsätta sina studier vid. Samtliga tillvägagångssätt ställer höga krav på goda överlämnanden som följer eleven till sin nya skola” (a.a., s.145).

I Skolinspektionens rapport *Varannan i mål. Om gymnasieskolors(o)förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning*. (2009) belyses också betydelsen av, att det finns ett samarbete mellan grund- och gymnasieskola. Det är för att eleven skall få en bra övergång till gymnasiet och bra förutsättningar för att kunna lyckas med sina studier. Skolinspektionen menar att ett långsiktigt samarbete är angeläget, ”ett samarbete i ett 12-årsperspektiv” (a.a., s.17).

Det framkommer att många av de deltagande skolorna är långt ifrån ett gynnsamt arbete kring just övergången. Likaså att en elev som har studiesvårigheter på gymnasiet ofta har haft liknande svårigheter redan tidigt i grundskolan. Väl fungerande rutiner för övergång mellan grund- och gymnasieskola i informationsöverföringen kan därför underlätta för de här eleverna. Vilket några av de deltagande skolorna även framgångsrikt utvecklat.

Skolinspektionen menar också, att övergången mellan skolformerna behöver avdramatiseras.

Introduktionsveckor på gymnasiet lyfts som en sådan värdefull aktivitet i syfte att minska chocken som många elever kan uppleva när de är på plats på gymnasiet.

Skolverket beskriver på samma tema, i *Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning* (2016), att övergången mellan olika stadier är otroligt viktig för att elever med funktionsnedsättning skall få en bra och tillgänglig skolmiljö. Det framkommer att rutinerna som finns när en elev byter skola och den mottagande skolan har en annan huvudman än den skola eleven lämnar, varierar. Vad det beror på framkommer inte.

Att det brister i information vid överlämnandet om vad som faktiskt fungerat bra för en elev tycks också vara ett faktum. I alla fall om man ser till upplevelsen hos majoriteten av intervju-personerna. Fokus ligger enligt dem istället ofta i de svårigheter som eleven har. Vidare har Region Östergötland som har medverkat i *Plug In*-projektet under två års tid arbetat med utvecklingsområdet *Överlämning*. Utgångspunkten i deras projektmedverkan var att ta fram ett förslag på en modell över hur överlämningen mellan grund- och gymnasieskolor i Linköpings kommun skall se ut. Samtliga elever som hade haft stöd i grundskolan skulle komma att innefattas i det nya överlämningsarbetet. Ett särskilt överlämningsunderlag togs även fram i syfte att precisera och leverera nödvändig och relevant information kring varje elev till mottagande gymnasieskola. Deras erfarenheter och resultat finns redovisade på *PlugInnovations* hemsida och har gett många viktiga lärdomar i vårt fortsatta arbete och framförallt för de skolor som kommer att välja det utvecklingsområdet. Även Skolverkets stödmaterial, *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer. Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan* (2014b), kommer våra skolor med fördel, kunna använda i sitt utvecklingsarbete.

På området *Överlämning/ Övergång*, kan det också nämnas, att flera av de personer som deltog i intervjuerna i *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avhopp*. (Ehn & Johansson-Romsi & Woxberg, 2014) uppgav, att det finns ett stort behov av att utveckla överlämningsrutinerna mellan grund- och gymnasieskolor i Dalarna. De beskrev, att övergången mellan grundskola och gymnasium behöver bli mer trygg och, att mottagandet skall vara väl förberett så att fler och direkta insatser görs för de elever som behöver extra pedagogiskt stöd. Det handlar med andra ord dels om överlämning ur ett personalperspektiv. Om att utveckla rutiner för att relevant information lämnas till mottagande skola. Men också om att mottagande skola organiserar med resurser och hjälpmedel, så att eleven inte får svårigheter med skolgången när den väl är på plats. Det handlar därför även om ett elevperspektiv. Om att utveckla ett stöd för eleverna i samband med val av utbildning och i själva övergången mellan skolformerna, så att eleverna får en god förståelse för vad som väntar och för vad som förväntas av dem.

I rapporten *Plug In Strömsund Coaching och motivationshöjande insatser* (Liljeström, 2014a) presenteras resultaten från den kvalitativa undersökningen som har gjorts av det *Plug In*-projekt som startade 2012 på Hjalmar Strömerskolan i Strömsund. En gymnasieskola vars projektriiktade arbete haft fokus på, i likhet med *Plugga klart 1*, ett gemensamt förhållningssätt och bemötande. En annan gemensam beröringspunkt, men då med *Plugga klart 2*, var att de anställda personal i syfte att arbeta med att fånga upp elever i riskzon för framtida studieavbrott med förebyggande insatser. Därtill förstärktes skolans studie- och yrkesvägledning med ytterligare en tjänst. Att det blev just där insatserna riktades berodde på att det, på förvaltnings-, lednings- och personalnivå, upplevdes att behovet av stöd hos deras elever ”ofta sträckte sig utanför ett ämnesrelaterat och allmänt pedagogiskt stöd” (a.a., s.11). Därför sågs det angeläget att stödinsatserna skulle innehålla specifika moment:

Stödet skulle omfatta motivationshöjande och självstärkande aktiviteter såväl som strukturstöd och vägledning ur ett brett perspektiv med samhällsorientering vid behov, för att hjälpa elever att se ett sammanhang med sina studier i relation till sina framtida mål. Både pedagogiska kunskaper och en bredare kompetens inom det sociala området upplevdes vara optimalt för den nya funktionen, eftersom samverkan med både lärare och övrig personal var en förutsättning för att eleverna skulle stöttas effektivt (a.a.).

Till skillnad från *Plugga klart 2*-projektet, där den som skulle komma att anställas inom projektets ramar för att utföra det elevriktade arbetet skulle ha titeln delprojektledare, har det varit upp till den enskilda *Plug In*-skolan att titulera den som anställs. På Hjalmar Strömerskolan kom den person som kom att anställas att tituleras elevcoach och den ansvarige rektorn för lokal projektledare. Båda funktioner har under projektåren genomfört stora insatser inom skolans förebyggande utvecklingsarbete med stöd av annan personal. Bland dem finns exempelvis:

Förstärkt uppföljningsarbete kring frånvaro

Förstärkning av rutiner kring överlämningar

Förbättrad samordning av stödinsatser genom placering av elevcoachen i skolans elevhälsoteam

Utveckling av samverkan kring undervisningen för att främja elev-centrerade arbetssätt och ämnesintegrering

Utökad information till föräldrar och elever om studieavbrott och konsekvenserna av att avbryta sina gymnasiestudier, vad som sker efter ett avbrott, och hur man på skolan arbetar för att främja att elever fullföljer sina studier

Utökad information till elever på skolan

Utökade rutiner för att fånga upp elever med funktionsnedsättningar

Utökade strategier för att erbjuda pedagogiskt stöd

Förändrade rutiner för att göra studieavbrott (a.a., s.17–18).

Att ta del av *Plug In*-skolors resultat, såsom Hjalmar Strömerskolors, har varit både lärorikt och hoppgivande. Resultaten som redogörs för i rapporten (a.a.) påvisar att det faktiskt är möjligt att lyckas med ett skolutvecklingsprojekt. Däremot blir det samtidigt tydligt att det är viktigt att det finns en delaktighet i arbetet på alla nivåer. Förhoppningar väcktes därför att det skulle komma att framträda lika tydliga och framgångsrika insatser i Dalarna tack vare *Plugga klart 2*. Likaså att även vi skulle komma att få se ett stort engagemang från vår regions skolförvaltningar och skolpersonal men även från externa aktörer, vars kompetens skulle kunna bidra till ett ännu bättre förebyggande arbete på skolnivå.

Ett annat *Plug In*-projekt som har genomförts i Mönsterby kommun och i Högsby kommun kom även det att satsa på en coach. En funktion som i det här projektet benämns ungdomscoach och som kom att dela upp sin tjänst i de två kommunerna. För det projektet redogörs det i rapporten *Plug In Mönsterby Individ och helhet: Ungdomscoach* (Liljeström, 2014b).

Den målgrupp av ungdomar som den anställda ungdomscoachen riktade sina insatser till, har dels varit ungdomar som redan har gjort studieavbrott. Men ungdomscoachen har även arbetat med elever som studerar på gymnasiet och som riskerar att göra studieavbrott. Utöver en ungdomscoach valde skolledningen på Mönsterbygymnasiet att även satsa på andra utvecklingsområden. Ett sådant område gällde bemötande:

På skolan har man identifierat förhållningssätt och bemötande som en av de viktigaste dimensionerna i arbetet med att stötta elever att fullfölja sina utbildningar. Detta då det påverkar elevernas trivsel och trygghet såväl som deras lärande, men även att det har varit ett fokus i skolans systematiska kvalitetsarbete (a.a., s.11).

Andra områden ledningen såg till att prioritera i det förebyggande arbetet var en kontinuerlig uppföljning av elevernas närvaro och resultat, starta upp en *Studieverkstad* för att öka elevernas måluppfyllelse samt erbjuda praktik till elever som uttryckt att de vill avbryta sina studier.

I rapporten (a.a.) beskrivs att ungdomscoachen, vid tiden för resultatsammanställningen, hade träffat cirka hundra ungdomar. Både studieavbrytare och potentiella studieavbrytare. Det tomrum ungdomscoachen då hade hunnit fylla, beskrivs som stort och betydelsefullt av såväl ungdomar som skolledning och annan skolpersonal. En elev beskriver exempelvis ungdomscoachens positiva bemötande som särskilt viktigt: ”Det är bara positiva ord, och det är väldigt stöttande... jag kan ju bara skicka iväg ett meddelande: ”nu är jag så trött på det här, nu orkar jag inte mer. Jo du klarar det!” ... och det känns att hon gör det (tror att det går)” (a.a., s.21).

Att ta del av hur kommunerna arbetat inom *Plug In* i Mönsterby har varit intressant för *Plugga klart 2*-projektet ur flera aspekter. Dels för att återigen få bekräftat att det går att arbeta förebyggande på flera olika plan samtidigt och att helhetsresultaten som kommer ur det arbetet, blir större desto mer insatser som görs. Och att dessutom ha kunnat ta del av hur deras motsvarighet till vår delprojektledare har arbetat. Såsom vilka metoder och verktyg den har använt sig av, har såklart även det varit mycket intressant.

Även i Ljungby har ett *Plug In*-projekt genomförts. Ett projekt det redogörs för i rapporten *Plug In Ljungby – Integrerad elevhälsa, nytt studiecenter och elevcoach* (Liljeström, 2014c). Det kan konstateras att det även i det projektet har gjorts en rad förebyggande insatser. Uppbyggnad av ett så kallat resurscenter var en sådan insats som gjordes. Främst i syfte att ge eleverna ett studierelaterat stöd. Med anledning av att *Studieverkstad* var ett av de utvecklingsområden våra skolor skulle kunna komma att välja inom projektet var upplevelsen, att det kändes angeläget att ta del av hur Ljungbys resurscenter hade byggts upp. Och anledningen till att de valde att satsa även på just det området berodde på, att det fanns behov hos eleverna att få stöd med struktur i studierna, planering av studierna samt även stöd med studieteknik. Något de ville att ett resurscentrum därför bland annat skulle erbjuda eleverna:

Syftet med resurscentret var att fånga upp en större variation av behov. Det skulle vara öppet för alla elever, men även fungera som en del av ett åtgärdsprogram eller som en insats rekommenderad av mentorer eller undervisande lärare för elever med behov av intensivare stöd under perioder eller kontinuerligt. Särskilt skulle verksamheten riktas till elever som riskerar att inte fullfölja sina gymnasiestudier på grund av frånvaro, låga resultat i skolarbetet, behov av strukturstöd eller motivationshöjande insatser, samt elever i behov av särskilt stöd vilket beräknades omfatta en grupp av ca 20 elever (a.a., s.13).

Resultaten Liljeström presenterar pekar på en positiv skolutveckling. Mycket tack vare resurscentret och det arbete som har utförts där. Det har genererat i, att de elever som har varit på resurscentret har kunnat ta del av en mängd olika stödinsatser. Vilket fått till följd, att de har fått en större chans att kunna fullfölja studierna. Här nämns bland annat elever som varit frånvarande på grund av sjukdom missat ett helt eller delar av ett ämne. De har kunnat få hjälp via resurscentret som dessutom varit bemannat under nästa hela skoldagarna: ”Det som uppfattas särskilt positivt är tillgängligheten, kontinuiteten och bemanningen av personal med olika kompetenser, vilket möjliggjort för fler elever att erhålla ett stöd utifrån deras individuella behov” (a.a., s.16).

Ungdomars arbetsmarknad – en inte helt oviktig parameter

I *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden* (Engdahl & Forslund, 2015) fördjupar sig författarna i ungdomsarbetslöshet och ungdomars etablering på arbetsmarknaden över tid. Något som betonas åtskilliga gånger i rapporten är, att tre grupper av ungdomar har märkbart svårare att etablera sig på arbetsmarknaden.

De grupperna är ”unga med funktionsnedsättningar, unga med utländsk bakgrund och unga utan fullständiga gymnasiebetyg” (a.a., s.10). I den sistnämnda gruppen ingår ungdomar som ej erhållit slutbetyg från gymnasieskolan. Författarna konstaterar också att oavsett bakgrundsfaktorer som ungdomens ursprung eller föräldrars utbildningsnivå, så är innehavet av ett slutbetyg eller inte av betydligt större betydelse.

Precis som Engdahl och Forslund (a.a.) understryker Olofsson, Lundahl, Lexelius, Rolfsson & Östh (*Ungas övergångar mellan skola och arbete. Förutsättningar, lokala strategier och åtgärder*, 2012), att unga som saknar fullständig gymnasieutbildning är en grupp som har det betydligt svårare på arbetsmarknaden, jämfört med ungdomar som har fullständig gymnasieutbildning. Utöver att den gruppen är överrepresenterad bland unga arbetslösa, menar författarna också att de i högre grad än andra ungdomar är ”försörjningsstödsberoende och förtidspensionerade” (a.a., s.5).

Länsstyrelsen i Stockholms län redogör, i sin regionala studie *En dörr in – flera vägar ut. En studie om ungdomsarbetslösheten i Stockholmsregionen* (2011), för betydelsen av ett presumtivt arbete i syfte att minska andelen elever som saknar fullständiga gymnasiebetyg. I studien lyfts, i likhet med tidigare nämnda rapporter, sambandet mellan avsaknad av fullständiga gymnasieutbildning och hög risk för att bli arbetslös fram. Det redogörs även för flertalet faktorer som bidrar till att unga ej når fullständig gymnasieutbildning. Exempel på sådana faktorer är hälsomässiga och sociala svårigheter, skoltrötthet, brist på stöd från föräldrar, psykosociala problem med flera. Författarna menar därför, att den här komplexa frågan kräver insatser från flera olika aktörer och att de sätts in i ett tidigt skede:

Det krävs tidiga insatser och samverkan, ofta redan i grundskolan och på flera nivåer, för att hantera strukturella hinder. Kunskapen finns hos berörda aktörer men resurser behövs för att omsättas i konkret verksamhet. Förutom frågor som informationsöverföring eller utvecklandet av gemensamma databaser fordras helhetslösningar – tidiga individuella insatser från flera aktörer samtidigt (a.a., s.7).

I Mångs rapport *Perspektiv på ungdomsarbetslösheten* (Arbetsförmedlingen, 2016) framträder en detaljerad bild av ungdomsarbetslösheten. Exempelvis hade Dalarnas län, enligt Arbetsförmedlingens egen statistik som presenteras i rapporten, en ungdomsarbetslöshet på 12,5 procent det tredje kvartalet 2015. Något annat som presenteras är, vilket också är det stora värdet i rapportens innehåll, en beskrivning av vilka ungdomar som faktiskt drabbas hårdast av att vara arbetslösa. Det är de ungdomar som inte har ”en fullständig gymnasieutbildning, de som är födda utanför Europa och de som har en funktionsnedsättning, som medför nedsatt arbetsförmåga” (a.a., s.7). När en ungdom innefattas i fler än en av kategorierna blir utsattheten än mer betydande enligt Mångs. Med fullständig gymnasieutbildning syftar Mångs till de elever som har en gymnasieexamen. Och med nedsatt förmåga på grund av funktionsnedsättning åsyftas funktionsnedsättningar av fysisk och/eller psykisk karaktär. De här ungdomarna är dessutom överrepresenterade bland de inskrivna som har en långvarig arbetslöshet. En arbetslöshet som får långsiktiga konsekvenser: ”För unga kan långa arbetslöshetsperioder vara särskilt bekymmersamma, då det visat sig att arbetslöshet redan i början av arbetslivet ger långsiktiga negativa effekter, exempelvis genom högre risk för framtida arbetslöshet och lägre inkomster” (a.a., s.11). Mångs avslutar med att konkretisera hur ungdomar som saknar gymnasieexamen skall bli matchningsbara. Han menar att det många gånger krävs ”omfattande och grundläggande utbildning – ofta inom det reguljära utbildningssystemet” (a.a., s.13).

Upplevelsen var att Mångs rapport bidrog till kunskap, på flera olika nivåer och definitivt skulle vara värdefull för all personal som på något vis skulle komma att vara delaktig och verksam i *Plugga klart 2*-projektet. Det är trots allt, till syvende och sist, allas våra ungdomar det handlar om!

Del III

Genomförandet!

Elin hade knappt hunnit påbörja sin tjänst som delprojektledare på Martin Kochgymnasiet innan hon och några av hennes kollegor fick besök. Det var av resurspedagogen Camilla och studie- och yrkesvägledare Chatarina från Vasaskolan som kom, i syfte att ge överlämningsinformation om elever som precis börjat på skolan. Några av dem hade, under föregående läsår, dessutom varit med i Plugga klart 2-projektet på just Vasaskolan. En av de här eleverna som nämndes, hade börjat på skolans Fordons- och transportprogram. Det var en kille vid namn Oskar Larsson.

En tid efter överlämningen fanns Oskar fortfarande kvar i Elins tankar. Hon var ständigt redo att agera om det skulle komma signaler som tydde på, att han kanske skulle behöva hennes stöd. Men än fanns inte ett enda tecken på att allt inte gick bra.

Senare under hösten kom Vasaskolans delprojektledare Lena på besök. Med sig hade hon Oskar. Elin fick berättat för sig om den otroliga, ja nästintill osannolika resa han hade gjort i nian. Och Oskar, han fick förklarat för sig att Elin var "Martin Kochgymnasiets Isa". Att hon fanns där för honom, ifall han någon gång skulle behöva lite extra stöttning. Men Oskar, han ville klara sig själv sa han. I alla fall till en början. Så Elin valde att backa och låta tiden utvisa, om hon skulle behöva söka upp honom eller inte.

Elin träffade på Oskar ibland. Då brukade hon passa på att påminna honom om, att hon fanns där för honom om han behövde. Men Oskar stod fast vid att han minsann klarade sig själv. Och Elin, hon såg att det stämde. Att det gick bra för honom. Så än fanns ingen anledning att tvivla på det han sa.

Månaderna gick. Elin var fortsatt observant. Fortsatte kolla av med Oskars lärare i de olika ämnena. Men det fanns fortfarande inget som tydde på, att något höll på att gå snett. Det kom att gå ända till i slutet av januari innan de första signalerna kom om att Oskar behövde hjälp i ett ämne. Så det var först då som Elin behövde börja tjata på honom så att han skulle göra det som måste göras. Det var också då de började bygga upp en relation till varandra.

Ju längre tiden gick, desto mer kunde Elin skönja den kapacitet som Lena hade beskrivit så ingående att Oskar besatt. Att han hade en potential utöver det vanliga och som gjort att han, mot alla odds, hade kommit in på gymnasiet. Hon började också, allt oftare, råka ut för några av hans rackartyg. Men eftersom han alltid gjorde det med glimten i ögat, och alltid stod upp för att det var han som hade gjort det, var det fullständigt omöjligt för henne att bli arg på honom.

Hon visste mycket väl att han tyckte att hon var tjatig. Samtidigt var hon fast besluten om att det var värt det. För skulle det mot förmodan bli något, skulle han i alla fall garantera komma ihåg vart han skulle vända sig. Men också veta, att Elin då skulle ta emot honom.

Och Elin, hon visste att Oskar innerst inne förstod att, hon var på honom av en enda anledning – för att hon brydde sig om honom.

Genomförandefas – inledande ord

Under augusti månad 2016 påbörjades projektets genomförandefas. Det var då skolorna skulle skrida till verket och börja utveckla verksamheterna, utifrån de behov de hade lyft under analysfasen. När sedan delprojektledarna var i tjänst, fick mycket tid och tankekraft läggas på kartläggningsarbete. Ett arbete som berörde dels det eller de utvecklingsområden som skolan hade för avsikt att starta upp, men också hur det tidigare arbetet med valkompetens hade sett ut. Det i syfte att försöka utröna vad de ville utveckla under de kommande projektåren. Helt enkelt formulera visioner inför framtiden.

Nästa steg blev att fastställa vilken eller vilka riskfaktorer för framtida studieavbrott som skolan skulle vara uppmärksam på. Något som var nödvändigt för att de på sikt skulle kunna arbeta fram en riskfaktorrutin. Genom det arbetet kunde även de olika utvecklingsområdena så småningom starta upp och de första elevdeltagarna började skrivas in i projektet. Elever som skulle komma att erbjudas ett riktat och individuellt stöd av skolans delprojektledare.

Men det tog inte slut där, eftersom arbetet med att skapa en egen lokal handlingsplan också behövde göras. I den skulle skolorna formulera hur de skulle arbeta utifrån projektets fem olika huvudområden:

Riskfaktorer/ Riskfaktorrutin

Förebygga studieavbrott/ Studieavbrottsstatistik

De horisontella principerna

Öka elevernas valkompetens

Utvecklingsområde/-n

I handlingsplanen var det även möjligt för skolorna att formulera egna lokala mål som de ville uppnå under projektåren. Något som flera skolor även valde att göra. När all dokumentation var klar, ja då var det bara för skolorna att köra igång!

De kommande åren i projektet har sedan kommit att präglas av hårt arbete. Det har inneburit åtskilliga lokala utvärderingar ute på skolorna. Exempelvis av rutiner, aktiviteter och handlingsplaner. Allt för att samla in kunskap om hur arbetet fortlöper och om något behöver revideras och utvecklas vidare för att fungera ännu bättre.

Utifrån ett regionalt perspektiv har skolorna även kontinuerligt bistått med insamlande av information. Framförallt till projektets utvärderare Christina Ehneström så att hon skulle kunna analysera resultaten för resultatmål ett och tre.

För att kunna mäta resultatmål två, har 4R-analysarbeten genomförts. De analyserna har gjorts, under ledning av Mirak Adviser AB, av utvald personal på ett antal skolor.

Projektledningen har även kontinuerligt bjudit in delprojektledare, skolledare, grundskole- och gymnasiechefer, skolchefer samt annan skolpersonal till olika nätverksträffar. Till dem har aktörer från andra liknande projekt bjudits in för att informera om deras pågående förebyggande arbete. Även experter på olika projektrelaterade områden har bjudits in, däribland Skolverket.

Nätverksträffarna har även kommit att bli ett bra forum för skolorna att mötas och utbyta kunskaper med varandra. Ett kunskapsutbyte som även har fortsatt utanför de sammankomsterna och också genererat i gemensamma aktiviteter. Och trots att det inte har varit ett krav från början kan det ändå konstateras att skolorna, med stor generositet, har delgivit varandra metoder och arbetssätt. Det i syfte att stödja varandra i processerna och för att det har funnits en vilja och genuin glädje över att kunna samverka med varandra.

I den här tredje delen av boken, är fokus riktat på själva genomförandet. Det är fyra skolors utvecklingsprocesser som återberättas läsårsvis. Därefter följer en redogörelse av det som har framkommit i alla de intervjuer jag har gjort under åren, med elevdeltagare, delprojektledare och skolledare. Alla de här personerna har, på olika sätt, varit nyckelpersoner i *Plugga klart 2*.

De deltagande skolorna

I det här avsnittet kommer fyra utvalda skolors projektarbete att beskrivas. Det är de två grundskolorna Orsaskolan och Vasaskolan samt gymnasieskolorna Kristinegymnasiet och Mora gymnasium. Beskrivningarna görs i syfte att ge en bild av, och en förståelse för, den process de har gått igenom för att skapa en ännu bättre verksamhet. Men också för att förtydliga, att det här inte är ett utvecklingsarbete som sker i en handvändning. De fyra skolorna har, och dessutom flera gånger om, fått gå på upptäcktsfärd i sina egna verksamheter för att granska dem in i minsta detalj. De har även fått agera både uppfinnare och testpiloter i syfte att, så småningom, kunna nå det som de ville uppnå under de här åren i projektet.

Inledningsvis ges en kortare sammanfattning från de behovsanalysamtal som genomfördes under våren 2016. Samtal där förhoppningar, om vilken skolutveckling de ville uppnå inom projektets ramar, belyses. Därefter presenteras vad som framkom i deras kartläggningsarbete och i deras faktiska genomförande av projektet. Däribland deras förebyggande arbete för att minska framtida studieavbrott utifrån den riskfaktorrutin de tagit fram. Men också utifrån den elevriktade verksamhet de har bedrivit, via det eller de utvecklingsområdena, för att möta upp de här elevernas behov. Vidare beskrivs det arbete som har gjorts utifrån de horisontella principerna samt hur de har arbetat för att öka elevernas valkompetens.

Att det skulle komma att behöva göras en stor insats från respektive skola blev nog ganska uppenbart för dem, när de väl hade startat upp sina projektverksamheter. Kanske till och med större än de inledningsvis kunde föreställa sig. Det här projektet har nämligen inte bara handlat om att skolorna har fått möjlighet att anställa delprojektledare till deras elevdeltagarverksamhet. De har också, under de här projektåren, fått arbeta med skolutveckling i ett mycket större perspektiv än så. En skolutveckling som skulle bedrivas på flera områden samtidigt i syfte att, utifrån projektets tre resultatmål, skapa en mycket mer vattentät organisation. En organisation där alla hjälps åt att fånga upp de elever projektet handlar om. Ett arbete som dessutom skulle bedrivas kontinuerligt med den ordinarie verksamheten. Med det i åtanke, är det imponerande vilken resa de fyra skolorna har gjort. De har gått från att på darriga ben ändå våga kliva på ett enormt projekt med ganska stora förväntningar på sig att leverera, till att faktiskt också göra det.

Bästa skolor! Ni gick med i projektet med helt olika förutsättningar och olika förhoppningar med ert deltagande. Jag minns hur många av er, åtminstone inledningsvis, önskade er ett färdigt facit som ni enkelt skulle kunna följa. Men jag gav er aldrig något facit. Istället fick ni strävsamt arbeta er framåt, för er egen skolas skull och framförallt, för era egna elevers skull. Ni stod upp för att er verksamhet inte hade mött upp de här eleverna på ett optimalt sätt. Men istället för att fortsätta konstatera, så tog ni tag i era utmaningar och började göra något åt det.

Idag kan vi konstatera att ni, under de här åren, har lyckats genomföra avgörande förändringar i verksamheten. Ni har nya implementerade rutiner som säkerställer att ni alla hjälps åt med att fånga upp eleverna, långt innan det är för sent. Det är förmodligen just därför ni lyckats så väl. Tack till Orsaskolan, Vasaskolan, Kristinegymnasiet och Mora gymnasium! Tack för att jag har fått följa er genom de här intensiva åren. Och tack för att ni dessutom har låtit mig anteckna precis allt ni har gjort! Genom det kan jag nu delge era projektresor till andra.

Och som sagt, ni fick aldrig något facit av mig. Men tack vare er kan jag nu förmedla fyra fantastiska och unika facit som andra skolor kommer att kunna inspireras av. Det är stort! Ja ni...just nu känns det väldigt konstigt att inte få fortsätta följa er på det sätt som jag har gjort under nästan tre års tid. Men samtidigt är ni nu mer än redo att, på egen hand, fortsätta förvalta det fantastiska ni har byggt upp.

Orsaskolan

Det kommer inte längre att komma någon och kontrollera att vi jobbar på och håller rätt riktning på det sätt som det görs nu med avstämningsmöten och rapporteringar. Och även om det har varit jobbigt, så har det samtidigt varit värdefullt. Vi är dock beroende av att Mora Gymnasium och andra skolor vill fortsätta samverka kring elevernas valkompetens och också i överlämningen. Men vi vill ju tro, att det skall fortsätta som nu. I övrigt känns det som om att projektet är så pass inarbetat, att det kommer att gå bra. Och dessutom har vi ett driv och en vilja att det här skall fortsätta.

Att Orsaskolan tillfrågades redan under hösten 2015, om de skulle kunna tänka sig att delta, berodde framförallt på att det ansågs värdefullt att ha med en grundskola i projektet som tillhörde en kommun som helt saknade en gymnasieskola. Där samtliga av skolans elever behövde söka sig till andra kommuner för att kunna studera vidare. Vid tiden för förfrågan studerade 230 elever på skolan och ett femtiotal personal var verksamma där. Orsaskolan var dessutom kommunens enda högstadium. Efter ett inte alltför långt betänkande så meddelade de, att de var intresserade av deltagande i både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*.

En kort återblick på behovsanalysfasen

Under behovsanalysamtalen deltog skolutvecklare Henrik Göthberg, skolchef Mattias Scandola, skolledare Lena Rowa, studie- och yrkesvägledare Kari Martis samt projektledningen från Region Dalarna. Under samtalen lyftes ett flertal områden som de såg skulle kunna utvecklas genom ett deltagande i båda *Plugga klart*-projekten.

Till skillnad från majoriteten av de övriga *Plugga klart*-skolorna fanns ingen alarmerande problematik kring bristande närvaro bland eleverna. Det fanns visserligen ett antal elever ”som hade en del frånvaro, men inga hemmasittare”. Lena berättade, att det troligtvis berodde på att de arbetade medvetet med att ”reagera dag ett om en elev är borta. Det gör vi bra och det skall vi fortsätta med.” Hon beskrev också att de använde sig av *SchoolSoft* som rapporteringssystem, ”och vi har som rutin att ta närvaro precis i början av varje lektion.” En rutin de tyckte följdes relativt bra av de flesta pedagoger. I de fall där det inte gjordes, togs det upp på nästkommande medarbetarsamtal. Några rutiner för utvärdering fanns dock inte.

Ett område som de däremot hade utmaningar inom var valkompetens. De upplevde att särskilt pojkarna, under många år tillbaka, hade gjort könsstereotypiska val till gymnasiet. Det verkade finnas en kultur på skolan och på orten som färgade av sig på hur eleverna valde: ”Vågar man som kille göra ett otraditionellt val? Oftast inte.” De berättade att de hade funderat mycket på det genom åren. En påverkansfaktor som de tyckte att de hade kunnat se, var elevernas vårdnadshavare som de upplevde ”ofta hindrade eleverna i deras val”. Att vissa pojkar nog hade velat välja ett program, men att deras vårdnadshavare ville att de skulle gå ett annat. Ofta blev det dessutom, i samband med beslutssituationen, vårdnadshavarnas vilja som blev avgörande.

En annan utmaning som lyftes, och som även den gällde mestadels pojkarna, var elever som inte såg vitsen med skolan. Även här var upplevelsen att vårdnadshavarna var en påverkansfaktor. Framförallt gällde det elever med vårdnadshavare som inte var stödjande i deras skolgång. Troligtvis på grund av att de själva ”saknade högre utbildning eller kopplingar till arbetslivet och därför inte pratade med sina barn om värdet av att gå i skolan. Och inte heller om hur viktig vidareutbildning faktiskt är”.

De här utmaningarna kom sedermera att återkomma i diskussionen kring de riskfaktorer för framtida studieavbrott som de kunde se bland sina elever. De riskfaktorer som lyftes var:

Bristfällig närvaro

Elever vars föräldrar ej är verksamma i arbetslivet.

Backdoorboys

Psykosocial hälsa

Elever inom autismspektrat.

Elever som har haft det svårt redan tidigt i grundskolan.

Tack vare att Orsaskolan nu skulle komma att delta i projektet, sågs goda möjligheter att kunna arbeta mer med några av de här riskfaktorerna och områdena. Att kunna arbeta mer medvetet med elevernas vårdnadshavare lyftes också som angeläget. Dels för att kunna förändra deras syn på vidareutbildning och för att upplysa om värdet av att ha en utbildning. Men också för att lyfta vikten av att uppmuntra elevens fria val. De hoppades därför att de, genom ett projektdeltagande, skulle kunna skapa en verksamhet med en tydligare riktning:

Vi vill få till en kultur på högstadiet, där måluppfyllelsen blir bättre, så att eleverna klarar gymnasiestudierna bättre. En kultur som behöver utvecklas både bland personal och bland elever. Vi vill bli bättre på att ge eleverna en bättre chans på gymnasiet. Vi måste synliggöra vad vi kan göra bättre för att få fler att klara gymnasiet (...) Vi måste också få riskelevernas föräldrar med i arbetet, eftersom de har stor påverkan på deras val. (Behovsanalysmöte 20160414)

För att kunna frambringa den skolutveckling som de önskade, upplevdes att utvecklingsområdet *Studieverkstad* var det mest optimala. På Orsaskolan fanns förvisso, sedan ett läsår tillbaka, redan en studiestödjande verkstad. En verksamhet som ganska omgående efter öppnandet hade gett flera positiva effekter. Den upplevdes som betydelsefull men som också, genom vissa förändringar, skulle kunna bli ännu bättre genom att skolan nu skulle komma att delta i *Plugga klart 2*. Exempelvis såg de, att skolan skulle kunna möta upp de framtida elevdeltagarna genom ett mer flexibelt innehåll och bättre öppettider. Det fanns också en förhoppning om, att den nya *Studieverkstaden* skulle kunna formas utifrån följande förbättringsområden:

Studieverkstaden skall inte vara en plats där eleven blir kvar utan eleven skall, så snabbt det bara går, komma tillbaka in i klassen igen. Vi behöver därför reda ut, hur vi skall få eleverna att komma in i studierna tidigare. I dess nuvarande form är det mycket relationsskapande, vilket upplevs som bra, men studierna behöver också komma in i bilden. Vi behöver därför skapa en tydlighet och öppenhet mellan verkstad och klassrum.

Vi behöver också tydliggöra vilka elever som verkstaden skall jobba med och hur vi skall nå de här eleverna på ett bättre sätt än idag.

Vi behöver tydliggöra arbetet i relation till och medvetenheten om de horisontella principerna.

Under behovsanalysamtalen framkom även, att det fanns en tilltänkt personal till delprojektledartjänsten i *Studieverkstaden*. Det var Susanne ”Zue” Kristoffersson som redan var anställd på skolan. Hon var nämligen redan högst involverad i den befintliga studiestödjande verksamheten. Dessutom hade hon en god kännedom om skolans elever. Något som de såg var värdefullt. Och i och med det, var det bara att invänta höstterminen så att de skulle få köra igång med projektet.

Det första läsåret i projektet

I augusti 2016 anställdes Zue som delprojektledare på heltid i projektet. För att kunna komma igång med den nya *Studieverkstaden* sammansattes dessutom den projektgrupp, vars främsta uppgift skulle komma att bli hennes närmsta stödfunktion och referensgrupp. Genom det skulle de tillsammans kunna starta upp de aktiviteter som behövdes för att börja bygga upp en projektverksamhet.

Projektgruppen kom att bestå av rektor Lena, biträdande rektor Johan, studie- och yrkesvägledare Johanna, kurator Lena, skolsköterska Maritha, speciallärare Maria samt fritidsledare Qristina. De fick i första uppgift att, tillsammans med Zue, ta fram Orsaskolans rutin för att identifiera elever i riskzon för framtida studieavbrott. Något som var nödvändigt för att de skulle kunna bjuda in elevdeltagare i projektet.

De riskfaktorer som projektgruppen senare kom att fastställa var *Närvaro* samt *Hälsa*. Den rutin som de arbetade fram specifikt för de riskfaktorerna presenteras nedan i sin helhet:

Orsaskolans rutin för att identifiera elever i riskzon för framtida studieavbrott

Följande två riskfaktorer gäller i *Plugga Klart* 2-projektet och eleven ska vara fyllda 15 år för att vara aktuell i själva projektet.

Närvaro

Både giltig och ogiltig frånvaro.

Mentorerna ska kontrollera varje månad den totala frånvaron för eleverna och om den överstiger 20% skall det betraktas som en indikation. Elevens frånvaro ska då tas upp i nästföljande arbetslagsmöte. Om arbetslaget anser, att det finns anledning till oro, ska mentorn lämna över uppgifterna till delprojektledaren.

Hälsa

Hälsa är ett svårdefinierat begrepp eftersom det är mycket större än att bara vara fri från en sjukdom. Det innefattar både ett fysiskt välbefinnande liksom psykiskt och socialt.

WHO's (Världshälsoorganisationens) definition på hälsa: "Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej blott frånvaro från sjukdom och handikapp".

Vid misstanke om att en elev inte mår bra enligt kriterierna, ska mentor informeras och arbetslaget delges. Om arbetslaget anser, att det finns anledning till oro, ska mentorn lämna över uppgifterna till delprojektledaren.

Detta underlag skall revideras varje termin (december/maj) av arbetslagen. Arbetslagsledaren lämnar vidare synpunkterna till delprojektledaren, som i sin tur tar upp revideringen med den interna projektgruppen (rektor, studierektor, speciallärare, syv, kurator, skolsköterska och fritidsledare).

Rutinen är fastställd av Orsaskolan och gäller för läsåret 16/17

Projektgruppen fastslog vidare att de elever som kommer att identifieras vara i riskzon, utifrån en eller båda riskfaktorerna, skall erbjudas ett deltagande i *Plugga Klart 2*-projektet oavsett kön, härkomst och eventuell funktionsnedsättning. Likaså att alla undervisande pedagoger, assistenter, speciallärare, studie- och yrkesvägledare, kurator, fritidsledare, skolsköterska samt all personal i arbetslagen, även skall vara delaktiga i arbetet med att identifiera eleverna.

Det fastslogs därför att, vid upptäckt av en riskfaktor hos en elev så skall skolans delprojektledare Zue omgående kontaktas. Det för att hon skall kunna ha ett första kartläggande samtal med eleven. Om elev och vårdnadshavare därefter godkänner deltagande är Zues främsta uppgift att, i samtal och stödsatser, utgå helt från varje elev och dess behov. Hon kommer även att använda sig av bland annat av Motivational Interviewing, så kallade MI-samtal, i samtalen med eleverna.

Halvårsavstämning av användandet av skolans riskfaktorrutin

Dryga halvåret efter det att rutinen hade implementerats på skolan gjordes, tillsammans med projektledningen för *Plugga klart 2*, en avstämning av hur riskfaktorrutinen hade fungerat i verksamheten. Det som framkom då var att *Närvaro*, det vill säga en av skolans riskfaktorer, hade kommit att bli en stående punkt på de arbetslagsmöten som hålls varje vecka. Något som samtliga deltagare på avstämningsmötet upplevde som positivt. Skolledare Lena såg dock att de behövde bli ännu bättre på att registrera närvaron i *SchoolSoft*. Där hade de nämligen möjlighet att få ut listor och statistik.

Gällande rutinen i sig hade den ännu inte hunnit utvärderas. Det skulle göras under vårterminen. Det som de hade kunnat se hittills var dock att all personal ännu inte tillämpade den. Något som de ansåg var viktigt att det görs framöver.

Det fanns också en fundering om det var så att rutinen kanske skulle behöva struktureras upp och stramas åt för att få fler att använda sig av den: "Kanske göra den mer preciserad?" Det var dock inget som beslutades vid det här tillfället att det skulle göras.

Kartläggning av befintlig studiestödjande verksamhet

I samband med framtagandet av riskfaktorrutinen påbörjade Zue en kartläggning av den studiestödjande verksamhet som skolan redan hade. Nedan presenteras en sammanställning av det som framkom i kartlägningsunderlaget:

Verksamheten startades upp under hösten 2015. I den fanns personal tillgänglig fördelat på 2,5 tjänst. Zue var en av dem. Verkstaden hade hittills varit en enhet dit elever med särskilda behov och från alla årskurser kunnat gå för att få stöd. Behov som sett lite olika ut. En del elever hade haft vissa specifika diagnoser. Verkstaden hade även tagit emot elever som bara behövt vara i en mindre grupp och få tätare handledning. Något som inte hade varit möjligt att få i vanlig klass. Miljön i verkstaden var inte optimal. Det var periodvis väldigt hög ljudnivå i rummet. Ljud som kunde härledas till den korridor, precis utanför verkstaden, där många elever dessutom passerade och befann sig i under rasterna.

Ett annat störningsmoment var de väldigt mönstrade gardinerna som upplevdes, av både elever och personal som jobbiga för ögonen att titta på. Likaså var inte de stolar som fanns tillgängliga i lokalen optimala, eftersom de gav upphov till höga skrapljud så fort en elev eller en personal rörde sig.

Den arbetsgång som hade tillämpats hade varit, att ett individuellt schema hade tagits fram för respektive elev och där strävan hade varit, att samordna så att elevsammansättningen för just det lektionspasset skulle bli så optimal som möjligt.

Personalen hade upplevt att det var viktigt att försöka eftersträva en så bra och givande sammansättning som möjligt mellan eleverna. För när det fanns en bra studiemiljö, hade de kunnat se att det i sin tur genererat i bättre förutsättningar, för att varje elev skulle kunna nå sina mål och utvecklas framåt i positiv riktning. Den individuella schemaläggningen uppdaterades och justerades kontinuerligt med hänsyn till elevens behov och utveckling. Det var varje ämneslärare som, och till viss del tillsammans med personalen i verkstaden, hade varit den som lagt upp den individuella planeringen för respektive elev. Ämnesläraren var även den som skrev ner vad eleven skulle arbeta med och som följde upp eleven under kommande vecka.

Rutinen med att ämnesläraren i tid skulle skriva ner individuellt för respektive elev, hade fungerat till viss del men inte blivit så framgångsrik som de hade trott att den skulle bli då arbetet började. Avslutningsvis framkom, att grundtanken med den befintliga studiestödjande verksamheten var, att skolan genom den skulle kunna erbjuda eleverna en tillfällig lösning. En lösning där de skulle kunna få möjlighet att arbeta i kapp och få ett utökat stöd som ej kunde ges i klassrummet. Samtidigt ansåg de att det var viktigt att eleven lotsades tillbaka så snart som möjligt till sin egen klass och till den ordinarie undervisningen som skedde i klassrummet.

I kartläggningen framträdde även de delar som personalen ville skulle komma att utvecklas och förbättras. Särskilt för att den nya *Studieverkstaden* funktion skulle komma att bli ännu bättre än den gamla. Orsaskolan ville därför, inom ramen för projektet, utveckla verkstaden inom områdena elevplanering och uppföljning:

För att eleven skall nå de uppsatta målen krävs en planering med tydlighet och struktur. Planeringen bör vara så pass enkel och tydlig, att eleven själv kan följa instruktionerna och genomföra uppgiften. Självklart finns vi personal i verkstaden till för handledning och förtydligande under arbetets gång. Vi anser att det är av stor vikt, att respons och uppföljning från ämnesläraren sker varje vecka. För att eleven ska känna att de ligger i fas med vad som krävs för ett betyg, krävs kontinuerlig kommunikation mellan elev och ämnesläraren.

Avslutningsvis lyftes det fram en önskan om att även få utveckla den fysiska miljön genom att försöka skapa en mer harmonisk och studiemotiverande miljö för eleverna. En studiemiljö där det skall tas större hänsyn till ljud-, ljus- samt färgsättning. Det betonades att den här förbättringen dessutom, med fördel skulle kunna göras i samverkan med eleverna. Målsättningen och syftet med den nya utformningen av *Studieverkstaden* kom senare även att förtydligas i Orsaskolans *Handlingsplan för Plugga klart 2* för läsåret 16/17:

Studieverkstaden skall vara en enhet dit elever kommer med särskilda behov.

Studieverkstaden skall vara en harmonisk, lugn och trygg plats där man kan sitta enskilt/avgränsat och där vi strävar efter ett begränsat elevantal. Lokalen är även anpassad och tillgänglig för elever och personal som har permobil eller rullstol (s.7).

Orsaskolans *Studieverkstad* för elevdeltagare startar upp

I och med att skolan nu hade preciserat vilka elever som skulle erbjudas deltagande i projektet och också hur de ville att *Studieverkstaden* skulle komma att möta upp de här eleverna, kunde Zue starta upp den projektriktade verksamheten. Utöver Zue arbetade även speciallärare Maria i *Studieverkstaden*. Det var dock Zue som kom att vara involverad i arbetet med, och även ha ansvaret för, de deltagare som successivt kom att skrivas in under läsåret.

För att nå dem, via riskfaktorrutinen identifierade eleverna, använde hon olika tillvägagångssätt. Bland annat kunde hon vara med på utvecklingssamtalet som eleven hade med sin mentor.

Om tiden inte passade hjälpte mentorn ofta till att ordna en annan mötestid. Mentorn kunde även vara den som först hade identifierat en elev och uttryckt för Zue, att deltagande i projektet skulle vara bra. Oavsett vilken elev som mötet sedan gällde, använde sig Zue av samma upplägg för att introducera projektet:

Jag har alltid lämnat ut ett informationsbrev kring projektet och där jag även har meddelat vårdnadshavare att kontakta mig, ifall de har några ytterligare frågor. Alla vårdnadshavare jag har träffat har varit mycket positivt inställda till projektet och dess innebörd. Flera av föräldrarna har påtalat speciellt, att de tycker att det är en enormt bra satsning för eleverna och att de verkligen ser det som ett kanoninitiativ från Orsa kommun och Region Dalarna.

Kanske var det just den positiva inställningen till projektet som även resulterade i, att alla elever som fick erbjudande om deltagande också kom att tacka ”Ja”?

När sedan inskrivningen var klar, kartlade Zue eleven och gjorde en bedömning om vilka behov och åtgärder som hon ansåg borde sättas in. Åtgärder som även kunde inkludera andra funktioner än hennes. Av den anledningen hade hon även tät kontakt med skolans elevhälsoteam.

Under vårterminen kom Zue dessutom att få hjälp i arbetet i *Studieverkstaden* av praktikanten Simon. Han blev snabbt en bra resurs för både elevdeltagare och de andra eleverna. Vid ett avstämningsstillfälle vi hade, beskrev hon att Simon var en klippa på att lära ut matematik. Det hade också visat sig att han hade ”en otroligt fin hand med eleverna”:

Att Simon är här hos oss är superduper...toppen! Han har kommit in i arbetet och har verkligen en härlig kompetens inom bemötande gentemot våra elever och lärare. Han är inlyssnande och metodisk i sitt arbete och besitter även erfarenhet av hur tufft och jobbigt det ibland kan vara under högstadietiden, då mycket händer i både kropp och knopp hos dessa ungdomar. Han är guld värd!

Kartläggning av personalens arbete med valkompetens

Utöver kartläggning av skolans *Studieverkstad* fick alla arbetslag även i uppgift att kartlägga, hur de hade arbetat med valkompetens innan projektuppgiften. De fick även formulera, vad som skulle vara intressant att utveckla inom projektet.

Inledningsvis gjorde varje arbetslag en egen kartläggning som sedermera sammanställdes i en gemensam. Det som framkom var, att all personal i årskurs sju till nio hittills, i någon omfattning, hade varit involverade i skolans valkompetenshöjande arbete. Mycket tack vare att de hade använt sig av gymnasiefilmer och yrkesfilmer. Filmer som de hade fått av skolans nya studie- och yrkesvägledare Johanna. Likaså att de hade ordnat en yrkesutställning utifrån yrkesintervjuer. I kartläggningen blev det även synligt att antalet valkompetenshöjande aktiviteter ökade ju högre upp i årskurserna eleverna kom. Alla arbetslag beskrev att de även, i viss mån, hade inkluderat de horisontella principerna i aktiviteterna. I årskurs sju hade de under föregående läsår exempelvis arbetat med tema *jämställdhet*.

Personalen uttryckte vidare att de hade arbetat medvetet med opartiskhet och respekt för elevens fria val. Likaså att de hade varit noga med att säkerställa, att varje elev hade tagit del av de valkompetenshöjande aktiviteterna. Det hade de gjort genom att exempelvis följa upp de aktiviteter som de hade haft på mentorstiderna. De berättade också att elevernas vårdnadshavare hade fått information om skolans arbete med valkompetens.

Bland annat via *SchoolSoft*, föräldramöten och på vissa utvecklingssamtal. Vårdnadshavarna hade också bjudits in till de individuella vägledningssamtalen som studie- och yrkesvägledaren hade haft med eleverna i årskurs nio.

I kartläggningsunderlaget blev det samtidigt tydligt att skolans studie- och yrkesvägledare hade bidragit mycket i skolans arbete med att öka elevernas valkompetens. Det har gjorts genom flertalet olika valkompetenshöjande aktiviteter där även samarbete med externa resurser hade ingått. Exempelvis det lokala näringslivet, kommunen samt ett flertal gymnasieskolor. Studie- och yrkesvägledaren uppgavs också vara den som hade det övergripande ansvaret över hela skolans valkompetensarbete.

Vid tiden för kartläggningen fanns ingen kommunal eller lokal handlingsplan för Orsaskolans arbete med valkompetens. Ett underlag var dock under framtagande av just skolans studie- och yrkesvägledare Johanna. En handlingsplan som skolan hade för avsikt att lägga ut på skolans lärplattform, så snart den blivit klar. Det ansågs vara angeläget att göra det så att även handlingsplanen skulle vara tillgänglig för både personal, elever och vårdnadshavare. Det lyftes också, att skolans arbete med valkompetens och studie- och yrkesvägledning inte hade utvärderats tidigare inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete.

Utöver nulägesbeskrivningen framkom också en del utmaningar som personalen såg fanns i skolans arbete med valkompetens. Dels det som lyftes under behovsanalyssamtalen. Det vill säga påverkansfaktorer inför gymnasievalet, och särskilt bland pojkarna. Dels nämndes deras vårdnadshavare som en påverkansfaktor, men också en rådande kultur med könsbundna val. Personalen beskrev även påverkan från kompisar och arv som de upplevde betydande och som hinder för elevens fria val.

Ur ett tillgänglighetsperspektiv lyftes utmaningar i möjligheten att kunna välja det eleven helst ville gå. Särskilt bland de elever som hade svårigheter att nå målen. Men också i de fall där gymnasiet inte upplevdes anpassat för elever med vissa funktionsnedsättningar. Anpassningar som var nödvändiga för eleven, för att skolgången över huvud taget skulle fungera. Exempelvis kunna få studera i mindre grupper. Något de hade haft möjlighet att göra under högstadietiden. Det personalen uttryckte att de ville att skolan framförallt skulle utveckla i sitt arbete med valkompetens var, att få varje elev att förstå vikten av att våga välja utifrån sig själv. Att inte låta sig påverkas av andra som exempelvis kompisar, vårdnadshavare, arv och könsroller. Det framkom även att personalen ville få börja arbeta mer medvetet med att lyfta typiska kvinnliga och manliga yrken och börja belysa fördomar. Ett förslag var att de skulle kunna ordna med representanter från båda kön vid varje valkompetensaktivitet som skulle komma att röra yrken och utbildningar. De ville också bli mer noggranna med att kontrollera att det valkompetenshöjande och gymnasierelaterade material som eleverna får ta del av, inte är könsmärkt.

Eftersom personalen tidigare hade arbetat med valkompetens mestadels i årskurs nio ville de nu påbörja elevernas valkompetensprocess i ett tidigare skede. I årskurs sju ville personalen exempelvis börja ”öka elevernas kunskap om betygens betydelse för deras valkompetens”. I årskurs åtta ville personalen, utöver elevernas PRAO, låta dem göra flera studiebesök och gymnasiebesök samt ”även låta elevernas vårdnadshavare ge yrkesinformationer till eleverna”. Samma personal upplevde också, att det var viktigt att de började ”lyfta typiska kvinnliga och manliga yrken och belysa fördomar”.

Avslutningsvis så betonades det, i kartläggningsunderlaget, att det skall vara Orsaskolans rektor som har huvudansvaret för skolans utvecklingsarbete med valkompetens. Likaså att alla i personalen ansvarar för att genomföra de valkompetenshöjande aktiviteterna. Skolans valkompetenshöjande arbete skall också börja utvärderas skriftligt minst en gång varje termin.

Ett valkompetenssamarbete med Mora gymnasium växer fram

En tid efter att kartläggningen av skolans arbete med valkompetens hade genomförts, påbörjades tankarna på faktiska valkompetenshöjande aktiviteter. En av dem uppstod genom att en av Zues elever flera gånger hade uttryckt en stor oro och osäkerhet inför det stundande gymnasievalet. Mycket på grund av att eleven inte hade någon aning alls om vad han ville gå för program. Även elevens vårdnadshavare kände en oro för framtiden. Klassen han hade gått i tidigare, hade under läsåret gjort ett studiebesök på det närliggande Mora gymnasium. Han hade dock inte följt med den dagen. Zue förstod, att det var viktigt för honom att få komma och se miljön: ”Ja för att avdramatisera gymnasievalet lite grann.” Zue ordnade därför, med hjälp av delprojektledaren Lena på Mora gymnasium, att bara hon och den här eleven skulle få komma till gymnasieskolan. Där skulle de kunna besöka några program som han trodde att han kanske skulle kunna tänka sig att gå. Lena skulle även se till att de skulle få träffa några lärare att kunna ställa frågor till.

Det här besöket kom sedan att få betydelse för den här elevens valkompetens. Han uttryckte för Zue hur han hade fått en förståelse för vilket program han ville gå, men också vad den utbildningen faktiskt innebar. Han fick även upptäcka vilka program som inte alls var intressanta för honom och därmed heller inte några alternativ att söka. Zue upplevde i sin tur, att det här besöket hade blivit så pass värdefullt och bra för den här eleven, att hon valde att kontakta Lena igen för att säga hur tacksam hon var. Hur bra det hade varit att han hade fått den här fina möjligheten. Deras samtal slutade dock inte där. Lena hade nämligen upptäckt, under det halvår hon hade varit anställd i projektet, att en hel del av Mora gymnasiums elever som kom från just Orsaskolan inte hade tillräcklig valkompetens. Att de inte hade tillräckliga kunskaper om vad den utbildning de nu gick på faktiskt innehöll och innebar. Orsaskolans elever hade visserligen, sedan några år tillbaka, fått göra studiebesök på Mora gymnasium. De studiebesöken hade dock varit frivilliga. Något som därför hade genererat i att flera av de elever som hade behövt det allra mest, inte hade varit på dem. Elever som ofta hade en begränsad kunskap om vad de faktiskt valde.

Det här samtalet kom att följas upp av fler. Samtal där även skolornas studie- och yrkesvägledare, Johanna och Kari, deltog. Det som de successivt kom fram till var att Orsaskolan behövde involvera sina pedagoger i högre utsträckning för att kunna integrera gymnasiebesöket i undervisningen. På så sätt skulle det även bli en obligatorisk valkompetenshöjande aktivitet som alla elever skulle komma att del av. Det skulle också gynna de elever som av olika anledningar inte hade möjlighet att besöka Mora gymnasium vid andra tillfällen såsom *Öppna hus* och liknande. På Mora gymnasium reflekterade Kari och Lena, i sin tur, över skolans *Öppna hus*. De kom fram till att *Öppna husen*, även om de var välbesökta, inte alls gav samma kunskapsinhämtning som en skoldag i verkligheten. Aktiviteten var snarare var en lättsam och glädjefylld kväll.

Att pröva att erbjuda Orsaskolans elever en valkompetenshöjande aktivitet med ett tydligt informativt innehåll, dessutom på ordinarie skoltid, skulle visserligen innebära merarbete för både elever och personal. Men det skulle förhoppningsvis också generera i ett minskat antal tidiga program- och skolbyten som berodde på bristande valkompetens hos eleverna. De ville i alla fall få testa nu när de förstod att Orsaskolan var lika angelägen om att eleverna skulle hamna rätt. Så utifrån de två skolornas behov, önskemål och förutsättningar arbetade Johanna, Zue, Kari och Lena så småningom fram en pilotaktivitet som de utförde i maj. En gruppvägledningsaktivitet som genomfördes av både elever och personal från gymnasiet. Den utgick från att, på olika sätt, informera eleverna om olika program och deras innehåll utifrån ett opartiskt och icke marknadsförande förhållningssätt.

Den här aktiviteten kom att bli enormt uppskattad bland Orsaskolans elever. Något som blev tydligt i den enkätutvärdering alla de 52 eleverna fick göra.

Majoriteten av eleverna uttryckte efteråt att de tyckte att dagen hade varit både ”bra” och framförallt ”lärorik”. Nedan presenteras ett flertal andra elevers upplevelse av aktiviteten:

”Jag har fått en kunskap om gymnasiet och är förberedd på att speciellt det första året kan vara svårt.”

”Jag känner mig mer redo för vad som kommer att komma på gymnasiet.”

”Jag har lärt mig att alla betyg räknas. ”

”Det var bra att man fick fråga elever om hur de upplever gymnasiet. ”

”Det var lärorikt och spännande att få veta mer om sitt gymnasieval. ”

”Jag tycker den har varit lärorik och bra. Jag har fått en klarare bild av hur det är på gymnasiet. ”

”Nu vet jag vad det är jag har valt! ”

Den här aktiviteten genomfördes efter det att eleverna redan hade gjort sina preliminära gymnasieval. Samtidigt hade det inte varit möjligt att utföra den tidigare. Det upplevdes dessutom mer viktigt att först och främst ta reda på om den föll väl ut. I så fall skulle den kunna genomföras betydligt tidigare nästkommande läsår.

Samtidigt som aktiviteten utfördes, hade regionens *Elevantagningsenhet* öppett för eventuella ändringsval. Ett flertal elever som hade varit med på aktiviteten tog även chansen att göra det. De hade genom aktiviteten fått fördjupad kunskap om, att det val de först hade gjort inte alls var det som de hade tänkt.

När skolorna senare utvärderade aktiviteten, upplevde samtliga att den hade varit framgångsrik. Inte bara av eleverna utan även av personalen. Det genererade i, att det fastställdes, att den skulle komma att genomföras även för kommande läsårs niondeklassare. Då förlagd betydligt tidigare på läsåret. Likaså fanns en önskan från Orsaskolan om att på sikt knyta kontakt med andra gymnasieskolor inom projektet. Det i syfte att kunna samverka kring att kunna erbjuda elever som söker till andra skolor en möjlighet att få ta del av en liknande aktivitet som den här.

Ny kommunal handlingsplan för Orsaskolornas arbete med studie- och yrkesvägledning

Det var inte bara det nya samarbetet med Mora gymnasium som kom att utveckla skolans arbete med att öka deras elevers valkompetens. Orsaskolan utökade dessutom successivt antalet andra valkompetenshöjande aktiviteter under läsåret. Bland annat genom återkommande samtal med skolans studie- och yrkesvägledare, fler studiebesök på gymnasieskolor och mer integrering av tema *skola-arbetsliv* i undervisningen. Det sistnämnda gjordes genom ”Veckans yrke” och ”Veckans gymnasieprogram” som presenterades för alla elever på skolan. Under läsåret ordnades även en gymnasiemässa på Orsaskolan under slutet av läsåret samt att eleverna fick besök av representanter från olika branscher och utbildningsorganisationer.

Under samma period slutförde Johanna även den nya handlingsplan som skulle komma att gälla för samtliga Orsaskolors arbete med valkompetens från förskoleklass till årskurs nio. En handlingsplan som direkt efter färdigställandet, publicerades på kommunens hemsida.

I dokumentet var vikten av att varje skola arbetar för att elevens studie- och yrkesval inte skall begränsas på grund av kön förtydligat. Även delaktigheten av all personal var framträdande.

I handlingsplanen hade Johanna även hänvisat till ett uppslag av aktiviteter som personalen skulle kunna använda sig av i undervisningen. Aktiviteter som dessutom var anpassade till respektive årskurs.

Under avsnittet *Implementering och uppföljning (VERKSAMHETSPLAN Studie- och yrkesvägledning Läsåret 2016/2017, Möller, 2017)* hade det även förtydligats hur arbetet skall planeras och struktureras inför det nästkommande läsåret:

I samband med studiedagar vid terminsslut vt2017 skall arbets- och ämneslag ges utrymme till att mötas för att diskutera hur man, i respektive ämne och arbetslag, skall rusta eleverna och öka deras valkompetens. Detta ska ligga till grund för respektive skolas årshjul av ämnesövergripande aktiviteter inom studie- och yrkesvägledning, elevhälsoarbete och andra ämnesövergripande aktiviteter. Förslaget av insatserna skall vidarebefordras till den övergripande studie- och yrkesvägledningsgruppen, som ser över och beslutar omfattningen av de aktiviteter som skall genomföras under 2017/2018 i Orsa kommun (a.a., s.4).

Skolans arbete med integrering av de horisontella principerna

I samband med ett avstämningsmöte med projektledningen under våren 2017, beskrevs att skolan till viss del hade börjat komma igång med att integrera de horisontella principerna i verksamheten. Bland annat nämndes att de hade arbetat med FN:s barnkonvention för att öka medvetenheten hos eleverna om olikheter och rättigheter.

De hade också genomfört en könsuppdelad trygghetsenkät i alla årskurser. En enkät som hade analyserats av alla arbetslag. Analysen hade påvisat en relativt likartad upplevelse av trygghet och studiero bland de responderande flickorna och pojkarna.

Utöver det hade skolan även en temavecka på området *jämställdhet*. Elever i alla årskurser deltog i arbetet och målet med temaveckan var att skapa en förståelse för jämställdhet.

I de valkompetenshöjande aktiviteterna som skolan hade erbjudit eleverna hade personalen arbetat mer medvetet med att inkludera de horisontella principerna på olika sätt. Vid inbjudan till besök i klasserna efterfrågade skolan exempelvis föreläsare och informatörer med olika kön och härkomster.

Även när det gällde de informationsfilmer om yrken och gymnasieprogram som eleverna hade fått ta del av, hade Johanna varit noggrann med att välja enligt dessa principer. Framförallt hade hon strävat efter att hitta förebilder som hade valt otraditionellt. Hon hade även försökt se till att det fanns med representanter med olika härkomster.

Möte med kommunpolitikerna som avslutning på det första läsåret i projektet

Alldeles i slutet på det första läsåret i projektet kom Zue, Johanna och Lena att informera kommunens politiker. Dels om *Plugga klart 2*-projektet i sig men också om hur skolan hade arbetat med det under året. Syftet var framförallt att börja skapa en brygga mellan skolan och politikerna, så att skolan skulle kunna få mer stöttning och engagemang från dem under de kommande läsåren. Likaså börja grunda för det fortsatta arbetet efter projekttidens slut.

Efter mötet var känslan hos både Zue, Lena och Johanna att mötet hade varit framgångsrikt: ”Vi fick verkligen en mycket god respons. De ansåg att hela projektet hittills har varit en lyckad satsning och att det hade många viktiga ingredienser för vår verksamhet.”

Sammanfattning från utvärderingen av Orsaskolans första läsår i projektet.

Under det allra första projektutvärderingstillfället, där Zue, Lena och projektledningen deltog, blev det tydligt att skolan hade fått ett antal lärdomar med sig. Lärdomar som hade uppstått genom deras nya arbetssätt och tankegångar kring elever och rutiner. De hade bland annat börjat arbeta medvetet och förebyggande med en helt ny målgrupp elever. Det vill säga elever som de hade bedömt kunde vara i riskzon för framtida studieavbrott. Något som lyftes fram som väldigt positivt bland personal, elevdeltagare och deras vårdnadshavare. Framförallt då skolan, genom ett tidigt identifierande, direkt hade kunnat sätta in rätt åtgärder och rätt resurser till eleven.

Inför kommande läsår betonade Lena och Zue vikten av att alla behöver bli ännu mer noggranna med att direkt rapportera när någon elev uppfyller riskindikatorerna. Likaså att alla behöver ta ett ännu större ansvar för att ta sig tid att använda rutinen fullt ut. På så sätt kommer skolan successivt att kunna minimera att någon elev faller mellan stolarna.

Till skillnad från tidigare läsår hade de i högre omfattning upptäckt de elever som behövde hjälp med struktur för sina studier. Likaså hade de kunnat hjälpa dem i ett tidigare skede. Tack vare det hade de också kunnat sätta in de resurser och gett eleverna den hjälp som behövts för att komma in på en gymnasieutbildning. Personalen hade även arbetat mer medvetet med att ge eleverna extra stöd inför själva gymnasievalet. Det genom att stärka dem, så att de skulle få en ännu bättre möjlighet att bli behörig till den gymnasieutbildning som de själva önskade gå.

Att inkludera en medvetenhet om de horisontella principerna i skolans arbete var också något som de upplevde att de hade kommit igång med tack vare projektet. Bland annat hade de börjat göra *Studieverkstaden* tillgänglig för alla elever. Mycket tack vare att de hade blivit mer medvetna om vilka elever som faktiskt är i *Studieverkstaden* utifrån kön, bakgrund och eventuell funktionsnedsättning. Men också studerat om det stämde överens med elevernas behov.

De har även börjat ha könsuppdelade enkäter och framförallt börjat analysera resultaten utifrån respektive kön. Zue och Lena upplever vidare att de har blivit mer noga med att integrera de horisontella principerna i skolans valkompetenshövande arbete. Exempelvis tog de och granskade det gymnasieinformationsmaterial som skolan tidigare hade köpt in till alla elever i årskurs nio. En upptäckt de hade gjort var att de bilder som fanns kopplade till respektive program, förstärkte könstraditionella val. Det ledde till att de valde att fastställa att de, under det kommande läsåret, skulle ha ett annat material.

De berättar också att de har blivit mer medvetna om att efterfråga representanter från båda könen. Särskilt när de har bjudit in gäster från arbetslivet, besökt någon arbetsgivare eller besökt någon gymnasieskola. Det är något de vill fortsätta att utveckla det kommande läsåret genom att bjuda in representanter som har gjort könsbrytande val. På så sätt kan deras elever få förebilder som har valt otraditionellt och skolan får en naturlig koppling mellan projektets resultatmål två och tre. I skolans fortsatta arbete med att de horisontella principerna kommer all personal att ha en uppstart kring principerna i samband med höstterminens intåg. De kommer också att få handledning och processtöd av Mirak Adviser AB. Skolan kommer dessförinnan att göra en kartläggning, vars innehåll kommer att ligga till grund för framtagning av en uppdaterad lika-behandlingsplan. En plan som också kommer att inkludera förslag på aktiviteter. Det har också planerats att starta upp läsåret med att påminna om vikten av skolans vision och hur de skall arbeta med den.

Vidare kommer det att hållas en studiecirkel kring Bo Hejskovs bok *Beteendeproblem i skolan*.

Det skall göras i syfte att ”öka förståelsen för människors olikheter och samtidigt skapa en gemensam grundsyn i förhållningssätt i personalgruppen”.

För att kunna effektivisera det direkta projektarbetet kommer även vissa justeringar att göras i projektgruppen utifrån roll och ansvar. Gruppen kommer därför fortsättningsvis att bestå av elevhälsoteamets funktioner och inkludera båda skolledarna. *Plugga klart 2* kommer att bli en stående punkt på elevhälsoteamets dagordning där Zue kommer att bjudas in att lyfta projektrelaterade punkter. Gruppen kommer dessutom att arbeta mer aktivt med resultatmål och lokala mål. De kommer därför att bjuda in Qristina och Maria till de mötena i de fall deras kompetens upplevs särskilt viktig att ha med. Vidare kommer Lena att avsluta sin skolledartjänst och kommer att efterträdas av Christine Alexandersson.

I utvärderingen framkom vidare att skolans samarbete kring projektet på en högre nivå i kommunen inte hade varit så tydligt som skolan hade haft ett behov av. Det fastställdes därför att skolledare Christine och Zue, från och med läsårsuppstart hösten 2017, skall ha månadsvisa möten med skolchef Mattias. På så sätt kommer de att tillsammans kunna arbeta fram goda strategier för att stärka Orsaskolans arbete i projektet.

Gällande *Studieverkstaden*s fysiska miljö, vilken redan i uppstarten av projektet uttrycktes var i ett stort behov av att förbättra ur ett tillgänglighetsperspektiv, beskrivs ”att det har gått jättebra”! Arbetet utfördes av tre elever och Zue under skolans *Kreativa dagar* alldeles i slutet av läsåret. Ambitionen de hade var, att tillsammans skapa en mer harmonisk och studiemotiverande miljö genom att ta större hänsyn till både ljus- och ljudintryck. De spacklade och målade om de gamla tegelväggarna, den stora spegeln och anslagstavlan likaså. De köpte nya gardiner och gröna växter till de nyputsade fönstren. Och för att komma åt problemet med de skrapande stolarna satte de fast tennisbollar på stolsbenen, ”och vips hade vi lyckats få bort det störande ljudet så fort någon rörde sig!” Skolans *Studieverkstad* hade därmed fått en ny skepnad. Zue berättar att både arbetet och resultatet blev en framgång: ”Tillsammans gjorde vi ett väl genomfört arbete som verkligen har uppskattats av alla på skolan.” Det här bekräftades också av Nora, en av de elever som var med och gjorde en stor arbetsinsats: ”Många elever upplever miljön ljusare och ljuvligare nu och att det blir en gladare vardag här”. Bättre feedback kunde skolan knappast få.

Orsaskolans utvärdering påvisade sammanfattningsvis, att skolan har fått med sig många goda erfarenheter som de kommer att kunna bygga vidare på under kommande läsår. Lena beskriver att hon ser, att det som har bidragit till att skolan så framgångsrikt genomfört det första projektåret är, ”en direkt effekt av att skolan samtidigt varit med i *Plugga klart 1*”. All personal har, samtidigt som har Zue fångat upp elever i *Studieverkstaden*, arbetat med gemensamt förhållningssätt och bemötande: ”Det kom att bli byggstenen som gjorde att hela projektet har gått så bra på Orsaskolan. Att alla på skolan arbetat med *Visionen* och det gemensamma förhållningssättet.” Lena och Zue kan också konstatera, att de redan nu har sett tydliga tecken på att projektarbetet faktiskt har gjort en synbar och positiv skillnad för eleverna. Zue menar, att det är en faktor som förstärker värdet av skolans deltagande i projektet och ger ytterligare motivation i det fortsatta arbetet:

Man känner verkligen att eleverna har varit tacksamma för den hjälp och stöttning de har fått, så det har varit ett stimulerande och väldigt tacksamt arbete. Jag har också fått extra tack från vårdnadshavare som har uppskattat projektet. Visst har vissa elever haft sina ”ups and downs” i sina studier, men som helhet har de positiva delarna övervägt. Och det är trots allt det som är det viktigaste.

Det andra läsåret i projektet

Med en nyrenoverad *Studieverkstad* startade Orsaskolan upp det andra läsåret i projektet genom att direkt börja erbjuda nya elever deltagande i *Plugga klart 2*. Många av de elever som var aktuella för en plats i projektet, hade redan varit i *Studieverkstaden* under föregående läsår. De hade dock inte haft åldern inne för att kunna skrivas in i projektet förrän nu. Det fanns också några elevdeltagare kvar från föregående läsår som fortsatte att vara inskrivna även under det här läsåret.

I likhet med föregående läsår hade Zue fortsatt ansvar för elevdeltagarna i *Studieverkstaden* medan Maria och Simon ansvarade för de övriga eleverna.

Eleverna i *Studieverkstaden* uppskattade förresten direkt den nya studiemiljön. Flera av dem uttryckte för Zue hur ”bra och fint” de tyckte att det hade blivit i jämförelse med hur det såg ut innan. Och trots högre tryck av elever i *Studieverkstaden* jämfört med föregående läsår kunde även Zue och hennes kollegor snabbt konstatera, ”att de höga skrapljuden från stolarna och borden nu är ett minne blott”.

En annan förändring på skolan var att den nya skolledaren Christine hade påbörjat sin tjänst, medan Lena hade påbörjat sin nya tjänst som gymnasiechef i Mora kommun.

Orsaskolans interna arbete med att öka elevernas valkompetens intensifieras

Det nya läsåret hann knappt börja innan Johanna och Zue fick resa ner till Falun. De var inbjudna till den regionala skolledarkonferensen som hade anordnats för samtliga *Plugga klart*-skolors skolledare. Anledningen till att de hade bjudits in var för att, tillsammans med Lena och Kari på Mora gymnasium, föreläsa om deras projektriktade samarbete kring att öka elevernas och de presumtiva elevernas valkompetens. Det hade nämligen kommit signaler till oss i projektledningen om att det fanns ett stort intresse från andra projektskolor. Skolor som ville få ta lärdomar av hur Orsaskolan och Mora gymnasium hade lyckats så väl i deras samverkan kring valkompetens över skolformerna.

Responsen från åhörarna var god efter föreläsningen. Flera uttryckte att de hade fått inspiration av att ha fått lyssna till dem. Det var dessutom många som uttalade, att de gärna såg, att liknande samarbeten skulle knytas i deras hemkommuner. Något som det skulle visa sig senare, även blev verklighet!

Vid samma heldagskonferens deltog även Skolverkets Sara Dahl, expert på Enheten för skola och arbetsliv. Hon var särskilt inbjuden för att berätta om Skolverkets och Arbetsförmedlingens processutbildning *Utbildningspaketet skola-arbetsliv*. En utbildning som främst riktar sig till pedagoger, men till viss del även till skolledare och studie- och yrkesvägledare.

Processutbildningen berättade Sara, syftar främst till att påvisa hur studie- och yrkesvägledning kan integreras i undervisningen genom olika enkla verktyg. Genom det kan all personal bidra till, att eleverna kan göra mer underbyggda val.

Samtliga *Plugga klart 2*-skolor erbjöds, i samband med Saras föreläsning, att få ta del av utbildningen. Och två personer som direkt såg möjligheten, och även anmälde intresse om att låta personalen få genomgå utbildningen, ja det var skolchef Mattias och Christine! Det blev också startskottet för en tät kontakt med Skolverket under hela läsåret. Framförallt med David Folke, undervisningsråd på Skolutvecklingsavdelningen på Enheten för skola och arbetsliv. Med hjälp av honom kunde de planera för det kommande arbetet och den kommande processutbildningen.

På plats på Orsaskolan igen lät Johanna alla elever i årskurs nio skriva ett brev till henne under deras svensklektioner. Ett brev där de fick berätta om sig själva och om sina intressen. Likaså vad de tycker är lätt och svårt i skolan samt berätta om de har några funderingar inför det kommande gymnasievalet. Den tanke Johanna hade med att låta eleverna skriva det här brevet, var främst för att hon skulle kunna samla in just kunskaper om varje elevs tankar kring utbildningar och yrken:

Många har reflektioner och intressen och det vill jag kunna fånga upp och därefter anordna studiebesök utifrån dem. Min tanke är nämligen att, så tidigt som möjligt på läsåret, skapa olika studiebesöksgrupper. Både till Mora gymnasium och också till de andra gymnasieskolorna i regionen och låta eleverna göra ett besök på något program till att börja med, under liknande former som vi genomfört förra läsåret. Jag tror som sagt, att om vi kommer i gång med något som alla får göra, för det skall vara obligatoriskt, så är det lättare att få iväg dem i egna grupper på fler besök. Och likadant skulle vi kunna tänka kring studiebesök på arbetsplatser.

En annan önskan som fanns från Orsaskolan var att skapa en mer riktad programsamverkan mellan olika gymnasieskolor. Tanken med den samverkan var att bjuda in representanter från olika gymnasieprogram. Representanterna skulle sedan kunna hålla i lektioner med eleverna. På så sätt skulle Orsaskolans elever få prova på hur en lektion på gymnasienivå kan gå till. I arbetet med att bjuda in de representanterna fanns en tydlig strävan från Johannas sida att det skulle vara representanter som var i minoritet på respektive program. Det för att eleverna skulle få möjlighet att träffa de som hade valt otraditionellt. Men trots ett gediget arbete av Johanna, kunde det konstateras att det var svårt att få gymnasieskolorna att se värdet i en sådan samverkan. Det handlade dels om brist på tid och dels om ekonomi. En annan anledning en del gymnasieskolor såg till att en samverkan ej var intressant var, att alltför få elever från Orsaskolan generellt sett söker sig till deras gymnasieskola. Men även om Orsaskolan inte fick det gensvar de hade hoppats på så uppstod en del andra samverkansformer, där eleverna genom olika aktiviteter fick möjlighet att öka sin valkompetens. Aktiviteter som enligt Johanna blev desto mer lyckade:

ÄUC har varit här flera gånger och träffat åttorna. Vi har också gjort studiebesök på Hagsjö mejeri. Även den aktiviteten riktade sig till våra åttor. Ett par gånger i månaden är det dessutom någon från arbetslivet här. Detsamma gäller från olika utbildningsanordnare. Åttorna har även fått arbeta med Ung Företagsamhets läromedel *Se möjligheterna* och fått träffa representanter från skidgymnasiet i Malung. Så har vi förstås den årliga *Catwalken* på Mora gymnasium för dem också. I höstas så blev även årskurs sju inbjudna till den. Och i samarbete med Mora gymnasium kommer vi att göra en förändring till att fortsättningsvis bjuda in just årskurs sju in till *Catwalken* och årskurs åtta till en fördjupad rundvandring där. För årskurs nio kommer det att erbjudas en fördjupad informationskväll plus besök på program.

Även niorna hade enligt Johanna erbjudits en hel del valkompetenshöjande aktiviteter som hade genomförts i samverkan med Mora gymnasium, ÄUC, Mora lasarett och Arbetsförmedlingen: ”Den sistnämnda aktören har pratat om den regionala arbetsmarknaden med eleverna”. Johanna lyfter även andra fina samarbeten som skolan har haft under läsåret. Både med polisen och med Grönklittsgruppen. De har besökt skolan kontinuerligt under läsåret och träffat skolans elever. Utöver det har Johanna startat en SYV-blogg i syfte att sprida information. Inte bara till elever och vårdnadshavare utan till alla som vill ta del av Orsaskolans arbete med valkompetens. På bloggen har hon samlat alla valkompetenshöjande aktiviteter och insatser som har gjorts liksom de som kommer att genomföras med eleverna. En blogg som förresten knappt hann offentliggöras innan den fick stor uppmärksamhet. Särskilt bland de deltagande skolorna som uttryckte en stor uppskattning till initiativet!

Ett valkompetenssamarbete fortsätter...

I och med att gruppvägledningsaktiviteten som genomfördes på och i samverkan med Mora gymnasium blev så lyckad som den blev, var det en självklarhet att den skulle genomföras även det här läsåret. I likhet med föregående läsår var det Zue och Johanna som, tillsammans med delprojektledarna Kari och Lena på Mora gymnasium, planerade aktiviteten. En strävan från föregående år var dock att tidigarelägga aktiviteten det här läsåret, så att den skulle infalla i god tid innan ändringsvalsperiodens stängning. Något de även lyckades med.

En annan förändring som gjordes var att uppdatera den enkät som eleverna fick besvara förra året. Det för att eleverna även skulle kunna ange kön. På så sätt skulle de kunna se eventuella könsmönster i analysen. Något som de inte hade kunnat göra utifrån föregående års enkät eftersom den frågan saknades.

Under vecka tolv var det således dags för eleverna att, i olika omgångar, åka tillsammans med Johanna och Zue för att ta del av valkompetensaktiviteten. Elevenkätens första fråga ställdes i anslutning till att de 23 flickorna och 23 pojkarna anlände till Mora gymnasium. De resterande frågorna fick de besvara direkt efter att aktiviteten var genomförd.

Enkäten innehöll en blandning av skalfrågor och frågor med fritextsvar. Det fanns även en fråga med svarsalternativen ”Ja” och ”Nej”. Nedan presenteras utdrag från den sammanställning som gjordes av enkätsvaren i samband med att aktiviteten var genomförd:

Hur säker är du på det gymnasieval du har gjort? (Markera på skalan från 1–10 där 1 är ”Väldigt osäker” 5 är ”Ganska säker” och 10 ”Helt säker”).

Flickornas sammanlagda medelvärde är 7,26 och pojkarnas sammanlagda medelvärde är 8,39.

Hur har du upplevt den här dagen? (Fritext)

Fjorton av de deltagande flickorna beskriver att de upplever att dagen har varit ”bra”. Alla av dem ger också en förklaring till vad som de tycker varit bra med den här dagen. Många av dem beskriver exempelvis att dagen har varit bra eftersom att den gjort dem mer säkra i sitt gymnasieval, att de har fått lära sig mer om det program de har sökt samt att de har fått mer kunskap om de andrahandsval de har gjort. Några av de här flickornas svar var:

”Den har varit väldigt bra då jag har fått svar på frågor jag undrat över. Jag har även blivit mer säker på mitt val.”

”Det var väldigt bra och roligt att ta reda på viktig information. Dessutom vet jag ju nu att jag måste kämpa på med allt nu.”

”Det är mycket bra och jag har lärt mig mycket saker om barn och fritid som jag inte visste om.”

Fem flickor har svarat att de upplever att dagen har varit ”lärorik” och sju av flickorna använder ordet ”intressant” för att beskriva deras upplevelse. Några av dem var:

”Lärorikt. Jättebra att man får chansen att besöka linjen och höra vad andra elever som går på skolan tycker.”

”Intressant och lättare att välja för att jag har fått lyssna på elever som berättat deras sida.”

”Den var intressant eftersom jag fick användbar information om linjen jag valt. Även roligt att träffa elever från olika linjer.”

Tre av flickorna uttrycker att de inte upplever att dagen har varit bra. En av dem beskriver att dagen har varit ”tråkig”. De andra två flickorna beskriver deras upplevelse av dagen enligt följande:

”Sådär. Var ganska tjattigt och jag blev ännu mer osäker på mitt val.”

”Hade varit bättre om man bara besökte det man ville gå.”

Samtliga av de deltagande pojkarna använder positiva uttryck i sina beskrivningar av hur de har upplevt dagen. Tre av dem tillägger dock att de skulle vilja ”träffa fler elever” eller ”besöka fler klasser”. Femton av dem beskriver att de upplever att dagen har varit ”bra”.

Alla av dem ger, i likhet med flickorna, även en beskrivning av vad som de tycker har varit bra. Många av dem beskriver att dagen har varit bra eftersom att den gjort dem mer säkra i sitt gymnasieval, att de fått lära sig mer om det program de har sökt men också mer om det andrahandsval som de har gjort. Några av de här pojkarnas svar var:

”Den har varit bra, intressant och rolig. Det har även varit jättebra när eleverna pratat för de berättar bra. Jag har blivit bra omhändertagen.”

”Den var bra och jag har fått många positiva vibbar om programmet jag sökt.”

”Bra! Och jag skulle vilja ha ännu fler elevexempel.”

Totalt åtta pojkar har använt ordet ”intressant” som ett av flera ord för att beskriva dagen. Sex av pojkarna har använt ordet ”roligt” som ett av orden i sin beskrivning. Två av de pojkarna beskriver dagen enligt följande:

”Den här dagen har varit väldigt intressant och det var väldigt roligt att höra vad folk tycker om samhällsprogrammet.”

”Den här dagen har varit intressant och fordon är linjen jag vill gå på.”

Vad är det viktigaste du tar med dig idag? (Fritext)

Tre av flickorna och tre av pojkarna anger att det är själva informationen som de har tagit del av som är det allra viktigaste de har fått med sig. En av pojkarna uttrycker, trots att det var så mycket information den här dagen, ”att det ändå var roligt”.

Nästan en tredjedel av flickorna beskriver att de tar med sig, att det är viktigt att välja det man själv vill och/eller att de har blivit mer säkra i det val de har gjort.

En flicka och drygt en tredjedel av pojkarna lyfter den nyvunna kunskapen om betygens betydelse för att kunna komma in på det program man vill som mest värdefull. En pojke beskriver att han även har fått ”en förståelse för att jag måste jobba upp mina betyg”.

En tredjedel av pojkarna beskriver att det viktigaste de tar med sig från den här dagen, det är att de har fått en förståelse för att det är viktigt att man är säker på det val man gjort. Några av dem förtydligar dessutom att de själva har blivit säkrare i sitt val tack vare dagen. En upplevelse de delar med två av flickorna.

Resterande delen av pojkarna lyfter informationen i sin helhet som bra. En av dem berättar att det viktigaste han tar med sig från dagen är ”att ha fått veta mer om hur allt är uppbyggt och vad eleverna som går på programmet tycker”.

Fyra av flickorna lyfter värdet av att ha fått med sig viktig information från de gymnasieelever som var med de här dagarna. En av dem beskriver, att hon nu har fått kunskap om ”att man ska förbereda sig att ta eget ansvar och gå på alla lektioner och visa på lektionen att man är engagerad.” En annan flicka tar med sig kunskaper om ”hur deras dagar är och vad de gör”. En pojke uttrycker att han har fått en fördjupad förståelse för vilka olika sorters ”matte som finns” på gymnasiet.

Avslutningsvis beskriver en elev som hade varit lite osäker innan och om den verkligen skulle följa med på den här dagen överhuvudtaget, att valet att delta trots allt var rätt: ”Nu har jag lärt mig nya saker och jag älskar mitt program mycket och jag är så glad att jag kom.”

Hur säker är du efter den här dagen på ditt gymnasieval? (Markera på skalan från 1–10 där 1 är ”Väldigt osäker” 5 är ”Ganska säker” och 10 ”Helt säker”).

Flickornas sammanlagda medelvärde är 6,60 och pojkarnas sammanlagda medelvärde är 8,52.

Finns det program som du allra helst vill gå på Mora gymnasium? (”Ja” eller ”Nej”)

Sjutton flickor har svarat ”Ja” och sex stycken flickor har svarat ”Nej”.

Tjugotvå pojkar har svarat ”Ja”. Ingen elev har svarat ”Nej”. En pojke har skrivit ”Nja”.

Om du svarat ”Nej” på föregående fråga, vilket program skulle du helst vilja gå? (Fritext)

De svar som inkom på den här frågan var: Humanistiska programmet, Stylistprogrammet (två elever), Restaurang och livsmedelsprogrammet inriktning konditori, Estetiska programmet inriktning dans, Teknikprogrammet inriktning spelutveckling samt Naturbruksprogrammet.

...och ett nytt valkompetenssamarbete blir till!

Utifrån den goda erfarenhet som både Zue och Johanna hade gjort av samarbetet kring valkompetens med Lena och Kari på Mora gymnasium såg de en möjlighet att, under det här läsåret, utöka samverkan med andra gymnasieskolor. Framförallt i syfte att de elever som söker sig till andra gymnasieskolor än till Mora gymnasium också skulle få ta del av en valkompetenshöjande aktivitet i likhet med den på Mora gymnasium. Då ett tiotal av Orsaskolans niondeklassare i snitt per år söker sig till Älvdalens Utbildningscentrum (ÄUC), även det en *Plugga klart* 2-skola, valde de att kontakta det gymnasiet först. Det för att se hur ÄUC skulle ställa sig till det. Mottagandet de fick var minst sagt positivt: ”Ja, de blev jätteglada över att vi hörde av oss och ville absolut att vi skulle samarbeta kring det här! De hade nämligen hört vår och Mora gymnasiums presentation på konferensen i höstas, så de visste precis vad vi pratade om.”

Tack vare den fina responsen bokades därför även ett första mötestillfälle med ÄUC:s biträdande rektor Fia Staffan och studie- och yrkesvägledare Gun-Britt Emanuelsson in. Det kom att bli en hel del kontakt mellan de två skolorna under våren och ett intensivt gemensamt planerande. Ett samarbete som snart resulterade i att de första sju eleverna kunde åka dit med Johanna och Zue för att ta del av den valkompetenshöjande aktiviteten som hade förberetts för dem. Och utöver att försöka tillgodose Orsaskolans önskemål om elevrepresentanter från båda könen, hade Fia och Gun-Britt dessutom ordnat med en liknande elevutvärdering som den som Mora gymnasium hade tagit fram. En enkät som även var könsuppdelad.

Den skriftliga utvärderingen som kom att genomföras direkt efter elevernas besök, kom att påvisa flera positiva inslag i elevernas upplevelser av dagen. Samtliga respondenter angav exempelvis att de upplevde att dagen hade varit bra, intressant och/eller lärorik. En elev förtydligade sitt svar gällande sin upplevelse av dagen enligt följande:

”Lärorik och intressant men också lite nervöst. Det kändes bra att få komma hit och se hur det är och ser ut.” En annan elev uttryckte: ”Jag har haft en jättebra dag men känt mig lite liten.”

På frågan om vad det viktigaste eleverna tar med sig från dagen handlade mycket i respondenternas svar om att den information de hade fått hade varit det allra bästa med dagen. För en del hade dagens aktivitet även gjort dem säkrare i sitt gymnasieval. Några av de svaren var:

”Dom flesta frågorna har jag fått svar på.”

”All information om linjen jag är intresserad av.”

”Att mitt val är helt rätt.”

Med anledning av att det dels blev en sådant fint gensvar från Fia och Gun-Britt och också ett så positivt resultat av ett helt nytt samarbete mellan de två skolorna fanns en förhoppning, hos både Johanna och Zue, om att samverkan skall fortlöpa även nästa läsår.

Band till Stiernhööksgymnasiet börjar också att knytas

Efter att besöken på Mora Gymnasium och ÅUC var gjorda åkte Zue, tillsammans med delprojektledarna Lena och Kari från Mora gymnasium, ner till Rättvik för ett dagsbesök på Stiernhööksgymnasiet. Det var Stiernhööksgymnasiets delprojektledare Lottie Knutsson som hade ordnat med ett program för dagen. En dag som enligt Zue gav en fin möjlighet för de tre projektskolornas delprojektledare att byta erfarenheter med varandra. Syftet med mötet var även att finna samverkansområden inom projektet. Framförallt se över möjligheterna att kunna skapa en samverkan kring de elever från Orsaskolan som söker till Stiernhööksgymnasiet. För Zues del var det även viktigt att få en ökad kunskap om en gymnasieskola som ett antal av hennes elever söker till varje år.

I efterhand upplevde Zue att besöket ”gav många bra inputs och inspiration” som hon kunde ta med sig tillbaka till Orsaskolan. Vidare upplevde hon, att deras lokaler var ”våldigt fina med mycket medvetna och harmoniska färgval. Likaså att det fanns ett tydligt fokus på miljö med mindre kompoststationer och liknande runtom på hela skolan”.

Att det kommer att bli en fortsatt dialog mellan Orsaskolan och Stiernhööksgymnasiet under nästa läsår är därför högst troligt. Särskilt med tanke på hur lyckat besöket blev.

Och Gymnasiemässan återkommer i ett storformat!

Föregående läsår var det första året som Orsaskolan, tack vare Johanna, arrangerade en gymnasiemässa. Till det här läsåret hade hon utvecklat den i flera led vilket hade genererat i att den kom att vara i ett betydligt större format än förra läsåret. Bland annat med fler utbildningsanordnare. Totalt tretton av sexton inbjudna gymnasieskolor var med och bidrog till att det blev ”en bra aktivitet som eleverna fick möjlighet att ta del av”.

Aktiviteten genomfördes en kväll i maj. Den huvudsakliga målgruppen var elever i årskurs åtta och deras vårdnadshavare. Till dem hade dessutom en särskild inbjudan skickats. Att det skickades till just elever och vårdnadshavare i årskurs åtta hade att göra med, att aktiviteten var obligatorisk för deras del. Elever i årskurs sju och nio var också välkomna den här kvällen, men för dem var det ej obligatoriskt. Och det var minst sagt många av dem som valde att komma den här kvällen. Något Johanna kände en stor glädje över:

Ja det var en jättebra uppslutning både av elever och vårdnadshavare. Under kvällen framkom det, att det var uppskattat av eleverna. Samtidigt upplevde några även att det var lite omtumlande att det fanns ett så stort utbud. Vårdnadshavarna uttryckte också att de tyckte det var toppen och jag upplevde att de var engagerade. Något jag tror kan ha berott på att det blev en närhet till kunskap på ett annat sätt. Att vårdnadshavarna och eleverna fick träffa skolorna och deras representanter på hemmaplan. Och det märktes verkligen på eleverna. De gick ju runt och ställde en massa frågor. Ja det kändes som att det blev bra för dem och de kunde känna sig trygga just för att de var på sin egen hemmaplan.

Johanna hann även fånga in flera av gymnasieskolornas representanters upplevelser av mässan. Även där var tongångarna positiva berättar Johanna: ”Ja absolut. Många upplevde att det hade varit otroligt lärorikt och trevligt.”

Orsaskolans pedagog Christel såg också till att eleverna i samtliga klasser i årskurs åtta, efter det att gymnasiemässan var genomförd, fick möjlighet att lyfta sina upplevelser av aktiviteten. Där framkom också upplevelser av positiv karaktär. Vissa utbildningsanordnare fick dessutom extra beröm för sina upplägg. Det blev även tydligt att det hade blivit lite överväldigande för vissa elever. Att det fanns ett större utbud att välja mellan än vad de hade kunnat tro. Nedan presenteras ett flertal av de upplevelser som lyftes:

”Bra när elever är med och presenterar.”

”Bra om man inte vet vilket program man ska välja.”

”Blev svårare med så många val.”

”Bra att få veta mer om det man är intresserad av.”

”Beslutsångest när det fanns så mycket att välja på.”

”Bra att de kom till oss.”

”I det stora hela var det bra.”

”Bra att helt nya skolor var med.”

Att gymnasiemässan skall få fortlöpa utifrån samma upplägg även nästa läsår var en samstämmig upplevelse efteråt. Förhoppningsvis kommer samtliga gymnasieskolor i Dalarna ha möjlighet att delta då. Det skulle i så fall innebära att alla av regionens gymnasieanordnare kommer att finnas tillgängliga för Orsaskolans elever. Och dessutom på elevernas hemmaplan!

Johanna upplevde dock, trots framgången, att det finns ännu mer att utveckla till kommande läsår: ”Ja, inför nästa år har jag tänkt att medarrangörerna, det vill säga de gymnasieskolor som kommer till oss, skall vara mer involverade.”

Att ordna gymnasiemässan under sista veckan av omvalsperioden är också en tanke Johanna har. Syftet med det är enligt henne själv att ”få fler elever i årskurs nio att göra ett frivilligt besök”.

En fortbildning kring att öka skolnärvaro

Under läsåret gick bland annat Zue och Christine en fortbildning arrangerad av Gothia Fortbildning. Innehållet i den var främst inriktat på att ge fördjupad kunskap och värdefulla verktyg att kunna använda i arbetet med att förebygga frånvaro. Men också för att få elever med långvarig frånvaro, att komma tillbaka till skolan igen och nå kunskapsmålen. En av föreläsarna var Martin Karlberg, universitetslektor vid Uppsala universitet. Han pratade, utifrån ett forskningsperspektiv, bland annat om bakgrundsorsaker till långvarig frånvaro.

Martin lyfte även olika effektiva insatser som en skola kan tillämpa för att förebygga skolfrånvaro, men också i syfte att få tillbaka de här eleverna till skolan igen.

Utöver honom föreläste Malin Valsö, legitimerad psykolog och skolutvecklare. Hon redogjorde för vad det är som gör att elever med NPF löper större risk att fastna i långvarig frånvaro. Malin berättade också vad en skola kan göra för att förebygga att det sker. Därefter redovisade hon för hur man som skola kan upptäcka de första tecknen på oroväckande skolfrånvaro. Likaså vilka riskfaktorer som man kan vara observant på när det gäller elever med NPF. Hon gav även förslag på insatser som man som skola kan göra för att förebygga skolfrånvaro och vilka stora vinster insatserna i sin tur kan leda till för den enskilda eleven.

En annan av föreläsarna under utbildningen var författaren Marit Sahlström. Marit berättade om onlinemetoden *Oneeighy*. En metod som Stockholms Stadsmission har använt sig av under flera år i syfte att stödja elever med långvarig skolfrånvaro att kunna komma tillbaka. Inte bara till skolan utan även till ett socialt sammanhang. Marit pratade vidare om betydelsen av förhållningssätt och god kommunikation samt beskrev ett antal framgångsfaktorer.

Efteråt upplevde både Zue och Christine att utbildningen hade varit väldigt givande. Inte bara sett till den kunskapsinhämtning de gjorde, utan också till de ”konkreta verktyg” de fick med sig till sin egen verksamhet.

Utvärdering av skolans riskfaktorrutin

Under läsåret fick Orsaskolans personal möjlighet att utvärdera den riskfaktorrutin som hade tagits fram och arbetats med under läsåret. Utvärderingen var muntlig och det var arbetslagsledarna som ansvarade för att genomföra den med respektive arbetslag.

Utvärderingen påvisade, att personalen upplevde att riskfaktorerna var relevanta och att själva rutinen var bra. De ville därför inte ändra något genom att ta bort eller lägga till något. Den generella upplevelsen var också att den fungerade bättre och bättre i hela verksamheten. Något Zue och Johanna reflekterade över kunde bero på, att de två numera är med i skolans elevhälso-team: ”Ja, tack vare att vi från och med det här läsåret är med i EHT så får vi snabbt information. Och det blir även en naturlig koppling i informationsvägarna gällande våra elever.”

En pilotsatsning kring matematik startar upp i syfte att öka elevernas måluppfyllelse

Redan under den senare delen av höstterminen synliggjordes att det behövde vidtas åtgärder i matematik för eleverna i årskurs nio. En hel del insatser hade visserligen redan gjorts, men de hade inte upplevts var tillräckliga. Samtidigt hade Zue identifierat, att en gemensam nämnare för de flesta elevdeltagare i projektet var, att de hade svårt för matematikämnet. De eleverna hade därmed även svårt att nå måluppfyllelsen i det ämnet. Hon valde därför att ta upp det på ett EHT eftersom hon såg att det fanns ett större behov av stöd i ämnet än vad det fanns möjlighet att erbjuda enkom i *Studieverkstaden*.

Maja, en av de ansvariga pedagogerna, fann en tvådagarsutbildning där fokus framförallt var på lärande i matematik för elever med svårigheter. En utbildning som hon kom att gå tillsammans med kollegan Anki. De kunskaper som Maja och Anki inhämtade där, resulterade i att de två gjorde en pilotsatsning genom att starta upp *mattegruppen* för eleverna i nian.

Ett tiotal elever som var i riskzon för att inte klara måluppfyllelsen i ämnet kom att ingå i den här gruppen under våren 2018. Elever som skolan även såg hade goda möjligheter att kunna klara av ett godkänt betyg i slutet av vårterminen bara de fick den här hjälpen.

Det upplägg som kom att göras var, att eleverna som kom att ingå i *mattegruppen* fick ett extra lektionspass med matematik per dag. Eleverna fick även tillgång till ett anpassat digitalt läromedel som hade köpts in tack vare den utbildning Maja och Anki hade gått. Ett material som flera av eleverna i *mattegruppen* uttryckte för Zue att ”det var riktigt bra”.

I slutet av terminen kom så resultatet från den här satsningen. Ett resultat som påvisade att de flesta av de deltagande eleverna hade lyckats klara måluppfyllelsen i ämnet. Mycket tack vare att Anki och Maja, hade gjort en stor insats för att lyckas med satsningen.

Det beslutades även att det digitala läromedlet kommer att köpas in till skolan så att det blir tillgängligt för elever i alla årskurser kommande läsår. Genom det kommer fler elever att kunna bli mer förberedda på vilka matematikkunskaper som faktiskt krävs på gymnasiet.

Kommunmöte gällande *Plugga klart 2*

I mitten av mars besökte skolchef Mattias och vice ordföranden i lärandeuskottet, tillika gymnasienämndsrepresentanten Gunilla Elings Friberg, Orsaskolan för det obligatoriska kommunmötet inom projektet. De gjorde det i syfte att, tillsammans med Christine, Zue, Johanna och Region Dalarnas projektledning, se över den kommande implementeringen av projektet i kommunen. Under den här halvdagen som för övrigt bestod av ett gediget program, kom en mängd tankar och visioner inför framtiden upp. Nedan presenteras en kortare sammanfattning av de anteckningar som gjordes under mötet sorterade utifrån respektive huvudområde:

Risikfaktorer/Risikfaktorrutin

Både Zues och Christines upplevelse är att Orsaskolan, tack vare skolans projektmedverkan, har en bra och väl inarbetad riskfaktorrutin. En rutin som även upplevs som ”väl förankrad och implementerad i personalgruppen och dessutom länkas väl till ett av projektets viktigaste huvudområden. Det vill säga identifiera elever tidigt, för att snabbt sätta in förebyggande åtgärder.” Mattias berättar att kommunen har kommit en bra bit på väg även på de övriga av kommunens skolor: ”Vi upptäcker elever i riskzon tidigare nu, även i de lägre åldrarna. Mycket tack vare trafikljusmetoden som numera finns ända ner på förskolenivå. Men också tack vare att vi gör extra anpassningar tidigare och dessutom utvärderar våra extra anpassningar”.

Den generella upplevelsen hos samtliga mötesdeltagare är, att det förebyggande arbetet är avgörande för, att kommunen skall kunna få till ”en skola för alla”. Här lyfts bland annat överlämningen från årskurs sex som avgörande, liksom värdet av att titta på arbetsmiljön: ”Den är så viktig. Pedagoger bör kanske byta miljö med varandra och samverka med varandra för att få en förståelse. Likaså ge varandra goda exempel. Det är det bästa. Hellre det än skräckexempel.”

Förebygga studieavbrott/Studieavbrottsstatistik

Initialt lyftes att just studieavbrottsfrågan kanske inte skall vara en primär fråga för kommunen som saknar gymnasieskola, och då grundskoleelever formellt inte kan göra studieavbrott. Gunilla betonar att frågan ändå är viktig eftersom studieavbrott får stor betydelse för kommunen när man studerar studieavbrott ur ett ekonomiskt perspektiv. Hon menar att det därför av stort värde, att Orsaskolan fortsätter att arbeta för att säkerställa, att eleverna skall kunna göra väl underbyggda val för att förebygga studieavbrott. Samtliga instämmer i det Gunilla sa om att det är här verkligen är ett angeläget område: ”Ja absolut. Det är så viktigt med väl underbyggda val och att de väljer utifrån sig själva.” De var också överens om att frågan behöver finnas på agendan på alla nivåer. Inte bara på skol- eller kommunnivå utan även regionalt och nationellt.

De horisontella principerna

För att kunna göra skolan och studiemiljön än mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande, är alla överens om att de behöver fortsätta vara noggranna med att ha könsuppdelade enkäter för att kunna göra könsuppdelade analyser: ”Genom det så vi får kunskaper utifrån de olika könens olika upplevelser.” Gunilla uttrycker också att även politikerna har ett ansvar: ”Vi politiker måste efterfråga könsuppdelade analyser också.”

Vidare finns en enighet bland mötesdeltagarna kring Christines beskrivning av vikten av att de fortsätter med det arbete de har påbörjat: ”Med kunskaper om de horisontella principerna och deras betydelse kommer vi att kunna göra ännu mer än idag!”

Öka elevernas valkompetens

Utöver att skolan numera helt har övergått till att genomföra könsuppdelade enkäter och analyser, kommer personalens fokus i arbetet gällande valkompetens inom ramen för resultatmål tre fortsättningsvis att vara riktat på de horisontella principerna: ”Vi kommer också att lära oss mycket av det handlednings- och processtöd vi kommer att få från Skolverket under det kommande läsåret. Och i det kommer ju även de horisontella principerna att vara med som en röd tråd.”

Johanna berättar att hon har startat en samverkansgrupp i form av en ”frukostklubb” för studie- och yrkesvägledare verksamma i Mora, Orsa och Älvdalen. En grupp som försöker träffas en gång per månad: ”Det är viktigt att vi samarbetar kring eleverna mellan skolformerna.”

Mattias berättar att han kommer att söka projektpengar till att arbeta med valkompetens och entreprenörskap. Även i det inkluderas arbetet med att förhindra könsstereotypiska val.

Utvecklingsområde *Studieverkstad*

Samtliga är av den uppfattningen att Orsaskolans *Studieverkstad* är en kostnadseffektiv insats i syfte att göra skolan och undervisningen mer tillgänglig för fler elever. Det framkommer att det även har legat till grund för en *Språkverkstad* som har byggts upp utifrån *Studieverkstadens* koncept och upplägg. En satsning som har gjorts för att kunna effektivisera just språkstödet till eleverna. Det finns därför egentligen bara en enda utmaning som de ser berör *Studieverkstaden*:

Det är pusslandet som måste göras för att få till scheman för alla elever i alla årskurser. En del elever bör inte vara med andra. Men det är svårt att få till det helt bra, när det är ett sådant högt tryck i *Studieverkstaden*. Därför blir just det här pusslandet, ett väldigt tidskrävande arbete som dessutom minskar tiden med eleverna.

Men trots det är skolans definitiva målsättning att arbeta vidare med *Studieverkstaden* och *Språkverkstaden* även efter projektet. Christine ser också, att det finns områden där hela skolan kan bidra till att underlätta för personalen i *Studieverkstaden*: ”Vi behöver bli bättre på att göra extra anpassningar i klassrummen och också prata om, vad som är extra anpassningar. Vi behöver även bli bättre på att skapa bra relationer med eleverna eftersom bemötandet är så viktigt.”

Mattias som även han har sett hur framgångsrik *Studieverkstaden* har blivit under åren, ser att det är en satsning som kan göras på fler skolor i kommunen: ”Ja, jag ser helt klart att vi skulle kunna bygga upp *Studieverkstäder* även i F-6.”

Innan mötet avslutas konstateras att det finns en positiv inställning till det fortsatta arbetet även efter projekttidens slut. Det tycks också finnas en gemensam vilja att fortsätta göra det arbetet tillsammans. Något de ser, att de har alla möjligheter att lyckas med: ”Ja och vi har ju verkligen en fördel med att vi är så pass nära skolchef och förvaltning. Det gör att vi lyfter saker snabbt och kan hjälpas åt att agera snabbt. Och det är en stor fördel.”

Sammanfattning från utvärderingen av Orsaskolans andra läsår i projektet

I den inledande delen av juni månad var det dags för Christine, Zue och Johanna att, tillsammans med projektledningen, utvärdera det gångna läsårets projektrelaterade insatser. Och att det har skett en fortsatt positiv utveckling på skolan blir tydligt redan i början av mötet. Samtliga lyfter hur projektet genomsyrar verksamheten på ett ännu bättre sätt det här läsåret. Christine tillägger dessutom att:

Vi pratar om projektet mycket mer. Det finns helt klart även en ökad medvetenhet i personalen om vilka elever som kan vara aktuella för elevdeltagande. Det är inte bara att skicka dit elever utan det måste gå via EHT. Att Zue numera är med i EHT gör också, att de här eleverna bevakas på ett annat sätt.

Zue berättar att hon ser en attitydförändring hos eleverna när det gäller *Studieverkstaden*: ”Många av eleverna vill komma dit. Så statusen har helt klart höjts hos eleverna. De går dit för att få lugn och ro och för att kunna studera. *Studieverkstaden* har blivit som ett sorts nav i skolan. En mittpunkt i skolan.” Hon berättar vidare att det redan nu finns en tanke om höstens elever: ”Ja, det är så viktigt att det blir en bra start för dem. Därför har vi gjort som så, att några elever redan har varit i *Studieverkstaden* och valt ut sin plats till hösten. Så det är redan ordnat.” De möjligheter som skolans projektmedverkan har medfört det här läsåret är det arbete som har kunnat utföras inom ramen för *Studieverkstaden*. Zue beskriver det enligt nedan:

Framförallt ser jag det här med att vi har kunnat stödja elevdeltagarna i deras positiva utveckling. De har fått komma till en miljö där de kunnat känna sig trygga. Där de har fått stöd i en lugn miljö där de inte blir dömda. De har blivit sedda för den de är och fått känna att någon bryr sig om dem. Vi ser nu hur niorna börjar bli ledsna över att det är på väg att ta slut. Å andra sidan är det väl ett gott exempel på, att *Studieverkstaden* verkligen har blivit något bra för dem.

Christine bekräftar det Zue beskriver och tillägger: ”En annan bra sak med *Studieverkstaden* är att den är öppen för alla som behöver, så eleverna behöver därför inte ha någon särskild diagnos för att få vara där”. Något hon ser som viktigt. Christine lyfter också, att skolans arbete med att öka elevernas valkompetens har möjliggjorts tack vare att projektet har haft ett så tydligt fokus på just det området: ”Nu har vi med oss skolans övriga personal mycket mer.” Johanna instämmer och inflikar: ”Ja som åttan och nians arbetslag. De är igång otroligt bra. Nu har de schemabrytande valkompetenshöjande aktiviteter.” Johanna berättar vidare att även om sjuans arbetslag av förklarliga skäl inte kommit så långt som de andra arbetslagen, ”så är de ändå igång. Och det är jättebra!” Samtidigt menar alla tre att det är viktigt, att se till att personalen ges tid att ”planera i god tid när det kommer schemabrytande aktiviteter. Då kommer det att bli ännu bättre.” Därefter inflikar Johanna att den fortsatta samverkan med Mora gymnasium är en riktig framgång. Något både Zue och Christine håller med om.

Det enda de upplever har varit lite betungande under läsåret är den administrativa delen kring den projektrapportering de har behövt göra: ”Ja, det tar otroligt mycket tid. Men samtidigt vet vi ju att det är en kvalitetssäkring både för oss, för projektledningen och för projektets finansiärer.” Vidare upplever de att det är angeläget att försöka utveckla arbetet med att erbjuda vissa elever fler studiebesök på gymnasiet i ett tidigare skede. Det i syfte att öka förståelsen för att det krävs en insats av eleven själv för att kunna komma in på gymnasiet:

Vi ser att det finns en antipluggkultur hos en hel del pojkar och flickor. Att det inte är så viktigt med skolan. Samtidigt funderar vi över om det är så, att antipluggkulturen håller på att förändras. För trots allt ökar vi måluppfyllelsen i kommunen. Å andra sidan känns det rätt så säkert, att om vi inte haft projektet på skolan så hade måluppfyllelsen varit mycket sämre. Genom projektet har vi ju kunnat fånga upp så många.

Medvetenheten om de horisontella principerna har också funnits med på flera sätt i Orsaskolans arbete under läsåret. De har fortsatt sträva efter att bjuda in elever och yrkesverksamma personer som har gjort könsbrytande val. Likaså försökt se till att ha representanter från båda kön med i alla sammanhang. Vidare har de blivit ännu mer uppmärksamma på att identifiera eventuella könsmonster. Det Johanna har sett i årets ansökningar till gymnasiet, är att fler flickor än tidigare är intresserade av Fordons- och transportprogrammet. Hon har även märkt att fler flickor väljer otraditionellt i jämförelse med pojkarna. I jämförelse med tidigare år har dock några fler pojkar, främst idrottssatsande, valt till Barn- och fritidsprogrammet.

Vad gäller elevernas studieresultat berättar de att flickorna på skolan har högre studieresultat i jämförelse med pojkarna. En fördjupad analys av pojkarnas och flickornas studieresultat kommer även att göras i mitten av juni.

Gällande de enkäter som skolan har skickat ut under läsåret till eleverna så har samtliga enkäter fått tillägget att eleven får ange kön. Det för att det uppföljande analysarbetet skall kunna göras utifrån ett könsperspektiv. Bland de enkäter som har genomgått den förändringen återfinns enkäterna som har delats ut i samband med skolbesöken på Mora gymnasium samt ÄUC liksom skolans trygghetsenkät och elevdeltagarenkät.

Utöver det berättar de att det under läsåret har skapats en mindre grupp på idrotten för de elever som upplever sig obekväma och otrygga. Det har gjorts i syfte att göra undervisningen mer tillgänglig för dem. Gruppen har varit öppen för alla. Trots det har det varit mestadels flickor som har deltagit. Däribland några av elevdeltagarna i *Plugga klart 2*.

Själva arbetet med elevdeltagarna i *Studieverkstaden* upplever Zue har varit otroligt stimulerande under det gångna året:

Jag har sett deras utveckling och också sett hur viktigt det är, att möta dem på deras nivå där de befinner sig. Det har också blivit tydligt hur värdefullt det är att ha med sig föräldrarna i det här, och den kontakten har fungerat bra och betyder så mycket. Och det är viktigt att aldrig ge upp om en elev. Jag ser också till att alltid höra av mig direkt till både eleven och vårdnadshavaren, om det är så att eleven inte har dykt upp.

Zue berättar också, att alla elever som har erbjudits plats i projektet det här året har tackat ”Ja”. Likaså att vårdnadshavarna har varit fortsatt positivt inställda till projektet.

Sedan har det, när eleven har skrivits in i projektet, kunnat variera hur mycket var och en varit i *Studieverkstaden*: ”Några har varit här enstaka timmar i veckan medan många elever spenderat betydligt mer tid i *Studieverkstaden*.” Och *mattegruppen* har blivit ”ett bra komplement till det matematikstöd som ges i *Studieverkstaden*”. En utmaning som dock kvarstår är att det fortfarande upplevs svårt att få rätt och anpassat material till elevdeltagarna. Här menar Christine att specialpedagogen behöver hålla ett informationspass för pedagogerna:

Ja, det behöver informeras om vad extra anpassningar är. Det handlar inte alls om att göra trettio olika anpassningar, utan pedagogerna behöver få hjälp att kunna göra generella anpassningar. Vi har ju faktiskt lyckats med att elever inte bara kastas in i *Studieverkstaden* som det kunde vara förut. Så fokus i höst behöver därför kanske vara på just personal och anpassningar? Sträva efter att skapa en tätare samverkan med specialpedagog och att vi även tar upp det i samband med att elever lyfts på EHT.

Innan det var dags att gå vidare till nästa punkt i utvärderingen, fick Zue, Christine och Johanna reflektera över huruvida skolan uppnått den vision som beskrevs under kartläggningsarbetet hösten 2016. Kring det kunde de konstatera att mycket av det som skolan då önskade att uppnå, redan har uppnåtts. Trots att projekttiden ännu inte är över. Däremot såg de också att det fortfarande finns lite kvar att göra. Exempelvis inom elevplanering och uppföljning:

Vår strävan var ju att det, för att eleven skulle kunna nå de uppsatta målen, skulle finnas en enkel planering med tydlighet och struktur. Vi ville att eleven själv, genom den, skulle kunna följa instruktionerna och genomföra uppgiften. Det vi kan se idag är att det behövs ännu mer tydlighet och struktur med extra anpassningar. Så där finns det lite kvar att arbeta på. Samtidigt har vi också upplevt att det finns en stress hos en del personal som gärna skulle vilja hinna med elever som är i *Studieverkstaden* mer än vad de gör idag. Det kan också vara något vi behöver fortsätta arbeta med. Vi vet också, att vissa elever skulle önska att deras lärare pratade mer med dem. Det kan räcka bara med några minuter för att eleverna ej skall känna sig glömda.

Något som de kunde se att de verkligen har lyckats med utifrån deras vision var, att de har utvecklat den fysiska miljön i *Studieverkstaden* genom att göra den mer harmonisk och mer studiemotiverande för eleverna. Både utifrån ljud- och färgsättning men även till ljussättning. Ett arbete som särskilt betonades i kartläggningen, att det skulle göras i samverkan med eleverna. Det var också något de lyckades med: ”Ja, och det här blev så otroligt bra! Eleverna fick vara delaktiga. Visst, det var ett riktigt hårt arbete som gjordes, men det slutresultat som blev var värt allt slit. Och eleverna lyfter fortfarande, fast det är ett år sedan renoveringen gjordes, hur fint det är i *Studieverkstaden*.”

Nästa moment i utvärderingen var att se, huruvida de upplevde att skolan hittills har uppnått den vision som sattes upp i samband med kartläggningen av skolans arbete med valkompetens. En vision som även den formulerades i projektets inledande skede.

I den framträdde två tydliga utvecklingsspår. Dels fanns en önskan om att påbörja elevernas valkompetensprocess i ett tidigare skede. Helst redan i årskurs sju för att processen skulle kunna löpa som en röd tråd under hela högstadietiden. Upplevelsen hos Johanna, Zue och Christine är att skolan har tagit stora steg i rätt riktning. Likaså att de insatser som de har börjat implementera under projektåren kommer att kunna fortsätta att byggas vidare på. De ser också att det kommande samarbetet med Skolverket och Arbetsförmedlingen, kommer att kunna förädla skolans arbete med valkompetens och även präglas av en hög kvalitet i alla årskurser.

En annan del som hade framträtt i samband med kartläggningsarbetet var, att det fanns en önskan, att börja arbeta mer medvetet i årskurserna med att lyfta typiska kvinnliga och manliga yrken och även börja belysa fördomar. Något som också kunde konstateras att skolan har lyckats med, genom att de ordnat med representanter från båda kön vid varje valkompetensaktivitet som har varit kopplade till yrken och utbildningar. Likaså har de blivit mer noggranna med att det valkompetenshöjande material som eleverna får ta del av ej skall vara könsmärkt. Även här lyftes tillförsikt inför Skolverkets kommande insatser. Orsaskolan har nämligen särskilt önskat att arbetet tillsammans med Skolverket och som startar upp i höst, skall riktas till de horisontella principerna.

Avslutningsvis fick Christine, Johanna och Zue blicka framåt på det projektavslut som stundar, och fundera över om de kunde se några farhågor med att projektet formellt sett lämnar skolan. Endast ett fåtal farhågor fanns bland de tre:

Det kommer inte längre att komma någon och kontrollera att vi jobbar på och håller rätt riktning på det sätt som det görs nu med avstämningsmöten och rapporteringar. Och även om det har varit jobbigt, så har det samtidigt varit värdefullt. Vi är dock beroende av att Mora Gymnasium och andra skolor vill fortsätta samverka kring elevernas valkompetens och också i överlämningen. Men vi vill ju tro, att det skall fortsätta som nu. I övrigt känns det som om att projektet är så pass inarbetat, att det kommer att gå bra. Och dessutom har vi ett driv och en vilja att det här skall fortsätta.

Projektrelaterat arbete höstterminen 2018

Inför höstterminen 2018 kommer Orsaskolan att arbeta vidare med de projektrelaterade inslagen som har arbetats fram under de två gångna läsåren. Vidare kommer det att tillkomma några nya inslag som Zue, Christine och Johanna hoppas kommer att förstärka ytterligare det arbete som redan görs. Nedan presenteras den planering de har gjort inför den kommande höstterminen:

Risikfaktorer/risikfaktorrutin

Orsaskolan kommer att fortsätta med risikfaktorrutinen i dess ursprungliga utformning. Det görs eftersom utvärderingen av den visade att personalen upplever att den är bra och fungerande. Trots att rutinen nyligen är utvärderad är ambitionen att utvärdera den även i höst. Även då i form av en muntlig utvärdering. Christine tillägger dock att ”i de fall det uppkommer synpunkter behöver de göras skriftligt.” Analys av utvärderingen kommer sedan att påvisa vad skolledning och arbetslag kan göra för att förbättra rutinen ytterligare om så behövs. Vidare lyfter Zue, att de kommer att vara ”fortsatt uppmärksamma på vilka elever som lyfts utifrån rutinen”. De kommer också att säkerställa att ny personal, nya elever och deras vårdnadshavare kommer att få information om den rutinen i samband med terminsuppstart.

De horisontella principerna

I Orsaskolans kommande arbete, relaterat till jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering, blir en viktig del Skolverkets och Arbetsförmedlingens processutbildning för all personal. En utbildning som i allra högsta grad kommer att inkludera de tre principerna. Det kommer även att vara ett arbete som kommer att utvärderas i personalgruppen. En utvärdering som Skolverket kommer att ansvara för att den genomförs i samband med den avslutande delen i utbildningen. Vidare kommer flickors och pojkars studieresultat att fortsätta analyseras för att se eventuella könsmönster och om det behöver sättas in specifika åtgärder. Detsamma gäller även flickornas och pojkarnas svar från den trygghetsenkät som kommer att genomföras under hösten. Framkommer det att det finns behov, kommer skolledningen att vidta åtgärder. Den könsuppdelade analysen kommer det för övrigt att redogöras för i skolans likabehandlingsplan. Utöver elevernas trygghetsenkät finns även tankar på att låta vårdnadshavarna besvara en enkät gällande trygghet. Det finns även funderingar på, om det kan vara klokt, att förskjuta utvärderingen av skolans likabehandlingsplan. Det är dock inget som är fastställt i nuläget. För att göra kunna gör studiemiljön än mer tillgänglig, kommer ett stort fokus i höst att vara på extra stöd och anpassningar. En satsning som kommer att påbörjas redan innan eleverna börjar igen i augusti. Skolans specialpedagog Agneta kommer att ansvara för att introducera och stödja personalen i det arbete som sedan kommer att fortlöpa under hösten.

Biträdande rektor Johan har även, inom ramen för den rektorsutbildning han för närvarande går, nyligen genomfört en enkät med pedagogerna. Enkäten gällde extra stöd och anpassningar i undervisningen. I enkätsvaren synliggjordes, att många av pedagogerna inte har kunskap om vad anpassat material innebär. Något som skolledningen alltså nu vill råda bot på. Bland annat genom att göra en extra satsning på det under höstterminen.

Öka elevernas valkompetens

Redan i slutet av juni kommer Lena och Zue att träffa Mora gymnasium för att börja planera det fortsatta samarbetet under kommande läsår. Något de även ser att de kommer att göra med ÄUC. Vid läsårsuppgiften i höst kommer den könsuppdelade analysen från elevdeltagarnas valkompetensenkät att gå igenom. En enkät som genomförts för andra året i rad och vars analysarbete kommer att genomföras av projektets utvärderare Christina Ehneström. Vidare kommer skolans arbete, med att öka elevernas valkompetens, att ske parallellt med utbildningen de kommer att ha tillsammans med Skolverket och Arbetsförmedlingen. Det kommer att generera i att personalen successivt kommer att kunna bidra med de valkompetenshöjande insatserna till eleverna. Det genom att fler och fler aktiviteter kommer att integreras i undervisningen och inte enbart finnas som fristående aktiviteter. De övriga valkompetenshöjande insatserna kommer att fortgå i vanlig ordning under höstterminen. För årskurs åtta blir det PRAO. Något skolan hoppas kunna utvärdera med, om det är möjligt, en könsuppdelad digital elevenkät på *SchoolSoft*. Dessutom kommer det att anordnas både studiebesök och skolbesök. Även de kommer att utvärderas genom elevenkäter som redan finns framtagna. I likhet med tidigare projektår kommer Orsaskolan dessutom att fortsätta sträva efter att eleverna får möta representanter från båda könen. Både inom arbetslivet och inom olika vidareutbildningar.

Vecka 44 kommer Orsaskolans elever att få besvara LUPP-undersökningen. I den är bland annat valkompetensrelaterade frågor inkluderade. Det är en enkät som det kommer att göras en könsuppdelad analys av och som skolan så småningom kommer att få ta del av. Att det kommer att bli en bra och innehållsrik höst i Orsaskolans fortsatta arbete med att öka elevernas valkompetens är Johanna, Christine och Zue överens om. Christine tillägger också att ”det stora i höst blir vårt samarbete med Skolverket och genom det hoppas vi få en helhet på hela skolan. Att vi inte bara kommer att säga att det skall vara hela skolans ansvar utan att det faktiskt också kommer att bli det nu! Så det ser vi verkligen framemot!” En kompetensutvecklingsinsats de dessutom kommer att genomföra tillsammans med samtliga förskolor i kommunen.

Utvecklingsområde/-n

I höst kommer nya elever att erbjudas plats i projektet. Några av de nya eleverna som kommer att skrivas in, har redan varit i *Studieverkstaden* och fått välja platser. Det har de fått göra för att de skall känna sig trygga inför höstterminens uppstart. För att säkerställa att alla elever oavsett kön, funktionsnedsättning och härkomst kommer att erbjudas en plats, berättar Zue att personalen dessutom kommer att vara ”fortsatt observanta på vilka elever som lyfts till eller blir deltagare utifrån projektet och riskfaktorrutinen.” I nuläget finns ingen elevdeltagarenkät, i syfte att utvärdera *Studieverkstaden*, planerad under hösten.

De kommer dock att starta upp höstterminen med att ta del av resultaten från den köns-uppdelade utvärdering som elevdeltagarna gjorde under maj månad. Det i syfte att se huruvida något behöver åtgärdas. Zue berättar också, att det finns tankar på att göra en mer avskärmande miljö i *Studieverkstaden*.

Personalen i *Studieverkstaden*, det vill säga Zue, Maria och Simon, kommer även att arbeta ännu mer för att försöka få in mer specialanpassat material från pedagogerna. Material som är riktat både till både elevdeltagarna och till de andra eleverna som arbetar i *Studieverkstaden*. På så sätt hoppas de kunna nå en ännu högre grad av måluppfyllelse bland de eleverna.

Innan mötet avrundas berättar Zue att det dessutom finns långtgående planer på att besöka en annan skolas *Studieverkstad*: ”Ja framförallt för att få lite inspiration och inputs till vår egen verksamhet.” Men det får bli en annan gång. Just nu skall hon bara fokusera på att umgås med eleverna den allra sista veckan de är kvar på skolan!

Vasaskolan

Resan vi har gjort under de här åren är enorm. Och vi har ju kunnat göra den mycket tack vare den heltidstjänst vi fått extra genom projektet. Jag arbetar förebyggande i korridoren och Carina sätter in de tidiga insatserna. Jämfört med tidigare så har vi knappt någon hemmasittare. Och det gör att vi numera hjälper våra elever. Dels mycket tidigare, men också på ett mycket bättre sätt än förut.

I och med att Vasaskolan bokstavligen var placerad vägg i vägg med Hedemora kommuns enda gymnasieskola, Martin Kochgymnasiet, fanns ett intresse från Region Dalarnas sida av att kunna följa de två skolorna under kommande projektår. Särskilt för att kunna se om, och i så fall hur, skolorna tillsammans skulle kunna utveckla goda samverkansformer kring olika beröringspunkter i projektet. Bland annat gällande elever i riskzon för framtida studieavbrott, men också kring rutiner i överlämning och övergång.

Vasaskolan såg för egen del ett värde i att, via projektet, kunna börja samarbeta mer med Martin Kochgymnasiet än vad de hade gjort tidigare. Men framförallt såg de att skolan, utifrån de utmaningar som fanns, verkligen skulle kunna utveckla verksamheten i en positiv riktning utifrån de delar som projektet innefattade. Med tanke på att skolan dessutom redan hade påbörjat ett arbete kring bemötandefrågor i personalgruppen, fanns därför inga tvivel till att anmäla deltagande till både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*.

En kort återblick på behovsanalysfasen

Att det fanns några specifika utmaningar på Vasaskolan blev tydligt under de behovsanalysamtal som genomfördes under våren 2016. Samtal som leddes av oss i projektledningen och där skolans ena rektor, Ann Eriksson deltog tillsammans med resurspedagogen Lena Persson-Holmberg.

En av de allra svåraste utmaningarna som Ann och Lena lyfte, berörde elevernas närvaro. Särskilt de elever som inte alls var närvarande i skolan. Ett ganska stort antal dessutom och som skolan hade svårt att få tillbaka i den ordinarie verksamheten: ”Det här är ett prioriterat behov. Det finns kanske i storleksordningen 20–25 elever som skulle kunna bli studieavbrytare i framtiden.” Även om elever formellt sett inte kan göra studieavbrott i grundskolan, såg de att det kunde komma att bli ett resultat i framtiden. När eleverna väl var på plats på gymnasiet. De ville därför gärna vara med och bidra till att förebygga de studieavbrotten.

En annan utmaning de tog upp gällde överlämningar av skolans elever till gymnasieskolan.

Upplevelsen var, att de från Vasaskolans sida var noggranna med att ge mottagande gymnasieskolor information om eleverna i samband med informationsöverlämning. En information som det dock inte alltid togs hänsyn till, när eleven väl var på plats på gymnasiet: ”Så i nuläget är det i själva mottagandet av eleven som det brister, inte i vår överlämningsinformation.”

Utöver att skolan hade identifierat utmaningar kring närvaro, var upplevelsen att *Närvaro* dessutom var den alla största riskfaktorn bland deras elever. De upplevde också att *Sociala skäl* kunde skönjas som en annan riskfaktor, vilken ofta kunde kopplas till skolans familjehems-placerade elever. Det gick dock inte att finna några könsskillnader bland de elever de hitintills identifierat vara i riskzon för framtida studieavbrott.

Med anledning av att skolan hade för avsikt att påbörja kompetensutveckling inom ramen för *Plugga klart 1* redan i mitten av juni 2016, sågs goda möjligheter att integrera de två projekten. Skolan skulle därmed kunna arbeta med framtagande av en kommande rutin för att identifiera elever i riskzon för framtida studieavbrott inom *Plugga klart 1*. Likväl forma rutinen utifrån riskfaktor *Närvaro*:

Personalen som deltar i *Plugga klart 1* kommer också få arbeta med att ta fram riskfaktorer för elever som är potentiella studieavbrytare i framtiden. Här är sjunkande närvaro en viktig indikator som snabbt kan kollas upp med eleven, tack vare att en elevsamordnare finns att rapportera till. Men all personal behöver vara delaktig i arbetet med att ta fram just riskfaktorerna så att de kan hjälpas åt att se de här eleverna. (Behovsanalysmöte 20160602)

I behovsanalyssamtalen lyftes initialt två aktuella utvecklingsområden fram, *Samordning av insatser* och *Överlämning/ Övergång*. På grund av att Martin Kochgymnasiet av olika omständigheter ej kunde gå in i projektet vilket var tänkt från början, valde Vasaskolan att avvakta med att börja arbeta med *Överlämning/ Övergång*. Dock med viss förhoppning om att kunna påbörja ett arbete med det längre fram i projektet istället. Av det skälet fastställdes därför, att fokus först och främst skulle komma att riktas på att helhjärtat försöka bygga upp en så bra *Samordning av insatser* som det bara var möjligt. Ett utvecklingsområde som rektor Ann såg skulle kunna gynna eleverna i en positiv riktning:

På Vasaskolan finns ett antal hemmasittare som är jämnt fördelade bland könen. För den gruppen kan en delprojektledare fylla en viktig funktion. Men lika viktiga är de elever som man tidigt ser börjar vara frånvarande och/eller ha sen ankomst. Att skolan agerar långt innan de ens är i närheten att bli hemmasittare. Vi behöver vara mer obekväma. Åka hem till eleverna och se vad vi kan hjälpa till med, eftersom skolan är orolig för eleven. Det handlar först och främst om att visa omtanke och inte ge pekpinnar. Och att skapa en bra relation till elevens vårdnadshavare. Det är jätteviktigt och också att delprojektledaren blir en nyckelperson i det.
(Behovsanalysmöte 20160602)

Att få bukt med låg närvaro bland eleverna sågs därför som möjligt genom att starta upp en samordningsfunktion. En heltidstjänst som i så fall skulle delas upp på två personal. 0,8 av den tjänsten var tänkt att anställas externt. Resterande del av tjänsten på 0,2 såg skolan skulle tillsättas internt genom Lena. Att ha med Lena som delprojektledare ansågs vara viktigt. Mycket med tanke på hennes mångåriga erfarenhet av att arbeta på Vasaskolan och hennes goda relation till skolans elever. Lena skulle därför kunna fungera som ett bra stöd för den andra delprojektledaren. Särskilt till en början.

Genom delprojektledarna såg Ann att skolan successivt skulle kunna höja närvaron hos elever med lägst närvaro. Det för att därefter kunna börja arbeta mer förebyggande och i ett tidigare skede. Framförallt arbeta med de elever där det gick att ana en sjunkande närvarotrend:

”Förhoppningen är, att vi skall kunna ha alla elever på skolan för att kunna hjälpa dem på bästa sätt”. Ett förebyggande och långsiktigt arbete som de såg skulle kunna göras möjligt genom att ta fram en rutin för det arbetet under hösten.

Det uttrycktes inga specifika utmaningar i skolans arbete med att öka elevernas valkompetens. Eventuella utvecklingsdelar inom det, såg dock både Lena och Ann, kommer att kunna identifieras när projektet väl kommer igång och det inledande kartläggningsarbetet skall börja genomföras.

På läsårets allra sista dagar smygstartade således Vasaskolan upp de två projekten. Inledningsvis med en stor personalinformation till alla arbetslag där de båda *Plugga klart*-projekten presenterades. Likaså informerades det om vilken förhoppning som fanns från Vasaskolans skolläda på skolans deltagande i projekten.

Därefter inleddes den första av de två utbildningsdagarna inom *Plugga klart 1*. Det gjordes under ledning av Empowercenter. Processen att finna ett för skolan gemensamt förhållningssätt och bemötande var därmed påbörjat. Ett arbete som skulle komma att återupptas under hösten och pågå under hela det nästkommande läsåret. Men först var det dags för personalen att få gå på en välförtjänt sommarledighet!

Det första läsåret i projektet

Det var i samband med läsårsstart 2016 som Lena och Isa Järn Olsson påbörjade sina nya tjänster som delprojektledare på Vasaskolan. Eftersom det var Isa som hade rekryterats till den större tjänsten, var det också hon som skulle komma att ha huvudansvaret för samordningsfunktionen. Likaså det huvudsakliga ansvaret för de kommande elevdeltagarna. Lena skulle i sin tur komma att fungera som ett bra stöd både till Isa och också i projektarbetet generellt.

Utöver Lena, Isa och Ann såg skolan också ett värde i, att tidigt introducera annan personal med särskild spetskompetens i projektarbetet genom att inkludera dem i skolans projektgrupp. De personerna var studie- och yrkesvägledare Chatarina Berglund, kurator Michaela Grönvalls samt även supermentorerna tillika resurspedagogerna Anders Hellström och Camilla Morelius. De två sistnämnda verkade även som en specialfunktion för årskurs nio respektive som en specialpedagogisk funktion för samma elevgrupp.

Tillsammans kom den nybildade projektgruppen att, relativt omgående, fastställa riskfaktor *Närvaro* som den riskfaktor vilken den kommande rutinen skulle utgå från. Även gällande rutinframtagandet fastställdes det, att det skulle vara ett arbete som projektgruppen skulle göra tillsammans. Likaså att rutinen skulle byggas upp som en närvarorutin.

Den fokusgrupp som Isa och Lena först skulle börja arbeta med, i väntan på att rutinen färdigställdes, skulle vara: "Elever med låg närvaro. I årskurs nio är det i nuläget nio elever. Ett antal elever blir aktuella så snart de fyllt femton, så de får vi avvakta med nu till en början."

Avslutningsvis var ambitionen, att Isa och Lena skulle ges sådana förutsättningar, att de skulle kunna komma igång med den uppsökande delen inom några veckor.

Kartläggning av skolans tidigare samordnande av insatser

I och med att det blev en så pass intensiv uppstartsperiod alldeles i början av det första läsåret i projektet, kom det att dröja någon månad innan kartläggningen av det tidigare arbetet med samordningsinsatser på skolan kunde genomföras. En fördröjning som dock inte kom att påverka varken det pågående eller det fortsatta arbetet på något sätt. Mycket eftersom riskfaktorrutinen inte ännu hade hunnit färdigställas och implementeras.

Det som Isa och Lena först började granska var hur skolans tidigare arbete med samordnande av insatser hade sett ut. Det som framkom var att flera ur personalen stöttade elever på olika sätt. Det fanns dock ingen uttalad samordningsfunktion. Inte heller någon uttalad ansvarig, utan stödet gavs utifrån egna initiativ. I de fall personalen såg att behov fanns, togs eleven upp med arbetslaget. De gjorde i sin tur en kartläggning av eleven och nuläget. Några elever lyftes därefter till skolans elevhälsoteam de gånger det upplevdes att det behövdes.

Generellt sett visade kartläggningen att de här samordnande insatserna under åren främst riktats till "de elever som har jättehög frånvaro och framförallt hemmasittare". Elever som de upplevde var jämnt fördelade bland flickorna och pojkarna. Det var dock inte ett samordningsarbete som skolan utvärderade inom ramen för sitt systematiska kvalitetsarbete.

Det framkom också att det, i de fall där det fanns behov av att ha möte med elev och/eller elevens vårdnadshavare, fanns möjlighet att använda lokalen *Basen* för det ändamålet.

Lena och Isa fick avslutningsvis möjlighet att uttrycka, hur de ville att det kommande projektarbetet med utvecklingsområde *Samordning av insatser* skulle se ut och förhoppningsvis mynna ut i:

Vi ser att det här projektarbetet kommer att kunna möjliggöra, att skolan får tillgång till personal som enbart kan ägna sig åt samordna insatser för de elever som skolan ser som potentiella projektdeltagare. Vi kommer att kunna arbeta mer förebyggande och sätta in tidiga insatser. Förhoppningen är att vi skall få alla elever att vara på skolan så att vi kan hjälpa dem på bästa sätt. Vi ser också en stor möjlighet att bli mer medvetna om vilka elever som är deltagare och som också erbjuds deltagande. Får alla elever som faller inom ramen för bestämd riskfaktor erbjudande om att delta i projektet oavsett kön, funktionsnedsättning eller bakgrund? Det skall vi försöka ta reda på.

I den avslutande delen av kartläggningen förtydligades det, att det framöver skall vara Ann samt Lena och Isa som skall hjälpas åt att utforma *Samordning av insatser*. Det skall vidare vara rektor som kommer att ha det övergripande ansvaret för att skapa förutsättningar att ett bra arbete kan bedrivas. Arbetet skall sedermera också beskrivas i skolans kommande handlingsplan för *Plugga klart 2* och därmed också utvärderas i samband med läsårsslut. Det skall göras i anslutning till att skolans övriga projektriktade arbete skall utvärderas. Gällande det läsårsvisa utvärderingsarbetet fastställdes det, att det skall komma att utföras av rektor tillsammans med delprojektledare och projektledningen på Region Dalarna.

Vasaskolans verksamhet *Samordning av insatser* startar upp

Ett tiotal elever var, redan i samband med läsårsuppstart, identifierade med att vara i behov av samordningsstöd. Tack vare det kunde Isa och Lena direkt börja se över, hur de skulle gå tillväga för att introducera projektet och även erbjuda eleverna att delta. De kom fram till att de först skulle bjuda in både vårdnadshavare och elev till ett inledande möte. Vid det tillfället skulle de dels kunna berätta om vilken form av stöd eleven skulle kunna få via dem, men också ge möjlighet för både elev och vårdnadshavare att direkt kunna ställa eventuella frågor till dem. I samband med de mötena ville de även överlämna skriftlig information, i form av ett informationsbrev. För att ta del av informationsbrevet i sin helhet, se nästkommande sida.

Det kom så småningom bara att vara ett fåtal av de tillfrågade eleverna som erbjöds en plats och som tackade ”Nej” till ett deltagande. I något annat fall var det elevens vårdnadshavare som fränsade sig erbjudandet.

Genom att de nu hade ett antal elever de kunde skriva in som deltagare i projektet, kunde Isa och Lena därmed påbörja arbetet med de inledande kartläggningssamtalen. Samtal som de hjälptes åt med. När alla elevdeltagares behov senare hade kartlagts, började Isa starta upp stödinsatser till eleverna. Stödinsatser som kom att utformas helt olika och utifrån varje elevdeltagares unika förutsättningar och behov. Det kunde vara alltifrån att åka hem till en elev och se till att den kom till skolan, till att göra insatser på skolan. Exempelvis ge lite extra stöd i studierna i lugn miljö. För samordningsfunktionen fanns inget specifikt framtaget rum dit elever kunde komma och ha samtal med Isa eller Lena, utan de delade rum med andra kollegor. I nära anslutning till Isas rum fanns dock *Basen* förlagd. Där fanns det möjlighet att kunna möta elev och vårdnadshavare enskilt under vissa delar av skoldagarna. Det var också här som elevdeltagarna kunde få extra hjälp med studierna. Ibland enskilt tillsammans med någon av delprojektledarna och ibland tillsammans några andra elevdeltagare.

Det primära i Isas och Lenas uppdrag var dock att skapa förutsättningar för elevdeltagarna, så att de på olika sätt skulle kunna genomföra det sista året i grundskolan. Men också klara målen i så många ämnen som möjligt.

Hej elev och vårdnadshavare!

Vasaskolan är delaktiga i ett projekt med Region Dalarna och Europeiska socialfonden som heter *Plugga Klart 2*. Syftet med projektet är att minska framtida studieavbrott på gymnasiet. Att förebygga studieavbrott är också en viktig del i arbetet med att förebygga utanförskap.

Forskning visar att personer som fullföljer sin skolgång har bättre chanser att etablera sig på arbetsmarknaden.

Ditt/ert barn bereds härmed en plats i detta projekt. Förutom att träffa oss delprojektledare som arbetar med projektet kommer eleven även att ha kontakt med skolans SYV och vid eventuellt behov även kontakt med skolans elevhälsa.

Med detta informationsbrev följer en *Medgivandeblankett* som vi vill att ni som förälder läser igenom tillsammans med ert barn, signerar och returnerar till oss. Det behövs för att eleven skall kunna bli deltagare i projektet. Eleven kommer inte att finnas med i några offentliga register utan syftet är enbart för insamling av den statistik som behövs för projektet.

Vilka är då vi som arbetar med detta? Jag heter Isa Järn Olsson och med mig har jag Lena Persson Holmberg. Jag Isa, har tidigare arbetat som lärare och är bosatt i kommunen. Många av er känner igen mig men kanske inte alla. Lena jobbar och har jobbat på skolan länge, så henne känner ni säkert redan!

Både Lena och jag hoppas att vi kommer att ha ett jättefint samarbete under det kommande året tillsammans med er. Och allt arbete vi gör, gör vi tillsammans just bara för ditt/ert barn!

Med vänliga hälsningar

Isa och Lena

Vasaskolans riskfaktorrutin växer fram

Att Vasaskolans riskfaktor skulle vara *Närvaro* var uttalat redan från början. Arbetet med att ta fram en riskfaktorrutin kring just närvaro kom därför att kunna sättas igång bara någon månad in på höstterminen. Initialt samlades hela projektgruppen för att tillsammans kunna lyfta tankar och idéer kring hur en framtida rutin för att främja närvaro skulle kunna se ut. Att skolan valde att ha med hela projektgruppen i den processen berodde på, att det ansågs värdefullt att inkludera alla möjliga kompetenser i det arbetet.

Det här inledande mötet kom att bli en kreativ sammankomst där även Region Dalarnas projektledning hade förmånen att få vara med. Ett möte som kom att pågå under några intensiva timmar där alla verkligen var delaktiga. Projektgruppen började bland annat precisera vad rutinen skulle behöva innehålla för att bli så bra som möjligt. De vände och vred på vartenda begrepp som de ville skulle finnas med i den. Allt för att den kommande rutinen skulle bli så lite tolkningsbar som möjligt. Alla de här goda idéerna fick sedan Isa med sig för att kunna utforma ett komplett underlag. När det sedan var färdigt skickades ett första utkast ut på remiss till alla i projektgruppen. Det för att alla skulle få en möjlighet att komma med synpunkter. När alla sedan kände sig tillfreds med innehållet beslutades att rutinen nu var färdig att implementeras.

I samband med att själva underlaget var färdigt fastslogs att rutinen skulle börja gälla vid vårterminens uppstart. Likaså beslutades det hur skolan skulle gå vidare med implementeringen av den. Själva implementeringen påbörjades sedan i slutet av januari. Då samlade skolledningen all personal. Dels för att dela ut underlaget och dels för att gå igenom rutinen stycke för stycke och begrepp efter begrepp. Dagen efter genomgången började rutinen att gälla.

Utöver att all personal fick kunskap om rutinen, publicerades underlaget även på skolans hemsida. Publiceringen gjordes i syfte att det skulle vara tillgängligt även för skolans elever och deras vårdnadshavare. Det väcktes snabbt även ett intresse från andra *Plugga klart* 2-skolor som också ville få ta del av underlaget. Delprojektledarna kom därför att få berätta om rutinen för alla projektskolors delprojektledare vid en nätverksträff. Några av de här *Plugga klart* 2-skolorna kom så småningom även att utforma sin riskfaktorrutin just utifrån Vasaskolans rutin.

En första utvärdering av användandet av skolans riskfaktorrutin

Redan någon vecka efter det att den nya rutinen hade implementerats på skolan, hade ett flertal pedagoger uttryckt för Isa att den nya hade rutinen gjort att flera elever nu börjat vara i tid till lektionerna. Drygt en månad senare genomfördes dessutom en liten skriftlig utvärdering av hur personalen upplevde att det hade gått hittills samt att de också ombads skriva lite kommentarer. Totalt tjugoen pedagoger hjälpte till att utvärdera rutinen, varav ett drygt tiotal av dem svarade att det hade fungerat bra. Sju stycken svarade "Vet ej" och resterande svarade "Nej". I de tillhörande kommentarerna kunde tre olika kategorier skönjas. Många av de som hade svarat "Vet ej" upplevde att det var lite för tidigt att svara, då rutinen inte hade hunnit vara igång så länge.

En upplevelse bland de som inte tyckte att det fungerade bra uttrycktes bland annat: "Det är lite svårt att veta när det blivit fem tillfällen med frånvaro" och: "Det är dåligt att *Skola24* inte larmar vid upprepad frånvaro". Några andra pedagoger tyckte att skolan var alltför givmild och att "tre minuters sen ankomst borde gälla för rapportering och inte fem som det är nu".

Överlag var kommentarerna, trots att rutinen ej hade hunnit användas särskilt länge, av en positiv karaktär som kunde sammanfattas i tre generella upplevelser: "Mina elever har blivit bättre på att komma i tid!", "Överlag så har alla förbättrat sig lite grann i alla fall!" samt "Det fungerar jättebra!". Positiv information eftersom det var precis det som var syftet med rutinen.

Informationen gav också underlag för det fortsatta närvarofrämjande arbetet på skolan. Men det var fler som tycktes uppskatta skolans nya hållning. Isa och Lena märkte nämligen att även eleverna började prata alltmer om ”de nya reglerna”. Dessutom mestadels i positiva ordalag. De båda delpjektledarna upplevde också, i likhet med pedagogerna, att implementeringen av den nya rutinen generellt sett hade bidragit till en högre närvaro bland eleverna. De såg därför hoppfullt på att användandet av rutinen på sikt skulle kunna leda till, att Vasaskolan inte längre kommer att ha elever som inte är i skolan. De menade att skolans förebyggande arbete ”kommer att fånga upp de här eleverna i ett mycket tidigare skede än vad skolan har lyckats göra innan”.

Kartläggning av personalens arbete med valkompetens

Eftersom en av de största delarna i de deltagande grundskolornas projektriktade arbete var kopplat till att öka deras elevers valkompetens, fick även Vasaskolan göra ett omfattande kartläggningsarbete. I det fick de i uppgift att beskriva hur de arbetat hittills med att öka elevernas valkompetens. De fick också möjlighet att precisera vad de ville uppnå i Vasaskolans kommande utvecklingsarbete med att öka elevernas valkompetens. Helt enkelt visionera om framtiden!

I det kartläggningsunderlag som så småningom redovisades framkom det att eleverna, från och med vårterminen i årskurs sju, började få ta del av skolans valkompetenshöjande aktiviteter. Olika aktiviteter som därefter avlöste varandra fram till skolavslutningen i årskurs nio.

En stor aktivitet som alla eleverna fick ta del av var PRAO. I den ingick även diverse för- och efterarbete under lektionstid. Skolan samarbetade också med *Arbetsmarknadskunskap* som hade olika informationspass med eleverna. Vidare togs hjälp av olika arbetsgivare och gymnasieskolor för studiebesök. Kommunens KAA-verksamhet och Arbetsmarknadsenhet var också involverade till viss del.

För att säkerställa att alla elever hade tagit del av de olika aktiviteterna fördes en kontinuerlig dialog med eleverna. Skolans studie- och yrkesvägledare Chatarina samtalade även med elevernas vårdnadshavare under de individuella vägledningssamtalen. Hon beskrevs vidare vara den som i huvudsak genomförde olika valkompetensrelaterade lektioner under alla de tre årskurserna. Likaså beskrevs hon vara den på skolan som tog en stor del av ansvaret för skolans arbete med valkompetens och studie- och yrkesvägledning.

I kartläggningsunderlaget framkom vidare, att skolan hittills inte hade arbetat medvetet med en opartiskhet och respekt för elevens fria val i deras valkompetensarbete. De hade heller inte inkluderat eller arbetat medvetet kring valkompetenshöjande aktiviteter utifrån principerna jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. Det var delar som i underlaget uttrycktes som en av de största utmaningarna. Men det var också delar som Vasaskolan hoppades på att de skulle kunna förbättra och utveckla tack vare sin projektmedverkan.

Vidare fanns inte, vid tiden för utvärderingen, någon dokumentation för hur arbetet med att öka elevernas valkompetens skulle genomföras. Det valkompetenshöjande arbetet utvärderades inte heller i någon form. Däremot flaggades det för att en ny handlingsplan för kommunens skolors arbete med studie- och yrkesvägledning var på gång. Något som flera såg förväntansfullt på. Därefter gavs utrymme för att uttrycka vad skolan skulle vilja utveckla inom området. I det framkom bland annat att de ville att all personal skall bli delaktiga i det valkompetenshöjande arbetet. De lyfte också att de ville fortsätta ta in extern hjälp av *Arbetsmarknadskunskap*. Något som de hade gjort tidigare och som fallit väl ut sett till de utvärderingar som hade gjorts i samband med deras besök. Det uttrycktes också ett värde i att begreppet *valkompetens* behöver börja användas mer frekvent på skolan. Både av personalen men också av eleverna:

Vårt mål är att våra elever skall kunna välja utifrån sina förmågor. Därför behöver vi definiera vad valkompetens är för att få med det i undervisningen och göra det mer strukturerat. Alla som arbetar med våra elever skall veta vad det handlar om, så att de kan få med det i undervisningen – naturligt! Och också att vi vågar prata om det! Genusfrågan måste också lyftas! Både tidigare och mer kontinuerligt.

Ansvariga för det fortsatta utvecklingsarbetet kring att öka elevernas valkompetens skulle vara skolledningen tillsammans med ansvariga för *Plugga klart 2*. De ansåg också att det skulle vara lämpligt att utse ”en person eller grupp som kommer att hålla arbetet levande och också, att all personal skall bidra med insatser”.

Det arbete som skulle komma att utföras, beslutades att det skall dokumenteras i skolans *Handlingsplan för Plugga klart 2*. Men även inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet. Det valkompetenshöjande arbetet behöver därför utvärderas en gång per läsår. En utvärdering som en utsedd grupp som arbetar med frågorna, kommer att få ansvara för att den görs. Det fastställdes samtidigt att utvärderingen skall göras i två steg. Dels via en digital enkät för eleverna samt även genom att: ”All personal skall utvärdera sitt arbete i respektive arbetslag. Det skall göras via några få frågor till ansvarig grupp”.

Ny kommunal handlingsplan för Vasaskolans arbete med studie- och yrkesvägledning

Alldeles i slutet av det första läsåret i projektet sjsattes en ny handlingsplan för Hedemora kommuns skolors arbete med studie- och yrkesvägledning, *Handlingsplan för Studie- och yrkesvägledning F-9* (Berglund, Fredricsson, & Lundmark, 2017). En av de tre upphovsmakarna till dokumentet var Chatarina. I förordet uttrycktes bland annat följande:

I möten med pedagoger ute i de olika verksamheterna framkom det en stor vilja till att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Behovet av mer kunskap, idéer och arbetsformer, väckte tanken att skapa en handlingsplan för hela kommunen. (...) Vi vet att mycket redan pågår runtom ute på skolorna, så handlingsplanen med tillhörande idébank ska ses som ett verktyg och ett komplement med stöd och inspiration från oss. Den ska också bidra till en likvärdighet i verksamheterna i kommunen. I våra vägledningsmöten med elever, märker vi ibland en otydlig koppling mellan vad du studerar och vad du behöver kunskapen till. Vi vuxna ser sambanden, men vi behöver tydliggöra och återkoppla bättre. Att undervisningen i skolan leder till kunskap som behövs i framtida arbete är inte alltid självklart för våra barn. Flera och tätare kontakter med arbetslivet, är något som vi behöver utveckla inom varje verksamhetsområde och utifrån de förutsättningar som finns lokalt. Motivationen för de egna studierna, valkompetens, kunskaper om branscher och yrken, tillsammans med att ta eget ansvar är viktiga pusselbitar för framtiden. Vår förhoppning är, att våra elever och pedagoger tillsammans ska känna lust, motivation och nyfikenhet inför det arbetet (a.a., s.1).

Syftet med handlingsplanen var med andra ord att ge kommunens pedagoger bra verktyg och goda förutsättningar för att kunna genomföra ett arbete med eleverna i undervisningen. Ett arbete relaterat till studie- och yrkesvägledning, i *vid* bemärkelse, i syfte att öka elevernas valkompetens. I underlaget hade därför en mängd olika förslag på olika valkompetenshöjande aktiviteter som med fördel skulle kunna användas i undervisningen, preciserats. Övningar som dessutom hade sorterats. Dels utifrån arbetsområden och dels utifrån i vilken årskurs de kan vara särskilt lämpade att användas. De arbetsområden som hade preciserats i underlaget var:

Träna på att välja/ välja bort och förstå konsekvenserna av valen.

Lära sig att fatta beslut och genomföra dem.

Finna mening med att studera.

Tränas i att förstå sammanhang.

Få kunskaper att koppla ihop ämnen, studier och yrkesliv.

Vårda sina drömmar.

Diskutera och få kunskap i genusfrågor.

Inse att olika yrken behövs och är viktiga.

Öka kunskapen och medvetenheten om sig själv.

Få en större kunskap om val och olika utbildningsalternativ. (a.a., s.6)

De här övningarna hörde i sin tur till en uppbyggd idébank som förhoppningsvis skall kunna växa allt eftersom pedagogerna kommer igång med arbetet och gör egna framgångsrika varianter av övningarna. Varianter som pedagogerna sedan kan dela med sig av till kollegorna.

I handlingsplanen betonades avslutningsvis också vikten av, att allt arbete utvärderas inom ramen för skolornas arbete med studie- och yrkesvägledning. Både på skolnivå men också på en kommunal nivå. Ett arbete där pedagoger, övrig personal, elever och deras vårdnadshavare skall få möjlighet att delta. Tack vare den nya handlingsplanen sågs dessutom goda möjligheter att kunna använda underlaget som ett kompletterande stöd. Framförallt i det kommande projektrelaterade arbetet med att öka Vasaskolans elevers valkompetens.

Skolans arbete med integrering av de horisontella principerna

Utöver att det redan fanns ett resultatmål i projektet kopplat till de horisontella principerna, valde Vasaskolan att precisera och arbeta med ett eget uppsatt lokalt mål i relation till en av principerna. Det mål som de formulerade var:

Vi vill lära oss mer om hur vi kan bli bättre på att möta HBTQR-personer.

Anledningen till att de valde just det målet berodde på, att både elever och personal hade uttryckt, att det var ett angeläget område att arbeta med. Initialt startades därför ett diskussions- och planeringsarbete upp. Ett arbete där skolans elevråd var en mycket viktig och värdefull samarbetspartner. Ur personalen var det kuratorerna Michaela och Anton, mentorerna Anders och Camilla samt Lena och pedagogen Kicki som kom att vara ansvariga för det här arbetet. Det elevrådet kom fram till var, att en temadag kring det lokala målet och normbrytning skulle vara det allra bästa. Efter det påbörjades ett omfattande förarbete. Det upplägg som sedan fastställdes, skulle komma att innehålla olika lektioner som alla klasser skulle få arbeta med. Det skulle också inkludera en avslutande föreläsning av skaparna till Sveriges största HBTQ-podd *Regnbågsliv*, Anton Johansson och Thobias Thorwid.

Under själva genomförandet rådde full aktivitet. I de olika passen var nästan all personal delaktig ”och gjorde ett jättebra arbete”. Föreläsningen med Anton och Thobias togs också emot väldigt bra. Någon skriftlig utvärdering av dagen gjordes inte. Det fångades spontant in respons från elever och personal. En respons som var så pass god att det direkt fastställdes att skolan skall genomföra en liknande dag även kommande läsår.

Sammanfattning från utvärderingen av Vasaskolans första läsår i projektet

I juni var det dags för att utvärdera Vasaskolans första läsår i *Plugga klart 2*-projektet. En dag där Lena, Ann och projektledningen deltog i arbetet. Även Chatarina deltog under delar av dagen. Utvärderingen kom att påvisa flera inslag av en påbörjad verksamhetsutveckling och nyvunna lärdomar. Särskilt i relation till vad skolan hade lyft under behovsanalysamtalen att de ville uppnå. Ett exempel var uppstarten av utvecklingsområdet *Samordning av insatser*. Där Isa och Lena hade kommit att spela en betydelsefull roll för dess framgång. Deras arbete sammanfattas nedan: Initialt erbjöd de alla de elever som bedömdes vara i riskzon utifrån fastställd riskfaktor en plats oavsett elevens kön, eventuell funktionsnedsättning eller härkomst. Och genom Isa och Lena fick skolan en organiserad samordning kring just de här eleverna. Elevdeltagarna kom att få ett individuellt riktat stöd från delprojektledarna utifrån deras olika och unika behov. De erbjöds också, i de fall där det bedömdes att det kunde vara värdefullt, ett utökat stöd genom samtal med Chatarina och kurator Michaela.

Lena och Isa kom vidare att hålla en tät kontakt med elevernas vårdnadshavare och pedagogerna under året. En insats som i sin tur genererade i att samverkan kring eleverna förstärktes. Inte bara i skolan utan också i hemmet. Något som flera vårdnadshavare också uttryckte sin uppskattning för. Så trots att Lena och Isa bara hade hunnit arbeta ett läsår med samordningen, så hade de redan hunnit göra positiva avtryck i verksamheten. Men det fanns också en annan betydelsefull person som hade hjälpt till mycket i verksamheten med att fånga upp eleverna. En person som också nämndes i utvärderingen. Och det var Vasaskolans skolvärdinna Ann-Jeanette.

Efter att ha ägnat det första läsåret i projektet åt att pröva sig fram, såg både Ann och Lena goda möjligheter att kunna fortsätta utveckla samordningsfunktionen att bli ännu bättre och ännu mer effektiv. Framförallt genom att avsätta mer arbetstid för att bli mer uppsökande och mer synliga i verksamheten. Att börja delta på alla arbetslagsmöten sågs också som en del i det utvecklingsarbetet. Genom det skulle de kunna lyfta potentiella elevdeltagare direkt till arbetslagen.

Det kunde vidare konstateras, att mycket fokus det här läsåret hade riktats till elever som hade identifieras via skolans fastställda riskfaktor *Närvaro*. Majoriteten av delprojektledarnas tid hade dock kommit att ägnas åt att få de allra minst närvarande eleverna tillbaka till skolan igen. Ett tidsomfattande arbete som hade gjort att det blev svårt att hinna med de andra eleverna. Det vill säga de elever som också hade identifierats via den nyinstittade rutinen, men som inte hade lika bristfällig närvaro. Gällande just riskfaktorrutinen upplevde dock både Ann och Lena att den, ”trots att den endast har varit igång under vårterminen, redan har gett flera positiva effekter på skolan. Närvaroarbetet har verkligen kommit igång. Vi har mycket mer koll på närvaron och vi har månadsavstämningar och kontakter vårdnadshavare direkt vid femton procents frånvaro.” De hyser därför en förhoppning om att rutinen, under det kommande projektåret, skall komma att få ett ännu större genomslag i verksamheten. Något som i sin tur kommer att leda till att skolan kommer att bli ännu bättre på att upptäcka elever i tid och därmed också kunna sätta in förebyggande insatser i ett betydligt tidigare skede än de har gjort hittills.

Inom området valkompetens var det däremot först under kartlägningsarbetet som det började synliggöras vad skolan skulle kunna göra för att bidra till en positiv verksamhetsutveckling inom det området. Det var i samband med det som medvetenheten om att integrera de horisontella principerna började framträda. Bland annat reflekterade de då över att ”det ordnas tjejkvällar för eleverna på gymnasiet på killdominerande program, men det anordnas inga killkvällar på tjejdominerande program. Skall det verkligen vara så?”

Inför det kommande projektåret fastställdes därför, att skolan bland annat behöver fokusera betydligt mer på följande områden:

Vi behöver få in de horisontella principerna i allt valkompetensarbete vi gör på skolan och också vara noga med att våra elever får träffa representanter från båda könen när det är aktiviteter kring programinformationer, yrkesinformationer och liknande.

Vidare ansåg de, att all personal fortsättningsvis behöver arbeta betydligt mer med opartiskhet och respekt för elevens fria val. Ett förhållningssätt som de hade upptäckt att Vasaskolans personal inte medvetet använder sig av. De ser dock vinster med att göra det: "Är vi opartiska riskerar vi inte att gå in och värdera vad eleven vill." Likaså betonades flera gånger att *valkompetens* behöver bli ett aktivt begrepp som börjar användas naturligt och "ofta i skolan av oss i personalen och av eleverna. Att få in det naturligt i all undervisning. På så sätt blir alla i personalen mer involverade och delaktiga i aktiviteter gällande valkompetens."

Vidare beslutades att Chatarina, tillsammans med Vasaskolans skolledare Cocce, under hösten 2017 skall genomföra Skolverkets processledarutbildning för studie- & yrkesvägledare. Genom den kompetensutvecklingsinsatsen "ges fina möjligheter att på sikt kunna förstärka Chatarinas uppdrag". Både som processledare och också som en tydligare stödfunktion till den övriga personalen i deras arbete med att öka elevernas valkompetens.

Utöver *Samordning av insatser* sågs även rutiner för och arbetet med *Överlämning/ Övergång* redan i analysfasen som ett angeläget område att utveckla. Det var ett arbete som de upplevde inte hade kommit igång under det första projektåret. Vid tiden för utvärderingssamtalet hade det dock offentliggjorts att Martin Kochgymnasiet precis hade tackat "Ja" till att delta i projektet med uppstart i augusti 2017. Ann och Lena lyfte därför en förhoppning om att ett framtida samarbete kring det utvecklingsområdet nu skulle kunna komma att bli verklighet! En samverkan de "verkligen ser framemot och som kommer att gynna Vasaskolans elever genom förbättrade rutiner kring överlämning till gymnasiet".

De uttryckte också en önskan om att, inför kommande läsår, stärka samverkan med skolans huvudman eftersom det inte hade funnits i någon större omfattning det här läsåret. Framförallt för att "tillsammans kunna arbeta med och klara måluppfyllelsen i relation till projektets två effektmål".

Gällande projektgruppen så konstaterades det, att deras roll har varit betydande för projektarbetet. Därav beslutades att samma personal kommer att fortsätta att ingå i projektgruppen. Dock utan Isa som kommer att arbeta vidare med annat under hösten. Det upplevdes även vara betydelsefullt att ha med skolans specialpedagog. Projektgruppen kommer därför, i bästa fall, att kunna kompletteras ytterligare genom att få med den spetskompetensen redan till hösten.

Att projektarbetet det första läsåret har kommit att präglas av ett tydligt fokus på framförallt närvarofrämjande arbete och riktade samordningsinsatser till de deltagande eleverna blev tydligt. Något som var en stor förändring jämfört med tidigare läsår. Visst hade det föregåtts av ett hårt arbete. Men det har genererat i en mängd lärdomar de nu tar med sig in i nästa projektår. Så att det har varit värt allt slit är både Ann, Lena och Chatarina helt rörande överens om:

Projektet har verkligen medfört massor med bra möjligheter. Framförallt att få arbeta med de här eleverna som verkligen behöver det här stödet. Det hade vi inte gjort annars. Det har fungerat bra och det har blivit förändringar för de elever som varit med. Det är fantastiskt! Får vi med oss all övrig personal så kommer det att bli succé!

Det andra läsåret i projektet

I samband med läsårsuppgiften hösten 2017 var det inte bara delprojektledare Carina Gadd som var alldeles ny på skolan. Helt nya elever skulle dessutom snart börja skrivas in i projektet. Alla elevdeltagare från föregående läsår hade nämligen lämnat skolan och övergått till olika gymnasieskolor för vidare studier. Att göra samordningsfunktionen mer uppsökande och synlig det här läsåret föll sig därför naturligt. Dels för att det skulle vara ett effektivt sätt för Carina att bekanta sig med eleverna genom att röra sig ute bland eleverna. Men också för att kunna arbeta än mer uppsökande.

Lena och Carina fann snabbt ett bra fungerande arbetssätt. En indelning som gjordes utifrån att deras olika roller också skulle kunna bidra till att effektivisera verksamheten. Det, tillsammans med skolans nu långtgående implementeringsarbete med riskfaktorrutinen, genererade också i att hela skolan direkt började arbeta mycket mer förebyggande. En annan differens från förra året, då majoriteten av elevdeltagarna hade varit långvarigt frånvarande, var också stor. Ingen av elevdeltagarna som så småningom skrevs in i *Plugga klart 2*, blev aktuella på grund av just långvarig frånvaro.

Att göra undervisningen mer tillgänglig för alla elever

Som ett led i skolans strävan att göra undervisningen mer tillgänglig för eleverna påbörjade samtliga pedagoger på skolan, i samband med höstterminens uppstart, Skolverkets ettåriga utbildningsinsats *Specialpedagogik för lärande - en kompetensutveckling för alla grundskollärare*. En kompetensutveckling som föll väl in inom ramen för skolans arbete med projektets andra resultatmål. Utbildningens huvudsakliga syfte är nämligen att öka kunskapen om hur undervisningen kan anpassas och utformas i klassrummet. Det för att därefter kunna anpassas utifrån elevers olika förutsättningar. Utbildningsinsatsen utgår dessutom från en modell som baseras på beprövad erfarenhet och tidigare forskning.

Utöver det har de deltagande pedagogerna även fått kontinuerlig handledning under läsåret och erhållit kunskap om olika verktyg att tillämpa för att öka tillgängligheten. En annan viktig del har varit det kollegiala lärandet. Personalen har fått tid till diskussion och reflektion tillsammans och framförallt fått pröva sig fram genom att testa olika metoder. Även bemötandets betydelse och relationens värde har varit ett tydligt inslag i utbildningsinsatsen. Något som har betonats som avgörande för att höja exempelvis studiemotivationen hos eleverna, få dem att växa och få dem att må bra. Upplevelsen var därför att utbildningen var högst relevant i relation till *Plugga klart 2!*

Skolans studie- och yrkesvägledare och skolledare går Skolverkets processledarutbildning

Samtidigt som skolans pedagoger utbildade sig inom specialpedagogik var Chatarina en av de studie- och yrkesvägledare i Dalarna som genomgick utbildningen *Kreativ processledarutbildning för studie- och yrkesvägledare*. En utbildning som Skolverket arrangerar i samverkan med Mälardalens högskola och Mälardalens kompetenscentrum för lärande. Det är en utbildning som, med forskningsbaserade verktyg, baseras på att stärka studie- och yrkesvägledare i deras uppdrag som processledare till den övriga personalen. Det vill säga i personalens arbete med studie- och yrkesvägledning och då framförallt i undervisningen. Utbildningens utgångspunkt är tagen ur innehållet i grund- och gymnasieskolans olika styrdokument, samt de allmänna råd Skolverket har tagit fram. Råd som berör all skolpersonals arbete med studie- och yrkesvägledning.

En viktig del i utbildningen är att varje studie- och yrkesvägledare, tillsammans med sin skolledare, skall arbeta fram en handlingsplan. Den skall beskriva hur deras skola skall arbeta vidare för att utveckla skolans arbete med att öka elevernas valkompetens. Dels där studie- och yrkesvägledaren får möjlighet att verka som processledare till den övriga personalen i deras arbete med studie- och yrkesvägledning. Den skall även beskriva hur skolan planerar att få personalen att bli delaktiga i och integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

En annan av de praktiska delarna i utbildningen är, att varje deltagande studie- och yrkesvägledare skall planera, genomföra och utvärdera en kreativ workshop. En workshop som skall genomföras i den egna verksamheten eller i kommunen samt utgå från studie- och yrkesvägledarens roll som processledare.

Chatarina valde att bjuda in målgruppen skolledare från alla kommunala grundskolor i Hedemora kommun. Skolledarna hade i sin tur fått i uppdrag att välja ut en till två pedagoger som också skulle delta i den kreativa workshopen.

Chatarinas workshop handlade om hur man kan integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Hon hade även byggt upp själva plattformen till workshopen utifrån den handlingsplan som hon och skolledare Cocce hade arbetat fram under utbildningstiden.

En tid senare, vid ett avstämningsmöte med projektledningen, återberättades att kommunens biträdande grundskolechef hade varit med på workshopen och hade uppskattat innehållet.

Faktiskt så mycket att hon ansåg att workshopens budskap behöver implementeras på alla skolor i kommunen. Det vill säga att skolledaren leder, skapar förutsättningar och kvalitetssäkrar skolans arbete med studie- och yrkesvägledning. Men också att studie- och yrkesvägledaren processleder den övriga personalen i deras valkompetenshöjande aktiviteter i undervisningen. Med andra ord arbeta med studie- och yrkesvägledning utifrån devisen: ”Studie- och yrkesvägledning - hela skolans ansvar.”

I den handlingsplan som Chatarina och Cocce arbetade fram, fanns även ett flertal olika delmoment med i syfte att på sikt uppnå en ökad ansvarsfördelning och rollfördelning på Vasaskolan. Något som även hade framkommit som angeläget i det tidiga kartläggningsarbetet av skolans arbete med att öka elevernas valkompetens. Men det hade också framkommit under utvärderingsarbetet av det första projektåret. Ett uppdrag som i mångt och mycket enbart låg på Chatarina och externa aktörer. Något Cocce och Chatarina nu ville utveckla till ett gemensamt ansvar för all personal.

I handlingsplanen lyftes därför ett antal aktiviteter att genomföra för att uppnå ökad delaktighet:

Delta i Skolverkets kompetensutvecklingsinsats för skolpersonal som syftar till att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

Kartläggning av nuläget med personal och med elever.

Implementering av handlingsplanen.

Vidare beskrevs det i handlingsplanen hur de tre aktiviteterna skulle kunna möjliggöras. Det var dels genom att skapa och etablera en utvecklingsgrupp på Vasaskolan: ”Utvecklingsgruppen skall komma att ha ett huvudansvar för att aktiviteterna genomförs, men de skall också ansvara för att lyfta aktiviteterna med ledningsgruppen”.

I handlingsplanen förtydligades det också att arbetet skulle vara igångsatt innan jullovet.

Chatarina tilldelas priset ”Årets studie- och yrkesvägledare” av *Arbetsmarknadskunskap*

Bara någon månad efter att Chatarina hade blivit klar med sin processledarutbildning, tilldelades hon *Arbetsmarknadskunskaps* pris som *Årets studie- och yrkesvägledare*! Motiveringen var: ”För att med stor energi bidragit till en ökad samverkan mellan skola – arbetsliv. Drivande i genomförande av yrkesmässa och involverad i arbetet med att ta fram ett tänk för studie- och yrkesvägledning i skolan.” Ett fint erkännande av det arbete Chatarina utför på Vasaskolan.

Vasaskolans utvecklingsgrupp för skolans arbete med studie- och yrkesvägledning bildas

Planenligt bildades Vasaskolans utvecklingsgrupp, för skolans arbete med studie- och yrkesvägledning, ganska så omgående efter det att Chatarina och Cocce hade gått processledarutbildningen. I den gruppen kom samtliga arbetslagsledare i årskurserna sju till nio att ingå för att tillsammans med Chatarina, arbeta med handlingsplanens olika delar. Bland det första de kom att diskutera var hur de skall utforma PRAO:n framöver, så att den blir ännu bättre för deras elever. De diskuterade också hur all personal dagligen kan integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Dessförinnan hade de samlat in kunskaper från pedagogerna. Något som gav många goda uppslag till den diskussionen.

Vidare fördes ett samtal kring hur de skall kunna få till rutiner som bidrar till att arbetet fortlever med nya pedagoger som kommer till skolan. De kom också fram till att de skall kontakta skolförvaltningen. Framförallt eftersom de såg att de behövde stöd från dem för att kunna lyckas med utvecklingsarbetet. Särskilt utifrån deras ambition att dessutom göra det arbetet utifrån de horisontella principerna och även med tanke på att PRAO:n kommer att bli lagstadgad under sommaren år 2018. Något som lyftes att det finns en oro inför: ”Det kommer vi inte att kunna klara av med nuvarande resurser.”

En annan aktivitet utvecklingsgruppen fastställde att de skall genomföra är att åka till Leksand och träffa Anneli Morberg. Det i syfte att kunna få ta del av Leksands kommuns framgångsrika valkompetensarbete inom *samverkan skola – arbetsliv*. Ett flerårigt projekt som gjordes tillsammans med Skolverket och som Anneli dessutom har varit projektledare för.

Att låta eleverna få möta förebilder som gjort könsbrytande val

En önskan som lyftes inför det här läsåret var att Vasaskolan skulle fokusera betydligt mer på att, på olika sätt, inkludera de horisontella principerna i de valkompetenshöjande insatserna som skolan erbjöd sina elever. Den önskan formulerades enligt följande:

Vi behöver få in de horisontella principerna i allt valkompetensarbete vi gör på skolan och också vara noga med att våra elever får träffa representanter från båda könen när det är aktiviteter kring programinformationer, yrkesinformationer och liknande.

Med den målsättningen med sig in i det nya läsåret hoppades de kunna låta eleverna få möjlighet att möta förebilder från båda könen i samband med aktiviteter som berörde utbildningsval och yrkesval. Likaså att det skulle stärka eleverna i att våga välja otraditionellt och inte begränsa sig i sitt val till att inte våga välja vad som helst på grund av sitt kön. Något Vasaskolan inte alls hade jobbat aktivt med tidigare, men som de nu ville börja göra genom projektdeltagandet.

Den här ambitionen kom snart att färga av sig på Vasaskolans alla kontakter med utbildningsanordnare, utbildningsrepresentanter, arbetslivskontakter och arbetslivsrepresentanter så till vida att Vasaskolan alltid särskilt efterfrågade representanter från båda könen.

En mindre utvärdering gjordes i slutet av mars månad. Den gällde hur det hade gått hittills med mottagandet av deras önskemål från olika aktörer. Den gemensamma uppfattningen var att det hade gått väldigt bra. Att de flesta verkligen hade försökt bistå dem i deras önskan så långt det bara varit möjligt. Ett gott exempel på när de verkligen hade lyckats med det var under en stor yrkesmässa som genomfördes under vecka 39. En aktivitet som presenteras mer ingående nedan. Många av de deltagande representanterna hade också själva lyft att de hade uppskattat att Vasaskolan hade efterfrågat just förebilder från båda könen.

En lyckad yrkesmässa för skolans elever har premiär

Det var redan under våren år 2017 som några ur personalen på Vasaskolan träffade representanter från Gysam, Falun Borlänge-regionen AB, Hedemora näringsliv och industri-företagen. Syftet med träffen var att planera en kommande mässa för Vasaskolans samtliga elever. Även Martin Kochgymnasiet var involverade i förarbetet så till vida, att deras yrkesprogram skulle komma att vara ett inslag på mässan. Utöver dem bjöds även representanter från andra gymnasieskolor in som skulle kunna visa upp yrkesprogram som Martin Kochgymnasiet saknade. På så sätt skulle de besökande eleverna få ta del av samtliga nationella yrkesprogram. Det här inledande mötet kom att följas upp av ett gediget arbete från alla deltagande aktörer. Faktiskt ända fram till genomförandet. En av nyckelpersonerna var Martin Kochgymnasiets studie- och yrkesvägledare, Ann-Sofie Vikström. Chatarina beskriver att Ann-Sofie lade ner ett stort arbete på att mässan skulle bli så bra som möjligt:

Ja, dels jobbade vi mycket nära varandra inför och under vecka 39. Hon var med på möten i gruppen som hölls på senvåren och hon jobbade mycket processinriktat med personalen. Inte bara på yrkesprogrammen utan även med övrig personal och med skolledningen. Utan henne hade det aldrig fungerat! Personalen på yrkesprogrammen lade också ner ett stort jobb och Ann-Sofies engagemang var grunden till det. Vi arbetar mycket bra ihop och är varandras livlinor när det behövs i jobbet!

I efterhand kunde det konstateras, att så gott som alla utbildningsanordnare som var på plats hade haft med sig både elever och personal från båda könen. De flesta företagare hade även de försökt att tillgodose önskemålet med representanter från båda könen. Företagen hade dessutom inkluderat könsperspektivet i medhavda bildspel och filmer som de visade för eleverna. Något som verkligen uppskattades av Vasaskolan.

Uppfattningen från både Chatarina, Carina och Lena var att det hade blivit ”en otroligt lyckad mässa”. En mässa där deras ”elever fått upp ögonen för både olika program och olika yrken”. De upplevde att eleverna själva var genuint nyfikna och intresserade.

Alla utställare hyllades också av de tre som menade att de ”verkligen hade varit kreativa i sina presentationer och aktiviteter”. Genom det hade utställarna ”lyckats fånga alla elever”.

Nästa år är målet att försöka skapa lite mer yta för öka tillgängligheten för alla elever. Även de elever vars förutsättningar gör att det behöver vara luftigare yta och mindre folk på en och samma gång. Många av just de eleverna som ändå besökte mässan, gav uttryck för att de tyckte att ”det var lite väl trångt och rörigt” för att de skulle känna sig riktigt tillfreds.

Några veckor efter mässan, och i samband ett avstämningsmöte med projektledningen på Region Dalarna, lyfte skolledning och delprojektledare att de nu vill få fortsätta att arbeta med följande delar inom valkompetens:

”Elevernas självkännedom!

”Börja prata med våra elever om att det faktiskt finns olika vägar. Framförallt med de elever som ej uppnår målen.”

”Det är positivt att elever faktiskt kan byta bana i framtiden. De låser sig inte till ett yrke. Det behöver vi lyfta med dem.”

”Medvetandegöra för eleverna varför de går i skolan.”

”Ge framtidsstro.”

”Öka elevernas motivation.”

”Att eleverna skall kunna välja utifrån sina förmågor.”

Vid samma tillfälle betonades också att det numera, till skillnad från tidigare läsår av, är fler i personalen som arbetar med att öka elevernas valkompetens. Däribland nämns pedagogerna Maria, Kajsa, Kicki och Ida som tillsammans med Chatarina, gör ett ”jättebra arbete med integrering av valkompetens i undervisningen. Med deras hjälp skulle vi kunna få fler pedagoger att komma igång med integreringen i undervisningen, genom att de skulle kunna lyfta goda exempel. På så sätt kan alla få ta del av handfasta aktiviteter.”

Vidare beskriver Ann att de numera även lyfter valkompetens på personalinformation som de har klockan åtta varje torsdag. Det för att påminna om vikten av att all personal arbetar med det. Något annat som tillades vid mötet var att skolans elever i årskurs åtta kommer att träffa och ha lektioner med *Arbetsmarknadskunskap* under kommande vårtermin.

Implementering av de horisontella principerna i en valkompetenshöjande aktivitet

I kartläggningsunderlaget för skolans arbete med valkompetens framkom det, att skolan ville bli bättre på att implementera de horisontella principerna i arbetet med att öka elevernas valkompetens. Det beskrevs med orden: ”Alla som arbetar med våra elever skall veta vad det handlar om och få med det i undervisningen – naturligt! Och våga prata om det! Genusfrågan måste lyftas! Både tidigare och mer kontinuerligt.”

Som ett led i det utvecklingsarbetet fastställdes att skolan, under det här projektåret, bland annat skulle arrangera en temadag för eleverna i årskurs nio inom ämnesområdet *Valkompetens och normer*. En valkompetensgrupp bestående av några ur personalen bildades för det ändamålet. Vid ett av deras mötestillfällen bjöds Göran från projektledningen in för att kunna hjälpa till i planeringsarbetet. Det gruppen och Göran så småningom kom fram till var, att temadagen skulle syfta till att öka elevernas förståelse för hur val påverkas av vår omgivning. Framförallt med fokus på könsroller och genuskontrakt. Det fastställdes att den skulle genomföras i form av en aktivitet där eleverna skulle komma att få ta del av flera olika moment. Bland annat hur val styrs av våra erfarenheter och av könsstereotypiska normer. Det bestämdes också att aktiviteten skulle utvärderas, genom att samla in elevernas upplevelser av aktiviteten, via en elevenkät. Likaså att Göran skulle informera om dagen för personalen på nästa personalmöte.

Temadagen genomfördes i början av mars och det var totalt 101 niondeklassare på Vasaskolan som deltog. En aktivitet som planenligt också utvärderades av eleverna genom en enkät med ett fåtal frågor. På den första frågan fick de ange vilket kön de identifierar sig som. Det för att kunna skönja eventuella mönster i svaren utifrån ett könsperspektiv. På de tre resterande frågorna fick eleverna välja mellan olika påståenden samt att det även fanns möjlighet skriva fritext.

Samtliga elever som deltog besvarade enkäten. I arbetet med att sammanställa svaren upptäcktes dock en enkät som på grund av hur den var i fylld ej kunde inkluderas i sammanställningen. Den räknades därför som ett bortfall. Av de kvarvarande hundra besvarade enkäterna var könsuppsdelningen helt jämn. Totalt besvarade femtio flickor och femtio pojkar enkätens tre frågor. Därefter gjordes en detaljerad sammanställning av samtliga enkäter. Nedan sammanfattas utvalda delar, från den sammanställningen, av flickornas respektive pojkarnas svar:

Fråga 2: Upplever du att det här passet har gett dig kunskaper om att kön kan påverka dina val?

42 flickor (84 procent) och 41 pojkar (82 procent) svarar att de upplever att passet har gett dem kunskaper om att kön kan påverka deras val. Åtta flickor (16 procent) och nio pojkar (18 procent) svarar att de inte upplever att passet har gett dem kunskaper om att kön kan påverka deras val.

Fråga 3: Om du tänker på det gymnasieval du har gjort och det som det här passet handlade om. Har passet påverkat dig i ditt beslut?

Sju flickor (14 procent) och åtta pojkar (16 procent) svarar att de upplever att passet har gjort dem mer säkra i sitt beslut. En flicka och en pojke svarar att de upplever att passet har gjort dem mer osäkra på gymnasievalet. 42 flickor (84 procent) respektive 41 pojkar (82 procent) svarar att passet inte har påverkat deras beslut.

Fråga 4. Hur upplever du att det här passet var?

14 flickor (28 procent) och 19 pojkar (38 procent) svarar att de upplever att passet var jättebra. 35 flickor (70 procent) och 29 pojkar (58 procent) svarar att de upplever att passet var bra. En flicka och två pojkar svarar att de inte upplever att passet var så bra.

Vid en uppföljande genomgång av resultaten framkom även några upplevelser från personal som hade deltagit i aktiviteten. Deras gemensamma uppfattning var att eleverna ”verkligen hade uppskattat aktiviteten”. De beskrev också att flera av eleverna dessutom hade uttryckt en önskan om att ”Göran måste komma tillbaka och ha fler pass med dem”.

Bland den personalen fanns även en uppskattning över att Göran ”hade anpassat innehållet väldigt bra till målgruppen”. Något de menade genererat i att eleverna blev engagerade och delaktiga hela passet igenom. Flera av pedagogerna upplevde också att aktiviteten i sig var riktigt bra, och att de själva ”hade lärt sig mycket av att delta”. Att det är en aktivitet som skall genomföras igen var därför samtliga överens om. Det beslutades även att den skall tidigareläggas nästa läsår och genomföras redan under hösten för eleverna i årskurs nio. Det fanns dessutom en önskan om att eleverna i årskurs åtta också skall få ta del av aktiviteten. Likaså att fler i personalen deltar nästa gång. Om inte annat för att få inspiration i deras egna arbete med att elevernas val inte skall behöva begränsas på grund av kön.

En fallstudie görs på Vasaskolan

I samband med vårterminsuppstarten bjöd projektets utvärderare Christina Ehneström in till ett analysseminarium. Ett tillfälle där hon presenterade de resultat som hade framkommit av den datainsamling hon hade genomfört, inom ramen för en fallstudie på ett antal *Plugga klart* 2-skolor under höstterminen. En fallstudie där Vasaskolan var en av de medverkande skolorna. Till analysseminariet var därför Ann, Carina, Lena och Chatarina inbjudna. Christina berättade inledningsvis att hon, i arbetet med datainsamlingen intervjuat ett flertal personer på Vasaskolan.

Bland dem återfanns skolans delprojektledare, skolläda, resurspedagoger, specialpedagog, studie- och yrkesvägledare samt tre elever. Utöver dem hade hon även efterfrågat att få intervjua lärare och förvaltningschef. Det hade, av olika anledningar, inte varit möjligt vid tiden för genomförandet. Christina beskrev vidare att syftet med analysseminariet var att, utifrån presentation av datainsamlingen, bidra till ett lärande hos de deltagande skolorna. Likaså låta dem delta i en uppföljande diskussion.

Ett tydligt fokus i fallstudiens analysram var, i likhet med tidigare genomförda fallstudier, ägarskap och hållbarhet. Att undersöka om förutsättningar för en hållbar skolutveckling fanns i verksamheten utifrån frågeställningen:

Är alla med som behöver för att kunna genomföra förändringen?

En av de största utmaningarna som blev synlig i fallstudien var relaterad till just ägarskapet. Det uttrycktes dels att det behövdes mer stöd från huvudman, men också att det fanns en tveksamhet om det alls fanns stöd från förvaltningen. Likaså om det fanns ekonomiska resurser. Analysen påvisade även att alla, på alla nivåer, behöver vara involverade i projektarbetet för att kunna skapa en hållbarhet på sikt.

Att skolan har ett omfattande arbete framför sig gällande genusfrågor som behöver intensifieras framkom också. En åtgärd som skolan behöver vidta, är att "elevernas närvarostatistik analyseras ur ett könsperspektiv".

På området valkompetens belystes utmaningar ur både elev- och personalperspektiv. Hos de intervjuade eleverna fanns en osäkerhet kring det kommande gymnasievalet. I personalgruppen saknades det, i sin tur, ett delat ansvar för att öka elevernas valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval. Att det inte var integrerat i undervisningen på det sätt som styrdokumentet betonar, att det skall vara. Det framkom även exempel där arbetet fungerade:

"Jag jobbar med mina elever för att de ska få valkompetens och det bygger ju på horisontella principerna, att alla ska kunna söka vad som helst och inget ska hindra och jag tror att man jobbar i undervisningen, men vi skulle kunna utveckla det bättre."

"Lättare att få tjejer till fordon. Men svårt att få killar till omvårdnad. Vi har haft tjejgrupper och vi skulle ha killgrupper."

"Valkompetens jobbar vi med överhuvudtaget...och vi gör många val. Och tänka till. Det jobbar vi mycket med."

På området *närvaro* framkom att elevers frånvaro bland annat beror på bristande trivsel, höga krav samt en upplevelse av att inte hinna med skolarbetet. Däremot lyftes att deras deltagande i *Plugga klart 2* har bidragit till ett bättre mående och en ökad närvaro.

Kring personalens hantering av närvaro framkom bland annat att: "Lärare kan vara lite dåliga på att föra in frånvaro, vilket kan bero på att de själva inte är mentorer." Det framkom även, att det fanns ett behov av, att skolan behöver börja analysera frånvaron: "Vi måste titta på frånvaron och vad den beror på och allt kan inte lösas i *Plugga klart*. Det finns andra anledningar." Däremot fanns en upplevelse av att skolans deltagande i projektet har skapat ett större fokus på närvaro. Utöver det beskrevs att antalet hemmasittare hade minskat betydligt. Skolans mål, att uppnå nittio procents närvaro bland eleverna, nåddes exempelvis under hösten. Eleverna hade heller inte så många sena ankomster längre. Något som flera relaterade till "tvåminuters-regeln".

Vidare fick elevrespondenterna beskriva hur de tyckte att det fungerade med lärarna. På det området framkom en bild, där både lärarnas bemötande och förhållningssätt lämnade en del att önska:

”Det funkade. De är som vanligt. Typ att de inte alltid ser det de borde se.”

”Kan inte se att lärarna jobbar med de som mobbar och det är inte många lärare som bryr sig. De lägger energi på sina lektioner och de vill göra sitt jobb och inget mer.”

”De bryr sig inte om eleverna. Har två lärare som bryr sig.”

”Jag vet att vissa lärare är på men inget förändras. Eleverna slutar inte ändå. Det är ganska svårt för lärarna också.”

Bland den responderande personalen framkom bland annat att ”den största utmaningen är att få alla lärare med sig. Så att de ser att eleverna är allas elever.” Likaså tycks ett stort, ibland alldeles för stort, ansvar läggas på resurspedagogerna. Att det är lätt att lämna över arbete till dem fast det egentligen inte är deras uppgift. Samtidigt såg de också, att skolans deltagande i både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2* hade fått en positiv inverkan både gällande bemötande och förhållningssätt:

”Våra EHT har fått en riktning, att vi tänker bredare och förebyggande och inte i sista minuten.”

”...när vi fick chansen att jobba med värdegrundsarbetet, så fick vi uppdatera och lärare är så koncentrerade på bedömningarna och det är nyttigt att bryta och prata värdegrundsarbetet.”

”...vi mer tänker på hur vi bemöter dem, när de kommer tillbaka. Det har vi blivit bättre på. Att jobba med relationer. Vi läste en utredning om hemmasittare av Skolverket. Vad är det viktigaste, om de kommer tillbaka? Relation är svaret på allt. Att få synas.”

”...de där dagarna när vi haft *Plugga Klart 1* och vi har haft jättebra gruppdiskussioner och därifrån till riktig handling är det svårare, men alla är med på tåget och tycker att det är jättebra.”

De utmaningar som samma personal lyfte var att skolans arbete med att integrera de horisontella principerna behöver förbättras: ”Vi skulle ta tag i det mer”. Exempelvis lyftes att det behövde göras inom valkompetens som någon beskrev ”bygger på de horisontella principerna”. Nu är dock en temadag som berör just valkompetens och de horisontella principerna inplanerad. De berättar vidare att: ”Det har också gjorts riktade insatser mot elever som behöver arbeta på sitt bemötande mot kvinnliga lärare”.

Avslutande diskussion på fallstudien:

Efter att Christina hade redogjort för både resultat och för den analys hon hade gjort, lyfte hon två frågeställningar till deltagarna. Den första frågeställningen var: *Var vill ni vara om två år?* Här relaterade Carina, Lena, Chatarina och Ann direkt till den gemensamma upplevelsen att: ”Våra elever trivs, men inte i klassrummen, enligt enkäter”. Med det i åtanke upplevde alla fyra, att två målsättningar var särskilt viktiga att uppnå inom de kommande två åren:

Att eleverna går till klassrummet och tycker det är roligt och trivs.

Att eleverna kan vakna på morgonen och känna, att det känns bra att gå till skolan.

Nästa fråga Christina lyfte var: *Hur skall ni hantera dem som inte är med på vägen att nå era mål?*

Här var det självklara svaret från Carina, Lena, Chatarina och Ann: ”Delaktighet!”

De var också lika eniga om, att alla måste vara med för att de skall kunna lyckas med det. Inte bara all skolpersonal utan även politiker, eleverna och deras vårdnadshavare. Ann beskriver att:

Föräldrar behöver förstå att skolan är viktig. Och personalen måste gilla läget, annars behöver de flytta. Vi behöver bli hårdare och våga chansa trots lärarbrist. Vi behöver bli tydligare med att vi arbetar så här på vår skola. Det gäller också i undervisningen. Att vi är tydliga med att: "Så här ser alltid en lektion ut." Att vi använder de goda exemplen som vi faktiskt har. Det blir ett kollegialt lärande som är bra.

För att nå politiker och förvaltning ser de också, att det finns en oro om framtiden. En oro för vad som händer efter projekttidens slut. Lena uttrycker att: "Vi behöver bjuda in förvaltningen till skolan och få dem att förstå hur viktigt det här är. Så att det tas beslut om ökade tillgångar så att det här arbetet får leva vidare. Vi behöver beskriva förändringarna och allt gott som kommit ur det här. Alla de fina resultaten."

De diskuterade därefter vidare kring den ekonomiska vinningen ur ett socioekonomiskt perspektiv som de menar, kommer just ur ett sådant här förebyggande arbete som de gör på Vasaskolan. Ett arbete som kommer att kunna minska framtida utanförskap bland deras elever. Att få med sig förvaltningen skulle öka möjligheten att "öka intresset för det vi gör och få hjälp att följa upp vårt arbete. Men först behöver vi få dem att få en förståelse för de konsekvenser som många studieavbrott faktiskt leder till. Och där kan vi bidra med vår kunskap."

Analyseseminarier avrundades därefter och de deltagande skolorna kunde åka tillbaka till sina respektive verksamheter med nya lärdomar.

Knappt en månad senare, på ett uppföljande avstämningsmöte på Vasaskolan, lyftes en samstämmig positiv upplevelse. Både gällande de kunskaper och insikter som hade framkommit i Christinas analys, men också för det bemötande och förhållningssätt Christina hade visat under arbetets gång. Både gentemot dem och också gentemot deras elever:

Det har verkligen varit en givande och rolig upplevelse det här. Christina är verkligen en otroligt sympatisk och trevlig människa som ställde så många kloka frågor till oss. Hon träffade också våra elever. Och de var helt fantastiska. De pratade och vågade vara helt öppna i sina svar. Och det var tack vare Christinas fina bemötande.

Utvärdering av skolans riskfaktorrutin genomförs

Under föregående års utvärderingsarbete av Vasaskolans *Handlingsplan för Plugga klart 2* framkom, att skolans riskfaktorrutin tillika närvarorutin behövde få ett ännu större genomslag i verksamheten under läsåret 17/18. Det för att fler elever skulle kunna upptäckas mycket tidigare och för att förebyggande åtgärder kunna sättas in i ett tidigare skede.

Bara en bit in på läsåret var känslan, både bland skolledare och delprojektledare, att det fungerade mycket bättre. Både med användandet av rutinen men också när de studerade elevernas närvarostatistik. En hel del i den framgången kunde de också relatera till skolans deltagande i projektet *Ökad skolnärvaro*. Ett projekt där skolans kurator Michaela har ett projektledaransvar för just Vasaskolan. Där uppföljningar av elevernas närvaro numera görs månadsvis av personalen inom skolans lokala elevhälsoteam. De elever som identifieras med högre frånvaro diskuteras vid de uppföljningsmötena. Därefter beslutas om eventuella åtgärder. Oftast bokas möten in med elever och vårdnadshavare för att samtala kring frånvaro. Även kringfunktioner på skolan, såsom kurator, skolsköterska och studie- och yrkesvägledare, bjuds ofta in att delta. Rutinen går ut på att Lena, vid tjugo procents frånvaro, kontaktar sina elever: "Vi kommer åt alla genom det och allt kommer upp på *Skola24*. Det är jättebra!"

Utöver det fick även pedagogerna och resurspedagogerna på Vasaskolan återigen utvärdera skolans riskfaktorrutin. En kunskapsinhämtning som skolledningen såg skulle kunna ge underlag, för att se om det skulle behöva göras en eventuell revidering av rutinen.

Det var totalt åtta manliga och 22 kvinnliga pedagoger som besvarade enkäten. Eftersom enkäten var könsuppdelad var det dessutom möjligt att göra en könsuppdelad resultatsammanställning. Enkäten var uppbyggd som en checklista. I enkäten fick pedagogerna, utifrån de instruktioner som står angivna i rutinen, besvara utifrån olika påståenden i vilken omfattning de följde respektive instruktion. Det gick även att förtydliga svaren via fritextfält.

En av enkätfrågorna, den andra frågan, var enbart riktad till skolans tre resurspedagoger. Samtliga av dem, en kvinna och två män, besvarade den frågan.

Nedan presenteras utvalda delar av den sammanställning som gjordes en tid efter själva genomförandet. I vissa fall har kompletterande information lagts till. Dels för att förtydliga vissa svarstendenser eller för att beskriva den förhoppning på information som skolan önskade inbringa genom den frågeställningen:

Fråga 1: Närvaron/frånvaron på dagens första lektion skall rapporteras senast tio minuter efter det att lektionen startar. Vilket svar stämmer mest överens med hur du gör:

Knappt hälften av respondenterna angav att de *alltid* rapporterar närvaro inom tio minuter. Sett ur ett könsperspektiv var det svaret det vanligaste bland de manliga pedagogerna. Drygt hälften svarade att de *ofta* rapporterar inom tio minuter. Bland de kvinnliga respondenterna angavs det svarsalternativet från två tredjedelar av de kvinnliga pedagogerna.

Fråga 2: Vårdnadshavare ansvarar för att anmäla den giltiga frånvaron senast klockan 8:15 till resurspedagogen för den dag sjukanmälan gäller. Hur är din upplevelse av hur det fungerar? (Kommentar: Den här frågan var riktad enbart till skolans tre resurspedagoger.)

Samtliga resurspedagoger svarade att vårdnadshavarna *ofta* anmäler frånvaro innan klockan 8:15. Vidare skrev de även en gemensam kommentar till det angivna svaret: ”De flesta föräldrar hör av sig innan 8:15. Cirka 20% hör av sig senare på svararen. En del föräldrar hör av sig till resurspedagogernas telefoner via sms eller samtal och då kan tiden variera.”

Fråga 3: Sen ankomst på fem minuter eller mer till lektion skall rapporteras. Vilket svar stämmer mest överens med hur du gör:

Nästan samtliga pedagoger, både kvinnliga och manliga, angav att de *alltid* rapporterar sen ankomst som är fem minuter eller mer. Resterande svarade att de *ofta* gör det eller att de gör det *ibland*.

Fråga 4: Med upprepad frånvaro innefattas att eleven har uppnått fem frånvarotillfällen. I upprepad frånvaro inkluderas både sena ankomster, frånvaro från hela lektioner samt hela dagar. Vid upprepad frånvaro har ämnesläraren ansvaret för att resurspedagogen informeras. Vilket svar stämmer mest överens med hur du gör:

Svarsangivelsen på fråga fyra var den mest varierande av samtliga frågor. Något som gällde för både de manliga och kvinnliga pedagogerna. En kvinnlig och en manlig pedagog angav svarsalternativ ”Vet ej”. För de övriga påståendena, *alltid*, *ofta*, *ibland* och *aldrig*, var svarsfrekvensen ungefär en fjärdedel per påstående. Det gällde både för de manliga och de kvinnliga respondenterna.

Fråga 5: Hur upplever du att frånvaromönstret bland eleverna är, sett ur ett könsperspektiv? Kryssa i det svar du tycker stämmer bäst med din upplevelse:

På den sista frågeställningen med angivna påståenden var det vanligaste svaret bland de manliga pedagogerna att det var *lika mellan könen*. Fem kvinnliga pedagoger svarade antingen att flickorna eller pojkarna är mer frånvarande. Två manliga och två kvinnliga pedagoger svarade ”Vet ej”.

Fråga 6: Avslutningsvis, vad är din generella upplevelse av hur vår rutin fungerar? Beskriv gärna både vad du tycker fungerar och vad som du tycker kan bli bättre. Ge oss gärna tips! På så sätt kan vi tillsammans arbeta ännu mer riktat med att öka våra elevers närvaro i klassrummet!

I den sista frågeställningen i enkäten fanns en förhoppning om att kunna samla in kunskap om hur pedagogerna såg generellt på rutinen. Av den anledningen fanns en möjlighet för pedagogerna att beskriva både vad de upplevde fungerade med rutinen och vad de upplevde behöver utvecklas.

29 stycken av de responderande pedagogerna beskrev sina upplevelser. Av dem gav ungefär hälften även förslag på utvecklingsområden. Det gick inte att urskilja några direkta könsskillnader i svaren. Nedan presenteras en sammanfattning av vad som framkom i sammanställningen av pedagogernas svar:

En tredjedel av pedagogerna uttryckte att de upplever att rutinen är bra, att den fungerar och/eller är ett steg i rättning. En pedagog beskrev: "Rutinen underlättar kartläggningen av frånvaro, att alla gör lika och hjälps åt att ha koll på eleverna." En annan pedagog uttryckte följande: "Jag tycker rapporteringen och rutinerna fungerar bra, återkoppling tillbaka till mig som ämneslärare från *Plugga klart*/resurspedagog skulle kunna utvecklas ännu mer, så vi tillsammans får ännu bättre samarbete runt eleverna."

Det uttrycktes av ett flertal pedagoger att "det är viktigt att alla följer rutinen". Likaså att det görs lite olika tolkningar av innehållet i den. En pedagog beskrev att: "Det råder olika uppfattningar bland lärarna om hur rutiner kring sen ankomst ska tolkas." En annan upplevde att: "Det är viktigt att alla lärare hanterar frånvaron lika när det gäller antal minuter!" En tredje pedagog beskrev att användandet av rutinen kan variera: "Jag tycker det beror på vilken lärare du har om det rapporteras från båda håll samtidigt. Där måste vi samarbeta bättre."

Vidare beskrev en pedagog: "Att vi blir ännu mer noggranna med att rapportera in, så vi kan ringa hem snabbare. Så föräldrarna blir informerade på en gång. Tror att det är jätteviktigt, för till slut tröttnar föräldrarna på att bli uppringda från skolan. Då kan det ske förändringar."

Tre pedagoger uttryckte att de skulle vara ännu skarpare i rutinen. Exempelvis ansåg en pedagog att gränsen för sen ankomst borde vara två minuter. En annan menade att: "Jag anser att fem frånvarotillfällen är för mycket innan det ska rapporteras till resurspedagogen. Det är lättare att få rutin på att rapportera, om det inte hinner gå så lång tid. (...) Förslagsvis 3–4 frånvarolektioner kanske är bättre då frånvaron inte blir överdrivet lång." Samma pedagog lade också till att "det beror ju på hur ofta man har klasserna under veckan."

Resurspedagogernas roll, eller kunskapen om rapporteringen till dem, nämndes också av flera pedagoger. Tre respondenter tyckte att det är resurspedagogerna som skall ha koll på antalet sena ankomster. En av dem lade till att: "Lärarna har fullt upp ändå, alternativt att det borde finnas en funktion i *Skola24* som varnar när eleven kommit för sent ett antal gånger." En annan pedagog beskrev att den hade "svårt att hitta en rutin för att informera resurspedagogen. Det blir ofta ett samtal i förbifarten." Medan två andra beskrev att de inte visste om, att de skulle rapportera till resurspedagogerna vid fem frånvarotillfällen.

Vidare gavs också många förslag ur olika perspektiv på hur det närvarofrämjande arbetet kan bli ännu bättre. Dels tyckte en pedagog att det "är viktigt att klockor på skolan går lika och att vi får påminnelser, så att vi alla gör lika och att alla vet". En annan uttryckte att: "Systemet borde automatiskt signalera till resurspedagogen när det blivit för mycket frånvaro." En tredje pedagog såg även en utvecklingspotential i skolans digitala system:

Det känns lite dubbelarbetat att ha en egen kalender på sidan om... men en översikt hade varit bra. Om det till exempel fanns möjlighet att få diagram över klassens närvaro senaste månaden synlig när man fyller i lektionen. Om en stapel är låg (har en avvikande färg eller liknande) så reagerar man snabbare.

En pedagog föreslog att skolan borde ta extern hjälp av *Arbetsmarknadskunskap* för att komma åt bristande närvaro bland eleverna: ”Trots rapport hem, möten och motiverande samtal finns det fortfarande elever som kommer sent av olika anledningar. Det är inte OK! Pierre Mörck är bra på att förklara för elever varför det är så viktigt att hålla tider. Man behöver höra honom redan i årskurs sju!” En annan pedagog uttryckte, att det närvarofrämjande arbetet behöver genomföras på många olika plan. Både i personalgruppen och med eleverna, men också inkluderas i arbetet med gemensamt bemötande och förhållningssätt:

Jag tror, att genom att möta alla i dörren blir alla sedda och vi saknar direkt en elev som vi har lite extra koll på. Då meddelar vi resurspedagogen via sms ganska omgående. Kanske lyfta elever mer i arbetslaget, när det gäller frånvaro, för att uppmärksamma alla på det. Att vi frågar efter elever som har varit borta återkommande, genom resurspedagog eller själva via Unikum eller sms. Jobba med gruppen och gemenskapen för att de ska känna att de är en grupp. Där man ställer upp för varandra och saknar varandra om någon är borta.

Ett 4R-analysarbete med Lena Aune påbörjas

Tidigt under vårterminen fastställdes det att Vasaskolan önskade göra en 4R-analys av elevernas närvarostatistik. Mycket tack vare Christina Ehneströms uppmaning från den fallstudie hon hade gjort på skolan. Trots att de visste redan då att det inte var möjligt att ha med hela personalgruppen valde skolledningen ändå, att ta beslutet, att arbetet skulle genomföras. Det eftersom de kunskaper som skulle komma ur analysarbetet, skulle vara skolan till gagn även i framtiden. I mitten av maj påbörjades således den första delen av ett längre analysarbete av skolans närvarostatistik. Den bestod av en kortare introduktionsföreläsning av Lena Aune, expert på de horisontella principerna. I den gick hon bland annat igenom 4R-metoden och vad den syftar till. Det vill säga, att den kunskap som frambringas ur en analys av det här slaget är viktigt för att skapa jämställdhet. Likaså att det är ett skallkrav i ESF-finansierade projekt. Lena lyfte också frågeställningar som var viktiga för personalen att ha med sig i det fortsatta arbetet. Framförallt för att kunna synliggöra mönster. De frågeställningarna var: *Vad vet vi om vad vi brukar göra?, Hur gör vi kön? samt Vilket handlingsutrymme får flickor respektive pojkar?*

De ur personalen som deltog vid det här tillfället, var också de som skulle komma att vara delaktiga i hela den fortsatta processen. Det var skolledare, delprojektledare, resurspedagoger, kuratorer, studie- och yrkesvägledare samt specialpedagog. Även projektledningen deltog. Vid det andra tillfället var syftet dels att skapa en samsyn i gruppen. Exempelvis kring normer och förståelsen för att det ofta är ett högt pris för en individ att bryta en norm. Därefter gick Lena igenom diskrimineringsgrunderna och förklarade varför jämställdhet betonas som en särskilt viktig jämlikhetsfråga. I syfte att få personalen att blicka framåt och även ge inspiration till det fortsatta analysarbetet i höst, visade Lena ett antal filmer. Exemplet i filmerna var inhämtade från skolor där det gjorts specifikt riktade insatser för att öka jämställdheten bland skolans elever. Efter filmerna fick personalen diskutera med varandra utifrån frågeställningarna:

Vad kan vi göra på Vasaskolan?

Vad vill vi göra inom det här området på Vasaskolan?

Därefter fick all deltagande personal lyfta vad de upplevde var viktigt att skolan arbetade vidare med under det kommande läsåret. Några av de tankar och önskningar som framkom var följande:

”Pojkars attityd till skolan och studierna behöver vi arbeta med. Pojkarna satsar på betyg för att få poäng för att komma in på gymnasiet. Inte för att lära sig.”

”Vi behöver bryta ålderskategoriseringen.”

”Vi behöver börja planera för det fortsatta arbetet redan nästa vecka.”

”Personalen behöver utbildning.”

”Det behöver finnas en vilja till förändring för att vi skall lyckas.”

”Det här är ju inget nytt. Men det är ett hårt jobb.”

”Vi vuxna är viktiga och behöver vara förebilder för våra elever.”

”Jag tänker mycket på det här med talutrymmet. Killarna pratar generellt mer rakt ut. Och de pratar om allt. När det gäller skolrelaterade saker känns det som om att flickorna pratar mer.”

I det avslutande momentet fick personalen diskutera i smågrupper hur genusmedvetna de egentligen är på Vasaskolan. En diskussion som de fick göra utifrån ett antal givna parametrar med ett flertal tillhörande frågeställningar. De angivna parametrarna var:

Talutrymme

Fysiskt utrymme och rumslig fördelning

Kroppslig integritet

Innehåll i undervisning

Förebilder

Förväntan på prestation

Betygsskillnader

Personalen fick därefter lyfta för varandra vad de hade diskuterat. Likaså berätta vad de såg att de skulle vilja arbeta vidare med inom ramen för det fortsatta 4R-analysarbetet. Nedan presenteras en del av det som framkom:

”Vi diskuterade det här med talutrymmet på våra olika personalmöten. Där tycker vi att det är en bra balans. Det vore spännande att mäta taltiden och se om upplevelsen stämmer med verkligheten.”

”Vi pratade mycket om det här med den kroppsliga identiteten. I korridorerna pågår det låstasbrottnings och elever trycker in varann i skåpen. Vi har jobbat med det, men det finns fortfarande kvar. Och hur säger vi egentligen åt eleverna? Pratar vi och säger till flickor och pojkar på olika sätt? Ja det gör vi nog ibland. Till killar blir det nog ofta en kortare dialog som: ”Skärp dig!” och så går vi vidare medan vi säger på ett annat sätt till flickorna: ”Det här behöver vi reda ut.” Vi försöker dock följa upp alla incidenter oavsett vilket kön som varit inblandade.”

”Jamen jag tänker på det här med skojbråk. Det kanske är skoj för den som utför det men inte för den som tar emot. Vi vet också att vi har elever som skrattar i skolan men som faktiskt gråter hemma. Det här behöver vi alla göra något åt.”

”Tjejerna på vår skola har högre betyg. Så har det alltid varit. Hur skall vi lyfta killarnas syn på status av skolan? Och de som bråkar och slåss, gör de det för att det är jobbigt att de inte har bra betyg? Bråket kan vara en reaktion på att de vet att det inte är bra att inte ha betyg. Hur kan vi ändra på det? Och samtidigt kanske vi skall arbeta med flickorna. Få dem att förstå att normen inte är att ha superhöga betyg.”

”Vi reflekterade mycket kring innehållet i våra läromedel. Som våra historieböcker. De lyfter nästintill bara män. För att lära sig mer om kvinnor i historien kan man inte läsa en ”vanlig” historiebok utan då måste man hitta en som specifikt heter typ ”Kvinnor i historien”. Det är likadant när det gäller historiska gestalter i andra världskriget som eleverna läst om nu och som ingår i kriterierna att eleverna skall ha kännedom om. Där ingår bara män.”

”Vi går utbildningar och kurser i jämställdhet. Vi tillhör också en så kallad jämställdhetskommun. Men varför händer det inget? Vi bara pratar och pratar om det, på alla nivåer, men vi gör inget åt det så därför fortgår könsskillnaderna. Hur skall vi komma vidare?”

Innan dagen avrundades lyftes en fundering kring hur den personal som nu hade deltagit vid de här två tillfällena skulle kunna förmedla dagens innehåll till den övriga personalen. De kom överens om att ta med diskussionsfrågorna som de själva hade diskuterat för att låta de andra i personalgruppen få möjlighet att reflektera över dem. Exempelvis det här med talutrymme. De fick till sist även med sig uppgiften att arbeta fram en frågeställning de skulle kunna ha med sig och fortsätta arbeta med i höst tillsammans med Lena. Ett område som lyftes redan då, var en önskan om att få mäta flickors och pojkars talutrymme under lektionerna.

En lokal könsuppdelad trygghetsenkät görs med eleverna

Som ett led i skolans arbete med att öka medvetenheten kring och kunskapen om eventuella skillnader mellan elevernas upplevelser utifrån kön, valde trygghetsgruppen att sammanställa en enkel enkät. En enkät som skulle kunna påvisa eventuella skillnader utifrån de tre årskurserna. Enkäten bestod av ett fåtal frågor där eleverna, utöver att ange kön och årskurs, fick ange om de kände sig trygga i skolan. De elever som inte kände sig trygga i skolan, kunde ange att välja mellan olika angivna platser i skolan där de kände sig otrygga. Det fanns också möjlighet att skriva fritext.

I nästföljande fråga fick de elever som ville, ange vad de ansåg skulle behövas för att de skulle känna sig mer trygga i korridoren. Det fanns ett redan angivet svarsalternativ som eleverna kunde välja: ”Fler vuxna i korridoren och på skolgården.” Men det fanns även ett fritextfält där eleverna kunde skriva in andra åtgärder som skulle göra att de skulle känna sig mer trygga. Ansåg eleven att inget behövde göras, kunde eleven antingen skriva det eller inte skriva något alls.

På den sista frågan fick eleverna skatta sin egen känsla av att vara trygg på skolan. De fick de göra genom att välja på en siffra på en skala från 1–10. Där 1 stod för ”Mycket otrygg” och där 10 stod för ”Mycket trygg”.

En kort tid senare gjordes en avläsning av de inkomna svaren från eleverna i årskurs nio. Vid det tillfället hade 65 svar inkommit. (Egentligen 66 svar men ett kom att räknas som ett bortfall då enkäten ej var korrekt ifylld.) Av de inkomna svaren stod flickorna för 39 av dem och pojkarna för 26 av dem. Vid en granskning av svaren framkom att 21 av de 26 pojkarna kände sig trygga i skolan. Resterande fem svarade att de kände sig otrygga i korridorerna.

Bland flickorna angav 22 av de 39 flickorna att de kände sig trygga i skolan. Tolv flickor angav att de kände sig otrygga i korridorerna och två flickor angav att de kände sig otrygga i klassrummet.

En flicka svarade att hon kände sig otrygg på idrotten och en annan att hon kände sig otrygg på skolgården. En tredje flicka angav att hon kände sig otrygg i skolan överlag.

På den nästföljande frågan svarade tio av pojkarna att de ansåg att fler vuxna i korridoren och på skolgården skulle kunna få dem att känna sig mer trygga på skolan. På de resterande svaren hade alternativet "Inget" angivits eller så var fältet lämnat tomt. De senare var i majoritet de pojkar som hade skattat sin upplevelse av trygghet i skolan med en hög siffra.

Bland flickorna angav 21 av flickorna att de skulle känna sig mer trygga om fler vuxna var i korridorerna och på skolgården. Tre flickor svarade att de känner sig trygga och tolv flickor har lämnat fältet tomt. Resterande tre respondenter gav tre olika fritextsvar på vad de skulle se skulle bidra till att de skulle känna sig mer trygga i skolan. De svaren var följande:

"Om man kan sitta var man vill."

"Att få välja plats."

"Ni kan ha kaffekoppen i handen i korridoren istället för att sitta i fikarummet."

Avslutningsvis framkom det, utifrån samtliga svar på den sista skattningsfrågan, ett medelvärde på 7,35. När elevernas svar granskades utifrån kön återfanns att pojkarna skattade sin upplevelse av trygghet högre än flickorna. Pojkarnas medelvärde var 8,46 och flickornas medelvärde var 6,61. Generellt framkom att flickorna överlag kände sig mer otrygga än pojkarna. Något som dock blev synligt först när svaren studerades utifrån ett könsperspektiv. En viktig information att ta hänsyn till i skolans fortsatta arbete med att öka elevernas upplevelse av trygghet i skolan.

Sammanfattning från utvärderingen av Vasaskolans andra läsår i projektet

Den 29 maj besökte Vasaskolans delprojektledare Region Dalarnas projektledning för utvärdering av årets genomförda projektarbete. Även Chatarina deltog via telefon under delar av arbetet.

Främst kring de delar som berörde skolans arbete med att öka elevernas valkompetens. Nedan följer en sammanfattning från de anteckningar som togs under utvärderingstillfället:

Delprojektledarnas generella uppfattning är att projektarbetet har fungerat bättre i år: "Ja, det har det. Mycket beroende på att projektet har blivit mycket mer integrerat på skolan."

Ett exempel på det som lyftes var: "Närvaro! Det är det stora samtalsämnet numera. Vi checkar dessutom av elevernas närvaro varje månad och följer upp genom kontakt med hemmen. Det är en enorm utveckling jämfört med föregående läsår." Lena berättar också att hon numera ringer hem till eleverna om de inte har kommit direkt på morgonen.

I likhet med en ökad uppmärksamhet kring elevernas närvaro berättar de, att det även har blivit mer prat i personalgruppen kring valkompetens. Både i arbetslagen och i korridorerna. Carina beskriver att "även många av eleverna spontant tar upp det ämnet och pratar med både oss delprojektledare och med varandra om det". Något Lena instämmer i att det sker betydligt oftare nu jämfört med tidigare.

Lena berättar, att både hon och Carina också pratar mycket mer valkompetens: "Ja, vi pratar jättemycket med våra elevdeltagare om det och många av våra deltagare har en tät kontakt med Chatarina som har fördjupade vägledningssamtal med dem."

Det framkommer också att det har skett en mycket positiv förändring på *Basen* genom ett tillskott på personalsidan:

På *Basen* har vi nu en extraresurs genom Christer. Han har hjälpt till i arbetet med elevdeltagarna vilket har varit ovärderligt! Genom att han har tillkommit är vi ju dessutom personal från båda könen vilket också är en fördel. Så kompletterar vi varandra jättebra. Hans erfarenhet av att arbeta som fotbollstränare har varit guld värd och den erfarenheten märks så väl av. Han skapar så fina relationer till eleverna och är en riktigt bra kollega.

De möjligheter Lena ser att skolans projektdeltagande har bidragit till det här läsåret är att skolan, genom Carina, har lyckats få tillbaka elever med stor ohälsa: ”De hade aldrig kommit till skolan om inte hon hade funnits och kämpat så hårt för att stödja dem. Kämpat för att de skall fixa att komma hit. Och hon har lyckats...och det är nog det allra mest betydelsefulla.”

Både Carina och Lena ser också en förmån de har i sina roller som delprojektledare: ”Vi har en fantastisk möjlighet, att över tid kunna bygga upp tilliten hos eleverna till vuxenvärlden. Många av våra elever är så brända och har inte alls något förtroende för oss vuxna. Men vi kan, tack vare att vi har tid och den unika roll vi har, bygga upp det och visa att det finns goda vuxna.”

De upplever också, i och med att projektet har tagit mycket mer plats i verksamheten i år, att personalen pratar mycket mer om eleverna: ”Ja som på våra möten. Som på arbetslagsmötena. Där har vi numera en punkt som vi återkommer kontinuerligt till. Där vi pratar om våra elever och vilket material Carina behöver få för att kunna stödja deltagarna. Men vi pratar också vad som fungerar bra i bemötande till respektive elev.”

Skolans närvarorutin som har tillkommit tack vare skolans projektdeltagande, berättar de i år har använts mycket mer utifrån instruktionerna som anges i den: ”Visst...vi har fortfarande lite att arbeta med... men vi är på god väg. Det är vi.”

De utmaningar Carina och Lena ser att de har brottats med under läsåret har bland annat varit, att få vissa elever som har identifierats vara i riskzon för framtida studieavbrott, att förstå att ett deltagande i projektet är viktigt för dem: ”Att få dem att inse hur mycket vi delprojektledare faktiskt kan hjälpa dem med och stödja dem i”.

De har också märkt, att det inte alltid är helt enkelt att få en elev att komma igång när den väl är inskriven som deltagare i projektet:

Nej... när en elev väl är inskriven kan det ibland faktiskt bli en utmaning att få med sig eleven. Något som har att göra med relationsbyggandet. Det tar tid och det måste få ta tid. Det går inte bara att köra igång och arbeta, utan vi måste få deras förtroende först. Sedan brukar det gå bra. Men visst, ibland kan de bli så trygga att de glömmer bort att de är hos oss för att arbeta med studierna och för att bli behöriga till gymnasiet. Så då får vi påminna dem om det.

Det börjar också bli en allt större utmaning för delprojektledarna att de inte har sina arbetsrum på samma ställe i skolan. Ett behov de ser har växt fram alltmer under läsåret: ”Vi skulle verkligen behöva ha ett eget gemensamt arbetsrum där vi kan ta in eleverna och ha samtal. Det skulle underlätta vårt arbete enormt. Både med varandra men också med våra elevdeltagare.”

Gällande personalens medvetenhet om och arbete med de horisontella principerna ser de med tillförsikt på det precis uppstartade 4R-analysarbetet av elevernas närvaro. Ett arbete som de gör tillsammans med Lena Aune och som kommer att fortlöpa även under höstterminen: ”Även om det optimala hade varit att alla i personalen hade varit med... men eftersom det inte var möjligt så kommer ändå vi som deltar, att lära oss se på närvarostatistik ur ett annat perspektiv. Att vi inte bara pratar och analyserar elevers närvaro utan faktiskt flickors och pojkars närvaro.”

Något annat de upplever har gett skolpersonalen en extra skjuts i medvetenheten om de horisontella principerna, är den dag då Göran var på skolan och hade ett normbrytande pass med alla niondeklassare med fokus på val. Efter den dagen ”började personalen prata mycket mer om de horisontella principerna”.

Lena och Carina berättar vidare att Vasaskolan även har försökt att göra de enkäter som har skickats ut under läsåret könsuppdelade. Det för att hitta eventuella könsmönster. En av de enkäterna är trygghetsenkäten som *Trygghetsgruppen* arbetade fram. Bland de övriga könsuppdelade elevenkäterna återfinns enkäten som eleverna fick besvara i samband med normbrytardagen, elevdeltagarenkäten samt valkompetensenkäten. Personalenkäten som genomfördes för utvärdering av närvarorutinen var även den könsuppdelad. På flera av enkäterna har det dessutom gjorts könsuppdelade analyser.

I skolans likabehandlingsplan kommer trygghetsenkätens resultat och analys så småningom att presenteras. Likaså även att följas upp: ”Ja, *Trygghetsgruppen* kommer att arbeta vidare med det här. Vi behöver öka personaltätheten på skolgården för att fler elever skall känna sig mer trygga. I korridoren har det fungerat bättre. Men gällande tryggheten på skolgården behöver vi bli betydligt bättre.”

Därefter fick delprojektledarna utvärdera hur det hade gått med deras lokala mål: *Vi vill lära oss mera om hur vi kan bli ännu bättre på att möta HBTQR- personer*. De beskriver att ämnet dels togs upp på *Kärleksveckan* som Vasaskolan genomförde vecka tio. Till den hade skolan bjudit in föreläsare som träffade eleverna som i sin tur var uppdelade klassvis. Alla elever fick även se teaterföreställningen *Vem kan du älska?*

Vidare berättar Lena: ”I årskurs åtta har vi bland annat arbetat med #metoo-temat och även med sex och samlevnad i både svenskan och i NO:n. Pedagogerna i de ämnena har samarbetat kring det här och det blev så bra. Dessutom har det utmynnat i mycket bra saker.”

Själva arbetet med elevdeltagarna tycker de också har fungerat bra. De ser att en stor anledning till det är att deras olika roller har fått en tydligare innebörd, men även att samverkan kring elever med annan personal på skolan har bidragit till att de lyckats: ”Carina gör ett jättejobb med de inskrivna eleverna medan jag arbetar förebyggande och fångar upp dem i korridorerna. Vi har ett bra samarbete sinsemellan och kan rådgöra med varandra kring olika utmaningar som vi stöter på. Vår samverkan med skolans kringfunktioner är också bättre.”

Nästa moment i utvärderingen var att Lena och Carina fick reflektera över hur de upplever att det har gått med den vision som sattes upp i samband med kartläggningsarbetet inför skolans uppstart av *Samordning av insatser*. En av de förhoppningar som lyftes i den visionen var att skolan, genom den kommande samordningsfunktionen, skulle kunna arbeta mer förebyggande och med tidigare insatser. Det fanns också en önskan om att lyckas få alla elever att vara på skolan för att de skulle kunna hjälpa dem på bästa sätt. Det lyftes även en strävan att bli mer medvetna om vilka elever som kommer att vara deltagare och också erbjudas deltagande. Det för att säkerställa att alla som skulle falla inom ramen för bestämd riskfaktor, också skulle erbjudas att delta i projektet oavsett kön, funktionsnedsättning eller bakgrund.

Lena som var med redan under den förberedande analysfasen och även under själva kartläggningsarbetet, beskriver sin syn på hur hon tycker att det har gått:

Resan vi har gjort under de här åren är enorm. Och vi har ju kunnat göra den mycket tack vare den heltidstjänst vi fått extra genom projektet. Jag arbetar förebyggande i korridoren och Carina sätter in de tidiga insatserna. Jämfört med tidigare så har vi knappt någon hemmasittare. Och det gör att vi numera hjälper våra elever. Dels mycket tidigare, men också på ett mycket bättre sätt än förut.

Carina tillägger att de också, utöver riskfaktor *Närvaro*, har tagit in elever identifierade utifrån riskfaktor *Hälsa*. Särskilt elever med psykisk ohälsa: ”Vi har inte tagit in elever utifrån kön, funktionsnedsättning eller härkomst utan erbjudit elever deltagande utifrån identifierad riskfaktor. Trots det ser vi en jämn könsfördelning bland elevdeltagarna. Ingen av dem har en angiven funktionsnedsättning och de flesta deltagare har svensk härkomst.”

I visionen lyftes även ett antal förhoppningar som skolan hoppades att personalen skulle kunna arbeta med inom projektet under de kommande projektåren. Bland annat uttrycktes att personalen behöver börja arbeta med valkompetens ur ett genusperspektiv. Ett arbete som det dessutom trycktes på att det behöver börjas med tidigt på högstadiet. Det uttrycktes också ett behov av att få in valkompetens naturligt i undervisningen. Det för att få eleverna att förstå vad valkompetens handlar om och göra det på ett strukturerat sätt.

Varken delprojektledarna eller Chatarina upplevde att de kunde svara på i vilken omfattning det faktiskt görs idag av respektive pedagog: ”Det är egentligen bara i svenskämnet som vi vet att det integreras i undervisningen. Kajsa och Maria är verkligen föredömliga när det gäller det.”

Det formulerades vidare ett lokalt projektmål för valkompetens på Vasaskolan i deras *Handlingsplan för Plugga klart 2* för 2016. Det målet var: *Eleverna skall kunna välja utifrån sina förmågor*. Gällande det målet berättade Chatarina, att de hade pratat mycket om det i arbetslag nio för ett tag sedan. Det har också blivit mer vanligt att elever inte väljer helt utifrån förmåga:

Självkännedom är därför ett ämne vi behöver arbeta mer med eleverna. Vi ser också en differens mellan elevernas självskattning utifrån kön. Vi har sett att pojkar i högre grad tenderar att skatta sin förmåga högre än den kanske är. Gymnasieskolorna frågar oss ibland varför vissa av våra elever som ej är behöriga ens söker till vissa utbildningar. Samtidigt kan vi ju inte säga åt en elev vad den skall söka. Vi kan samtidigt se, att en hel del flickor tenderar att underskatta sin förmåga. De tittar på sina betygspoäng och känner osäkerhet att komma in trots att de kan ha 300 poäng. Så det här är ett jätteviktigt arbete. Det är också viktigt att vi hittar tillfällen för att kunna prata om det här i personalgruppen och planera in hur vi skall göra.

Carina, Lena och Chatarina kommer från och med höstterminen att ha veckovisa avstämningar med varandra. På dem kommer valkompetens att vara en viktig punkt som de kommer att diskutera. Framförallt kring hur de kan arbeta med valkompetens tillsammans med eleverna. På frågan huruvida Chatarina har kunnat inta processledarrollen gentemot den övriga personalens arbete med valkompetens i undervisningen, blir svaret att hon har det till viss del: ”Ja, i den lilla gruppen, där arbetslagsledarna är med, där har jag kommit igång med det. Men inte i den övriga personalgruppen.”

På området valkompetens berättar de att det inte har gjorts någon utvärdering av personalens arbete med valkompetens. Varken internt eller utifrån kommunens handlingsplan. Däremot utvärderades normbrytardagens valkompetenshöjande aktivitet av eleverna. Elevdeltagarna i projektet har också fått göra en utvärdering gällande valkompetens. En utvärdering som Region Dalarna samlar in från samtliga grundskolor inom ramen för projektmål tre och som Christina Ehneström kommer att göra en konsuppleverad analys av under hösten 2018.

Innan den allra sista delen i utvärderingen av läsårets projektarbete avrundas, får de tre frågan om de har några farhågor inför projektets avslut? De uttrycker: ”Det finns det!” Särskilt med tanke på att de ganska nyligen har fått information om att det finns stora sparkrav i kommunen. Något som de nu räds kommer att påverka det projektarbete de nu har gjort under flera år:

Det är klart att vi oroas över hur mycket vi kommer att kunna arbeta vidare med det vi arbetat fram i projektet. Kommer vår elevriktade verksamhet att få vara kvar så vi kan fortsätta arbeta förebyggande? Om inte, vad händer med de elevdeltagare som är inskrivna efter årsskiftet? Och vad händer med elever som på sikt kommer att behöva det stöd vi har kunnat ge under projektåren hittills?

I samband med det lyfte de även en oro över att arbetet med att öka elevernas valkompetens också kommer att stanna av i och med projektets avslut: ”Det gäller att vi fortsätter att arbeta med de här frågorna med att öka elevernas valkompetens. Och att det inte bara görs av vissa personer på skolan. Alla behöver verkligen bidra för att det skall bli bra – bra för våra elever.” Förhoppningarna var därför stora på det stundande kommunmötet. Att de där skulle få svar om det fortsatta arbetet.

Några dagar efter utvärderingen träffades Ann, Lena, Carina och projektledningen bildningsnämndens två avdelningschefer samt en representant från politiken för det obligatoriska kommunmötet. Syftet var att diskutera hur det arbete som har gjorts, inom ramen för projektet, kommer att ges möjlighet att leva vidare efter projektidens slut. Med anledning av att det precis pågick ett intensivt budgetarbete på grund av kommande besparingar inom kommunens skolor, var det dock ej möjligt att ge Vasaskolan eller oss på Region Dalarna några klara besked om hur kommunen kommer att arbeta med de två effektmålen. Det kommer att framgå i höst.

Projektrelaterat arbete höstterminen 2018

I samband med utvärderingsarbetet fick Vasaskolan även ta fram en planering för det projektrelaterade arbetet de har för avsikt att göra under den kommande terminen. En termin som dessutom är den sista sett ur ett projektperspektiv. Nedan presenteras en sammanfattning av det som framkom i vid det planeringstillfället:

Risikfaktorer/Risikfaktorrutin

Gällande skolans risikfaktorrutin är den gemensamma upplevelsen att den kommer att gälla utifrån den utformning som den har idag även under hösten:

Ja, den kommer att vara intakt som det ser ut nu i alla fall. Däremot behöver vi behöva kräva att, om pedagogerna hunnit lägga in frånvaro innan en elev dyker upp så behöver det ändras i *Skola24* direkt när eleven kommer. Det vill säga om det är en sen ankomst. Gör pedagogerna inte det så ligger det kvar information om att eleven är frånvarande hela lektionen.

I och med att personalen nyligen har utvärderat risikfaktorrutinen finns inget behov att göra det igen under höstterminen. Däremot påpekas att ny personal och nya elever och deras vårdnadshavare behöver få kunskap om den: ”Vi kommer även att fortsätta med våra månadsvisa LEHT och våra arbetslagsmöten. På dem lyfter vi ju hur elevernas närvaro ser ut. Vi har en otrolig koll på närvaron numera vilket är suveränt. Uppföljningen är dock inte hundra procentig än, så det behöver vi arbeta med under hösten.” Lena och Carina lyfter även att de ser med stor tillförsikt inför det fortsatta arbetet med 4R-analysen kring närvarostatistiken tillsammans med Lena Aune. Ett arbete som kommer att fortgå under hela höstterminen och där de också kommer att studera flickors och pojkars talutrymme i klassrummet.

Vidare anser de att pedagogerna i respektive ämne behöver bli mer observanta på frånvaro:

Exempelvis när en elev är borta varje lektion i ett enda ämne. Det behöver man vara uppmärksam på och agera genom att lyfta det på det nästkommande arbetslagsmötet. Annars kan vi inte börja arbeta med eleven. Och inte heller ta reda på vad som gör att eleven inte går på just de lektionerna.

De horisontella principerna

4R-analysen nämns av både Carina och Lena som en mycket viktig del av skolans ökade medvetenhet och arbete med de horisontella principerna:

4R-analysen vi gör kommer att kunna hjälpa oss att börja se på närvarostatistiken utifrån ett könsperspektiv och inte bara elevperspektiv. Genom det arbetet hoppas vi på sikt bli bättre på att främja flickors och pojkars närvaro. Men vi tror också, att det kommer att färga av sig i hela verksamheten. Att det kommer att gynna, även att vi gör studiemiljön mer jämställd till exempel.

Sedan tidigare hade de planerat in att tidigarelägga normbrytardagen och genomföra den redan tidigt under höstterminen. Likaså planera för en uppföljande aktivitet på samma tema. En aktivitet de också ville förlägga redan under hösten. Det är dock planer som har grusats: ”Ja nu när Göran kommer att sluta i projektet så behöver vi se om vi kan ha något alternativ till det. För det var en viktig och bra elevaktivitet som verkligen knöt ihop både valkompetens och normkritik på ett bra och lätsamt sätt. Och eleverna, ja de uppskattade verkligen aktiviteten.”

Trygghetsgruppen kommer att arbeta med revidering av skolans trygghetsplan. Ett arbete som kommer att påbörjas redan i juni. De har också som mål att få in värdegrundsarbete i alla ämnen eleverna har i skolan.

Någon plan på att utvärdera hela höstens arbete med diverse aktiviteter riktade till just de horisontella principerna finns inte i dagsläget. Däremot finns det tankar på att genomföra två olika könsuppdelade elevenkäter under hösten. Dels en i samband med elevernas utvärdering av *Arbetsmarknadsveckan*. Det finns också en möjlighet att de tidigarelägger trygghetsenkäten: ”Det bästa vore kanske till och med att köra både höst och vår. Att vi förlägger dem mitt i höst- och vårterminen. För då skulle vi ju faktiskt kunna se eventuella skillnader i upplevelser utifrån kön. Men också se om de trygghetsfrämjande insatserna vi gör får effekt.” Oavsett när trygghetsenkätens könsuppdelade analys kommer att göras, berättar de att den i vilket fall som helst kommer att redovisas i skolans trygghetsplan.

Öka elevernas valkompetens

Under hösten kommer Vasaskolan att fortsätta samarbeta med *Arbetsmarknads kunskap*. Bland annat under *Arbetsmarknadsveckan* som kommer att hållas i år igen. Även i den här omgången kommer de att sträva efter, att eleverna får träffa representanter från olika kön från både utbildningsanordnare och arbetsgivare. Vidare kommer utvecklingsgruppen för skolans arbete med valkompetens att fortsätta sitt arbete. Samverkan mellan studie- och yrkesvägledare och delprojektledarna kommer att förätas genom att möten kommer att hållas varje vecka. En viktig del i den samverkansformen är för att Chatarina, Lena och Carina tillsammans skall kunna planera för niornas valkompetenshöjande inslag. En årskull elever som Lena dessutom kommer att ha särskilt ansvar för i rollen som resurspedagog kommande under läsåret. Aktiviteterna som de sedan kommer att genomföra kommer även elevdeltagarna i projektet att få ta del av. De kommer också att fortsätta uppmuntra fler pedagoger att integrera valkompetens i undervisningen. Särskilt genom att personalen börjar lyfta fler goda exempel med varandra.

Det finns dessutom en stark önskan att det närliggande Martin Kochgymnasiet kan bidra med att öka Vasaskolans elevers valkompetens: ”Det vore toppen om de skulle kunna presentera alla olika program för våra elever. Och ännu bättre om de kunde göra det kontinuerligt under året. Då får eleverna successivt en ökad förståelse för alla program, vad de innehåller och vilket av programmen som skulle kunna passa dem.”

Under kommande höst kommer Vasaskolan också få ta del av de resultat som har framkommit från den könsupplade utvärderingen av valkompetensenkäten. En enkät som elevdeltagarna precis har fått besvara. Resultaten och den tillhörande analysen kommer Vasaskolans personal sedan att kunna arbeta vidare utifrån. Något Carina, Chatarina och Lena verkligen ser fram emot.

Utvecklingsområde/-n

Under hösten kommer nya elevdeltagare att skrivas in i samordningsverksamheten. Nytt för i höst är att det kommer att vara ett något förändrat upplägg på delprojektledarnas arbete: ”Vi kommer att utveckla samverkan ännu mer med våra kringfunktioner. Vi gör det eftersom vi ser att det kommer att gynna våra elever.”

Carina berättar att: ”Arbetet med eleverna kommer också att struktureras upp på ett annat sätt. Jag kommer att vara med lite mer ute i klasserna eftersom vi kommer att arbeta mer med att elevdeltagarna skall vara mer ute i klassen. Särskilt vid genomgångar.”

Vidare kommer de, så snart resultaten är klara, att se över vad elevdeltagarnas utvärderingar av samordningsverksamheten påvisar. Om de kommer att behöva förändra något i den.

Det finns även en förhoppning hos de båda delprojektledarna, att de under hösten kommer att få tillgång till ett gemensamt arbetsrum. Det skulle nämligen kunna möjliggöra att de får ännu bättre förutsättningar för sitt arbete inom skolans *Samordning av insatser*.

Innan mötet avrundas berättar Lena och Carina att de också hoppas på att få svar så snart som möjligt på vad som kommer att ske med deras elevriktade verksamhet efter årsskiftet. Om den får vara kvar eller inte, och om de två får vara kvar som delprojektledare eller inte. Själva vet de i alla fall precis vad de vill. De hoppas innerligt att de får vara kvar även efter årsskiftet: ”Ja, det hoppas vi att vi får, framförallt för våra elevers skull.”

Kristinegymnasiet

Vi kommer att fortsätta sträva efter att vara observanta på vilka elever vi ger extra stöd till, sett ur ett horisontella principer-perspektiv. Vi kommer även att fortsätta sträva efter att förebygga studieavbrott, främja elevernas närvaro, öka måluppfyllelsen samt erbjuda en studiestödande miljö som är tillgänglig för alla de elever som behöver. En miljö, där det också finns tillgång till specialpedagogisk kompetens.

Vid tiden då urval av gymnasieskolor i Falu kommun gjordes fanns knappt ett tiotal att välja på. Två av dem kom till slut att vara aktuella för att framöver erbjudas plats i projektet. Dels Kristinegymnasiet med sina 539 elever och dels Lugnetgymnasiet med sina 981 elever. Båda med Falu kommun som huvudman. Anledningen till att det blev just de två skolorna berodde på att det upplevdes finnas ett värde i att kunna följa två gymnasieskolor. Dels i en och samma kommun och med samma huvudman och dels för att på sikt kunna synliggöra eventuella likheter och skillnader i deras utförande av projektarbetet. Likaså ge de här två gymnasieskolorna, trots deras helt olika programutbud, en stark gemensam beröringspunkt i och med ett eventuellt projektdeltagande. De här båda gymnasieskolorna kom så småningom att tacka ”Ja” till att delta i projektet. Kristinegymnasiet önskade även att få delta i *Plugga klart 1*. Mycket beroende på att Kristinegymnasiets skolledning redan då kunde se de två projektens förenade beröringspunkter. De upplevde samtidigt att det vore klokast att börja med att starta upp de två projekten inom rektorsområde två (RO2). Framförallt för att kunna hålla arbetet inom en rimlig nivå till en början. Dock med en förhoppning om att senare kunna utöka projektens omfattning till att gälla även rektorsområde ett (RO1). Genom det skulle de kunna inkludera alla skolans elever på sikt.

En kort återblick på behovsanalysfasen

Det kom att genomföras en rad behovsanalysmöten med de båda rektorsområdenas ansvariga skolledare, Sari Peltokorpi och Christel Zedendahl. Möten som kom att fortgå även en bit in på höstterminen 2016. Att det krävdes längre tid och fler möten än det var tänkt från början var nödvändigt. Framförallt för att verkligen kunna granska de behov och utmaningar som skolledningen såg ligga framför dem. Likaså för att kunna identifiera var de skulle börja rikta in det första projektårets förebyggande insatser. Men också värna om att inte ta på sig för mycket i början, utan hellre kunna avgränsa och göra det arbetet riktigt bra.

En utmaning som fanns på Kristinegymnasiet kunde härledas till antalet studieavbrott som Sari och Christel upplevde var alltför många. Det senaste läsåret hade de uppgått till 49 stycken. 37 av de registrerade studieavbrotten var gjorda av flickor och resterande tolv av pojkar. De hade dock hittills inte upplevt att något särskilt program var utmärkande med att ha väldigt många studieavbrott.

Beträffande elevernas härkomst fanns ingen sammanställning. Däremot fanns det, hos en fjärdedel av studieavbrytarna, en eller flera funktionsnedsättningar angivna. De flesta av studieavbrotten hade gjorts i årskurs ett. Resterande sexton studieavbrott hade gjorts i årskurs två eller tre.

Upplevelsen var vidare att det fanns flera goda rutiner kring hantering av studieavbrott. Samtidigt lyftes en insikt om att de kommer att behöva ha bättre rutiner för elever som skrivs ut för långvarig frånvaro. För de eleverna fanns ofta ingen naturlig kontakt och inte heller någon mottagare som eleven skulle gå vidare till efter utskrivningen. De upplevde även att det var väldigt omständligt att de behövde fylla i flera studieavbrottsblanketter: ”Ja, vi ser därför gärna en enda blankett vid utskrivning”.

De studieavbrottsorsaker som dominerade studieavbrottsstatistiken för läsåret 15/16 var skolbyte och programbyte. De stod tillsammans för 35 av de registrerade studieavbrotten. En upplevelse hos skolledarna var att det däremot skiljde sig åt mellan de två rektorsområdena, när de reflekterade över bakomliggande faktorer till de registrerade studieavbrotten. Alltså inte de direkta och registrerade studieavbrottsorsakerna utan vad som, efter en längre tid, hade lett till de här studieavbrotten.

Inom RO1 fanns två faktorer som problematiserade arbetet på skolan. Faktorer som hade blivit allt mer tydliga bland deras elever på senare år. Det gällde de elever som påbörjade studier på skolan och som redan hade synliga förutsättningar. Exempelvis redan hög frånvaro, dyslexi och/eller ADHD. I motsats till den elevgruppen återfanns de elever som fick problem först när de var på plats på gymnasiet. Det vill säga elever som inte klarade av skolgången. En faktor som skolledarna kunde relatera till det, och som de hade märkt av under åren, var att rutinerna kring överlämning från grundskolan var mycket bristfälliga. Det gällde särskilt överlämningar som gjordes av skolor från andra kommuner än Falun. Bristfälliga överlämningar försvårade för dem att kunna förbereda för de nya eleverna och deras behov.

Inom RO2 hade det också blivit alltmer uppenbart, att den psykiska ohälsan var det som var mest framträdande bland studieavbrytarna. De hade även sett vissa mönster bland eleverna på de två rektorsområdena. Flickorna var överrepresenterade bland eleverna med ohälsa på RO1. På RO2 stod pojkarna för det största ohälsotalet. Något som var särskilt tydligt på de flickdominerade programmen, men som de samtidigt inte var förvånade över: ”Det är svårt för pojkarna på de flickdominerade programmen.”

På RO2 återfanns en hel del studieavbrytare bland dem som hade haft alltför svaga svensk-kunskaper. Likaså bland de elever som, under högstadietiden, hade suttit i små grupper under en längre tid och fått mycket individuell hjälp. För de eleverna var det svårt att hinna med i en stor klass eftersom de inte fick samma stöd där.

Studieavbrytare fanns också bland elever som hade påbörjat studier på ett högskoleförberedande program ”men som borde ha gått ett yrkesprogram redan från början”.

När skolledarna sedan reflekterade över vilka riskfaktorer de upplevde var de mest synbara på Kristinegymnasiet, framträdde en samstämmighet mellan de två:

”Frånvaron – Det är den största utmaningen. Får vi bara hit dem kan vi hjälpa dem. Nu har vi att personal behöver larma om en elev riskerar att inte nå målen. Så sätter vi in åtgärder. Det är dock jättesvårt med de med hög frånvaro. Här saknar vi kunskaper.”

”Elever som halkar efter i studierna, skolrelaterad stress och bristande studieteknik och elever med NPF-problematik. Det är svårt för lärarna att hinna möta dem.”

För att kunna arbeta mer förebyggande och samtidigt göra det utifrån personalens önskemål, såg de därför att *Studieverkstad* och *Samordning av insatser* skulle vara de utvecklingsområden som skulle vara de bästa och mest värdefulla att satsa på. De såg att ”projektet då kommer att få mer påverkan och det blir inte lika sårbart om en av delprojektledarna slutar. De kommer också att kunna samverka med varandra och bärigheten efter projektet kommer att bli betydligt bättre”. Vidare fanns specialpedagogerna Anna-Karin Öhgren och Ninni Janson redan anställda på skolan. De två skulle kunna vara aktuella för att arbeta som delprojektledare i *Studieverkstaden*. För tjänsten som delprojektledare inom *Samordning av insatser* så var tanken, vid tiden för behovsanalysamtalen, att anställa externt. En lösning som upplevdes vara den mest optimala. Det fanns även en önskan om vem det skulle komma att bli. Det var dock inget som var fastställt. Att det fanns stora förväntningar hos skolledningen på det kommande deltagandet i de två *Plugga klart*-projekten var tydligt. Likaså att det kom lägligt i tiden för dem. Skolan var redo att starta upp ett förändringsarbete av det här slaget. Bland annat för att öka kunskapen om och också medvetenheten kring skolans utmaningar inom principerna tillgänglighet och icke-diskriminering. Särskilt genom att de dessutom skulle kunna få stöttning i det fortsatta arbetet med det. Det fanns också en stark förhoppning om vad deltagandet i framförallt *Plugga klart 2* skulle komma att utmynna i:

Vi ser att vi på sikt kommer att kunna ha en beredskap för att möta de här eleverna och att vi har ett gemensamt förhållningssätt. Att alla känner sitt ansvar för det här. Att alla pedagoger ökar sin kunskap och kan möta alla elever i klassrummet. Och också gällande frånan. Det är den största utmaningen. För får vi bara hit dem, ja då kan vi hjälpa dem. Och med hjälp av extra specialpedagogiskt stöd kan vi få syn på fler elever ännu tidigare. (Behovsanalysmöte 20160425)

Det första läsåret i projektet

Planenligt anställdes de redan två tilltänkta delprojektledarna på vardera 25 procent för att direkt börja planera, bygga upp och sedermera också ansvara för verksamheten i *Studieverkstaden*. De hade, tack vare deras mångåriga erfarenheter som specialpedagoger, en god kännedom om skolan och skolans elever. Och genom det även en stor kunskap om vilka behov som fanns och därmed också hur deras arbete skulle kunna göra mest nytta för de kommande elevdeltagarna. För heltidstjänsten som delprojektledare inom utvecklingsområdet *Samordning av insatser* anställdes Eva Dahl. Eva med mångårig erfarenhet av att arbeta i skolan, framförallt som lärare. Hennes första insats i projektet kom direkt att riktas på att kartlägga hur skolan hade arbetat tidigare med samordning av insatser.

Kartläggning av skolans arbete med samordnande av insatser

Precis som på många andra deltagande *Plugga klart 2*-skolor påvisade kartläggningen av skolans tidigare arbete med samordning, att det fanns eldsjälar även på Kristinegymnasiet. Personal som, på frivillig basis och så gott de hade kunnat genom åren, hade försökt samordna så mycket som möjligt för att underlätta för sina elever. Det fanns dock ingen uttalad organisation kring det arbetet och därmed heller ingen ansvarig. Skolan hade ingen särskild lokal som var uttalad för ändamålet dit elever kunde komma och få stöd. Det fanns heller ingen skriftlig plan för samordningen som därmed inte utvärderades inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete.

Men i och med att det inte fanns rutiner för, eller en organisation kring, samordningen på skolan var det istället möjligt för skolans tre delprojektledare att se alla goda utvecklingsmöjligheter. Vad en kommande verksamhet inom ramen för utvecklingsområdet *Samordning av insatser* faktiskt skulle kunna bidra med. Ett önskescenario som även förtydligades i kartläggningsunderlaget och som förhoppningsvis nu skulle kunna bli verklighet:

Vi kommer att kunna skapa en samordnande funktion där vi kan fånga upp elever i riskzon, och också möta upp deras behov så tidigt som möjligt. En funktion som har kontakt med mentorer och EHT-teamet när det gäller elevers närvaro som är den riskfaktor vi kommit överens om. Möjlighet till samtal för att fånga upp vilka behov som finns och samordna insatserna utifrån dessa. Vi kommer att kunna skapa stöd åt våra ungdomar genom att det finns en vuxen som har tid och kan arbeta mer flexibelt vad det gäller tid och plats för olika insatser och fokusera på elevens/den unges livssituation och välbefinnande i stort. (...) Vi kommer också att kunna säkerställa, att vår skola erbjuder en likvärdig och inkluderande samordning till alla våra elever oavsett kön, etnicitet, religionstillhörighet, sexuell läggning, funktionsnedsättning, tidigare skolerfarenhet, familjesituation eller sociala relationer.

I underlaget beskrevs även att det kommer att vara Eva som, i samverkan med rektor och i nära samarbete med de andra delprojektledarna, kommer att ha det huvudsakliga ansvaret för och bedriva *Samordning av insatser* på Kristinegymnasiet.

Återkommande gemensamma avstämningar planerades in för att de tillsammans skulle kunna erbjuda elevdeltagarna ett så brett stöd som möjligt inom skolans två utvecklingsområden. Det fastställdes också att Eva kommer att vara den som kommer att ha huvudansvaret för de deltagande eleverna.

I kartläggningsunderlaget framkom vidare, att Eva kommer att börja kartlägga de elever som är i behov av ett samordnande stöd. Hon kommer även göra en bedömning, i samråd med EHT-gruppen för att tillsammans med dem fastställa, om en elev är aktuell för deltagande i projektet eller inte. Utifrån det som sedan framkommer i kartläggningen av eleven, och om eleven godtar deltagande, kommer den att kunna få tillgång till ett individuellt och behovsriktat stöd både utifrån interna och också externa resurser.

Det förtydligades också i underlaget att arbetet som kommer att utföras inom skolans *Samordning av insatser*, skall dokumenteras i skolans *Handlingsplan för Plugga klart 2* och ingå i den årliga utvärderingen. Ett utvärderingsarbete som kommer att genomföras av skolans delprojektledare, skolledare och eventuell annan personal som kan vara betydelsefull att ha med.

Kartläggning av skolans arbete med studiestödjande delar

I nära anslutning till det att kartläggningsarbetet av skolans arbete med *Samordning av insatser* genomfördes, påbörjades också kartläggningsarbetet av hur skolan tidigare hade arbetat med studiestödjande insatser av olika slag. I det kartläggningsunderlaget preciserade Ninni och Anna-Karin vad som skulle kunna vara värdefullt, och framförallt angeläget, att inkludera i *Studieverkstaden*. Det var därför ett mycket viktigt kartläggningsarbete som, i likhet med den kommande organisationen kring *Samordning av insatser*, skulle kunna komma att utmynna i en helt unik och för eleverna behovsanpassad verksamhet.

Det som framkom i kartläggningsunderlaget var bland annat att Kristinegymnasiet hitintills hade arbetat med extra studiestöd. Exempelvis genom följande insatser och aktiviteter:

Skolans två specialpedagoger arbetar ute i klasserna och också genom de olika ämnesstugorna som är öppna en gång i veckan. På fredagsmorgnarna ges stöd i yrkesämnena för de elever som ligger efter eller behöver extra stöd. Specialpedagogerna finns tillgängliga på 100 procent för elever och personal.Handledning till mentorer och undervisande lärare sker på onsdag eftermiddag då specialpedagogerna besöker de olika arbetslagen.

De ur personalstyrkan som har varit särskilt involverade i skolans arbete med extra stöd, är specialpedagoger och undervisande lärare. Det fanns sedan tidigare även ett dokument framtaget, där en tydlig arbetsgång fanns preciserad gällande elever i behov av särskilt stöd. Ett arbete som dessutom utvärderades årligen i skolan inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. Målgruppen för de stödinsatser som skolan tidigare har erbjudit, var främst elever som inte hade uppnått betyget E i en kurs eller hade en eller flera förlängda kurser. Insatserna har också riktat sig till elever som inte hade kunnat tillgodogöra sig undervisningen på ett tillräckligt sätt. De här eleverna har därför fått hjälp med extra anpassningar av olika slag. Anpassningar som har gjorts inom ramen för skolans ordinarie undervisning.

På Kristinegymnasiet fanns det, trots flertalet olika stödinsatser, inte någon särskild lokal för att bedriva det här arbetet. Något som under de gångna åren hade upplevts som en utmaning. Särskilt sett ur ett tillgänglighetsperspektiv. I och med den nya *Studieverkstaden* såg delprojektledarna därför att de nya och särskilt för *Studieverkstaden* tilldelade lokalerna, skulle komma att öka tillgängligheten för extra stöd till fler elever än vad skolan hittills hade kunnat göra.

I kartläggningsunderlaget lyftes även andra delar, inom den kommande *Studieverkstaden*, där medvetenheten kring de horisontella principerna sågs kunna utvecklas och förbättras:

Vi kommer att vara uppmärksamma på, vilka elever som kommer samt, vad de arbetar med. Kan vi skönja något mönster i det vi upptäcker? Är det någon grupp som kommer oftare än andra? Är det vissa områden eller ämnen som är mer frekventa? Vi vill också kunna erbjuda en likvärdig och inkluderande *Studieverkstad* till våra elever oavsett kön, etnicitet, religionstillhörighet, sexuell läggning, funktionsnedsättning, tidigare skolerfarenheter, familjesituation eller sociala relationer.

Andra delar som framträdde som önskade effekter av en *Studieverkstad* var att ”det torde generera i en ökad närvaro hos elevdeltagarna”. Men även öka möjligheten att kunna fördjupa relationen med varje elev och genom det kunna bidra till att stärka elevens självkänsla. Ett arbete som delprojektledarna på sikt ”hoppas skall leda till en ökad motivation och måluppfyllelse hos elevdeltagarna och minskade studieavbrott”.

Det beskrevs vidare hur arbetet i *Studieverkstaden* skall komma att se ut. Ett arbete som, i likhet med skolans arbete med *Samordning av insatser*, skall utvärderas varje år.

Gällande *Studieverkstaden* ”är ambitionen att den skall vara öppen måndagar från 09.00-16.30, tisdagar 13.00–16.30, onsdagar 08.30-11.30 samt på torsdagar mellan 13.00–16.30”. Likaså ”att den kommer att vara tillgänglig för elevdeltagarna på lektionsfri tid och de erbjuds plats i samråd med undervisande lärare och mentor”. Det förtydligades också att en elev kommer att kunna bli aktuell som deltagare i projektet efter att Eva har kartlagt elevens behov av stöd för att se om *Studieverkstaden* är den rätta åtgärden: ”Om bedömningen görs att det är det så, kommer vi att kunna ge eleverna specialpedagogiskt stöd, studieteknik och hjälp att strukturera sina arbeten”. Något de verkligen såg framemot att få kunna göra:

Vi vill arbeta medvetet med elever i riskzon för framtida studieavbrott och utifrån ett riskfaktorperspektiv som är tydligt och implementerat i hela skolan. Vi hoppas på att tidigt kunna fånga upp de elever som är i riskzon och erbjuda rätt anpassning och stöd. Genom fungerande lokaler och generösa öppettider hoppas vi skapa en lättillgänglig plats för alla som behöver extra stöd i sina studier. Två specialpedagoger på plats hela tiden möjliggör att eleverna kan få kvalificerad hjälp i sitt arbete. Med skolans arbetsterapeut Susanne, knuten till *Studieverkstaden*, är det dessutom möjligt att få hjälp med de anpassningar som kan behövas för att klara sin gymnasieutbildning.

Kristinegymnasiets verksamheter *Samordning av insatser* och *Studieverkstad* startar upp

I november startades de två verksamheterna upp på Kristinegymnasiet och de första eleverna började skrivas in som elevdeltagare. Elever som av personalen var identifierade utifrån riskfaktor *Närvaro*. Tillika den riskfaktor som hade fastställts skulle vara den riskfaktor som skulle gälla på skolan. En riskfaktor som personalen på RO2 även arbetade fram en rutin kring.

Det var fastställt att elevdeltagande kunde bli aktuellt för elever i årskurs ett på programmen: Restaurang- och livsmedelsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet, Humanistiska programmet, Hantverksprogrammet - Frisör, Vård- och omsorgsprogrammet samt Hotell- och turism-programmet. De tre delprojektledarna lade upp arbetet så, att Eva ansvarade för det första mötet med eleverna. Det var också hon som gjorde kartläggningssamtalen för att kunna utröna, vilket behov av stödinsatser som den eventuellt blivande elevdeltagaren hade. Därefter, och om eleven godkände deltagande, skrevs eleven in i projektet och lotsades därefter vidare in i *Studieverkstaden* eller fick fortsatt stöd inom ramen för *Samordning av insatser*.

En del elever kom dessutom att få stöd i båda verksamheterna. Det togs även ett beslut, att det till en början skulle vara Eva som skulle ha kontakt med vårdnadshavare och mentorer. Men också med andra externa aktörer som kunde vara av betydelse för eleven.

Ganska omgående efter det att de två verksamheterna officiellt hade startat upp, blev det tydligt att behovet av att få stöd var större hos eleverna än vad skolan hade kalkylerat med från början. För att kunna möta upp behovet fick delprojektledarna därför även möjlighet att erbjuda elever plats i projektet oavsett riskfaktor och årskurs. Att det bara var delprojektledarna som fick handplocka övriga elever handlade dels om att kvalitetssäkra de två verksamheterna och dels om att hålla antalet deltagare på en hanterbar nivå. Elever i årskurs två och tre kunde därmed komma att bli aktuella för en plats i projektet: ”Även elever som uppvisade riskfaktorerna *Hälsa* eller *Studieresultat* samt elever med NPF-problematik kunde få erbjudande om deltagande.”

De tre delprojektledarna kunde tidigt också konstatera att det, bakom elevers låga närvaro, fanns en mängd olika förklaringar till varför de inte var i skolan. Något som ofta kom fram efter att en elev hade varit inskriven i projektet ett tag och börjat få en relation till sin delprojektledare.

Relationsskapandet till elevdeltagarna var därför något som delprojektledarna prioriterade. Men de prioriterade också att stödja relationsbyggandet mellan elevdeltagaren och elevens mentor.

Likaså att ha en god relation även till elevdeltagarnas vårdnadshavare. Det för att vårdnadshavarna i sin tur skulle kunna vara mer stödjande i hemmet.

Samtidigt som personalen i RO2 arbetade intensivt med skolans rutin för att identifiera elever i riskzon för framtida studieavbrott, arbetade delprojektledarna med att främja sina elevdeltagares närvaro. Och trots att eleverna var inskrivna i projektet för att få stöd i sina studier och få hjälp med att planera och strukturera upp sin skolgång, utgick delprojektledarna ändå från att eleverna skulle gå på sina ordinarie lektioner. I alla fall så långt det var möjligt. Det fungerade dessutom väldigt bra och bidrog i flera fall till att minska glappet mellan elevens ordinarie undervisning och det stöd som eleven fick hos delprojektledarna. Det blev som en naturlig länk mellan dem. Delprojektledarna hade även gemensamma möten varje torsdag vilket gav en fin möjlighet för dem att kunna stödja varandra i arbetet med att sätta in de bästa åtgärderna för varje elevdeltagare.

En fallstudie görs på Kristinegymnasiet

I samband med årsskiftet 16/17 påbörjade projektets utvärderare Christina Ehneström och Karin Sjöberg Forssberg, ansvarig för projektets arbete med de horisontella principerna, den för projektets räkning första fallstudien. I den kom Kristinegymnasiet att vara en av de skolor som ingick. Datainsamlingen gjordes dels via intervjuer med delprojektledarna, skolläda, annan skolpersonal och en elevdeltagare. Förhoppningen var också att kunna intervjua kommunens skolchef. Det var dock ej möjligt vid tiden för datainsamlingen. Utöver det gjordes även datainsamling via dokumentstudier och då framförallt av skolans *Handlingsplan för Plugga klart 2*. Utvärderingens analysram utgick därefter från tidigare framtagna programteorier för *Samordning av insatser* och *Studieverkstad* på både individ- och verksamhetsnivå. Den gjordes också utifrån de för projektet uppsatta resultat- och effektmålen. Ett fokus i fallstudiens analysram var därför ägarskap och hållbarhet. Att undersöka ifall förutsättningar för en hållbar skolutveckling fanns i verksamheten. Förutsättningar Christina och Karin menade innebär behovsdriven utveckling, kunskap om innehållsfrågan, delvis gemensamt mål samt aktivt och delegerat ägarskap. Att alla, på alla nivåer, behöver vara med och bidra på sikt.

Resultaten från Karins och Christinas arbete kom senare att presenteras för de deltagande skolornas skolledare och delprojektledare. Det gjordes under ett analysseminarium i februari 2017. Syftet med seminariet var framförallt att bidra till ett lärande hos skolorna. Dels genom att de fick ta del av det som Christina och Karin hade sett, men också få delta i en uppföljande diskussion. Nedan presenteras en sammanställning av det som framkom vid seminariet: Det sammanställningen av datainsamlingen bland annat kom att påvisa var, att Kristinegymnasiet gick in i projektet med målsättningen att finna en varaktig lösning för att minska skolans studieavbrott. En stor utmaning som kunde härledas till att många av deras elever hade bristande hälsa, upplevde stress, hade bristande baskunskaper och bristande valkompetens. Faktorer som skolan hade märkt att de ofta ledde till studieavbrott på sikt. Att delta i projektet sågs som en möjlighet för personalen att erhålla verktyg. Dels verktyg för att kunna stödja de här eleverna generellt, men också verktyg att hjälpa eleverna att kunna fullfölja sina studier. Vid tiden för analysseminariet hade Kristinegymnasiet hunnit vara igång i två månader med sina elevriktade verksamheter. Redan då beskrev den intervjuade elevdeltagaren att stödet från delprojektledarna hade varit värdefullt. Att eleven hade fått stöd på ett helt annat sätt jämfört med tidigare: "...man får hjälp själv och inte en massa olika personer som säger olika saker. Någon fokuserar på mig. Jämfört med en lärare som springer i klassrummet".

Även delprojektledarna upplevde att de, trots att de hade varit verksamma så kort tid inom sina respektive utvecklingsområden, hade kunnat se att elevdeltagarna hade både blivit gladare och ökat sin närvaro i skolan. Likaså att arbetet inom elevhälsoteamet hade utvecklats i positiv riktning. Mycket tack vare att organisationsfrågan hade fått en tydligare plats på deras mötesagenda. Tidigare har just det arbetet enbart riktats på individen.

Vidare upplevdes tillgängligheten, till stöd för elever i behov av det, ha ökat. Framförallt genom skolans nya *Studieverkstad*: "Vi har alla olika förutsättningar och vi behöver därför olika hjälp för att nå dit". Något som delprojektledarna beskrev i intervjuerna att de hade kunnat stödja eleverna med mycket bättre nu än tidigare. Likaså, att de hade kunnat "ge bättre stöd till de elever som ej har möjlighet att få hjälp med studierna i hemmet". Däremot påvisade datainsamlingen att skolan har ett omfattande arbete framför sig gällande genusfrågor. Att de bland annat behöver börja analysera flickornas och pojkarnas studieavbrott.

Vidare framkom att skolan har en likabehandlingsplan som efterlevs till viss del, "men som kan bli betydligt mer synlig och mer tillämpad i verksamheten". Det som dock var positivt var, att personalen inom RO2 bedriver ett värdegrundsarbete under hela läsåret inom *Plugga klart 1*. Ett arbete som kan komma att bli en förebild och föregångare för andra skolor som inte har kommit lika långt i sitt värdegrundsarbete.

Gällande ägarskapet synliggjorde sammanställningen av datainsamlingen, att det fanns en uppenbar osäkerhet kring förvaltningens syn på hur de såg på ägarskapet. Det var ej heller något fallstudien kunde redogöra för, eftersom inga intervjuer hade kunnat göras med någon där.

Upplevelsen av hur det fungerade på Kristinegymnasiet var desto mer positiv. Det tack vare att det fanns ett tydligt och starkt engagemang och ägarskap hos skolledare, delprojektledare och de pedagoger som intervjuades. Bland annat uttrycktes följande upplevelser under intervjuerna:

"Vi har skolledningen med oss. Kollegerna är på och positiva."

"Det är viktigt med en bra ledning som håller i. Som håller arbetssätten levande."

"Tidigare så fick vi ett papper på hur vi skulle göra. Då kom det uppifrån. Nu sitter vi och stöter och blöter. Vi tänker efter".

Efter presentationen av resultaten följde en diskussion som kom att handla om arbetet med de horisontella principerna och skolans värdegrund. Ett arbete som kommer att behöva intensifieras. Framförallt på en högre nivå, så att inte skolledarna på Kristinegymnasiet fortsätter att vara ensamma om att driva frågan. Karin hänvisade till, att det tidigare har funnits ett arbete med bland annat genus i kommunen. Även om det hade bedrivits mest på grundskolan såg hon, att det kunde inhämtas lärdomar och verktyg ifrån det. Återigen handlar det dock om att fler behöver bli involverade: "Politiker behöver efterfråga resultat och ställa krav. Även förvaltningen. Ofta har förvaltningen fokus på det kommunala uppdraget och rektor blir ensam om det statliga uppdraget". På skolnivå vilar för närvarande ett stort ansvar på Kristinegymnasiets skolledning. I fallstudien tycks den största utmaningen vara, att veta hur skolan skall arbeta för att kunna skapa en reell förändring. Det kan exempelvis handla om, att få alla mentorer att både rapportera frånvaro och även följa upp den. Det kan också handla om att få mentorerna att ta ansvar för att börja se mönster i elevernas frånvaro så att det ansvaret inte läggs delprojektledarna. Kan skolledaren lyckas med det, att få alla att följa de rutiner som finns på skolan, skulle förebyggande stödinsatser kunna sättas in ännu mycket tidigare. Likaså få all personal att, trots tidsbrist, arbeta för att skapa goda relationer med eleverna. Men för att kunna nå framgång i arbetet med de utmaningarna menade Christina och Karin, att skolledaren därför behöver fråga varje mentor vilket stöd som hen behöver för att lyckas.

Analyseseminarier avslutades därefter med en sammanfattning av vilka generella utmaningar som Christina och Karin hade kunnat se på de skolor som ingick i fallstudien. Det som de kunde konstatera, trots att en hel del arbete kommit igång, var att projektet hittills har haft svårt att få genomslagskraft på hela skolan. Något utvärderarna menade hade med värdegrund att göra. Men också om bristande kunskap hur man på en skola kan arbeta med verksamhetsutveckling som gäller just för hela skolan och all personal:

Plugga klart är ett förändringsarbete med komplicerat innehåll som väcker motstånd och berör den egna individen på djupet. Personalen behöver komma till insikt om att de har ett behov av förändring. Inledningsvis varken vet man att man har ett behov av förändring och sedan vet man inte riktigt vad förändringsarbetet ska leda till!
(Analyseseminarium 20170209)

Vidare förklarade Christina och Karin, att det behövs ett stöd i det utvecklingsarbetet. Ett stöd där interna strukturer behöver byggas upp. Stöd som skolan med fördel kan inhämta externt för att komma igång. Det avgörande är dock att skolorna samtidigt själva behöver bygga upp egna inre strukturer för att kunna lyckas med att få hållbarhet i arbetet: "Skolorna behöver utvecklas till lärande organisationer! Ofta finns redan fokus på elevernas lärande men mindre på lärares lärande, rektorers lärande och den övriga personalens lärande som tillsammans är en förutsättning för förändring!"

De deltagande fallstudieskolorna fick därefter ett antal frågeställningar att ta med sig tillbaka. Dels till sina verksamheter, men också till förvaltningen och till deras politiker. Frågeställningar som de alla, för att nå ett hållbart och förebyggande förändringsarbete, behöver angripa tillsammans för att kunna nå framgång i deras fortsatta arbete. Frågor som berörde dels värdegrunden men också det viktiga ägarskapet. Några av de här frågeställningarna var:

Hur får man värdegrundsarbete att bli levande?

Hur får man alla att dra åt samma håll?

Hur får man alla att lära av goda exempel som finns på skolan?

Vilka strategier behöver skolan och skolledare ha för att kunna utveckla verksamheten?

Vad innebär ett aktivt ägarskap? Det kan lätt blandas ihop med att det finns ett engagemang – men detta är inte tillräckligt!

Vad gör en aktiv ägare på olika nivåer?

Vad innebär ett aktivt ägarskap för en rektor?

Vad innebär ett aktivt ägarskap för skolförvaltningen?

Vad innebär ett aktivt ägarskap för kommunens politiker?

Skolans arbete med integrering av de horisontella principerna

De tre delprojektledarna bestämde redan från början att skolans *Studieverkstad* och *Samordning av insatser* skulle vara så tillgängliga som möjligt för alla elever oavsett behov. Samtidigt påbörjades även ett ettårigt värdegrundsarbete som främst var förlagt inom projektet *Plugga klart 1*. Ett av de inslag som ingick var att personalen fick fortbildning i NPF-diagnoser och också i, hur man på bästa sätt bemöter och arbetar med elever som har en NPF-diagnos. Tillsammans med stöd ifrån Empowercenter fick personalen även arbeta kontinuerligt med skolans värdegrund. Bland annat genom att skapa ”en större förståelse hos personalen för, och kunskap hos personalen i, frågor som rör olika funktionsnedsättningar. Och genom arbetet med värdegrunden hoppas vi tillsammans kunna skapa ett gemensamt bemötande som bygger på jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering”.

Med anledning av att de horisontella principerna dessutom ingick som en stor del i de för huvudmannen uppsatta effektmålen, var förhoppningen att även hinna påbörja samarbetet med dem. Det vill säga med kommunens skolchef och barn- och utbildningsnämndens ordförande kring det. På grund av olika omständigheter blev det dock nödvändigt att skjuta på det arbetet. Däremot beslutades det, att de istället skulle träffa dem under höstterminen. Ett samarbete både skolledare och delprojektledare verkligen såg framemot.

En satsning på att stärka mottagandet av nya elever påbörjas

Redan i behovsanalysamtalen lyfte Kristinegymnasiets skolledare hur de, under de senaste åren, hade upplevt en allt större utmaning med att möta upp nytillkomna elever på ett bra sätt utifrån deras olika behov. Mycket av den utmaningen såg de kunde härledas till en alltför bristande överlämning från de avlämnande skolorna. Det hade genererat i att personalen hade upplevt att det ofta var svårt att vara väl förberedd inför mottagandet av nya elever. Särskilt de elever som var i behov av att få en trygg övergång.

Efter diskussioner under vårterminen kom de fram till att de ville testa att göra ett utskick till alla de elever som hade sökt till Kristinegymnasiets årskurs ett med start till hösten 2017. Det fastställdes att utskicket dels skulle innehålla dels en mer allmän information om skolan samt kontaktuppgifter till skolledare, elevhälsopersonal och studie- och yrkesvägledare. En annan viktig del de ville ha med var en tydlig information om uppstartsdagen. Till det ville de även skicka med ett svarsunderlag, och ett bifogat svarskuvert. Underlaget skulle fyllas i av respektive elev och innehöll frågor om bland annat tidigare skolgång och behov av särskilda anpassningar i undervisningen. Genom att få in den kunskapen om eleverna hoppades personalen kunna förbereda för elevernas ankomst redan innan själva skolstarten.

Dessutom skulle eleven få möjlighet att uttrycka på underlaget, om det fanns ett behov av att få träffa någon skolpersonal innan själva skolstarten eller om eleven kände oro inför skolstarten. Genom den informationen skulle skolan kunna stödja den eleven lite extra i början. Elevutskicket var en åtgärd som personalen hoppades skulle kunna generera i en ännu bättre skolstart för flera av deras kommande elever. Förhoppningen var också, att det skulle vara färdigtryckt och kunna skickas ut till alla sökande elever under sommarlovet.

Studieavbrottssammanställning för läsåret 16/17

I juni 2017 sammanställdes alla de studieavbrott som hade gjorts på Kristinegymnasiet det första projektåret. Sammanställningen påvisade att det hade gjorts två studieavbrott färre jämfört med föregående läsår, trots att skolans elevantal var betydligt större. Två tredjedelar av dem gjordes av elever i årskurs ett. Flickorna stod för ungefär tre fjärdedelar av studieavbrotten. Likaså var de mest vanliga angivna studieavbrottsorsakerna, totalt 34 stycken, programbyte och skolbyte vilket överensstämde med hur det såg ut föregående läsår. De övriga elva studieavbrotten berodde på att eleven fått ett arbete, skrivits ut på grund av frånvaro eller annan ej angiven orsak. Det fanns egentligen bara en större differens, när de två läsårens statistik jämfördes. Det var på vilka program studieavbrotten hade skett. Föregående läsår stod studieavbrotten på de yrkesförberedande för nästan 65 procent av de då 49 studieavbrotten. Det här läsåret var det exakt lika många studieavbrott mellan de högskole- och de yrkesförberedande programmen. En anledning till det skulle kunna härledas till det faktum, att flera av de elevdeltagare som hade varit inskrivna i projektet under året, hade varit hemmahörande på något av skolans yrkesprogram. Antalet elever med funktionsnedsättning/-ar som hade gjort studieavbrott hade ökat något det här läsåret till totalt tolv stycken. En gissning var att berodde på att skolan hade blivit mer noggrann med att samla in den informationen i samband med utskrivning av elev.

Med anledning av att personalen på RO2 hade arbetat intensivt med närvarofrämjande arbete under det gångna läsåret gjordes även en separat avläsning av studieavbrottsstatistiken på HV, HT och RL. I den återfanns totalt elva studieavbrott. En minskning från föregående läsårs femton. Totalt gjordes studieavbrotten av tio flickor samt en pojke som hade studerat på ett program där pojkar generellt var i minoritet. Motsvarande siffra från föregående läsår var två pojkar. Skolbyte- och programbyte var i likhet med läsåret 15/16 de studieavbrottsorsaker som var de mest förekommande och gällde för åtta av dem. En minskning från föregående år med två. Resterande tre gjordes på grund av att en elev erhållit ett arbete, den andra hade tappat motivationen och den sista eleven på grund av frånvaro. Samtliga studieavbrott hade gjorts av elever på HV (totalt fyra) och på HT (totalt sju). I likhet med föregående år gjordes inga studieavbrott på RL.

Fem elever med angiven funktionsnedsättning återfanns bland studieavbrytarna jämfört med en elev under läsåret 15/16. Nio av dem hade svensk härkomst och två utländsk härkomst. Information om härkomst saknades helt föregående läsår.

Sett till studieavbrott utifrån respektive årskurs framkom att fyra studieavbrott hade gjorts av elever i årskurs ett, fyra av elever i årskurs två och resterande tre i årskurs tre. Det kunde jämföras med läsåret innan då det gjordes åtta studieavbrott av elever i årskurs ett, fem av elever i årskurs två, och två i årskurs tre.

Avslutningsvis var ingen av studieavbrytarna deltagare i *Plugga klart 2* under läsåret 16/17.

Sammanfattning från utvärderingen av Kristinegymnasiets första läsår i projektet

Alldeles innan det var dags för Kristinegymnasiets personal att gå på sommarledighet genomfördes utvärderingen av de projektriktade insatser som hade gjorts under skolans första läsår i *Plugga klart 2*. Vid utvärderingstillfället deltog Ninni, Anna-Karin, Eva och Christel samt projektledningen. Nedan följer en sammanfattning av det som framkom vid det utvärderingstillfället: Under läsåret har Kristinegymnasiet lyckats att bygga upp en helt ny organisation inom skolan genom nya stödfunktioner där arbetet har utförts av de anställda delprojektledarna. De tre delprojektledarna har i sin tur kunnat ge skolans elever som tidigare ansetts vara i riskzon för framtida studieavbrott, en helt ny möjlighet till stöd. Både skolledare och delprojektledare upplever att den här satsningen har varit enbart positiv och har fyllt ett tidigare tomrum på skolan. De menar att de, genom *Studieverkstaden* och *Samordning av insatser*, ”har fått hit elever som inte kommit annars”. Flera pedagoger har även lyft för delprojektledarna under året som gått, att projektdeltagandet bidragit till en bra avlastning för dem. Mycket tack vare att delprojektledarna har kunnat stödja de här eleverna på ett helt nytt och unikt sätt. Ett stödjande arbete som har utgått från ett individkoncentrerat, förebyggande och närvarofrämjande arbetssätt.

Tack vare samordningsfunktionen har personalen även haft delprojektledare Eva att kunna vända sig till. De har kunnat prata med henne om elever som de inte har kunnat hjälpa på egen hand. Eva har i sin tur haft möjlighet att ta tid till att ha de här långa samtalen med elevdeltagarna. Något hon lyfter som otroligt viktigt för att kunna bygga en god relation till eleverna. Hon upplever också att det har varit värdefullt att ha kunnat ge dem långsiktigt och fördjupat stöd.

Tack vare *Studieverkstaden* har skolan nu, genom delprojektledarna Ninni och Anna-Karin, kunnat erbjuda eleverna den så efterlängtede verksamheten. En *Studieverkstad* dit elevdeltagare har kunnat komma för att få extra specialpedagogiskt och individanpassat stöd i sina studier. En funktion som skolan tidigare har saknat. De två konstaterar också, med ett års erfarenhet, att *Studieverkstaden* även har fungerat förebyggande för andra elever som inte har varit projektdeltagare. Många elevdeltagare har under året också uttryckt att de verkligen uppskattat delprojektledarna och det stöd de har fått. En respons som upplevs som mycket värdefull för det fortsatta arbetet. Det var trots allt för eleverna som skolan gick med i *Plugga klart 2*. Det kunde också konstateras, att endast två av de 22 elever som har varit inskrivna i projektet, har gjort studieavbrott under läsåret. De övriga stannade alltså kvar i skolan.

Kristinegymnasiets förebyggande arbete för att minska skolans studieavbrott hade generellt sett alltså redan gett resultat. Och det trots att bara ett av skolans två rektorsområden till fullo kommit igång med projektarbetet. Det hade inte varit praktiskt möjligt då det andra rektorsområdet deltog i ett annat stort projekt. Av den anledningen ingick det förebyggande arbetet i en tvåårsplan. Därtill hade elevantalet ökat med nästan hundra elever jämfört med tidigare läsår. Men trots det minskade alltså skolans totala antal studieavbrott till 47 stycken. Av de studie-avbrotten stod pojkarna för 25 procent. Sett ur ett könsfördelningsperspektiv stämde den siffran överens med hur representationen av pojkar på skolan hade sett ut under läsåret.

Det fanns även en positiv förväntan på det kommande läsåret då all personal skulle komma att bidra i det förebyggande arbetet. Då skulle en av skolans största utmaningar, att försöka minska studieavbrotten, ”kunna antas och arbetas med av hela skolans personal”.

En annan utmaning Kristinegymnasiet såg att de kommer att behöva fortsätta arbeta med ännu mer intensifierat nästkommande läsår, är att hitta elever ännu tidigare via överlämningar. Främst elever som kan komma att hamna i riskzon för framtida studieavbrott. I överlämningarna kommer de att eftersträva att finna, utöver information om elevernas förkunskaper, kunskap om hur de kan närma sig de här eleverna. Något de tre delprojektledarna menar kan vara nog så viktigt eftersom inte alla elever har en positiv upplevelse av skolan. Som ett led i det arbetet kommer skolan att skicka ut ett informationsmaterial under sommarlovet till alla de elever som har antagits till någon av skolans utbildningar. Ett utskick de kommer att följa upp och utvärdera i samband med kommande läsårsuppstart.

Utöver det kommer skolledningen att fortsätta verka för att få en ännu bättre samsyn i kollegiet gällande elevernas frånvaro. Det med anledning av att det fortfarande inte hanteras lika i personalgruppen trots förbättrade rutiner för just närvarohantering:

Vi behöver se på frånvaro utifrån ett helhetsperspektiv. Det är inte bara den ogiltiga frånvaron som skall uppmärksammas, utan även den giltiga. Det här behöver vi ta med oss till kommande läsår. Eleverna behöver mötas av samma reaktioner och konsekvenser vid frånvaro av all personal. Och hur får vi ut det här projektet så att även ungdomarna får veta att vi satsar på *Närvaro*? Likaså gäller det för vårdnadshavare. Alla kommer inte på exempelvis föräldramöten. Hur når vi ut till dem? Det är en stor utmaning vi behöver ta tag i. Det är inte heller alltid helt enkelt att få tag på mentorer och personal. Vi behöver därför korta den kommunikationsvägen.

Just rutinen för närvarohanteringen, tillika skolans riskfaktorrutin, har personalen inom RO2 arbetat intensivt med under den inledande delen av det första läsåret i projektet. Personalgruppen hade framförallt arbetat med att förenkla och förtydliga innehållet i själva rutinunderlaget. Göra det så väl fungerande och lättförståeligt som möjligt för både personal, elever och vårdnadshavare. Men de försökte även skapa ett underlag som skulle vara så lite tolkningsbart som möjligt. Rutinen kom därefter att implementeras på skolan i mitten av läsåret.

Rutinunderlaget hoppas skolledningen skall fortsätta utvecklas och förfinas tack vare att RO1 kommer att gå in i *Plugga klart 1* den kommande hösten. Ett utvecklingsarbete de kommer att kunna göra särskilt utifrån de resultat som kommer att inkomma från en utvärdering av den. En utvärdering som ej hanns med under det första projektåret men som kommer att prioriteras i början av höstterminsuppstarten.

I och med att Kristinegymnasiet redan nu har vissa rutiner för att kolla av närvarostatistiken på skolan, kommer det att bli högtintressant att få fortsätta följa om elevernas närvaro har ökat. Rutinen har trots allt hunnit vara igång ett tag. Genom att studera statistiken hoppas de kunna se om deras närvarofrämjande arbete har fått någon effekt. Men också för att även här, i likhet med studieavbrottsstatistiken, se eventuella mönster sett ur ett könsperspektiv. Genom den kunskapen, kommer Kristinegymnasiet att kunna arbeta än mer riktat och medvetet med att främja både flickornas och pojkarnas närvaro i fortsättningen. Likaså på sikt kunna vara ett gott exempel som övriga skolor i kommunen kommer att kunna inspireras av.

Utöver den nya riskfaktorrutinen har även andra insatser gjorts för att främja närvaron. Exempelvis har det startats en författargrupp och en kampsportsgrupp för eleverna. Här har framförallt delprojektledarna kunnat se kopplingar till en ökad närvaro bland de elevdeltagare som har varit med i någon av dem. Att grupperna tycks ha genererat i en förstärkande funktion för deras närvaro. Både författargruppen och kampsportsgruppen kommer dessutom att fortsätta i höst, vilket upplevs som mycket positivt.

Gällande *Studieverkstaden* så har trångboddheten varit ett faktum. Något som även har påverkat hur delprojektledarna har kunnat arbeta och stödja eleverna under året som gått. Särskilt drabbade ”är de elever som är i behov av lugn och ro med få elever åt gången i samma lokal”. Ett annat exempel där trångboddheten har gjort sig kännbar, är det ökade behovet hos eleverna av att kunna få arbeta mer med grupper: ”F-gruppen är ett exempel på en sådan grupp”. Det här är dock inget som är möjligt i nuläget att ordna. Däremot finns en förhoppning om att ombyggnationen som väntas vara klar i oktober, skall kunna möjliggöra det. En annan utmaning har varit att det inte har kommit några elever alls från vissa program till *Studieverkstaden*. Något delprojektledarna inte upplever är bra och inte heller stämmer överens med det faktiska behovet hos eleverna i de klasserna. De anser därför att det är viktigt hur pedagogerna pratar om *Studieverkstaden*. Särskilt med tanke på att det faktiskt finns en så pass uppenbar differens mellan deltagande från de olika programmen.

Under det gångna läsåret har skolan börjat bli mer medveten om och tänka mer ur ett horisontella principer-perspektiv. Exempelvis har delprojektledarna varit noggranna med att erbjuda deltagande i projektet oavsett härkomst, funktionsnedsättning och kön. De har även anpassat och gjort insatserna tillgängliga för eleverna, så att stödet skall vara det bästa utifrån varje elevs unika behov och förutsättningar.

Vidare har skolan tänkt till mer medvetet gällande de bilder som kommer att finnas i den kommande programkatalogen. En katalog som kommer att delas ut till presumtiva elever som skall söka till gymnasiet. De har försökt sträva efter att representationen bland eleverna på de tillhörande programbilderna också bidrar till jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. I *Studieverkstaden* har det under året varit en jämn könsfördelning bland deltagarna. Inom *Samordning av insatser* har det varit fler flickor inskrivna än pojkar. Något som de tror kan förklaras med att det procentuellt sett går betydligt fler flickor än pojkar på skolan. Däremot kommer de tre delprojektledarna att vara fortsatt observanta på just könsfördelningen.

Under nästkommande läsår kommer skolan att testa att ha NPF-möblering i tre klasser för att göra skolmiljön än mer tillgänglig för alla elever: ”Det kommer att vara eleverna på HT, VO och BF i årskurs ett som kommer att få ta del av dessa klassrum.” En stor satsning som också kommer att utvärderas i samband med nästa läsårs avslut.

Ett annat område som lyfts fram där skolan behöver utveckla till nästkommande läsår ”är att bli bättre på att ta till vara på de nationaliteter vi har här på plats. Man behöver inte resa utomlands för att ta del av andra kulturer. Kulturerna finns redan här!”

Innan utvärderingen avslutades beskrev delprojektledarna, att det initialt var svårt att få till en koppling mellan projektet och skolans elevhälsoriktade arbete. Under våren har det dock börjat fungera betydligt bättre. Mycket tack vare att de skapade en ny fast månadsrutin kring det, där delprojektledare tillsammans med personal från skolans elevhälsoteam går igenom varje elevdeltagare tillsammans. En samverkan som kommer att fortsätta. Det har även skapats en *Närvaro-grupp* som också kommer att fortsätta sitt arbete under hösten. En höst som både skolledare och delprojektledare ser fram emot tack vare de goda resultaten som redan kommit:

Projektet är nu en del av Kristinegymnasiet. Personalen pratar om *Plugga klart*. Att vi haft *Plugga klart 2* och *Plugga klart 1* har varit avgörande för vår framgång. Det har också bidragit till att det här är projekt som vi alla äger och är med på. Och det här arbetet med elevdeltagarna är så fantastiskt roligt. Vilket fantastiskt roligt jobb vi har! Och vi har kunnat tänka lite utanför boxen tack vare delprojektledarskapet. Eleverna vet att vi alltid finns här. Och det är ändå det allra viktigaste.

Det andra läsåret i projektet

Det nya läsåret hann knappt starta upp innan arbetet var igång med att sammanställa det som hade inkommit från sommarens utskick till antagna elever. Ett utskick som hade gjorts i syfte att hitta elever i behov av stöd i sin kommande skolgång i ett tidigare skede och även kunna förbereda för deras ankomst.

Sammanställningen av svaren påvisade att ungefär sextio procent av de elever som erhållit enkäten besvarade den. Svarsfrekvensen varierade mellan vilka program de sökt. Det fanns ingen märkbar skillnad i svarsfrekvens utifrån kön i relation till antal utskick. Vanliga önskemål som uttrycktes var att respondenten ville få kontakt med skolan innan start. Exempelvis för att få berätta om behov av anpassningar och stöd. Bland en del av respondenterna uttrycktes också en oro inför den första skoldagen. Det kunde gälla en oro över att inte hitta i skolan. Det fanns även önsksningar från respondenter om att någon personal skulle möta upp dem den första skoldagen. Eva beskriver att de, efter att ha gått igenom svarsunderlagen, ringde upp de blivande eleverna som särskilt hade önskat det: ”I vissa fall gjorde mentorer det. Ibland var det specialpedagogerna och ibland båda två. Det berodde på vem eller vilka som ungdomarna själva hade uttryckt att de ville bli kontaktade av.”

Redan en kort tid efter skolstart kunde positiva effekter av den här insatsen märkas. Till exempel genom att skolan hade kunnat möta upp flera av de här eleverna med tidiga insatser. Något som även var ett av de viktigaste syftena med utskicket. Likaså kunna, genom kunskap om deras behov, bemöta dem på ett bättre sätt. Mellan delprojektledarna fanns därför en samsyn kring att den nya insatsen verkligen hade fått goda effekter. Både på kort och lång sikt:

Vet vi elevens behov kan vi ju också möta upp dem på ett bättre sätt direkt. Och också tack vare att vi får en överlämning från eleven själv. Särskilt bra var det att få från de elever som kommer från andra kommuner där överlämningsrutinerna inte fungerar lika bra som mellan Kristinegymnasiet och kommunens grundskolor. De har ju kommit längre i det arbetet. En enkät som den här är därför ett bra sätt att överbrygga glappet som blir när det inte finns fungerande överlämningsrutiner mellan skolorna. Dessutom skapar det en bra skolstart och en långvarig trygghet för eleven.

Utöver att delprojektledarnas upplevelse av elevutskicket var av en positiv karaktär, fick även den personal på HV, HT och RL som kom att bli mentorer för de här nytilkomna eleverna möjlighet att utvärdera sin syn på hur de upplevde den nya insatsen. En utvärdering som gjordes via ett frågeformulär bestående av sex olika frågeställningar:

Hur upplever du som mentor att det har varit att ha fått in information om kommande elever inför skolstart?

Hur upplever du att det var att ta tidig kontakt med elever innan skolstart?

Hjälpte informationen från svaren i enkäten dig i ditt bemötande av eleven och av de extra anpassningar som behövde göras?

Var det något i enkäten du ser skulle ha varit bra om det hade varit med?

Var det till någon hjälp i din planering och i ditt upplägg av undervisningen?

Ser du att det skulle vara värdefullt att Kristinegymnasiet fortsätter med den här rutinen?

I sammanställningen av mentorernas svar framkom en tydlig samstämmighet på flera av de ställda frågorna. Bland annat svarade samtliga respondenter, att det hade varit bra eller mycket bra att få informationen om eleven innan skolstart. En av mentorerna motiverade sitt svar enligt följande:

”Jag tycker att det var bra att få förhandsinformation om eleverna. Några av dem uppgav att de ville att vi skulle kontakta dem, vilket jag gjorde. Både eleverna och vårdnadshavarna var tacksamma över att vi hörde av oss.”

Att ta en tidig kontakt med de här eleverna var samtliga mentorer också överens om att det enbart hade varit positivt. En mentor beskrev: ”Det var mycket bra eftersom de elever som önskade bli kontaktade innan den första skoldagen kändes mycket lugnare efter samtalet. Det har varit bra med en tidig kontakt eftersom det visat att vi ser eleverna och ger dem ett bra välkomnande.”

På frågan om informationen hade hjälpt mentorerna i både bemötande och extra anpassningar, var svaren också genomgående positiva. En mentor förklarade att det även hade varit positivt ur mentorsperspektivet: ”Jag var mer förberedd och visste vad eleven hade för behov.” En annan mentor reflekterade över att alla som hade besvarat enkäten, kanske inte riktigt hade förstått vad som egentligen menades med extra anpassningar: ”Exempelvis skrev nog nittio procent att de ville ha förlängd provtid, och med facit i hand så ser jag att långtifrån alla har det behovet.”

Det fanns vidare en fråga om de upplevde att enkäten saknade något innehåll som borde ha varit med. Mentorernas svar på den frågan påvisade en enighet om att den inte saknade något.

Ifall enkäten hade bidragit till någon hjälp i deras planering och upplägg av undervisningen svarade flera av mentorerna att den hade det. Bland annat genom det som en mentor beskrev:

”Jag kunde individanpassa undervisningen redan från början.” En annan upplevde enkäten positiv eftersom mentorn då ”visste från början vilka anpassningar som behövde göras”.

En tredje mentor beskrev att den var till viss hjälp medan en annan var lite kluven: ”Både ja och nej. Denna information sådde mer ett frö men jag utgick mer från överlämningarna.”

Att det skulle vara värdefullt att Kristinegymnasiet fortsätter att skicka ut enkäten uttrycktes av samtliga mentorer. En mentor motiverade sitt svar enligt följande: ”Absolut! Vi kan från början hjälpa eleverna istället för att en termin, ibland läsår, hinner gå innan eleven får stöd.”

Med anledning av att resultaten från elevutskicket upplevdes så pass goda. Både av mentorer och delprojektledare men även av andra involverade funktioner i den, beslutades det att den skulle implementeras i verksamheten och fortsätta skickas ut även under nästkommande sommarlov.

Utöver det beslutet har en dialog påbörjats kring hur skolan fortsättningsvis skall hantera de elever som inte svarar. I nuläget finns dock redan en tanke från delprojektledarna att de eleverna får svara när de väl börjar på skolan: ”Vissa mentorer gjorde det redan i höstas och det vara bra, så det ser vi gärna fortsätter.”

Personalen på HV, HT och RL fortsätter arbeta projektrelaterat med full frenesi!

Det var inte bara gällande elevutskicket personalen inom arbetslagen HV, HT och RL kom att vara involverade under läsåret. De kom att florerat i betydligt fler projektrelaterade sammanhang än så. Det trots en omorganisation på skolan, och där program som tidigare hade tillhört respektive rektorsområden kom att fördelas om. En omfördelning som även kom att påverka HV, HT och RL. Det vill säga de tre program som föregående läsår hade tillhört RO2.

Trots omorganisationen valde de tre arbetslagen ändå att fortsätta samarbeta. Bland annat genom att, och oberoende av att projektet formellt var över för deras del, fortsätta med *Plugga klart 1*.

Det gjordes exempelvis genom att de fick ett fortsatt och fördjupat handlednings- och processtöd av Empowercenter.

Personalen på de tre programmen skulle också komma att ingå i ett 4R-analysarbete kring elevernas närvarostatistik. Något som beskrivs längre fram, se avsnittet *Ett 4R-analysarbete med Lena Aune påbörjas*.

Det kan också tilläggas att samtidigt som de tre arbetslagen arbetade vidare på temat närvaro erhöll *Närvarogruppen* och *Hälsöfrämjande gruppen* på skolan, processtöd via Skolverket genom Johanna Bogfors. Ett processtöd i syfte att kunna arbeta än mer närvarofrämjande. Något de tre arbetslagen verkligen hade grundat för under föregående läsår. Genom processtödet gavs dessutom möjlighet att fördjupa sig i den anmälda frånvaron bland eleverna. Det är ett pågående arbete som kommer att presenteras för all personal så snart det är klart. En förhoppning är att det resultatet kommer att bidra till ett ännu mer enhetligt förhållningssätt till och agerande utifrån skolans riskfaktorrutin.

Flera satsningar görs för att göra studiemiljön och skolan mer tillgänglig

Som ett komplement till personalens kompetensutveckling inom NPF satsade Kristinegymnasiet även resurser på att göra en NPF-möblering i tre klassrum tillhörande programmen BF, HT och VO. Det som ett led inom ramen för projektets resultatmål två, att göra studiemiljön mer tillgänglig för eleverna. En möblering som beskrevs enligt följande:

I tre klassrum har vi möblerat med olika former av koncentrationshjälpmedel. Vi har ställt dit skärmar och ståbord. Vi har också satsat på ljuddämpande bord och stolar, satt upp tysta klockor och har numera bra lysrör som inte låter. Längst fram i klassrummet, på whiteboardtavlan, har vi gjort en tydlig mall för strukturen över lektionen upplägg.

Tanken med den satsningen var att på sikt skapa liknande studiemiljöer i alla klassrum. Sett ur ett personalperspektiv var det personalen på skolans övriga arbetslags tur att gå fortbildningen inom NPF. Något de också gjorde. Tack vare det hade samtliga arbetslag, i samband med läsårsavslut, genomfört den kompetensutvecklingen under en tvåårsperiod. Något som lyftes som väldigt positivt av skolledningen.

Vidare gick hela skolans EHT en årslång fortbildning i samarbete med Specialpedagogiska myndigheten om att utveckla EHT-arbetet i skolan. Fokus på den fortbildningen var på det förebyggande arbetet och det salutogena förhållningssättet. Strävan var också att finna en bra samverkan mellan de olika kompetenserna inom EHT och stärka alla i sina roller.

Då skolans delprojektledare numer ingår i skolans EHT, har även de deltagit under året. Ett deltagande de tycker har varit väldigt bra: "Ja, den har varit riktigt givande, särskilt utifrån ett horisontella principer-perspektiv. Att göra undervisningen på skolan mer tillgänglig men också göra skolan mer tillgänglig i överlämningsförfaranden."

Vidare har en omfattande satsning gjorts på att göra om skyltningen som finns på skolan. En satsning som har framkommit ur nyvunna kunskaper: "Vi har blivit mycket mer medvetna om skyltningens betydelse. Framförallt för våra elever med långvarig frånvaro och/eller elever med NPF märker vi att det är viktigt. Men självklart gynnar en god skyltning alla."

Ambitionen var därför att, först och främst, säkerställa att alla lektionsdörrar skulle ha salsnummer, namn på det ämne eleverna har där inne samt en bild på själva ämnet. Strävan på sikt är att även ha färgkoordinering. Och ganska så snart efter det att de första skyltarna kommit upp utanför ett antal klassrum kom positiva reaktioner från elever. En av eleverna som tidigare hade haft utmaningar med den bristande skyltningen, uttryckte följande för delprojektledarna: "Åh vad skönt med skyltar. Nu hittar jag ju. Det gjorde jag ju inte förut!"

En fin bekräftelse på att satsningen faktiskt hade uppnått sitt syfte, i alla fall för den eleven. Avslutningsvis kan nämnas att skolan, utifrån principen jämställdhet, hade en strävan att göra skolans olika elevenkäter och undersökningar könsuppdelade. Det för att därefter kunna bejaka eventuella könsmönster i de uppföljande analyserna. Under våren genomfördes en lika-behandlingsenkät som var könsuppdelad. Det visade sig dock efteråt att den inte var konstruerad på ett sådant sätt att det var möjligt att sammanställa resultaten, och därmed inte heller en uppföljande analys, ur ett könsperspektiv. Något skolan kommer att se över till nästkommande vår då enkäten skall genomföras igen.

På väg mot ett mer aktivt ägarskap på fler nivåer

I fallstudien som Christina Ehneström genomförde föregående läsår framkom att det saknades ett engagemang för skolans projektdeltagande och arbete på högre nivåer. Av den anledningen bokades ett möte in tidigt under hösten med skolchef och kommunstyrelsens ordförande för barn- och utbildningsfrågor. Ett möte som upplevdes som givande och konstruktivt av både skolledare och delprojektledare.

Först gav Eva och Ninni en inledande information om projektet och därefter följde en frågestund. Efter mötet hade Eva positiv känsla: ”De ställde nyfikna och kloka frågor och var intresserade. Så pratade vi om projektets fortlevnad och vad som händer efter projektets slut. Personal ur elevhälsan och skolledningen informerade också om stress och om skolans EHT-arbete. Ja, det var ett riktigt bra möte.” Upplevelsen var också, att alla parter som deltog dessutom var överens om, att en gemensam dialog dem emellan skulle komma att fortsätta under hösten 2018. Något som även lovade gott inför det kommande obligatoriska kommunmötet som Region Dalarnas projektledning skulle komma att hålla med samtliga deltagande kommuner. Ett möte om hur de på kommunal nivå kommer att föra Kristinegymnasiets personals fina projektarbete vidare.

Det elevriktade, förebyggande och närvarofrämjande arbetssättet fortsätter inom skolans utvecklingsområden

Inom ramen för skolans *Samordning av insatser* och *Studieverkstad* har det elevriktade, förebyggande och närvarofrämjande arbetet fortsatt under det gångna läsåret. Båda verksamheter har tagit emot elevdeltagare från samtliga program. Vid ett tillfälle studerade de hur representationen var bland elevdeltagarna och deras respektive program. Studien kom att påvisa att det inte alls är lika stor skillnad som det var föregående år. Något som upplevdes positivt.

En annan positiv utveckling jämfört med föregående läsår ”är att det har blivit en tätare samverkan mellan oss och pedagogerna”. Upplevelsen är att det har blivit en stor skillnad och fungerar bättre nu: ”De kommer hit till oss nu, ställer frågor och ber om hjälp. Det är toppen!” Det konstaterades vidare att det har varit ett högt tryck särskilt i *Studieverkstaden*. Det har genererat i att det blivit en utmaning för delprojektledarna att hinna möta upp behovet hos eleverna kontra tillgången på personal. Uppfattningen, att det skulle behöva vara fler personal verksamma där, har växt sig allt starkare. Till *Studieverkstaden* kommer nämligen inte bara elevdeltagare, utan även elever som inte är inskrivna i projektet. Elever som Ninni och Anna-Karin ger stöd under den övriga tid som de inte är verksamma som delprojektledare. Hittills har närmare ett hundratal av skolans elever erhållit stöd från de två!

Könsfördelningen mellan eleverna är fortsatt relativ jämn sett i relation till skolans totala elevantal: ”Det kan dock ha kommit något fler pojkar i år.”

Vidare finns tankar på att bjuda in skolledningen till *Studieverkstaden*. Framförallt för att ”de skall få en förståelse för verksamheten. Men också få se hur många av skolans elever som faktiskt tillbringar skoltid där för att få stöd med att klara alltifrån enstaka kurser eller ämnen till en hel gymnasieexamen”. Något Ninni reflekterar över är en enorm skolutveckling som skett på knappt två år: ”*Studieverkstaden* kom ju trots allt enbart till tack vare *Plugga klart 2!*”

Utöver det stora trycket i *Studieverkstaden* har flytten som nu har pågått i över ett år, börjat påverka både elever och delprojektledare. Utrymmen att samtala enskilt med elever har drabbats vilket inte är bra: ”Det är även stressigt, rörigt och trångt. Och det är svårt att hitta lugna miljöer. De sociala ytor har verkligen också drabbats av flytten, varpå det tysta rummet har blivit ett elevuppehåll ibland. Det här är inte alls bra för eleverna. Särskilt inte för eleverna med NPF.” Bland delprojektledarna har det också skett lite rumsliga förändringar. Eva och Anna-Karin har flyttat in i arbetsterapeutens rum medan Ninni fortsatt delar rum med två pedagoger. Snart kommer dock även deras ytor, i likhet med *Studieverkstaden*, att påverkas på grund av ventilationsarbete. Det finns även en risk att de kommer att behöva stänga viss elevriktad verksamhet under en period längre fram i höst. Något som är oroande eftersom det kommer att drabba eleverna. Något annat som kan tilläggas om delprojektledarna är att Anna-Karin och Eva har gått en MI-utbildning. En fortbildning de båda ser varit positiv för dem i deras funktioner: ”Den har förstärkt våra kunskaper i det verktyget utifrån en särskild samtalsmodell. En modell som går ut på att hitta motivationen innan det går att förändra något.”

Strax innan eleverna gick på sommarlov delades en anonym enkät ut till elever som var inskrivna i projektet. Det i syfte att eleverna skulle få möjlighet att utvärdera, bland annat hur de har upplevt att det har varit att vara deltagare. Ett annat syfte var att samla in kunskap om hur verksamheterna kan vidareutvecklas och bli ännu bättre sett ur ett elevperspektiv. Genom utvärderingen kommer eventuella förändringar även att hinna göras innan eleverna kommer till höstterminsuppstarten.

Avslutningsvis har delprojektledarna även sett över hur det hitintills har gått i skolans arbete med ett av handlingsplanens uppsatta lokala mål. Det mål som handlar om att de ”vill bli bättre på att ta tillvara på alla kulturer”. Även om de initialt är ganska självkritiska, och menar att de borde ha gjort mer, kan de ändå se att de faktiskt har börjat göra lite grann i alla fall:

Jamen det gör vi ju faktiskt. Som till exempel när elever arbetar med idrott och hälsa i *Studieverkstaden*. Då brukar vi ju uppmuntra dem att berätta hur de gjorde hemlandet. Och i svenska språket, där kan de prata om vilka språk som finns i svenskan i dag och som kommer från deras land. Ja, det är otroligt berikande och intressant att ha elever med olika kulturella bakgrunder och vi försöker ta vara på det. För här ser vi det som en fantastisk tillgång som vi kan göra något bra av. Och det vinner alla på i längden.

Ett 4R-analysarbete med Lena Aune påbörjas

I mitten av maj var det dags för det allra första tillfället av flera med fokus på 4R-analysarbete. Ett arbete som skulle komma att utföras av personalen på HV, HT och RL, ansvarig skolledare samt Lena Aune. Även projektledningen för *Plugga klart 2* fick möjlighet att delta.

Syftet med det inledande tillfället var att ge en introduktion till det arbete som de tillsammans skulle komma att göra veckorna innan sommarlovet och även under hela kommande hösttermin. Ett annat syfte var att gå igenom de horisontella principerna som är ett skallkrav i ESF-finansierade projekt.

Under introduktionen fick all personal möjlighet att lyfta, dels sin personliga erfarenhet av projektet och dels vad som hade varit den bästa erfarenheten hittills sett till skolans projektmedverkan. Därefter fick var och en även lyfta sina egna erfarenheter av att arbeta med de horisontella principerna. Efter den inledningen höll Lena en kortare föreläsning med tre olika frågeställningar som utgångspunkt. Nedan sammanfattas ett urval av de anteckningar som gjordes:

Vad vet vi om vad vi brukar göra? Lena förklarade att: "Den kunskapen är viktig för att kunna skapa jämställdhet och därför behöver vi alltid se utifrån kvinnor och män."

Hur gör vi kön? Att synliggöra olika mönster är därför viktigt. Ett exempel Lena gav på hur man kan synliggöra det är "att ta reda på vilket handlingsutrymme flickor respektive pojkar får i skolan".

Vad är en norm? I samband med den frågeställningen ställde Lena direkt följdfrågan: "Vem är mest olik av en kvadrat eller triangel?" Hon beskrev vidare att det beror på sammanhanget: "Det är som en överenskommelse kring beteenden och vilka förväntningar som ställs på varandra. Och vad anses vara "normalt" i vissa sammanhang? Normkritik handlar om att synliggöra dessa överenskommelser och att undersöka om de begränsar olika gruppers handlingsutrymme." Och just därför menade Lena, att normkritik är så viktigt.

Efter det fick personalen se två filmer med exempel från skolor i Piteå och Gnesta. Skolor där de har gjort riktade insatser för att skapa en mer jämställd skola. I anslutning till filmerna fick även personalen lyfta några exempel på medvetna aktiviteter/händelser på Kristinegymnasiet:

"När det gäller idrotten har vi numera omklädningsrum med bås, så att elever skall kunna stänga in sig i ett eget bås oavsett vad man identifierar sig som."

"Vi har också haft Genusfotografen här. Det var riktigt bra. Och uppskattat av både personal och elever."

"Jag tänker på det budskapet vi hade på informationsmaterial till elever som skall söka till gymnasiet: "Stick ut och passa in!" På en av bilderna hade vi en björn i slöja för att visa att alla är välkomna. Att man får vara som man är."

"Ja, och jag har tänkt på att jag brukade säga: "Nu kör vi tjejer!" Det har jag medvetet slutat säga även om det bara är flickor i klassrummet. För alla kanske inte identifierar sig som det. Då behöver jag inte förstärka könet."

Innan det första introduktionstillfället avslutades sammanfattade Lena vad som skall studeras i arbetslagens kommande 4R-analysarbete:

R= Representation. Hur ser representationen ut bland flickor och pojkar?

R= Resurser. Hur mycket resurser i form av pengar, information, insatser, utrymme i tid ges respektive kön ut från en verksamhet?

R = Realia. Är resultatet ett jämställdhetsproblem? Vem/vilka tjänar på att det ser ut som det gör? Det kanske behövs mer resurser till en viss grupp? Eller?

R = Realisera. Hur bör verksamheten se ut för att vara jämställd? Vi behöver ha en samsyn för att kunna angripa det här.

Eftersom Kristinegymnasiet hade önskat att få göra en 4R-analys kring elevernas närvaro lyfte Lena ett antal frågeställningar till personalen och skolledningen att ha med i det fortsatta arbetet:

Finns det skillnader mellan tjejer och killar i närvaro på Kristinegymnasiet?

Är det skillnader beroende på elevernas härkomst och/eller funktionsvariation?

Vad behöver vi för underlag för att veta?

Redan i början av juni var det således dags för det andra 4R-analystillfället. Ett tillfälle som kom att handla mycket om normer. Men det var också ett tillfälle att få börja arbeta fram en frågeställning som kommer att arbetas vidare med under höstterminen. Lena inledde dock dagen med att kort sammanfatta vad de pratade om vid det förra tillfället:

Bland annat pratade vi om skillnaden mellan jämlikhet och jämställdhet. Och hur vi fortsätter hålla isär könen som genom föreställningar om vad vi förväntar oss av flickor och pojkar. Det påverkar både vårt bemötande och vår förväntan. Vi pratade också om exemplet där pojkar inte förväntades kunna skriva lika bra och tydligt som flickor. Eller det som lyfte att flickor förväntas vara bra på omsorg medan pojkar förväntas vara bättre på teknik. För vad händer om man förväntar sig något? Som att en viss grupp skall vara bättre i matematik till exempel? Ja då blir de ju det!

Efter Lenas introduktion fick personalen dels lyfta vad de upplevde att de hade tagit med sig från det föregående tillfället, men också om det var något de särskilt hade tänkt på utifrån principerna i relation till deras egen verksamhet. Nedan presenteras några av de reflektioner som lyftes:

”I årskurs ett ser vi tydligt att eleverna sitter uppdelade i flickrader och pojkrader i klassrummet. Därför brukar jag försöka lotta elevindelningen på elevernas uppgifter så att det skall bli en blandning av både flickor och pojkar.”

”Nu när jag precis sitter och sätter betyg har jag tänkt mycket på det vi pratade om. Det jag ser är att pojkarna återfinns bland dem som har både högst och lägst betyg. Det är inga pojkar som finns i mitten. Så ser det inte ut bland flickorna. Jag ser samtidigt att, när det gäller elitidrottseleverna så finns ingen könsskillnad.”

”Vi har statistik på hur det ser ut i elevernas omklädningsrum. Det är oftast stökigast i flickornas. Det är faktiskt först i år det inte är så. I år är det för första gången rörigare inne hos killarna. Vi har också tänkt på det här, hur vi pratar till elever och om vi gör skillnad mellan hur vi talar till flickor och pojkar. Det vi har kommit fram till, är att vi tror att vi anpassar talet till den vi möter, utifrån att vi har lärt känna dem och vilket bemötande som fungerar bra till respektive elev. Vi tror inte att vi talar till eleverna utifrån deras kön, men samtidigt vet vi inte riktigt om det stämmer.”

Därefter gick Lena över till att prata om diskrimineringsgrunderna och kopplade även samman dem med den norm som råder i Sverige utifrån respektive diskrimineringsgrund. Hon förklarade att vi med normglasögon, kommer att märka hur ”vi styrs av normer som hindrar oss att se individens förutsättningar och förmåga. Men genom ny kunskap och insikt kan det leda till nya innovativa sätt att göra på/lära ut på. Och genom att tillgänglighetsanpassa skolmiljön skapas ofta stor kreativitet. En miljö som gynnar alla elever.”

En av de reflektioner som gjordes i samband med Lenas genomgång var relaterad till diskrimineringsgrunden *funktionsnedsättning*. Det klassrum som det här analystillfället genomfördes i, var ett av tre klassrum som det här läsåret hade ingått i en satsning för NPF-möblering: ”Vi ville skapa lugn med färgerna och har därför använt oss av ljusa färger. Men nu förstår vi att det har blivit på bekostnad på en annan elevgrupp. Att ljussättningen inte alls är bra för de med synnedsättning eftersom det försvårar för dem att lokalisera sig.”

Vidare fick personalen lista vilka förmågor som de ser är nödvändiga för att man skall kunna vara delaktig i sådant här lektionspass som de precis hade. Det resulterade i en lång lista med förmågor där bland annat följande nämndes som viktiga: ”Läsa, se, höra, kommunicera, prata, koncentration, lyssna, tolka, koppla, dra slutsatser, abstrahera, känna, social förmåga, hitta hit och ta sig hit.” Lena påpekade återigen betydelsen av att tillgänglighetsanpassa miljön. Genom det kan fler delta i aktiviteter som den här.

Innan det var dags att gå vidare till den sista delen i dagens program pratade Lena om hur det ser ut på den svenska arbetsmarknaden idag genom att visa statistik. Inte bara statistik gällande yrkesval utan även gällande löneskillnader. Det statistiken påvisade var att det för närvarande finns fyra kvantitativt jämförbara yrken i Sverige: ”Det är kockar, kallskänkor, gymnasielärare samt butiksarbeten.” Lena förtydligade dock, att den siffran inte kanske inte alls visar hur jämförbart det är i verkligheten:

Därför behöver vi studera hur könen organiserar sig inom yrket. Som inom restaurangbranschen. Där återfinns många manliga kockar medan kvinnorna, i samma yrkeskategori, ofta återfinns inom exempelvis skolbespisningar. Inom läkaryrket har kirurgi och ortopedi högst status och där återfinns mestadels manliga läkare medan det inom exempelvis geriatrik som inte alls har lika hög status, återfinns betydligt fler kvinnliga läkare än manliga.

Lena skickade därför med ett flertal frågeställningar till personalen och skolledningen att ha i åtanke i de fortsatta mötena med eleverna:

Hur är vi påverkade av de här könsnormerna?

Är era elever medvetna om den arbetsmarknad de skall ut på?

Hur ser arbetsvillkoren ut?

Har ni ett genusperspektiv när ni pratar om arbetsmarknaden med era elever?

Vet eleverna om genusordningen?

Gällande den sistnämnda frågeställningen syftade Lena på att ”alla har ett ansvar att bryta den ordningen. Och alla skall arbeta med de jämställdpolitiska målen. Även vi som arbetar i skolan. Och när man arbetar med normkritiskt arbetssätt, i personalgruppen med flickorna och pojkarna, ja då ger det effekt”.

Avslutningsvis fick personalen börja fundera över, vad de skulle vilja göra i höst utifrån ett genusmedvetet upplägg. En grupp beskrev att de kommer att göra en aktivitet redan i höst och i samband med att de får börja med en helt ny klass. En övning där eleverna kommer att få ta del av ett flertal ord som de skall, utifrån hur de ser på dem, dela upp i kategorierna kvinnligt och manligt. Både i skolan och hemma. En annan grupp beskrev att de behöver börja prata mer med elever om könsnormer: ”Men vi kommer också att behöva prata mycket mer med varandra i kollegiet om det här med normer. Det är jätteviktigt!”

Sammanfattning från utvärderingen av Kristinegymnasiets andra läsår i projektet

I slutet av maj samlades skolledningen och delprojektledarna på Region Dalarna för att tillsammans med projektledningen utvärdera det gångna läsårets projektarbete. Nedan följer en sammanfattning av delar av det som framkom vid det här tillfället:

Det kunde initialt konstateras att det har kommit mycket gott ur skolans projektmedverkan. Många av de insatser som har gjorts inom projektet, har dessutom färgat av sig på andra aktiviteter: ”Ja, projektet har gett ringar på vattnet i den övriga verksamheten.” NPF-utbildningen som personalen har deltagit i nämns som en sådan. Även Specialpedagogiska myndighetens utbildning lyfts som en positiv följd av skolans medverkan: ”Nu pratar man om elever på ett helt annat sätt än förut och skolan blir mer och mer tillgänglig för alla elever.” EHT har även startat en verksamhet som kallas *Öppet EHT*, dit pedagoger kan komma för att få handledning och diskutera elevärenden: ”Gällande skolans *Öppet EHT* finns en tanke på att, till kommande läsår, ta fram ett informationsblad där det tydligt framgår vad som kan erbjudas inom ramen för det. Vi behöver även utveckla återkopplingen till berörda pedagoger i de olika ärendena.”

Under projektåret har skolan samlat in en mängd statistik som de också har analyserat. Däribland närvaro- och studieavbrottsstatistik. Statistiken lyfts numera kontinuerligt upp i olika forum:

Vi tittar på den i vår *Närvarogrupp* och i skolledningen. Statistiken har också varit underlag för Skolverkets processtöd i att reducera studieavbrott. Vi försöker exempelvis se eventuella samband i orsaker till studieavbrotten. Många studieavbrott kan härledas till ”felval”. Det är många som flyttar hem på grund av att de inte klarar av att vara hemifrån. Det gäller bland annat de elever som kombinerar sin utbildning med idrottssatsning. Vi ser också att elever med NPF sticker ut i statistiken. Vi har däremot inte funnit några särskilda mönster när vi studerat statistiken utifrån ett könsperspektiv. Det är heller inget utifrån perspektivet härkomst som sticker ut.

Utöver att skolan har arbetat med statistikanalyser tycks mycket annat projektrelaterat också ha landat under det här läsåret: ”Utvecklingsområdena är inarbetade i skolan. Man pratar om *Studieverkstaden* och om vår *Samordning av insatser*.” Elevsamordnarens funktion har dessutom blivit en självklar del i verksamheten. Något de andra tror beror på att Eva själv har en pedagogisk bakgrund: ”Hon har en förståelse för hur skolans verksamhet fungerar. Det har bidragit till ett gott samarbete med personalen. Detsamma gäller för specialpedagogernas/delprojektledarnas funktioner.” Vidare beskrivs hur Eva, i sin roll, har kunnat avlasta både specialpedagogerna och skolans övriga pedagoger.

Delprojektledarna uttrycker att de dessutom har hittat en samverkansform dem tre emellan som verkligen fungerar: ”Ja, det har verkligen landat det här året.” Deras samarbete har genererat i att ”många av skolans elever har blivit både sedda och fått hjälp på ett helt annat sätt än om skolan inte hade varit med i projektet”. Och *Studieverkstaden* har, med dess funktionalitet och utrustning, ”blivit en tillgänglig studiemiljö för eleverna även utanför klassrummet”.

En av de utmaningar som har varit under året gäller främst den dokumentation som har behövt göras. Både för elever och personal som är deltagare i eller arbetar med något projektrelaterat: ”Den här dokumentationen är väldigt tidsomfattande och tar mycket av den tid då vi hade kunnat arbeta med fler elevdeltagare. Vi har helt enkelt inte måktat med att skriva in fler i projektet på grund av det administrativa som tillkommer med varje ny deltagare.” De är dock rörande överens om, att de kommer att kunna stödja fler elever efter årsskiftet. Då projektet formellt är slut.

De har också en stor förståelse för, att det administrativa arbetet samtidigt inneburit, att värdefull information genom det har kunnat sammanställas. Dels ur ett regionalt perspektiv tillsammans med de övriga skolornas dokumentationer, men också ur ett horisontella principer-perspektiv. Gällande *Studieverkstaden* beskriver de, att ”verksamheten har ökat under året delvis beroende på att antalet elever på skolan har ökat.” Delprojektledarna uttrycker att det finns ”en känsla av att inte hinna med det förebyggande arbetet. Det blir istället många akuta åtgärder”. En konsekvens av det har i sin tur blivit, att delprojektledarna har en hög arbetsbelastning med många varierande arbetsuppgifter. Något Christel lyfter att skolledningen kommer att behöva se över. Det framkommer också att Evas uppdrag behöver tydligare ramar. Genom en kommande handledning i höst ser de dock att hennes funktion successivt kommer att förtydligas.

När de blickar tillbaka på hur skolans medvetenhet kring och arbete med de horisontella principerna har fungerat ser de flera framsteg: ”Särskilt gällande vårt arbete med likvärdighet och tillgänglighet. Att all personal har gått NPF-utbildningen har, tillsammans med *Studieverkstaden*, blivit två viktiga faktorer som har bidragit till att vi lyckats med tillgängligheten på ett bättre sätt i år.” Även NPF-möbleringen i tre av skolans klasser nämns i det här sammanhanget som ”en insats som har ökat tillgängligheten till undervisningen genom en mer anpassad studiemiljö”. Skolan har under läsåret dessutom visat ”*Bilder som förändrade världen*”. En fotoutställning av genusfotografen Tomas Gunnarsson. Tomas följde även upp utställningen med att föreläsa för både elever och personal. Syftet med själva utställningen var att visa bilder, ur ett normkritiskt och normbrytande perspektiv, och på så sätt kasta omkull traditionella föreställningar. Vidare berättar de att Dalarnas museum har haft en uppskattad ID-transutställning som många av skolans elever besökte. Utöver det berättar de, att skolans kurator och skolsköterska har blivit HBTQ-certifierade.

För att kunna skönja eventuella mönster mellan könen har Kristinegymnasiet dels valt att göra en könsuppdelad elevenkät och en könsuppdelad analys kring elevernas upplevelser av stödet de fått av någon av delprojektledarna. Resultatet av analysen kommer att presenteras för personalgruppen under juni. Därefter kommer ett eventuellt förbättringsarbete att påbörjas inom de två utvecklingsområdena.

Även betygsanalysen kommer att vara könsuppdelad från och med i år. En analys som pedagogerna kommer arbeta med strax innan sommarlovet. Likabehandlingsenkätens analys som samtliga elever har besvarat under våren var också tänkt att vara könsuppdelad. På grund av enkätens tekniska uppbyggnad gick det inte att på ett enkelt sätt separera elevernas svar utifrån kön. Skolan kommer att ändra det till nästa års enkätomgång.

Gällande arbetet med elevdeltagarna är den gemensamma upplevelsen att det har fungerat bra under året. De beskriver dock att det ”ibland har varit en utmaning att hitta tillfällen för att samarbeta runt en elev. Ibland är det nämligen många kontakter med olika professioner som behöver tas för att få det att fungera”.

Helt klart har det i alla fall skett en attitydförändring hos många elever och deras inställning till att komma till *Studieverkstaden*. Något som de förklarar kan vara på både gott och ont:

Nu börjar eleverna själva be om att få komma till *Studieverkstaden*. Förut var det lite ”skämmigt” att gå dit. men nu kommer eleverna dit självmant. Kanske för att de vet vilka vi delprojektledare är. De vet att också att i vårt hörn av skolan finns det alltid en vuxen som är tillgänglig för dem. Samtidigt kan det vara en utmaning. Vårt uppdrag som delprojektledare blir väldigt mångfacetterat eftersom det, med så många elever, också händer så mycket hela tiden som inte alls alltid är studierelaterat. Men vi gör ändå alltid så gott vi kan för att stötta alla.

I och med att Kristinegymnasiet nu hade arbetat med elevinriktade insatser inom de två utvecklingsområdena under två läsår, fick de analysera hur arbetet hade fortlöpt utifrån de visioner de satte upp utifrån respektive utvecklingsområde. Visioner som kom fram i samband med kartläggningsarbetet under hösten 2016. Bland dem framkom bland annat att skolan ville ”skapa en samordnande funktion där skolan bättre skall kunna fånga upp elever i riskzon, men också möta upp deras behov så tidigt som möjligt”. Något de hoppades skulle bli verklighet genom *Samordning av insatser*. Det lyftes även en förhoppning om att den här extra personalresursen ”skall kunna ha kontakt med både mentorer och EHT-teamet kring elevers närvaro”. Samtliga delprojektledare och rektor är överens om att de har lyckats med det och till och med lite mer därtill: ”Elevsamordnaren har blivit en självklar och betydligt mer viktig del av EHT än vi kanske trodde från början.”

Kring elevsamordnarens uppdrag fanns också en önskan om att det skulle kunna generera i ett stöd åt eleverna. Särskilt genom att det skulle komma att finnas en vuxen som skulle ha tid och kunna arbeta mer flexibelt vad gäller tid och plats för olika insatser. Likaså att delprojektledaren även skulle ”få möjlighet att fokusera på elevens livssituation och välbefinnande i stort”.

Upplevelsen är även här att det har blivit verklighet. Att Eva har kunnat få vara just en flexibel stödfunktion som utgår från hela individen. Något som ses som något positivt: ”Det kan finnas utmaningar för en ungdom även utanför skolan och som påverkar hur väl det fungerar i skolan.” Under kartläggningsarbetet uttrycktes även en förhoppning om att kunna erbjuda ”en likvärdig och inkluderande samordning till elevdeltagarna oavsett kön, etnicitet, religionstillhörighet, sexuell läggning, funktionsnedsättning, tidigare skolerfarenheter, familjesituation eller sociala relationer”. Något som kan konstateras, att även det har gjorts under de gångna åren.

Det fanns, i likhet med visionen för *Samordning av insatser*, även ett antal förhoppningar på den kommande *Studieverkstaden*. Först och främst var det ”adekvata lokaler med generösa öppettider”. Det för att kunna erbjuda eleverna en lättillgänglig plats ”för alla som behöver extra studiestöd och specialpedagogiskt stöd i sina studier”.

Även om det inte var helt lätt att sja innan, hur *Studieverkstaden* skulle komma att fungera, så har den utan tvekan uppfyllt alla de parametrarna. Likaså har de lyckats framgångsrikt med att, vilket också låg i den förväntan som lyftes under kartläggningen, kunna öka närvaron hos de elever som skrivits in som elevdeltagare. Elever som har blivit aktuella just på grund av låg närvaro.

Delprojektledarna har även lyckats med att öka motivationen hos elevdeltagarna. Det har de kunnat göra genom att börja med att fördjupa relationen med varje elev och stärka elevens självkänsla. Ur det har det frambringats en ökad måluppfyllelse och minskat antal studieavbrott. Den gemensamma upplevelsen är därför att det arbete som har gjorts, inom ramen för skolans *Studieverkstad* under de här åren, har i hög grad bidragit till att uppfylla samtliga visioner.

Relationsbyggandet till eleverna har kanske dessutom varit den allra största faktorn till att de lyckats så väl. Samtidigt ser de också utvecklingsmöjligheter:

Det finns naturligtvis saker att förbättra och en viktig fråga är att verka för att arbeta mer förebyggande än att akut stötta när elever misslyckats. Det största skälet till att det har blivit för mycket akuta insatser är en hög arbetsbelastning. Men det finns säkert rutiner som skolan kan förbättra.

Vid en analys av hur det har gått med deras tidiga vision om ”att vara uppmärksamma på vilka elever som kommer att komma till *Studieverkstaden* samt vad eleverna kommer att behöva arbeta extra med”, beskriver de att det finns en del mönster. Bland de elever som hittills arbetat i *Studieverkstaden* återfinns framförallt elever med utländsk härkomst.

Även elever med NPF och elever med låg närvaro och/eller psykosocial problematik är representerade i ganska hög grad.

De ämnen som eleverna har behövt mest stöttning i har varit matematik och med gymnasiearbetet. Delprojektledarna berättar att "även VO-ämnena och naturkunskapen sticker ut, vilket har att göra med att det ofta behövs extra språkstöd i de ämnena." Ett språkstöd som de här eleverna, genom skolans *Studieverkstad* och med delprojektledarnas kompetens, nu har kunnat erbjudas. Just att erbjuda språkstöd fanns förresten också med som ett av de områden som lyftes särskilt i samband med kartläggningen. Där uttrycktes bland annat att: "Genom att arbeta mycket med språkstöd kommer vi att skapa en mer likvärdig utbildning oavsett etnicitet."

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det har varit ett läsår där skolutvecklingen, tack vare projektet, har varit tillfredsställande. Inför den kommande hösten finns därför redan en färdig planering framtagen för det fortsatta projektarbetet med dess aktiviteter, utvärderingar och uppföljningar. I början av höstterminen kommer det även att sättas en struktur för hur de rutiner och de insatser som har gjorts under projektåren kommer att leva vidare efter projekttidens slut. Likaså hur utvecklingsområdena kommer att leva vidare, i vilken utformning och i vilken form av dokumentation de olika delarna skall implementeras i.

Det obligatoriska kommunmötet blev, trots påtryckningar från projektledningen, aldrig av. Något som givetvis är olyckligt för Kristinegymnasiet eftersom det fanns en förhoppning om att få ha en fortsatt dialog med just politiker och förvaltningsledning. En dialog i syfte att få stöd i det kommande implementeringsarbetet. Något som framkom saknades redan i fallstudien som gjordes av Christina Ehneström läsåret 16/17.

Projektrelaterat arbete höstterminen 2018

I samband med att utvärderingen av läsårets projektrelaterade arbete hade genomförts var nästa steg att färdigställa vilket arbete och vilka aktiviteter som kommer att genomföras på skolan under hösten utifrån projektets huvudområden. Något som inte var helt enkelt eftersom mycket av de projektinslag som nu börjat bli rutiner tenderar att vävas in i skolans ordinarie verksamhet. Och också kunna relateras till flera av de olika huvudområdena. Ninni var i alla fall den som fick det något svåra uppdraget att, på en aktivitetskarta, lägga in och sortera de olika insatserna under respektive område. Efter att de hade fyllt kartan och mer därtill. Dragit pilar mellan de olika områden samt skrivit stödinformation för att det skulle framgå exakt vad de menade, brister alla ut i skratt. Till slut får Ninni ur sig: "Jamen det skulle inte ha sett ut så här om det inte vore för projektet! Så mycket nytt har tillkommit och sådant vi redan haft har förädlats genom projektet. Projektet har blivit ett medel för att nå målen!" Och hon hade verkligen rätt i det hon sa.

Nedan presenteras en sammanfattning av Kristinegymnasiets planering för höstterminen 2018:

Risikfaktorer/Risikfaktorrutin

Användandet av skolans riskfaktorrutin kommer att fortgå under hösten. Den kan dock komma att, om den utvärdering som kommer att göras i mitten av juni påvisar att det är nödvändigt, revideras något innan läsårsstart. Ett revideringsarbete som EHT i så fall kommer att ansvara för. Det kommer därefter att, under augusti månad, säkerställas att ny personal får kunskap om rutinen. Likaså nya elever och vårdnadshavare i samband med terminsuppstart. Det kommer att göras i enskilda elevmöten, under elevernas introduktionsdagar och på föräldramötet. Det planeras även för en rutinutvärdering senare under läsåret. Preliminärt i januari 2019.

Det påbörjade arbetet med 4R-analysen av närvarostatistiken på programmen RL, HV och HT kommer att fortsätta i de tre arbetslagen tillsammans med Lena Aune. Något som de hoppas kommer att ge verktyg för skolan att börja se all statistik gällande elever ur ett köns-, tillgänglighets- och icke-diskriminerande perspektiv. Ett analytiskt verktyg som hittills inte har använts i verksamheten.

Förebygga studieavbrott/studieavbrottsstatistik

Via personalens identifiering av elever i riskzon för framtida studieavbrott kommer delprojektledarna att fortsätta ”erbjuda dem stöd inom ramen för våra utvecklingsområden”. Ett förebyggande arbete som enligt studieavbrottsstatistiken har visat sig vara betydelsefullt. Majoriteten av de elever som har varit inskrivna under de två första läsåren, både flickorna och pojkarna, har trots allt inte gjort studieavbrott. Ett bra kvitto på att det förebyggande arbetet som hittills har gjorts av delprojektledarna behöver fortsätta.

Gällande studieavbrottsstatistiken för läsåret 17/18 kommer det att göras ett fördjupat arbete med den. Det kommer att göras genom analys av statistiken utifrån studieavbrytarnas kön, eventuell funktionsnedsättning samt härkomst. Ett analysarbete som *Närvarogruppen* och EHT ansvarar för att göra under september månad. Efter det kommer de att delge den övriga personalen eventuella mönster de har kunnat skönja.

En annan viktig del i Kristinegymnasiets fortsatta förebyggande arbete är att de, för andra året i rad och innan skolstart, kommer att gå igenom den information som inkommit via elevutskicket. Det utskick som görs till de elever som påbörjar studier på något av skolans program i höst. Därefter kommer de elever som så önskat i enkäten, att kontaktas och följas upp. Bland annat genom att skolpersonal kommer att samtala med elev och/eller vårdnadshavare. Syftet är att de nya eleverna skall få en bra och trygg skolstart utifrån deras behov och förutsättningar. Den är också ett komplement till grundskolornas överlämningar som EHT och undervisande lärare ansvarar för.

De horisontella principerna

I genomgången av vilka aktiviteter/insatser som skolan kommer att göra i syfte att uppnå resultatmål två utifrån jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering kommer elevutskicket återigen på tal: ”I vår nya rutin för nyantagna elever kommer vi att få kunskap om elevernas behov för att klara av sin skolgång. Genom det kommer skolan att kunna förbereda inför de nya elevernas ankomst. Vi vill att vår skola skall vara tillgänglig redan när de kommer.”

En annan stor aktivitet på området tillgänglighet, och som kommer att pågå under hela det kommande läsåret om så behövs, är att fullfölja den skyltning i skolan som har påbörjats. En skyltning där klassrum beskrivs med både ord och bild så att det skall vara lätt för alla elever att hitta rätt. Men också få veta vilket ämne som det undervisas i bakom varje lektionssalsdörr.

Förhoppningsvis kommer även den NPF-möblering som har ingått i ett pilotprojekt i tre olika klasser under läsåret, att hinna utvärderas av eleverna innan skolavslutningen är ett faktum. Likaså av personalen som har varit verksamma i de här lektionssalarna. Genom utvärderingarna hoppas de få kunskap från eleverna. Bland annat om hur de har upplevt att ha haft en studiemiljö som är mer anpassad för elever med NPF: ”Upplever de att miljön är mer tillgänglig i de här klassrummen jämfört med andra klassrum? Och av personalen ser vi, att det skulle vara lärorikt att få veta om de upplever att NPF-möbleringen fungerar tillfredsställande. Och i så fall, på vilket sätt?”

Den enda elevenkät som kommer att skickas ut under höstterminen är den kommunala trivselenkäten. Det är Skolkontoret som skickar ut den till de kommunala skolornas elever: ”Vi hoppas och tror att den redan är konsupplad, både i resultat och analys. Om inte annat är det något vi behöver efterfråga.”

Öka elevernas valkompetens

Då Kristinegymnasiet inte har arbetat med att öka befintliga och/eller presumtiva elevers valkompetens inom projektet, kommer de aktiviteter som görs till de målgrupperna även fortsättningsvis att göras utanför projektets regi.

Utvecklingsområde/-n

Delpjektledarna beskriver att arbetet i de två utvecklingsområdena *Studieverkstaden* och *Samordning av insatser*, ”kommer att fortlöpa på det sätt som det gjort under det här läsåret. En del av våra deltagare tar studenten nu och slutar per automatik i projektet. Men vi kommer ju också att få många nya.” De beskriver vidare att:

Vi kommer att fortsätta sträva efter att vara observanta på vilka elever vi ger extra stöd till, sett ur ett horisontella principer-perspektiv. Vi kommer även att fortsätta sträva efter att förebygga studieavbrott, främja elevernas närvaro, öka måluppfyllelsen samt erbjuda en studiestödande miljö som är tillgänglig för alla de elever som behöver. En miljö där det också finns tillgång till specialpedagogisk kompetens.

Arbetet inom ramen för utvecklingsområdena utvärderas just nu av elevdeltagarna. En utvärdering där projektledningen för Region Dalarna ansvarar för sammanställning och delgivning av resultat. Med anledning av det, finns ingen ny utvärderingsomgång tilltänkt att genomföras redan under höstterminen: ”Däremot, om resultaten påvisar brister så kommer vi delpjektledare och skolledare omgående att ta itu med dem.”

Innan mötet avslutas får Christel, Eva, Anna-Karin och Ninni frågan, om det är något mer de vill tillägga utöver det som de redan har tagit upp på deras aktivitetsplan för höstterminen?

Efter lite betänketid kommer de på att det redan nu faktiskt finns en sak som skulle underlätta deras arbete. Likaså möjliggöra framtagande av statistik som kan påvisa vilka ämnen eleverna kommer till dem för att arbeta med och få extra stöd i:

Ja, vi behöver börja se över vår dokumentation för att hitta ett annat och mer fungerande system. Som det är nu har vi pärmar för varje årskurs som i sin tur är uppdelade per klass och slutligen även per elev. Det skulle vara bra med en incheckningsdator i *Studieverkstaden* där eleven, skriver in sig och anger vad den skall arbeta med för ämne: ”Vem är jag och vad skall jag göra idag.” Då kommer vi enkelt att kunna se om några ämnen sticker ut mer än andra.

Mora gymnasium

Visst...det har varit jobbiga år det har det, men också utvecklande. Det börjar kännas som om att vi har testat klart nu och bara skall förädla vårt arbete. Så att projektet inte skulle leva vidare finns inte på kartan. Det har ju redan smittat av sig i verksamheten så mycket, så det arbetet kommer definitivt att fortsätta.

En stor anledning till att Mora gymnasium ansågs som en intressant skola att ha med i projektet, berodde på att det var den enda gymnasieskolan i kommunen. Det hade också att göra med att det var den allra största skolan i regionen som var aktuell för projektdeltagande med sina 1150 elever. Många av skolans elever hade dessutom, under årens lopp, sökt sig dit från hela Sverige tack vare alla deras idrottsutbildningar med riksintag. Det var också hit som betydligt mer än hälften av Orsaskolans elever årligen sökte. Orsaskolan som i samma veva också hade tillfrågats om deltagande i projektet. Ett framtida samarbete över kommungränserna och skolformerna skulle med andra ord kunna möjliggöras tack vare projektet. Något som upplevdes lärorikt att få följa. Mora gymnasium såg i sin tur, att ett deltagande skulle kunna bidra till en positiv skolutveckling. De var även en av de allra första skolorna att bekräfta, att de ville vara med.

En kort återblick på behovsanalysfasen

På de behovsanalysamtal som genomfördes under våren 2016 deltog gymnasiechef Marie Ehlin, samtliga skolledare och projektledningen på Region Dalarna. Under de här samtalen blev det tydligt att Mora gymnasium, i jämförelse med många andra gymnasieskolor, hade kommit långt med registrering och kunskapsinhämtning kring skolans studieavbrott. Mycket tack vare ett enträget utforskningsarbete av Marie. Det här arbetet hade genererat i, att det hade identifierats ett antal utmaningar kring studieavbrotten på skolan. Dels kunde det konstateras, att de hade haft ungefär hundra studieavbrott de senaste tre åren. Många av de elever som hade gjort studieavbrott var elever som studerade på Språkinträdning (IM-Språk). Elever som plötsligt försvunnit från skolan på grund av utvisning. Det var därför en studieavbrottsorsak som upplevdes mycket svår för skolan att förebygga.

Ett annat program som det hade framkommit att det hade haft många studieavbrott de senaste åren, det var skolans Samhällsvetenskapsprogram. Där var studieavbrottsorsakerna andra än på IM-Språk. De var ofta kopplade till trivsel och sociala skäl. Det fanns mönster av, att det ofta hade börjat med giltig frånvaro som sedan ökat successivt för att övergå alltmer i ogiltig frånvaro. En annan vanlig studieavbrottsorsak bland eleverna var programbyten. Flera av dem kunde härledas till många av skolans hockeylever som på grund av klubbyten även tvingats till skolbyte. Sett ur ett könsfördelningsperspektiv hade skolan kunnat konstatera, att pojkarna i genomsnitt stått för två tredjedelar av Mora gymnasiums studieavbrott de senaste åren.

Tack vare kunskapen om skolans studieavbrott hade Mora gymnasium kunnat börja skapa sig en god bild av vilka riskfaktorer som de kunde se bland flera av deras elever. Likaså vad de skulle behöva göra för att börja arbeta mer förebyggande. Bland annat nämndes följande:

”Frånvaron är den allra största riskfaktorn. Det är jätteviktigt att vi reagerar direkt och tar reda på varför. Det görs inte idag.”

”Elever som är inackorderade här och som får hemlängtan.”

”Utanförskapet. Elever som trivs på skolan men som inte har någon koppling till någon idrott är ensamma på fritiden.”

”Socioekonomiska faktorer.”

”Hockeyleverna är också en riskgrupp. Mycket handlar det om social tillhörighet och brist på trygghet. Här behöver omhändertagandet ses över. Trivs man vill man inte hoppa av även om klubbarna är här och vill headhunta dem.” (Behovsanalysmöte 20160503)

Det fanns med andra ord en god kännedom om både riskfaktorer och studieavbrott. De hade även identifierat hanteringen av närvaro som en av skolans absolut största utmaningar. En utmaning de såg möjlighet att kunna börja ta tag i på allvar genom ett deltagande i *Plugga klart 2*. Ett arbete som på sikt skulle kunna bidra till en positiv skolutveckling på flera nivåer. Bland annat på en övergripande organisationsnivå, genom att tilldela någon eller några ur personalen huvudansvaret för frånvarohanteringen på grund av dess omfång. Likaså att skolan skulle kunna börja arbeta mer tydligt med personalen så att de på sikt skulle få tillgång till kunskap om, och känna en trygghet i, hur de kan arbeta mer närvarofrämjande:

Idag är det svårt för lärarna att hantera frånvaro och att våga fråga om varför eleven ej är i skolan. De behöver verktyg för att våga och ramar för när skolan skall reagera. De kvinnliga lärarna är i en hel del fall bättre på att följa upp eleverna jämfört med de manliga lärarna, även om det förstås finns undantag. Här kan utveckling behöva göras. På IM-YRK, VO, FT är det extremt stor frånvaro. Vem bär ansvaret för dessa elever? Det är en strukturell fråga som behöver lyftas och utvecklas.
(Behovsanalysmöte 20160503)

Med tanke på skolans stora elevantal blev Mora gymnasium, redan i behovsanalysfasen, tilldelad 1,7 tjänst att fördela på personal till arbetet i kommande utvecklingsområde/-n. I diskussionerna kring vilket eller vilka utvecklingsområden de kunde tänka sig att starta upp med, sågs *Samordning av insatser* som det mest angelägna. Likaså det som skulle gynna verksamheten på bästa sätt. Visserligen var upplevelsen samtidigt att det fanns viss samordning. Den var dock inte så preciserad och tydlig som de upplevde, att de skulle att kunna forma den via projektet. *Språkstöd, Studieverkstad* och rutiner kring *Överlämning/ Övergång* fanns dessutom redan på skolan och upplevdes fungera så pass tillfredsställande att det ej var aktuellt att utveckla. I alla fall inte initialt i uppstarten av projektet. De elever som skolledningen såg skulle komma att vara aktuella för att erbjudas elevdeltagande till hösten 2016 var i första hand elever i årskurs ett på Vård- och omsorgsprogrammet, Restaurang- och livsmedelsprogrammet samt Samhällsvetenskapsprogrammet. Utöver de eleverna skulle elever som hade gått om ett program eventuellt kunna vara aktuella. Men bara om skolan gjorde bedömningen att ett deltagande skulle gynna elevens skolgång.

Några andra delar som lyftes var, att Mora gymnasiums projektdeltagande förhoppningsvis skulle kunna komma att bidra till, var en ökad tillgänglighet till utbildningen och högre studieresultat. En annan utmaning som de också såg att de skulle kunna arbeta med inom ramen för de horisontella principerna var:

Flickorna klarar sig generellt sett bättre än pojkarna i skolan. Hur kan vi bli bättre att nå pojkarna?

Utöver att skolan redan såg stora utvecklingsmöjligheter genom *Plugga klart 2*, såg de även möjligheter att kunna bli bättre på bemötande och gemensamt förhållningssätt. Däremot skulle det bli alltför svårt att få till ett deltagande i *Plugga klart 1* redan under läsåret 16/17. Mycket på grund av andra redan inbokade kompetensutvecklingsinsatser. Skolan ville dock inte avskriva ett deltagande helt utan hellre hålla det öppet för en senare uppstart av det projektet.

Det första läsåret i projektet

Initialt var tanken att Mora gymnasium skulle ha tre delprojektledare anställda inom ramen för skolans *Samordning av insatser* fördelade på en heltidstjänst och två deltidstjänster. Det fastställdes därför att det skulle göras en extern rekrytering direkt för heltidstjänsten medan de två övriga deltidstjänsterna skulle rekryteras via befintlig skolpersonal. Tanken var också att skolans elevhälsoteam och skolans programsamordnare skulle ingå i skolans projektriktade grupp. Olika omständigheter gjorde dock att skolan inledningsvis enbart kom att tillsätta heltidstjänsten som delprojektledare. Det kom att bli Lena Lundqvist som anställdes för den. En tjänst som innebar att hon skulle komma att få huvudansvaret för själva samordningen. De två övriga delprojektledartjänsterna behövde skolan få ytterligare tid på sig för att kunna ordna. Likaså upplevdes den tilltänkta projektgruppen som alltför stor för att kunna fungera så effektivt som möjligt. På grund av det valde de att avvakta med att fastställa både projektgruppsmedlemmar och vilket uppdrag den gruppen så småningom skulle komma att ha. Utöver det anställdes även en ny rektor på skolan, Ewa Ekström. Ewa skulle även vara den som på sikt skulle komma att få ett övergripande ansvar för projektet.

Kartläggning av skolans tidigare arbete med att samordna insatser

Med anledning av att Lena var helt ny på skolan, blev hennes första uppgift att kartlägga hur skolans tidigare arbete med samordnande insatser till eleverna hade sett ut. Det hon fick fram påminde mycket om det som hade framkommit under vårens behovsanalysamtal. Bland annat att det inte fanns någon uttalad verksamhet eller specifika rutiner för samordningen. Det fanns därmed inte heller någon särskild lokal ägnad för eller resurser avsatta för just det ändamålet. Någon dokumentation kring det arbetet fanns inte, vilket hade gjort att samordningen inte heller hade utvärderats inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete.

Kartläggningen synliggjorde samtidigt, att en del personal faktiskt hade gjort olika insatser för eleverna genom åren, men att det inte hade funnits någon ansvarig för koordinering av det arbetet. Samordningsinsatserna byggde på eget initiativ och eget engagemang från skolpersonal. De insatser som hade gjorts hade inte riktats till någon särskild grupp elever utan snarare satts in där någon personal hade bedömt att det fanns behov av det.

Genom en tydlig organisering via den kommande *Samordning av insatser*-verksamheten lyftes en förhoppning i kartläggningsunderlaget om, att ”den kommer att kunna bidra till just det här koordinerandet. Där elever som bedöms vara i riskzon för studieavbrott kan få relevant stöd genom interna och externa resurser”. Dessutom synliggjordes att det fanns delar i det kommande samordningsarbetet som skolan skulle kunna relatera till de horisontella principerna:

Vi vet var studieavbrott sker, på vilka program. Gällande elever med funktionsnedsättning har vi ingen kunskap när det gäller studieavbrott. Vi tänker att vi kommer att kunna få en bättre bild av vilka elever som blir deltagare i projektet och även vilka elever som avbryter sina studier på det program som de är inskrivna på. Kan vi dessutom se skillnader i kön, härkomst eller om eleverna har funktionsnedsättning samt börja analysera eventuella mönster i det, så vore det ännu bättre.

Avslutningsvis framkom det i underlaget att det kommer att vara Lena och Ewa som tillsammans skall ansvara för samordningsverksamheten. Dels för att det kommande arbetet får goda förutsättningar att bedrivas, men också att arbetet faktiskt genomförs så som det var tänkt. Själva arbetet och ansvarsfördelningen fastställdes att det skall beskrivas ingående i skolans handlingsplan för *Plugga klart 2*. Arbetet skall därefter utvärderas minst en gång per läsår.

Mora gymnasiums verksamhet för *Samordning av insatser* startar upp

Från det att Lena väl var på plats på skolan, hann det bara gå en kort tid efter det att kartläggningsarbetet var klart som hon började möta de allra första potentiella elevdeltagarna. Elever som redan var identifierade utifrån riskfaktorn *Närvaro* och *Studieresultat* samt studerade i årskurs ett på något av de för projektet utvalda programmen. Men med anledning av att skolans riskfaktorrutin inte var helt klar vid uppstarten, var det Lena själv som hade identifierat de här eleverna via olika kanaler.

Det tillvägagångssätt som Lena sedan använde sig av, i de första mötena med eleverna, var att hon kartlade varje elev för att kunna utröna vilket behov av samordning som fanns. Därefter gjordes en bedömning om eleven kunde vara aktuell för deltagande i projektet eller inte. Om eleven bedömdes vara aktuell så erbjöds eleven deltagande i projektet. Eleven, och vårdnadshavare till elev under arton år, fick i samband med det både muntlig och skriftlig information om deltagandet. Nedan finns informationsbrevet som överlämnades till vårdnadshavare:

Hej!

Vi på Mora Gymnasium är delaktiga i ett projekt med Region Dalarna och Europeiska socialfonden som heter *Plugga Klart 2*. Syftet med projektet är att minska studieavbrott både inom grundskolan och gymnasieskolan.

Att motverka studieavbrott är en viktig del i arbetet med att förebygga utanförskap. Forskning visar att personer som fullföljer sin skolgång har bättre chanser att etablera sig på arbetsmarknaden.

Ditt/ert barn bereds en plats i detta projekt.

Förutom att träffa mig som arbetar med detta så har eleverna möjlighet att ha kontakt med skolans elevhälsopersonal som t.ex. studie- och yrkesvägledare, specialpedagoger, skolsköterska och kurator.

Med detta informationsbrev följer även en medgivandeblankett där ni som förälder väntas ta del av, signera och returnera blanketten till mig.

Eleven kommer inte att finnas med i några register utan syftet är enbart till för att redovisa statistik i projektet.

Jag, Lena Lundqvist, arbetar som delprojektledare och kommer att vara samordnare för eleven så länge hen är inskriven i projektet.

Inskrivningstiden i projektet varierar från individ till individ men kvarstår så länge behovet av stöttning och vägledning finns under elevens gymnasietid.

Med vänlig hälsning

Lena Lundqvist

Delprojektledare i *Plugga klart 2*

Om eleven, efter att ha fått informationen, godkände deltagande så skrevs eleven in som deltagare. Lena kunde därefter omgående börja individanpassa stödet helt utifrån det behov som varje elevdeltagare behövde. Det kunde handla om att erbjuda både interna och externa resurser till eleven. Lena var dock den som hela tiden kom att vara en sammanhållande länk mellan de olika resurserna och eleven.

En rutin för skolans närvarohantering växer fram

Samtidigt som Lena började arbeta med elevdeltagarna så arbetades rutinen för att identifiera elever i riskzon för framtida studieavbrott fram. En rutin som utgick helt från riskfaktor *Närvaro*. I rutinen kom både begrepp som var relaterade till olika sorters frånvaro att beskrivas. Likaså förtydligade underlaget detaljerat *när* närvarorapportering skall göras, *hur* det skall göras och av *vem*. Upplevelsen var nämligen att nästan all långvarig frånvaro börjar med ströfrånvaro. Av den anledningen ville skolan, genom rutinen, därför förtydliga vikten av att läraren i ett tidigt skede uppmärksammar och tar kontakt med eleven. Genom att få all personal att arbeta utifrån rutinen hoppades skolan dessutom kunna minimera antalet elever som tidigare hade fallit mellan stolarna. På sikt såg de att de skulle kunna minska antalet studieavbrott på grund av frånvaro: ”Vi kommer att kunna fånga elever som har ett riskbeteende mycket tidigare med hjälp av vår rutin”.

I skolans *Handlingsplan för Plugga klart 2* för läsåret 16/17 som arbetades fram, en kort tid efter att riskfaktorrutinen var färdigställd, kom riskfaktorrutinen att beskrivas enligt följande:

Mora gymnasium har i framtagandet av en rutin för att identifiera elever i riskzon för studieavbrott samt åtgärder utgått från en tidigare rutin för närvaro/frånvarohantering. Den har justerats och uppdaterats samt fastställts av skolläda och skolchef. Syftet med de förändringar som gjorts hoppas vi skall kunna främja en systematisk uppföljning av elevernas frånvaro eftersom det har saknats. Likaså ha tydliga rutiner för olika sorters frånvaro, exempelvis för elever med 20 procents giltig frånvaro, så att inte de faller mellan stolarna i fortsättningen. Med en tydligare rutin ser vi, att vi kommer att kunna arbeta betydligt mer förebyggande än, vad vi gör idag. Vi kommer också att ta fram ett ”nollvärde” för att kunna jämföra elevernas närvaro idag i relation till hur den ser ut i juni 2017. Förhoppningsvis ser vi redan då effekterna av, att all personal arbetar utifrån rutinen och det i sin tur främjat elevernas närvaro i en positiv riktning. Ambitionen är också att i juni kunna utvärdera, dels hur rutinen använts av personalen samt eventuellt också utvärdera, hur personalen upplever rutinen i sin helhet (a.a., s.7).

För projektets vägnar skulle elever i årskurs ett på ett antal utvalda program bli aktuella för deltagande om de hade identifierats genom rutinen. En anledning till att skolan valt ut en viss grupp elever berodde på att skolan såg det angeläget att tidigt fånga upp elever och sätta in insatser redan i första årskursen. Genom det skulle de kunna vända en nedåtgående närvarotrend som fanns hos just elever i årskurs ett.

Efter att rutinunderlaget sedan var färdigställt implementerades rutinen på skolan. Det gjordes först genom muntlig information till all personal. Direkt efter det lades den ut på skolans intranät och på Mora kommuns hemsida. Därefter började rutinen att gälla.

Även om *Närvaro* kom att bli den huvudsakliga riskfaktor som Mora gymnasium kom att arbeta med, fick Lena förtroendet att handplocka elever från andra årskurser och program. Hon fick även göra det utifrån andra riskfaktorer, exempelvis *Studieresultat*. Anledningen till att skolan valde att inte ha fler offentliga riskfaktorer än *Närvaro* berodde på att det skulle kunna generera i ett alltför högt inflöde av elevdeltagare. Lena arbetade än så länge ensam som delprojektledare varför det upplevdes viktigt att hålla antalet elevdeltagare på en rimlig nivå.

Genom att rutinen hade implementerats började potentiella elevdeltagare, utöver de Lena redan hade identifierat, successivt att komma till Lenas kännedom via övrig personal. Det tidigt förebyggande arbetet med att identifiera elever i riskzon började med andra ord få ett allt större genomslag i verksamheten.

Utmaningar mellan skolformerna upptäcks

Ju längre in i projektarbetet skolan kom, desto fler mönster kunde Lena och skolledare Ewa urskönja. Både på en organisatorisk nivå och på individnivå. Särskilt bland de elever som kom till dem direkt från grundskolan. Mönster som de båda upplevde att de på något sätt behövde kommunicera ut till grundskolorna. Framförallt eftersom det försvårade för eleverna att klara av sin skolgång när de väl hade kommit till gymnasiet. Likaså att det var svårt för personalen på Mora gymnasium att ta tag i utmaningarna när eleverna redan var på plats i skolan. De utmaningar som sågs mest omfattande preciserade Lena och Ewa enligt nedan:

Bristande valkompetens i grundskolan kan definitivt bli en orsak till studieavbrott sedan på gymnasiet. Eleverna behöver ha mer kunskap om vad de söker, så att de är mer redo, när de väl är på plats på gymnasiet.

Obälsa är något som ofta är synligt redan i grundskolan och följer med upp i gymnasiet. De här eleverna behöver fångas upp mycket tidigare, så att de orkar med gymnasiestudierna på ett bättre sätt.

I grundskolan går det att anpassa idrotten, så att elever får anpassad idrott, för att slippa delta i ordinarie undervisning och därmed inte heller behöver byta om till exempel. Så fungerar det inte här på gymnasiet. Här behöver eleverna delta för att få betyg och det är det många elever som inte verkar veta om. De får faktiskt ingen gymnasieexamen om de inte har ett betyg i idrott. Dessa elever behöver grund- och gymnasieskolan arbeta med tillsammans, så att de här eleverna får kunskap om vad som faktiskt gäller. Likaså att Mora gymnasiums skolledning får kännedom om hur många och vilka elever det är, för att de skall kunna göra eventuella åtgärder.

Utöver de tre ovanstående utmaningarna upplevde de en hel del brister i överlämningen från grundskola till gymnasium. Något som kändes särskilt alarmerande och angeläget att arbeta vidare med i skolans projektriiktade arbete:

Vi har exempel på elever som kommit till oss och som har haft 57 procents frånvaro i grundskolan men där ingen överlämning har gjorts. Det gör att frånvaro-problematiken fortsätter här på gymnasiet vilket inte alls är bra. Det tycks också finnas en disresonans mellan grund- och gymnasieskolans uppfattning gällande överlämning. Att grundskolan kan tycka att de har gjort en bra överlämning, något som inte gymnasieskolan tycker. Det behöver vi göra något åt tillsammans med grundskolorna.

Kartläggning och uppstart av utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång*

För att få möjlighet att börja arbeta med några av de utmaningar som hade identifierats fanns mellan grundskola och Mora gymnasium, anställdes Kari Martis på tjugo procent som delprojektledare. Hennes ansvarsområde skulle först och främst att bli att starta upp utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång*. Initialt skulle fokus riktas på att testa nya samverkansmetoder kring att öka skolans presumtiva elevers valkompetens och övergång till gymnasiet. Det ville skolan göra genom att utveckla ett samarbete med Orsaskolan. Dels eftersom den också var en *Plugga klart* 2-skola, men framförallt för att så många av Orsaskolans elever sökte sig till just Mora gymnasium för fortsatta studier. Förhoppningen med samarbetet var att Mora gymnasium på sikt skulle minska antalet studieavbrott relaterade till program- och skolbyten. Studieavbrott som dessutom många av Orsaskolans elever stod för. Önskan var att, tillsammans med Orsaskolan, kunna finna goda metoder och verktyg. Metoder som senare skulle kunna användas i samarbetet med andra grundskolor, och initialt grundskolor i den egna kommunen.

För att komma igång påbörjades ett kartläggningsarbete kring området *Övergång*. I det arbetet tog Kari hjälp av såväl kollegor som personal från Orsaskolan, för att få en så samlad bild som möjligt. Dels kring nuläge, utmaningar och önskade utvecklingsområden i skolans arbete med valkompetens. Men också ta reda på hur skolan tidigare hade implementerat de horisontella principerna samt arbetat med valkompetens utifrån ett opartiskt förhållningssätt.

Sammanställningen av kartläggningsarbetet kom bland annat att påvisa att Mora gymnasium, sedan flera år tillbaka, har erbjudit en hel del valkompetenshöjande aktiviteter för de presumtiva eleverna. Bland annat *Catwalken* för elever i årskurs åtta samt *Öppna hus* för alla intresserade grundskoleelever oavsett årskurs. Det framkom också att skolan årligen har tagit fram ett informationsmaterial om skolan och dess program. Dels i en tryckt upplaga och dels i en tillgänglig version på skolans hemsida.

Gällande aktiviteterna var upplevelsen att de var mer av en marknadsförande karaktär snarare än opartisk och faktabaserad. Likaså blev det tydligt att skolan inte medvetet hade tänkt på att ha representanter med från båda kön i aktiviteterna. Gällande informationsmaterialet var representationen på de flesta av programbilderna mer jämn, sett ur ett könsperspektiv, och den tillhörande texten mer faktabetonad och opartisk. Utöver det framkom återigen det som tidigare hade synliggjorts. Det vill säga att elever i många fall inte hade kunskap om vilket program de hade sökt och kommit in på. Något eleverna upptäckte först efter att ha påbörjat gymnasie-studierna. I vissa fall gjordes studieavbrott av de här eleverna då de hade kommit till insikt om att programmet inte alls var det som de hade trott att det skulle vara.

Det skolan därför kom att prioritera först, var att försöka skapa en valkompetenshöjande aktivitet som skulle komma att utgå från ett mindre marknadsförande perspektiv till ett mer informativt och opartiskt perspektiv. De ville även säkerställa att alla elever tog del av den aktiviteten, varpå ett samarbete med Orsaskolan kändes som det mest optimala att börja med. Orsaskolan hade även själva lyft att de inte hade någon obligatorisk aktivitet av det slaget och därför gärna ville vara med och ta fram en sådan tillsammans med Mora gymnasium. Genom det skulle de elever på Orsaskolan som av olika anledningar ej besökte gymnasiet, varken på *Öppet hus* eller *Catwalken*, ändå få en möjlighet till en valkompetenshöjande aktivitet. En aktivitet som dessutom var förlagd på ordinarie skoltid. Samarbetet mellan de två *Plugga klart 2*-skolorna blev därför ett faktum. Mycket tack vare att skolornas utmaningar hade visat sig ha flera beröringspunkter. Det dröjde heller inte särskilt länge förrän ett inledande planeringsarbete drogs igång!

Det kom initialt att vara Lena och Kari som tillsammans med Orsaskolans delprojektledare Zue och studie- och yrkesvägledare Johanna, kom att göra det mesta av förarbetet. Flera program-samordnare och gymnasieelever kom att bli involverade allteftersom arbetet framskred och framförallt när aktiviteten senare genomfördes vid de tre olika tillfällena.

För de elever som de redan på förhand visste inte skulle kunna medverka vid något av de här tillfällena, på grund av funktionsnedsättning eller av annan anledning, ordnades en liknande aktivitet i ett mindre och lugnare format. Vid det tillfället fick eleverna träffa Mora gymnasiums specialpedagog Maja istället.

Med anledning av att de här tillfällena inföll i anslutning till ändringsvalsperioden kom aktiviteten därför att inledas med att eleverna fick besvara frågeställningen: *Hur säker är jag på mitt val?*

I anslutning till att aktiviteten avrundades fick eleverna fundera över och besvara samma fråga igen. De fick dessutom besvara två utvärderingsfrågor:

Hur har du upplevt den här dagen?

Vad är det viktigaste du tar med dig från den här dagen?

För Mora gymnasium ansågs kunskapen som de kunde få in genom elevernas svar, vara vägledande för dem i deras fortsatta valkompetenssamarbete med Orsaskolan. Det var därför glädjande, att elevernas upplevelse av aktiviteten var så positiv som den var. Nästintill alla elever uttryckte efteråt att de hade fått värdefulla lärdomar inför sin kommande gymnasietid genom aktiviteten. Att det var en aktivitet som de verkligen uppskattade och som också hade ökat deras valkompetens inför kommande gymnasieår.

Lena och Kari började kort därefter, mycket tack vare den fina elevresponsen, att se över möjligheterna om de på sikt skulle kunna ta reda på om den här aktiviteten hade fått några effekter. Det vill säga effekter som skulle synliga när eleverna väl påbörjat sina gymnasiestudier under hösten 2017. Framförallt gällande programbyten och skolbyten bland de elever som hade deltagit i aktiviteten. Likaså jämföra den statistiken med föregående årskullen av elever. Alltså elever från Orsaskolan som nu hade hunnit gå nästan ett läsår på gymnasiet men som inte hade fått ta del av den. De såg också möjligheter att kunna förfinas ytterligare det kommande läsåret. Framförallt genom att låta elevbesökarna komma ännu närmare programmen än de hade fått göra i den här omgången.

Halvårsavstämning av användandet av skolans riskfaktorrutin

Ett halvår efter det att skolan hade övergått till den nya närvaroplanen, skolans riskfaktorrutin, kunde det konstateras att den hade genererat i positiva effekter. Bland annat att fler elever hade kunnat identifieras vara i riskzon i ett tidigare skede än förut. Det som också lyftes som framgångsrikt, var att skolan numera systematiskt samlade in närvarostatistik. Genom statistiken fick Mora gymnasium en mycket bättre överblick kring elevernas närvaro och frånvaro. Mycket tack vare den omfattande information som nu fanns tillgänglig.

Det upplevdes dock att det behövdes mer tid för uppföljning och kontinuitet i analys av den insamlade informationen. För att klara av det arbetet uppskattade skolan att det skulle behövas ytterligare en personal på heltid som kunde ansvara för det arbetet. Fortfarande kvarstod även en del utmaningar kring användandet av rutinen. Framförallt att få all personal att arbeta utifrån den.

Skolans arbete med integrering av de horisontella principerna

I syfte att göra studiemiljön mer tillgänglig skapades en tillgänglighetsgrupp i slutet av läsåret. Deras främsta uppdrag skulle vara att se över tillgängligheten för eleverna i skolan utifrån ett flertal olika parametrar. Tanken var också att gruppen skulle fortsätta sitt arbete under kommande läsår.

Utöver tillgänglighetsgruppen togs det även fram ett prioriterat mål på kommunens skolor som berörde pojkars resultat i skolan. Målet var att varje elev ”skall kunna utvecklas mot sin fulla potential”. Ett fokusområde inom det kom att bli: *Hur når vi pojkarna?* Det arbetet fastställdes att det skulle startas upp på Mora gymnasium på allvar under den kommande hösten.

Avslutningsvis fick även skolans värdegrundsrepresentant i uppdrag att, efter det att skolan hade erhållit ett fredspris, arbeta med visionen som fanns med i en specifikt framtagen treårsplan. Värdegrundsrepresentanten kom därför att påbörja ett kartläggningsarbete som var tänkt att fortsätta under kommande höst. Genom det arbetet skulle skolan kunna få reda på vad elever upplever på olika program. Elevernas upplevelser skulle de använda i utformandet av en värdegrundsutbildning för personalen. I den skulle de tre principerna ingå. En utbildningsinsats där även elevhälsoteamet skulle komma att få en betydande roll.

Studieavbrottssammanställning för läsåret 16/17

I slutet av det första läsåret i projektet sammanställde Mora gymnasium de studieavbrott som hade skett under läsåret. De kunde konstatera att antalet studieavbrott hade ökat drastiskt. Från tidigare års snitt på drygt trettio studieavbrott till 148 det här läsåret. En ökning som dock hade sin naturliga förklaring i det stora antalet asylsökande elever skolan hade tagit emot. Elever som hade tvingats flytta eller utvisats en kort tid efter det att de påbörjat studier på IM. Det var därför även det program som stod för flest studieavbrott under läsåret med sina 131 stycken. Den vanligaste orsaken som hade angivits på de studieavbrotten var *Annan orsak* med kommentar ”Flytt” eller ”Utvisning”.

Utöver IM stod de högskoleförberedande programmen för elva studieavbrott. På de yrkesförberedande gjordes sex studieavbrott. De största studieavbrottsorsakerna bland eleverna på de högskole- och yrkesförberedande programmen var, i likhet med tidigare, programbyte och skolbyte. På sex av de studieavbrotten fanns en eller flera funktionsnedsättningar angivna. Pojkarna stod i likhet med tidigare år för fler studieavbrott än flickorna. Sett till alla skolans studieavbrott, hade 119 av dem gjorts av pojkar.

Fördelningen mellan studieavbrotten utifrån respektive årskurs var 50 stycken i årskurs ett, 71 stycken i årskurs två, 22 stycken i årskurs tre och resterande studieavbrott i årskurs fyra.

Sett ur ett *Plugga klart* 2-perspektiv hade fyra studieavbrott gjorts av elever inskrivna i projektet.

Sammanfattning från utvärderingen av Mora gymnasiums första läsår i projektet.

I slutet av läsåret samlades skolledning, delpjektledare och projektledningen för att utvärdera skolans projektarbete under det gångna läsåret. Nedan följer en sammanfattning från den: Den gemensamma upplevelsen var att de hade fått många goda och tänkvärda lärdomar med sig. Framförallt konstaterades det att en av de här goda lärdomarna som hade uppkommit var genom deras satsning på *Samordning av insatser* och det arbete som Lena hade utfört där.

Utvärderingen visade att skolans förebyggande satsning redan hade gett en stor positiv inverkan. Framförallt på elevdeltagarna. Av projektets tjugoen elevdeltagare som hade identifierats vara i riskzon, kom endast fyra av de eleverna att göra studieavbrott. En stor framgång så tidigt in i projektarbetet.

Även om *Närvaro* var skolans huvudsakliga riskfaktor och målgruppen för deltagande var elever från årskurs ett från några utvalda program, kom Lena att fånga upp fler elever än de som föll inom den för projektet fastställda ramen:

När arbetet väl kom igång blev det tydligt, att behovet var större hos fler elever än bara de på de program i de årskurser vi bestämt från början. Av den anledningen utökades målgruppen, så att elever på fler program skulle kunna vara elevdeltagare, exempelvis elever från BA. Utökningen gjorde att även elever på killdominerade program kunde delta i högre utsträckning. På sikt leder det här förhoppningsvis till att vi kan förebygga studieavbrott både bland flickorna och pojkarna. Pojkarna är trots allt i majoritet bland de som gör studieavbrott, så det är jätteviktigt att de fångas upp. För att kunna möta upp våra elevers behov var det också nödvändigt att öka på antalet riskfaktorer. Så utöver de riskfaktorer som fastställdes i höstas har jag bland annat mött elever som uppvisat bristande motivation och som varit nästan på gränsen till utmattning. Det här har ofta varit högrepresterande elever som har mått mycket dåligt och som verkligen har varit i behov av extra stöd.

Inför det kommande läsåret beslutades därför, utifrån de erfarenheter som hade uppkommit det första läsåret i projektet, att skolans *Samordning av insatser* skall utökas. Genom det kommer det att möjliggöras plats för fler elever i behov av stöd. Det beslutades att projektdeltagande därför fortsättningsvis kommer att gälla elever som studerar på Barn- och fritidsprogrammet, Bygg- och anläggningsprogrammet, Fordon- och transportprogrammet, El- och energiprogrammet samt Restaurang- och livsmedelsprogrammet. Lena kommer även, i mån av tid, att kunna se över eventuella behov från elever i resterande klasser.

Utöver Lena kom delprojektledarskapet att utökas under våren tack vare att Kari anställdes på deltid. Genom Kari kunde skolan även starta upp arbetet med utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång*. I det arbetet kom skolan att starta ett samarbete med Orsaskolan. Ett samarbete som kom att generera i en valkompetenshöjande aktivitet för niondeklassarna på Orsaskolan. Tillika Mora gymnasiums presumtiva elever.

Aktiviteten kom, till skillnad från tidigare års mer marknadsförande approach, att genomsyras av ett opartiskt förhållningssätt. Aktiviteten innehöll flera olika inslag i syfte att öka elevernas valkompetens i relation till vilket program de hade valt. Även det var nytt ett upplägg som skolan inte hade använt sig av tidigare.

Femtiotvå elever deltog i aktiviteten. De fick skriftligt både reflektera kring sitt val och också utvärdera dagen. Bakom aktiviteten låg dessutom ett omfattande planeringsarbete där skolan också för första gången hade med sig medvetenheten om den horisontella principen *tillgänglighet*:

I planeringen diskuterade vi mycket kring hur vi skulle få alla elever att delta. Vi såg därför bland annat till att det inte skulle bli för långa pass och inte för många förflyttningar mellan olika ställen. Det skulle kännas tryggt för eleverna. Vi planerade också in flera praktiska inslag där varje elev fick "göra" och inte bara behövde sitta och lyssna. Det orkar inte alla med. Vi såg också till att de elever med NPF-problematik som ej deltog i aktiviteten, fick komma till skolan vid ett annat tillfälle där de fick träffa vår specialpedagog.

Inför det kommande läsåret lyftes en förhoppning om att kunna utveckla aktiviteten för de sistnämnda eleverna så att de, utöver att träffa skolans specialpedagog, även kommer att få träffa skolans studie- & yrkesvägledare. Det för att göra aktiviteten än mer tillgänglig.

Utöver tillgänglighetsperspektivet försökte Kari och Lena, så långt det var möjligt, att inkludera ett jämställdhetsperspektiv i aktiviteten. Bland annat var deras ambition att alla elever skulle få möta en kvinnlig och en manlig elevrepresentant från varje program. Något som de även lyckades med på många av programmen. Syftet med det var att ge Orsaeleverna förebilder från båda könen på alla program. Det upplevdes särskilt viktigt eftersom Orsaskolan hade uttryckt att det fanns en utmaning bland deras elever att våga välja just otraditionellt.

Av den anledningen så inbegreps könsperspektivet även i några av aktivitetens inslag. Kari och Lena inkluderade det exempelvis i "påstående-aktiviteten". I den fick eleverna reflektera över och ta ställning till olika påståenden. Ett av de påståendena var:

Det är fler killar än tjejer som går på Bygg- och anläggningsprogrammet.

På det svarade alla elever att det var "sant" vilket också överensstämde med hur det har och fortfarande ser ut på Mora gymnasium. Men istället för att skynda vidare till nästa påstående ställdes en följdfråga till eleverna som lød: "Vad tror ni det beror på?" En fråga eleverna upplevde väldigt svår att svara på. Då valde Kari att fråga eleverna om de tyckte att Bygg- och anläggning är ett program som riktar sig till bara killar?

Frågan väckte eftertanke hos eleverna. Till slut kom de dock fram till att det inte är det, utan att det är ett program som passar alla oavsett om man är tjej eller kille. Och det var precis det som de ville komma åt, ”att få eleverna att se bortom det könsstereotypiska”.

Utöver samordningsverksamheten och arbetet med att öka presumtiva elevers valkompetens, kom Mora gymnasiums närvarorutin också att bli ett tydligt exempel på ett positivt skol-utvecklingsarbete.

Aldrig förr hade skolan haft ett så detaljerat underlag som de hade nu. Där tillgång till all nödvändig information, om alltifrån hantering till ansvarsfördelning, fanns preciserad. En rutin som kom att göra en stor skillnad i skolans närvarofrämjande och tidigt förebyggande arbete. Men också en rutin som kom att fånga upp flera av de elever som skolan tidigare hade missat. Att de inte hade lyckats helt med implementeringen, det vill säga att få alla att arbeta helt utifrån rutinen, upplever de hade att göra med att det pågick så mycket annat på skolan vid samma tidpunkt. De ser ändå med tillförsikt fram emot kommande läsår och det fortsatta arbetet med att implementera rutinen. På så sätt kommer alla att få kunskap om den och bli trygga med hur den skall användas.

Att få all personal delaktig och engagerad i projektarbetet under läsåret har upplevts som en utmaning. Något som genererat i att delprojektledarna och skolledare Ewa har fått göra mesta delen av det projektriktade arbetet på egen hand. Inte bara för att kunna uppfylla projektets uppsatta resultat- och effektmål, utan också de för skolan unikt framtagna lokala projektmålen. Under utvärderingsarbetets gång berättar de: ”Under året har det dykt upp områden som behöver utvecklas inom projektet. Om fler personal hade varit delaktiga kanske vi hade upptäckt både fler och andra områden som är i ännu större behov av utveckling än de vi har identifierat”.

Det kommer därför att bli högsta prioritet att få alla i ledningen att prioritera projektet, så att hela skolan kan hjälpas åt att få in *Plugga klart 2*-arbetet i alla led i hela organisationen.

Det projektriktade samarbetet med elevhälsoteamet behöver också komma igång. Mycket med tanke på att de funktioner som ingår i elevhälsoteamet upplevs värdefulla. Både utifrån ett kompetensmässigt perspektiv men också i det fortsatta arbetet med samverkan kring elevdeltagare.

Att Mora gymnasium kommit en bra bit på väg i projektarbetet är tydligt när utvärderingsarbetet avrundas. Det gick även att skönja en tillförsikt inför det kommande läsåret. Exempelvis finns redan tankar kring det fortsatta skolutvecklingsarbetet inom projektet. Bland annat kommer ett inledande fokus att vara att integrera projektet i verksamheten så att personalen får möjlighet att bli mer delaktiga i projektarbetet. För att kunna komma dit blir ett fokusområde därför att skapa hållbara strukturer och rutiner som kan leva vidare efter projektets slut. Närvarorutinen nämns direkt som en viktig nämnare, där skolan kommer att göra ett omtag med implementering direkt vid läsårsstart till hösten: ”För att få den att leva och användas av alla. På så sätt kommer alla skolans elever att kunna fångas upp i ett ännu tidigare skede.”

Något annat som upplevdes angeläget i arbetet med att integrera projektet är, att inom kort boka in ett möte med gymnasiechef Marie för att kunna få ytterligare stöttning i det arbetet.

Det blev även tydligt, att skolans projektriktade arbete har skapat goda och värdefulla samarbeten med andra skolor och verksamheter. Likaså att det finns ett stort intresse och stor nyfikenhet för Mora gymnasiums valkompetenssamarbete med Orsaskolan. Något som har genererat i att aktiviteten har presenterats i ett flertal olika forum och för olika målgrupper. Exempelvis på Dalarnas SYV-råd och för politiker i olika forum.

Kari uttrycker avslutningsvis att projektdeltagandet hittills ”verkligen har bidragit till nya positiva möjligheter för skolan”. Hon beskriver att det gäller ”framförallt möjligheten att samarbeta med grundskolan och specifikt Orsaskolan på ett helt annat sätt kring samma områden som exempelvis valkompetens, än vad vi gjort innan”. Lena håller med Kari och lyfter även värdet i, att projektdeltagandet har genererat i ”en möjlighet att ha ett tätare samarbete med lärare kring elever i riskzon. För därmed har vi också kunnat hjälpa de här eleverna på ett helt annat sätt än tidigare.” Ewa tillägger också att projektet, utöver att skolan har fångat upp elever mycket bättre, även har varit till gagn för pedagogerna: ”De har fått en bättre kunskap om hur de skall bemöta eleverna på ett bra sätt utifrån elevernas specifika behov. Det har verkligen varit jättebra.”

Det andra läsåret i projektet

I samband med uppstart av det andra läsåret i projektet sjösattes en ny rektorsområdesindelning. Mora gymnasium kom att gå från fyra rektorsområden till två. En ganska omfattande förändring som dock tidigt upplevdes positiv. I och med den nya indelningen beslutades även att, för att kunna hålla en god kvalitet utifrån de förutsättningar som fanns, att rektorsområde två (RO2) ensamma skulle fortsätta bedriva projektarbetet. Något som föll sig naturligt då både Lena och Kari, men även Ewa som ansvarig för rektorsområdet, hörde hemma där. Likaså de program som officiellt var inkluderade i projektarbetet. Det vill säga programmen: Bygg- och anläggning (BA), Fordon- och transport (FT), Hotell- och turism (HT), Restaurang- och livsmedel (RL) samt Vård- och omsorg (VO). Det kom vidare att generera i en förflyttning av flertalet funktioner inom RO2 till en egen byggnad, till Paviljongen i en betydligt lugnare miljö. En rumslig indelning som därmed även blev mer tillgänglig för elevdeltagarna. Det genom att Lena, Kari och Ewa nu kom att sitta i rummen nästintill varandra.

Även om det initialt, på grund av omorganisationen, inte var möjligt att vare sig göra en omstart av implementeringen av närvaroplanen eller utvärdera den, så kom den att lyftas i flera andra forum. Bland annat kom Lena, till skillnad från förra läsåret, att delta på varje arbetslags APT. Hennes uppgift där var att lyfta elevernas närvaro. En förändring som direkt kom att effektivisera åtgärdsgången och uppmärksamma elever med sjunkande närvaro mycket tidigare än vad skolan hade gjort innan. Likaså att alla berörda nu fick samma kunskap om närvaroläget.

En annan intressant upptäckt som gjordes under senhösten kopplad till elevernas närvaro, var att skolnärvaron ökade ganska rejält i inledningen av läsåret. Det var under samma tid som skolans närvarosystem *Skola24* var ur funktion. Det innebar att det nu inte gick att anmäla frånvaron digitalt genom att knappa in elevens tiosiffriga personnummer. Istället behövde elevens lärare kontaktas personligen via telefon vilket gjorde att anledningen till frånvaron blev känd. Något som inte var möjligt att ange via *Skola24*. När frånvarosystemet väl var i funktion igen så sjönk närvaron. Direktkontakten mellan eleven eller dess vårdnadshavare och elevens lärare försvann också. Något som upplevdes som synd av framförallt delprojektledarna. Däremot fanns redan planer på olika insatser under det här andra projektåret. Insatser som förhoppningsvis skulle leda till en mer närvarofrämjande skola.

Elevhälsodagen har premiär!

En sådan aktivitet som planerades noggrant, och som även kom att genomföras under höstterminen, var *Elevhälsodagen*. Utöver att elevnärvaron kom att figurera i många fler forum och samtal jämfört med tidigare, kom riskfaktorn *Närvaro* även att lyftas just under *Elevhälsodagen*. Det blev en sådan framgångsrik aktivitet för skolans personal att det redan i utvärderingssamtalen fastställdes, att den skall komma att bli ett årligt och obligatoriskt återkommande inslag i verksamheten. Inte bara inom RO2 utan för alla arbetslag inom båda rektorsområdena.

Elevhälsodagen var upplagd utifrån olika workshopstationer. Olika professioner inom elevhälsan ansvarade för en station vardera. Personalen fick sedan, uppdelade i olika grupper, ta del av alla stationer. Exempelvis hade Lena och Ewa en station som kom att handla om just närvaro. Under själva genomförandet kom de, mycket tack vare ett stort engagemang från personalen på de fem gymnasieprogrammen, att kunna samla in stor kunskap. Framförallt genom att ta del av personalens egna upplevelser kring olika närvarorelaterade frågeställningar.

Ewa och Lena började med att ta upp statistik gällande elever i årskurs ett och två på respektive program. Elever som hade tjugo procents frånvaro eller mer under perioden andra till 27 oktober 2017. En statistik som för övrigt sammanfattas längre ned på sidan. Först bör det dock tilläggas att endast tre elever totalt i båda årskurser studerar lärlingsutbildning på Hotell- och turismprogrammet. De eleverna samläser därför de gymnasiegemensamma ämnena med eleverna på Restaurang- och livsmedelsprogrammet. Av den anledningen togs beslutet att inkludera de här tre eleverna i det totala elevantalet för Restaurang- och livsmedelsprogrammet. Vidare inkluderar statistiken nedan både ogiltig och giltig frånvaro:

Bygg- och anläggning: 15 av 61 elever hade tjugo procents frånvaro eller mer under perioden.
Fordon- och transport: 6 av 25 elever hade tjugo procents frånvaro eller mer under perioden.
Restaurang- och livsmedel: 9 av 27 elever hade tjugo procents frånvaro eller mer under perioden.
Vård- och omsorg: 5 av 35 elever hade tjugo procents frånvaro eller mer under perioden.

Efter att statistiken hade presenterats fortsatte passet med att personalen fick reflektera över ett antal närvarorelaterade frågeställningar. Frågeställningar där det var möjligt att ange flera svar. Något som många i personalen även valde att göra. Den första frågeställningen var direkt kopplad till statistiken. Nedan presenteras ett urval av vad som framkom i samtal kring respektive frågeställning:

1. Vad tror du är den största orsaken till elevernas frånvaro?

Totalt inkom 133 svar på ovanstående fråga. Den orsak i särklass flest pedagoger angav som anledning till deras elevers bristande närvaro var "sjukdom". Därefter nämndes orsaker som "trötthet", "skoltrötthet" och "psykisk ohälsa" av många av pedagogerna. Även "ensamhet", "motivationsbrist" och "det sociala" var vanligt angivna upplevda orsaker till deras elevers frånvaro.

2. Vilka vinster skulle ni pedagoger se att ni fick med mer närvarande elever?

På den här frågeställningen, gällande vilka vinster pedagogerna såg att en ökad närvaro bland deras elever skulle kunna generera i, inkom 81 svar. Här framträdde ett flertal teman som vinsterna sedan kategoriserades och delades upp i utifrån ett antal sammanfattande upplevelser:

Eleven

"Det blir fokus på lärandet och bättre måluppfyllelse."

"De elever som behöver extra hjälp kommer att kunna få det."

"Eleverna får träna inför arbetslivet genom att kliva upp på morgonen, ta ansvar och hålla tider!"

"Missar inte viktigt lärande och kunskapsutveckling från lektioner."

Relationens betydelse

"Det är viktigt med relationer och att någon bryr sig. Det kan minska frånvaron."

"Vi kan bygga relationer."

"Vi får en bättre kontakt med eleverna."

"Det är lättare att hjälpas åt och utvecklas tillsammans."

Gruppdynamik

”Det blir bättre för andra elever för att de ser positivt på de elever som har hög närvaro. Det blir ”ringar på vattnet”.”

”Gladare elever och bättre sammanhållning i klassen.”

”Det bli en gruppdynamik – alla behövs!”

Pedagogens roll

”Eftersom lektionerna kan ägnas enbart åt undervisning har vi resterande tid till att planera.”

”Det blir mindre administrativt arbete.”

”Vi behöver bara planera utifrån ett enda upplägg med högre kvalitet.”

”Det blir lättare att bedöma och sätta betyg.”

”Vi hinner gå fram i kursen och kan hjälpa eleverna att nå högre kunskapsmål.”

”Det blir en bättre lärarhälsa och mindre stress för oss.”

Lektionerna

”Det blir effektivare lektioner med färre extra genomgångar.”

”Vi kan ha fler grupparbeten.”

”Det blir ett lugn i klassrummet.”

”Det blir ett bättre ”flow” i undervisningen.”

”Lärandet blir lustfyllt.”

”Det blir en bättre arbetsmiljö i klassen och den sociala miljön blir bättre.”

3. Hur kan vi öka närvaron bland våra elever ännu mer?

Utifrån den här frågeställningen, hur pedagogerna och skolan kan öka elevernas närvaro än mer, inkom 65 svar. I likhet med föregående frågeställning framkom ett flertal gemensamma teman som därefter delades upp och sorterades utifrån ett antal sammanfattande citat:

Inta ett elevstärkande förhållningssätt

”Ha ett positivt elevbemötande.”

”Bygg på det eleverna är bra på, och bry sig om dem.”

”Bekräfta att du ser eleven och visa engagemang och uppskattning.”

”Ha ett ”Du behövs”-budskap.”

”Tala om för eleven att ”Du är viktig”. ”

”Tala om för eleven att ”Jag ser att du är här och jag ser att du kämpar”.”

”Tala om för eleven att det den presterat är ”good enough”, att det är fullt tillräckligt.”

Ha ett gemensamt förhållningssätt och bemötande kring regler och konsekvenser av frånvaro

”En elevs frånvaro behöver uppmärksammas mycket tidigare.”

”Det behövs genomföras tuffa beslut mot elever som inte sköter närvaron, tidiga insatser, CSN

”hot” om utskrivning. Som det är nu så curlas det för mycket.”

”Vi behöver vara konsekventa och ha tydliga och gemensamma regler som eleverna också får information om.”

”Det skall finnas ett krav på kontakt med skolan även för elever som är över 18 år. Och vid sjukfrånvaro skall läraren kontaktas via mail samt att skolan skall kräva in läkarintyg.”

”Vi behöver signalera till eleverna att skolan är viktig och vara sparsamma med beviljad ledighet, det vill säga giltig frånvaro.”

”Vi behöver ha mer kontakt med vårdnadshavare och HVB-hem. Vi behöver också bygga relationer till eleven och dess vårdnadshavare.”

”Vi behöver våga prata med eleven om frånvaron och ha kontinuerlig uppföljning av den.”

”Vi behöver vara professionella mentorer/handledare.”

Öka elevens motivation och framtidstro

”Ha motivationshöjande insatser med eleverna.”

”Diskutera programvalet och stödja eleven i att hitta rätt väg för just den eleven.”

”Ge våra elever framtidstro.”

Miljö

”Erbjuda eleverna en trevlig och välkomnande miljö.”

”Ha hemklassrum med fasta platser och mindre gruppstorlekar.”

Övriga insatser

”Ha tidiga elevhälsomöten där vi samtalar kring, fångar upp och utreder orsaker till elevens frånvaro.”

”Erbjuda eleverna hälsosamtal.”

”Arbeta mer med värdegrundsarbete.”

”Ge eleverna en relevant utbildning och ha mer dynamiska lektioner.”

”Prioritera att bygga relationer till eleverna och vara ödmjuk inför att det kan ta tid.”

I den allra avslutande delen av närvaropasset fick pedagogerna reflektera över, och komma med egna önskemål utifrån passet som sådant. Likaså komma med uppslag till utvecklingsområden. Ewa och Lena ansvarade för att samla in och sammanställa det som pedagogerna lyfte. En sammanställning som presenteras nedan i sin helhet:

”Lägg inte ut information på nätet att eleverna ska planera sin ledighet.”

”Det är ett problem med lärare som inte för in frånvaro.”

”Handling måste få konsekvens. Det blir aldrig någon konsekvens när det gäller CSN.”

”Varför är inte idrottseleverna med alla andra när man har inskolning i klassen?”

”Elevernas framtidstro! Var är den?”

”Man önskar en knapp för beviljad semester, det blir fel i frånvarostatistiken annars.”

”Problem med elever som är närvarande men gör inget på lektionerna (spelar spel på datorn).”

”Hemklassrum är det bra? Blir de för trygga så blir de stöddiga.”

”Det behövs att systemet säger ifrån även om det är giltig frånvaro som blir för hög.”

”Man ska ej bevilja resor utomlands.”

”Regel att rektorerna ska bevilja eller ge avslag först, innan de går till läraren och får uppgifter.”

”Viktigt att ettorna får träffa årskurs tvåor och treor.”

”Värdegrundsarbete är lika med hyllvärmare.”

”Idrottselever är ett problem för lärare att fylla i närvaro för.”

”Blir även obalans när en lärare jobbar 100% och den andra 40%. Det blir en ojämn fördelning.”

”CSN i efterskott precis som med lön!”

”Svårt för mentor att hantera frånvaro på grund av antalet elever. Vissa har väldigt många.”

Uppföljning av *Elevehälsodagens* pass kring *Närvaro*

Några månader efter *Elevehälsodagen* var det hög tid att försöka utvärdera huruvida något eller några av pedagogernas förslag och önskemål kring utveckling av skolans närvarofrämjande arbete, hade genererat i någon faktisk handling. Vid det avstämningstillfället framkom det att skolan hade hunnit börja med att vidta åtgärder gällande flertalet av önskemålen. Men också med hjälp av att personalen på RO2 nu arbetade mer medvetet med närvarofrämjande aktiviteter. Det kunde också härledas till att det rådde en större enhetlighet kring vilket förhållningssätt som skulle råda kring elevernas frånvaro. Några exempel på vad som hade skett, utifrån ett antal av de önskade utvecklingsområdena, presenteras nedan:

Lägg inte ut information på nätet att eleverna ska planera sin ledighet.

Åtgärd: Den information som det syftades på, kollade skolledningen upp direkt efter *Elevehälsodagen*. Eftersom det kunde konstateras att det var en väldigt olycklig formulering så togs den bort omgående och ersattes av en annan text.

Det är ett problem med lärare som inte för in frånvaro.

Åtgärd: I och med att RO2 fokuserade på att arbeta metodiskt och medvetet ur flera olika perspektiv och i olika forum med att främja elevernas närvaro, så kom den här utmaningen ganska så snart att förbättras per automatik.

Handling måste få konsekvens. Det blir aldrig någon konsekvens när det gäller CSN.

Åtgärd: Ganska så snart efter *Elevehälsodagen* förändrades rutinerna för rapportering av frånvaro till att rapporteras direkt till CSN.

Varför är inte idrottseleverna med alla andra när man har inskolning i klassen?

Åtgärd: Den här utmaningen ansågs försvåra möjligheten till att skapa en stark gemenskap i klasserna i början på årskurs ett. Dels på grund av att idrottseleverna hade andra aktiviteter i samband med läsårsuppstart, men också för att idrottssektionen inte är direkt kopplad till RO2. Det som gjordes var att det lyftes med skolans ansvariga för idrottseleverna. Förhoppningen är att det på sikt skall gå att finna ett upplägg som ökar möjligheten för de nya idrottseleverna att kunna delta i högre grad än tidigare. Särskilt i de klasstärkande aktiviteterna som kommer att hållas kommande höstterminsuppstart.

Elevernas framtidstro! Var är den?

Åtgärd: En generell uppfattning var att RO2:s elevers framtidstro upplevdes ganska så dystert. Ett arbetslag som dock verkligen hade arbetat för att öka elevernas motivation och framtidstro, det var pedagogerna på Bygg- och anläggningsprogrammet. Upplevelsen var att det arbetet hade gett ett sådant positivt resultat att det skulle vara bra att sprida det som ett gott exempel till alla arbetslag på skolan.

Utvärdering av skolans riskfaktorrutin

Under våren arbetades ett enkätunderlag till personalen fram. En enkät i syfte att få syn på deras upplevelse av hur de följer de instruktioner som finns med i rutinunderlaget. I enkäten fick de ta ställning till ett antal påståenden. Det fanns även möjlighet, för de som ville, att uttrycka i fritext hur de upplevde att rutinen hade fungerat hittills.

Enkäten besvarades av nitton pedagoger på RO2, varav fyra kvinnor och femton män. Det gick inte att återfinna några könsskillnader alls i svaren trots att det särskilt kollades efter eventuella könsmönster. Nedan presenteras utvalda delar av den svarssammanställning som gjordes en tid efter själva genomförandet:

Fråga 1: All frånvaro skall registreras av den undervisande läraren i frånvarosystemet Skola24 varje skoldag. Vilket svar stämmer mest överens med hur du gör?

Femton av de nitton pedagogerna anger att de *alltid* rapporterar frånvaron varje dag i *Skola24*. Två pedagoger anger att de *ofta* gör det. Resterande två pedagoger har svarat antingen *ibland* eller *sällan eller aldrig*.

Fråga 2: Sen ankomst skall rapporteras. (Ett frånvarotillfälle = Ett lektionstillfälle samt ett frånvarotillfälle = tre sena ankomster.) Vilket svar stämmer mest överens med hur du gör?

Fem pedagoger anger att de *alltid* rapporterar sen ankomst som är fem minuter eller mer. Tio pedagoger anger att de *ofta* rapporterar sen ankomst som är fem minuter eller mer. Två pedagoger anger att de gör det *ibland* och de två resterande pedagogerna anger, att de *sällan eller aldrig* rapporterar sen ankomst som är fem minuter eller mer.

Fråga 3: Med upprepad frånvaro innefattas att eleven har uppnått tre frånvarotillfällen. I upprepad frånvaro inkluderas både sena ankomster, frånvaro från hela lektioner samt hela dagar. Vid upprepad frånvaro har elevhandledare ansvaret för att elev och vårdnadshavare kallas till ett möte. Vilket svar stämmer mest överens med hur du gör?

Två av pedagogerna anger att de *alltid* bokar möte med elev och vårdnadshavare då tre frånvarotillfällen har uppnåtts. En pedagog anger att den *ofta* gör det. Åtta pedagoger anger att de *ibland* bokar möte med elev och vårdnadshavare då tre frånvarotillfällen uppnåtts. Resterande av de responderande pedagogerna gör det *sällan eller aldrig*.

Fråga 4: Hur upplever du att frånvaromönstret ser ut bland eleverna sett ur ett könsperspektiv? Kryssa i det svar du tycker stämmer bäst överens med din upplevelse.

Tre av de responderande pedagogerna anger att de upplever att *flickorna* är mer frånvarande än pojkarna. Lika många anger att de upplever att *pojkarna* är mer frånvarande än flickorna. Åtta pedagoger anger att de upplever att frånvaron är *lika mellan könen*. De resterande pedagogerna, totalt fem stycken, har svarat ”Vet ej”.

Fråga 5: Avslutningsvis vill vi veta din generella upplevelse av hur vår rutin fungerar? Beskriv gärna både vad du tycker fungerar och vad du tycker kan bli bättre. Ge oss gärna tips! På så sätt kan vi tillsammans arbeta ännu mer riktat med att öka våra elevers närvaro i klassrummet.

Kommentar: Den här frågan var frivillig att besvara. Totalt inkom tretton olika fritextsvar. Nedan presenteras de fritextsvar som respondenterna angav:

”Rutinerna kan bli bättre och enklare.”

”Fungerar överlag bra. Borde vara snabbare agerande när det gäller kopplingen frånvaro - CSN.”

”Det fungerar bra. Men det vore bra om man kunde ändra mer än två veckor bakåt.”

”Systemet bör säga till automatiskt när frånvaron blir för hög.”

”Systemet bör automatiskt säga till när en viss procent av frånvaron uppnåtts.”

”Giltig och ogiltig frånvaro borde bli en post som enbart frånvaro. Frånvaro borde dras tidigare automatiskt. Elever får sedan redovisa med intyg, visa om CSN inte skulle ha dragits.”

”Det skulle finnas en automatisk varning i *Skola24* när frånvaron är för hög.”

”Rutinerna är tydligare nu.”

”Det är viktigt att eleverna håller tiderna och att vi rapporterar.”

”Koppla CSN till närvaron till exempel som lön, de timmar du gör får du betalt för. Eller automatiskt av med CSN vid 20 procent (ej för beviljad ledighet och läkarintyg).”

”Att informera eleverna om betydelsen av god närvaro, samt följa upp och utföra det som är bestämt från skolan.”

”Jag tycker att det skulle ske automatiskt med CSN-indragning när giltig frånvaro överskrider en viss procent, exempelvis 5%.”

”Fungerar väldigt bra med Lena. Viktigt är även våra träffar varje vecka med lärare, syo, rektor, Lena mfl.”

Det närvarofrämjande arbetets effekt utifrån närvarostatistik

Under samma period som personalen på RO2 besvarade enkäten gällande riskfaktorrutinen genomförde Lena en kontroll av närvarostatistiken. Något som hade lyfts under det första läsåret i projektet som något viktigt att göra.

Kontrollen gjordes genom att jämföra statistik från en vecka på höstterminen och en vecka på vårterminen. På grund av att eleverna hade varit ute på APL under olika veckor, och därmed också frånvarande helt från skolan under olika veckor, var det därför ej möjligt att ta samma veckor på samtliga program eller årskurser. Jämförelsen gjordes därför utifrån respektive program och årskurs på veckor där just de eleverna inte hade haft APL. Den kom också att göras utifrån kön.

Det jämförelsen tydligt kom att påvisa, var en ökad närvaro generellt sett på samtliga program under vårterminen jämfört med höstterminen. Det gällde både för flickorna och för pojkarna.

Möte gällande stöd i det fortsatta arbetet

I slutet av föregående läsår lyftes ett behov av att de projektutmaningar som sågs alltför svåra att klara av på egen hand, behövde lyftas med gymnasiechef Marie. Den allra största utmaningen var att få projektet att bli en tydligare och mer integrerad del av skolan under det här projektåret. På grund av olika omständigheter genomfördes mötet först i mitten av november. Det fanns dock en stor fördel med det. Flera av de punkter som var planerade att de skulle tas upp, kunde nämligen strykas under mötets gång. Det tack vare att det hade skett goda förändringar under höstens gång. Så pass goda att de inte längre uppfattades som utmaningar. Marie berättade också att ”det finns ett jättestort intresse från skolnämnden och de frågar väldigt mycket om projektet och hur projektarbetet fortlöper”. En nyhet som verkligen togs emot med glädje av de andra!

Studieavbrottsstatistiken på programmen inom RO2

Med anledning av att det från och med det här läsåret endast var RO2 som arbetade frekvent med *Plugga klart 2*-projektet, var det också det rektorsområdets programs studieavbrott som skulle analyseras. I den analysen framkom att det, på de fem programmen, hade gjorts tre studieavbrott fördelade på tre av programmen. Samtliga studieavbrott hade gjorts av elever i årskurs ett. Två av dem sent under höstterminen 2016 och det tredje i mitten på vårterminen 2017. Samtliga elever, två flickor och en pojke, hade svensk härkomst. Ingen av de tre hade någon angiven funktionsnedsättning. En av dem hade varit inskriven i *Plugga klart 2* och gjorde studieavbrott på grund av att eleven upplevde att den gick på fel program. De övriga två studieavbrotten var relaterade till frånvaro. Samtliga tre elever skrevs, i samband med utskrivningen från skolan, in i KAA. Ingen av de tre studieavbrytarna hade varit inskrivna på ett program där elevens kön var i minoritet.

Det kunde vidare konstateras att antalet studieavbrott hade minskat i jämförelse med hur det såg ut läsåret 15/16. Då hade programmen som kom att övergå till RO2, totalt nio studieavbrott tillsammans. Det kunde jämföras med det här läsårets tre. Det totala elevantalet på RO2 var dessutom identiskt de här två läsåren.

Efter att en omfattande läsårsjämförelse hade gjorts, sammanställdes den totala minskningen även procentuellt sett. Bortsett från antalet elever mellan läsåren var minskningen 67 procent totalt. Bland flickorna var den minskningen 50 procent och bland pojkarna 80 procent.

Skolans arbete med att öka elevernas valkompetens lyfts upp

Under *Elevhälsodagen* kom Kari, tillsammans med studie- och yrkesvägledarna Madeleine Thoors och Inger Rostedt, att ansvara för en workshopstation som berörde området *Valkompetens*. De inledde med en introduktionsinformation där de lyfte begreppet valkompetens. De beskrev vad valkompetens innebär och vad som står om det i skolans styrdokument. Likaså vad som menas med studie- och yrkesvägledning i *vid* och *snäv* bemärkelse. Därefter fick pedagogerna reflektera över frågeställningarna kopplade till deras egna arbete med valkompetens:

Vad kan studie- och yrkesvägledarna göra?

Vad kan ni som pedagoger göra?

Vad kan vi göra tillsammans?

I utvärderingen av valkompetenspasset framkom bland annat, att personalen ser ett värde i att arbeta både med befintliga och presumtiva elever. Gällande de befintliga eleverna handlade det mycket att öka elevernas valkompetens inför kommande inriktningsval. För de presumtiva eleverna lyftes vikten av att ge dem mer råd och rena fakta inför framtida gymnasieval. Under passet blev det uppenbart, att det fortfarande finns en syn hos många i skolpersonalen, att studie- och yrkesvägledarna är de som skall utföra allt arbete som är kopplat till studie- och yrkesvägledning och till att öka elevernas valkompetens. Likaså framkom, även om det fanns några undantag, att det upplevdes vara ett uppdrag som i mångt och mycket är ett uppdrag som åligger studie- och yrkesvägledare som är verksamma på grundskolan. Det som utvärderingen påvisade sågs som viktig information att ha med i det fortsatta arbetet. Ett första steg skall därför bli ”att bli att framöver undersöka vad som görs på respektive program i arbetet med att öka de befintliga elevernas och de presumtiva elevernas valkompetens”. Helt enkelt göra en kartläggning i syfte att på sikt kunna arbeta fram en gemensam handlingsplan för hela skolans arbete med valkompetens.

Kartläggning av skolans arbete med överlämningar genomförs

Utöver att Kari hade kartlagt skolans tidigare arbete på området *Övergång*, kom hon även att genomföra en gedigen kartläggning av skolans arbete med och utmaningar kring *Överlämning*. Det för att sedan kunna precisera hur de skulle vilja arbeta med det framöver inom projektet. I kartläggningsunderlaget som hon arbetade fram beskrevs, att den centrala elevhälsan i Mora kommun hade tagit fram en rutin och blankett för ett antal år sedan. En blankett som var tänkt att fyllas i av grundskolorna och sedan lämnas till Mora gymnasium. På blanketten skulle betydelsefull överlämningsinformation kring en elev preciseras. Överlämningsinformationen skulle i sin tur dokumenteras för ”de elever i grundskolan som under sin tid i grundskolan haft behov av anpassningar för att skolgången ska fungera. Det gäller också elever på gymnasieskolans IM-program som blir behöriga och söker vidare till ett nationellt program”.

Det konstaterades i kartläggningsunderlaget att det är en blankett vars användning under åren har fungerat tillfreds ibland, men i andra fall inte alls på det sätt som var tänkt från början. De kommuner som hade tillgång att använda blanketten var Mora, Orsa och Älvdalen. Att det var just de tre kommunerna hade att göra med att alla ingår i en gemensam gymnasieförvaltning. Avslutningsvis framkom, att det under de senaste åren hade varit främst specialpedagoger, studie- och yrkesvägledare, lärare, skolsköterskor och i viss mån även kuratorer som hade arbetat med överlämningar på Mora gymnasium. Ett arbete som dock inte hade utvärderats inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. Att det fanns ett antal utmaningar i det befintliga arbetet med överlämning av information kring elever till olika skolformer, blev sammanfattningsvis tydligt i kartläggningsarbetet. Utmaningar som preciserades enligt följande:

Samsyn kring överlämningar från grundskolan till gymnasiet

Samsyn kring vilka elever som ska ha överlämnande.

Samverkan kring samarbete i vägledningsarbetet mellan grundskola och gymnasieskola

Övergång till KAA

Överlämnande till AF/FK/AME

Utifrån de utmaningarna fick elevhälsoteamet på Mora gymnasium sedan i uppgift att välja ut vilka utmaningar de ville starta upp ett förbättringsarbete kring. Utmaningar som även dokumenterades i kartläggningsunderlaget:

Skapa förutsättningar för samarbete kring överlämningen mellan gymnasieskolan och samtliga grundskolor i upptagningsområdet (Mora, Orsa, Älvdalen). Samverka kring överlämnandedokument och rutiner kring detta genom att ha inledande träffar med samtliga grundskolor i upptagningsområdet för att skapa samsyn/förståelse för vikten av att överlämnandedokumentet kommer in i tid.

Vi vill genom vårt arbete med utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång* säkerställa, att alla elever, oavsett hemkommun, ska ges förutsättningar till en god start på gymnasieskolan. Bland annat genom att överlämnandedokumentet kommer in i tid så att gymnasiet kan vidta de åtgärder som behövs.

Gällande utvecklingsarbetet med överlämningar av elever från grundskolan fastställdes således att Mora gymnasium skall, inom ramen för *Plugga klart 2*, ”arbeta för att rutinen efterlevs och blir känd vid samtliga grundskolor i upptagningsområdet.” Därefter beslutades även att Kari, tillsammans med Ewa och någon av Mora gymnasiums specialpedagoger, skall besöka grundskolorna i upptagningsområdet. Det skall göras i syfte att inleda en dialog kring hur de tillsammans kan jobba med överlämningsdokumentet. Besök som skall, så långt det är möjligt och genomförbart, vara helt klara innan juledigheten. Hur det fortsatta arbetet med dokumentering och utvärdering av det skall göras, kommer de att ta beslut om först efter det att samtalen har genomförts.

En första avstämning av det nya samarbetet kring överlämningar mellan grundskolorna och Mora gymnasium görs

I samband med ett avstämningsmöte mellan Mora gymnasium och projektledningen, gjordes en utvärdering av hur det hade gått hittills med det påbörjade samarbetet med ett antal grundskolor kring just överlämning. Det var en utvärdering som gjordes utifrån det Kari hade kartlagt och senare även preciserat i *PM Övergångar och överlämningar* (Martis, 2018). I PM:et framkom att det redan hade hunnit ske en positiv utveckling tack vare samverkan mellan skolformerna. Två av de skolorna där arbetet var igång, Noretskolan och Orsaskolan, fanns även med i det underlaget (a.a.). Nedan presenteras ett utdrag från det:

Noretskolan

Efter diskussionerna med Noretskolan framkom, att vi har haft olika uppfattningar om, vilka elever som ska ha överlämningar. Noretskolan har uppfattat att det endast är elever med åtgärdsprogram som ska överlämnas. Gymnasiet önskar att alla elever som har haft någon form av anpassning för att nå kunskapskraven får en överlämning. Det fördes en diskussion om hur vi ska arbeta kring elever som läst enligt särskolans läroplan och gått integrerat i grundskolan.

Hur ska de förberedas och överlämnas till gymnasiet?

Noretskolan har önskemål om att gymnasiet kommer till dem varje hösttermin och informerar aktuellt arbetslag om rutinen (a.a., s.2).

Orsaskolan

De som jobbar på Orsaskolan nu, känner inte till Mora kommuns rutin för överlämningar mellan grundskolan och gymnasiet. De har heller inte haft åtkomst till blanketterna. Blanketter och rutiner har nu lagts på Mora Gymnasiums hemsida, så att alla ska komma åt dem. Rutinen går igenom och Orsaskolan ser stora fördelar med att följa den rutin som Mora Kommun tagit fram. Det framkommer, att lärarna tycker att det är svårt att veta vad och hur mycket man ska skriva om eleverna i överlämnandedokumentet. Orsaskolan har önskemål om att gymnasiet kommer till dem varje hösttermin och informerar aktuellt arbetslag om rutinen (a.a.).

Gällande Noretskolan berättade Kari, vid tiden för avstämningsmötet, att samverkan med dem redan hade genererat i att Mora gymnasium fått in alla överlämningsblanketter. Det hade även hunnit vara en stor konferens där Ewa, Kari, specialpedagogerna på RO2 samt studie- och yrkesvägledare Inger deltog. Syftet med konferensen var att kunna göra extra överlämningar kring elever där det ansågs värdefullt. Något som upplevdes positivt från Mora gymnasiums sida. Gällande Orsaskolan hade fler överlämningsblanketter också fyllts i och lämnats över i tid. Vilket var ett bättre resultat jämfört med föregående läsår då överlämningsblanketterna dels hade kommit in mycket senare till Mora gymnasium men även hade varit färre i antal. För två av de andra aktuella grundskolorna, Älvdalsskolan och Strandskolan i Älvdalens kommun, fanns överlämningsmöten inplanerade. Gällande Morkarlbys höjdens skola, en grundskola i Mora kommun, hade inget datum ännu bestämts. Det skulle förhoppningsvis komma att bokas in inom en snar framtid.

Mora gymnasiums samarbete med Orsaskolan kring elevers övergång vidareutvecklas

På området *Övergång* fanns en önskan att vidareutveckla den fina samverkan som de hade börjat bygga upp med Orsaskolan. Mycket tack vare att den gruppvägledningsaktivitet de hade arbetat fram även hade uppskattats mycket av de elever som deltog i den. Så att den skulle genomföras igen fanns ingen tvekan om. En förändring som de kom att fastställa var att de skulle tidigarelägga den. Framförallt för att aktiviteten skulle komma att infalla mellan det preliminära valet och ändringsvalsperioden. Det var nämligen en önskan som hade lyfts av flera elever och som de därför ville prioritera. En annan upplevelse några deltagare lyfte var ”att de behövde fler pauser och önskade att få se ännu mer av själva programmen”. Så det blev något de också ville prioritera att ta med i utvecklingsarbetet.

Det fastställdes vidare att Kari skall genomföra en uppföljningsstudie av de elever som deltog i aktiviteten i förra omgången och som nu hade påbörjat studier på något av RO2:s program. Genom att träffa varje elev i samtal hoppades hon kunna få kunskap om hur eleverna upplever att de trivs på programmet. Men också få veta om det fortfarande är lika många studieavbrott på grund av program- och skolbyte det här läsåret. Det här var information som ansågs betydelsefull att samla in eftersom skolan hade satsat både tid och resurser på att öka de elevernas valkompetens.

Det här arbetet kom Kari att påbörja ganska så omgående. Och i den sammanställning hon presenterade i *PM Övergångar och överlämningar* (Martis, 2018), framkom följande utifrån de samtal hon hade haft och utifrån de kunskaper hon hade fått:

Några elever ändrade sitt gymnasieval efter gruppvägledningen. Hittills har ingen av de elever på rektorsområde två som deltog i gruppvägledningen, hoppat av sitt program. En elev, som blev antagen till ett yrkesprogram tackade nej till platsen innan skolstart. Två av eleverna som valt ett yrkesprogram, uttrycker att de är osäkra på om de är på rätt program. De elever som på grund av funktionsnedsättningar inte kunde delta i gruppvägledningen, fick ett individuellt upplägg. Trots stöd och anpassningar på programmen fungerade inte skolgången för dessa elever. Efter en tid skrevs eleverna över till IM på synnerliga skäl. En av dessa elever läser enbart gymnasiegemensamma ämnen på IM. Den andra eleven läser gymnasiegemensamma ämnen på IM och programämnena (gymnasiekurser) tillsammans med en klass från särskolan. Upplägget har varit mycket framgångsrikt. Eleverna trivs och orkar med skolan (a.a., s.3).

En valkompetenshöjande aktivitet genomförs för andra året i rad

Vecka tolv var det åter dags för eleverna i årskurs nio på Orsaskolan att få göra besök på Mora gymnasium. Den här omgången var det ett sextiototal elever som deltog i gruppvägledningsaktiviteten. En liten ökning jämfört med 2017. Mora gymnasium hade i mångt och mycket valt att ha ett liknande upplägg som föregående år eftersom föregående års elever hade uppskattat det. Endast några justeringar hade gjorts. Den största var att tidigarelägga så att den inföll nästan två månader innan ändringsvalsperioden. Ett önskemål som hade kommit från eleverna själva. Innehållsmässigt hade Kari och Lena valt att arbeta ännu mer med bildstöd i deras olika övningar. Vidare hade de, även det här läsåret, strävat efter att så långt det bara var möjligt, ha båda kön representerade. Både bland den deltagande personalen och de deltagande elevrepresentanterna. Något de lyckades väl med.

I likhet med föregående år fick de deltagande eleverna, i samband med att aktiviteten startade upp och därefter när den var genomförd, besvara en liknande enkät som elevdeltagarna föregående läsår också hade besvarat. I syfte att finna eventuella könsskillnader i elevernas upplevelse av dagen hade de dock kompletterat enkäten med att lägga till ett fält där eleverna skulle ange kön (juridiskt kön).

I den könsuppdelade utvärdering som gjordes en tid efter själva genomförandet inkluderades besök på alla skolans yrkesprogram, oavsett rektorsområdestillhörighet. Något som trots att bara RO2 arbetar med projektet, kändes angeläget ha med. Särskilt då själva aktiviteten genomförs på båda rektorsområdenas program.

Mora gymnasium kunde konstatera att, trots ett ökat antal deltagande elever så var svarsfrekvensen något lägre. Totalt besvarade 46 elever enkäten, 23 flickor och 23 pojkar. I likhet med föregående läsår var den generella upplevelsen, bland de responderande flickorna och de responderande pojkarna, att det hade varit en bra dag där de flesta hade fått med sig många lärdomar. Både flickorna och pojkarna beskrev att det var särskilt tack vare ”all bra information” som de hade fått, men också att dagen hade varit ”givande och intressant”. Återigen lyftes även Mora gymnasiums elevrepresentanter på de olika programmen som ett positivt inslag. Många av Orsaskolans elever uttryckte, att de uppskattade just de här representanternas närvaro.

Själva konceptet till gruppvägledningsaktiviteten byggdes upp i syfte att öka skolans presumtiva elevers valkompetens. Men också i syfte att göra det utifrån ett mer opartiskt och icke marknadsförande upplägg. Det konceptet kom även så småningom att påverka andra valkompetenshöjande aktiviteter som skolan erbjöd sina presumtiva elever. Men också utifrån informationen i Karis tidigare nämnda PM (a.a.). I det beskrevs nämligen även följande utmaning:

Under höstterminen 2016 uppmärksammade studie- och yrkesvägledarna att flera elever hoppade av från framförallt högskoleförberedande program. Kan det vara så att avhoppet berodde på bristande valkompetens?

I arbetet med valkompetens för grundskolans elever har Mora Gymnasium under en längre tid bjudit in till en *Catwalk* för åk 8 och en rundvandring på programmen för åk 9. Dessa aktiviteter har till viss del haft en marknadsförande karaktär. Det har inte funnits något konkret och strukturerat samarbete mellan studievägledningen i grundskolan och studievägledningen på gymnasieskolan som stödjer eleverna i att resonera och reflektera kring gymnasievalet. Hur skulle Mora Gymnasium kunna samverka med grundskolorna i upptagningsområdet för att öka elevernas valkompetens med utgångspunkt i de horisontella principerna? (a.a., s.1–2)

Det Mora gymnasium valde att göra var därför att även utveckla skolans tidigare aktivitet *Öppna hus*. En aktivitet för blivande elever och vårdnadshavare. Aktivitetens upplägg ändrades från att ha varit av en mer marknadsförande karaktär, till en mer informationsbaserad aktivitet. Efter att den hade genomförts en första omgång med det nya upplägget inkom genast positiv respons från besökande. Bland annat uttryckte flera besökare att den ”gav en mycket bättre bild av gymnasieprogrammen än ett vanligt *Öppet hus*. ”

Tack vare att informationskvällen fick sådan fin respons kom Mora Gymnasiums marknadsförare att starta ett samarbete med studie- och yrkesvägledarna på gymnasiet och på grundskolan. Ett samarbete som Kari vid ett tillfälle beskrev enligt följande: ”Med ökad valkompetens som utgångspunkt har aktiviteterna granskats. Och de aktiviteterna har även tidigare lagts så att eleverna redan i sjuan får möjlighet att bekanta sig med gymnasieprogrammen.”

Att skapa en mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande skola

Med anledning av den nya rektorsområdesindelningen kom Mora gymnasium att behöva prioritera om. Både gällande deras fortsatta arbete kring de horisontella principerna men också planera och förlägga framtida aktiviteter och insatser kopplade till principerna utifrån RO2:s förutsättningar. Skolledare Magnus Andersson var en av dem som gjorde ett gediget arbete för att få till bland annat *Värdegrundsveckan*. Och i början av mars, och som en introduktion till den kommande *Värdegrundsveckan*, kom Juno Blom till skolan och föreläste för hela personalstyrkan om hedersrelaterat förtryck. En föreläsning som flera lyfte efteråt ”var givande och tänkvärd”. Juno kom även att föreläsa för eleverna. Några av de upplevelser som lyftes bland några av eleverna som lyssnade på föreläsningen var: ”Jättebra”, ”tänkvärd”, ”otäck”, ”jag har fått en ny medvetenhet” samt ”jag har fått höra saker jag aldrig trodde skulle hända på riktigt”. Andra aktiviteter under *Värdegrundsveckan* var att polisen, MUM, Rädda barnen och Socialförvaltningen var på besök och fanns utstationerade ute i skolan. Något som uppskattades av eleverna, men också av Kari, Lena och Ewa: ”Det var jättebra att det kom aktörer utifrån och de som var ute bland eleverna var otroligt engagerade. De hade aktiviteter och lyckades verkligen fånga upp eleverna på ett bra sätt.” Med anledning av att veckan blev så lyckad, är de tre övertygade om att den kommer att bli ett återkommande inslag i verksamheten.

Gymnasienämnden bjuder in till dialog om *Plugga klart 2*

I mitten av juni bjöds skolledare Ewa och projektledningen för *Plugga klart* in till gymnasienämnden för det obligatoriska kommunmötet. En gymnasieförvaltning bestående av representanter från de tre kommunerna Mora, Orsa och Älvdalen. Syftet med mötet var, att informera om hur arbetet fortlöpt hittills på Mora gymnasium.

Det fanns även en strävan att, tillsammans med förvaltningen, blicka framåt och diskutera hur de framgångsrikt projektriktade insatserna som hittills har gjorts på Mora gymnasium, skall kunna implementeras på alla nivåer i de tre kommunerna.

Efter en kortare introduktion från projektledningen gjorde Ewa en fördjupad presentation av vilka insatser som hade gjorts på RO2 och vilka positiva effekter som redan har kunnat skönjas utifrån dem. Likaså vilka samarbeten som har knutits med andra skolor gällande överlämning och valkompetens. Både inom kommunen men även med andra kommuner.

Efter det beskrev Ewa vikten av att arbetet med samordning, närvaro, valkompetens och överlämning får leva vidare i verksamheten. Vidare berättade hon, att det kommer att behöva göras viss omorganisation för att ha kvar samordningen men, att det är en självklarhet att den omorganisationen görs.

När presentationen var klar avslutade Ewa med att läsa upp en av skolans elevdeltagares egna ord om att ha fått stöd av delprojektledare Lena. Ord som berörde många men samtidigt belyste, vilken avgörande skillnad det kan göra för en elev som får tillgång till ett skräddarsytt stöd som just den här eleven har fått av skolan. Nedan var två av de spontana reaktionerna som lyftes:

”Nu sitter jag här och känner mig väldigt stolt över Mora gymnasium och det fina projektarbetet som har gjorts här på skolan.”

”Det är när man får höra något som det här från en elev som man känner, att om vi så bara har fått en elev att klara av skolan så har det varit värt allt arbete.”

Efter en omtumlande avslutning av Ewa fortsatte samtalen i rummet. Exempelvis kring vad en regional aktör skulle kunna ansvara för när det gäller skolrelaterade utvecklingsområden. Ett flertal förslag lyftes. En av mötesdeltagarna berättade bland annat att han hade erfarenhet av att arbeta med ungdomar tack vare en tidigare tjänst på Arbetsförmedlingen. Där hade han märkt att det, bland många arbetslösa ungdomar, fanns ett flertal som saknade gymnasiekompetens. Han menade därför att det borde, i syfte att försöka minska den gruppen, finnas regionala informatörer som tillsammans med Arbetsförmedlingen åker ut och informerar eleverna i skolan. Framförallt om vikten av att ha en gymnasieexamen. Ett arbete som bör göras från årskurs åtta och uppåt.

Något annat som lyftes att en regional funktion skulle kunna stötta arbetet med, var kompetensförsörjningen: ”Regionen skulle behöva en central samordnare kring det här. Se vilket behov av kompetens som finns exempelvis. Vi kan skapa utbildningar utifrån behov. Något som definitivt även inkluderar Vuxenutbildningen.”

Nedan presenteras ett flertal andra tankar som lyftes i sin helhet i samband med den här diskussionspunkten:

”Varje län/region behöver lokalisera vad behoven är specifikt för dem. Det gäller även för Dalarna. Det finns regionala skillnader som behöver synliggöras och identifieras. Samverkan mellan skolorna i Dalarna är extremt viktigt. Både mellan elever, pedagoger och skolledare. Men det är också viktigt att skapa avgränsningar. Organisera och se till att Dalarna inte har för många gymnasieutbildningar inom samma område, men ej heller en underetablering. Det måste vara en balans.”

”Kompetensförsörjningen behövs i regionen. Problemet i Dalarna kan vara blandningen mellan små och stora kommuner. Hur löser vi det? Skall vi utarma vissa kommuner och öka på de redan stora? Det är en svår och stor fråga.”

”Vi behöver börja väcka diskussionen hemma. Vi behöver få föräldrar att tidigt prata med sina barn kring yrken och arbetsliv. Men för att kunna göra det behöver föräldrarna ha lite mer på fötterna. Hur hittar vi forum att utbilda föräldrarna i det här? Kan en regional aktör ha ett övergripande ansvar över det?”

”Branschråden blir mer och mer viktiga för oss som arbetar i skolan. På Orsaskolan görs särskilda satsningar där de bjuder in föreläsare från olika branscher. Och branschrådet har förstått, att de behöver hjälpa till för att komma åt den skriande bristen på personal.”

”Idag råder en stor konkurrens mellan lärare och skolor. Vi skulle behöva en regional kompetensbank för det här, med tanke på bristen på pedagoger. En av de lösningarna skulle kunna vara, att vi alla börjar uppmuntra undervisande lärare, att i sin tur uppmuntra eleverna att bli lärare. Eleverna behöver få höra att det är ett bra och roligt yrke! Då kommer garanterat fler att söka sig till det yrket.”

Efter att många goda idéer och tankar hade lyfts så var det dags att avrunda. Känslan efteråt var positiv. Mycket tack vare att det blev ett möte som kom att präglas av en stor entusiasm och nyfikenhet från deltagarna. Många spännande frågor ställdes och det fanns upplevelse av ett engagemang från hela gruppen kring de olika punkterna. Men också en fin bekräftelse på att Mora gymnasium hittills har gjort en gedigen insats inom projektet.

Sammanfattning från utvärderingen av Mora gymnasiums andra läsår i projektet

Den sista maj samlades Ewa, Kari och Lena på Region Dalarna för att, tillsammans med projektledningen, göra den stora utvärderingen av det andra läsårets arbete inom *Plugga klart 2*. Nedan delges för en del av det som framkom.

Utvärderingen inleddes med att det kunde konstateras att arbetet har fungerat mycket väl. Ewa beskriver att de ser en klar och positiv utveckling: ”Vi börjar få rutin på vårt arbete och *Plugga klart 2* har integrerats i den ordinarie verksamheten. Projektet har blivit en så naturlig del av den, att vi inte ens tänker längre på att det är kopplat till projektet det vi gör!”

Kari lyfter i sin tur den fina samverkan som blivit mellan alla kringresurser på RO2: ”De har blivit som en projektgrupp till oss!” Något som de saknade helt förra läsåret. De kringresurser de syftar på är deras studie- och yrkesvägledare, specialpedagoger och kurator. Funktioner som tillsammans med skolledare och delprojektledare alltså numera bildar en projektgrupp: ”Ja, och i den gruppen finns helt enkelt alla vi som inte undervisar.”

En av de möjligheter de ser har uppkommit genom skolans projektmedverkan, och som har blivit extra tydlig det här läsåret, är satsningen på att utveckla arbetet kring överlämningar från grundskolan. Kari beskriver: ”Visst, vi har ju haft rutiner förut men de har inte fungerat. Nu jobbar vi på att få det att fungera och utvecklar rutinen till att bli bättre.” Ett utvecklingsarbete som de alla tre ser går i en positiv riktning.

Ewa ser även en annan vinning med projektet: ”Ja, jag tänker på just funktionen elevsamordnare. Den är helt unik och har enbart tillkommit tack vare skolans projektmedverkan.” Hon förklarar att det behövs en sådan som Lena i skolan. En person som har det här samordningsansvaret och jobbar med elever i riskzon. Men det behövs också finnas en specialpedagog på skolan: ”Det går inte att ta bort den ena. För båda kompetenser och funktioner behövs lika mycket. Det ser vi ju nu, när vi faktiskt har båda på skolan.”

De lyfter också att närvaro är ett ständigt återkommande tema. De kan dessutom se en ganska markant skillnad från föregående läsår: ”Ja faktiskt, hela Paviljongen pratar ju närvaro nu för tiden!” De upplever även att all personal på RO2 är väl insatta i rutinen. Samtidigt reflekterar de över att, ju mer prat om närvaro det blir, desto fler utmaningar stöter de på:

Det är inte helt enkelt att hantera närvaro och frånvaro. Ibland kan det behöva göras vissa undantag. Men samtidigt är det inte alltid lätt att veta, när ett undantag faktiskt behöver göras. Så det är som ett hantverk. Likaså ett arbete som behöver fortsätta. Kanske handledning till personalen skulle kunna vara värdefullt? Och även om alla nu är medvetna om rutinen så behöver vi fundera över hur vi skall vi fortsätta utveckla vårt närvarofrämjande arbete. Som hur vi skall göra med undantag till exempel. Likaså när skall saker lyftas upp och vems ansvar det är att också göra det? Det kan ju faktiskt finnas vissa punkter som behöver tas upp på EHT till exempel.

Sedan ser de att det är en fortsatt en utmaning kring området *Överlämning/ Övergång*. ”Vi är ju tre kommuner och en gymnasieförvaltning vilket är lite speciellt. Vi behöver också fortsätta utveckla arbetet med gymnasiesärskolan. Särskilt i överlämningsskedet av elever som går integrerade i vanlig grundskola.” De berättar dock samtidigt att de har påbörjat en samverkan med habiliteringen, ”så förhoppningsvis kommer det att bli bättre med de här rutinerna”. Gällande deras upplevelse av hur skolans ökade medvetenhet om och arbete med de horisontella principerna har sett ut under det gångna läsåret, ser de att det går åt rätt håll:

Ja absolut! Genom att vi tänker mer utifrån principerna har vi kunnat synliggöra olika brister i skolan. Särskilt kring tillgänglighet. Som med skyltningen på skolan. Vi behöver göra det enklare för våra elever att hitta i skolan. Vi har också börjat bli mer uppmärksamma på hur enkelt, eller snarare hur svårt det är att ta sig fram med rullstol. Vi har också sett till de utvärderingar vi gör nu som exempelvis nu när personalen snart skall utvärdera läsåret, att de utvärderar ur ett könsperspektiv. Och i det systematiska kvalitetsarbetet tar vi också med könsperspektivet.

Värdegrundsveckan som anordnades under vårterminen var en sådan stor aktivitet som var relaterad till principerna jämställdhet och tillgänglighet. En vecka som uppskattades både av elever och av personal.

Utifrån principen icke-diskriminering hade de tidigare upptäckt att det var en skillnad för elever utifrån om de läste svenska eller svenska som andraspråk. Något de direkt hade reagerat på:

Ja, vi reagerade på att schemaläggningen för elever med svenska som andra språk var gjord så, att de tvungna att gå från sina andra karaktärsämnen lektioner för att vara med på lektionerna för svenska som andra språk. Så har det inte varit för de elever som läser svenska. Det här har vi gått vidare med och nu är det tillrättat.

Något annat de upptäckte under läsåret var att det fanns en differens i strävan av måluppfyllelse (i procent) i Gymnasienämndens effektmål gällande elever studerande på högskoleförberedande program respektive yrkesförberedande program. Effektmål som fanns presenterade i en verksamhetsplan. De berättar att det i effektmålen står, att strävan för 2018 är, att 100 procent av andelen elever med högskoleförberedande skall nå gymnasieexamen. På yrkesprogrammen är målet att andelen elever med yrkesexamen skall vara 97 procent. En differens de reagerat på:

Ja, varför är det så? Varför skall det vara olika mått för måluppfyllnad? Och vilket kön är i majoritet på våra yrkesprogram? Hos oss är det, på flera av yrkesprogrammen, nästan uteslutande killar. Genom att ha olika mål mellan högskole- och yrkesförberedande kan det skapa en skillnad i status på olika program. Det är inte alls bra.

Förhoppningsvis finns det möjlighet att samtala mer med Gymnasienämnden kring det här för att få en förståelse för hur det kommer sig att det är olika.

Vidare har de, i samtliga valkompetenshöjande aktiviteter för presumtiva elever, strävat efter att ha representanter från båda kön på alla program. Något de har lyckats med på nästan samtliga av skolans program.

En annan strävan de har haft under läsåret har varit att göra skolans enkäter med uppföljande analyser könsuppdelade. Något de också är på god väg att lyckas med. Dels har den enkät Orsakolans elever fick besvara i samband med aktivitetsdagen på Mora gymnasium varit könsuppdelad. En enkät vars tillhörande analys även finns presenterad i Karis redovisning *PM Övergångar och överlämningar* (Martis, 2018).

En reflektion från den uppföljande analysen var, att de responderande pojkarna generellt sett var säkra på sitt gymnasieval innan aktiviteten och ännu mer säkra efteråt. De responderande flickorna var generellt sett inte lika säkra som pojkarna innan aktiviteten. Den stora differensen återfanns dock i upplevelsen efteråt, där flickorna i betydligt högre grad än pojkarna upplevde att de var mer osäkra efteråt. Det kunde också skönjas nyanser i fritextsvaren. Kari berättar att: ”Pojkarna har svarat mer rakt på sak medan flickornas svar var mer av en ängslig karaktär.”

Övriga könsuppdelade enkäter som har genomförts är dels personalens utvärdering av skolans riskfaktorrutin. Men även elevdeltagarnas utvärdering, av hur de upplevt att det har varit att få utökat stöd inom ramen för skolans *Samordning av insatser*, var könsuppdelad.

Det fanns även en annan enkät som har gått ut till samtliga av skolans elever under läsåret. Det var trygghetsenkäten. Den var dock inte könsuppdelad:

Trygghetsenkäten var av olika orsaker inte, vid tiden för genomförandet, könsuppdelad det här läsåret. Men den kommer att vara det nu till hösten. Likaså kommer den uppföljande analysen att vara könsuppdelad. Analysen kommer även att finnas med i vår likabehandlingsplan och kommer att ligga till grund för hur vi jobbar vidare med det arbetet i verksamhetsplanen. Nu kommer den även att bli än mer riktad till vårt rektorsområde. Som den är nu är den ganska allmänt hållen.

Arbetet med elevdeltagarna beskriver Lena har fungerat bra: ”De som har godkänt deltagande har också varit motiverade. Det är trots allt frivilligt och det kan vara orsaken till att det fungerar så bra. Däremot märker jag, att det oftast räcker med några enstaka träffar. Att de åtgärder som görs då är tillräckliga. Inskrivning i projektet är inte alltid nödvändigt.”

När de blickar tillbaka på den vision som gjordes hösten 2016, i samband med kartläggningsarbetet av *Samordning av insatser*, är den gemensamma uppfattningen att mycket har utvecklats i rätt riktning. Ett exempel på det är att de tidigare problemen som fanns med uppföljning av frånvaro har förbättrats. Det har gjort att den höga frånvaron har minskat. De lyfter, att frånvaro visserligen fortfarande finns: ”Men nu ser vi på frånvaron på ett annat sätt. Vi är mycket mer medvetna och agerar snabbare. Vi har en tydlig rutin nu så personalen vet *när* och *hur* de skall agera vid frånvaro. Så finns ju Lena som arbetar med eleverna som fångas upp via rutinen.”

En annan förhoppning som lyftes i kartläggningsunderlaget var, att *Samordning av insatser* skulle kunna bli en koordinerande funktion där delprojektledaren ger elevdeltagarna relevant stöd både genom interna och externa resurser. Något de konstaterar att det också har uppnåtts. Lena fungerar idag ”som en länk mellan elevdeltagaren och andra resurser både i och utanför skolan”. Utöver det fanns en önskan om att skolan, genom en *Samordning av insatser*, skulle kunna ”öka kunskapen ytterligare om vilka elever som faktiskt gör studieavbrott”.

Visserligen fanns statistik över skolans studieavbrott när de gick in i projektet. Under de gångna har de dock kunnat öka kunskapen ytterligare om vad statistiken faktiskt visar. Numera studerar de den utifrån antal studieavbrytare med funktionsnedsättning och härkomst. Likaså att de idag mer medvetet studerar studieavbrottsstatistiken sett ur ett könsperspektiv. Tack vare den kunskapsinhämtning som har gjorts kring projektets elevdeltagare har de även där kunnat öka kunskapen kring deltagande utifrån, kön, härkomst och eventuell funktionsnedsättning. Efter genomgången av visionsarbetet kring *Samordning av insatser* gjordes en tillbakablick på de visioner som hade gjorts för utvecklingsområde *Överlämning/ Övergång*. I visionsarbetet återfanns en önskan om att skapa förutsättningar för samverkan mellan gymnasieskolan och samtliga grundskolor i upptagningsområdet. Det vill säga Mora, Orsa och Älvdalen. Strävan var att alla elever, oavsett hemkommun, ”ska ges förutsättningar till en god start på gymnasieskolan, genom att överlämnandedokumentet kommer in i tid så att gymnasiet kan vidta de åtgärder som behövs.” Det uttrycktes vidare i visionen, att de ville samverka kring överlämnandedokument och rutiner kring det.

Vid utvärderingstillfället kunde det konstateras att Mora gymnasium har kommit långt i det arbetet. De har bland annat haft träffar med samtliga grundskolor i upptagningsområdet. Syftet med de träffarna har varit att skapa samsyn kring, och en förståelse för vikten av att de överlämnande dokumentet kommer in i tid. Det finns även en plan framtagen för det fortsatta arbetet.

På området valkompetens ville Mora gymnasium utveckla samverkan mellan grundskolan och gymnasieskolan. En samverkan i syfte att ge alla elever förutsättningar att, på sina villkor, få reflektera över sitt studie- och yrkesval. Att tillsammans öka de presumtiva elevernas valkompetens. Ett arbete som de har kommit långt med tillsammans med Orsaskolan: ”Nu finns det en samsyn kring det arbetet med Orsaskolan”. De ser dock att de kan utveckla arbetet med valkompetens ytterligare: ”Ja, det vore kul att samverka med fler högstadier. Så vi fortsätter utveckla det här arbetet så gott vi kan.”

Innan det var dags att avrunda utvärderingsdelen fick Kari, Lena och Ewa slutligen reflektera över om de upplevde att det finns några farhågor inför projektets avslut den sista december 2018. Det som framkom var att det finns en viss oro för att arbetssätt ”som har arbetats fram, mestadels inom RO2, kommer att fortsätta vara isolerat till just RO2”. En farhåga kopplad till det faktum att skolan trots allt består av fler rektorsområden. Förhoppningsvis kommer dock vissa delar att speglas inom samtliga rektorsområden eftersom det kommer ”att försöka skapas en större samverkan med hela skolans elevhälsofunktioner”.

Men gällande RO2 syns faktiskt bara möjligheter när de blickar framåt:

Visst...det har varit jobbiga år det har det, men också utvecklande. Det börjar kännas som om att vi har testat klart nu och bara skall förädla vårt arbete. Så att projektet inte skulle leva vidare finns inte på kartan. Det har ju redan smittat av sig i verksamheten så mycket, så det arbetet kommer definitivt att fortsätta.

Projektrelaterat arbete höstterminen 2018

Inför den kommande höstterminen finns en klar bild av hur Mora gymnasium kommer att arbeta vidare med de implementerade rutinerna och insatserna. Nedan presenteras den planering som gjordes, i samband med utvärderingen av läsårets projektarbete, utifrån respektive huvudområde.

Riskfaktorer/Riskfaktorrutin

Tanken är att RO2 skall ta ett steg ytterligare i det närvarofrämjande arbetet. I det kommer det att innefattas att bland annat riskfaktorrutinen kommer att tas upp med all personal i samband med uppstarten av höstterminen. Det för att framförallt ny personal skall få kännedom om den. I och med att rutinen har landat så väl i verksamheten kommer den att fortsätta gälla i dess nuvarande utformning och med riskfaktorerna *Närvaro* och *Hälsa*. Utöver det finns det även ytterligare kliv de vill ta i utvecklingsarbetet:

Nu har vi en inarbetad rutin och ett gemensamt förhållningssätt kring att elevernas närvaro är viktig. Nu vill vi flytta fokus till relationen mellan elev och personal istället. Att vi blir bättre på att bemöta en elev som varit frånvarande eller kommer sent till en lektion. Ha ett mer lösningsinriktat fokus och göra mer av det som funkar. Vi behöver höja medvetenheten hos personalen. Hur agerar vi nu? Hur får vi eleverna att komma hit? Och vad gör vi i personalen för att få hit dem?

Det närvarofrämjande arbetet kommer vidare att uppmärksammas i år igen på den kommande *Elevhälsodagen*. Rutinen kommer även att tas upp med de nytilkomna eleverna i årskurs ett i samband med läsårsstart. Likaså kommer elevernas vårdnadshavare att informeras i samband med det årliga föräldramötet.

Planen är sedan att användandet av rutinen kommer att utvärderas igen under höstterminen. Eventuellt kommer de dock att göra det på ett lite annat sätt jämfört med i våras: "Vi funderar på att arbeta med olika case. Framförallt för att se hur vi gör i olika fall som kan kopplas till innehållet i rutinen. Gör vi olika eller gör vi lika? Hur gör vi när vi gör undantag och varför?" Beroende på vad som framkommer i det arbetet, kommer de sedan att ta ställning till om något behöver revideras i rutinen. Något skolledningen kommer att ansvara för att det görs. Skolledningen kommer också att ansvara för att närvarostatistiken analyseras. Ett analysarbete som kommer att göras utifrån ett könsperspektiv.

Förebygga studieavbrott/studieavbrottsstatistik

I syfte att minska studieavbrotten på RO2 under kommande läsår, kommer Lena fortsätta arbeta förebyggande. Det eftersom det hittills har genererat i minskat antal studieavbrott och ökad närvaro bland de elever som varit deltagare. En tanke är att utveckla det arbetet genom att börja jämföra elevers närvaro mellan de som har varit inskrivna i projektet med de elever som inte har varit det:

Vi funderar på att ta ut listor på närvarostatistik och gulmarkera elever med låg närvaro det här läsåret och som nu går över till årskurs två eller tre. Ett arbete där vi även kommer vi att vara observanta på om något kön sticker ut bland i statistiken. När det är gjort kan vi ta kontakt med de elever som haft låg närvaro för att se om ett deltagande kan vara aktuellt. Men också skicka en signal till elevens lärare att vi kanske behöver agera.

Gällande studieavbrottsstatistiken för RO2 kommer den, i likhet med närvarostatistiken, att analyseras utifrån de horisontella principerna. Det för att se om det finns några mönster utifrån kön, funktionedsättning och härkomst: ”Och upptäcker vi något som sticker ut kommer vi att behöva agera.”

De horisontella principerna

En betydande del i Mora gymnasiums arbete, i syfte att göra studiemiljön mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande, är relaterat till den satsning som har påbörjats kring samverkan vid överlämning från grundskolor i Mora och Orsa kommuner. Kari beskriver följande i sin redogörelse *PM Övergångar och överlämningar* (Martis, 2018):

En del i att göra skolmiljön mer jämställd och tillgänglig handlar om att kunna anpassa lokalerna, undervisningen och studieplanen utifrån elevers olika förutsättningar. För att kunna göra detta är det viktigt att gymnasieskolan har kunskap om de blivande elevernas behov. I det arbetet blir en fungerande överlämningsrutin oerhört viktig. Överlämningen från Moras två grundskolor (...) har kommit in i tid och det har även ordnats med en kort sittning mellan grundskolorna och gymnasieskolan för att kunna förtydliga eller förklara delar i den skriftliga överlämningen. (...) Hur väl överlämningen fungerat blir synliggjort först när eleverna börjat och vi kan se om vi fått kunskap om de elever som behöver stöd och om vi haft möjlighet att sätta in rätt stöd från början (a.a., s.4).

Kari berättar, att de i höst kommer att följa upp huruvida resultaten från de nya rutinerna kring överlämning har gett den effekt de önskade eller inte. Det finns också en önskan om att fördjupa sig även i själva överlämningsinformationen: ”En aspekt vi ser skulle vara intressant att studera är om informationen är könsstereotypiskt skriven. Det tänker vi att vi skulle kunna ta reda på genom att låta ett antal överlämningsdokument avidentifieras för att se eventuella skillnader mellan dokumentation bland flickor och pojkar.”

Mora gymnasium kommer också att skylta bättre i skolan under det kommande läsåret. Även det som ett led i arbetet med att öka tillgängligheten i verksamheten och för att göra det lättare för eleverna att hitta.

Gällande elevenkäter finns i nuläget inga planer på att genomföra några sådana enkäter under höstterminen. Däremot kommer resultaten från den könsuppdelade elevdeltagarenkät som genomfördes i slutet av maj månad att analyseras.

I arbetet med valkompetens kommer de fortsättningsvis att sträva efter att ha representanter från båda kön i alla skolans valkompetensrelaterade insatser.

Avslutningsvis har de även tankar på, om det är möjligt, att skapa en jämnare könsfördelning i personalen på varje program: ”Ja, det skulle vara bra om vi kan anställa personal på program där både elever och personal har ett kön som är dominerande. Att hitta en personal som är i just könsminoritet. Det tror vi på sikt kan generera i en jämnare könsfördelning även bland eleverna.”

Öka de presumtiva elevernas valkompetens

I samma PM som nämndes ovan (a.a.), gör Kari följande sammanfattning efter att ha analyserat resultat från elevenkäten gällande gruppvägledningsaktiviteten: ”Sammantaget tycker de flesta eleverna från Orsaskolan att gruppvägledningen har varit bra och att de har lärt sig sådant som är viktigt att veta inför gymnasievalet” (s.6).

I och med att aktiviteten med Orsaskolans elever är förlagd på vårterminen berättar Kari att hennes fokus under hösten kommer att riktas på att följa upp de elever som har deltagit i aktiviteten och som under hösten påbörjar studier på något av RO2:s program.

Utöver det berättar hon att de även kommer att se över *Catwalken* liksom arbetet med skolans egna elever: ”Även arbetet med valkompetensen hos gymnasieeleverna behöver utvecklas. En kartläggning av de studie- och yrkesorienterade insatserna ute på programmen har påbörjats.” Ett angeläget arbete som Kari berättar kommer att fortsätta under höstterminen.

Utvecklingsområde/-n

Utöver det som har beskrivits tidigare kring både *Samordning av insatser* och *Överlämning/ Övergång*, blir en viktig del till hösten att erbjuda nya elever deltagande i projektet. Samtidigt kommer ett flertal av de elever som har varit inskrivna det här läsåret att fortsätta sitt deltagande även under det här läsåret. Kari kommer dessutom att börja kartlägga ett flertal av de elever från Orsaskolan som har påbörjat studierna på skolan. Det i syfte att se om de är kvar på sina utbildningar och om de trivs. Utöver det kommer de valkompetenshöjande insatserna också att börja planeras inför höstens genomföranden.

Att det väntar en hektisk höst inom skolans projektarbete råder det därför ingen som helst tvivel om. Men just nu tänker Kari, Lena och Ewa fira sina studenter. För alldeles snart lämnar de Mora gymnasium för nya utmaningar och äventyr!

Elevdeltagarna

Redan i september 2016 skrevs de allra första elevdeltagarna in i projektet. Sedan dess har ungefär sjuhundra elever kommit att vara deltagare. Några av dem har deltagit under en kortare period medan andra har varit inskrivna betydligt längre i projektet.

Tolv av de här eleverna har jag, vid olika tillfällen under projektåren, fått möjlighet att intervjua.

Det är deras berättelser och upplevelser som det kommer att redogöras för i det här avsnittet.

Att lyfta elevdeltagarnas röster görs i syfte att skapa en större förståelse för de ungdomar som har ingått i projektet. Mellan dem finns både likheter och skillnader. En viktig kunskap att ha med sig. Inledningsvis återberättas hur eleverna själva upplevde skolgången, och ibland också livet i övrigt, innan det blev aktuellt med deltagande i projektet. Vid intervjutillfället fick de själva välja hur långt bak i tiden de har velat backa och vad de ville berätta. Det för att ge mig en förståelse för var och när allt började.

Därefter beskrivs hur de upplevde att det var precis innan de blev elevdeltagare. Men också hur de kom i kontakt med sin delprojektledare och hur stödet kom att se ut när de väl var inskrivna.

I samtalen med eleverna blev det uppenbart, att delprojektledarna har haft en mycket stor betydelse för dem. Det var synonymt för samtliga. Exakt vad delprojektledarna har betytt för var och en återberättas också. Varje elevdeltagares berättelse avslutas med att de beskriver hur de ser på framtiden idag jämfört med hur de såg på den innan de blev deltagare.

Jag vill jag rikta ett enormt stort tack till alla ni fantastiska ungdomar som har låtit er intervjuas:

Nora Edin

Axel Eriksson

Viktoria Westerling

Hannah Ulander

Samuel Hammarbäck

Julia Molin

Oskar Larsson

Cazandra Olsson

Maria Andersson

Moa Almén

Tova Svensson

Madelene Engholm

Det har varit hedrande att få möta er alla. Däremot har det inte alltid varit lätt att lyssna till era berättelser. Jag har fått stålsätta mig många gånger för att orka härbärgera era ord. Flera av er har gått och går fortfarande igenom större och svårare utmaningar än vad som borde vara tillåtet. Men ni bär alla också på en inre styrka som trots det har tagit er dit ni är idag. En styrka som kommer att fortsätta ta er genom livet.

Tack för att ni har låtit mig intervjua er. Tack för att jag får berätta om era resor. Vilken ära!

Nora Edin

Det bästa med Zue är att jag har en så bra relation med henne. Hon är alltid glad och trevlig. Hon blir aldrig arg och skäller ut mig om jag gör fel. Istället frågar hon mig vad som hände och vad vi kan göra åt det. Hon bryr sig verkligen. Frågar mycket om vad jag vill och vad jag behöver. Så hjälper hon mig efter det. Det betyder så mycket för mig.

Noras första år på högstadiet präglades av hög frånvaro. När hon började i åttan gick hon bara på någon enstaka lektion i veckan: ”Jag tänkte att jag inte behövde göra skolarbetet på något vis. Det kändes inte viktigt. Skolan var den värsta platsen på jorden. Därför blev det mycket skolk. Jag var typ som en bråkunge som gjorde mycket sattyg i hela sjuan faktiskt. Och i början på åttan också.” Många av de uppgifter hon hade framför sig valde hon att inte göra. Men de få hon ändå gjorde, ja de gjorde hon otroligt bra.

Det var inte bara i själva skolmiljön som Nora inte trivdes. Hon beskriver att ”det var jättesvårt att komma igång att arbeta med uppgifterna” och att hon till slut tappade motivationen att studera. En början på en vändning kom dock i åttan. Det var i samband med att hennes kompis började gå i *Studieverkstaden* och Nora bestämde sig för att följa med henne.

Och ett besök blev flera. Nora trivdes jättebra i den studiemiljön: ”Men till slut började lärarna ifrågasätta varför jag var i *Studieverkstaden* hela tiden och inte med klassen. Det var då det beslutades, att jag skulle få vara där hela tiden.”

Zue som arbetade där, kände hon förresten igen sedan länge. De hade pratats vid flera gånger på rasterna och Nora uppskattade verkligen den person som Zue var: ”Ja, jag tyckte att hon var som en sådan där bra favoritlärare för mig som jag kunde prata med.”

I början på nian frågade Zue om Nora kunde tänka sig, nu när hon hade fyllt femton år, att vara med i *Plugga klart* 2-projektet. För Nora fanns det bara ett enda svar på den frågan: ”Jag tänkte att det var självklart. Det skulle ju inte bli någon skillnad för mig, utan jag skulle få fortsätta vara i *Studieverkstaden*. Och det var ju jättebra.” Nora berättar att hennes föräldrar också var positiva till det: ”Mina föräldrar är såna att de lyssnar på vad lärarna säger. De litar på att lärarna ser till mina behov. Så säger de ”Om det är okej för Nora så skall hon absolut vara med. För om hon själv vill det. Ja, då blir det så!”

Nora funderade aldrig då, vilken anledning som låg bakom att just hon blev utvald till att få delta i projektet. Så här i efterhand har hon dock vissa aningar om varför det blev så:

Det kan nog ha varit att de märkte att det var väldigt bra för mig att sitta där inne i *Studieverkstaden* och jobba. I början på åttan hade jag ju underkänt i nästan allt. Men i slutet på höstterminen fick jag ett stipendium för att jag hade höjt mina betyg så snabbt. Det var en i sjuan en i åttan och två i nian som fick stipendium. Och jag var den i åttan som fick det. Jag blev så jätteglad. Då när jag fick det, så satt alla åttor samlade matsalen. Så sa några i personalen typ att: ”Ja, vi brukar inte dela ut stipendium. Men nu finns det faktiskt några elever som förtjänar det och i åttan så är det Nora Edin som får det.” Ja så fick jag ett presentkort av dem.

Nora har snart varit med i projektet i ett år. När hon började fick hon göra ett helt eget schema över sin skolgång. Hon valde då att ta ett ämne per dag. Men hon kände ganska omgående att det inte funkade. Att det inte var det bästa upplägget för henne. Då presenterade hon ett nytt förslag för Zue: ”Jag bestämde att jag skulle gå upp på genomgångarna först och därefter till *Studieverkstaden*. Men till slut blev det bara *Studieverkstaden*. Jag trivs inte i klassrummet. Men där, ja där trivs jag.”

Hon berättar att det inte var särskilt mysigt inne i *Studieverkstaden* när hon började gå där. Men så en dag blev det klart att de skulle få möjlighet att göra om där inne. Nora var en av de som hjälpte till i arbetet. Ett arbete som hon upplever gjorde en stor förbättring i lokalen: ”Innan vi målade om var det alldeles för mörkt och så mycket olika färger där inne. Det var väldigt plottrigt. Man blev stressad av det. Men nu har vi målat teglet bland annat. Så nu har det blivit en mycket trevligare stämning där inne.”

Utöver att studiemiljön fungerar bra för Nora lyfter hon även gång på gång den stora betydelse Zue har för henne. Inte bara som lärare utan som medmänniska:

Hon har pratat mycket med mig om livet i allmänhet. Inte bara om skolan. Hon har blivit som en vän till mig. Jag har så bra kontakt med henne. Och tack vare det så kan jag fråga henne om allt. Hon är en så bra person. Så bra att man vill lyssna på henne. Och i vårt arbete i *Studieverkstaden* så lyssnar hon alltid på mig. Frågar vad *jag* vill ha för hjälp för att det skall fungera bra. Så kan jag ge förslag på det och säga att: "Det här behöver jag". Då lyssnar hon på det och så testar vi det. Som till exempel så har jag svårt att låta bli min mobil. Så när jag har lektion så har jag sagt åt henne att gärna fråga mig, om de får ta den ifrån mig om jag håller på med den. Och det gör hon. Då frågar hon: "Vill du att vi skall ta den eller kan du låta bli den?" Så får jag välja själv hur jag vill göra.

Nora har en egen arbetsplats i *Studieverkstaden* där hon sitter och arbetar på dagarna. Men i perioder, när hon behöver mer hjälp av Zue, har hon lagt fram ett annat förslag på att få mer hjälp av Zue: "Därför sitter jag ganska ofta vid det stora bordet nu. Ibland orkar jag nämligen inte skriva utan då kan vi ta det muntligt istället. Något annat som är bra med att sitta där, det är att det också är svårare att hålla på med mobilen där."

Hon förklarar vidare att hennes utmaningar inte alls har att göra med själva skoluppgifterna. Istället är utmaningen att komma igång och börja arbeta med dem. För att kunna göra det behöver hon hjälp. Liksom hjälp med att ta fram rätt saker till det hon skall göra och att hålla koncentrationen igång: "Då funkar det hur bra som i helst i skolan."

Hon berättar också att ett av hennes absoluta favoritämnen är svenska. Ett ämne som hon tycker både är roligt och framförallt enkelt:

Det handlar bara om att kunna skriva och prata. Det är bara så kul. Vips kan jag få en idé. Som nu, nu skall jag skriva en bok. Det kanske inte blir något, men det gör inget. Så är jag en sådan där person som pratar högt och mycket hela tiden. Det kanske har att göra med att jag har ett så händelserikt liv. Jag är med om så mycket och så är jag pratglad. Folk i min omgivning har sagt, att jag skulle kunna passa bra som en föreläsare. Stå och berätta för andra. Och ja, varför inte. Det skulle nog vara kull!

Att få vara med i projektet ser hon bara som något positivt och bra för henne. Det enda hon kommer på som ibland kan vara lite drygt, det är då det är personer i *Studieverkstaden* hon inte alltid drar jämnt med. Men då brukar hon gå ifrån det stora bordet och gå och sätta sig vid sin egen arbetsplats för en stund. Om Zue däremot inte är *Studieverkstaden* när Nora kommer dit, då går hon inte in och arbetar där: "Jag behöver henne för att kunna arbeta. Och är inte hon där, nej då går det inte."

Nora förklarar vidare, att om hon inte hade fått hjälp av Zue och fått gå med i projektet så är hon ganska säker på, att hon hade fortsatt att vara hemma. Precis som hon var innan hon kom med. Hon är dessutom helt säker på att hon inte hade varit i sin klass. På sin höjd någon gång ibland. Efter ett tag tillägger hon: "Jag hade nog kanske också gjort alla prov." Hemma hade hon i alla fall inte varit. Hon visste nämligen mycket väl att hennes föräldrar inte hade godtagit det. Men nu är Nora bara glad att det inte blev så utan precis tvärtom. Och återigen lyfter hon Zue som den som verkligen har gjort en positiv skillnad för henne och hennes skolgång:

Det bästa med Zue är att jag har en så bra relation med henne. Hon är alltid glad och trevlig. Hon blir aldrig arg och skäller ut mig om jag gör fel. Istället frågar hon mig vad som hände och vad vi kan göra åt det. Hon bryr sig verkligen. Frågar mycket om vad *jag* vill och vad *jag* behöver. Så hjälper hon mig efter det. Det betyder så mycket för mig.

Nu är det snart dags för Nora att börja på gymnasiet. Hon har gjort sitt val och väntar just nu på att få ett besked om hon preliminärt har kommit in eller inte. Alla de program och skolor som hon har sökt till ligger i Falun. Inte för att hon tror att Mora gymnasium som bara ligger någon mil från Orsa, skulle vara ett dåligt alternativ. Inte alls, snarare tvärtom. Hon har varit där på studiebesök och träffat både elever och lärare och upplevde vid det tillfället, att det verkade vara en riktigt bra skola. Men Nora känner att hon är helt på det klara med att flytta. Att hon vill göra det för att hon behöver det och för att det är det bästa för henne. Hon behöver heller inte flytta ensam, utan hennes plan är att börja gymnasiet där tillsammans med sin bästa vän. I första hand har hon valt Hantverksprogrammet med inriktning hår- och makeupstylist på Drottning Blankas gymnasium. Ett val Nora beskriver att hon har gjort av flera olika anledningar:

Jag har ingen hobby eller fritidssysselsättning eller så. Men jag gillar smink och tänkte att det skulle kunna vara roligt att gå det. Min kompis har också valt det, så det känns också bra. Vi har varit där och besökt dem. Och när vi var i klassen, ja då de höll på med stylistämnen. Det verkade vara så jåkla kul. En elev lockade en annan elevs hår som samtidigt satt och arbetade med en svenska uppgift. Det verkade vara en fin stämning och alla var så snälla med varandra. Så var det riktigt fina och nya lokaler. Som det är nu så vet jag faktiskt egentligen inte vad jag vill bli när jag blir stor... men ja...jag måste ju välja. Och skulle jag ångra mig efter ett tag så är det ju bara att välja om. Jag är inte rädd för att testa direkt.

Skulle Nora inte komma in har hon garderat sig med att välja Handels- och administrationsprogrammet i andrahand på samma skola. I tredje hand har hon valt Fordons- och transportprogrammet på en annan gymnasieskola i Falun. Det sistnämnda programmet tror hon absolut skulle kunna passa henne och hon kan se sig själv arbeta som lastbilschaufför någon gång i framtiden. Mycket för att hon tycker det är så kul att köra. Men som det ser ut nu så får det vänta ett tag.

När det gäller framtiden upplever Nora att ”den känns osäker och oklar. Jag vet inte hur allt skall gå. Och så är det i perioder. Ibland känns det bra och jag vet att det är det här jag skall göra. Men så ibland så känns det som om att nu skiter jag i allt.”

När hon tänker på det hon har framför sig så beskriver hon hur hon först inte trodde att hon skulle kunna komma in på gymnasiet nu till hösten: ”Men nu ser det betydligt ljusare ut. Betygsmässigt sett är det egentligen bara matematikämnet där jag ännu inte är godkänd. Men jag är på god väg att klara även det”. Nora förklarar att skolan har startat upp en *mattegrupp* för elever i årskurs nio som behöver extra stöttning för att klara godkänt. Något som verkligen har gynnat henne. Visserligen tycker hon inte att matematiken har blivit enklare. Däremot är strukturen tydlig och bra: ”Vi har sex häften totalt som vi skall arbeta med under den här tiden”. Efter varje häfte skall de sedan göra ett prov: ”Det är så enkelt. Och man vet alltid vad man skall göra. I den vanliga matten skall man ta upp en sida och nästa gång en helt annan sida. Man vet aldrig vad man skall göra för något från gång till gång. Det är så förvirrande. Men det här, det här är riktigt bra.”

Intervjun med Nora är visserligen över vid det här laget. Jag kommer dock på att jag har glömt att fråga henne om det är något ytterligare som hon vill säga innan vi skiljs åt. Och det vill hon:

Ja, jag vill säga att *Studieverkstaden* verkligen är ett så bra ställe att gå till och få hjälp. Och då menar jag den hjälp man behöver och inte den de tror att man behöver. De säger aldrig: ”Nu har vi bestämt att du skall göra så här.” De lägger istället fram en idé som vi pratar om och utifrån det kommer vi fram till en lösning. Det är precis så det skall vara i skolan!

Axel Eriksson

Ja tänk...jag har nästan glömt bort hur det var i klassen. Det var så länge sedan jag var där. Men jag minns ju att jag kände direkt när jag började i Studieverkstaden, att det kändes så bra. Jag har en helt egen arbetsplats där jag sitter och jobbar. Och jag kan ju jobba på bra själv! Visst...ibland skulle jag behöva ha någon hela tiden vid min sida. Bara så att inte mina tankar ska skena iväg på annat. Men det är ändå bra, för ber jag om hjälp så får jag det direkt. Så är det så lugnt. Nu kan jag äntligen koncentrera mig på det jag skall göra.

De första åren på högstadiet var jobbiga för Axel. Han beskriver att det i åttan hade gått så långt att han mestadels var hemma. Mycket beroende på att han mår dåligt. Både i sig själv men också när det gällde hans skolgång: ”Jag kunde inte alls koncentrera mig i klassrummet. Det gick bara inte. Och samtidigt bara växte uppgifterna och det var verkligen inte kul längre. Så allt det gjorde att jag hade väldigt hög frånvaro.”

Under våren i åttan kom han för första gången i kontakt med Zue och de andra som jobbade i *Studieverkstaden*. Då fick han nämligen testa på att sitta i *Studieverkstaden* för första gången. Anledningen till det var att han skulle ha ett prov och hade uttryckt för lärarna att han behövde få sitta någon annanstans. Framförallt för att han kände att han behövde få möjlighet att få koncentrera sig. Något han inte upplevde att han kunde i klassrummet.

Besöket i *Studieverkstaden* blev otroligt positivt för Axel. För första gången på länge fick han arbeta på i lugn och ro. Ganska så snart efter det tillfället ordnades ett möte på skolan dit Axel och hans mamma bjöds in. På mötet fanns Zue på *Studieverkstaden* med och berättade för dem om ett projekt som Axel skulle kunna få bli deltagare i. Ett deltagande skulle i så fall innebära att Axel skulle få ha *Studieverkstaden* som klassrum istället. Något han tyckte lät riktigt bra. Både för honom och hans fortsatta skolgång:

Ja det hade ju varit så bra den där gången när jag fick vara där, så jag ville ju bara få vara där ännu mer. Sedan när jag fick erbjudande om att gå med i projektet så tackade jag ”Ja”. Jag ville ju själv ha all hjälp jag kunde få för att klara skolan. Och min mamma tyckte också att det verkade vara jättebra och sa också ”Ja”. Jag behövde faktiskt inte ens hem och fundera utan att det var bara köra.

Det var alldeles i slutet av årskurs åtta som det beslutades att Axel skulle skrivas in i projektet. Men eftersom han inte hade hunnit fylla femton år då, så fick han vänta till i början på årskurs nio innan han fick börja.

Han är inte helt säker på vad som gjorde att just han blev tillfrågad att vara med i projektet. Men efter en lång stunds funderande säger han: ”Det var kanske för att de på något sätt visste att jag ändå hade en vilja att klara av skolan. Jag var i alla fall bara så glad över att jag fick vara med. Det betydde mycket för mig.”

Vid tiden för intervjun har Axel hunnit vara med i projektet i snart ett helt läsår. Ett deltagande som har gjort en positiv inverkan på hans skolgång på flera olika sätt. Både det att få slippa vara i klassrummet, men också få det stöd han faktiskt får i *Studieverkstaden*. Det lyfter Axel som två av de faktorer som har gjort stor skillnad för honom: ”I *Studieverkstaden* får jag hjälp att komma igång. Jag får mer förklarat för mig. Och så är det ju flera personer där som hjälps åt. Och alla förklarar på ett enkelt sätt så man förstår. Så är det så mycket enklare att koncentrera sig där. Det är mycket mer lugnt.” Axel förklarar att han har alla sina lektioner i *Studieverkstaden* och går efter ett helt eget schema. Han berättar också att det är en stor skillnad jämfört med för ett år sedan. Nu är han mycket mer i skolan än vad han var då: ”Jag försöker göra så gott jag kan. Fast ibland orkar jag inte gå på precis allt. Men det som är så bra med *Studieverkstaden* det är, att om jag blir för trött så får jag ta små pauser. Då kan jag gå iväg en stund och sedan komma tillbaka när jag är redo för att fortsätta jobba.”

Och det samarbete som han har med Zue, det tycker han också fungerar väldigt bra:

Om jag inte är i *Studieverkstaden* så kommer hon och hämtar mig eller frågar om jag inte skall följa med henne dit. Hon vill ju, att om jag är i skolan skall jag vara där. Men ibland kan jag behöva längre raster och så. Och då är det okej för henne. Det bästa med Zue är att hon förstår mig mer än andra. Hon är lättsam och bra och hjälper mig att lära mig saker. Om jag inte fått hennes hjälp så tror jag att jag hade varit hemma jämt. Så som jag var förut. Varit sjukskriven eller så. Det hade verkligen inte varit bra.

Att vara med i projektet tycker Axel därför mestadels är positivt. Det är bara någon enstaka gång han har känt känslan av att han "ibland jobbar för ingenting. Som om att jag jobbar utan lön." Han förklarar dock att han innerst inne vet att han behöver göra det som skall göras: "Det kanske mer är det att ibland, när jag jobbar med ett ämne och så hinner jag inte klart. Eller så får jag ett nytt häfte för att jag inte klarade av det första. Ja då måste jag börja med ett helt nytt." Vid tiden för intervjun väntar Axel precis på att få det preliminära beskedet om han har kommit in på gymnasiet eller inte. Han kan inte påstå att han ser framemot att få ett besked: "Nej, det känns kört. Jag tror inte att jag kommer att komma in." Han berättar hur han hade varit helt på det klara med vad han ville gå. Ett program han hade vetat om sedan länge, att det var rätt program för honom, och som hans kompis dessutom skulle gå: "Ja, vi skulle ju gå svets uppe i Älvdalen. Anledningen till det var för att jag vet att det finns mycket jobb att få sedan. Så är det bra lön och så får man skapa något. Det är kull! Så det skulle jag verkligen vilja få gå. Men så la de ner det eftersom det var för få som hade sökt." Ett besked som verkligen kom som ett bakslag för honom.

I andra och i tredje hand berättar Axel att han har valt "skogsmaskin och sedan fordon. Också det är uppe i Älvdalen". I nuläget är han dock inne på att kanske ändra sina val och välja Fordons- och transportprogrammet på Mora gymnasium som förstahandsval istället. Han berättar att han, veckan innan vår intervju, hade varit på Mora gymnasium på studiebesök. Ett besök som han tyckte var riktigt bra och givande och som fick honom att tänka om:

Jag besökte bara Fordonsprogrammet den dagen och det var lärorikt. Vi fick bland annat veta mer om programmet och gå in och titta i deras verkstad. Det var både personal och elever som pratade med oss. Så fick vi en guidad rundtur av eleverna. Det var riktigt bra. Jag känner de eleverna som gick runt med oss rätt så väl och jag vet att de är nöjda. Och det som är så bra med fordon, det är att man får svetsa där också. Så verkar det vara mycket praktiskt arbete på det programmet och det tycker jag verkar bra. Jag gillar när det är praktiskt. Så det kan ju faktiskt bli ganska bra ändå om jag skulle komma in där.

Eftersom Axel har halkat efter i studierna på grund av frånvaron i sjuan och åttan, känner han dock stor osäkerhet kring hur det kommer att bli i höst: "Jag tror inte att jag ligger så bra till för att komma in. Jag har så svårt för matematiken. Jag har aldrig klarat av den och risken är att jag inte gör det nu heller. Svenskan och engelskan vet jag att jag kommer att fixa "E" i. Men matematiken...nej den kommer jag nog inte klara."

Om framtiden tänker han att det kanske inte har inte förändrats så mycket jämfört med hur han såg på framtiden för ett år sedan. Men en liten skillnad kan han ändå märka när han tänker efter: "Ja, den känns nog ändå lite ljusare." En känsla som han tror grundar sig mycket på att han, genom att han har fått vara på heltid i *Studieverkstaden*, ändå har kunnat gå i skolan det här året. Det har gjort en positiv förändring i hans liv. Framförallt i hans upplevelse av sin skolgång:

Ja tänk...jag har nästan glömt bort hur det var i klassen. Det var så länge sedan jag var där. Men jag minns ju att jag kände direkt när jag började i *Studieverkstaden*, att det kändes så bra. Jag har en helt egen arbetsplats där jag sitter och jobbar. Och jag kan ju jobba på bra själv! Visst...ibland skulle jag behöva ha någon hela tiden vid min sida. Bara så att inte mina tankar ska skena iväg på annat. Men det är ändå bra, för ber jag om hjälp så får jag det direkt. Så är det så lugnt. Nu kan jag äntligen koncentrera mig på det jag skall göra.

Viktoria Westerling

Zue ser till att jag jobbar. Det är det stödet jag behöver. Så att jag inte börjar drömma mig bort. I henne har jag någon som säger åt mig att: "Nu skall du göra det här och det här." Så kollar hon att jag gör det. Så är det så trevligt i Studieverkstaden:

"Skall vi inte ta ett break och ta en kopp te", säger Zue ibland. Ja då gör vi det. Dricker lite te tillsammans. Det är verkligen hemtrevligt där på något vis. Och Zue är så himla mån om att vi äter och mår bra. Hon är sån där som verkligen ställer upp och bryr sig om. Hon kan också se om jag är väldigt trött eller inte mår bra. Då kan jag få ta det lite lugnare. Så är det ju inte om man är i en vanlig klass. Där måste man ju bara jobba och jobba...hur dåligt man än mår.

Det var i sjuan som Viktoria för första gången testade att inte gå på en lektion. Mycket för att se vad som hände. Dessförinnan hade hon skött sig: ”När jag var mindre så följde jag ju bara efter de andra. Jag hade inte så bra självförtroende då”. Men det hände inte så mycket när hon var frånvarande. Och när hon var på lektionerna så höll hon hellre på med annat. Hon minns särskilt den period när alla elever i sjuan precis hade fått Ipads: ”Sjuorna var dessutom först ut och skulle vara testpiloter så då blev ju alla jättegglada! Och efter det gjorde ju ingen något annat än höll på med dem.”

Det här med att Viktoria kom och gick på lektionerna höll på fram till i slutet på åttan. Det var då Niklas började arbeta på skolan: ”Han var en sån som gick runt i skolan och höll koll på oss och hjälpte oss elever om vi behövde det. Han var på mig väldigt mycket och såg till att jag faktiskt gick på lektionerna. Så han var lite som en räddning för mig just då.”

Hon berättar att Niklas bland annat var den som satt bredvid henne när hon arbetade med matematik. Hon minns att han inte var ”så jättebra på det själv”. Men det gjorde ingenting tyckte hon. Det gjorde ju att hon istället fick en möjlighet att förklara för honom hur hon tänkte kring ett tal. Något hon upplevde var väldigt bra. Annars blev det lätt att hon bara satt och dagdrömde. Niklas såg även till att Viktoria kom igång med sina uppgifter: ”Jag visste också att jag inte skulle kunna sluta arbeta, för då skulle han ju vara på mig direkt. Och tack vare att han inte kom från skolans värld, ja då kunde vi båda ta hjälp av varandra”.

Det var också tack vare Niklas som Viktoria så småningom blev aktuell för att arbeta i *Studieverkstaden*.

De gånger han gick och sa till lärarna att han var med mig, då var det mer okej för dem att jag var i *Studieverkstaden*. För när han frågade, då visste de att det var så. Men när jag själv frågade så fick jag inte gå dit eftersom jag inte hade någon diagnos eller gjort en utredning. Ändå hade jag hade uttryckt att jag behövde extra stöd flera gånger på utvecklingssamtalen. Men det hjälpte inte. Så det som hände var att vi frågade Zue om det fanns plats för mig. Jag ville ju ha lugnet och någon som satt där och som jag kunde diskutera och resonera med. För det är så som jag lär mig bäst. Så ville jag vara där för att inte bli störd. Jag har så lätt att bli störd. Jag påverkas av både ljus och ljud. Men där inne...ja där kände jag att jag kunde behålla mitt fokus.

Hon berättar att Zue också märkte att det fungerade bra för Viktoria. Att hon såg de behov som Viktoria faktiskt hade. Därför fick hon börja vara i *Studieverkstaden* under lektionstid även utan Niklas. Hon ordnade också med ett schema som Viktoria skulle gå efter:

Det var ju mina behov och förutsättningar som gjorde att det blev så. Jag var ju som vem som helst innan. Som en som inte hade någon diagnos. De andra såg inte att jag behövde andra förutsättningar för att kunna må bra och lyckas. Men det gjorde Zue. Det är de där små detaljerna som gör skillnad. Och idag har jag ju höjt mina betyg jättemycket. Det hade ju inte gått om jag inte hade fått börja där.

Viktoria beskriver vidare att hon gillade Zue redan från den allra första början. Med Zue kände hon att hon kunde prata med om allt. Även om sådant som inte hade med skolan att göra. Och just det att Zue ordnade med att Viktoria kunde få vara i *Studieverkstaden*, det betydde väldigt mycket för henne.

Idag spenderar Viktoria mesta delen av sin skoldag i *Studieverkstaden*. De gånger hon är med sin klass är egentligen bara när de skall starta upp ett helt nytt område. Det kan också vara att hon behöver få med sig material eller behöver vara med när det är genomgång inför kommande prov. Att vara med på genomgångar tycker hon för övrigt fungerar bra: ”Ja eftersom det då bara handlar om att sitta och lyssna”.

Då i början, när Viktoria bara arbetade tillsammans med Niklas med matematiken i *Studieverkstaden*, behövde hon bara en egen hylla. I den kunde hon förvara sina böcker och material. Efter det att hon började vara där varje dag, så har det blivit att hon mestadels sitter vid stora runda bordet. Det vill säga vid det bord där Zue, Maria och Simon också oftast sitter: ”Jag tycker om att sitta där i mitten. Det känns som om man är lite som i centrum. Man är delaktig och får hjälp så bra. Men behöver jag sitta lite mer ifred och det finns ledigt, då kan jag sitta på en egen arbetsstation.”

Det stöd hon får av Zue beskriver hon både kan relateras till hennes studier, och också till livet självt. Något Viktoria verkligen uppskattar:

Zue ser till att jag jobbar. Det är det stödet jag behöver. Så att jag inte börjar drömma mig bort. I henne har jag någon som säger åt mig att: ”Nu skall du göra det här och det här.” Så kollar hon att jag gör det. Så är det så trevligt i *Studieverkstaden*:

”Skall vi inte ta ett break och ta en kopp te”, säger Zue ibland. Ja då gör vi det. Dricker lite te tillsammans. Det är verkligen hemtrevligt där på något vis. Och Zue är så himla mån om att vi äter och mår bra. Hon är sån där som verkligen ställer upp och bryr sig om. Hon kan också se om jag är väldigt trött eller inte mår bra. Då kan jag få ta det lite lugnare. Så är det ju inte om man är i en vanlig klass. Där måste man ju bara jobba och jobba...hur dåligt man än mår.

Den där gången när Viktoria fick höra att Niklas skulle sluta, berättar Viktoria att hon drabbades av panik. För trots att hon då hade fått en plats i *Studieverkstaden*, hade han haft en sådan positiv inverkan på henne. Hon förstod därför att tomrummet efter honom skulle bli mycket stort: ”Det var kanske också först då, när han inte skulle vara i skolan längre. I alla fall inte lika mycket som han var förut. Det var nog först då som jag insåg hur mycket han verkligen hade betytt för mig.” Tack och lov skulle det dock visa sig ganska så omgående att ”Zue var precis som han”. En sådan person som hon kunde prata om livet med. Inte bara om skolan.

Viktoria menar att det är tack vare Niklas och Zue som hon har fått uppleva känslan av att hon faktiskt kan, och att hon också har fått bekräftelse på det. Något som också har börjat märkas på hennes betyg: ”Jag hade inte bra betyg förut. Jag visste ju inte att jag kunde. Det var nog ingen som trodde på mig eller hade sett det. Inte jag heller eftersom ingen sagt åt mig att jag kunde.” Och bara tanken på att hon kanske inte skulle få vara kvar i *Studieverkstaden*. Att hon kanske skulle behöva gå tillbaka till klassen, nu när det dessutom börjar gå så bra för henne, det gör att hon känner sig livrädd. För det menar Viktoria, ”skulle garanterat leda till att jag sänker mig”. Så det vill hon verkligen inte skall ske: ”Nej, det är ju tack vare det här som jag har fått se att jag faktiskt kan. Och när det börjar gå bra, ja då är det ju kul. Att få känna: Gud vad bra det går! Få känna glädje över att få gå till skolan för att jag kan. Få känna att det kommer att gå bra. Men också få beröm av dem. Få beröm för att jag kan.”

Utöver att Zue är en person som Viktoria upplever både förstår, lyssnar och visar engagemang, lyfter hon även Zues omtanke om henne. En egenskap som Viktoria verkligen uppskattar:

Jag har ju vänner, det har jag absolut. Men de är lite äldre och går därför inte på min skola. Så i skolan har jag inte så många vänner. Det gör att jag inte heller har någon att äta med. Men då har Zue gjort som så, att då går vi alltid och äter tillsammans. För då behöver jag inte sitta ensam. Och det stör mig inte att jag inte har vänner i skolan. Men just när det gäller att äta kan det vara lite jobbigt att vara själv. Så där har hon betytt mycket. Vi sms:ar och ringer varandra och kollar av om vi ska gå och äta. Så går vi iväg och gör det. Ja... för mig är hon som en kompis fast hon är vuxen. Hon är en sån person som verkligen bryr sig på riktigt.

Att ha fått spendera mesta delen av sin skolgång i *Studieverkstaden* har oftast varit positivt tycker Viktoria. Men det finns också en sak hon ser som en nackdel med just *Studieverkstaden*. Det är läget. Hon beskriver att problemet med den är att den är förlagd i korridoren. Den har tre dörröppningar och ligger dessutom alldeles vid skolans cafeteria. Det gör att det blir mycket spring. Både in och ut i själva lokalen men också utanför. Där är det dessutom ofta väldigt högljutt. Hon berättar att den allra värsta dagen, då det var som mest livat utanför lokalen, det var då hon skulle göra nationella provet i samhällskunskap: ”Ja, det var hemskt! Det var världens spring därutanför. Folk bankade i väggar och spelade fotboll. Lärarna sa till dem, men det hjälpte inte. De bara fortsatte igen efter en stund.”

Hon berättar vidare att det bara någon dag innan just det tillfället, hade hänt en annan sak när hon skulle göra ett nationellt prov i ett annat ämne:

Jag fick veta att jag tydligen skulle göra ett nationellt prov i hörförståelse och läsförståelse i ett vanligt klassrum. Jag som alltid gjort alla prov innan i *Studieverkstaden*. Då fick jag panik! Särskilt för hörförståelsen. För jag lyssnar ju på allt! Och jag lyssnade mer på pennljudet under övningsprovet som vi gjorde innan. Men då fick jag hjälp av Que. Hon som jobbar i cafeterian. Hon ordnade så att jag skulle få göra hörförståelsen i *Studieverkstaden* och läsförståelsen i klassen. Och det kändes okej. Så då gick det ju så mycket bättre. Jag hade hörlurar på mig och lyssnade på hörförståelsen i *Studieverkstaden*. Jag kunde vara i min bubbla. Och så såg de till att ingen fick komma in förrän jag var klar. Det här var det bästa som kunde hända, och det hjälpte mig jättemycket.

Viktoria ser framemot att börja gymnasiet. Hon tror att det kommer att bli både spännande men också lite läskigt att börja i en helt ny klass på en helt ny skola. Hon har även funderat en del på själva gymnasievalet och har kommit fram till, ”att ett praktiskt program skulle passa mig bäst. I alla fall som det känns nu”. Hon tänker också att det kommer att bli mycket mer gruppdiskussioner på ett yrkesprogram: ”Att det blir mer att eleverna får prata om ämnena istället för att bara sitta och läsa”. Och gällande vilket program hon helst vill gå, så har hon haft en särskild strategi för att komma fram till ett beslut:

Jag har ännu ingen aning om vad jag vill jobba med i framtiden. Men jag har gått runt och frågat en massa personer, och då har jag hört mycket bra om Barn- och fritidsprogrammet. Så det är det som jag har sökt. Det är en bred linje och det handlar mycket om att hjälpa människor. Jag vill kanske inte direkt arbeta med just barn, men vill gärna arbeta med människor och framförallt få möta människor. Inte sitta på ett kontor dagarna i ända. Nej jag vill träffa människor. Kanske hjälpa dem. Jag har ju nu själv fått uppleva känslan av att jag faktiskt kan. Så jag kan säkert hjälpa andra att få dem att känna att de också kan. Ja jag känner att det kommer att bli rätt det här.

Viktoria känner heller ingen oro för att inte bli antagen. Hon har de betyg som krävs för att komma in och mer därtill. Bland annat har hon ett A i svenska: ”Så det ska inte vara någon fara”. Hon berättar också att hon, till skillnad från tidigare, har börjat tänka mer på framtiden och börja planera lite och våga drömma. Så var det inte innan hon fick börja vara i *Studieverkstaden* och innan hon träffade Zue: ”Nej, hade inte det hänt, då tror jag att jag verkligen hade skolkat jättemycket och känt att: ”Nej jag kan inte!” Jag hade inte haft någon motivation och inte orkat gå till skolan. Och jag hade aldrig fått veta att jag egentligen kunde. Jag hade aldrig fått uppleva att få lyckas.” Men nu känner Viktoria, att hon har fått motivation att gå gymnasiet och sedan få börja arbeta med något som är roligt. Ett arbete som gör henne glad. Hon ser framemot att få börja bygga upp ett liv och få skapa en framtid. Att hon dessutom kommer att få lön för sitt arbete. Ja det ser Viktoria bara som en fin bonus.

Hannah Ulander

Nu har jag fått ett B i slöjd. Och i bild tror jag också att jag kommer att kunna höja mitt betyg. Det är i de praktiska ämnena som det går bäst. Så idrotten då, den har jag klarat nu tack vare Zue. Ja...Zue är verkligen bra. Min mamma är förresten också jätteförtjust i Zue. Hon ville faktiskt först att jag skulle gå på vanliga lektioner, Men när hon fick en förståelse för mina svårigheter så förstod hon att det var bra att gå hos Zue. Så nu, om jag inte orkar gå med klassen, så säger mamma åt mig att jag skall gå till Zue! Och jag vill ju verkligen komma in på gymnasiet. Vilken skillnad från förut. För ett år sedan ville jag bara ligga i sängen och titta upp i taket.

Det var i nian som Hannah började på Orsaskolan. Sjuan och åttan hade hon gått på en annan skola. Det var också under de två åren som hon började må psykiskt dåligt. Hon gick inte på lektionerna och knappt ens till skolan. Det var bara ibland hon gick dit, men då var det mest för att äta eller träffa vänner. Den skolan hade för övrigt en studiestödjande verksamhet som hette *Studion*: ”Jag fick börja gå där för att komma ikapp. Då hade jag varit frånvarande från slutet av sjuan och i nästan hela åttan. Jag ville inte gå kvar till slut. Men jag hade flera vänner i Orsa, så då valde jag att börja i nian på Orsaskolan istället.”

Den första tiden på Orsaskolan gick Hannah i en vanlig klass. Men då hon ”alltid har haft svårt för att sitta i ett klassrum på grund av alla ljud runtomkring”, så funkade det inte för henne där heller: ”Minsta lilla ljud fick mig att tänka på annat. Så då började jag så smått vara i verkstan. Jag gjorde förresten en utredning för ADHD men det visade sig att jag hade PTSD. Så jag bad om att få sitta i *Studieverkstaden*. Men det fick jag inte. Den var bara till för dem med andra diagnoser.” Hannah tog och pratade med Zue i *Studieverkstaden* om det. Av Zue fick hon veta att det inte stämde utan att *Studieverkstaden* var en plats för de elever som behövde: ”Och jag gick ju dit fastän att jag inte skulle. För jag kunde inte koncentrera mig på lektionerna. Där var det alltid lugnt. Så kunde jag alltid få hjälp.” Det dröjde inte alls länge innan Hannah fick ett erbjudande om att skrivas in som deltagare i projektet *Plugga klart 2*. Något hon såg positivt på: ”Ja jag ville absolut vara med. För jag visste att jag verkligen behövde hjälpen. Jag ville klara nian. Jag ville ju så gärna komma in på gymnasiet.”

Väl inskriven i projektet så pratade Zue och Hannah ihop sig. De gjorde upp en plan för Hannahs skolgång. En plan som innefattade att Hannah skulle vara med vid klassens genomgångar för att få veta vad som skulle göras i respektive ämne. Därefter skulle hon gå ner till *Studieverkstaden* för att börja arbeta.

I *Studieverkstaden* fick Hannah en egen arbetsstation där hon skulle kunna förvara alla sina mappar och allt skolmaterial. På den sitter hon allt som oftast och arbetar även idag. Men ibland, särskilt i arbetet med matematiken, behöver hon sitta vid det stora runda bordet där Zue, Maria eller Simon också sitter för att kunna hjälpa: ”Simon är förresten jättebra på matte”, tillägger hon. Vid tiden för intervjun har Hannah varit inskriven i projektet i nästan ett helt läsår. Hon beskriver att det har betytt mycket för henne, på flera olika sätt, att ha fått vara i *Studieverkstaden* under den här tiden. Först och främst upplever hon att hon får den hjälp hon behöver, vilket hon inte känner att hon får på samma sätt under lektionerna. För henne blir det dessutom mycket enklare att förstå när hon får sitta ner med ”en lärare som har tid att förklara i lugn och ro. För i en klass har ju läraren så många elever som behöver deras hjälp. Och när många behöver hjälp så får man ju bara sitta och vänta och börjar då göra annat. Så blir det för mycket ljud och då kan jag inte ta in instruktioner för att kunna lära mig.”

Hon berättar vidare att just möjligheten att ha tillgång till hjälp hela tiden, det har gjort att hon har fått väldigt mycket mer gjort än förut. Även i idrotten, där Hannah tidigare har upplevt vissa utmaningar, ja i den har det också ordnat sig på ett bra sätt:

Zue har fixat en idrottsgrupp som jag och några till är med i. Så har vi egen idrott med henne. Det är riktigt bra. Så nu törs jag och vill jag vara med på gympan. Jag har också fått bättre betyg i de ämnen jag behöver. Som i engelskan och svenskan. Och nu är jag igång med matten. Förresten, jag går på slöjklektionerna med min klass och det funkade jättebra. För i slöjden har vi en så bra lärare som är precis som Zue. Hon kallas för Glädje-Maria och hon är så bra. Precis så där glad och bra som Zue är.

Men det är inte bara när det gäller skolarbetet som Hannah upplever att hon har fått hjälp. Utan det är även när det har inträffat saker utanför skolan som hon har fått stöttning. Hon berättar att det, precis innan vi träffades, hade varit just ett sådant tillfälle:

Ja det hände faktiskt en sak nu i helgen som gjorde att jag stannade hemma och inte gick till skolan. Och när jag väl gick dit så såg Zue på mig direkt att det var något och att jag verkligen inte ville var där. Så jag gick till kuratorn. Men han var inte där och jag behövde verkligen prata med honom. Visst, jag går på BUP regelbundet på samtal, men man måste ju boka tid där för att få komma. Men så ordnade det sig så att vår kurator såg till att komma till skolan bara för min skull. Och medans jag väntade på honom så satt Zue och Simon med mig hela tiden för att jag inte skulle behöva vara ensam. Det betyder så otroligt mycket det här med att jag får stöd när jag behöver det.

Hannah berättar vidare att hon och Zue även har kontakt via sms: ”Zue hör av sig direkt till mig om jag inte är i skolan. Det är också tack vare Zue som jag har fått godkänt i de flesta ämnen”. Och när Hannah tänker på Zue så uttrycker hon, att det allra bästa med henne måste vara hennes personlighet. Att hon alltid är så glad. Hannah beskriver hur hon tycker att det är otroligt viktigt att skolan har sådana personer. Personer som precis som Zue är glada, härliga och hjälpsamma:

Jag kan ju komma till skolan och ha en riktigt dålig dag. Så träffar jag på Zue. Och eftersom hon bara är så gullig så blir man ju själv glad. Så är hon så där ”pushig”, fast på ett bra sätt. Hon säger till mig, att när jag jobbat klart så kan jag ta rast. Och det betyder också så mycket att få beröm. För det är det som får mig att fortsätta. Jag tror verkligen inte att jag hade varit i skolan alls om jag inte hade haft henne.

På frågan om något har varit jobbigt med att vara med i projektet så funderar Hannah en lång stund innan hon säger att det kanske faktiskt finns en sak: ”Det är väl det att de kanske har lite väl mycket koll på en. Ser de att man gör något annat då kommer de fram direkt och säger till. Fast det är ju på ett bra sätt... så egentligen är det ju både bra och drygt.”

Och när det gäller huruvida hon ser framemot att gå gymnasiet eller inte, så är hon lite osäker över vad hon skall svara. Hon menar att det beror på hur man ser på det. Å ena sidan vet hon att hon kommer att behöva ändra hela hennes sätt att arbeta i skolan: ”Jag tror inte att någon gymnasieskola har en *Plugga klart*- inriktning som vi har här på vår skola, så jag måste träna på att vara i en klass. Där behöver jag kunna klara mig själv känns det som. Och har man ett ostabilt mående så vet man att det kan vara tufft ibland att vara ensam.”

Å andra sidan ser hon fram emot innehållet i utbildningen. Hon vill få gå i sin pappas fotspår och har valt Bygg- och anläggningsprogrammet med inriktning måleri. För då kan hon börja arbeta med det som hennes pappa arbetar med: ”Så jag hoppas att det löser sig för mig med gymnasiet. Jag ser framemot det. Jag har ju praktikplats och allt sånt klart. Och jag vet redan var jag helst vill arbeta och att jag helst vill få arbeta med min pappa.”

Just nu saknas bara 100 poäng för att bli behörig: ”Och det beror på matten. Det är så svårt när man har prestationsångest och vet att man måste jobba och så kan man inte. Så det är ju matten som bestämmer i det här läget”. Men Hannah kämpar ändå på, och det har börjat ge fina resultat:

Nu har jag fått ett B i slöjd. Och i bild tror jag också att jag kommer att kunna höja mitt betyg. Det är i de praktiska ämnena som det går bäst. Så idrotten då, den har jag klarat nu tack vare Zue. Ja...Zue är verkligen bra. Min mamma är förresten också jätteförtjust i Zue. Hon ville faktiskt först att jag skulle gå på vanliga lektioner. Men när hon fick en förståelse för mina svårigheter så förstod hon att det var bra att gå hos Zue. Så nu, om jag inte orkar gå med klassen, så säger mamma åt mig att jag skall gå till Zue! Och jag vill ju verkligen komma in på gymnasiet. Vilken skillnad från förut. För ett år sedan ville jag bara ligga i sängen och titta upp i taket.

Samuel Hammarbäck

Tack vare Carina ser min framtid mycket ljusare ut nu än vad den gjorde förut. Nu har jag faktiskt en chans att komma in på en utbildning. Jag ser också så mycket fram emot att få ett jobb efter det. Få arbeta så jag får in pengar. Då när jag gick i åttan tänkte jag inte ett skit på framtiden. Det var ju redan helt kört så jag behövde inte bry mig om att tänka framåt. Men nu...ja nu kan jag faktiskt göra det...och det känns så grymt bra.

Samuel är vid tiden för intervjun inne på de allra sista månaderna av sin högstadietid. Han har varit inskriven i projektet sedan i början av hösten år 2017. Han beskriver att tiden innan han kom med i projektet var allt annat än bra: ”Jag var så fruktansvärt skoltrött och orkade inte gå på lektionerna. Framförallt för att det var så otroligt högljutt. Det var ljud överallt hela tiden. Så till slut kändes allt bara drygt. Jag kunde lika gärna vara hemma istället för att gå dit för att ändå bara lämna och skolka.” Samuel beskriver att det inte alls var särskilt dramatiskt när han plötsligt bestämde sig för att lämna en lektion: ”Nej jag kunde bara gå. Det var ingen som reagerade. Jag gissar att de hade fullt upp med de andra eleverna. Att jag försvann gjorde ingen skillnad.” Att bara lämna och gå ifrån en lektion var inget nytt bara för att han hade börjat i nian. Det hade han gjort även i åttan. Däremot upplevde han att det eskalerade i nian. Då var han knappt i skolan alls. De enda gångerna han var där, det var då han ville träffa sina kompisar. Han berättar att delprojektledarna Lena och Carina ringde upp hans mor en dag några veckor in på höstterminen i nian. De förklarade att de ville träffa henne och Samuel för att presentera ett erbjudande om att vara med i ett projekt: ”Ja sedan så åkte vi dit på ett möte där Lena och Carina berättade för oss vad det var för ett projekt. Och jag sa direkt ”Ja” och mamma också. Jag såg det som en jättebra möjlighet som jag inte ville kasta bort. Även fast att jag inte helt förstod vad det var eller hur det egentligen skulle bli.”

I och med att Samuel hade fyllt femton år kunde han skrivas in i projektet direkt. Han och Carina började då med att strukturera upp Samuels skolgång och försöka forma ett upplägg som fungerade för honom. En sådan sak som de bestämde och som gäller även idag är att han bara genomför sin skolgång på *Basen*. Där får han möjlighet att ha lugn och ro, eftersom det är det som fungerar allra bäst för honom. Samuel beskriver också att han, redan från den allra första dagen i projektet, har fått ett jättebra stöd av Carina:

Carina hjälper till med att samla in vilka uppgifter jag har i olika ämnen. Och framförallt hjälper hon mig att hålla isär alla uppgifter. För det tycker jag är så rörigt. Jag fixar inte det själv. Och om jag behöver något särskilt i något ämne så hämtar hon det så att jag kan fortsätta jobba. Så hjälps vi åt och så stöttar hon mig att göra mina uppgifter. I början fick hon ringa och sms:a mig om jag inte var på plats. Det var faktiskt drygt. Men jag visste samtidigt att hon gjorde det, för att hon brydde sig. Nu har det blivit tvärtom. Nu är det jag som ringer henne och meddelar att ”Nu sitter jag på bussen så du vet.” Då säger Carina: ”Bra då vet jag.” Då säger jag: ”Jamen då ses vi snart.” Och vet du, nu är det faktiskt jag som håller koll på henne på morgnarna!

Det upplägg som Samuel har just nu på sina studier och som funkar riktigt bra för honom, det är att han arbetar med ett ämne i taget. Han har ingen kontakt alls med lärarna i de olika ämnena. Den kontakten sköter Carina. Hon kollar av med hans lärare vad som behöver göras: ”Och så samlar hon in det material som behövs för att kunna göra varje uppgift”. Sedan presenterar hon för Samuel vilka ämnen som han har uppgifter i. Därefter väljer han själv vad han vill arbeta med just den dagen.

Han berättar att han arbetar med ett ämne per dag. Det blir tydligast för honom. Han förklarar också att han brukar prioritera ett ämne. Oftast blir det ett ämne där han vet att han är godkänd: ”Och så börjar jag arbeta med det”.

Just den här dagen berättar han att han arbetar med en uppgift som han har i bildämnet: ”Ja, jag tar ett ämne i taget. En sak hela dagen. Det funkar för mig. Så får jag ta raster lite när jag vill och behöver. Långa lunchraster är inget för mig. Nu får jag gå när jag är hungrig. Så äter jag lite snabbt och sedan så går jag upp direkt och jobbar igen.”

Han berättar vidare att när han har blivit klar med en uppgift, då går Carina till ämnesläraren som går igenom uppgiften: "För att se om den är godkänd eller inte". Oftast får Samuel ett bra besked. Att han har klarat den. Ibland får han höra att han till och med hade kunnat göra mer och då hade fått ett högre betyg: "Ja det är när jag är för trött. Då slarvar jag."

De ämnen han upplever att han har lättast för är engelska och svenska. Han berättar att han däremot avskyr matematik: "Jag har så svårt för det. Det är alldeles för hög nivå. Lärarna tänker att alla skall vara på samma nivå. Därför så förklarar de på ett enda sätt och tror att alla skall fatta. Men vi är inte på samma nivå och därför förstår inte alla."

Samuel tycker även att SO-ämnena är jobbiga. Han upplever, att han har svårt att se vitsen med det. Särskilt varför han behöver läsa historia: "Det känns onödigt. För dåtid är ju just dåtid. Jag vill ha kunskaper om nuet. Det är det som jag behöver kunna och som jag har användning för."

Samuel beskriver vidare att "det är guld värt" för honom att vara på *Basen* hela tiden. Även om det samtidigt betyder att han inte kan vara med sina kompisar hela tiden, så tycker han ändå att det är värt det: "Mina goda vänner kan jag ju faktiskt träffa på rasterna om jag vill."

Han tycker också att det bara är positivt att få vara med i projektet. En upplevelse han har haft ända sedan han började. Det enda han minns var att det var lite svårt alldeles i början. Särskilt då han inte visste exakt hur hans dag skulle se ut. Nu går han oftast i skolan varje dag mellan 8:40 och klockan tolv. Ibland ända fram till klockan två: "Fast de dagar då jag inte orkar gå upp tidigt så är jag på *Basen* mellan tio och två".

Att Samuel uppskattar Carina och det hon gör för honom råder det ingen tvekan om. Han tycker också att de har en fin relation. Men framförallt tycker han att hon är så lätt att prata med:

Så är hon så himla rolig. Man kan skämta och jåklas med henne och då vet man att hon ger tillbaka. Med henne får jag skratta varje dag...ja hon är bra... lite dryg ibland men så rolig. Så kan hon bli lite sur på mig ibland. Men det är bara i en sekund sedan har det gått över. Och då skrattar vi åt allt istället.

Han säger att han vet att det är tack vare projektet och Carina som det har gått så bra som det faktiskt har gått hittills: "Utan henne hade jag inte haft ett enda betyg. Jag hade förresten inte gått i skolan alls eftersom jag inte hade orkat det. Som det är nu funkar det bra med skolan. Så är jag ofta själv på *Basen* och då har jag det extra lugnt och tyst. Det tycker jag är skönt, för då kan jag jobba utan att bli störd."

Samuel ser även fram emot att få börja gymnasiet, och har valt Fordons- och transportprogrammet i samma kommun som han mestadels bor i. Han hoppas att han kommer in där: "Det verkar vara ett intressant program och då slipper jag även pendla som jag gör idag". Han berättar vidare att han inte har betyg så det räcker i dagsläget för att komma in, men att han skall kämpa på för att klara det: "Jag tror faktiskt att jag hinner fixa betygen. Det är bara att ligga i." Kommer han inte in på programmet hoppas han kunna komma in via en IMPRO-plats: "Då får jag läsa in det som behövs och som jag inte har klarat E i, fast jag ändå går på fordon."

Går inte det vägen vet han att han kan läsa upp betygen på Introduktionsprogrammet och söka igen när han har betyg så det räcker. Han vet att det kommer att ordna sig på något sätt. Mycket tack vare Carina "som verkligen har stöttat och påmint om slutmålet". Som har motiverat honom att kämpa vidare. Även de dagar när han inte har haft ork att prestera på topp:

Tack vare Carina ser min framtid mycket ljusare ut nu än vad den gjorde förut. Nu har jag faktiskt en chans att komma in på en utbildning. Jag ser också så mycket fram emot att få ett jobb efter det. Få arbeta så jag får in pengar. Då när jag gick i åttan tänkte jag inte ett skit på framtiden. Det var ju redan helt kört så jag behövde inte bry mig om att tänka framåt. Men nu...ja nu kan jag faktiskt göra det...och det känns så grymt bra.

Julia Molin

Innan jag kom med i projektet kände jag att jag inte hade någon framtid. Att jag skulle behöva bo hemma och kanske bara kunna få jobb på ett café. Nu börjar jag få bättre betyg. Hoppet om att komma in på gymnasiet finns och jag vill bara få börja där nu. Ja...mina framtidsplaner börjar äntligen bli precis som jag vill.

Efter fyra år på Gran Canaria och studier, först på en spansktalande skola och därefter på Svenska skolan, flyttade Julia och hennes familj hem till Hedemora. Där kom hon att börja i årskurs nio på Vasaskolan i augusti 2017.

Hon beskriver hur hon direkt hade reagerat på de stora kontrasterna mellan hur det var ”att gå i skola där borta, jämfört med här hemma i Sverige”. På Gran Canaria hade de haft handledning av utbildade lärare både i sjuan och åttan. Handledare som mest såg till att eleverna jobbade: ”Men de gav oss inte någon vidare hjälp”. Det kom att påverka hennes studieresultat negativt.

Väl på Vasaskolan började Julia först i en klass där det inte alls fungerade bra för henne. Studieron var alldeles för dålig. Något som påverkade Julias koncentrationsförmåga: ”Jag hade det jättesvårt med undervisningen, så jag fick så lov att byta till en annan klass.” Där fungerade det bättre eftersom det var lite lugnare. Så Julia kunde arbeta på bra: ”Men istället fick jag inte den hjälp jag behövde ha av mina lärare. Trots att jag verkligen behövde.”

Under samma period upplevde Julia att det även hände mycket tråkigheter på skolan. Något som hon menar pågår även idag. Särskilt ute i korridorerna där hon tycker att lärarna borde vara betydligt mer uppmärksamma:

När lärarna inte ser eller inte är ute bland eleverna händer det saker. Då passar vissa på att mobba andra. Det är förfärligt. Jag vet att det är flera som känner sig utsatta och otrygga. Så skall det inte behöva vara. Jag vet att vissa som berättat att de känner sig ensamma eller otrygga, de kan tillfälligt få sitta med en lärare. Men det är ju bara ett tag. Sedan blir det likadant igen. Alla skall få känna sig trygga i skolan varje dag.

Hon betonar dock att vissa lärare är bra på att agera och bra på att berätta för andra hur det ligger till. Det uppskattar Julia: ”Ja och så tycker jag att alla vuxna i skolan skall vara. Det är så många elever som mår dåligt och som har en depression. Och vissa av dem tar till och med livet av sig. En del växer upp i ett missbrukarhem eller har föräldrar som aldrig är hemma eller bryr sig, så i skolan måste man få må bra.” Hon berättar att det är just därför som hon tycker att det är så viktigt att alla skall kunna gå till skolan och kunna känna sig trygga. Att alla skall kunna veta ”att man kommer att få en bra dag. En dag där man inte riskerar att få höra att man är tjock, är en dålig människa eller inte förtjänar att leva. För det skall ingen behöva få höra”. Men så länge som det fortsätter sägas sådana saker så menar hon att skolpersonalen måste reagera: ”Ser man att en elev är ledsen så ska man inte bara gå förbi. Den eleven kan ha ett helvete i skolan och hemma.”

För Julia blev skolsituationen mer och mer jobbig ju längre tiden gick. Det var inte det att hon var ensam. Hon hade fyra riktigt bra vänner som finns med henne även idag. Utan det var i klassrummet, där hon inte fick tillräcklig hjälp som utmaningen fanns. Hon kände också en förtvivlan över hur eleverna bemötte varandra utanför klassrummet. Det gjorde till slut att hon inte orkade med att gå till skolan varje dag. Något som påverkade hennes betyg. Därför var det ren tur beskriver Julia, att hon kom i kontakt med Carina. Julias kompis, Alma som studerar på Martin Kochgymnasiet, tipsade henne om att det fanns en person på Vasaskolan som skulle kunna stötta Julia i hennes skolgång. Alma kände nämligen Carina privat sedan många år tillbaka och visste att Carina verkligen var bra på att ge stöd.

Alma följde med Julia upp till Carina på *Basen* en dag. Carina berättade om *Plugga klart 2* för Julia som tyckte att det lät bra: ”Jag kände... att jag går i nian och snart skall gå gymnasiet, så jag behöver verkligen hjälp att försöka fixa det här.” Även Julias pappa tyckte att det verkade vara en riktigt bra åtgärd för henne. Så pass bra att hon skrevs in i projektet direkt.

Julia hade nämligen direkt känt att hon kunde prata med Carina. Att hon vågade berätta för henne hur hon mådde. Och hon hade märkt att Carina verkligen lyssnade och brydde sig om henne. Det var därför det aldrig blev någon betänketid. Allt kändes helt rätt:

Jag kände att jag behövde komma till ett ställe där jag bara kunde fokusera på att göra mitt jobb. Och när jag var däruppe på *Basen* för allra första gången, ja då kände jag direkt att jag ville komma dit. Att det var ett bra ställe där jag skulle kunna få lugn och ro. Så connectade jag så bra med Carina. Hon förstod direkt att det inte funkade för mig i skolan som det var då och ville hjälpa mig. Ja...vi fann verkligen varandra direkt.

Det var alldeles i början av vårterminen 2018 som hon skrevs in i projektet. Carina och Julia hittade snabbt ett bra sätt att lägga upp arbetet för att Julia skulle få exakt det stöd hon var i behov av. Ett upplägg som hon berättar att de använder sig av ”och som fungerar bra även idag”. Julia beskriver också att hennes skoldagar kan se ganska olika ut. Det är hennes ork som får styra vad skoldagen skall innehålla. Hon berättar att hon oftast är med sin klass på genomgångar. Julia går också runt och pratar med alla ämneslärare så att hon får kontroll på vad som skall göras i respektive ämne: ”De berättar för mig vad som gäller för en uppgift. För sedan så kan jag gå upp till *Basen* och arbeta.”

När Julia sedan har kommit upp till *Basen* ser hon och Carina över vilka uppgifter och ämnen som hon har framför sig och som hon kan välja mellan. Just den här intervjudagen ägnar hon hela dagen till att arbeta med att skapa solrosor för en uppgift i bildämnet: ”Och så är det vissa dagar. Att det bara blir ett ämne som jag arbetar med. Det är min ork som styr vad det blir”.

Hon förklarar att hennes bristande ork mycket beror på att hon har svårt att sova. Något som gör att hon oftast väljer ofta ett lugnare ämne på morgonen så att hon bara kan sitta och läsa. Därför fungerar det upplägget mycket bättre för henne: ”I klassrummet är det sak på sak hela tiden. Allt går i ett. Här är det då mycket lugnare, så här vill jag vara. Jag kommer ju hit av mig själv och jobbar på. När jag är klar med en uppgift, ja då går jag till min lärare som sätter betyg och ger mig feedback.”

Det Julia tycker är så bra med att vara med i projektet, ”och som jag värdesätter högt”, är dels den lugna studiemiljön och dels möjligheten att kunna sitta i små grupper. De två faktorerna har bidragit till att hon har lyckats få upp betygen. Hon förklarar att det är en stor skillnad jämfört med hur det var när hon hade all undervisning i klassrummet. Där det var ”konstant höga ljud och bristande studiero”. Något som omöjliggjorde det för henne att kunna koncentrera sig. Hon uppskattar också de andra eleverna som är på *Basen*. Elever som likt Julia själv förstår att det kan vara jobbigt i klassrummet: ”Vi kan också dela svårigheter med varandra. Svårigheter som vi har med matematiken till exempel. Och Samuel och jag, ja vi hjälper varandra jättemycket. Det är alltid så. Och det är jättebra.” Men det allra bästa av allt, menar Julia, nog ändå är Carina:

Hon är alltid på min sida. Så är hon alltid så snäll. Blir aldrig arg utan förstår mig hela tiden. Om jag inte orkar så förstår hon att det är så. Hon är som en jättebra lärare som förstår mig väldigt mycket och som hjälper mig om jag kör fast. Hon hjälper mig så att jag kan göra saker på andra sätt eller göra saker ännu mer eller då jag kanske behöver träna extra mycket på något. Så förklarar hon på ett så bra sätt. Men ibland händer det ändå att jag inte hänger med på vad hon menar. Då ser Carina det direkt och så förklarar hon igen tills kunskaperna verkligen sitter. Ja...Carina är som ens bästa vän och vi har verkligen funnit varandra.

Även om Julia funderar en lång stund, kan hon inte komma på en enda sak som skulle vara jobbigt med att delta i projektet. Hon beskriver att hon hittills inte har tänkt den tanken: ”Nej i alla fall inte än så länge. Jag har inte ångrat mig en enda sekund, att jag tackade ”Ja” till att vara med.” Däremot vet hon, att om hon inte hade fått den här möjligheten att vara med i projektet och fått stöd från Carina, att hon hade mått riktigt dåligt. Så dåligt att det hade fått konsekvenser på hennes skolgång:

Jag hade säkert hoppat av skolan om jag inte hade fått den här hjälpen. Eller så hade jag varit hemma och varit sjuk. Aldrig varit i skolan. Det är så otroligt viktigt att jag får lugn och ro för att kunna jobba med ett ämne. Och det har jag fått nu. Tänk, jag har bara ett F kvar. Jag vet att jag kommer att klara det här och det är jag faktiskt väldigt stolt över.

Vid tiden för intervjun har Julia redan gjort sitt gymnasieval. Hon har valt Barn- och fritidsprogrammet på Martin Kochgymnasiet. Något hon har vetat om länge att det är det val hon velat göra. Mycket tack vare att hon haft möjlighet att ha PRAO på förskolor där hon verkligen trivdes bra och där det också var ” helt underbar personal.”

En annan fin hjälp hon har fått för att öka sin valkompetens är Chatarina, Vasaskolans studie- och yrkesvägledare. Chatarina är en person som i likhet med Carina, också har kommit att betyda mycket för henne: ”Ja, hon är så bra på att förklara vad som behövs. Jag och pappa var hos henne en gång i säkert en timma och bara pratade. Det var jättebra. För då fick jag verkligen hjälp med hur jag kan göra och tänka. Så har jag också väldigt stöttande föräldrar som har hjälpt mig bra inför gymnasievalet.”

Utifall att hon inte skulle komma in på det programmet så har hon valt Vård- och omsorgsprogrammet i andra hand. Ett program som hon tycker påminner mycket om Barn- och fritidsprogrammet: ”Ja för jag vill ju arbeta med personer som har någon form av funktionsnedsättningar eller med äldre. Jag tror jag skulle passa med det. Det är också flera andra som har sagt att det skulle passa mig.”

Och just den förmågan, att kunna möta och kunna fungera bra med och ta hand om andra människor, den beskriver hon är mycket tack vare hennes mamma och pappa som också har den förmågan.

Innan vi skiljs åt berättar Julia att hon verkligen ser fram emot att börja på gymnasiet och få en utbildning. Men hon ser ännu mer framemot ”att få börja arbeta”. Så har hon börjat övningsköra. Något hon tycker är jätteroligt. Att ha körkort vet hon dessutom är jättebra att ha när hon väl skall börja arbeta. Så just nu känns livet bra tycker Julia. Hon beskriver även att hennes tankar på framtiden har förändrats drastiskt sedan i höstas. En förändring som verkligen är till det bättre:

Innan jag kom med i projektet kände jag att jag inte hade någon framtid. Att jag skulle behöva bo hemma och kanske bara kunna få jobb på ett café. Nu börjar jag få bättre betyg. Hoppet om att komma in på gymnasiet finns och jag vill bara få börja där nu. Ja...mina framtidsplaner börjar äntligen bli precis som jag vill.

Oskar Larsson

Jag gick in och kollade på söksidan i början på juli och såg att det var grönt runt mitt förstahandsval som var Martin Kochgymnasiet och Fordonsprogrammet. Jag hade kommit in! Jag blev så otroligt glad. Tänk... som jag har kämpat och kämpat och till slut...till slut så fick jag äntligen något tillbaka.

Både sjuan och åttan upplevde Oskar ”som en jobbig tid”. Han hade börjat halka efter mer och mer i skolan. Det hade resulterat i att även betygen hade börjat påverkas negativt. Istället för att försöka arbeta ikapp så började han att vara hemma alltmer. Det var inte det att han mådde dåligt eller för att han kände sig ensam som han inte gick till skolan. Han hade både kompisar och även ett brinnande intresse för bilar. Men att ta tag i skolarbetet, nej det gick bara inte. När han sedan började nian hade han inte särskilt många betyg med sig. Det tyckte han dock inte var speciellt konstigt: ”Jag hade ju knappt varit i skolan”.

Ann, en av Vasaskolans skolledare, kallade Oskar och hans mamma och pappa till ett möte en bit in på höstterminen. Hon berättade för dem att Oskar skulle kunna få hjälp via ett projekt som skolan var med i. Ett projekt där det jobbade en som hette Isa. Han visste inte vem hon var, men både Oskar och hans föräldrar såg det som något positivt. Att det faktiskt fanns hjälp att få. Att han faktiskt skulle kunna få hjälp med studierna. Hans känsla var att skolan förmodligen hade sett att han behövde hjälp, och att det var därför som just han nu hade fått det här erbjudandet. Oskar var inte sen med att tacka ”Ja” till att vara med: ”Jag hade ju haft det svårt i skolan hittills. Så jag tänkte, varför inte tacka ”Ja” nu när jag faktiskt kunde få hjälp.”

Han hade vetat, ända sedan de hade haft de allra första passen om gymnasiet, att det var Fordon- och transportprogrammet han ville gå. Ett program som var som gjort för honom och som han dessutom hade bra koll på vad det innehöll. Han hade haft alla sina PRAO-perioder hos sin morbror som jobbade på en bilverkstad, så genom det hade han fått känna på arbetslivet också. Han kunde absolut se sig själv i det yrket. Oskars valkompetens var det därför inget fel på, men han förstod samtidigt att det var en omöjlighet. Han skulle aldrig bli behörig. Hur mycket han än ville och försökte: ”Och att gå på IM var inte ett alternativ. Då hoppade jag hellre av skolan”. Men så började han träffa Isa, skolans delprojektledare för *Plugga klart 2*. Hon som skulle hjälpa honom att försöka komma ikapp i skolan igen. Men framförallt skulle hon se till att Oskar skulle kunna komma igång med sina studier efter sitt långa uppehåll. Och det gjorde hon, men hon gjorde det hela tiden på ett sätt så att Oskar inte skulle behöva känna att det blev för mycket:

Hon tog först bort de mest onödiga uppgifterna och fokuserade på de betygsättande. Vi pratade med lärarna som också hjälpte till att ta bort vissa uppgifter. Sedan så fick jag ett papper av Isa där det stod vad jag skulle göra... ja så kunde jag bocka av allt eftersom. Jag gick efter min klass schema men satt uppe hos henne och jobbade. Det var jättebra. Jag har ju lite koncentrationssvårigheter. Så att sitta i klassrummet var svårt för mig eftersom jag ofta tappade fokus. Men däruppe hos Isa var det lugnt och skönt. Och kompisarna, ja dem kunde jag ju träffa på rasterna. Det var jättebra.

Men det var inte bara i skolarbetet som Isa gjorde sig påmind. I början fick hon ringa hem till Oskar och påminna honom om att gå till skolan. Han beskriver också ”hur hon sprang runt och letade efter mig i skolan eller jagade mig mellan lektionerna. Allt för att få mig att gå till nästa”. Men allt det fick Oskar att känna att Isa verkligen brydde sig om honom. Att hon fanns där för honom och ville honom väl. Och på det sätt som de två kom att arbeta tillsammans fungerade allt bättre för Oskar. Han märkte mer och mer att han allt oftare började få uppgifterna gjorda. Mycket upplevde han berodde på att han fick sådan bra hjälp med att prioritera. Men det hjälpte också till att det inte längre kändes som att det var alltför mycket som han skulle göra. Sådär som han kände jämt förut: ”Då jag bara gick omkring med en känsla av att aldrig bli klar”. Då han gick omkring och bar på en fullständigt omöjlig uppgift. Så var det inte längre. Allt flöt på och Oskar levererade och levererade. Men strax innan jul kom en tuff tid igen för Oskar, på grund av omständigheter han inte kunde rå för själv, och som gjorde att han tappade fotfästet för ett tag.

Dessbättre vände det ganska snabbt och när jullovet var över mårde Oskar betydligt bättre. Han var åter på banan och var mer fokuserad än någonsin. Han började gå självmant på lektionerna och gick till skolan av fri vilja: ”Ja förutom på måndagar då!” Det var fortfarande hans värsta dag i veckan. Han fullkomligt avskydde måndagar. På måndagar var han trött efter helgen och orkade bara inte med skolan. Men vad gjorde väl det? Alla andra dagar var han ju på plats. Isa behövde inte ens jaga honom längre. Han gjorde uppgifter som han hade skjutit upp alldeles för länge: ”Och faktiskt också de nationella proven som jag klarade nästan varenda ett!”

Oskar började få betyg och såg att han fick belöning för sitt hårda slit: ”Jag minns att Isa frågade mig en dag vad som hade hänt”. Och Oskar, han svarade henne precis som det var: ”Jag har bara bestämt mig! Och då går det bra.”

Trots Oskars nya kraft så fortsatte Isas och Oskars samarbete och upplägg precis som det sett ut under hösten. Han fortsatte att göra sitt skolarbete uppe hos Isa medan han hade rasterna tillsammans med sina kompisar. Han stannade aldrig upp utan jobbade på med full frenesi. Och resultaten lät inte vänta på sig. Under den senare delen av våren så hade Oskar lyckats klara de åtta betygen som krävdes för behörighet till Fordonsprogrammet: ”Jag minns att jag blev så glad. Nu hade jag en gymnasiebehörighet. Och även om jag inte hade betyg så det räckte till att komma in, så hade jag i alla fall klarat det. Jag hade klarat av att bli behörig!”

Innan skolavslutningen i nian lyckades Oskar klara godkänt i ytterligare ett ämne. En otrolig bedrift att lyckas med under mindre än ett läsår. Dessutom hade han fått ett intyg av sin läkare på sin ADHD och hur den hade försämrat hans studieförmåga. Ett intyg som skickades med hans gymnasieansökan. Genom den kunde han söka via *Fri kvot*.

Det fanns alltså en liten möjlighet att han kanske skulle komma in ändå, trots att hans betyg inte räckte till för det. Men det var ett beslut som låg i någon annans händer. Oskar kunde inte göra mer för att påverka utgången. Nu var det bara att se till att avsluta nian så bra han bara kunde. Sommarlovet började och Oskar kunde bara fortsätta hoppas. Hoppas på att det skulle gå vägen, så att också han skulle kunna få gå på gymnasiet. Och till slut kom den. Den där dagen som skulle vara avgörande för hela hans framtid. Nu skulle han äntligen få veta:

Jag gick in och kollade på söksidan i början på juli och såg att det var grönt runt mitt förstahandsval som var Martin Kochgymnasiet och Fordonsprogrammet. Jag hade kommit in! Jag blev så otroligt glad. Tänk...som jag har kämpat och kämpat och till slut...till slut så fick jag äntligen något tillbaka.

Oskar beskriver hur otroligt taggad han hade varit inför att börja gymnasiet. Men också hur han, sedan dagen då han hade fått beskedet om att han faktiskt kommit in, verkligen hade längtat efter att få börja. När han sedan väl var där så föll alla bitar på plats. Det kändes verkligen så bra som han hade hoppats. Kanske till och med ännu bättre. Han hade haft turen att hamna i en riktigt bra klass med bra klasskamrater. De var dessutom bara tolv stycken så det var lugn och ro i klassrummet. Inte en massa stök som han minns att han hade upplevt att det var förut: ”Och lärarna är också väldigt bra tycker jag. De hjälper till om man frågar och så förklarar de så bra. Så nu kan jag vara med på alla lektioner.”

Han beskriver hur tacksam han är för att han fick den här nystarten: ”Den påverkade ju hela min skolgång”. Och särskilt tydlig var den här förändringen när han blickade tillbaka och tänkte på hur det varit i sjuan och åttan: ”Det bästa var att jag inte längre behövde ha en massa gammalt med mig som jag hade förut. Nu kunde jag bara börja gymnasiet med att ha fokus på det som sker här och nu.”

Oskars upplevelse är att han aldrig hade klarat nian om det inte hade varit för Isa. Att han på sin höjd kanske klarat något enstaka betyg. Men gymnasiebehörighet: "Nej det hade jag aldrig fixat utan henne". Så han är glad över att han tog emot hennes hjälp.

Och trots att han var tvungen att arbeta otroligt hårt under hela nian har han ändå svårt att se, att det fanns något jobbigt med att ha varit med i *Plugga klart 2*-projektet. Han uttrycker snarare en förvåning över hur han kunde göra den där totala förändringen: "Jag gick ju från att inte ha gjort någonting alls i skolan till att göra allt! Så den där vändningen...den är rätt häftig."

Däremot minns han att han hade tyckt Isa "hade varit förbaskat tjatig ibland". Men att hon hade varit tjatig på ett bra sätt. Innerst inne hade han verkligen uppskattat hennes omtanke. Han visste att hon brydde sig om honom.

Han minns också att han vid några tillfällen hade frågat henne: "Isa, varför behandlar du mig så här "sär"?" Och Isa gav honom samma svar varenda gång: "Därför att du är en alldeles särskild kille Oskar!" Och Oskar han visste, att hon menade precis varenda ord.

Isas omtanke är något som återkommer som något bärande i Oskars upplevelse av hur han uppfattade henne. Den färgar också av sig i hans sammanfattning av hennes betydelse för honom: "Det bästa med Isa...ja hur skall man förklara... det var att hon gick in i det så mycket. Hon tog det seriöst och verkligen hjälpte till. Men det allra bästa var nog ändå att hon hela tiden visade att hon brydde sig om mig."

Känslan Oskar har inför framtiden skiljer sig mycket från den han hade för några år sedan. Nu går han, "mot alla odds", på den utbildning han en gång drömde om att gå. Han tycker dessutom att det känns precis lika bra som han hade hoppats och trott: "Kanske till och med ännu bättre". I tvåan och trean väntar praktik. Något han verkligen ser han fram emot. Mycket för att han, tack vare sin morbror, redan vet hur roligt det är att jobba praktiskt. Och han vet att han också klarar av det: "Så allt känns verkligen bra. Det känns som om att jag har en framtid nu och att jag kommer att få jobb när jag går ut gymnasiet. Jag tänker att jag kommer att jobba som personbils-mekaniker på en verkstad. Det ser jag fram emot...ja det kommer att bli bra."

Oskar besöker sin gamla skola ibland. Den ligger faktiskt vägg i vägg med hans nya skola. Isa jobbar dock inte kvar där. Så skulle han mot förmodan råka hamna en svacka igen, då finns hon inte där för att fånga upp honom. Men det lär ordna sig. På Martin Kochgymnasiet jobbar nämligen Elin. Hon är Martin Kochgymnasiets "Isa" och har redan varit på honom flera gånger: "Du säger väl till Oskar om det är något. Lova det. Du vet var jag finns."

Men det kan han stå ut med. Han vet ju innerst inne att Elin, precis som Isa, gör det för att hon verkligen bryr sig om honom.

Cazandra Olsson

Just nu känns det lite nervöst inför studenten. Det gör det. Men det känns också bra på ett sätt. För innerst inne vet jag att saker och ting löser sig hur krångligt det än kan verka. Så det kommer att lösa sig. Jag bara vet det.

Det var när Cazandra var femton år som hon gick in i en mycket svår depression. En depression som hade föranletts av en rad svåra händelser och omständigheter som hade avlöst varandra under flera år. Händelser hon inte hade kunnat värja sig emot. Att hon klarade av att fullfölja sina grundskolestudier var därför nästintill ett underverk. Hon förstod knappt själv hur det hade gått till: "Det borde inte ha varit möjligt". Men hon lyckades, så nu skulle hon få påbörja sina studier på Kristinegymnasiets Humanistiska program. Något hon verkligen hade sett framemot. Faktiskt så länge sedan som i sexan. Det var då hon för första gången hade fått upp ögonen för just det programmet. Ett intresse som sedan hade fortsatt hålla i sig under hela hennes högstadietid. Mitt i allt det svåra var hon därför ändå väldigt glad för att det äntligen var dags och att hon hade lyckats med bedriften att komma in.

När väl gymnasiestudierna drog igång upplevde hon att det var svårt att koncentrera sig. Något hon visste berodde på sin ADHD. Det hade varit likadant i grundskolan: "Men nu var det värre!" Hon försökte göra sitt allra bästa. Trots det var det ändå svårt att klara av att hålla koll på alla uppgifter och allt hon behövde göra. Hon mådde heller inte särskilt bra: "Min depression var inte lika illa som när jag var femton. Men det var ju inte så att den bara försvunnit och var borta hux flux. Den kom och gick lite som den ville och det är det som är så svårt...när den bara slår till."

I tvåan eskalerade det. Då mådde hon riktigt dåligt och orkade inte alls vara så mycket i skolan som hon skulle behövt vara. Det gick bara inte. Flera av hennes lärare stöttade henne så mycket de bara kunde. De visste vilka hemförhållanden Cazandra levde under. Likaså hennes mentor. Det var förresten mycket tack vare Cazandras mentor som hon kom att komma i kontakt med Eva: "Min mentor bad mig en dag att följa med upp till en som hette Eva och som jobbade med nåt som hette *Plugga klart*. Och det gjorde jag. Jag följde med. Och när vi väl var där så blev det så att jag stannade kvar och pratade... och jag minns att jag blev så otroligt fint bemött av Eva." Cazandra beskriver att det kändes bra redan från början. Eva förklarade också för Cazandra hur hon skulle kunna få hjälp via projektet och av Eva med att klara av sin skolgång. Bland annat skulle hon få stöttning med att få kontroll på allt. Få hjälp att strukturera upp. Men också få hjälp med att klara av att orka genomföra det. Därför fanns ingen tvekan hos Cazandra att tacka "Ja" till att vara med i projektet: "Det lät alldeles för bra för att låta bli". Och förhoppningsvis skulle hon nu äntligen kunna komma tillbaka på banan igen.

Det gick snabbt från det att Cazandra skrevs in i projektet till dess att hon och Eva hade hittat ett väl fungerande sätt att samarbeta: "Ett sätt vi använder oss av även idag." Det som de utgår från är att Eva stämmer av kontinuerligt vad Cazandra arbetar med. Så stöttar hon henne om hon kör fast. Likaså hjälper Eva till att strukturera upp alla de olika uppgifter som ligger framför henne. Säger till vad hon skall arbeta med. Något hon lyfter har varit bra och även underlättat mycket för henne i hennes skolgång. Cazandra berättar att Eva brukar säga: "Det här skall du göra nu Cazandra. Du behöver inte göra någonting annat än det. Så koncentrera dig på det. Och när Eva säger så till mig, ja då gör jag så". Tack vare god struktur och stöttning i ämnena har Cazandra successivt kunnat bli mer och mer självständig. Hon berättar att hon nu försöker göra så mycket som möjligt under ordinarie lektioner. Något som går riktigt bra:

Ja det går bra och mina lärare är verkligen jättebra. För i och med min ADHD har jag ibland svårt att sitta still för länge. Jag tappar koncentrationen och fokus på vad jag skall göra. Då brukar de säga att jag ska resa mig upp och gå runt lite grann. Det är jättebra. Och det är faktiskt det enda som är lite jobbigt med att ha ADHD. Annars är det faktiskt bara positivt. Så tänker jag. Jag har ADHD och det är som det är. Jag kan inte göra något åt det. Och det finns faktiskt mycket bra saker med att ha det också. Och det är jag verkligen glad för.

Cazandra går numera mestadels upp till Eva när hon känner att hon vill och behöver. Däremellan har de en hel del kontakt via sms. I början var det betydligt mer strukturerat. Cazandra minns att hon ibland kunde uppleva att det inte alltid var helt enkelt: ”Nej jag tyckte att det var lite svårt att komma ihåg när jag skulle gå till Eva. Vilken tid vi hade bestämt och så. Men det är nog faktiskt det enda som har varit jobbigt med att vara med i det här projektet. Att hålla koll på tiden.” Utöver att hjälpa till med skolgången är Eva också den som följer med Cazandra på olika möten. Både möten i skolan och också utanför skolan. Det är något som Cazandra tycker är värdefullt och som hon känner en stor trygghet i, att inte behöva vara ensam i sådana situationer:

Jag är så glad att hon följer med. För Eva är verkligen bra. Hon stöttar mig i allt. Hon är otroligt godhjärtad och supertrevlig. Jag har mött många personer som har stöttat mig på olika vis genom livet och som har brytt sig om mig. Det har jag. Men Eva...ja...hon är ändå den som är bäst. Det är hon verkligen.

Att Eva har betytt mycket för Cazandra och hennes skolgång råder det ingen tvekan om. Att det finns fler personer kring Cazandra som också spelat en stor roll för henne, framförallt utanför skolan, blir också uppenbart. Personer som har bidragit till att hon ”har orkat med livet trots alla svåra prövningar”. Hennes pojkvän är en sådan person. Hans familj likaså: ”Hans mamma är verkligen helt fantastisk. Hon är verkligen det. Jag känner att hon verkligen bryr sig om mig. Jag känner mig som en i familjen. Det är helt fantastiskt!”

Cazandra berättar också om en vän hon har som betyder mycket för henne. En vän som hon har varit klasskamrat med sedan de gick i sjuan och som också har funnits med i Cazandras liv genom allt som varit och är. Så inför dem, Eva och projektet känner Cazandra bara tacksamhet och värme.

På frågan hur hon tror att det hade varit om hon inte hade fått vara med i projektet och inte hade fått det stöd som hon nu faktiskt har fått, tycker hon att det känns lite svårt att veta. Men en sak vet hon: ”Det är att jag nog inte hade kunnat må så bra som jag gör idag om det inte vore för Eva. Jag ser nästan Eva som en kurator. Hon om någon vet ju om hur tufft jag har det.”

Om framtiden tänker Cazandra att hon inte vill plugga vidare direkt efter studenten. Först vill hon få arbeta något år. Helst vill hon arbeta med barn: ”Från början ville jag bli tolk. Men jag gillar verkligen barn. Så nu känns det nog mer som om att jag faktiskt vill bli lärare. Jag tänker att jag först skulle kunna börja vikariera på en grundskola och sen efter det...ja då kan jag börja plugga igen.”

Hon drömmer också om att kunna flytta ihop och skaffa familj tillsammans med sin pojkvän som hon har haft sedan många år tillbaka. De står redan i bostadskö, så Cazandra hoppas att det inte skall dröja alltför lång tid innan de faktiskt kan få sitt egna gemensamma hem. Men först menar hon att hon behöver se till att klara av skolan: ”Så att jag kan ta studenten. Just nu känns det faktiskt lite nervöst inför studenten. Det gör det. Men det känns också bra på ett sätt. För innerst inne vet jag att saker och ting löser sig. Hur krångligt det än kan verka. Så det kommer att lösa sig. Jag bara vet det.”

Det händer också mycket spännande utanför skolan i Cazandras liv just nu. Hon har börjat dansa igen efter några år av uppehåll: ”Jag har alltid älskat dans! Det är faktiskt mycket tack vare Eva och ekonomisk hjälp från Majblomman som jag kan göra det. Och det är verkligen jätteroligt. Jag har verkligen saknat dansen de år jag inte har kunnat dansa.”

Och utöver dansen fick hon ganska nyligen också ett stipendium från skolan. Ett stipendium som hon blev otroligt glad och stolt över. Hon kände att det var som ett kvitto på hur hårt hon kämpar på i livet och i skolan. Och att skolan också har sett det. Att skolan vet att hon aldrig ger upp, trots att hon hittills och högst ofrivilligt har tvingats gå en väldigt hård väg genom livet.

Maria Andersson

Alla barn behöver ett känslomässigt stöd. Särskilt de barn som har det svårt. Det behöver inte vara från deras föräldrar. Det kan vara ifrån en sådan som jag. Jag kan vara den person som förstår dem. Jag vill kunna vara med och bidra till att andra barn skall få möjlighet att växa och bli starka i sig själva. Jag har själv känt smärtan och därför vill jag kunna hjälpa andra barn. Jag tänker också se till, att mitt egna barn får den uppväxt jag aldrig fick.

Grundskoletiden var en väldigt bra tid för Maria. Hon var en duktig elev trots att hon ibland upplevde att hon hade svårt att hålla koncentrationen uppe. Men det var inget som störde henne, ”utan det mesta flöt på bra”. Skolan såg hon som en tillflyktsort där hon fann en stor trygghet under alla de här åren. Där kraven på hennes prestationsförmåga inte alls var lika stor som den som fanns på henne utanför skolan. Men till slut blev det alltför svårt att balansera mellan den trygga skolan och det övriga livet. Det var en tillvaro som präglades av svåra omständigheter som aldrig tycktes lätta. Det ena avlöste det andra vilket resulterade i att när hon väl hade kommit upp i åttan, då raserade allt och Maria blev sjukskriven för utmattning.

När hon ett halvår senare var tillbaka i skolan igen för att börja nian, det var då det hårda arbetet började med att komma i kapp. Men inte nog med att hon skulle hinna med allt det som hon hade missat i åttan, hon skulle också hinna med allt som skulle göras i årskurs nio.

Att hon så småningom skulle gå det Samhällsvetenskapliga programmet med inriktning mot beteendevetenskap fanns det inga tvivel kring. Hon såg att hon nu, genom sina kommande gymnasiestudier, för första gången också hade sin stora möjlighet att lämna sitt gamla liv bakom sig. En möjlighet att äntligen få göra en nystart i livet. Därför sökte hon till en gymnasieskola som låg nästan åttio mil från hennes hemort. Ett val som hennes pappa gav sitt godkännande till, om än motvilligt: ”Du gör det du behöver göra för att nå dit du vill.”

Men flytten blev aldrig av. Det var alltför få sökande för att utbildningen skulle kunna starta. Istället var det Kristinegymnasiet som blev den skola som Maria började studera på. Det faktum att det inte blev som hon hade tänkt från början, utan något helt annat, kunde hon förlika sig med ganska så snabbt. Förmodligen för att hon innerst inne förstod, att hennes närvaro på hemorten var avgörande för hur det skulle gå för hennes syster. En flytt så långt bort hade verkligen inte gynnat henne: ”Så för hennes skull var det bra att det blev som det blev”.

Maria hade dock ännu inte återhämtat sig helt från utmattningen, utan den fortsatte att påverka hennes liv. Skolgången blev en kamp. Till slut kom det att vara orken som styrde hennes skoldag. De dagar som hon tog sig dit så var det inte alls säkert att hon hade kraft att vara kvar. Ibland räckte orken till att gå en promenad. Andra dagar var det enda alternativet att vara kvar i sängen där hon kunde gömma sig under sitt täcke. För under täcket blev hon inte utmanad av yttre faktorer, utan kunde bara existera i sina egna tankar. Något annat fanns ingen kraft kvar till. Hon hade heller inte någon kontaktperson på skolan som hörde av sig och frågade hur hon egentligen mädde. Hon fick vara helt i fred. Och tiden den gick, och Maria fortsatte att ensam söka efter kraft, samtidigt som högen av oinlämnade uppgifter bara växte.

I slutet av höstterminen var botten nådd. Marias närvaro var då så låg att hennes rektor kallade till ett krismöte. Ett möte dit även hennes pappa var inbjuden. Under mötet lyfte rektorn att Maria skulle kunna få skraddarsydd hjälp ”via ett projekt på skolan som hette *Plugga klart 2*”. Rektorn beskrev projektet och dess upplägg för Maria och hennes pappa. Ett upplägg som framförallt Marias pappa upplevde som både bra och intressant. Maria själv kände, om än med viss försiktighet, att det här kanske är det som är hennes väg att gå: ”Jag kände att jag nu faktiskt kommer att kunna ta tag i mitt liv. Jag kände att jag nu, när jag för första gången i mitt liv får den här chansen, ja då behöver jag faktiskt passa på att ta den. Jag förstod också att jag i alla fall inte hade någonting alls att förlora på att tacka ”Ja” till det.”

Eftersom både Maria och hennes pappa var positiva så föreslog rektorn att Maria skulle träffa Eva som jobbade i projektet. Då kunde Maria känna efter om Eva var en person som hon kände att hon trivdes med. Likaså höra efter om hon kunde få det stöd hon behövde. För Maria lät det som en god idé.

Hon visste att det hursomhelst inte fanns något som skulle kunna göra hennes situation svårare än den var. Hon var redan där hon inte önskade att någon skulle behöva vara: "Så det kunde verkligen bara bli bättre".

Det behövdes inte mer än ett enda möte för att Maria skulle känna, att om det var någon som skulle kunna stödja henne genom skolgången och livet, ja då var det Eva:

Hon såg direkt min ambitionsnivå och hur mycket jag faktiskt kunde klara av. Hon förstod att jag skulle kunna leverera hur bra som helst bara jag fick rätt stöd. Och det fick jag. Hon hjälpte mig att fånga upp min koncentration när jag hade tappat den. Föreslog att jag skulle göra något helt annat för en stund för att sedan, efter ett tag, säga att det nu var dags att gå tillbaka till uppgiften igen. Ja... tack vare Eva lyckades jag faktiskt arbeta i kapp så mycket att när vi väl var framme vid skolavslutningen i ettan, ja då hade jag bara uppgifter kvar i två kurser.

Det blir tydligt i Marias beskrivning att hon och Eva, allteftersom tiden har gått, har funnit ett sätt att samarbeta som fungerar väldigt bra för henne. Ibland bokar de in en tid där de skall träffas för att arbeta eller bara för att stämma av läget: "Och ibland går jag dit bara ändå om jag har en håltimme. Eller om dagens lektioner är slut men att jag ändå har ork kvar". Då väljer hon också att gå dit: "Det är så skönt att inte ha pressen på mig att jag måste gå dit. Jag går dit när jag orkar. Och jag vet att när jag går dit, när det än är, så är jag alltid välkommen".

Något annat som Maria lyfter som betydelsefullt, det är möjligheten att få kunna sitta och studera i en lugn och trygg miljö. För det är något som Maria upplever att hon verkligen behöver. Hon nämner också att det har underlättat mycket för henne att hon får göra muntliga prov. För då får hon en möjlighet att visa att hon faktiskt kan utan att hon för den skull behöver skriva. Hennes ork räcker nämligen inte alltid till för att göra det.

Det upplägg som de har hittat som fungerar bäst utgår från att Eva börjar med att fråga, antingen Maria eller någon av hennes ämneslärare, vad som är kvar att göra. Därefter gör Eva en prioriteringslista åt Maria så att hon sedan kan börja göra en uppgift i taget. Det är ett upplägg som fungerar väldigt bra för henne: "Den stora elefanten på mina axlar lättar när jag ser hur högen med ouppklarade uppgifter minskar steg för steg".

En annan viktig insats som Eva gör för Maria är "att hon tar eventuella strider med lärarna. Tack och lov är det inte så ofta som det blir konflikter". Hon tillägger också att hon tycker att de flesta lärarna är väldigt förstående i de perioder då hon har det extra tufft: "De vet att skolan inte är hela ens liv. De vet att det finns ett liv även utanför skolan och att det är helt okej att vara skör ibland". Två av de lärare som Maria lyfter som särskilt betydelsefulla, är hennes religionslärare och hennes samhällskunskapslärare. Hon upplever att de, precis som Eva, verkligen bryr sig om henne och de andra eleverna. Hon tycker också att just de två, "är väldigt bra på att trycka på vikten av att ta tid för återhämtning för att kunna orka. Att det inte är bra att bara köra på". Och att Eva har kommit att få en alldeles ovärderlig plats i Marias liv är svårt att undgå när hon beskriver vad Eva betyder för henne. Det blir också uppenbart att den tacksamhet som Maria känner inför att ha fått möta Eva på sin livsresa, ja den är så stor att hon nästan upplever den alltför svår att förklara:

Det finns inte tillräckligt med ord för att beskriva den tacksamhet jag känner inför Eva. Hon är verkligen genuint jättesnäll och jag vet att hon alltid finns där för mig. Ställer alltid upp. Jag vet att jag får kontakta henne när jag vill om jag behöver. Även när det inte är skola. Och jag vet att när det blir för jobbigt, då jag känner att jag håller på att få panik...ja då vet jag att jag bara kan gå upp till henne och gömma mig. Jag känner att hon verkligen bryr sig om mig och jag tror att det är just därför som det funkar så bra med henne. Eva...ja... hon är verkligen min stora trygghet.

Maria har hittills hunnit arbeta med Eva i drygt ett år. Hon upplever fortfarande inte att hon ”dansar fram i livet”. Just nu är hon inne i en tuffare period. En period där orken inte är så stor som hon skulle vilja att den var: ”Skolan är inte prio just nu. Man skulle kunna säga att jag pendlar mellan att hålla mig flytande till att ibland känna att nu struntar jag bara i allt. Men jag kämpar på...”

Om framtiden tänker hon att fokus kommer att bli på att klara av gymnasiet. Men hon berättar också att hon ”håller det lite öppet att det kanske kommer att ta lite längre tid än tre år. Men det är helt okej”. När hon sedan är klar med studierna hoppas hon kunna ge sig ut i världen och arbeta som volontär i något år. Då skulle hon kunna hjälpa andra barn att få en bättre tillvaro. Därefter drömmer hon om att utbilda sig till psykolog så att hon kan börja arbeta som barnpsykolog. Ett yrke där hon ser att hon verkligen kommer att kunna bidra med att göra skillnad för barn. Barn som precis som hon inte har det så lätt:

Alla barn behöver ett känslomässigt stöd. Särskilt de barn som har det svårt. Det behöver inte vara från deras föräldrar. Det kan vara ifrån en sådan som jag. Jag kan vara den person som förstår dem. Jag vill kunna vara med och bidra till att andra barn skall få möjlighet att växa och bli starka i sig själva. Jag har själv känt smärtan och därför vill jag kunna hjälpa andra barn. Jag tänker också se till, att mitt egna barn får den uppväxt jag aldrig fick.

Att få vara med i projektet ser Maria bara som något positivt. Framförallt för att allt sker på hennes egna villkor. Något hon menar måste vara en förutsättning. Det är trots allt bara hon själv som vet hur hon innerst inne mår och vad hon orkar med. Hon förklarar att hon överhuvudtaget aldrig hade klarat av årskurs ett om hon inte hade fått hjälp av Eva. Hon beskriver: ”Det är ju Eva som plockade upp mig. Som visade en tilltro och hopp till mig att jag klarar av det. Jag kan verkligen aldrig tacka henne nog för all hjälp jag har fått.”

Moa Almén

Jag får oftast A i betyg, så det är inte det att jag sitter med en massa F-varningar. Med mina betyg skulle jag ha chansen att komma in på Karolinska om jag ville. Men jag tror ändå att det blir Högskolan Dalarna. Jag har hört mycket bra om högskolan och jag vet att de som har gått där har varit nöjda. Så nu ser jag positivt på framtiden. Jag har även påbörjat en inskolning på BB. Jag tror att jag kommer att vara klar till skolavslutningen. Efter det kommer jag att kunna arbeta där i sommar. Det ser jag framemot. Jag har mina mål och jag vet vad jag vill göra. Jag vet också att jag tänker plugga vidare. Jag har inte blivit avskräckt. Det gäller bara att hitta en till Anna-Karin på högskolan. För då vet jag, att det kommer att gå bra för mig.

Vid tiden för intervjun är Moa inne på slutet av det tredje året på Vård- och omsorgsprogrammet på Kristinegymnasiet. När hon tänker tillbaka på hur hennes skoltid såg ut under grundskoleåren, jämfört med hur det ser ut i dag, framträder en bild av att det har förändrats mycket. Hon berättar att hon är född och uppvuxen i Skåne. Det var också på en skola där som hon kom att tillbringa sina första skolår. En skola hon tillägger fick en föga smickrande utnämning, då de hade sämst resultat på de nationella proven under en period: ”Tänk att jag gått på Sveriges sämsta skola!” Hon berättar också att ”det här var en svår, en väldigt svår tid. Särskilt innan jag fick mina diagnoser. Lärarna förstod inte mig och jag förstod inte dem. Det var inte bra alls. Jag fick inga hjälpmedel eller det stöd jag hade behövt.”

Några år efter det att flyttlasset hade gått upp till Dalarna, och Moa var i sluttampen på årskurs sju, så fick hon efter en lång utredning sin Aspergerdiagnos. Hon minns så väl hur hon efter det blev tagen på allvar: ”Lärarna förstod plötsligt hur det låg till nu när diagnosen fanns fastställd på papper”. Och Moa upplevde att lärarna anpassade mycket efter det: ”Hade jag inte haft en diagnos så hade jag aldrig fått muntliga prov till exempel. Det fick jag rätt till nu.” Så för henne blev det en stor förbättring och det började gå betydligt lättare i skolan. I alla fall med det mesta:

Det är klart att det har funnits tråkiga ämnen i skolan. Flera ämnen som jag inte alls gillade. Men nu i gymnasiet får jag läsa roliga ämnen och då går det lättare. Förut mutade min mamma mig ibland med choklad för att jag skulle sätta mig och göra läxor. Men jag har aldrig kunnat göra läxor. För när jag kommer hem så stänger jag av. Det beror på att för mig är det uppdelat i två delar: Det här är skola och det här är mitt hem. De här två går inte att blanda. Så jag har aldrig förstått varför det inte räcker med att göra skolarbete i skolan. Det skapar bara stress.

När det började närma sig gymnasiet kände Moa en längtan inför vad som väntade. Hon visste dessutom precis vad det var hon ville gå: ”Ja, ända sedan jag var pytteliten har jag vetat vad jag ville bli när jag blev stor. Jag ville hålla på med bebisar och sjukvård och ville blanda just de två områdena.” Det var därför en självklarhet att hon skulle välja Vård- och omsorgsprogrammet som första, andra och tredjehandsval när det väl var dags att söka. Att Falun var den ort hon helst ville studera på var heller inte något att fundera över. Hon kände heller ingen oro för att inte komma in. För just i nian berättar hon ”hur allt vände och det var då jag fick mycket hjälp. Det var som sista rycket och jag visste, att jag måste få till det bara. Så hade vi en sista middag med klassen. Då fick jag och en annan tjej varsitt pris för bästa betygshöjning.”

Väl på gymnasiet så blev det en utmaning för Moa med alla inlämningsuppgifter. Hon berättar hur hon dels skrev i skolan: ”Ja och sedan ville de också att man skulle skriva hemma för att bli klar. Men det gick ju inte. För går jag hem blir det aldrig av. Då är jag ju så slut och har stängt av och behöver få pusta ut och vila. Och det var då i ettan som jag fick börja gå till Anna-Karin efter skolan och sitta där.”

Anna-Karin är en av delprojektledarna i skolans *Studieverkstad* och det var genom henne som Moa kom att bli deltagare i projektet. De hade dessförinnan kommit i kontakt med varandra under mötena med habiliteringen: ”Efter det gick jag till henne mellan lektionerna och vi hade en fast tid varje måndag: ”Då gick jag och Anna-Karin igenom vad som skulle hända under veckan och jag fick hjälp med struktur på vardagen” Hon berättar att de fortfarande arbetar på det sättet: ”Jag går ner till henne efter engelskan när jag har ett långt hål och då de andra i klassen har svenska.” Utöver att hon precis hade kommit i kontakt med Anna-Karin hade hon även testat på att sitta i *Vårdstugan*. Den hade precis införts på skolan och Moa beskriver den som en ”obligatorisk lektion”. Likaså att det var i *Vårdstugan* som vårdläraren kom in och hjälpte till med uppgifter:

”Och det var nog därifrån som jag började förstå när det faktiskt fungerade för mig. När man har en lärare som sitter där och man kan fråga dem och få stöttning när man behöver det.”

Vårdämnena i sig hade Moa dock aldrig upplevt som svåra, utan i *Vårdstugan* handlade det mer om att hon skulle komma igång med att börja skriva. Att det mer var ett ställe hon kunde sätta sig på innan de andra lektionerna började: ”Så när jag efter någon halvtimme inte orkade hålla koncentrationen att fortsätta skriva, då började jag hjälpa klasskompisar genom att förklara till exempel hur matspjälkningssystemet fungerar och vilka enzymer som bryter ner vad.”

Det var med andra ord många gånger som Moa inte arbetade med vårduppgifter när hon var i *Vårdstugan*: ”Men för att faktiskt få saker gjort måste jag vara på skolan. Jag måste sätta mig ner och bli ”tvingad” till att skriva. Det är samma sak med *Studieverkstaden*.”

Att gå med i *Plugga klart 2* kändes därför som en självklarhet för Moa, och under de år hon har varit deltagare har hon fått hjälp av både Anna-Karin och de två andra delprojektledarna på skolan, Eva och Ninni: ”Anna-Karin är dock den som är min mentor.” Hon är också den som ringer eller sms:ar när Moa inte har kommit till *Studieverkstaden*: ”Hon vill ju att jag skall lyckas och bli klar med allt.” Något Moa uppskattar:

Det stöd jag får av Anna-Karin är att hon är till för mig. Jag kan ställa frågor på hur jag skall formulera saker. Och det är här jag har en plats att arbeta på. Där jag får hjälp att komma igång. För sedan brukar det gå bra. *Studieverkstaden* är ju en plats för mig där jag skall få saker gjort. Jag måste göra det i skolan. Många lärare tar för givet att alla har föräldrar man kan få hjälp av. Jag flyttade ju hemifrån när jag var femton och kan ju inte sitta ner hemma med dem. Och förresten, VO-ämnena kan ju sällan föräldrar hjälpa till med ändå. Nej här kan jag arbeta med vilket ämne som helst. Plus att det finns te här i *Studieverkstaden* som står framme. Och ibland även kakor och frukt. Då får man lite extra energi också och orkar arbeta vidare.

Moa förklarar att hon inte går på alla lektioner med sin klass. Hon har fått förlängd skolgång och kommer att gå fyra år. Det har gjort att hon har ”plockat bort några ämnen” som hon kommer att få läsa nästa läsår: ”Jag blir klar med alla vårdämnen redan nu, så det är bra. Det är ju dem som är de roliga. Så har jag kvar de som är jobbiga och så kommer jag att jobba samtidigt.”

Moa påpekar dock att hon försöker se till att det inte får bli för mycket. Hennes sömn påverkas nämligen när det blir för mycket. Det var också på grund av det som hon gick till skolans studie- och yrkesvägledare och berättade att det inte fungerade längre. Och det var då hon fick hjälp att ordna med ett extra år.

Moa berättar vidare: ”Anna-Karin också är den som hjälper mig att skapa struktur och säga vad jag skall prioritera”. Det tycker hon är bra. Att ha ett papper så att det syns vilket ämne och vilken uppgift hon har framför sig. Men även när det ska vara klart och i vilken ordning: ”Det är så skönt när man kan bocka av en uppgift. Det är just det jag behöver. För att jag skall kunna veta.”

I själva *Studieverkstaden* upplever Moa att det, till skillnad från i klassrummet, oftast är en god studiero. Något hon är ganska övertygad om beror på att eleverna som går dit är där av en anledning: ”Ja för alla jobbar ju med sitt och gör det som de ska göra. Det är ju inte någon kvarsittningstid eller bestraffning. Man går hit för att man vill klara skolan och få betyg.”

Hon tillägger också att många av de andra eleverna som sitter i *Studieverkstaden* och arbetar, är där för att de har F-varningar i något eller några ämnen. Och att de på grund av det behöver Ninnis och Anna-Karins hjälp att uppnå ett godkänt betyg. Här ser Moa ”att ett sätt att komma åt det är att läraren berättar för en elev när den riskerar att få ett F i betyg. Så att man får tid på sig att förbättra betyget”.

För Moas egen del tror hon inte att hon hade haft de betyg hon har idag om hon inte hade fått gå dit. Inte heller om hon inte hade träffat Anna-Karin. Att Anna-Karin dessutom är specialpedagog menar Moa har spelat en stor roll:

Det bästa med Anna-Karin är just det där att hon är här och bryr sig om mig och de andra eleverna. Och vet du, det märks. Hon stöttar. Och just det att hon har varit med mig hela tiden och också följt med mig på möten på habiliteringen till exempel. Hon har ju också kunskaper om olika diagnoser. Och jag har ju både Asperger, ADD och dyslexi, så hon förstår mig på ett djupare plan tack vare att hon är specialpedagog. Hon vet hur de olika diagnoserna fungerar väldigt djupgående. De olika symtomen på Asperger/autism är nämligen otroligt många och kan delas in i många olika kategorier. Anna-Karin har kunskap om alla de här symtomen, medan de andra lärarna bara egentligen har ett hum om vad det faktiskt innebär att ha Asperger. Hon vet att en diagnos kan se olika ut från människa till människa. Så för mig är det nog det som har varit det allra viktigaste och som har betytt väldigt mycket. Dessutom har hon kunnat tala om för mig vilka rättigheter till hjälpmedel och anpassningar jag faktiskt har, och också vilka som skulle kunna funka för just mig.

På frågan vad som har varit jobbigast med att delta i projektet menar Moa att det inte finns något som har varit det: ”Snarare tvärtom!” Hon säger att det bara är positivt och hon gör det av egen fri vilja: ”Jag vill ju ha bra betyg och komma in på högskolan. Då behöver jag komma hit och jobba här.” Att få hjälp i *Studieverkstaden* betyder därför mycket för att hon skall klara av skolan:

Jag får oftast A i betyg, så det är inte det att jag sitter med en massa F-varningar. Med mina betyg skulle jag ha chansen att komma in på Karolinska om jag ville. Men jag tror ändå att det blir Högskolan Dalarna. Jag har hört mycket bra om högskolan och jag vet, att de som har gått där har varit nöjda. Så nu ser jag positivt på framtiden. Jag har även påbörjat en inskolning på BB. Jag tror att jag kommer att vara klar till skolavslutningen. Efter det kommer jag att kunna arbeta där i sommar. Det ser jag framemot. Jag har mina mål och jag vet vad jag vill göra. Jag vet också, att jag tänker plugga vidare. Jag har inte blivit avskräckt. Det gäller bara att hitta en till Anna-Karin på högskolan. För då vet jag, att det kommer att gå bra för mig.

Tova Svensson

Det känns som om alla sa åt mig att jag måste gå kvar till varje pris. Att jag inte får hoppa av. Det var det bästa med Lena. Hon sa inte att jag måste gå kvar. Hon sa till mig: "Vet du Tova, du skall inte behöva gå omkring och må så här dåligt i skolan. Om du hoppar av, så kan jag lova dig att det kommer att ordna sig ändå". Och det gjorde jag. Hoppade av. Nu ser jag för första gången på mycket länge, faktiskt lust på min framtid. Jag har alternativ. Jag ska söka jobb som vikarie på skola och förskola här hemma. Sedan skall jag studera klart. Men inte förrän jag känner att jag vill och jag vet att jag klarar av det.

Tova var en mycket ambitiös elev vars grundskoletid flöt på hur bra som helst. Hon hade inga svårigheter i något ämne utan hade bra betyg i allt och trivdes i skolan: "Så den här tiden var verkligen en riktigt bra tid för mig". Det enda som hon egentligen oroade sig för, det var det stundande gymnasievalet. Hon hade ingen aning alls om vad hon ville gå, och kände sig heller inte alls förberedd på vad som skulle komma:

Jag fick inte alls särskilt mycket stöttning i det från skolan. Hade inga lektioner om det eller så. Jag fick ta reda på det mesta själv. Och det var svårt. Man kan ju inte läsa sig till hur det är att gå på ett särskilt program på en viss skola. Så hade jag inga kompisar som hunnit börja gymnasiet heller. Ingen som kunde berätta för mig hur det kunde vara. Så hur skulle jag då kunna veta? Min mamma tyckte att jag borde välja SAM eftersom det var ett så brett program. Hon berättade att efter det kan man bli nästan vad som helst... så ja... sedan blev det så att jag valde att gå samhäll. Jag valde att gå samhäll för att jag skulle hinna fundera på vad jag ville bli. Även fast jag inte visste direkt vad det skulle innebära att gå just den linjen.

Väl på gymnasiet blev det inte riktigt som det var tänkt. Det var nämligen bara tre sökande totalt som började på programmet inklusive hon själv. Tovas två klasskompisar bytte till andra program medan hennes bästa vän sedan högstadiet bytte från Industriprogrammet till Samhällsvetenskapsprogrammet. Dels för att kunna vara med Tova istället "men också för att industri inte var något för henne".

Hon minns att hon frågade skolan hur de kunde starta ett program med bara tre elever. Skolan svarade henne: "Det brukar alltid ramla in lite elever i efterhand. Sådana som flyttar hem från andra skolor till exempel". Hon tyckte ändå att det var lite märkligt.

Tovas enda klasskamrat var borta alltmer från skolan på grund av sin fysiska hälsa: "Jag hade alltså lektioner ensam med en lärare i ett stort och tomt klassrum. Fick gå nästan ett helt år själv." För några nya elever "ramlade aldrig in."

Att vara ensam i en klass, helt utan klasskamrater, gjorde att Tova upplevde det allt svårare att gå till matsalen på lunchrasterna. Hon började därför successivt strunta i att äta. Till slut åt hon inte alls. Att se de sjunkande siffrorna på vågen blev som en trigger för henne att inte äta hemma heller. Efter ett tag började hon intala sig själv att hon inte tyckte om maten. Det gjorde i sin tur att hon började må alltmer illa efter att ha ätit:

Min vändpunkt kom när jag hade varit utan mat i nästan tre dygn. Jag låg i min säng och skulle bara gå upp ur sängen för att gå in i köket för att dricka vatten...men jag kom inte ens så långt som ut ur rummet. Sedan svimmade jag. Jag ramlade bakåt på dörren och fick dörrhandtaget i ryggen, men det insåg jag först när jag låg på golvet och skulle ta mig upp. Jag hade så ont i ryggen och kunde först inte förstå varför. Jag hade ju bara läst om att det är farligt att vara utan mat och att man kan svimma. Men jag tänkte nog mycket: "Äsch, det händer väl inte mig". Men det gjorde det och jag ville verkligen inte svimma igen. Så jag bestämde mig för att ändra på det och började successivt att äta igen.

Kontrasten från att ha varit en elev som verkligen tyckte om skolan och levererade i alla ämnen, till att nu på gymnasiet känna en sorts inre förtvivlan över att glädjen till skolan helt gått om intet: "Ja den var stor". Dessvärre var det inte bara där som Tova märkte att det började synas spår av att allt verkligen inte var så bra som det borde:

Jag har ridit och tävlat i stort sett hela mitt liv. Jag har haft egen häst sedan jag var sju år gammal. När jag började gymnasiet befann jag mig på nationell nivå inom hästhoppning. Jag tävlade upp till och med 130. Och min absolut bästa vän var min häst. Men skolan och stressen, plus maten, gick ut över ridningen. Från att ha hållit på med det hela livet så tröttnade jag. Bara sådär rakt upp och ner. Jag slutade rida. Jag red inte på flera veckor. Jag åkte inte ens till stallet för att hälsa på min bästa vän. Något jag ångrar så fruktansvärt mycket idag. Men det gick bara inte. Mamma fick fixa allt där. Jag orkade inte ens åka dit. Det blev för jobbigt med att komma hem från skolan som var så himla krävande och veta, att jag hade allt kvar att göra i stallet. Det gick bara inte. Så till slut...ja då sålde jag hästen i hopp om att det skulle kännas lättare.

I samband med skolstarten i årskurs två hade skolan ordnat så att Tova fick börja gå med eleverna i årskurs tre på samhällsvetenskapsprogrammet. Något hon tycker att skolan ”borde ha tänkt på tidigare”. Men det fungerade bra och Tova trivdes. I alla fall fram till jullovet. Det var då hon slogs av panik. Det var då hon insåg att hennes klasskamrater snart skulle lämna henne: ”De skulle ta studenten och det skulle inte jag”. Så Tova visste mycket väl att hon ännu en gång skulle bli ensam.

Efter nyår valde Tova att byta till Mora gymnasium. Mycket för att slippa att bli ensam igen. Nu fick hon dessutom kliva in i en årskurs två-klass. Där hon hörde hemma. Men så lätt som hon hade hoppats på att det skulle bli, det blev det inte. De andra eleverna var redan en sammansvetsad klass. Det var därför svårt för Tova att komma in i gruppen. Så svårt att hon, trots mångdubbelt fler klasskamrater, kom att känna sig ensam ändå. Hon började återigen må mer och mer dåligt. Men hon hade lärt sig en läxa och visste att hon ”den här gången inte kunde sluta äta”. Istället kom ett självskadebeteende att ta vid. Tova började skära sig själv. Ofta på ställen där ingen kunde se spåren av det. Spår som kom att få symbolisera hennes inre smärta. Och till slut mådde hon så dåligt att hennes närvaro i skolan var nästintill obefintlig. Till slut var hon inte där alls. Hon kände att hennes enda utväg ur det, det var att avsluta livet. Och hon visste precis var det skulle ske, och också precis hur det skulle ske.

Det kan vara lätt att tro att Tova gick och bar på smärtan helt ensam under den här tiden. Att ingen annan visste hur hon mådde. Men så var det inte. Eftersom ingen annan hade reagerat så hade Tova sökt efter hjälp på egen hand. Hon hade sökt sig till flera olika personer på skolan som hon tänkte, att de borde kunna höra hennes rop på hjälp. Stötta henne och få henne i balans igen. Hon sökte även hjälp utanför skolan i hopp om att de kanske skulle se henne.

Tova beskriver att hon träffade kuratorer, skolsköterskor, studie- och yrkesvägledare, lärare, rektorer, psykologer, samtalsterapeuter och läkare: ”Jag gjorde verkligen allt”. Men trots att det var många som ”lyssnade” på henne, så var det ingen som fångade upp henne. De lät henne gå. En läkare hon träffade ordinerade henne antidepressiva mediciner. Hennes upplevelse var att de fungerade till en början. Efter ett tag inte ville hon dock inte ta medicinerna mer: ”De hjälpte inte mot min situation i skolan. De gjorde mig heller inte gladare. De dämpade bara mina känslor och stängde av mig. Jag kände mig som en robot. Jag kände ingenting. Inte lycka, inte sorg...jag kände ingenting.”

Det fanns dock ”en fördel” med medicinerna, och det var att hon upplevde att ”det var skönt att inte behöva känna allting så starkt när ingenting kändes bra”. I samma veva kom Tovas pojkvän in i hennes liv, och med honom också lite ork. Även om hon inte alls hade den kraft hon skulle behövt så började hon, i samband med uppstart av årskurs tre, att kunna ta sig till skolan allt mer. Hon ville ju vara där. För egentligen var hon ju en duktig och högpresterande elev.

Men det var inte det som det föll på. Det var det faktum att hon var helt urlakad på kraft. Det gick bara inte: "Så jag förklarade för min mentor Lotta att det började kännas tungt igen". Och det var då som Lena kom in i bilden: "Det kanske är så att du ändå är på fel program Tova. Du kanske skall göra något helt annat ändå. Jag tycker du skall prata med en som heter Lena och som jobbar med *Plugga klart*. Jag tror att hon kan hjälpa dig."

Ja så föll det sig så, att Tova kom att träffa Lena ganska så omgående efter det att hennes mentor hade rekommenderat henne att gå och prata med Lena. Och det kom att bli ett bra och givande samtal dem emellan som kom att följas upp av fler.

Att Tova valde att tacka "Ja" till att gå med i projektet beskriver hon med orden: "Det föll sig helt naturligt när jag pratade med Lena". Tova märkte nämligen direkt att Lena inte var som alla andra som hon hade pratat med. Lena lyssnade och visade stor empati för det Tova berättade. Och för första gången mötte hon en person som faktiskt lyfte, att för Tovas skull kanske ett studieavbrott är det allra bästa just nu: "Hon sa till mig att min framtid är inte alls förstörd om jag väljer att avbryta mina studier". Just de orden var en enorm lättnad för Tova att få höra. För innerst inne visste hon ju själv att hon aldrig skulle komma att fixa sina studier. Det var en alltför stor och omöjlig uppgift. Men trots att hon vetat om det ganska länge, hade hon ändå fortsatt kämpa på. Nästan in absurdum. Fast egentligen bara för att alla hade sagt åt henne att hon måste gå kvar: "Du bara måste gå kvar Tova".

Lena och Tova fortsatte att hålla kontakten fram till tiden för själva utskrivningen. Men också efter det att Tova hade gjort studieavbrott. Idag är hon så glad över att hon kom i kontakt med projektet och framförallt med Lena: "Och känslan av att jag ändå gjorde rätt som gjorde studieavbrott, ja den är starkare än någonsin! Jag hade verkligen inte klarat av att gå kvar. Det hade tagit död på mig." Att Lena kom in i hennes liv och öppnade upp för den möjligheten, att faktiskt få tillåtelse att hoppa av och inte bli dömd för det, just det känner hon stor tacksamhet inför. Hon känner också, att hon för första gången på många år mår riktigt bra. Hon börjar kunna se framåt i livet igen. Något hon heller inte har kunnat göra på mycket länge:

Det känns som om alla sa åt mig att jag måste gå kvar till varje pris. Att jag inte får hoppa av. Det var det bästa med Lena. Hon sa inte att jag måste gå kvar. Hon sa till mig: "Vet du Tova, du skall inte behöva gå omkring och må så här dåligt i skolan. Om du hoppar av, så kan jag lova dig att det kommer att ordna sig ändå." Och det gjorde jag. Hoppade av. Nu ser jag för första gången på mycket länge, faktiskt ljus på min framtid. Jag har alternativ. Jag ska söka jobb som vikarie på skola och förskola här hemma. Sedan skall jag studera klart. Men inte förrän jag känner att jag vill och jag vet att jag klarar av det.

Madelene Engholm

Jag tyckte det lät som en toppenidé och att det skulle kunna göra skillnad för mig. Jag kände visserligen att oddsen var emot mig, men jag ville ju så gärna ha en riktig gymnasieexamen. Jag hade ju krigat så länge, så jag ville inte nöja mig med ett samlat betygsdokument. Och i och med Lena kände jag att det nog skulle kunna gå vägen. Så har jag ju en mamma som alltid har sagt att det finns en lösning på alla problem. Mamma är förresten den starkaste kvinna jag vet. Hon klarar alltid allt och har uppfostrat mig med, att jag också alltid kan klara vad som helst. Så då kände jag att ja... men då skall jag ta och fixa en gymnasieexamen.

Madelene upptäckte redan tidigt att hon hade lätt för sig i skolan. Hon gjorde det hon skulle och satt resten av tiden och lekte. I årskurs fyra blev det dock en förändring: ”Jag fick arbeta med årskurs sex skolböcker och det var bra för mig”. Trots det började hon känna en viss skoltrötthet och började därför se framemot att börja i sjuan. Hon tänkte att ”det nog skulle bli bättre där”. Men väl på högstadiet fick hon inte fortsätta att arbeta utifrån sin nivå: ”Nej då skulle jag plötsligt anpassa mig och arbeta med samma böcker i deras takt. Det var alldeles för enkelt för mig. Jag ville inte ju jobba så. Jag lärde mig ju inget. Jag kunde ju det där redan.”

Bristen på att få arbeta utifrån sina förutsättningar gjorde att hon började må dåligt och började skolka alltmer: ”Efter ett tag så skolkade jag halva dagarna. Men jag lyckades ändå få höga betyg, trots att jag alltid gjorde allt i sista stund.” På grund av hennes ohälsa fick hon ”i alla fall till slut börja gå på BUP” som började utreda henne. Hon berättar att hon nästan blev besviken på dem när de berättade att hon inte hade någon funktionsnedsättning. Däremot hade det, genom olika tester, framkommit att hon hade en hög intelligens.

När det sedan var dags att välja till gymnasiet så var valet enkelt. Madelene skulle gå Vård- och omsorgsprogrammet. Hon hade redan hunnit arbeta inom vården och hade trivts bra med det. Därför ville hon ha ett arbete där hon fick arbeta med att hjälpa människor: ”Så det var självklart att det var just det programmet jag skulle välja.”

Hon hade dessutom hittat ett lärlingsprogram i Karlstad inom vård och omsorg. Det var det bästa alternativet för att hon skulle få arbeta så mycket som möjligt. Hon såg därför verkligen framemot att äntligen få börja på gymnasiet. Dessvärre fick hon så småningom ett besked om att utbildningen inte skulle bli av. Madelene fick börja på Mora gymnasium istället. På deras Vård- och omsorgsprogram. Något som inte riktigt blev som hon hade tänkt sig:

Jag jobbade på bra. Var ofta drivande och ledde och gjorde alla grupparbeten och så, men det kändes inte bra. Det blev mer och mer negativt...och jag började få mina ångestattacker. Jag tror förresten att min ångest nog kan bero på att jag har växt upp utan pappa. Han dog när jag var liten. Men tack och lov har jag haft mamma. Så en dag, och av en ren slump, träffade jag en före detta klasskompis på skolgården. Då tog jag bara och frågade henne vad hon gick på för program. Hon berättade att hon gick på Restaurang- och livsmedelsprogrammet. Dagen efter var jag med henne en dag och det kändes bra. Så dagen efter det kunde jag börja där istället! Det kändes bra.

Men bytet av program fyra månader in i utbildningen gjorde att hon var tvungen att snabbt arbeta ikapp. Särskilt i karaktärsämnena som var helt nya för henne. Men Madelene klarade av det: ”Även fast det inte var helt enkelt”. Att hon ändå lyckades så snabbt med det, tror hon hade mycket att göra med att hon både var intresserad och kunnig på området. Dessutom märkte hon tidigt att hon lärde sig snabbt. Men det fanns ytterligare en orsak till att det gick bra: ”Ja, jag fick ju Anders som handledare. Han har hjälpt mig så mycket redan från början.”

I början av hennes sista gymnasieår hade hon inget betyg i två ämnen. Mycket beroende på att hon hade mått dåligt under en tid: Av olika anledningar hade jag därför bara varit sporadiskt på just de här ämnenas lektioner”. Hon berättar också att det, under den här perioden, fungerade bra i början på veckan men att hennes ork sjönk successivt:

Jag hade gått in i väggen totalt. Så även om veckan började bra, så i slutet av varje vecka var jag så slut att jag knappt kom upp ur sängen. Och de gånger jag ändå gick på just de här lektionerna presterade jag väl visserligen bra, men det var inte tillräckligt. Det var ju för mycket annat jag inte hade varit med på. Tack och lov hade jag lyckats fixa de andra ämnena på något vis.

Madelene minns den höstterminen som väldigt rörig. Hon visste själv att hon, ”för att kunna få en gymnasieexamen kunde jag inte ha streck i två betyg”. Men hon minns också att hon undrade, varför det inte var någon som tog kontakt med henne för att ge henne information om att hon kunde göra provningar: ”Det var ju min enda chans att klara en gymnasieexamen! Och det här fick jag kämpa för att få till på egen hand”. Hon beskriver också, att när hon väl kom igång och började skicka in uppgifter så fick hon aldrig någon respons. Inte heller gick det att få tag på dem som ansvarade för provningarna. Trots att hon ibland skickade samma uppgift i flera omgångar. I början av vårterminen 2018 fick hon tips av rektor Ewa om att delprojektledare Lena fanns på skolan. Ewa berättade också vad Lena gjorde i projektet och att hon skulle kunna hjälpa Madelene om hon ville. Och för Madelenes del kändes det som något hon verkligen behövde:

Jag tyckte det lät som en toppenidé och att det skulle kunna göra skillnad för mig. Jag kände visserligen att oddsen var emot mig, men jag ville ju så gärna ha en riktig gymnasieexamen. Jag hade ju krigat så länge, så jag ville inte nöja mig med ett samlat betygsdokument. Och i och med Lena kände jag att det nog skulle kunna gå vägen. Så har jag ju en mamma som alltid har sagt att det finns en lösning på alla problem. Mamma är förresten den starkaste kvinna jag vet. Hon klarar alltid allt och har uppfostrat mig med, att jag också alltid kan klara vad som helst. Så då kände jag att ja... men då skall jag ta och fixa en gymnasieexamen.

När Madelene träffade Lena för första gången, ”det var förresten den 24 januari 2018”, visste hon direkt att Lena kunde ge henne de lösningar som hon så väl behövde. Hon berättar att Lena agerade direkt och tog kontakt med de här personerna som hon hade kämpat så länge med att få tag på: ”Så från den dagen behövde jag inte längre springa runt och leta dem”. Något som betydde mycket för henne: ”Ja, att Lena hjälpte mig att hitta de här personerna var ju det första steget mot att det faktiskt skulle kunna gå vägen. Och så har det fortsatt. Lena har blivit som vår brevduva. Som håller i allt runtkring så att jag kan bara kan få fokusera på att göra uppgifterna.” Madelene berättar vidare att Lena, utöver att hon har varit länken mellan Madelene och pedagogerna, även har sett till att ordna med lokal att skriva prov i. Likaså suttit med då Madelene har skrivit prov: ”En gång skrev jag en provning i tre timmar. Lena satt med hela tiden och hade till och med ordnat med smörgås åt mig. Hon är för go.” Hon beskriver hur Lena ofta har påmint henne inför kommande provningar. Både ringt och skickat sms dagen innan för att säkerställa att Madelene kommer ihåg att ”imorgon det är provningsdag”.

Bilden av att Madelene upplever en stor skillnad jämfört med hur det var innan hon började träffa Lena, blir allt tydligare: ”Det var som om jag gick och bar på en sten förut. Jag visste att jag måste lösa det för att klara gymnasieexamen och så gick det inte att få tag på dem. Och jag fick aldrig några svar. Så är det inte längre. Det är en sådan lättnad.” Hon återkommer också flera gånger till hur mycket Lena har betytt för henne i övrigt:

Det bästa med Lena är att hon är väldigt personlig på något vis. Hon vill inte bara hjälpa mig som elev utan som människa. Hon menar att det skall funka på alla håll. Så försöker hon hela tiden hitta en lösning så att det skall passa alla. Hon kommer också ofta när jag har lektioner och söker upp mig. Det tycker jag är så bra. För alltid annars skall man hela tiden hålla på och leta efter folk. Nej hon är så go och hon bryr sig verkligen. Ja...henne tycker jag mycket om. Det är så stort gjort av henne att ge så mycket av sin tid till mig. Hon är bara underbar. Och det är ju tack vare Lena, Anders och mamma som har gjort så att jag klarar skolan.

Att vara med i projektet ser hon bara har gjort henne gott. Och trots att hon just nu kämpar med en massa prov kan hon se, att det är den struktur och den hjälp hon har fått som har varit avgörande: ”Det har inte alls något med själva uppgifterna att göra egentligen. Får jag bara ett slutdatum, ja då kan jag leverera hur mycket som helst på väldigt kort tid.”

Om framtiden tänker Madelene att den ser betydligt ljusare ut än innan. Nu kommer hon att kunna ta studenten om en månad med en gymnasieexamen: ”Och jag kommer att vara en färdigutbildad kock även på papperet!” Något som till synes var en fullständig omöjlighet för ett antal månader sedan.

Efter studenten tänker hon att hon kanske skall resa utomlands och arbeta som kock: ”Jag vill samla på mig mer yrkeserfarenheter och lära mig mer om hur det kan vara att arbeta i andra kulturer.” När hon har fyllt trettio skulle hon vilja öppna eget. Helst i Karlstad som inte ligger särskilt långt ifrån Torsby där hon är uppvuxen, men som hon och hennes mamma och syster lämnade när hennes pappa gick bort. En bortgång som hon är väl medveten om att den har påverkat henne: ”Ja för jag har alltid tänkt annorlunda än alla andra... men det beror väl på att jag har gått igenom ett trauma.”

Men trots motgångar i livet fortsätter Madelene att kämpa på. Och först och främst skall hon se till att fullfölja sin sista praktikperiod som hon är ute på nu:

Just nu är jag på Mora Parken och arbetar. Min handledare Anders kom förresten dit och besökte mig idag. Så fick jag veta att min handledare där hade berättat för Anders att jag var självgående och duktig. Det blev jag glad över att få höra. Anders har blivit som en kompis till mig och jag tycker mycket om honom. Det var också han som ordnade så att jag skall få göra sista delen av min praktik i Karlstad. Det ser jag framemot. Jag vet ju att jag kan och är duktig. Och den bästa känslan är när jag har lagat något och gjort ett riktigt fint upplägg. Jag har nog öga för det. Så jag gör hellre om allt än skickar ut något som inte är perfekt. Så skall det såklart smaka bra. Jag tycker att det är bra egenskap att ha med sig. Jag tänker ta mina chanser när de kommer, och jag vet att de kommer.

Efter intervjun satt vi kvar en lång stund och bara pratade. Inte bara om projektet, utan om livet i övrigt. Det gav mig också en möjlighet att få tacka henne, tacka för att hon så ärligt hade berättat för en främling om hur det faktiskt var. Och jag tackade henne för alla nya insikter som hon hade gett mig, genom att hon hade låtit mig lyssna. Så kvar återstod egentligen bara en enda fråga:

- Känns det okej för dig att dela med dig av din berättelse och din upplevelse i den här boken?

- Vet du Karin, det är en självklarhet.

Om mina ord kan hjälpa någon annan, vill jag gärna få berätta.

- Ja men då så, då får det bli så!

Delprojektledarna

En av de absolut vanligaste funderingarna skolledarna hade, var hur de skulle utforma en kommande jobbbanners för deras tilltänkta delprojektledartjänster. Majoriteten av dem visste nämligen redan tidigt, att de inte skulle tillsätta tjänsten med redan befintlig personal.

Projektledningen kom dock inte att ha någon inblandning alls i anställningsförfarandet av delprojektledare, utan varje skola fick ansvara själva för att hitta den personal som de trodde skulle vara mest lämpad för uppgiften.

De flesta som sedan anställdes kom att ha ganska olika kompetenser. Många av dem var visserligen, eller hade tidigare varit, verksamma i olika funktioner på andra skolor. Exempelvis som kurator, skolsköterska, studie- och yrkesvägledare, speciallärare, specialpedagog, förstelärare och socialpedagog. Men flera av dem hade erfarenhet av helt andra yrken även utanför skolan. Majoriteten av de nyanställda delprojektledarna kom att påbörja sina tjänster med en ganska opreciserad arbetsbeskrivning. Dock med ett tydligt övergripande uppdrag att, inom det utvecklingsområde de hade anställts för, fylla ett tomrum i skolans stöd till eleverna.

Delprojektledarna kom därför att få ansvar över att, helt på egen hand, forma insatserna till elevdeltagarna utifrån det specifika behov som fanns.

Innan projektuppstart hade det gjorts vissa stödinsatser för elever på de flesta av skolorna. Det hade däremot inte varit utifrån ett tydligt uppdrag som en eller några i personalgruppen var särskilt anställda för att utföra. Någon koordinering och ansvarsfördelning av stödinsatser kring eleverna fanns heller inte. Det hade i sin tur gjort att skolorna inte hade kvalitetssäkrat att stödet verkligen hade nått fram eller om det hade gett någon effekt. Skolledarna såg dock att det var något som skulle kunna möjliggöras med hjälp av en delprojektledare.

Så här alldeles i slutet av projektet kan det konstateras, att det tomrum som tidigare fanns på våra skolor har fyllts med fantastiska insatser från just delprojektledarna. De har också, genom sina erfarenheter, kompetenser och personligheter, verkligen berikat det här projektet. Det fanns även en beröringspunkt som redan från början förenade dem alla, och det var deras syn på eleverna. De klev alla in i projektet med inställningen att alla elever, även om det inte initialt är synligt, har förmågor, drömmar och en inre drivkraft. De hade också inställningen att alla elever både kan och vill växa! Och de såg att de, genom rollen som delprojektledare, skulle få möjlighet att stödja eleverna i att kunna just växa.

De här personerna är de som har haft ett av de allra viktigaste uppdragen i hela projektet. Det är även de personer som jag har kommit att komma allra närmast under de här åren. Framförallt genom våra återkommande avstämningsmöten och timplånga samtal. Samtal där jag ständigt har imponerats av deras engagemang och också berörts över deras äkta omtanke om varenda elev. Men jag har även, just genom att jag har fått möjlighet att spendera så mycket tid ute på deras arena, fått se att på det sätt de pratar om sina elever, ja det är också det fina sätt som de bemöter dem på. Jag har också fått uppleva den fina och ömsesidiga relation eleverna och delprojektledarna har haft till varandra. En relation som har byggt på omtanke och respekt för varandra. I den allra bästa av världar skulle det såklart finnas massor av delprojektledare på varenda av landets alla skolor. Genom det skulle alla våra elever ha tillgång till en person som alltid finns där för dem, bekräftar och stärker dem. Precis så som våra delprojektledare har funnits där för våra elevdeltagare.

I det här avsnittet kommer ett antal av *Plugga klart 2:s* delprojektledare att presenteras lite mer ingående. Först de som är eller har varit verksamma på de fyra utvalda skolorna.

Därefter presenteras ett flertal andra delprojektledare. Jag har nämligen haft förmånen att få arbeta nära fler delprojektledare på andra skolor än på de fyra skolor som skildras i den här boken. Och att lyfta alla de här delprojektledarnas upplevelser har känts angeläget för mig. De har trots allt haft ett ganska unikt uppdrag. Förhoppningsvis kan varje delprojektledares beskrivning av hur de har lagt upp sitt arbete, bidra till kunskap. Jag tänker också att deras olika upplevelser och erfarenheter av att ha haft en sådan här skräddarsydd tjänst, kan inspirera andra skolor att våga ta steget att satsa på elevresurser av det här slaget. Att inte initialt fastna vid det ekonomiska utan se det ur ett mer långsiktigt perspektiv och framförallt ur ett elevperspektiv. För på sikt kommer de ekonomiska vinsterna att ge sig tillkänna. Var så säkra!

Allra först ges dock en bakgrundsbeskrivning av vilka erfarenheter och kompetenser de hade med sig in i den nya rollen som delprojektledare. Något som säkerligen har haft betydelse för att de har lyckats så väl med sina uppdrag. Jag tänker också att det kan vara viktigt för andra att veta vilka kompetenser som kan vara bra att ha med, om man som skola vill satsa på en liknande funktion som våra delprojektledare har haft. Direkt efter det beskrivs hur de har arbetat, hur de upplever att det har varit samt vilka lärdomar de kommer att ta med sig från de här åren.

Det har också känts angeläget för mig att lyfta fram vilka avgörande faktorer och nödvändiga förutsättningar som behöver finnas. Framförallt för att ett sådant här förebyggande arbete med tidiga insatser till eleverna skall fungera så bra som det bara går i praktiken. Och delprojektledarna, ja de har trots allt flera år av erfarenheter med sig. Så vill man ha lite goda råd innan uppstart av ett skolutvecklingsarbete av det här slaget, ja då kan det vara lärorikt att ta deras erfarenheter i beaktande. De här avgörande faktorerna och förutsättningarna kommer emellertid att presenteras i bokens fjärde del.

Nu återstår bara för mig att säga ett stort tack till alla ni underbara delprojektledare. Ni som faktiskt också har varit mina suveräna kollegor under alla de här åren:

Susanne ”Zue” Kristoffersson

Isa Järn Olsson

Lena Persson-Holmberg

Carina Gadd

Eva Dahl

Ninni Janson

Anna-Karin Öhgren

Lena Lundqvist

Kari Martis

Monica Lingman

Christina ”Tina” Kohlström

Anette Ekskog

Peter Andersson

Fredrik Gavell

Anna Lerneman

Mustafa Razaghi

Tack till er alla för att ni har utfört ert arbete med bravur och en förnämlig fingertoppskänsla! Det har inte gått en enda dag som ni inte har uttryckt en stolthet över er uppgift och framförallt över era elever. Och jag vill att ni för alltid skall komma ihåg, att ni verkligen har lyckats göra en fantastisk skillnad för dem.

Susanne ”Zue” Kristoffersson

Att se till varje individ är A och O. Att tänka på, att alla barn inte alls har samma förutsättningar. För det har de inte. Det har jag verkligen blivit påmind om. Så jag har fått bromsa ibland i ett ämne och tänka, att det är det sociala som får vara det som vi skall lägga fokus på och inget annat.

Efter gymnasiestudierna på det ekonomiska programmet med språklig inriktning fortsatte Zue att studera vidare. Dels på ett flertal fristående kurser i svenska och engelska på Högskolan Dalarna, en eftergymnasial utbildning med inriktning mot ADB, en marknadsföringsutbildning samt en reseledarutbildning. Därefter började hon arbeta som redovisningsekonom på LM Eriksson i Norrköping. Efter det återgick hon till studierna, på en konstutbildning i Stockholm: ”Det var ett superkreativt år och jag gillade verkligen att skulptera. Så fick jag ett erbjudande om att gå en finsk konstskola, men min intuition ville annat.” Istället valde Zue att åka till USA ett år. Något som inte alls var särskilt förvånande. Zue berättar att hon har rest väldigt mycket i sitt liv: ”Jag har alltid gillat att möta människor med olika kulturer och bakgrunder. Därför har jag rest så mycket. Och mitt resande har format mig. Det har gett mig en insikt i, att det är viktigt, att man alltid försöker ha en förståelse och respekt för människors olikheter.”

Gällande hennes resa till USA var tanken att hon egentligen bara skulle resa runt och gå på gallerier och ta del av konst. Men hennes planer styrdes hastigt om. Via en bekant erbjöds hon nämligen ett arbete: ”Det var hos en äldre dam på 88:e gatan i New York”. Där kom hon att stanna i nästan fem månader, innan hon avslutade sin USA-vistelse med att bila runt i landet.

Väl hemma i Sverige började Zue att vikariera i skolan. Först på en högstadieskola och därefter på Noretskolan i Mora, ”i en årskurs tvåa”. Det här var i början på nittiotalet. Efter vikariatet rullade det på med anställningar på ett flertal olika grundskolor. Främst som lärare i bild, svenska och engelska. Hon arbetade mycket med barn med särskilda behov i en så kallad ”en-till-en undervisning”, och hon hade även hemundervisning hos några elever. Något hon upplevde var bra: ”I en lugn, trygg och avskild miljö kan man lyssna in och fånga in de här eleverna. Bygga en relation till dem. De behöver det. Just bildämnet är dessutom väldigt tacksamt att mötas kring.” År 2008 fick Zue ett vikariat som just bildlärare på Orsaskolan. Ett vikariat som sedermera övergick i en fast anställning. Under de nästföljande åren kom Zue, utöver att undervisa i bild, även att undervisa i svenska och engelska. Men återigen kom det också att bli som så många gånger tidigare. Det vill säga att Zue fångade upp och arbetade särskilt med de elever som behövde tillgång till en annan inlärningsmiljö.

Dåvarande skolledaren Lena och Zue började se ett allt starkare behov hos de här eleverna och att de verkligen skulle gynnas av att ha en egen studiestödjande verksamhet. En verksamhet där deras behov skulle kunna tillgodoses. Där Zue skulle kunna få möjlighet att möta upp dem utifrån deras unika förutsättningar och utifrån ett förhållningssätt som hon visste de behövde bli bemötta på: ”För att kunna nå dem måste man först kunna lyssna in dem. Ha tålamod med dem och ge dem en chans att få lyckas utifrån där de är. Låta dem hitta sin väg och inte bara gå samma som alla andra. Man måste stödja dem i att hitta sin egna väg.”

Under höstterminen år 2015 blev således verksamheten verklighet. Lena hade dessförinnan erbjudit Zue att både starta upp och driva den: ”Jag var positivt inställd till det. Jag såg ju behovet hos eleverna. Mycket tack vare att jag redan hade alla klasser på skolan. Jag såg ju att de här lär vi fånga in för att de skall få en dräglig tillvaro. Och Lena hon såg, utöver elevernas behov, också den ekonomiska vinningen skolan skulle göra.”

När det blev klart med *Plugga klart 2*, var det därför helt naturligt att låta verksamheten utvecklas inom ramen för projektet. Framförallt för att Zue skulle kunna jobba specifikt med dem som skulle bli de kommande elevdeltagarna. Något hon verkligen såg framemot: ”Ja, det gjorde jag. Jag tänkte att det här skall vi göra något jåkla bra av. Och jag kände att jag ville ha med eleverna i det här genom att ta tid att lyssna in eleverna. Höra vad de behövde för att det skulle fungera bra för dem.”

Det fastställdes också att elever skulle kunna bli aktuella för deltagande i projektet, efter det att arbetslaget och EHT hade lyft upp dem. Elever som de upplevde hade det svårt i klassrummet. Därefter skulle det vara Zues uppgift att göra en kartläggning. Den skulle göras i syfte att ta reda på, om det fanns särskilda ämnen där anpassningar skulle komma att behöva göras, och hur det i så fall skulle kunna göras. Kartläggningen skulle därefter följas upp med elevens mentor. De skulle tillsammans gå igenom schemat innan Zue skulle prata med eleven. Ett samtal i syfte att kunna få ledtrådar om hur eleven själv skulle vilja ha det för att få skolgången att fungera. Zue beskriver vidare: "När *Studieverkstaden* väl hade startat upp och börjat ta emot elever så var schemaläggningen ett enda pusslande för att få ihop det!" Hon och de andra anställda i *Studieverkstaden*, Simon och Maria, hade nämligen ungefär fyrtio individuella scheman att ta hänsyn till: "Och så är det än i dag. Det är något vi har valt att prioritera". Hon berättar att de alltid har försökt att anpassa gruppen efter individerna. Det för att, och så långt det har varit möjligt, skapa en god, trygg och harmonisk miljö för alla: "Ja det har vi alltid värdesatt, att vara noggranna med vilka elever vi satt ihop med varandra." Att elevdeltagarna som har gått i årkurs nio, även har varit blandade med elever i sjuan och åttan tycker Zue har varit bra. Särskilt för de yngre eleverna som har fått arbeta tillsammans med niorna: "Det har varit respektingivande för de yngre eleverna."

För varje elev, och oavsett vilken årskurs de har gått i, har personalen i *Studieverkstaden* haft en särskild struktur för att få det att fungera: "Vi har haft en checklista som har varit knuten till varje ämne i varje årskurs. Vidare har varje elev haft en egen mapp som dessutom haft ett försättsblad med en checklista. På den har ämneslärarna har skrivit vad eleven skulle arbeta med närmast." De elever som har varit permanent i *Studieverkstaden* har dessutom haft en lista där det kortfattat stått beskrivet om varje ämne. De här eleverna har även haft egna arbetsplatser med skärmväggar runt där listorna varit uppsatta. Zue förklarar att just den här gruppen av elever som har varit heltid i *Studieverkstaden* har arbetat ungefär efter deras ordinarie schemas upplägg. En del av dem har dock behövt ta en bensträckare då och då: "Eller bara ta en kopp te. Jag ordnade med en vattenkokare så att eleverna skulle kunna ta en kopp te när de behövt det. Så kan de få ta en paus och samtala om annat för en stund. Och för mig har de här små pratstunderna kunnat göra att man har lyckats bygga relationer."

En annan sak som Zue tidigt noterade var att *Studieverkstadens* fysiska miljö var något som eleverna kommenterade ofta, inte alls i särskilt positiva ordalag. Färgsättningen och den höga ljudvolymen var två saker eleverna lyfte som riktigt dåliga och som var både stressande och fick dem att tappa koncentrationen. Därför bestämdes det att eleverna skulle få vara med och bestämma hur miljön kunde bli mer tilltalande, men också få vara med och genomföra arbetet:

Det blev ett otroligt engagemang och elevernas kreativitet flödade. Det här var en så fin möjlighet vi verkligen ville ta tillvara på. Vi såg det som en bra aktivitet där eleverna skulle få vara med och påverka den nya färgsättningen bland annat. Visst, det blev ett otroligt tungt och stort förberedelsearbete där vi behövde både spackla och maskera en massa. Så fick vi till och med ta hit kommunen för att få tillåtelse att göra det här. För det var inte självklart alls. Men vi garanterade att eleverna skulle komma att göra ett jättebra arbete, så då gick de med på det. Det blev en otroligt stärkande aktivitet och det är fortfarande inget klotter eller skador där.

De elevdeltagare som Zue har arbetat med under de här projektåren har enligt henne själv uppvisat "en stor variationsrikedom". Några har, av olika anledningar, "behövt stöttning hela tiden och därmed också varit i *Studieverkstaden* på heltid medan andra elevdeltagare har haft enstaka lektioner förlagda där". Samtidigt ser hon också många likheter mellan de här eleverna:

Alla har haft ett stort behov av trygghet. Och behov av att få ha en tydlig struktur i en lugn och trygg miljö där de har kunnat känna att de har vågat fråga dumma frågor. Att få vara i en miljö där de fått möjlighet att bygga upp deras självkänsla. Så på ett sätt har det handlat mycket om livskunskap. Många har dessutom haft det tufft med långa pass. Som att sitta med teori i nittiominuterspass. Då har vi kunnat ta ett break. De har inte behövt gå ut, utan bara kunnat sitta kvar och prata.

Något annat hon tidigt upptäckte var gemensamt för de flesta elevdeltagare, det var att de hade svårt för matematikämnet. Där testade dock skolan att försöka åtgärda det genom att starta upp *mattegrupp* för elever i nian. Elever som de trodde, med hjälp av utökat stöd, skulle klara av att få godkänt i ämnet. En grupp som flera elevdeltagare dessutom kom att ingå i. Insatsen upplevdes efteråt som bra av de flesta av dem, och det trots att det innebar ett extra matematikpass varje dag. Och gällande elevdeltagarnas egna upplevelse av att ha varit med i *Plugga klart 2*-projektet, tror Zue också är positiv:

Jag har haft flera elever som har uttryckt att: "Hade inte *Studieverkstaden* funnits hade jag inte kommit till skolan alls." Flera elever har också sagt att de uppskattat den lugna miljön. Att det har varit skönt att få vara i *Studieverkstaden* istället för i klassrummet. Så tror jag att eleverna upplever att de har fått känna sig sedda. Och också att de har fått arbeta med ett studiematerial som har varit nedbrutet, så att de har kunnat hantera det och klarat av det. Att de har fått möjlighet att få lyckas med sin uppgift.

För egen del upplever Zue att hon i rollen som delprojektledare har fått möjlighet att göra nytta för eleverna. Att hon har fått kunna ge dem vägledning och kunskaper inför framtida val. Hon ser därför att Orsaskolans valkompetenssamarbete som har byggts upp tillsammans med Mora gymnasium måste få leva vidare. Det är en samverkan som Zue och studie- och yrkesvägledare Johanna har jobbat hårt för att få till. Samverkan med Mora gymnasium har dessutom inneburit att Zue fått förmånen att "få följa eleverna en liten bit till även, när de börjat på gymnasiet där". Arbetet med den fysiska miljön med eleverna lyfter hon också som en riktig höjdare: "Jag är övertygad om att om bara eleverna får vara med och påverka. Ja då känner de sig betydelsefulla och blir stärkta. Likaså när andra elever har kommit till *Studieverkstaden* och sett att de verkligen har gjort något bra."

För egen del ser Zue, hur hon i sitt uppdrag verkligen "har förstärkt uppfattningen om betydelsen av att hitta strategier och bygga upp en god relation till eleverna". Likaså att få eleverna att få lyckas: "Att se till varje individ är A och O. Att tänka på, att alla barn inte alls har samma förutsättningar. För det har de inte. Det har jag verkligen blivit påmind om. Så jag har fått bromsa ibland i ett ämne och tänka, att det är det sociala som får vara det som vi skall lägga fokus på och inget annat."

Zue upplever vidare, att projektet har gjort stor skillnad i hur skolan arbetar idag jämfört med för några år sedan. Hon är därför övertygad om att det som de har byggt upp under de här åren kommer att leva vidare även efter projektets slut. Att personalen, i ännu högre grad än nu, kommer att fortsätta delge varandra goda exempel på, hur de har lyckats med anpassningar för en elev. Och en annan värdefull insats som har gjort stor skillnad på skolan, det är *Studieverkstaden*:

Ja, *Studieverkstaden* har ju vuxit något enormt och tagit form på ett bra sätt. Det är otroligt stimulerande att jobba där med eleverna. Så har vi ju Simon som började som praktikant men numera är anställd. Han är så fantastisk och funkar så bra med eleverna. Han har en sådan ödmjukhet och fallenhet för det här jobbet och i mötet med eleverna. Det var en tillfällighet som blev så himla lyckad. Ja...han är en otrolig tillgång för oss i personalen och framförallt för våra elever!

Isa Järn Olsson

I början upplevde många elever en uppgivenhet. Att det inte var någon mening eftersom det redan var för sent. Men successivt, genom många samtal och tät kontakt, minskade stressen och måendet blev bättre. Eleverna började förstå att det kommer att ordna sig. Att det faktiskt finns möjligheter och att det är okej att våga känna sig tillfreds och trygg med det.

På senare år hade Isa fått en allt starkare längtan efter att få börja arbeta i skolan igen. Det trots att hon frivilligt hade valt att lämna den efter tio år som lärare, för att istället arbeta inom olika serviceyrken. Så dök det upp en ledig tjänst som resurspedagog/delprojektledare på grundskolan Vasaskolan. En skola där den huvudsakliga arbetsuppgiften skulle komma att vara att stödja frånvarande elever med att komma tillbaka till skolan igen. Det väckte Isas intresse. För innerst inne saknade hon skolvärlden. Däremot hade hon, under de år hon hade valt att arbeta med annat, kommit fram till att det inte var lärarrollen hon saknat. Det var snarare skolmiljön i sig, och framförallt möjligheten att få kunna göra något bra för eleverna utanför klassrummet. Isa valde att söka jobbet, och i samband med läsårsstart 2016 påbörjade hon delprojektledartjänsten i utvecklingsområdet *Samordning av insatser*. Det var det område som skolan hade valt att arbeta med inom projektet. Isa skulle komma att dela arbetsuppgifterna med kollegan Lena. Isa var dock den av dem som skulle ha huvudansvar för projektarbetet och de deltagande eleverna.

För att komma igång med arbetet med eleverna så startade Isa upp med att rikta in sig på en specifik grupp elever. Det var de elever som var frånvarande så pass mycket, och hade varit det under så lång tid, att det hade fått en negativ påverkan på deras skolgång. Elever som skolan redan hade gjort riktade insatser till men ändå inte hade lyckats få tillbaka till skolan. De här eleverna var även i stort behov av att få ett kontinuerligt och individuellt stöd för att kunna klara av att återgå till studierna. Ett stöd Isa hade anställts för att ge dem.

Det var lika många flickor som pojkar som var aktuella för deltagande och som Isa kom att ta en första kontakt med. I första hand för att informera om projektet och om vad som hade gjort att skolan hade bedömt att just den eleven skulle få erbjudandet om att få delta. Isa bjöd därefter in varje elev och deras vårdnadshavare till ett första möte. På mötena berättade hon, att det var hon som skulle komma att stödja eleven under läsåret samt vilka olika insatser det skulle kunna komma att handla om. I inledningen av vissa samtal upplevde Isa en viss skepsis hos både elever och vårdnadshavare: ”De ifrågasatte framförallt om det här verkligen skulle vara annorlunda än det som hade gjorts tidigare och som inte fungerat”. Isa förklarade för dem att ”det nu skulle komma att handla om en annan form av stöd” och att hon var anställd för att enbart fokusera på just projektets elever.

Efter samtalen var responsen från både elever och vårdnadshavare god. Nästintill alla elever som fick erbjudande om att delta kom därför att skrivas in i projektet. Därefter kunde Isa påbörja det individuella kartläggningsarbetet med var och en av deltagarna.

Eftersom inte alla elever ville komma till skolan bestämde Isa träffar med en del av dem även utanför skolmiljön: ”Det kunde vara exempelvis över en fika på ett café i stan”. Det var dock långt ifrån alla gånger som eleverna dök upp på den bestämda tiden: ”Och om de dök upp så var det inte alls säkert att de hade lust att prata. Men det tyckte inte jag var det viktigaste till en början. Huvudsaken för mig var att de faktiskt dök upp”.

När eleverna sedan började prata allt mer kom det att bli många och ibland långa och svåra samtal mellan dem. Samtal som samtidigt kom att bli otroligt värdefulla för att Isa skulle kunna få en så tydlig bild som möjligt av varje elevs situation och upplevelser. Bland annat berättade de för henne vad de själva såg som orsak till sin frånvaro. Genom deras beskrivningar blev det tydligt att det som hade föranlett deras frånvaro, var väldigt olika från elev till elev. Frånvaron kunde ha grundats sig i tristess och en växande känsla av meningslöshet att gå i skolan. Frånvaron kunde också härledas till faktorer som psykisk ohälsa, fysisk ohälsa, utanförskap, social fobi, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller drogproblematik. I en del elevers berättelser framkom det att det var deras hemförhållanden som hade försvårat deras skolgång på olika sätt.

Många av eleverna beskrev också att de bar på en känsla av att det ”inte var någon mening med att försöka kämpa för att komma tillbaka”. De upplevde att de hade halkat efter så mycket i studierna och saknade alltför många betyg för att gymnasiet skulle kännas som ett rimligt mål. Isas uppgift blev därför att försöka få varje elev att känna tillit till henne. Att bygga upp en god relation till varje elev, för att på sikt kunna stödja dem i att börja se hoppfullt på framtiden igen:

I början upplevde många elever en uppgivenhet. Att det inte var någon mening eftersom det redan var för sent. Men successivt, genom många samtal och tät kontakt, minskade stressen och måendet blev bättre. Eleverna började förstå att det kommer att ordna sig. Att det faktiskt finns möjligheter och att det är okej att våga känna sig tillfreds och trygg med det.

Isas engagemang uppskattades dock inte alltid av alla elever. Några ifrågasatte varför hon ”var på dem hela tiden”. Men ju mer tid de spenderade med Isa, desto mer började de förstå varför hon aldrig gav upp. Att det var för att hon brydde sig om dem. Isa försökte därför, så långt det bara var möjligt, att anpassa insatserna efter varje elevs behov. Vissa elever åkte hon hem till och hämtade på morgonen och skjutsade hem dem i slutet av dagen. Det för att säkerställa att de faktiskt kom till skolan. Hon hade även kontinuerliga möten med eleverna, och mycket kontakt med dem via telefon och sms: ”Ofta handlade det om att stämma av med eleverna att de var på väg till skolan och berätta att jag såg fram emot att de skulle komma”.

Hon såg till att de elever som var i skolan gick på de lektioner de hade. Men allt löste sig inte bara för att eleverna var tillbaka i skolan. För många elevdeltagare hade den långa frånvaron genererat i att de inte hade gjort alla uppgifter och därmed saknade åtskilliga betyg. Isa och eleverna började därför nysta i vad som saknades i respektive ämne. Och utöver att de låg efter från tidigare årskurser skulle eleverna, nu när de var på plats i skolan, också hinna med de ämnen och de uppgifter som pågick under det här läsåret. En oftast omöjlig uppgift för eleverna.

Att hjälpa till att strukturera upp deras skoldagar och hjälpa dem att prioritera blev därför mycket viktigt. Framförallt för att inte eleven skulle behöva känna att allt skulle göras klart på en och samma gång. Isa tyckte också att det var viktigt, att hon och eleven alltid såg till att ta sig tid för att glädjas när en uppgift väl hade klarats av.

För de elever som trots insatser av olika orsaker ändå inte kom till skolan, så anpassade Isa stödet utifrån deras situation. Hon försökte se till att skapa förutsättningar så att även de successivt skulle kunna återgå till studierna utan att för den skull behöva vara i klassrummet. För just det upplevdes av en del elever som ett alltför stort och otänkbart steg. I vissa fall ordnade Isa även med studiemöjligheter via annan aktör utanför skolan. Allt för att hennes elever skulle få förutsättningar att inhämta kunskaper. Och samtidigt som Isa hade dialog med eleverna, så hade hon även ”tät kontakt med många av elevdeltagarnas vårdnadshavare, så att vi tillsammans hade samma förväntningar och samma stödjande inställning till eleven”.

Isa beskriver att projektet ”är viktigt och att skolans medverkan har möjliggjort att de har kunnat få de här eleverna att känna sig sedda och bekräftade i skolan”. Hon lyfter också elevdeltagarnas framsteg. Både små och stora. Hur stolt hon fortfarande är över dem och deras utveckling. Hur tacksam hon är ”att ha fått vara med om att se deras uppgivenhet minskas successivt, för att övergå i en allt mer växande hoppfullhet. Att ha fått ta del av den innerliga glädjen när eleverna upptäcker att de faktiskt kan. Då deras enträgna arbete med att genomföra skoluppgifter äntligen ger resultat”. Hon lyfter även lyckan när hon har fått se lättnaden hos eleverna när de har kommit till insikt: ”Att det faktiskt finns andra vägar att gå. Inte bara den som de först trodde var den enda möjliga. Att de kommer att kunna ta sig fram i livet ändå och att livet är långt ifrån kört”.

Lena Persson-Holmberg

Mycket av det projektarbete som har gjorts utanför Basen har jag ansvarat för. Som att fånga upp eleverna och bygga upp en relation till dem. Men jag har också hjälpt dem att kolla lektioner och frågat om det är okej att jag följer med dem dit. Eller till och med suttit med dem på lektionen tills de känner sig trygga. Jag har helt enkelt varit en trygg vuxen som har funnits i deras närhet. Det är så jag alltid har arbetat, och så jag har valt att arbeta även i projektet. Sedan är jag en sådan person som aldrig någonsin skulle gå förbi något som händer i korridoren och låtsas som om att jag inget ser. Jag agerar alltid på något sätt, oavsett vad som sker. Och det har varit mitt mantra ända sedan jag började arbeta i skolan. Att den dagen jag inte vågar säga ifrån eller väljer att inte ingripa, den dagen skall jag sluta arbeta i skolan!

Lenas yrkeskarriär påbörjades då hon fick ett beredskapsarbete på en förskola. Ganska snart fick hon en förfrågan om att, tillsammans med en pedagog, starta upp en särskild undervisningsgrupp på en grundskola i årskurs sju till nio: ”Då var jag bara arton år”.

Under de nästkommande decennierna kom hon att arbeta i olika mindre grupper på flera grundskolor i Västerås stad. Under de åren utbildade hon sig även till fritidspedagog. År 1996 flyttade Lena till Hedemora. Där hon fick i uppgift att starta upp en resursskola för årskurserna sju till nio. En skola som Lena beskriver ”skulle vända sig till elever som hade svårt att klara av den vanliga skolan”, Skolan ingick nämligen i ett projekt med Socialtjänsten som huvudägare. Till en början hade de åtta elever. Efter två år övergick projektet i skolans regi, och verksamheten utökades successivt under 2000-talets början. Efter det började Lena arbeta som resurspedagog på grundskolan Jonsboskolan i Långshyttan. Lena och skolans andra resurspedagoger, Kicki och Kristina, arbetade specifikt med vissa elever. Ibland ute i klassrummen och ibland med mindre grupper. När skolans högstadiel elever skulle flyttas till Vasaskolan fick Lena en tjänst där. Något hon såg fram emot: ”Ja för jag tycker om att jobba med högstadiel elever. Det passar verkligen mig. Visst, det kan vara jobbigt ibland, men man kan resonera med dem på ett bra sätt. Och det gillar jag.”

Sedan 2013 har Lena arbetat på Vasaskolan som resurspedagog med ansvar för en årskull. Hennes kollegor, Anders och Sten, ansvarar för de andra två årskullarna. Tanken med tillsättningen av de tre resurspedagogerna, var från början att lärarna skulle kunna få mer tid till förberedelse- och planeringsarbete. Men också få mer tid till att kunna fokusera på undervisning. Genom det så övergick mycket av pedagogernas administrativa arbete, såsom möten med vårdnadshavare, orosanmälningar och annat, till resurspedagogerna.

Under våren 2016 fastställdes det att Vasaskolan skulle vara med i de två *Plugga klart*-projekten. Tanken var först att Lena skulle ta den heltidstjänst som delprojektledare som skolan hade blivit tilldelad. Anledningen till att skolan ville ha Lena på den tjänsten hade mycket att göra med att hon redan arbetade med den tilltänkta målgruppen: ”Det vill säga elever som hade det svårt att ta sig till skolan, hade svårt att sitta i klassrummet eller som till och med var hemma. Då jobbade jag också mycket med elever i små grupper.”

Därför föll det sig naturligt att det var Lena som skulle ha delprojektledartjänsten. Hon själv ville också gärna ha den: ”Ja jag hade ju jobbat på det sättet i hela mitt yrkesverksamma liv!” Men på grund av att skolan fick nya förutsättningar i början av sommarlovet, beslutades det, att Lena skulle vara kvar som resurspedagog på åttio procent och få resterande tjugo procent till delprojektledarskapet. De övriga åttio procenten av delprojektledartjänsten skulle rekryteras externt.

Under projektåren arbetade Lena först med Isa, och därefter med Carina i skolans *Samordning av insatser*: ”Det har verkligen varit jättebra det här att vi alltid har varit två. Genom det har vi hela tiden kunnat bolla med varandra och stötta varandra i vårt arbete.” Lena berättar att det också har varit en tydlig ansvarsfördelning dem emellan. Lenas uppdrag i projektet har varit riktat till att vara mycket ute i verksamheten och till att ha en mer förebyggande och uppsökande funktion. Hennes uppgift har därför varit att vara ute mycket i korridorerna, där hon har kunnat se eleverna. När elever sedan har lyfts på arbetslagen så har hon redan haft god kännedom om dem. Hon har i många fall även varit den på skolan som har föreslagit för elever att de skall ha ett möte där de pratar och lotsar in eleven till Carina. Lena har haft även haft några egna ansvarselever: ”Alla elever kände dock redan till mig, för jag är ju alltid ute bland dem!”

Om en elev har uttryckt eller visat för henne att den har tyckt att skolan varit jobbig, så har Lena omgående försökt fånga upp eleven. Det har hon gjort genom att försöka skapa en god relation. Något hon verkligen betonar är viktigt i mötet med en elev för att få deras förtroende:

Mycket av det projektarbete som har gjorts utanför *Basen* har jag ansvarat för. Som att fånga upp eleverna och bygga upp en relation till dem. Men jag har också hjälpt dem att kolla lektioner och frågat om det är okej att jag följer med dem dit. Eller till och med suttit med dem på lektionen tills de känner sig trygga. Jag har helt enkelt varit en trygg vuxen som har funnits i deras närhet. Det är så jag alltid har arbetat, och så jag har valt att arbeta även i projektet. Sedan är jag en sådan person som aldrig någonsin skulle gå förbi något som händer i korridoren och låtsas som om att jag inget ser. Jag agerar alltid på något sätt, oavsett vad som sker. Och det har varit mitt mantra ända sedan jag började arbeta i skolan. Att den dagen jag inte vågar säga ifrån eller väljer att inte ingripa, den dagen skall jag sluta arbeta i skolan!

Något annat som Lena har valt att fokusera på i projektet ”är att prata med eleverna om valkompetens. Inte bara valkompetens gällande framtida utbildnings- och yrkesval, utan även om vikten av att ha en god valkompetens generellt sett i livet”. Hon beskriver hur hon har försökt att få eleverna att förstå att de alltid har ett val: ”Jag säger ofta till dem: ”Nu kan du göra valet att gå på lektion eller inte. Men går du dit så har du inte rätt att förstöra för andra. Stör inte studieron för dem som har valt att gå på dit för att de vill studera. De skall få göra det i lugn och ro.” De elever som Lena har arbetat med i projektet har många likheter. Bland annat att många av dem behöver extra stöd för att kunna lyckas. Många av dem har också uttryckt för henne att skolan är jobbig och att den vara i kan vara väldigt svårt för vissa. En upplevelse som hon tycker har ökat bland eleverna sedan hon började på skolan. Några ämnen som har stuckit ut bland elevdeltagarna som särskilt svåra, har dels varit idrott ”vars krav på ombyte gjort att många ej velat delta”. SO-ämnena har också upplevts som svåra av många av deras elevdeltagare. Lena har vidare märkt under åren, att många elevdeltagare har uttryckt att de har känt sig trygga med delprojektledarna. Flera av dem som har slutat och börjat på gymnasiet, har kommit tillbaka och hälsat på henne flera gånger. Det har Lena uppskattat och ser det som ett tecken på att eleverna själva känner att det, trots hårt arbete, gjorde gott för dem att vara med i projektet:

Jag tror att de flesta tycker att det har varit jättebra att ha varit med. Några trodde kanske först, att bara de går med i projektet då ordnar sig allt. Att de inte tänkte på att de själva kommer att måsta göra en insats. Visst, vi har stöttat och motiverat dem hela vägen, det har vi. Men det är ju de som har fått göra jobbet. Och det har de flesta verkligen också gjort.

Det allra bästa med att ha arbetat i projektet menar Lena är, att hon har fått möjlighet att få jobba så nära de här elevdeltagarna som har behövt deras hjälp: ”Det har verkligen varit så härligt att få finnas där för dem.” Likaså hyllar hon samarbetet med Carina som har betytt mycket. Lena upplever också, att hon har fått med sig flera lärdomar under de här åren i projektet. Dels genom den kontinuerliga uppföljningen som skolan har haft med projekt-ledningen: ”På de avstämningarna har vi påmint hela tiden om vårt uppdrag i projektet. Det har också varit bra med nätverksträffar, för där vi kunnat ta lärdom av andra. Som Orsaskolans och Mora gymnasiums samarbete kring valkompetens till exempel. Dem kan vi lära oss mycket av.” Hon beskriver vidare att hon tycker att projektet som helhet har gjort skillnad på skolan. Framförallt den stora uppmärksamhet som frambringats kring elevernas närvaro: ”Det har varit en stor och positiv förändring som har skett under de här åren. Vi pratar om närvaron mycket mer och vi uppmärksammar problemen mycket mer. Våra elever kommer inte undan på samma sätt som förut.” Nu hoppas hon innerligt att skolan får förutsättningar och stöttning från högre nivå: ”Så att det goda arbetet som har kommit genom vår projektmedverkan får leva vidare. För vi måste satsa vidare på det här med samordningen. Det är helt rätt väg att fånga upp de här eleverna på. Elever som har svårt att komma till skolan och också har svårt att klara av skolan.”

Carina Gadd

Att ha fått arbeta med elever som har det jobbigt och ha fått lära mig av dem...det har varit det allra bästa med projektet. Jag har lärt mig så otroligt mycket under den tid som jag varit med.

Att ha fått möjlighet att arbeta så nära de här eleverna och deras vårdnadshavare. Fått ha den här kontakten som är så viktig för både eleverna och för vårdnadshavarna. Det har verkligen varit givande. Så vet jag ju, att några av mina elever verkligen har varit glada för Basen.

Att det har varit som en liten oas för dem. Dit de vetat att de kunnat komma när de behövt, kunnat sätta sig ner och bara prata lite med mig en stund. De har vetat att det finns en vuxen där som visserligen tjatat på dem ibland, men också lyssnat på dem. Som har haft tid att ge dem en stund av omtanke.

Carina är utbildad grundskolelärare i SO-ämnena för årskurs tre till nio. Hon har även behörighet i matematik, svenska, engelska samt idrott och hälsa i årskurserna tre till sex. Efter hennes pedagogiska examen kom hon att arbeta mesta delen av sin arbetstid på mellanstadiet. Dock med ett undantag av en tvåårsperiod då hon gjorde ett inlägg som SO-lärare på en högstadieskola. Under de två åren kombinerade hon sin tjänst med en halvtidstjänst på skolans fritidsverksamhet. Inför höstterminsuppstarten år 2017 sökte Carina en tjänst som SO-lärare på Vasaskolan i Hedemora. Hon fick inte tjänsten, men kom istället att erbjudas en anställning i det pågående *Plugga klart 2*-projektet. Det var tack vare att det fanns en förkunskap hos skolledningen om att Carina var väldigt duktig på att skapa goda relationer till elever. Eftersom jobbet lät lockande, valde hon att tacka ”Ja” till tjänsten, och i början av augusti 2017 började hon på Vasaskolan. Hon formligen kastades in i projektet. Det hade trots allt pågått under drygt ett år på skolan. Vissa framtagna rutiner hade redan fått fäste i verksamheten. Gällande skolans *Samordning av insatser* så hade elevdeltagarna från föregående läsår hunnit sluta på skolan. Det innebär att Carina, tillsammans med delprojektledare Lena, nu kunde påbörja inventeringen av nya elever att erbjuda plats i projektet. Lena hade också bra kunskap om vilka elever som föregående läsår gick i årskurs åtta. Elever som redan då skulle ha gynnats av ett projektdeltagande. Vid den tiden hade de dock ej uppnått den åldersgräns på femton år som gällde för att få skrivas in som deltagare.

Med anledning av att Carina var helt ny på skolan valde hon att börja röra sig runt i korridorerna och i de utrymmen där eleverna befann sig. Hon var ”trots allt ett nytt ansikte för dem” och visste mycket väl, hur viktigt det var att eleverna fick vänja sig vid en ny person. Få tid att lära känna henne i lugn takt. Till skillnad från föregående år, ”då många av elevdeltagare var hemmasittare”, var de flesta eleverna numera på plats i skolan. Det gjorde att chansen för henne att möta alla elever, i alla fall några gånger i veckan, var god.

När Carina inte rörde sig i korridorerna var hon stationerad uppe i lokalerna som kallas för *Basen*. Hon har sitt arbetsrum där och det finns även grupprum dit elevdeltagarna har haft möjlighet att gå. Både under lektionstid och på rasterna: ”De kommer upp till *Basen* när de känner att de behöver. Det är alltså helt deras behov som styr hur mycket tid de är uppe hos mig. Där har jag ju min arbetsplats och jag finns där största delen av dagen för de elever som behöver stöd och hjälp.” Hon berättar vidare att några elever har haft schemalagda lektioner uppe på *Basen*: ”Och ibland har jag följt med elevdeltagare på lektion ute i klassrummet om det har behövts”.

Innehållet i Carinas arbetsuppgifter som delprojektledare har, utöver den direkta elevkontakten, innehållit mycket kontakt med andra personer och funktioner:

Jag har haft både samtal med elever och med föräldrar. Men jag har också funnits med vid samtal med andra, exempelvis lärare, om det är vad eleverna har önskat och behövt. Jag har också haft mycket kontakt med vår studie- och yrkesvägledare och våra skolkuratorer, om eleverna önskat hjälp med det. Några av mina elever har jag haft SMS-kontakt med under dagen och kollat så att de har kommit till skolan. Så har jag ju träffat eleverna i korridorerna. Jag har frågat hur de mår och bekräftat att jag ser dem. I perioder har jag även haft någon elev som har varit med mig i stort sett hela dagen.

De elever som Carina har arbetat med under projektiden ”har haft vissa likheter med varandra”. Dels beskriver hon att några av dem har haft en ganska hög ambitionsnivå. Något som har genererat i att de har fått ”en prestationsångest som slår tillbaka på det viset, att de till slut inte klarar av att gå på vissa lektioner.” Några av hennes elevdeltagare har inte alls velat gå i skolan och har därför även haft en väldigt hög frånvaro.

Carina beskriver att de eleverna vill ha betyg, men att de helt enkelt inte orkar arbeta för att kunna få dem. Hon har också haft elever som har upplevt att de har känt sig utsatta i skolan. Något som har lett till att de inte har orkat med sin skolgång. Genom Carina har de här elevdeltagarna ändå kunnat ha en kontakt med skolan och fått hjälp av henne i deras skolgång. Något som hon tycker har varit bra.

När hon tänker på sin unika funktion så upplever hon att den har varit viktig, och hon uppskattar verkligen att hon har fått arbeta som delprojektledare i projektet. Ett arbete som mestadels har flutit på bra. Det är bara ibland som hon har stött på utmaningar: ”Ja ibland har jag fått jaga både elever och vuxna för att få fram material att arbeta med tillsammans med eleverna. Men jag upplever faktiskt, att när jag har bätt lärarna om material till eleverna så har jag också oftast fått det. Så det har varit bra.”

Det allra bästa som hon upplever har varit med att ha fått arbeta i *Plugga klart 2*, det har varit allt bra som har kommit ur skolans deltagande. För hennes egen del har det dessutom varit en fin och lärorik upplevelse på flera sätt:

Att ha fått arbeta med elever som har det jobbigt och ha fått lära mig av dem...det har varit det allra bästa med projektet. Jag har lärt mig så otroligt mycket under den tid som jag varit med. Att ha fått möjlighet att arbeta så nära de här eleverna och deras vårdnadshavare. Fått ha den här kontakten som är så viktig för både eleverna och för vårdnadshavarna. Det har verkligen varit givande. Så vet jag ju, att några av mina elever verkligen har varit glada för *Basen*. Att det har varit som en liten oas för dem. Dit de vetat att de kunnat komma när de behövt, kunnat sätta sig ner och bara prata lite med mig en stund. De har vetat att det finns en vuxen där som visserligen tjatat på dem ibland, men också lyssnat på dem. Som har haft tid att ge dem en stund av omtanke.

Carina beskriver också att det, i hennes roll som delprojektledare, stundtals har krävts ett ganska så stort tålamod. Något som hon har fått träna på. En träning som har börjat ge dessutom har börjat ge lite resultat: ”Ja, jag har faktiskt blivit lite bättre på att ha just mer tålamod!” Hon uttrycker vidare att det har varit ”fantastiskt utmanande att arbeta med dessa elever som är så olika, men som ändå har liknande problem med skolan. Jag är verkligen glad över att ha fått ha det här uppdraget.” Hon ser också goda möjligheter att arbetet kommer att kunna leva vidare efter projektets slut. För hon vet hur bra det kan bli, ”när alla är med och jobbar i samma riktning och med samma frågor”. Att det blir en större kraft i arbetet när alla hjälps åt, jämfört med när bara några enstaka tar ansvar för arbetet. Likaså har hon sett hur bra det blir för eleverna när ”all personal arbetar med valkompetens i undervisningen och inte bara låter det vara studie- och yrkesvägledarens uppgift. Det räcker inte till.”

Även frågor om jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering är viktiga områden som Carina menar, att ”vi ständigt måste diskutera i klassrummen. Och förhoppningsvis kommer det arbetet att fortleva och bli en naturlig del i skolans rutiner.”

I och med att Carina kom in senare i projektet så vet hon inte hur det var innan Vasaskolan gick med i projektet. Under den tid som hon har arbetat på skolan, tror hon dock att projektet har hunnit göra skillnad. Framförallt för eleverna: ”Ja jag vill verkligen tro det. För de här eleverna som har varit med i projektet har ju blivit mer synliga. Både av oss delprojektledare men också för att de själva innerst inne har kunnat känna att det faktiskt finns någon som ser dem.”

Om Carina får som hon vill kommer skolan att få stöttning i det fortsatta arbetet även av kommunens politiker: ”Jag tror att de verkligen har sett nu att vi har lyckats göra skillnad. Jag hoppas att de kommer att vara fortsatt engagerade och fortsatt intresserade av att ge vår skola goda förutsättningar att kunna arbeta vidare i sann *Plugga klart 2*-anda!”

Eva Dahl

Den kanske största lärdomen projektet gett mig, är att jag nu har fått se att det inte behövs så stora insatser för att kunna göra skillnad. Det kanske bara behövs att man säger "Hej" och namnet på eleven. Att den blir sedd. Eller att man ser till att dörren är öppen lite på glänt. Då ser eleven att den är välkommen in. Det är rätt så fantastiskt... att så lite kan göra så mycket för en elev.

Innan Eva började sin tjänst på Kristinegymnasiet i Falun hösten 2016, hade hon en lång erfarenhet av att arbeta inom skolans värld. Hon hade först påbörjat studier på Socialhögskolan i Stockholm med drömmar om ett en dag kunna arbeta som kurator. Efter ett års studier valde hon dock att byta bana och utbilda sig till lärare istället. En utbildning som kom att följas upp av tjugofyra yrkesverksamma år som pedagog inom grundskolans alla stadier. År där hon även vidareutbildade sig inom gruppsamtal och vägledande samtal. Något hon verkligen brann för. Att hon sedan, efter alla år i grundskolan, kom att byta sitt trygga arbete till ett helt nytt arbete inom en helt annan skolform var inget som hon hade gått och tänkt på att göra. Men när Christel, en av Kristinegymnasiets skolledare, en dag ringde upp henne och frågade om hon skulle kunna tänka sig att komma för en intervju till en tjänst i ett projekt som hette *Plugga klart 2*: ”Ja då dök de här tankarna upp”. Eva tyckte att det lät spännande och intressant. Det var en möjlighet att få testa på något helt nytt i en helt annan skolform. Så trots att det fanns vissa tvivel, om hon verkligen skulle våga kasta sig ut på något ingen riktigt visste vad det innebar, kom nyfikenheten till slut att besegra tvivlet. Att hon dessutom redan kände de två andra delprojektledarna, Anna-Karin och Ninni, gjorde att hon kunde se möjligheterna med och styrkan i att få vara en del av ett sammanhang där även de skulle ingå. Att de skulle kunna stödja varandra: ”Ja det var nog faktiskt det som avgjorde det till slut, att vi skulle vara flera i den här rollen och kunna samverka med varandra”.

Eva kom till en början att få dela arbetsrum med Ninni. Deras rum var förlagt i anslutning till *Studieverkstaden* där både Ninni och Anna-Karin var verksamma. Det fanns dessutom ett samtalsrum i anslutning till Evas rum som hon skulle kunna komma att nyttja vid behov. Eftersom Eva var helt ny på skolan började hon med att kartlägga hur skolan tidigare hade arbetat med samordnande insatser. Hon hörde sig också för med personalen om vilket behov de såg fanns. Därefter började hon fokusera på arbetet med eleverna. Skolan hade redan bestämt att ”en elev skulle kunna bli aktuell för projektdeltagande efter att den hade tagits upp på ett EHT-möte”. I och med att skolan även hade fastställt riskfaktor *Närvaro* inom ramen för skolans riskfaktorrutin, var det just därför som elever som föll inom ramen för den som kunde komma att erbjudas en plats i projektet.

När Eva ansåg att en elev var aktuell för projektet återkopplade hon det till elevens mentor. I de fall där relationen mellan eleven och mentorn var god, ”kunde det sedan bli så att det var mentorn som först informerade om projektet. Alltså innan jag kontaktade eleven”. Men det kunde också vara Eva som tog den allra första kontakten med eleven. En första kontakt Eva upplever att eleverna generellt har tagit emot positivt. Däremot berättar hon att hon alltid har varit noggrann med att alltid be den elev hon träffat, att fundera lite innan de beslutar något:

Jag har verkligen velat få eleverna att känna att ett deltagande är frivilligt. Att det har varit ett erbjudande om att få stöd och hjälp på ett lite annat sätt. Jag har velat skapa ett möte där det väcks en nyfikenhet och ett frö. En liten relationsstart som känns bra och positiv men samtidigt inte brådslande eller påtvingande. De har fått infomaterial och medgivandeblankett med sig hem för att fundera. För mig har det varit viktigt att ge dem tid att smälta. Och jag har alltid hoppats och önskat, att eleverna har gått hem med en känsla av att det här verkat vara något positivt.

Den första responsen från både elever och vårdnadshavare har under åren varit god. Och efter det att en elev skrivits in i projektet, så har Eva valt att prioritera relationsskapandet först innan hela elevens behov skulle utredas: ”Att inte kräva på en gång av eleven att den skulle skriva ner eller beskriva hela sin situation för mig”. Kartläggningen av eleverna har därför gjorts successivt:

”Det är ju ingen ide att ställa en massa kartläggningsfrågor om eleven inte är trygg. Relationsbyggandet går hand i hand med kartläggningsarbetet. Och eleverna har varit så otroligt öppna när vi väl har lärt känna varandra.”

Under projektåren har Eva funnits tillgänglig för elevdeltagarna alla veckans dagar och hennes kontakt med dem har sett väldigt olika ut. En del elever har haft inbokade träffar ”antingen varje dag eller några gånger per vecka. Ibland är mötena mer sporadiska och styrda mer av hur det gått generellt för eleven i skolan”. När det successivt har börjat gå bättre för eleven så har träffarna med Eva infallit mer sällan. När det har gått lite tyngre har mötena varit betydligt fler.

Eva har också fungerat som en länk mellan elev och mentor. Ofta för att få möjlighet att förklara elevens behov och också få grepp om hur det ser ut i kursen: ”Det är viktigt för att kunna göra en planering tillsammans med eleven i det fortsatta arbetet. Men också för att skapa en förståelse hos mentorn för individen och dess behov. För i en grupp är det inte lika lätt att se behoven, men här kommer de fram”.

Det stöd som elevdeltagarna har fått av Eva har varit helt individanpassat och därför också sett helt olika ut från elev till elev. Det har varit ”alltifrån att skicka uppmuntrande eller påminnande sms till att hämta elever som inte på egen hand klarat av att ta sig till skolgården”. Ofta har det gällt elever med långvarig frånvaro. Evas upplevelse är: ”Om det kommer någon och hämtar, så blir steget inte lika stort och svårt för eleven”.

Andra insatser som Eva har gjort har varit relaterade till elevernas studier. Eleverna har bland annat haft möjlighet att sitta hos henne och göra prov eller få hjälp att strukturera upp sina uppgifter. På så sätt har de kunnat beta av en uppgift i taget och också fått känna att de faktiskt har blivit klara med en uppgift. Men ofta har det också handlat om att se och bekräfta eleverna. Eva upplever att de elever som hon har arbetat med under årens lopp har varit väldigt olika. Samtidigt har hon också sett att det finns en faktor som har förenat många av dem som har varit inskrivna i projektet: ”Det har varit stress. En stress som har tagit sig olika uttryck och som också kan ha berott på olika saker, men som har gjort att eleverna fått det svårt i skolan och/eller varit mycket frånvarande. En del elever har haft med sig en krokig skolgång och en del har haft tuffa hemförhållanden”. Hon har också mött ”högrepresterande flickor”, och många flickor och pojkar som har haft det svårt med att komma igång med sina uppgifter och också med att avsluta dem.

Evas upplevelse är att de elever som har deltagit verkligen har tyckt att det har varit bra. Mycket för att de har fått hjälp och stöd utifrån där de befunnit sig just då och utifrån de behov de har haft: ”Och också att de har haft tillgång till en vuxen som haft möjlighet att göra lite utöver det som är standard i skolan. Tillgång till en funktion i skolan som har haft en lite annan roll. En funktion som inte varit betygsättande och som de inte haft någon närvaroplikt till”. Hon berättar att de har kommit för att de själva har velat det och för att de själva har tyckt att det har varit bra för dem. Eva tror även att elevdeltagarna har gagnats av det faktum att hennes och *Studieverkstadens* lokaler har varit förlagda på samma ställe i skolan. Genom det har eleverna enkelt kunnat gå mellan dem. Likaså tror hon att eleverna har gynnats av de tre delprojektledarnas starka samarbete: ”Vi har ju ofta arbetat med samma elever, så de eleverna har blivit trygga med oss alla. Det har verkligen varit positivt.”

För egen del beskriver Eva att hennes roll har varit så bra just för att hon ”har haft möjlighet att ta tid till att kunna skapa relationer med eleverna. Och tid att få ge eleverna det där lilla extra. Fått vara deras trygga punkt i skolan och verkligen fått dem att känna, att jag har funnits för dem.” Något annat hon återkommer till om och om igen, är alla de möten som hon har haft med sina elevdeltagare.

Hur tacksam hon är över att hon har fått vara en del av de här ungdomarnas resa: ”Att ha fått vara en liten pusselbit som förhoppningsvis gjort livet lite lättare för en elev. Det har varit svårslaget!”

Att projektet faktiskt har kunnat hjälpa åtskilliga elever och också fått flera elever att kunna gå kvar i skolan, det menar Eva är ett tecken på hur viktigt projektet är. Men också hur viktigt det är att det fortsätter.

Eva beskriver avslutningsvis att hon har lärt sig otroligt mycket under det här åren. Givetvis mycket om gymnasiet som skolform, men också alla de lärdomar som hon har fått genom den samverkan hon har haft med Ninni och Anna-Karin. Hur bra de har kunnat komplettera och stödja varandra i arbetet med elevdeltagarna. Men framförallt lyfter hon allt det som hon har lärt sig i mötet med eleverna. Att hennes kunskap om hur olika förutsättningar vi alla har, har förstärkts genom den roll hon har haft. Men också hur ödmjuk hon har blivit inför livet och inför de människor hon har mött:

Den kanske största lärdomen projektet gett mig, är att jag nu har fått se att det inte behövs så stora insatser för att kunna göra skillnad. Det kanske bara behövs att man säger: ”Hej” och namnet på eleven. Att den blir sedd. Eller att man ser till att dörren är öppen lite på glänt. Då ser eleven att den är välkommen in. Det är rätt så fantastiskt... att så lite kan göra så mycket för en elev.

Ninni Janson

Min roll har varit att få de här eleverna att bygga sin tro på att de faktiskt kan matematik, eftersom matematik bara är pest och pina för dem. Något de bara måste göra. Jag brukade därför säga åt dem:

"När du slutar här hos mig så kommer du att älska det här ämnet."

Och då fick jag alltid till svar att: "Glöm det. Det kommer jag aldrig att göra."

"Ja vi får väl se", svarade jag. För jag visste ju att de skulle komma dit en dag.

Därför har mina absoluta guldstunder varit när de har suttit och jobbat. Då de plötsligt lyft huvudet och utbrustit: "Vad fan, det här är ju lätt ju!"

Ninni började med att utbilda sig till mellanstadielärare. Tjugofem år senare vidareutbildade hon sig till specialpedagog. Hon har kommit att viga så gott som hela sitt yrkesverksamma liv till att arbeta som pedagog. Vid tiden för intervjun var hon inne på sin 85:e termin i skolans värld! De första decennierna arbetade hon på mellan- och högstadiet, för att sedan övergå till gymnasiet där hon har varit verksam de senaste sju åren. De första två åren på Lugnetgymnasiet och de senaste fem åren på Kristinegymnasiet. Trots att Ninni har arbetat heltid under alla de här åren har hon också hunnit med att ha andra uppgifter och åtaganden vid sidan av. Bland annat har hon varit verksam som adjunkt på Högskolan Dalarna. Där undervisade hon i lärarlyftskursen *Matematiksvårigheter i ett specialpedagogiskt perspektiv*. Under en tvåårsperiod arbetade hon också som projektledare i ett länsövergripande projekt med Region Dalarna som projektägare. Ett projekt vars idé uppkom tack vare Landstingets STI-grupp. En grupp där Ninni för övrigt också har suttit med i under många år: ”Själva projektet riktade sig till skolpersonal och elevhälsopersonal på grundskole- och gymnasienivå. Det syftade till att utbilda skolpersonal i frågor angående att förebygga könssjukdomar och tonårsaborter”.

Under våren 2016 tillfrågades Ninni om hon skulle kunna tänka sig att ha en av de tre delprojektledartjänsterna i det kommande *Plugga klart 2*-projektet på skolan. Att hon fick förfrågan hade mycket att göra med att hon, i sin roll som specialpedagog, hade den kompetens som skolledningen såg skulle vara den bästa för den här satsningen. En satsning som skulle inrikta sig på att ge eleverna specialpedagogiskt stöd i en ny och fristående verksamhet i skolan.

Eftersom Ninni hade tidigare erfarenhet från Lugnetgymnasiet av att arbeta i *Studium*, en studiestödande verksamhet, upplevde hon delprojektledarskapet som högintressant. Det var förresten när *Studium* lades ner som Ninni började arbeta på Kristinegymnasiet. Där fanns visserligen ingen studiestödsliknande verksamhet som *Studium*. Ninni hade dock förhoppningar om, att det skulle kunna byggas upp något liknande som den även på Kristinegymnasiet. Hon hade nämligen sett hur framgångsrikt det hade varit för eleverna. Och att behovet fanns även hos eleverna på Kristinegymnasiet, det hade hon sett redan när hon påbörjat sin specialpedagogtjänst på skolan. Ninni hade faktiskt också, tillsammans med skolans andra specialpedagog Anna-Karin, gjort ett försök att starta en liknande verksamhet på skolan några år innan projektet påbörjades: ”Ja vi hade försökt att få till en sådan verksamhet som på Lugnet men utan att lyckas. Det fanns nämligen inga lokaler vi kunde ha till det. Men lite senare...och faktiskt tack vare *Plugga klart*, så fanns äntligen en öppning.” Anna-Karin kom därför också att erbjudas deltidsanställning i projektet. Det ordnades även med en lokal så att de skulle kunna öppna upp *Studieverkstaden*:

Under åren så har sedan öppetiderna i *Studieverkstaden* kommit att följa de tider som Evas verksamhet för *Samordning av insatser* har. Det vill säga att den är öppen varje dag. Till skillnad från hennes verksamhet är dock *Studieverkstaden* öppen för alla skolans elever som är behov av extra specialpedagogiskt stöd. Däremot är 25 procent av både min och Anna-Karins arbetstid helt vikt för de elever som är inskrivna i projektet.

Ninni beskriver att elevdeltagarna som hon har haft genom åren har kommit till *Studieverkstaden* via Eva som i sin tur ”har fungerat som en sorts sluss”. Eva har varit den av delprojektledarna som har tagit de första kontakterna med eleverna och byggt upp relationen med dem. Efter det har hon börjat samverka med Ninni och Anna-Karin. Särskilt i de fall där eleven har behövt specialpedagogiskt stöd. Ninni förklarar vidare att hon under åren mestadels har haft fasta tider med varje elevdeltagare. Men att det ibland även har kunnat bli mer tid med dem utöver det: ”Jag blev en vuxen de lärde känna och som de allteftersom både vågade, men också ville vända sig till även när det gällde annat än själva skolan. Då slängde jag såklart inte ut dem för att de inte hade en bokad tid. De kom för att de just där och då behövde prata om annat än sina studier.”

I sin delprojektledarroll har Ninni kommit att stödja sina elever på lite olika sätt och utifrån deras behov. Något som dock har varit var vanligt förekommande är att elever behöver hjälp med ”uppgifter de inte förstår. Min uppgift är då att försöka hjälpa varje elev med att förstå dem. Ibland händer det att inte heller jag förstår uppgiften, så då ansvarar jag för att gå till läraren och fråga om vad som förväntas. För om inte jag förstår den, hur skall då eleven kunna förstå?”. Ibland har det också hänt det också att Ninni har behövt be lärare om lov att en elev skall få göra uppgifter på ett annat sätt och även redovisa sina kunskaper i en annan form: ”För att eleven skall kunna nå målen”. Ninni beskriver att de reaktioner hon har fått på det under åren har varit lite olika: ”Men de flesta pedagoger har ändå gärna samarbetat kring det här”.

Ninni märkte redan i början av projektet att många av hennes elevdeltagare saknade grundläggande kunskaper i ett eller flera ämnen. Matematik var ett sådant ämne som stack ut. Det hon började göra då var att först försöka utröna elevens historik i ämnet eftersom hon upplevde att det ofta gav goda ledtrådar för hur deras fortsatta samarbete skulle kunna se ut: ”Flera elever uttryckte en upplevelse av att kunskapen inte fastnade, trots att de tränade ihärdigt på ett moment i ett ämne”. Ninni förstod att de inte hade automatiserat de grundläggande kunskaperna i matematik. I vissa andra fall kunde hon även upptäcka att en elev fått hjälpmedel för tidigt. Något som hade genererat i att eleven inte hade fått möjlighet att träna på sin problemlösningsförmåga.

Elevernas utmaningar med matematik ser hon även idag. En stor del av hennes insatser består därför av att hon på olika sätt försöker stödja eleverna i att klara av just det ämnet:

Min roll har varit att få de här eleverna att bygga sin tro på att de faktiskt kan matematik, eftersom matematik bara är pest och pina för dem. Något de bara måste göra. Jag brukade därför säga åt dem: ”När du slutar här hos mig så kommer du att älska det här ämnet.” Och då fick jag alltid till svar att: ”Glöm det. Det kommer jag aldrig att göra.” ”Ja vi får väl se”, svarade jag. För jag visste ju att de skulle komma dit en dag. Därför har mina absoluta guldstunder varit när de har suttit och jobbat. Då de plötsligt lyft huvudet och utbrustit: ”Vad fan, det här är ju lätt ju!”

När Ninni reflekterar vidare över de elevdeltagare hon har arbetat med genom projektåren så ser hon två nämnare som varit gemensamma för de flesta av dem: ”Självförtroendet är en av dem. Och det har visat sig extra tydligt i ämnet matematik”. Ninni beskriver hur alltför många elever fått en tidig bild av att ”de är jättedåliga i matematik”. De upplever att de bär med sig flera misslyckanden i ämnet. Men de har också föreställningar kring matematik som verkar gå i arv. Att deras föräldrar också har upplevt att matematik varit svårt: ”Många av mina elever saknar dessutom grunderna som de skulle ha fått med sig från lågstadiet: ”Så det är egentligen inte så konstigt att det blir tufft på gymnasiet.”

Utöver bristande självförtroende lyfter Ninni även bristande självkänsla som något som varit vanligt förekommande bland hennes elevdeltagare: ”Många elever tycks sakna grundinställningen att de är värda att vara rädda om”. Hon beskriver att många elever ”inte upplever att de är viktiga... fast de verkligen är det”. Ninni kan också se att flera av elevdeltagarna har en eller flera neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller psykosocial problematik. Att de här eleverna har kunnat fångas upp via projektet tycker Ninni därför har varit bra. Hon upplever också att eleverna har uppskattat sitt deltagande. Att de tycker, att det stöd som de har fått har varit betydelsefullt för dem: ”Jag har ju bara varit en bricka i det här, men tycker att jobbet har varit jätteroligt. Jag har haft så många fina möten med eleverna. Och det känns som att de också har tyckt att det här har varit bra.”

Ninni förklarar vidare att hon, i sitt delprojektledarskap, både har kunnat stödja eleverna i att få ordning på sin skolgång och kunnat hjälpa dem att klara sin gymnasieexamen: "Det har nog varit det allra viktigaste. Att jag har kunnat stärka deras chanser att nå dit." Däremot upplever hon att det har varit en utmaning att hinna med allt hon skulle vilja ha gjort i rollen som delprojektledare och som specialpedagog. Mycket beroende på det höga tryck som har varit i *Studieverkstaden*. "Jag skulle verkligen ha behövt prata mer med lärarna. Jag har ju haft alltför stor del av min tid i *Studieverkstaden* och skulle ha behövt ha mer tid med lärarna." Men trots en allt som oftast extremt hög arbetsbelastning, upplever Ninni ändå att skolans deltagande i *Plugga klart 2* har varit positivt:

Nu har vi ju byggt upp en *Studieverkstad* som fungerar jättebra. Och jag tror så starkt på det här sättet att arbeta, för då får jag verkligen jobba som specialpedagog. När den vanliga pedagogiken i klassrummet inte räcker till, då tar jag och Anna-Karin vid. Och eftersom behovet varit helt olika från elev till elev har vi, tack vare *Studieverkstaden*, verkligen kunnat möjliggöra att möta upp varje elevs behov. Det har blivit så tydligt under de här åren, att det här sättet vi arbetat på behövs. För både elever och pedagoger är så pressade på olika sätt. Och vi, Anna-Karin och jag, har ju verkligen kunnat bidra med att avlasta båda de här grupperna.

En annan vinst med skolans projektdeltagande Ninni ser, det är att skolan satsat på två utvecklingsområden: "För *Studieverkstaden* har kunnat fungera som mellanled till *Samordning av insatser*". En verksamhet som i sin tur har varit den första insatsen för potentiella elevdeltagare: "Exempelvis för de elever som, från att ha haft låg närvaro under en längre tid, har behövt stöd med att våga komma till skolan igen". Något Ninni beskriver har kunnat vara ett väldigt steg för en elev: "Och att därefter klara av att gå till *Studieverkstaden* har blivit ytterligare ett stort steg. För att inte tala om nästa steg som handlar om att eleven skall försöka komma ut i klassrummet." Att de har kunnat samarbeta så mycket kring sina elevdeltagare "har därför varit avgörande för att kunna minska det glapp som funnits förut och som var en stor utmaning för eleverna". Den stora omorganisationen av skolans elevhälsomöten lyfter Ninni också har varit positiv. I det förändringsarbetet har delprojektledarna bland annat kommit att bli de som numera planerar veckans elevhälsomöte. Ett möte som hålls på torsdagar mellan åtta och elva:

De här mötena ger oss en fin möjlighet att stämma av med skolans övriga EHT-funktioner som också har träffat elevdeltagare under veckan. Elevdeltagarna är uppe på bordet hela tiden på de här mötena och vi är alltid noga med att tala om dem på ett respektfullt sätt. Vi låter oss inte fastna i detaljer som hemförhållanden som vi ändå inte kan göra något åt. Vi fokuserar på skolsituationen istället. Det är där vi kan påverka.

I samma omorganisation har även det *Öppna elevhälsomötet* på onsdagar blivit ett lyft: "Det är ett möte som är öppet för alla och som bygger på att lärarna kommer och lyfter elevärenden. Det gör de i syfte att få hjälp med hur de kan stödja en elev på bästa sätt i klassrummet". I och med att alla elevhälsofunktioner finns med även där så kan de tillsammans hjälpa till att skapa en bättre skolgång för varje elev. Ett upplägg Ninni som upplever att alla involverade uppskattar och som också gynnar deras elever.

Att all personal, samtidigt som det här nya upplägget arbetats fram, har gått en fortbildning i NPF i *Plugga klart 1* har också gynnat skolans gemensamma samsyn kring och förståelsen för deras elever: "Att våra elever inte bara är lata utan att det finns något bakom. Ja...jag tycker, att den här projektsatsningen har skapat så mycket mer reflektioner kring eleverna än tidigare. Det är rätt så fantastiskt. Och det är en jättestor vinst som jag innerligt hoppas får leva vidare efter projektets slut."

Anna-Karin Öhgren

De känner att vi tror på dem. Visst har vi höga förväntningar på eleverna, men de vet också att vi finns där för dem och stöttar hela vägen. Att vi verkligen tror på deras förmåga att lyckas. Att vi vill deras bästa och aldrig ger vika.

Anna-Karin utbildade sig först till grundskollärare i ämnena svenska, idrott och de fyra SO-ämnena. Efter examen kom hon att arbeta inom alla stadier: ”Från förskoleklass och upp till årskurs nio som klasslärare och idrottslärare”. Efter de tio åren vidareutbildade hon sig till specialpedagog. Anledningen till att hon valde att göra det berodde på att hon verkligen tyckte om att arbeta med ”elever som behövde extra stöd i sina studier”. Likaså tyckte hon att det var viktigt att hjälpa eleverna med att hitta verktyg för att utvecklas och nå så långt som möjligt i sina studier. Anna-Karin kom därför även att läsa ett flertal kurser i ämnet utomhuspedagogik. Hon hade nämligen upptäckt att det var en bra kompetens att ha med sig i arbetet med de här barnen och ungdomarna: ”Ja jag hade märkt att elever som hade svårt att visa sina kunskaper i klassrummet, de lyckades ofta väldigt bra bara de fick visa det utomhus”.

År 2015 påbörjade hon sin tjänst som specialpedagog på Kristinegymnasiet. Hennes första år på skolan arbetade hon ute i några specifika klasser på totalt fyra olika program där hennes resurser behövdes.Handledning och enskild undervisning ingick i också i hennes uppdrag. Allteftersom skolans elevantal ökade, kom dock även hela skolverksamheten att förändras i sådan snabb takt att hennes tid ute i klasserna kom att minskas successivt. Under den här perioden kom hon trots det, att ansvara för och undervisa i en kurs i specialpedagogik på Vård och omsorgsprogrammet. En uppgift som hon verkligen tyckte ”var utvecklande och rolig”.

Anledningen till att just Anna-Karin blev aktuell som en av de två delprojektledarna i den tilltänkta *Studieverkstaden*, hade att göra med att skolan hade lyckats ordna med lokaler till en sådan verksamhet. En studiestödjande verksamhet som det hade funnits behov av under lång tid. Tanken från början var att Anna-Karin, i likhet med Ninni, skulle arbeta 25 procent. Men eftersom behovet var så pass stort, kom de att behöva öppna upp för fler elever än vad som var tänkt från början. Viss tid var dock, under alla veckans dagar, helt vikt till projektets elever. Totalt sett har Anna-Karin kommit att arbeta halvtid i *Studieverkstaden* under de här projektåren. Den övriga tiden har ägnats åt handledning till lärare, EHT-arbete och till samverkan med Ninni och skolans tredje delprojektledare Eva.

Anna-Karin beskriver arbetsgången med att ”Eva har först kartlagt en elevs behov. En kartläggning som ofta har mynnat ut i att de kommit till *Studieverkstaden*. För om en elev har varit hemma under lång tid, så har *Studieverkstaden* kunnat vara ett bra första steg till att komma tillbaka till skolan”. Att klivet tillbaka inte har upplevts lika stort ”om eleven först har fått komma till en lugn och trygg miljö.”

De flesta av elevdeltagarna har haft inbokade tider hos Anna-Karin på sina håltimmar eller före eller efter skoldagen. Medan andra kommit ”bara för att få vara” en liten stund:

De här eleverna som har det allra tuffast med sina studier kommer ofta in spontant under dagen och bara sitter en stund, för att sedan gå igen efter ett litet tag. De behöver få träffa en vuxen och samla lite energi. Och det säger jag inte nej till. Behovet är så stort hos vissa att få en stunds trygghet. Klimatet i *Studieverkstaden* är dessutom jättebra. Det är lugnt och trevligt. Och ja...jag tycker vi har en fin relation till våra elever som kommer hit.

Anna-Karin förklarar att det har varit otroligt viktigt för henne att först prioritera att börja bygga upp en relation med en ny elev som kommit till henne. Hon berättar att hon har använt sig mycket ”av motiverande samtal eftersom jag har velat att eleverna skall känna att de har valt själva att komma till oss. Att det inte varit ett tvång, för det är det inte. De behöver själv vilja och se nyttan av att komma till *Studieverkstaden*. För när de har gjort det, ja då kan jag också börja hjälpa dem.”

Ibland har Anna-Karin gjort en BAS-utredning. Det har hon gjort eftersom hon har upplevt att en viktig del i hennes uppdrag har varit att se vilka anpassningar som behövt göras i klassrummet. Inte bara vilket stöd de har behövt i ett särskilt ämne: "Målet har varit och är fortfarande att det skall fungera i klassrummet i den ordinarie undervisningen." Därför vill hon helst se *Studieverkstaden* endast som ett komplement. För att nå dit menar Anna-Karin att det behövs ett tätt samarbete med mentorerna, så att hon och Ninni inte tar över mentorernas uppgifter. Utifrån de behov som har framkommit i samtalen, har elevdeltagarna därefter fått ett individanpassat stöd. Det har varit alltifrån att få hjälp att skapa en struktur från det att eleven har vaknat på morgonen, till hjälp med att skapa strategier för att komma iväg till skolan: "Men också hjälp med att lägga in kalenderpåminnelser för vad som händer och vad som skall göras under dagen". En del av de här eleverna har Anna-Karin träffat en gång per vecka. Då har hon och eleven tillsammans lagt upp en struktur för den kommande veckan. I den har de skolarbeten som eleven har haft framför sig också planerats in. Andra elever har hon träffat betydligt oftare, ibland två till tre gånger per vecka. Då kan det ha handlat om att hjälpa till att prioritera uppgifter och kurser eller ge stöd i ett helt ämne. Hon beskriver också att det har varierat stort mellan det tidsomfång eleverna varit inskrivna i projektet:

En del har varit inskrivna bara i en månad hos oss för att få specifikt stöd i något ämne. Men jag har också haft elever som har gått hos mig sedan hösten 2016. Visst, målet är ju att de skall klara studierna själva, men gymnasiet är så tufft. Det ställs krav på eleverna att de skall kunna arbeta självständigt och det klarar inte alla av. Vi har en läroplan som är uppbyggd på att eleverna måste ha många olika förmågor. De skall kunna analysera, diskutera och argumentera. Det ställer höga och stora krav på eleverna. Krav som inte alla kan leva upp till just för att de inte har lyckats utveckla dessa förmågor tillräckligt.

När hon tänker på de elevdeltagare som hon har haft genom åren så ser hon tydligt, "att den psykiska ohälsan inte bara är utbredd i samhället utan även bland våra elever". Anna-Karin har svårt att sätta fingret på vad det kan bero på men upplever, "att det är uppenbart att det är så". Hon ser inga skillnader mellan programmen när det gäller ohälsa. Det har hon däremot sett mellan könen. Hon har sett att betydligt fler flickor än pojkar på skolan uppvisar ohälsa. En utmaning hon ser är svår för henne själv att komma åt: "Elever med funktionsnedsättningar kan jag hjälpa på ett helt annat sätt, för där har jag verktyg och kompetens, men den psykiska ohälsan är så mycket svårare att hantera." Anna-Karin menar att det viktigt med ett väl fungerande elevhälsoteam, där de kan ta hjälp av varandras kompetenser: "Vi försöker att få in ett mer förebyggande arbete där vi även jobbar aktivt med organisationsfrågor. Vi måste gå från att släcka bränder till att arbeta mer förebyggande". Hon tycker också att elevhälsoteamet på skolan har kommit en bra bit på väg i ett mer aktivt och förebyggande arbete. Hon lyfter vidare att elever med utländsk härkomst behöver mycket språkstöd men att de inte sticker ut i ohälsotalet på skolan. Däremot beskriver hon att det ändå finns en ohälsa hos vissa av de eleverna, både bland flickorna och pojkarna: "Ofta på grund av att de har fått avslag på sin asylansökan".

Vidare tror Anna-Karin, att de flesta av eleverna hon har arbetat med har tyckt, att det har varit bra att Eva har funnits tillhanda och ansvarat för att samordna och hålla i kontakter med dem i *Studieverkstaden*. Likaså med deras mentorer och andra instanser utanför skolan.

Många elevdeltagare har också uttryckt till Anna-Karin, att det har varit tryggt att det har funnits en vuxen i *Studieverkstaden*. En vuxen som de har kunnat komma till och få stöd av. Och just känslan av trygghet tror hon kommer av delprojektledarnas inställning:

”De känner att vi tror på dem. Visst har vi höga förväntningar på eleverna, men de vet också att vi finns där för dem och stöttar hela vägen. Att vi verkligen tror på deras förmåga att lyckas. Att vi vill deras bästa och aldrig ger vika.”

Det svåra menar Anna-Karin har varit att bära på en konstant känsla av att inte alltid räcka till. Hon beskriver att trycket i *Studieverkstaden* har varit hårt under en lång period och att det skulle behövas fler personal där: ”Personal som kan arbeta heltid för att möta upp allas behov”. Hon reflekterar också över ”det höga tryck av elever som varit och är i behov av stöd i *Studieverkstaden*, i relation till det faktum att de faktiskt kommer dit före eller efter sin ordinarie skoldag eller under någon håltimme”.

Anna-Karin ser också att Kristinegymnasiet har kommit en bra bit på väg i ett positivt förändringsarbete tack vare projektet, och hon tror att mycket har att göra med att skolan har varit med i både *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*. Att det har gjort att ”hela skolan nu ser vikten av att arbeta med exempelvis skolnärvaro”. Något som inte prioriterades och diskuterades på samma sätt förut: ”Nu finns en samsyn på alla nivåer kring närvaro och vi arbetar förebyggande på ett helt annat sätt. Elever upptäcks tidigare nu, och i och med det sätts också hjälp in tidigare”. Just närvaron menar Anna-Karin, är den allra viktigaste faktorn för att en elev skall kunna lyckas med sina studier: ”Ja därför har det verkligen varit bra att alla i personalen nu ser vinsterna av att arbeta lika med närvaro och att tydliga rutiner finns och följs. Det är mycket mer tydligt nu vad som gäller kring närvaro.”

Hon lyfter, att det faktum att all personal fått en NPF-fortbildning också har varit en framgångsfaktor: ”Nu kan ju alla hjälpa till att göra de för eleverna värdefulla anpassningarna i klassrummet. För målet är ju trots allt, att så många som möjligt skall kunna tillgodogöra sig undervisningen i klassrummet.”

Det har också varit värdefullt att skolan har satsat även på *Samordning av insatser*. Men också hur nödvändigt det är att skolan fortsätter ha en samordnare på skolan: ”Ja en sådan som Eva som är på plats på skolan och som kan samordna kring en elev. Då behöver eleven inte slussas runt mellan olika personer och aktörer”. För det har hon märkt att det kan vara svårt: ”Särskilt svårt för elever som är hemmasittare”.

Studieverkstaden är en annan framgångsrik funktion som har uppkommit enkom tack vare projektet. Den ser hon också är ”otroligt angeläget att den får vara kvar”. Framförallt för att kunna möta upp behovet hos de elever som behöver få arbeta i mindre grupper och i en lugn och trygg studiemiljö: ”För de eleverna kommer alltid att finnas. Det kommer vi aldrig att komma ifrån.”

För egen del ser Anna-Karin att de lärdomar som hon har fått med sig, under de här åren, ja de kommer hon att bära med sig och ha användning för även efter projektets slut:

Det bästa med att ha arbetat i projektet har utan tvekan varit alla möten med alla fantastiska ungdomar. Det är helt otroligt och det slår faktiskt allt! Jag har lärt mig något nytt varje dag av dem och jag blir så glad av dem. Jag har också lärt mig hur viktigt det är, att man jobbar flera olika professioner kring de här ungdomarna. Men också med en gemensam och samlad bild kring elevernas unika behov. Och tack vare projektet och våra olika roller så har vi fått till en fantastiskt bra helhet. Det är så lätt att det blir små punktinsatser här och där annars. Så har det också varit ovärderligt att vi har haft Eva som har arbetat med samordningen. Att hon har haft det här samlade greppet över hela ungdomen. Det har grundat för ett framgångsrikt, elevcentrerat och salutogent arbete.

Lena Lundqvist

Varje samtal var unikt. Det var alltifrån elever som visste vad de vill ha hjälp med, till elever som inte visste varför de satt hos mig. Oavsett anledning blev min första fråga till dem: "Vad skulle du behöva för stöd för att vilja vara i skolan mer?" Det har varit elevens önskan och dess egna behov som alltid har varit mitt fokus. Att arbeta med bekräftelse och lyssna till det eleven berättade, även det som sades mellan raderna.

Lena utbildade sig först till ekonom och kom att arbeta som det under två decennier. Under de nästkommande tolv åren utbildade hon sig i olika omgångar. Bland annat till Diplomerad samtalspedagog, socialpedagogisk handledare samt till beteendevetare med inriktning rehabiliteringsvetenskap vid Mittuniversitetet. Hon utbildade sig även inom kognitiv beteendeterapi, lösningsfokuserad metodik, Motivational Interviewing samt inom projektledning. Under fem år kom Lena sedan att arbeta som projektledare och utbildare på *Arbetslinjen Klippan* (numera Swedish Empowerment Center). Arbetet innebar ”att vägleda och stödja kursdeltagarna i deras personliga utveckling”. Ett av målen var att, ”tillsammans med deltagaren skapa en individuell handlingsplan för dennes väg tillbaka till en sysselsättning eller annan lösning”.

Efter åren på *Klippan* arbetade Lena som samtalspedagog och rehab koordinator på en vårdcentral samt som skolkurator på den centrala elevhälsoenheten i Mora kommun. Anställningen på den enheten var till största delen förlagd inom en grundskola F-9: ”Där kom jag att ingå i skolans elevhälsoteam. Under den här perioden var jag även utlånad till andra grundskolor och också till Mora gymnasium vid behov”.

Allt eftersom växte en önskan hos Lena om att få arbeta mer med äldre elever. Under slutet av sommaren år 2016 dök det upp en möjlighet att få göra det. Mora Gymnasium sökte nämligen en delprojektledare på heltid i ett projekt som precis skulle startas upp. Det var en tjänst som Lena sökte och fick. Hennes huvudsakliga uppdrag skulle komma att vara ”att stödja elever att fullfölja sina gymnasiestudier”. Hon kom även att få huvudansvaret för utvecklingsområdet *Samordning av insatser* som skolan hade valt att satsa på i deras elevinriktade arbete. Uppdraget innebar därför att Lena skulle samordna insatser för elever med olika riskbeteenden. Men det skulle också innefatta arbete med implementering av en ny skolkurvaröplan.

Heltidsanställningen i projektet innebar att Lena kom att vara tillgänglig för elevdeltagarna alla veckans dagar redan från uppstarten av verksamheten. Hennes rum var lättillgängligt förlagt i skolan dit elever kunde komma för att få stöd. Eftersom skolan hade tagit fram en rutin utifrån riskfaktor *Närvaro*, var det också utifrån den som elever kunde bli aktuella för att få träffa henne för ett första samtal. Och när Lena blickar tillbaka på de här inledande samtalen, är hennes upplevelse, att de var har varit värdefulla. Särskilt eftersom de gav henne en förståelse, dels för vad som hade föranlett att eleven inte var i skolan och dels vilket behov av stöd hen hade:

Varje samtal var unikt. Det var alltifrån elever som visste vad de vill ha hjälp med, till elever som inte visste varför de satt hos mig. Oavsett anledning blev min första fråga till dem: ”Vad skulle du behöva för stöd för att vilja vara i skolan mer?” Det har varit elevens önskan och dess egna behov som alltid har varit mitt fokus. Att arbeta med bekräftelse och lyssna till det eleven berättade, även det som sades mellan raderna.

Antalet elevdeltagare som hon har haft har varit många under åren: ”Det har varit lite fler tjejer än killar som jag har träffat”. Något hon tror beror på att ”killar inte lika ofta söker upp den hjälp som finns att få, vilket tjejerna verkar vara bättre på. Killarna kommer sällan självmant och där har läraren en ännu större betydelse att uppmärksamma elever som behöver stöd.”

Det stöd Lena har gett dem har varit individanpassat utifrån deras unika behov. Stöd som kan ha inneburit att följa med elever på studiebesök till bland annat folkhögskolor eller till KAA. Hon har varit i Orsa, Älvdalen men även i Rättvik för att ”överlämna elever som valt att avsluta eller pausa sina studier”. Det har också varit tillfällen då hon har följt med elever som har önskat stöd när de skulle till BUP eller till vårdcentralen. Vid flera tillfällen har hon, då eleverna inte själva har orkat, även haft kontakt med både interna och externa funktioner och aktörer.

En annan inte alltför ovanlig insats Lena har fått göra ”är att stödja dem i andra val som vi tillsammans har kommit fram till i samtalen”. Hon berättar att en hel del av just de här eleverna mår väldigt dåligt. Mycket på grund av att de känner sig tvingade att vara kvar på sin utbildning eller tvingade att gå en kurs de inte klarar av olika anledningar. Ibland har därför den bästa lösningen för eleven varit att bli utskrivna, eller kliva av en kurs: ”Framförallt för att kunna göra sig själv rättvisa. Att studera igen vid ett senare tillfälle eller i en annan skolform, då när eleven mår bättre”. Något Lena även har pratat med elevdeltagarna om:

I vissa samtal med elever har jag upplevt en känsla av lättnad hos dem, när jag har uttalat något hos dem som de själva gått och funderat på, men inte fått möjlighet eller gett sig själva tillåtelse att säga. Ja kanske inte ens vågat tänka. Kroppsspråket har förändrats. Axlarna har sjunkit ner och de börjar le igen när jag berättat för dem, att det finns andra vägar än att gå klart sin gymnasieutbildning. När de får den insikten och förstår att livet ”inte tar slut” om de väljer att göra det. Och trots att vissa elever säger att de vill gå här på gymnasiet, visar de gång på gång motsatsen genom stor frånvaro och de väljer att inte ta emot det stöd som erbjuds. Då är det svårt att få ihop bilden. Att därför ställa frågan till eleven, om det verkligen är det här den vill, kan ibland göra skillnad. Och jag tycker att det är viktigt att någon berättar att det finns andra vägar att gå. Berättar att livet kan bli bra, trots att man väljer en annan väg än att studera på gymnasiet. För i min värld är det viktigaste att en elev får möjlighet att kunna lämna skolan med ett gott självförtroende och en fortsatt lust att vilja läsa i framtiden.

Lena förklarar vidare att vissa elever kanske bara behöver få göra ”något helt annat för ett tag för att kunna börja må bättre. Praktisera någonstans eller bara ta hand om sig själv. Ibland kan det räcka med att reducera en kurs som eleven får möjlighet att läsa in längre fram i livet när förutsättningarna är annorlunda och det förhoppningsvis känns bättre.”

När Lena ser tillbaka på de elevdeltagare som hon har träffat under åren så kan hon se vissa likheter mellan dem. Många av dem har lidit av psykisk ohälsa och många har uttryckt att de har känt sig pressade och stressade av omgivningens krav. Några av dem har varit omotiverade och oerhört skoltrötta. En vanligt förekommande orsak ”var trötthet som ofta hade föranletts av att de hade varit vakna på nätterna. Ofta för att kolla på film eller för att de hade varit ute på sociala medier”. Hon upplever att just det är en stor utmaning för ungdomarna, att de känner kravet på att de ständigt måste vara tillgängliga för andra.

Hon har också märkt att många av dem har halkat efter i studierna på grund av frånvaro eller svårigheter i ett eller flera ämnen. Inte alltför sällan handlade det om bristande förkunskaper: ”Ofta i matematik”. De här eleverna har Lena dock kunnat hjälpa direkt genom att koppla in skolans specialpedagoger som både har gjort anpassningar i klassrummen och även handlett pedagogerna. En del elever fick tider i skolans studiestödande verksamhet *Studion*. Något Lena berättar ”ofta var tillräckligt för att de skulle komma ikapp med studierna”.

Under åren har hon även ett tydligt mönster bland pojkarna: ”Att de ofta ersätter mat med energidrycker. Och en del av eleverna, både tjejer och killar, åt sällan vare sig frukost eller lunch”. Vilket en del elever har beskrivit för henne berodde på, att de upplevde miljön i matsalen var alltför stimmig: ”Att det var alltför mycket folk därinne. Och det gjorde att de hellre hoppade över skollunchen”. Det resulterade ofta i att de inte orkade med hela skoldagen. Vissa elever har därför, i samtalen med Lena, fått hjälp att hitta strategier för att klara av att äta i matsalen. Hon berättar om elever som sedan de successivt började gå och äta igen, uttryckte till henne att de kunde ”känna skillnaden med mat i magen”. Det gjorde att skoldagen och skolarbetet fungerade bättre, och i sin tur även motiverade eleven till att fortsätta äta frukost och lunch.

Utöver det upplever Lena att vissa elevdeltagare, framförallt tjejer, har haft en stor press på sig:

De känner att de måste prestera till varje pris. Och det är som om att de upplever att det är det enda kvittot på att de duger. För en del elever rasar hela världen om de inte får höga betyg i vartenda ämne. När de sedan kommit till sista terminen i årskurs tre är de så fullständigt utmattade, och de har inte kunnat se hur de skulle klara tiden ut.

Lena har försökt fånga upp de här högpresterande eleverna och försökt få dem att gradvis inse att de duger precis som de är, och att deras värde inte sitter i betygen: ”Det här var inte alltid så enkelt”, menar Lena som syftar på vad omgivningen också förväntade sig av dem. Men Lena gav sig inte, och det gav effekt: ”Genom att realitetsanpassa deras uppfattning om vad som händer om man inte har A i alla ämnen gjorde, att de i de flesta fall orkade tiden fram till examen.” Majoriteten av hennes elevdeltagare har också uttryckt att de har tyckt att det har varit bra att ha fått vara med i projektet: ”Eftersom de har fått träffa någon som har haft tid för dem. Men de har också uttryckt att de har känt att de har fått hjälp i skolgången och hjälp med motivation och peppning. De har fått bekräftelse på att de är okej precis som de är”.

Lena tror att elevernas positiva upplevelse av deltagandet även beror på att det har varit frivilligt:

Jag har erbjudit dem mitt stöd. Och många har tackat ”Ja” till det. Men det har även varit helt okej att säga ”Nej” vilket har varit jättebra. En del elever har också uttryckt att de velat få vara kvar i projektet för att känna att stödet finns kvar om de skulle behöva det igen och trots att deras situation blivit mycket bättre. Jag brukade också säga åt eleverna ibland att de inte behövde komma till mig mer eftersom det ordnat upp sig så bra för dem. Men då brukade de be om att få gå kvar ett litet tag till...”Bara för säkerhets skull, om det skulle bli något igen”, brukade de säga. Och så länge de tyckte att de kändes tryggt och viktigt att få vara kvar, så var det helt okej för mig.

Det Lena ser som det allra bästa med att ha arbetat i projektet är ”alla härliga möten med eleverna”. Hon uttrycker också att samarbetet kring eleverna som hon har haft tillsammans med de team hon ingått i med skolledare, delprojektledare, studie- och yrkesvägledare, specialpedagogerna, kurator, skolsköterskor, studiopersonal, lärare och andra involverade på skolan, har varit betydelsefullt. Hon betonar vidare skolans utveckling av arbetet med att öka presumtiva elevers valkompetens genom samarbetet med en högstadieskola. Ett arbete som hon ser har gått från marknadsföring till att faktiskt leverera fakta och kunskap. Hon lyfter också att hon har uppskattat att hon har fått möjlighet att vara med och synliggöra saker: ”Exempelvis elevernas närvaro”. Något som till en början en var en stor utmaning. Framförallt var det en utmaning att få all personal att se sin del och sitt ansvar i och också se nyttan med att agera lika på frånavaro. Men också få uppleva hur det var ”när fler och fler faktiskt börjat använda närvarorutinerna mer konsekvent”. Och jämfört vid tiden då Lena anställdes, berättar hon att det idag ”är många fler som är engagerade kring elevernas närvaro”. Något hon ser positivt på, då det är ett av skolans stora fokusområden: ”Det arbetet har bidragit till ökad närvaro och minskade studieavbrott.” Projektet har även hjälpt till med att framhäva utmaningar skolan har haft på olika plan. Där det inte har fungerat tidigare och som skolan inte har reflekterat över: ”De har blivit synliggjorda och börjat förändras i en positiv riktning. Så skolans projektmedverkan har genererat i mycket gott.” De lärdomar Lena upplever att hon själv har fått med sig, är bland annat en helt annan insyn i och förståelse för pedagogernas frustration över att inte klara av att hjälpa alla elever. Särskilt de elever som behöver mycket individuella anpassningar, men också de elever som får allt stöd de behöver men inte tar emot det. Att pedagogerna många gånger har ett svårt uppdrag. Avslutningsvis beskriver Lena, att hon även har lärt sig mycket av andra professioner. Bland annat ”hur man kan ge olika former av stöd och göra undervisningen tillgänglig för alla elever”.

Kari Martis

Den här aktiviteten kom att färga av sig även på vår informationskväll, vilket blev så bra. Mycket tack vare vår marknadsförare Barbro. Hon hade hört talas om vårt framgångsrika pilotprojekt med Orsaskolan och ville se, vilka delar av det som skulle kunna användas även på informationskvällen. Så det resulterade i att informationskvällen lade mer fokus på att konkretisera och beskriva. För ingen vinner på att eleverna köper något som vi har visat upp och som egentligen är något annat, bara för att vi skall få fler elever. Nej, det är så viktig att vi säger som det faktiskt är till våra blivande elever.

Direkt efter gymnasiestudierna på Mora gymnasiums samhällsvetenskapliga program började Kari arbeta. Det gjorde hon samtidigt som hon läste upp betygen på Komvux. Hon beskriver själv att hon var ”en sån som inte gick på lektionerna fast jag borde och därför fick jag gå på Komvux för att läsa upp betygen. Jag hade haft ganska lätt för mig i högstadiet och tyckte att jag inte behövde gå på alla lektioner. Hade *Plugga klart* funnits då så hade jag nog varit en *Plugga klart*-elev!”

År 1999 kom Kari in på Europaprogrammet och 2004 hade hon tagit en kandidatexamen i kulturgeografi. I den ingick ett års studier utomlands. Studier som hon kom att genomföra vid Helsingfors Universitet med inriktning pedagogik och vuxenpedagogik. Att det blev just pedagogisk inriktning var mer än slump berättar Kari: ”Det var faktiskt det enda som gick på svenska”. Efter ett tag blev det klart att hon skulle bo kvar i Finland. Det var även då hon insåg att hon inte skulle kunna arbeta inom det samhällsvetenskapliga området i Finland: ”Jag kunde ju inte det finska språket”. Ett alternativ var då att söka arbete på en svenskspråkig skola. Och Kari fick jobb nästan omgående som speciallärare i Norra Paipis Byskola i Sibbo: ”Det är en svensk-språkig kommun strax utanför Helsingfors”.

Hon minns att hon tidigt frågade dem: ”Vad förväntar ni er av mig att jag skall göra?” ”Ja det får du räkna ut själv”, svarade de då. Men tack och lov fick jag stöttning och material från en speciallärarkollega på en annan skola. Material som jag kunde använda i mitt arbete med eleverna.” Kari beskriver att det hon lärde sig där, det var i mötet med eleverna, ”och hur långt man kan komma med eleverna, bara genom att de känner sig sedda och lyssnade på”.

Ganska så snart blev hon uppringd av rektorn på högstadieskolan i Sibbo som berättade att de omgående behövde en speciallärare: ”Ja, så blev det....” Kari trivdes bra men kände allt oftare att hon saknade både viss kompetens och verktyg. Hon kände också att hennes elever hade rätt till en utbildad pedagog. Det ledde så småningom till att hon började på en Approbatur i specialpedagogik vid öppna universitetet Åbo Akademi: ”Men i slutet på den så insåg jag att jag inte skulle bli behörig och nå speciallärarexamen enligt det finska systemet. Min svenska utbildning gick nämligen inte att validera. Jag visste ju också att jag aldrig heller skulle kunna få fast anställning.” Kari började känna sig klar och längtade hem. Men hon hade även kommit fram till att hon inte ville arbeta som lärare i Sverige: ”Nej, det är så stor skillnad. Uppdraget är verkligen helt olika mellan länderna. Så det visste jag att jag nog aldrig skulle palla med.” Samtidigt trivdes hon väldigt bra i skolan. Och efter ett tag fick hon tips om att utbilda sig till studie- och yrkesvägledare vid Stockholms Universitet. Hon och hennes man flyttade hem till Sverige och Kari kom att vikariera på några skolor samtidigt som studierna pågick: ”Det förstärkte min känsla av att det var fel. Att jag inte skulle arbeta som lärare i Sverige.”

År 2009 fick hon således sin första anställning som studie- och yrkesvägledare. Det var på en grundskola i Örebro där hon trivdes. Men längtan upp till Dalarna gjorde, att när det dök upp en halvtidstjänst på Orsaskolan så valde hon och familjen att flytta hem. Väl på plats fick hon ytterligare en deltidstjänst på folkhögskolan i Mora: ”Året därpå fick jag en heltidstjänst i Orsa kommun där jag, utöver min tjänst på Orsaskolan, också kom att arbeta på KAA samt hade några förvaltningsuppdrag”.

Under 2016 fick Kari en heltidstjänst på Mora gymnasium, och under våren 2017 erbjöds hon tjugo procent som delprojektledare. Tjänsten var redan sedan tidigare ”spretig”, och i på sikt även ohållbar: ”Jag sa till skolledningen att tjänsten inte håller och jag fick gensvar. Det innebar att jag kunde ta bort vissa delar i den ordinarie tjänsten för att kunna arbeta med *Plugga klart*. Det var något jag gärna ville. Jag var ju intresserad av de frågorna och skulle nu kunna få arbeta med dem.” Och i och med Karis kompetens, valde Mora gymnasium att ge henne ansvar över att starta upp och driva det projektrelaterade arbetet inom utvecklingsområdet *Överlämning/ Övergång*.

Hon började direkt med att kartlägga skolans tidigare arbete med de båda områdena. Liksom den önskade utvecklingen. Det som därefter skulle komma att bli de prioriterade delarna, det var att säkerställa att överlämningsblanketterna från grundskolorna kom in i tid. Inom *Övergång* fastställdes det att fokus skulle vara att öka de presumtiva elevernas valkompetens. I och med det skulle Kari, och med hennes ringa omfattning på sin delprojektledartjänst i åtanke, inte direkt komma arbeta med egna elevdeltagare under de kommande projektåren.

Kari har dock ändå, via Lena, träffat elevdeltagare som har varit inskrivna i projektet: "Ofta har det då handlat om hur man skulle kunna göra olika anpassningar i studieplanen eller att de har behövt få stöd med att synliggöra vilka olika vägar vidare det finns."

Inom *Överlämning* har Kari fungerat som en koordinator och tolk mellan grundskolorna och Mora gymnasium. Hon har försökt "skapa en samverkan mellan två skilda skolformer". Gällande det arbetet berättar Kari, att hon har haft stor nytta av att ha en förkunskap om hur det fungerar i grundskolan: "Jag har kunnat förstå de två skolformernas respektive utmaningar."

Att implementera "och göra rutinen som den centrala elevhälsan i Mora Kommun hade tagit fram, känd i hela upptagningsområdet, blev det som jag kom att arbeta med". Likaså skulle hon säkerställa "att det som står skall vara något vettigt". Hon berättar vidare att det också, i uppbyggnaden av den här rutinen, har varit viktigt att ha med andra professioner:

Jag kan inte komma som SYV och prata med specialpedagoger på grundskolan om hur de skall arbeta med överlämning. Det jag istället har gjort har varit att jag samlade vårt elevhälsoteam och lyfte upp frågeställningarna: "Hur skall vi göra?" och "Vilken väg tror ni är rätt?" Så har vi haft möten med grundskolorna där vi har lyft: "Hur kan vi göra så att det blir bra för er och för oss?" Där har jag upptäckt hur svårt det kan vara med kommunikation. Vårt upptagningsområde består av flera kommuner som vi vill samverka med. Men alla har inte tillgång till dokument på *Sharepoint* som är den digitala plattform som vi har våra dokument på. Exempelvis rutiner gällande överlämningsrutiner. När vi lyfte det här för ledningen, den gemensamma elevhälsan för Mora kommun och administrationen, så blev det en aha-upplevelse för dem. De hade ju trott att alla kom åt det. Nej, det är så viktigt med gemensamma kanaler. Dessutom menar jag, att har man träffats en gång är det lättare att bygga vidare på och fortsätta ha öppna kommunikationsvägar. Så har vi ju två fantastiska specialpedagoger, Katarina och Åsa. De kan prata mycket mer kring svårigheter som blir på gymnasiet när vi inte får in dokumentation.

Gällande Mora gymnasiums utvecklingsarbete inom valkompetens kom Kari att vara högst involverad. Mycket beroende på att Kari hade arbetat på Orsaskolan och i samband med det även hade lärt känna Zue. Hon som senare blev delprojektledare på Orsaskolan. När det sedan blev klart att Kari även skulle ansvara för *Övergång* träffades Kari, Zue och Lena för att se om det gick att göra något konkret: "Något som kunde vara till gagn för båda skolor, och det var då som vi kläckte idén att skapa en valkompetenshöjande aktivitet". Kari hade också sett ett värde i att stärka och förbättra samarbetet mellan studie- och yrkesvägledare på grund- och gymnasieskola: "Jag upplevde att vi måste börja prata med varandra eftersom det handlar om samma elever. Det var också ett samarbete jag själv saknade när jag arbetade på Orsaskolan".

Under vårterminen 2016 hade pilotomgången av deras gemensamma valkompetenshöjande aktivitet äntligen premiär: "Och med facit i hand så gick det bra", berättar Kari. Särskilt när de hade tagit del av utvärderingen av de deltagande elevernas upplevelser av aktiviteten. Samtidigt kunde hon och Lena konstatera att det här endast var möjligt att genomföra tack vare att Orsaskolans studie- och yrkesvägledare Johanna samt Zue var engagerade i hela processen. Men Karis arbete kring de här "Orsaeleverna" tog inte slut här. Under den kommande hösten träffade hon även varje elev som hade sökt och kommit in på något av RO2:s program:

”Det är egentligen samtal som har funnits som en rutin i gymnasiets organisation sedan tidigare och är något som alla studie- och yrkesvägledare på Mora Gymnasium genomför”. Syftet med deras samtal var att ge lite introduktion om vad som väntade, nu när de hade börjat gymnasiet: ”Och då kunde jag samtidigt säga till eleverna att ”Minns du att vi sågs i våras på den där dagen?” och det kom de ofta ihåg.”

Efter de här elevmötena fortsatte Kari att följa eleverna under en tid: ”Sett till den första pilotomgångens elever, är alla av dem som har påbörjat en utbildning inom RO2 kvar på sina program och har gått på Mora gymnasium i snart ett helt läsår”. Hon berättar också att upplägget på aktiviteten även kom att påverka andra delar i skolans arbete med de presumtiva eleverna:

Den här aktiviteten kom att färga av sig även på vår informationskväll, vilket blev så bra. Mycket tack vare vår marknadsförare Barbro. Hon hade hört talas om vårt framgångsrika pilotprojekt med Orsaskolan och ville se, vilka delar av det som skulle kunna användas även på informationskvällen. Så det resulterade i att informationskvällen lade mer fokus på att konkretisera och beskriva. För ingen vinner på att eleverna köper något som vi har visat upp och som egentligen är något annat, bara för att vi skall få fler elever. Nej, det är så viktigt att vi säger som det faktiskt är till våra blivande elever.

När Kari reflekterar över hur hon tror att deras elever har upplevt det att ha varit med i projektet, tror hon ”kanske inte att de har gått omkring på dagarna och tänkt på att de är med i ett projekt. Men en sak är säker, att det här hade aldrig gått om vi inte hade haft Lena!”

Hon menar också att projektet ”har öppnat upp mycket på skolan”. Bland annat nämner hon de brister som tidigare fanns inom utvecklingsområdet *Överlämning/ Övergång*. Men samtidigt som de kommit en bit på väg, betonar hon även att ”nu gäller att det att fortsätta med annat”. Och redan nu finns det önskemål från grundskolorna att specialpedagogen skall komma vid varje läsårs-uppstart: ”Då de skall skriva överlämningsdokumentationen för sina niondeklassare. De tycker att det vore bra, så att de påminns om att göra det här redan under hösten. Mentorerna har ju dessutom nior bara en gång vart tredje år och då är det inte helt lätt att komma ihåg rutinerna.” För egen del ser Kari att projektet har varit positivt och genererat i nya lärdomar för henne själv:

Vi har ju fått göra så mycket kul under de här åren. Det tycker jag verkligen. Jag har fått syn på sådant jag ej kunnat eller inte förstått förut. Det har öppnat upp så mycket kontaktytor. Jag har lärt mig massor. Det jag kommer att ta med mig framöver, det är att det är jätteviktigt att ha med sig rätt personer och professioner i de olika mötena för att det skall bli trovärdigt. Som i möten med elever. Då måste jag ha med mig elever. Och i möte med specialpedagoger på grundskolan, ja då måste jag ha med mig specialpedagoger från min verksamhet. Det har jag lärt mig.

Kari upplever också att deltagandet i *Plugga klart 2* har gjort skillnad på skolan: ”Särskilt tydligt blev det projektriktade arbetet när det nya teamarbetet fastställdes”. Det var under samma tid som den nya rektorsområdesindelningen gjordes: ”Den hade egentligen inte alls något med projektet att göra, men det kom att generera i att det projektriktade arbetet underlättades. Ja, det var efter det som de stora förändringarna inom RO2 började komma.” Kari beskriver, att kommunikationsvägarna blev mycket kortare och enklare och att hon nu kan prata direkt med specialpedagog, rektor, Lena och elevhandledare. Framförallt när det gäller elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Monica Lingman

Alla vi som arbetar i skolan behöver vara mycket mer flexibla i vår yrkesroll. Det kan handla om något så enkelt som att dela upp en stor uppgift i fler och lite mindre uppgifter. På så sätt blir det lite mindre i taget för eleven att komma ihåg. Likaså att vi behöver försöka sätta uppgiften i ett för eleven förståeligt sammanhang. För det vi tycker är till synes helt självklart kanske inte alls är det för eleven. Genom en större flexibilitet kan vi få fler elever att känna att de kan och faktiskt också kommer att lyckas pedagogiskt med sina uppgifter. Och alla elever förtjänar att få lyckas i skolan!

På nittioalet utbildade sig Monica till socialpedagog och hon kom att arbeta som det i nästan två decennier. Under de här åren kom det även att bli en hel del specialpedagogiska insatser som hon var högst involverad i. Mycket tack vare att hon, och utöver ett stort intresse för det, samtidigt hade vidareutbildat sig inom områdena neuropsykiatriska funktionssvårigheter och läs- och skrivsvårigheter: ”Men även genom allt det som jag hade lärt mig via andra specialpedagoger och pedagogisk handledning”. Ett annat område hon tidigt brunn för var det lågaffektiva bemötandet. Under sommaren 2016 utlystes en tjänst som delprojektledare i projektet *Plugga klart 2* på Gylle skola. En tjänst där socialpedagogisk kompetens särskilt efterfrågades.

Monica upplevde att syftet med projektet var både intressant och angeläget och sökte tjänsten: ”Jag ville jobba med projektet för jag visste ju att en lyckad skolgång leder till ett bra vuxenliv. Och till vuxna individer som tar ansvar för sitt egna välmående och yrkesliv”. Monica såg samtidigt en fin möjlighet att kunna använda sig av sina erfarenheter. Både av att arbeta med, men också utbilda andra inom lågaffektivt bemötande. Ett förhållningssätt hon hade sett varit framgångsrikt och som också stämde väl med hennes egen uppfattning av hur hon ville arbeta:

Jag är av den uppfattningen att det bästa är om skolan har tydliga rutiner för alla, det vill säga både elever och personal. Rutiner som gör att vi kan agera snabbare på de signaler som elever alltid skickar ut innan de börjar stanna hemma, strunta i skolan och så vidare. Min övertygelse som också är min ledstjärna, det är att alla elever vill lyckas. Alla vill vara som alla andra och det är vi vuxna som behöver tänka utanför boxen, titta på vad forskningen säger och våga utmana våra egna tankesätt. Vi behöver förstå att barn med olika svårigheter och olika inlärningsförmågor behöver att jag som vuxen är flexibel. Det ger en trygghet för eleven och det visar också att jag är nyfiken och intresserad av just den eleven. För då får vi en relation vilket oftast leder framåt på ett positivt sätt. Jag tror också på att hitta elevens motivation genom att samordna, så att de känner att de kan lyckas pedagogiskt med sina uppgifter. Samtidigt med det ska vi också samtala om olika sociala strategier. Få eleverna att våga prova andra sätt att vara och göra för att må bättre och få egen självkontroll.

Det var så småningom mycket tack vare Monicas yrkesbakgrund som skolan anställde just henne. De såg att hennes specifika kompetens skulle passa bra in i det projektriktade arbetet med skolans kommande elevdeltagare. Monica såg i sin tur fina möjligheter att kunna bidra till att deltagarna skulle få tillgång till en lyckad skolgång.

I samband med höstterminsstart påbörjade Monica sin tjänst. Hon kom att dela projektarbetet på skolan med kollegan Jenny. Monica med ansvar för *Samordning av insatser* och skolans *Studieverkstad* och Jenny med ansvar för utvecklingsområdet *Överlämning/ Övergång*. För Monicas del var det i likhet med tidigare, det lågaffektiva bemötandet som direkt kom att genomsyra hela hennes sätt att arbeta. Hon introducerade även andra i det lågaffektiva bemötandes grunder: ”Och också i olika metoder baserade på ett lågaffektivt bemötande”. Bland dem fanns bland annat skolans personal. Även delprojektledarna på de övriga *Plugga klart 2*-skolorna fick ta del av Monicas föreläsning. Det var en föreläsning som verkligen uppskattades av åhörarna. Ett antal av skolorna valde dessutom att fördjupa sig i, och börja använda lågaffektivt bemötande på den egna skolan. Eftersom de tilltänkta elevdeltagarna på skolan sedan tidigare redan var identifierade utifrån ett antal kriterier, kunde Monica och Jenny kontakta dem och deras vårdnadshavare direkt för att presentera projektet för dem. Något som resulterade i att de flesta så småningom tackade ”Ja” till deltagande. Elevdeltagarna ”var ungefär lika många flickor som pojkar. Alla med svensk härkomst och både med och utan funktionsnedsättning”.

Monica utgick alltid från ett pedagogiskt perspektiv. Det gällde i de inledande samtalen med eleverna, men också fortsättningsvis när eleverna väl var inskrivna i projektet. Hon beskriver också att relationsskapandet var av stor betydelse: ”Det var viktigt att få eleven att känna att jag alltid står kvar och att jag aldrig ger vika. Att vi två gör det här tillsammans. Vi lyckas tillsammans! Och även om det inte alltid blir så bra som vi hade tänkt, så står vi ändå alltid där tillsammans.” Det förhållningssättet kom att bli grunden i den relation som Monica och elevdeltagarna så småningom byggde upp tillsammans.

För att kunna ge varje elevdeltagare det specifika stöd som behövdes, arbetade Monica dessutom metodiskt med samma stegvisa tillvägagångssätt. I det första steget ville hon få en förståelse för elevens förutsättningar och utmaningar. Men också vad de själva trodde hade gjort att skolan hade upplevt att just den eleven var aktuell för att delta i projektet.

I det nästföljande steget försökte hon reda ut vad skolan skulle komma att behöva göra för att skolgången skulle fungera så optimalt som möjligt för eleven. Ta reda på vilka eventuella fysiska anpassningar som behövde göras i klassrummet eller på andra ställen i skolan där eleven skulle kunna befinna sig. I det steget kartlade också Monica hur eleven tog till sig kunskaper och lärde in på bästa sätt. Bland annat när det gällde skriftlig information, stöd genom bilder samt även verbalt stöd.

I det tredje steget fokuserade Monica på att hitta elevens kunskapsbas. Det för att sedan ”kunna ge eleven stöd i sin proximalzon så att eleven skulle kunna öka på sin kunskapsnivå”.

Och i det fjärde och avslutande steget handlade det om utvärdering: ”Där eleven själv var i fokus”. I utvärderingen deltog, utöver eleven själv, även vårdnadshavare och personalen i det arbetslag som eleven tillhörde. Om utvärderingen visade att de insatser som hade gjorts inte direkt hade fått någon synlig positiv effekt, men inte heller påvisat någon negativ förändring, fortsatte de ändå följa den uppsatta planen ett tag till: ”Ja att inte göra förändringar direkt. Framförallt med hänsyn till att vissa elever behövde en längre startsträcka än andra och där resultaten inte kom förrän efter ett tag”.

Eftersom det var olika faktorer som hade föranlett att eleverna hade blivit aktuella för deltagande, så såg det dagliga arbetet med dem lite olika ut. En del elever hade vid inskrivningstillfället visserligen uppnått kunskapsmålen, ”men de var ändå i stort behov av stöd för att klara alla de ämnen de hade framför sig det här läsåret”. Mycket beroende på att de hade svårt för att ta tag i uppgifterna och hellre sköt dem framför sig. Uppgifter som därför inte alltid blev gjorda eller som på grund av tidsbrist inte uppfyllde kraven. Flera elever hade även svårt med att det var så många ämnen: ”De klarade inte av att organisera sin skoltid och läxläsning i respektive ämne.”

Monicas roll kom därför att bli att stödja varje elev med att finna en fungerande struktur och framgångsrika strategier. Och det gjorde hon utifrån ett tydligt upplägg. De började träffas en gång per vecka då Monica och eleven gick igenom veckans uppgifter inom varje ämne. Därefter lade de upp en plan för vilken dag och vilken tid som eleven skulle göra respektive uppgift. Tanken med det upplägget var att eleven skulle hitta egna strategier: ”Bygga upp förmågan att organisera och strukturera sin skolgång”. I början var det Monica som föreslog vilka uppgifter och när de skulle göras. Hon var även den som skrev ner allt: ”Successivt fick eleven ta mer och mer ansvar. Och efter ett tag hade eleven byggt upp ett allt större självförtroende och en förmåga att skapa struktur. Eleven kunde då föra diskussion och skriva helt på egen hand”.

Monica berättar hur hennes roll då övergick mer till att handla om att lyssna och framförallt bekräfta att eleven var på rätt väg. Men också att stödja eleven med att skapa egna framgångsrika strategier, oavsett vilken utmaning eleven stod inför i sin skolsituation.

En del elever fick i uppgift att kontakta Monica direkt via sms när de hade valt att göra något annorlunda som gagnade skolgången positivt. Komma i tid till en lektion till exempel, om det var däri utmaningen låg. Monica såg att valet, ”genom att eleven hade uppmärksammat valet och stannat upp för att skriva sms:et till henne, skulle bli än tydligare för eleven och för hjärnan som får en annan strategi att luta sig mot”. Att eleven både vågade och hade förmåga att ta ansvar för sig och sina uppgifter: ”På så sätt byggde eleven gradvis upp tilltron till sig själv och förmågan att våga välja något bra.” Monica hade också mycket kontakt med deras vårdnadshavare. Även i den kontakten var Monica noggrann med att först bygga upp en god relation, för att de sedan tillsammans skulle kunna bidra till en positiv utveckling i elevens skolgång. Hon säkerställde att de hade kunskap om vilka strategier eleven och Monica arbetade med i skolan. Genom det skulle de kunna stödja deras ungdom på fritiden. Likaså ge dem värdefulla redskap att använda i sin föräldraroll, så att de också skulle kunna bidra till tydliga strukturer och goda rutiner i hemmet.

Pedagogerna i skolan var en annan viktig samarbetspartner för Monica. Framförallt för att säkerställa att det fanns ömsesidig syn på eleven. Hon startade därför upp små grupper där de hade pedagogiska diskussioner kring varje elevdeltagare och där alla fick ett eget ansvarsområde. Monica fanns även tillgänglig som stöd för pedagogerna och kunde ge återkoppling: ”Därigenom utvecklades ett gemensamt tänk kring varje elevdeltagares individuella behov.”

De pedagoger som ville kunde även få praktiska verktyg av Monica att tillämpa i klassrummet. Det kunde vara alltifrån anpassningar av material till att prova ett lågaffektivt bemötande. Det kunde också handla om att uppmuntra dem att våga tänka mer utanför boxen: ”För att kunna få fler elever att nå sin fulla potential. Att en mer gammaldags syn på inläring kanske inte alltid var det som fungerade i praktiken.” Framförallt för att alla elever inte var redo eller hade förmåga att ta ett så stort egenansvar som skolan ibland krävde av dem:

Alla vi som arbetar i skolan behöver vara mycket mer flexibla i vår yrkesroll. Det kan handla om något så enkelt som att dela upp en stor uppgift i fler och lite mindre uppgifter. På så sätt blir det lite mindre i taget för eleven att komma ihåg. Likaså att vi behöver försöka sätta uppgiften i ett för eleven förstäligt sammanhang. För det vi tycker är till synes helt självklart kanske inte alls är det för eleven. Genom en större flexibilitet kan vi få fler elever att känna att de kan och faktiskt också kommer att lyckas pedagogiskt med sina uppgifter. Och alla elever förtjänar att få lyckas i skolan!

Monica tror avslutningsvis inte att de elever som var deltagare medan hon arbetade på skolan tänkte, att det stöd de fick av henne var på grund av projektet ”utan mer för att jag var på skolan och hjälpte dem”. På skolnivå ser hon att det, trots att skolan fortfarande arbetar för att hitta sin väg och sitt sätt att arbeta i projektet, ändå har påbörjats en skolutveckling. Hon ser också att projektet som helhet har ett bra och viktigt syfte:

Det bästa med projektet är att vi äntligen försöker, att på ett bra och på ett stort och övergripande geografiskt område, arbeta med dessa så viktiga frågor. Det vill säga att få ungdomar att lyckas i skolan och hitta sin väg in i vuxenlivet. Att vi dessutom gör det tillsammans, så många skolor samtidigt, är så bra! Det ni i projektledningen behöver tänka på är att fortsätta hålla koll på att vi är på rätt väg. Att vi utvärderar, både i det lilla och i det stora. Att ni ser till att skolorna fortsätter dela med sig till varandra de erfarenheter varje skola får kontinuerligt. För det blir en påminnelse om projektets kärna och betydelse för ledning och delprojektledare på skolorna. Och det ger en framgång för elevens utveckling och blir också en trygghet för varje "unge"!

Christina ”Tina” Kohlström

Vi fick en unik möjlighet att samarbeta på ett fantastiskt bra sätt för deltagarnas bästa. Och vi har fått göra skillnad genom att skräddarsy ett bra upplägg för varje enskild individ för att få elevdeltagarna att gå i mål. Och framförallt har vi fått uppleva glädjen tillsammans, då våra elever har fått blomma ut i stället för att lämna skolan.

Tina är i grunden utbildad och legitimerad sjuksköterska med en påbyggnad inom ambulans-sjukvård. Hon har 26 års erfarenhet från att arbeta inom sjukvården och dessutom ett antal år som skolsköterska på olika skolor. År 2015 började hon arbeta deltid som skolsköterska på Praktiska gymnasiet i Falun. I samband med att skolans dåvarande studie- och yrkesvägledare och specialpedagog hade lyft en önskan till skolan om att delta i projektet, hade de också lyft Tina som en av två potentiella delprojektledare. Hon tillfrågades därför av skolledare Cecilia, om hon skulle kunna arbeta ytterligare en dag i veckan som delprojektledare. Tina såg det som en spännande möjlighet att få arbeta i ett skolutvecklingsprojekt. Ett projekt där hennes roll skulle komma att komplettera tjänsten som skolsköterska väldigt bra. Erbjudandet kom också lägligt i tid, vilket gjorde att Tina omgående kunde börja arbeta i projektet.

Då skolan hade valt att satsa resurser på utvecklingsområde *Samordning av insatser*, kom det allra första uppdraget att bli att kartlägga skolans tidigare arbete med just att samordna med insatser till eleverna. Det var ett arbete hon kom att göra tillsammans med skolans kurator Anja som var den andra av skolans nytillträdde delprojektledare. Kartläggningen kom att påvisa, att det redan hade gjorts en del goda insatser på skolan av flera ur personalgruppen. Den synliggjorde också, att det saknades ett samlat grepp kring just samordning för elever som verkligen behövde det stödet.

Tina och Anja kunde snart skriva in elevdeltagare, och en dag i veckan var vikta för just de eleverna. Tina berättar att ”det var ett arbete som handlade mycket om samtal kring elevernas hälsa och mående. Men också om att vara ett stöd och ta en samordnande funktion för de elever som rörde sig mellan olika myndigheter och aktörer”.

Efter en tid valde skolan att komplettera med ytterligare ett utvecklingsområde. Det gjordes genom att starta upp en *Studieverkstad* i syfte att kunna ge elever ett extra studierelaterat stöd. Till *Studieverkstaden* anställdes därför ytterligare ett antal delprojektledare, främst med pedagogisk kompetens. Något Tina tyckte var positivt eftersom det fanns ett tydligt behov av det bland eleverna. Det gjorde också att elever kunde få stöd från projektet under alla veckans dagar. Och så var de fler delprojektledare som kunde hjälpas åt att samverka kring projektrelaterade frågor:

Även om jag inte var direkt involverad i arbetet i själva *Studieverkstaden*, eftersom jag inte har någon pedagogisk utbildning, så kunde jag ändå vara med och planera och samordna insatserna för *Studieverkstaden* tillsammans med de andra delprojektledarna. Det var ju våra elever allihopa. Så vi la upp det som så, att vi arbetade aktivt med inplanerade möten och avstämningar en dag i veckan. Då vi fick en möjlighet att stämma av med varandra hur det gick för de elever som var inne i projektet. Vi lyfte vad som gick bra och vad som gick mindre bra. Utöver det var det ett bra forum att lyfta andra elever också. Elever som skulle kunna vara aktuella för ett deltagande i projektet. Det här var visserligen ett arbete som var väldigt tidskrävande, men samtidigt så fantastiskt roligt när man fick se de goda effekterna av det.

Att lägga mycket tid på att få elevernas skoldagar och liv i övrigt att fungera var därför något Tina prioriterade i sin roll som delprojektledare. Hon beskriver att hon har mött elever som har varit på väg att göra studieavbrott men som kommit med i projektet: ”Genom deltagandet har de fått hjälp med en bra planering och ett bra upplägg av studierna. Ett stöd som har gjort att eleverna har orkat och framförallt själva velat gå kvar”. Tina har också träffat elever som har behövt få känna och få bekräftelse på att de duger precis som de är. De eleverna har ofta haft det tufft under sin praktik ”där de har känt att de inte har dugt”. Det har därför hänt att Tina själv har gått in och ordnat med ny praktikplats till några av dem. En praktikplats hon trodde skulle kunna ge eleven den stöttning och det bemötande som den behövde för att få det att fungera så bra som möjligt. Och oftast lyckades hon pricka rätt genom att lyssna på sin magkänsla:

Det har varit så fantastiskt att få träffa de här eleverna när de varit några veckor på sin nya praktikplats. Att få se hur de har blommat ut och hur de stortrivs med sin praktik. Och ofta börjar det faktiskt fungera bra i skolan också tack vare det. Jag tänker ofta på hur viktigt det är, att se det där lilla extra som finns hos varje elev för att det skall kunna bli riktigt bra. Att aldrig ge upp hoppet om eleven, utan finnas där för eleven och göra vad man kan, så att den kan få uppleva känslan av att få lyckas.

Känslan av att få lyckas, är något Tina återkommer till när hon ser tillbaka på alla de deltagare hon haft: ”Det jag har slagits av är, att de flesta av de här eleverna aldrig fått uppleva känslan av att ha fått lyckas i skolan. De har inte fått den hjälp och det stöd som de så väl behövt under sin skolgång. Det har resulterat i att deras framtidstro också har blivit väldigt naggad i kanten.” Hon berättar också, att måendet inte heller alltid har varit det bästa och att många av dem ofta har beskrivit för henne att de känner sig deppiga och nedstämda. Hon tror dock att eleverna har upplevt det positivt att ha fått få vara med i projektet. Framförallt för att de har blivit sedda och hörda. Men också att ”de faktiskt har fått en möjlighet att ha fått vara med och påverka sin egen framtid och sin skolgång”. Hon berättar vidare att hon tror att eleverna har tyckt att det har varit ”en trygghet för dem, att vi vuxna funnits där och verkligen brytt oss om dem. De har vetat vilka de skulle vända sig till, för att få hjälp och stöd, när de känt att det kört ihop sig för dem. Så jag är ganska övertygad om att projektet har betytt mycket för våra deltagare.”

Tina upplever att projektet verkligen har gjort skillnad på skolan trots att det har uppkommit vissa utmaningar längs vägen. I början hade de exempelvis inte lokaler som var de mest optimala, utan de fick improvisera för att få det att fungera. Så småningom, när *Studieverkstaden* öppnades, ”så blev det betydligt bättre för eleverna”.

En annan utmaning har varit att det har varit en del personalomsättning. Något som inte är ovanligt på en så liten skola där de anställda ofta har mindre tjänster och flera olika arbetsgivare. Även Tina var en av de delprojektledare som kom att lämna skolan under hösten 2017 då hon blev erbjuden en större tjänst hos en av sina andra arbetsgivare. Det var ett svårt beslut för henne att fatta, men nog så nödvändigt, och hon är ändå tacksam för den tid hon fick i projektet:

För mig har det bästa med att ha fått arbeta med projektet har varit att jag har fått möjlighet att lära mig så oerhört mycket i mötet med eleverna. Jag har också lärt mig mycket om studieavbrott och hur vi faktiskt kan påverka framtiden för våra elever. Så det är något som jag verkligen bär med mig in i framtiden och jag är otroligt stolt över att ha fått vara en del av det här stora projektet.

Hon upplever också att det hann bli en positiv förändring på skolan redan under den tid hon var anställd. Bland annat för att skolans projektmedverkan har bidragit till ”att fler elever har fått den hjälp och det stöd de behövt. Så att den enda utvägen för dem inte har varit att göra ett studieavbrott”. Ett arbete hon vet att skolan arbetar hårt med även idag.

Tina lyfter också *Studieverkstaden* som en annan framgångsfaktor på skolan. En verksamhet som hon menar att den verkligen har bidragit till att ”eleverna har kunnat få hjälp att lyckas i sina studier. Så den hoppas jag får leva kvar även efter projektets slut”.

Skolan valde dessutom, till skillnad från de andra deltagande projektskolorna, att ha flera delprojektledare anställda på skolan. Och det upplever Tina var bland det allra bästa i projektet:

Vi fick en unik möjlighet att samarbeta på ett fantastiskt bra sätt för deltagarnas bästa. Och vi har fått göra skillnad genom att skräddarsy ett bra upplägg för varje enskild individ för att få elevdeltagarna att gå i mål. Och framförallt har vi fått uppleva glädjen tillsammans, då våra elever har fått blomma ut i stället för att lämna skolan.

Anette Ekskog

Jag tycker absolut att projektet har gjort skillnad för våra elevdeltagare! Bara genom att de kunnat få känna förtroende för någon av oss i projektet. Att de fått stöd i form av trygghet och tydlig struktur från oss delprojektledare. Och om vi så bara har räddat en enda från att hoppa av, så har vi gjort skillnad. Det lite sorgliga är, att det vi delprojektledare bidrog med egentligen inte är något märkvärdigt alls. Vi skapade bra relationer till eleverna. Såg till att de fick en tydlig struktur på sitt lärande i alla ämnen. Något som borde vara en självklarhet att all personal i skolan gav sina elever. Då hade ju vi inte behövts.

Efter att ha utbildat sig till lärare i svenska och matematik kom Anette att arbeta som det i sju år inom grundskolan. De efterföljande tretton åren var hon verksam som lärare i särskolan. Parallellt med det arbetet vidareutbildade Anette sig till specialpedagog.

Under hösten 2016 började hon känna sig redo att anta nya utmaningar och ville gärna få prova på att arbeta som specialpedagog på gymnasienivå. I samma veva dök det upp en ledig tjänst på Praktiska gymnasiet i Falun. En tjänst som Anette sökte och sedermera också fick.

När Anette skulle påbörja sin anställning var Praktiska redan igång med arbetet i de två *Plugga klart*-projekten. Däremot såg skolans rektor Cecilia att de, genom bland annat Anette, skulle kunna utöka skolans elevriktade verksamhet i *Plugga klart 2*. Anette fick därför även en förfrågan om hon skulle kunna tänka sig att kombinera tjänsten som specialpedagog, med att ha en deltidstjänst som delprojektledare i projektet. Det eftersom hon, tillsammans med de andra tilltänkta delprojektledarna, skulle passa väl in i hur de hade tänkt att den elevriktade verksamheten skulle vidareutvecklas. Anette upplevde i sin tur att det skulle vara intressant att kombinera de här två tjänsterna och tackade därför ”Ja” även till delprojektledarskapet.

Initialt hade Praktiska börjat bygga upp det elevdeltagarriktade projektarbetet utifrån utvecklingsområde *Samordning av insatser*. En projektverksamhet som successivt kom att övergå mer och mer i en *Studieverkstad*. Anledningen till att det blev så berodde på att behovet av extra specialpedagogiskt stöd och studiestöd generellt upplevdes så pass stort: ”Så stort att det därför var viktigt att utöka den delen och istället minska något på samordningsfunktionen”.

Idén med att skolan dessutom hellre ville ha fler än bara en delprojektledare berodde på, att de ”ville försöka få in flera olika kompetenser som arbetar i projektet med eleverna.” Det fanns även en förhoppning om, att det skulle gynna deras elever ännu mer.

Anette kom till en början att dela delprojektledarskapet med skolans skolsköterska Tina, kurator Anja, studie- och yrkesvägledare Peter samt pedagogen Fredrik. Tillsammans delade de på en heltidstjänst. Anette kom att spendera majoriteten av sin projekttid i *Studieverkstaden* tillsammans med Fredrik som också var verksam i den. En gemensam strävan de två hade i sina gemensamma projektsatser var att, utöver att ge elevdeltagarna individuellt riktat stöd, ”också försöka identifiera vilka faktorer som faktiskt påverkar avbrott”. De upplevde att det var viktigt att avsätta tid till det arbetet, ”för att på sikt skulle kunna minska studieavbrotten bland skolans elever”.

Under vårterminen 2017 hade skolans *Studieverkstad* öppet på torsdagar. Från och med uppstarten av höstterminen utökades verksamhetens öppettider rejält och kom att innefatta alla veckans dagar, både för- och eftermiddagar. Mycket tack vare att skolan då helt hade gått över till att ha utvecklingsområde *Studieverkstad*. Något som hade bedömts vara nödvändigt för att kunna möta upp elevernas behov av stöd i studierna. Det tyckte Anette var bra. Hon upplevde också att det var positivt att de var flera delprojektledare med olika kompetenser som arbetade i *Studieverkstaden* olika dagar: ”Men framförallt att vi kunde samverka med varandra kring eleverna!”

Upplägget på arbetet som gjordes inom ramen för *Studieverkstaden*, utgick till en början från att det var Anette och Fredrik som träffade de elever som hade skrivits in som deltagare i projektet: ”Vi hade täta möten med dem och satte upp korta mål som de kände att de kunde uppnå.”

Anette kom att få rikta in mycket av sitt arbete med eleverna på matematik. Hon beskriver: ”Just matematiken upplevdes av många av dem som ett stort berg som de har skjutit framför sig”.

Många av elevdeltagarna hade heller inte nått kunskapsmålen i matematik för årskurs nio, så många av dem behövde mycket stöttning på den nivån av Anette.

Hon beskriver vidare att det, i de första mötena med alla elever, var extremt viktigt för henne att försöka skapa tillit och förtroende hos dem. Det var avgörande för att de skulle kunna skapa en relation.

Likaså för att Anette skulle kunna få en förståelse för elevernas behov och därefter möta upp med relevanta stödinsatser. Målet var att hennes elevdeltagare på sikt skulle klara av skolgången: ”Och i bästa fall även kunna ta studenten med en gymnasieexamen!”

Det behov av stöd som eleverna har haft berättar Anette har sett lite olika ut mellan dem. Hon tillägger dock att det också har funnits vissa beröringspunkter:

Många hade behovet att kunna höra av sig till mig närhelst på dygnet funderingarna kommit...och funderingarna och frågorna kom verkligen även om det var lördag eller tisdag och klockan visade 02:40. Till mig fick de höra av sig och jag svarade. De hade i flera lägen, och på grund av sitt mående, egentligen behov av en psykolog eller kurator. Men jag agerade så gott jag kunde...Alla elever, även de som inte har ingått i projektet, efterfrågade också en tydlig struktur av sin dag och sitt lärande. Ofta kom dessa frågor när man var trött. Efter klockan tio på kvällen. Och då försökte jag ge dem ett så tydligt svar jag kunde.

Utöver att många elevdeltagare hade ett stort behov av tydlighet och struktur, upplevde många av dem att de teoretiska ämnena, däribland matematik, var både tunga och svåra. Något Anette inte tycker var särskilt underligt. Hon förklarar att Praktiska trots allt är en renodlad yrkesskola som enbart har erbjudit yrkesprogram genom åren: ”Till vår skola söker sig elever som vill arbeta praktiskt inom olika områden och som också är starkare i de mer yrkesinriktade ämnena. Hade de varit mer teoretiskt lagda hade de inte sökt sig hit.”

Att delprojektledarna har kunnat möta upp många av de här eleverna ser hon därför som något positivt. Det enda som hon tycker har varit en utmaning för dem är att deras lokaler inte har varit helt optimala. Framförallt för att det har saknats rum: ”Bland annat för de elever som behöver ha en tyst och lugn studiemiljö”. Utöver det är Anettes upplevelse att det har varit gynnsamt för skolan, och särskilt för eleverna, att skolan har varit med i *Plugga klart 2*: ”Jag tror, att de elever som har ingått i projektet har känt sig sedda och lyssnade på och att det har skapat trygghet och förtroende. Att de har känt att vi har brytt oss om dem.”

Anette kom att arbeta i projektet i knappt ett år. När hon får frågan om vad hon tycker har varit det allra bästa med projektet, så lyfter hon direkt den resa som hennes elever har gjort och som hon har fått vara en del av: ”Det allra bästa har varit att få se elevernas framsteg i sitt lärande. Att ha fått se dem växa från förtvivlan till att spricka upp och få en självkänsla och tro på sig själv. Vissa av dem har blivit som en helt annan person, både när det gäller utstrålning och bemötande, till det betydligt positivare!” Att arbetet sedan har tagit både tid och krävt ett stort engagemang råder ingen tvekan om. Anette menar dock att det har varit nödvändigt för att de skulle få det att fungera: ”Tid till planering, förståelse, reflektionstid och en vilja att arbeta fram något nytt som skapar möjligheter. Det är avgörande för att ett sådant här arbete skall hålla på sikt.” Men återigen lyfter hon att deras arbete ”redan har hunnit bidra till en positiv skillnad på skolan. Trots att det inte har gått så lång tid sedan vi startade”. Samtidigt reflekterar hon över de insatser delprojektledarna har gjort. Om de faktiskt bara har kompenserat för något som borde ingå i allas uppdrag:

Jag tycker absolut att projektet har gjort skillnad för våra elevdeltagare! Bara genom att de kunnat få känna förtroende för någon av oss i projektet. Att de fått stöd i form av trygghet och tydlig struktur från oss delprojektledare. Och om vi så bara har räddat en enda från att hoppa av, så har vi gjort skillnad. Det lite sorgliga är, att det vi delprojektledare bidrog med egentligen inte är något märkvärdigt alls. Vi skapade bra relationer till eleverna. Såg till att de fick en tydlig struktur på sitt lärande i alla ämnen. Något som borde vara en självklarhet att all personal i skolan gav sina elever. Då hade vi inte behövts.

Peter Andersson

Från början satt många elever i korridoren. Visst de var synliga då, men nu jobbar vi på ett helt annat sätt. Vi låter dem inte sitta där om det inte är för att studera, utan vi agerar. Så nu blir de synliga i den hjälp de får i stället. Och jag tror att de innerst inne tycker att det är bra. Och de vet nu vad som gäller. Det är inga konstigheter. Dessutom är vi tydligare nu redan när vi får nya elever. Kan de komma igång och bli och känna sig mer synliga direkt när de börjar här, ja då har vi lyckats. Det här är nog det största som har utvecklats på Praktiska i projektet. Att vi har tagit tag i vårt arbetssätt. Direkt när någon börjar slira så agerar alla lika direkt i alla led. Både talar om att vi ser eleven och att vi agerar direkt, oavsett vad det gäller. Vi gör det inte för att sätta dit dem, utan vi gör det för att vi bryr oss.

Peter började arbeta redan tidigt i tonåren: "Mitt första arbete var som springsjas på Lundholms Livs i Falun. Då var jag fjorton år och hade trettio kronor i lön per vecka och jag jobbade onsdagar efter skolan och på lördagarna. Efter det har jag hunnit ha tjugofem olika arbeten!" Några av dem har kommit genom hans stora intresse för idrott. Han har bland annat varit pojklagstränare i både fotboll och innebandy samt även lagledare för IBF Faluns A-lag för herrar. Lägg därtill många år inom idrottsrörelsen där han har arbetat en hel del ideellt. Peter utbildade sig även tidigt till fritidspedagog och kom att arbeta som det under många år. Han arbetade därefter vid Högskolan Dalarna som metodiklärare på deras fritidspedagog-utbildning. När den utbildningen flyttade från Falun fick Peter jobb på Länsarbetsnämnden. Där kom han att stanna i tio år som praktikinspektör. I det arbetet ingick bland annat, "att varje år organisera sju tusen praktikplatser till länets skolor". Han var också med och "ordnade i storleksordningen 800 stycken tekniska praktikplatser för de som gick det fjärde året på den tekniska gymnasieutbildningen". På grund av nedskärningar valde Peter så småningom att gå vidare. Han kände att han ville arbeta med ungdomar och började på Arbetsförmedlingen (Af). Där kom han att arbeta med målgruppen unga arbetslösa som var i åldersspannet 16–24 år: "Då när jag började så var det 1500 arbetslösa. Så Af i Falun hade en hel avdelning enbart för de här ungdomarna. Och vi handläggare som arbetade med dem var fem stycken totalt". Han berättar att det var "en konstant kö där. Men efter tre år var det bara ungefär 800 ungdomar kvar."

Efter det fortsatte Peter att arbeta med dem som stod allra längst ifrån arbetsmarknaden. Han minns att vissa klienter hade varit arbetslösa i tjugo år: "Vi lyckades faktiskt även med dem!" De sista åren på Af arbetade Peter med vuxna "som hade arbetat länge inom industri bland annat", men som på grund av exempelvis nedskärningar nu hade blivit arbetslösa: "Det var också under den här tiden som jag utbildade mig både till arbetsförmedlare och vägledare. Det kändes bra eftersom det kompletterade min pedagogiska bakgrund bra." I fyra år kom han således att arbeta som jobbcoach åt Antenn. Där arbetade han främst med personer som hade blivit uppsagda från sina anställningar som exempelvis CNC-operatörer. Det var personer som behövde hans hjälp med att få stöd med att söka jobb, liksom hjälp att få i ordning sina handlingar: "Som personliga brev till exempel". Peter berättar att de hade 48 klienter när det var som mest "men vi lyckades ändå få ut alla inom tre månader". Efter det arbetade han ytterligare fyra år, men då som frilansande jobbcoach. Under de åren såg han betydelsen av att få dem att komma igång att söka jobb direkt. Helst redan efter en vecka:

Därför var det avgörande att de hade sina papper klara snabbt. Och där hjälptes vi åt. De fick berätta om sig själva medan jag skrev åt dem. Det funkade inte annars. För de fastnade bara när de skulle skriva själva. Så jag använde jag mig av lite olika metoder för att få dem att berätta mer om sig själva. Som exempelvis när de skulle berätta sina egenskaper. Där gjorde vi på lite olika sätt. Så var jag noga med att säga till dem, att de skulle våga stå för vilka de är och uttrycka det. Inget annat.

När arbetsmarknadens behov av coacher sjönk hade Peter hunnit bli pensionär. Trots det blev han nyfiken när han såg en annons på en deltidstjänst på Praktiska Gymnasiet i Falun som studie- och yrkesvägledare: "Jag minns att jag tänkte att jag verkligen gillar att arbeta med ungdomar, så jag tog och sökte. Och så en dag hörde de av sig. Jag åkte dit på en intervju och det kändes rätt. Vi var överens direkt och jag fick jobbet. Så började jag på Praktiska i oktober 2016." Han berättar att skolan redan vid den tidpunkten var igång med arbetet i *Plugga klart 1* och höll samtidigt på med att starta upp *Plugga klart 2*. Peter var visserligen inte påtänkt då som delprojektledare, men han minns att han "ändå hade många enskilda samtal med elever. Och många av dem mådde dåligt".

Peter lyckades också snabbt få kontakt med de här eleverna, och han beskriver att han märkte att många av dem ”verkade vilja hoppa av och var på väg härifrån”. När *Plugga klart 2* senare hade kommit igång ordentligt, var upplevelsen att Peter skulle kunna arbeta med det elevriktade projektarbetet som delprojektledare. Själv tänkte han att det skulle kunna bli riktigt bra. För då skulle han kunna lägga mycket fokus på att ha motiverande samtal med eleverna. Och så blev det. Han berättar hur det var alldeles i början. Då när delprojektledarna skulle börja finna de elever som bedömdes vara i riskzon för framtida studieavbrott: ”På våra onsdagsmöten lät vi våra yrkeslärare säga vilka elever de ville skulle vara med som deltagare i projektet. Utmaningen i det var bara att de föreslog långt fler än det var möjligt att klara av!”

I stället bestämdes det att det skulle vara delprojektledarna som skulle få välja ut vilka de hade möjlighet att ta emot. När så Anette, Fredrik och senare Anna tillkom i projektet, fördelade de ut sina tjänster på olika dagar. Det var också under den här perioden som skolan kom att övergå, från *Samordning av insatser*, till *Studieverkstad*. Mycket för att de såg att eleverna behövde den formen av stöd. Delprojektledarna ville också, i och med att de nu hade öppet alla skoldagar, ta emot elever när de inte hade lektioner: ”Tidigare hade de ju fått gå ifrån för att komma och träffa oss. Det var inte var särskilt bra. Nu kunde de komma till oss när de inte hade lektioner.”

Peter berättar att han i snitt har haft sex till sju elevdeltagare per arbetsdag i *Studieverkstaden*: ”Och varje arbetsdag har börjat på ett liknande sätt. Elevdeltagarna skulle komma och anmäla sig till mig på morgonen när de kom till skolan. Dök de inte upp så gick jag en runda i skolan för att se om de ändå varit här.” I samband med uppstarten av dagarna såg även Peter till att fråga vad varje elev behövde arbeta med just den dagen. Han berättade också att han fanns där för dem om de skulle behöva hans hjälp.

För de elevdeltagare som gick efter ett specialscheman var det ett mer strukturerat upplägg. Han förklarar att de eleverna ”har gått vissa lektioner, läst vissa ämnen med sin egen klass och resten har de studerat i *Studieverkstaden*. De har då fått med sig uppgifter av läraren hur de skulle lägga upp studierna och uppgifterna i respektive ämne”. Peter fanns sedan till för dem om de körde fast och försökte förklara för dem men också stötta dem med att komma vidare:

De här eleverna riskerade verkligen att hoppa av skolan från början. De hade hög frånvaro och andra utmaningar. Men efter ett tag började det fungera så mycket bättre för dem och de kunde stanna kvar i skolan. Jag minns också hur det var från början, då vi hade många elevdeltagare, då det mesta handlade om att de skulle arbeta ikapp i vissa ämnen den tid de var i *Studieverkstaden*. Men successivt lyckades vi få tillbaka dem i den ordinarie undervisningen igen. Och det kan jag säga, att det är tack vare projektet och det riktade arbetet vi gjort. Sista tiden har vi fått skriva ut flera av dem från projektet på grund av att de klarat sig så bra. De har inget behov av vår hjälp längre!

När Peter tänker tillbaka på de elevdeltagare han har arbetat med under åren, har en del av dem inte varit behöriga till gymnasieskolan. Några av dem har haft någon synlig eller dold funktionsnedsättning. Däremot har han sett en gemensam nämnare bland elevdeltagarna:

De flesta av dem har varit osynliga i grundskolan. Många av dem har heller inte med sig, och kanske just på grund av att de varit osynliga, någon tro på sig själva. När vi sedan har berömt dem är det nästan så att de inte har trott på oss. Som när vi suttit bredvid dem och talat om för dem: ”Du gör rätt, vad bra!” Men så kan de inte ta emot det, för de är inte vana att få beröm för något de gjort eller fått höra att de duger. Det kanske är för allra första gången de faktiskt får höra att de kan och är bra.

Peter tror inte att eleverna direkt har gått och tänkt på att de har varit med i ett projekt. Han tror inte heller har att de tänkt på att delprojektledarna gjorde insatser som förändrade skolgången för dem: ”Det var mer att jag och de andra delprojektledarna sa till eleverna, när de blev aktuella för deltagande: ”Vi vill få lägga lite mer resurser på dig om du är redo att ta emot hjälpen”. Däremot både hoppas och tror Peter, att eleverna så småningom kommer att uppskatta den extra hjälpen de fick. Att Praktiska gjorde något för dem, så att de i framtiden kan känna att de blivit sedda:

Från början satt många elever i korridoren. Visst de var synliga då, men nu jobbar vi på ett helt annat sätt. Vi låter dem inte sitta där om det inte är för att studera, utan vi agerar. Så nu blir de synliga i den hjälp de får i stället. Och jag tror att de innerst inne tycker att det är bra. Och de vet nu vad som gäller. Det är inga konstigheter. Dessutom är vi tydligare nu redan när vi får nya elever. Kan de komma igång och bli och känna sig mer synliga direkt när de börjar här, ja då har vi lyckats. Det här är nog det största som har utvecklats på Praktiska i projektet. Att vi har tagit tag i vårt arbetssätt. Direkt när någon börjar slira så agerar alla lika direkt i alla led. Både talar om att vi ser eleven och att vi agerar direkt, oavsett vad det gäller. Vi gör det inte för att sätta dit dem, utan vi gör det för att vi bryr oss.

Ett gott exempel Peter särskilt lyfter, det är pedagogen Amanda som han beskriver ”har jobbat stenhårt och gjort ett fantastiskt förebyggande arbete med sina elever. Och trots att de från början verkligen var i riskzon för studieavbrott, så har de inte behövt komma med i projektet tack vare henne.”

För egen del ser Peter att det har varit en fin upplevelse att ha fått följa elever och stödja dem under en längre tid. Han menar att det inte alltid behövt vara genom särskilt stora insatser, men som eleven själv upplevt som betungande eller omöjliga: ”Att sedan få vara med och uppleva en förändring hos eleven som gör att den inte behöver hoppa av. Och när jag också får höra av eleven att det känns okej, ja då blir jag glad. Och när de har tagit sin examen, då blir jag också såklart otroligt glad.” Peter har därför svårt att se, att det skulle ha varit några direkta utmaningar i deras arbete med *Studieverkstaden*. Han ser snarare att det bara har kommit gott ur det. Likaså att det har befast hans tidigare uppfattningar om ”att det man måste göra med alla elever är att de måste få bli synliga och få säga sitt om hur de upplever det. Men det är också viktigt, om man gör dem synliga och de visar på att de behöver stöd, så måste man även ge dem det. För annars var den här synligheten meningslös.”

Peter berättar avslutningsvis att det verkligen har gjort skolan gott att vara med i projektet. Han tror också att det påbörjade arbetet kommer att leva vidare även efter projektets avslut på flera sätt. Mycket tack vare att projektarbetet har genererat i så mycket bra: ”Ja, jag kände redan direkt när vi startade upp projektet, att det här ska vi göra något riktigt bra av. Och det har vi verkligen gjort!”

Fredrik Gavell

Det bästa med det här har ändå varit att få göra skillnad för våra elever. Tillsammans arbetade vi med att förbättra våra elevers självkänsla och kunskaper. Tillsammans gav vi eleverna hopp inför framtiden.

Fredrik anställdes som delprojektledare på Praktiska gymnasiet i Falun ett halvår efter det att skolan hade gått med i projektet. Med sig hade han en gymnasielärarexamen och en masterexamen i religionshistoria samt yrkeserfarenhet av att arbeta som pedagog. Han hade också en gedigen erfarenhet av att arbeta som en stödjande funktion till olika socialt utsatta grupper. Det var mycket tack vare att Fredrik kom in i projektet som skolan valde att göra en omorganisering av sin projektverksamhet. Skolan kom nämligen, i den här förändringsfasen, att gå från att enbart ha utvecklingsområde *Samordning av insatser* till att skapa en flerfunktionell *Studieverkstad*. En *Studieverkstad* som Fredrik också kom att bli huvudansvarig för. Anledningen till att skolan gjorde den här förändringen var, ”för att de såg att det fanns ett behov av att ha fler insatser av pedagogisk karaktär”. Framförallt för att kunna möta upp de deltagande eleverna på ett ännu bättre sätt än vad skolan hade gjort hittills. Studiestugan som fanns tillgänglig sedan tidigare hade heller inte blivit så bra som de hade hoppats på. Den hade heller inte nått alla de elever som de hade önskat och som de hade sett var i behov av extra pedagogiskt stöd.

I en utvärdering av den befintliga studiestugan hade det blivit tydligt, att det stöd som skolan erbjöd eleverna ”var ytterst begränsat”. Den var dessutom mestadels öppen utanför ordinarie undervisningstid, det vill säga tidiga morgnar innan lektionerna startade upp på dagarna. Det hade gjort att en hel del elever inte orkade komma till skolan så tidigt. Fredrik hade även gjort en inventering av vilka elever som hittills hade tagit del av stödet i studiestugan: ”I inventeringen fann jag att det i stort sett bara var pojkarna som hade gått där. Något jag själv inte upplevde alls stämde överens med verkligheten. Jag ansåg att det även fanns behov av extra stöd även bland flickorna på skolan”. En förklaring som han såg möjlig till det ”kunde vara att studiestugan i dess dåvarande funktion och utbud av någon anledning inte hade fått dem att komma dit”. För att kunna erbjuda eleverna i den nya *Studieverkstaden* det breda stöd som Fredrik såg att det fanns ett behov av, gjordes därför nödvändiga förändringar i personalen. Skolan utökade personaldelaktigheten i projektet genom att Fredrik kom att få dela delprojektledarskapet i *Studieverkstaden* med specialpedagog Anette och studie- och yrkesvägledare Peter. I direkt koppling till *Studieverkstaden* hade de även skolans skolsköterska Tina samt kurator Anja som också hade delprojektledarroller i utvecklingsområdet *Samordning av insatser*. Samtliga av dem fick sedan i uppgift att, ”på olika sätt arbeta med elevdeltagarna utifrån den gemensamma målsättningen att minska studieavbrotten på skolan, förbättra elevdeltagarnas mående samt öka deras motivation”.

Till skillnad från de flesta andra *Plugga klart 2*-skolorna som hade valt att anställa en enda delprojektledare, valde Praktiska alltså att ha fem stycken. Det var något Fredrik flera gånger betonade var just skolans styrka. Hur värdefullt det var för deras elevdeltagare i *Studieverkstaden*, att det fanns tillgång till både studiestöd och olika specialistkompetenser fördelat på olika dagar. Fredrik lyfte ofta även ”styrkan i att vara flera ur ett kollegialt perspektiv”. Genom att de var flera olika funktioner med olika spetskompetenser kunde de, genom att föra en kontinuerlig dialog kring elevdeltagarna, ”även ge dem ännu mer riktat stöd. Vi handledde även varandra i arbetet med olika elevdeltagare. Vi såg också till att skapa kreativa forum där vi tillsammans arbetade fram rutiner för hur vi på bästa sätt skulle kunna hjälpa eleverna”. Forum där de kom på nya idéer, testade idéerna, utvärderade och vidareutvecklade dem under projektiden. Allt gjordes i syfte att kunna möta upp elevernas behov ännu bättre. För att ta reda på vilka elever som sedan skulle komma att erbjudas deltagande i projektet, fick all personal på skolan i uppgift att gå igenom sina mentorselever utifrån skolans fastställda riskfaktorer. Därefter skulle de återkoppla till delprojektledarna vilka elever de kände oro för: ”Vi fick in förslag på totalt sjuttio elever som skulle kunna vara potentiella elevdeltagare!”

För att komma ner på ett rimligt antal elever att starta upp med, berättar Fredrik hur de därefter gjorde en fördjupad kartläggning av varje elev som hade lyfts av mentorena. Det var en kartläggning som gjordes utifrån ett unikt framtaget underlag, där han och de andra delprojektledarna hade preciserat bland annat riskfaktor/-er och upplevt behov hos varje enskild elev: ”Vi hade även samtal med ett flertal elever och deras mentorer för att få ytterligare en dimension i förståelsen om behov”.

Avslutningsvis, då det sista urvalsförfarandet hade gjorts, kom de fram till att erbjuda tolv elever plats i projektet i uppstartsfasen. Det var lika många flickor som pojkar med blandade bakgrunder och härkomst samt elever både med och utan funktionsnedsättning.

Samtliga av de elever som fick erbjudandet tackade ”Ja” till deltagande. *Studieverkstaden* öppnades därefter upp. Initialt var det på torsdagar då Fredrik fanns tillgänglig för elevdeltagarna under hela dagen. Skillnaden nu, i jämförelse med tidigare organisering av studiestuga som samtliga av skolans elever kunde ta del av, var att *Studieverkstaden* nu var förlagd i en lokal särskilt anpassad för ändamålet och endast till för elevdeltagarna. Fredriks insatser utformades därefter helt utifrån varje deltagares unika behov och förutsättningar: ”Bland annat kunde eleverna bedriva ämnesstudier i just *Studieverkstaden* och även få stöd i studierna genom samtal och diskussion med mig. De hade även möjlighet att skriva prov som de inte hade gjort under ordinarie provtid.”

Även om eleverna hade skiftande behov av stöd, upplevde Fredrik ändå att det fanns det några gemensamma komponenter mellan de flesta av dem: ”Många av dem behövde hjälp med planering av sin skolgång. Hjälp att komma i kapp eller att få vägledning och stöd med att inte hoppa av gymnasiet för att det kändes för övermäktigt. De flesta var också i behov av att få positiv bekräftelse.” Han kunde se, att det ofta handlade om en efterfrågan av stödinsatser ”som kanske borde rymmas i den ordinarie skolverksamheten men där skolan inte hade lyckats räcka till”. Att skolan, genom projektet och sina delprojektledarkollegor, fick möjlighet att försöka ge de här eleverna extra stöd såg han därför som något mycket positivt.

Att få hjälp och verktyg att utveckla sin studieteknik var något annat som flera av elevdeltagarna var i behov av och som Fredrik hjälpte dem med. Han gjorde därtill många motivationshöjande aktiviteter tillsammans med dem. Det var vidare även möjligt för elevdeltagarna att boka in samtal med Fredrik på andra veckodagar än just torsdagar, om det fanns behov av det. Det gjorde att majoriteten av Fredriks projekttid var riktad direkt till elevdeltagarna: ”Övrig tid ägnades främst åt det kollegiala lärandet och det så värdefulla utbytet med de andra delprojektledarna på skolan.” Kontinuerligt med det hade han också samtal med skolans pedagoger: ”Framförallt i syfte att förbättra studiesituationen för eleverna även under lektionstid”.

Även om Fredrik, Anette och Peter startade upp i en liten skala för att först finna ett fungerande upplägg på *Studieverkstaden* innehåll och funktion tog de även, tillsammans med skolledaren, fram en mer långsiktig plan för den. I den planen ingick att de skulle komma att ha öppet alla dagar i veckan samt att olika kompetenser skulle ansvara för olika dagar. Det i syfte att kunna möta upp elevernas behov ännu mer. Fredrik hade också, ganska snart efter det att *Studieverkstaden* öppnat, fått tydliga och positiva signaler från många av skolans elevdeltagare om att delprojektledarna arbetade på ett bra sätt. Att eleverna fick komma till en trygg miljö där de kunde få det stöd de behövde. Oavsett om det gällde studieteknik eller motivation till att orka gå kvar i skolan. Och framförallt att han kunde ge dem den bekräftelse som de så väl behövde. Tillsammans med de andra delprojektledarna så reducerades även antalet studieavbrott: ”Det bästa med det här har ändå varit att få göra skillnad för våra elever. Tillsammans arbetade vi med att förbättra våra elevers självkänsla och kunskaper. Tillsammans gav vi eleverna hopp inför framtiden.”

Anna Lerneman

Jag hoppas att det mest värdefulla jag som delprojektledare har bidragit med, är den sociala kontakten som jag har haft möjlighet att ha med mina elever. Jag har ju faktiskt haft tid för det. I min värld behöver nämligen inte alltid det viktigaste vara att ge stöd i ett ämne. Utan det kan precis lika gärna handla om att ge tid till att sitta ner med dem. Prata med dem och lyssna på dem. Jag vet, att när jag själv gick i skolan så fanns det personal som inte hade någon annan funktion än att finnas till för eleverna. Prata med dem och ge dem en kram om de behövde. De här funktionerna har försvunnit allteftersom och det tycker jag är synd. För det är så viktigt, att vi i skolan också har tid. Tid att se våra elever som människor och inte bara som elever.

Anna visste redan tidigt att det var lärare hon ville bli: ”Det har alltid funnits med som ett självklart val. Jag har alltid haft en längtan efter att bli lärare.” Det här var en dröm hon höll fast vid, och i slutet av nittioalet påbörjande hon en lärarutbildning på Högskolan Dalarna. I januari 2004 tog hon en gymnasielärarexamen i ämnena samhällskunskap, religion och historia. Ämnena hon även har sin lärarlegitimation i. Men till skillnad från dagens skriande brist på utbildade lärare, ”var det precis under den här tiden som marknaden var mättad”. Anna tog dock vara på tiden och fortsatte istället att utbilda sig i filosofi och psykologi, samtidigt som hon arbetade i en butik. Efter en tid fick hon således en anställning som SO-lärare och idrottslärare. Visserligen inte på gymnasiet, utan på grundskolan Lorensberga skolan i Ludvika. Hon berättar att hon verkligen stortrivdes där: ”Ja det var en alldeles fantastisk arbetsplats och jag hade så otroligt fina kollegor som jag lärde mig så mycket av.”

Efter ett tag dök det upp en gymnasielärartjänst på Hagagymnasiet i Borlänge. En tjänst som Anna, trots att hon trivdes bra på Lorensberga ändå sökte och sedermera också fick.

På Hagagymnasiet kom hon, under de nästföljande två åren, att undervisa i historia och filosofi. Därefter erbjöds Anna en tjänst på Musikkonservatoriet i Falun som hon tackade ”Ja” till.

Där kom Anna att arbeta i fem år innan hon, i februari 2017, erbjöds en deltidstjänst på Praktiska gymnasiet i Falun. En tjänst hon tyckte lät mycket intressant och som hon dessutom skulle kunna kombinera med sin tjänst på Musikkonservatoriet. För Anna var valet därför inte särskilt svårt, utan hon beslutade sig för att ta chansen.

På Praktiska kom Anna initialt att arbeta som en resurs med de elever som gick på IMYRK.

I augusti samma år erbjöds hon en tjänst som delprojektledare i *Plugga klart 2*-projektet. Vid den tiden hade skolan hunnit vara med i projektet i nästan ett år, ”så viss kunskap om projektet och dess syfte hade jag hunnit få”. Och återigen stod hon inför ett enkelt beslut:

Jag tackade faktiskt ”Ja” på stående fot. Det fanns ingen tvekan överhuvudtaget. För eftersom jag redan jobbade som resurs på IMYRK, så såg jag möjligheten att få arbeta ännu mer en mot en. Något jag trivdes väldigt bra med. Och så skulle jag kunna fortsätta ha min *grund*-grupp i matematik, svenska och engelska. Så det kändes bra.

Annas arbetsdagar i *Plugga klart 2* fastställdes skulle vara onsdagar och torsdagar medan hennes kollegor, Mustafa och Peter, delade på de andra dagarna.

Hon beskriver att hennes arbetsdagar i projektet har sett lite olika ut. På onsdagar har hon främst arbetat i *Studieverkstaden*. Eftersom elevernas skoldag börjar klockan 08:45 är det också då Anna har börjat gå runt i skolan och kolla efter vilka elever som har varit på plats: ”Man visste nämligen aldrig vilka elevdeltagare som har behövt hjälp just den dagen. Så det har jag börjat med att ta reda på. Och därefter har jag stämt av med varje elev, vad den behövt min hjälp i. Och det kan ha varit i vilket ämne som helst.”

På torsdagar har hon arbetat ”i vanligt klassrum med de elevdeltagare som gått i *grund*-gruppen. Det är de som har behövt ha mer kunskap i grundskolans matematik, svenska och engelska”.

Och att ha fått vara en resurs inom så många olika områden ser Anna har fungerat bra:

Ja, jag upplever att det faktiskt har gjort det. Och oavsett vilket ämne de har arbetat med och behövt stöttning i, så har jag oftast kunnat hjälpa dem på ett bra sätt. Det är bara i matten som jag ibland har fått fundera lite extra. Men för det mesta har det gått bra direkt det också. Och vad gäller mina *grund*-elever har jag ju fått allt material i förväg av ämneslärarna. Så där har jag vetat redan innan, vad de skulle arbeta med under kommande lektioner och därmed också hunnit förbereda mig. Utöver det har jag även haft helt ämnesansvar för vissa elever. Det har varit i mina egna ämnen, så där har det inte heller varit några problem att stödja dem.

Anna förklarar också att det har varit långt ifrån alltid som hennes arbetsdagar bara har innehållit att hjälpa elevdeltagarna med deras skolarbete:

Självklart har det varit bra att jag har kunnat hjälpa dem med deras studier. Men för mig har det varit precis lika viktigt att fånga upp varje elevdeltagare. Frågat eleven hur den mår just den här dagen och ”Vad behöver du göra. Och vilken hjälp kan jag ge dig?” Visst, för *grund*-eleverna har det varit mer uppstyrt jämfört med de jag har arbetat med på onsdagar. Men även med dem har det såklart ibland blivit att vi tagit en stund till att prata. Pratade om allt mellan himmel och jord. Det har därför varit helt och hållet deras behov som har styrt vad jag har lagt min arbetstid på.

Hon berättar vidare att hennes arbete med elevdeltagarna i *Studieverkstaden* har pågått fram till och med klockan fjorton på eftermiddagarna. Efter det har hon försökt att hinna med det administrativa arbetet som har tillkommit med skolans projektmedverkan. Likaså försökt hinna med efterarbete från dagen och planeringsarbete inför kommande undervisning.

Gällande eventuella gemensamma beröringspunkter hos eleverna, är en likhet Anna tycker sig ha kunnat se ”att många av dem inte har varit så studiemotiverade”. Något hon inte tycker är särskilt konstigt, då skolan har en tydlig yrkesprofil: ”Den är en renodlad praktisk skola där femtio procent av elevernas studietid är av en praktisk karaktär.”

Vidare har många av hennes elever signalerat att de gymnasiegemensamma ämnena, och då främst engelska och matematik, har varit särskilt utmanande för dem.

Anna tror att eleverna som har deltagit i projektet har uppskattat att de har haft tillgång till personal som kunnat hjälpa dem extra mycket: ”När vi frågade om de ville gå med i projektet, så uttalade ju vi att det har handlat om att de skall få extra stöd av oss. Och när de väl blev deltagare så har de nog kunnat känna sig trygga i att vi sett dem, hjälpt dem och brytt oss om dem.”

Hon ser också att skolan, genom projektmedverkan, har blivit bra på att hitta rutiner för att upptäcka de här eleverna i ett tidigare skede: ”Och därför sätter vi in åtgärder mycket snabbare nu för tiden!” En positiv verksamhetsutveckling som hon ser att skolan kommer att ha med sig även efter projektets slut.

För egen del ser Anna att hon tar med sig hur viktigt det är att faktiskt se varenda elev: ”Jag har också funderat mycket kring rent pedagogiska frågor. Hur man lär ut. På vilka olika sätt man kan lära ut utifrån varje elevs behov. Att tänka att nu jobbar jag med den här eleven, så hur kan jag hjälpa den på allra bästa sätt?” Hon beskriver vidare att den nära kontakten hon har kunnat få ha med var och en av elevdeltagarna, har varit betydelsefull både för eleverna och för henne själv: ”När jag har vanlig undervisning och flänger mellan olika grupper, ja då är det svårt att hinna med att se alla elever på det sätt de skulle behöva.”

Att projektet har satt sina spår på skolan, ”i positiv bemärkelse”, är Anna därför av den bestämda uppfattningen att det har. Även om det givetvis har legat hårt arbete bakom för att få ihop det. Och när Anna avslutningsvis får välja ut en sak hon önskar att hon själv, genom sin insats i projektet, har kunnat bidra med och som varit det mest betydelsefulla, svarar hon utan att tveka:

Jag hoppas att det mest värdefulla jag som delprojektledare har bidragit med, är den sociala kontakten som jag har haft möjlighet att ha med mina elever. Jag har ju faktiskt haft tid för det. I min värld behöver nämligen inte alltid det viktigaste vara att ge stöd i ett ämne. Utan det kan precis lika gärna handla om att ge tid till att sitta ner med dem. Prata med dem och lyssna på dem. Jag vet, att när jag själv gick i skolan så fanns det personal som inte hade någon annan funktion än att finnas till för eleverna. Prata med dem och ge dem en kram om de behövde. De här funktionerna har försvunnit allteftersom och det tycker jag är synd. För det är så viktigt, att vi i skolan också har tid. Tid att se våra elever som människor och inte bara som elever.

Mustafa Razaghi

Jag började alltid min arbetsdag med att ta en sväng i korridoren på morgonen. Kikade runt för att se vilka Plugga klart-elever som var på plats i skolan. Så frågade jag dem vilka uppgifter de hade framför sig just den dagen och om jag kunde hjälpa dem med något. Ibland ordnade jag med rum till dem så att de skulle kunna sitta i lugn och ro. Och ibland gick jag och hämtade elever och sa åt dem: "Idag skall du sitta med i Plugga klart."

Jag upplevde efter ett tag, att de här eleverna blev mer och mer självgående. Till slut behövde jag bara hjälpa dem som hade bristfälliga kunskaper i engelska. Framförallt genom att uppmuntra dem. Säga till dem: "Du kan det här. Det här är lätt bara vi tar det i lugn och ro och i rätt ordning. Men vi gör det tillsammans. Och om du vågar satsa på att det kommer att gå vägen, då kommer du att klara det!"

Mustafa växte upp i Irans huvudstad Teheran. En stad han kom att bo i fram till 2008. Redan från det att han var liten präglades hans uppväxt av en miljö som kom att utveckla hans förmåga att snabbt lära sig och ta till sig nya språk. Mycket tack vare hans mamma som pratade både turkiska och armeniska och hans pappa som pratade både kurdiska och persiska.

Innan Mustafa flyttade från Teheran undervisade han i engelska. Hans flytt gick till Sverige och till Falun där han hade antagits på Högskolan Dalarnas magisterutbildning i lingvistik.

Han beskriver att han blev överlycklig när han upptäckte att de andra eleverna som gick samma utbildning, pratade engelska precis som han själv: ”Trots att vi kom från olika platser i världen!” Direkt efter examen påbörjade han en ny magisterutbildning, då i afrikanska studier. Den kom han dock att avsluta efter halva tiden eftersom han fick ett arbete som tolk. Mycket tack vare att han, trots att han inte hade gått någon utbildning i det svenska språket, bara hade behövt ett år på sig för att behärska det.

Han berättar vidare att han, ända sedan han kom till Sverige och även idag, tycker att svenska är ett otroligt vackert språk: ”Det är nog det vackraste språket av dem alla. Det låter som om man sjunger fram orden. Så påminner det även mycket om mitt modersmål persiska.”

Efter en tid som anställd på resecentrum i Falun fick han sitt första pedagogiska uppdrag. Det var en tjänst som modersmåls lärare i persiska på en gymnasieskola i Borlänge. Efter det fick han en halvtidstjänst på Kristinegymnasiet och en halvtidstjänst på Lugnetgymnasiet i Falun. Den sistnämnda skolan kom även att erbjuda honom en heltidstjänst som engelskalärare efter en tid. På Lugnetgymnasiet arbetade han bland annat på skolans *Stöd och stimulans*-center. Ett ställe där han beskriver att han ”stortrivdes”. Han berättar hur ”miljön var anpassad och utformad mer som en hemmamiljö snarare än en skolmiljö”. Något Mustafa menar verkligen gynnade eleverna: ”Eleverna trivdes i den miljön. De kände sig hemma och kunde få lugn och ro. Där handlade det också om att utgå från vad elever faktiskt kunde och inte vad de *inte* kunde, och på så sätt försöka täcka kunskapsluckan mellan grundskolan och gymnasieskolan som vissa elever där hade.”

En sommardag år 2017 när Mustafa var ute och promenerade så träffade han på vännen Peter som tyckte att Mustafa skulle söka jobb som lärare i engelska på Praktiska gymnasiet i Falun. Mustafa blev nyfiken, sökte tjänsten och kallades till en intervju. Väl där fick Mustafa erbjudande om att få en tjänst på åttio procent som lärare samt att han, om han ville, kunde få ytterligare tjugo procent som delprojektledare i *Plugga klart 2*-projektet. Något han kände att han ville. Mycket tack vare att han kunde se att han, i sin kommande roll som delprojektledare, skulle kunna få möjlighet att arbeta på ett liknande sätt som han hade gjort på *Stöd och stimulans*-centret.

I augusti samma år påbörjade Mustafa sin anställning och han kom att ansvara för arbetet i skolans *Studieverkstad* på måndagar. Han berättar att han, på de här måndagarna, har haft ungefär samma upplägg på sitt arbete under hela projektiden:

Jag började alltid min arbetsdag med att ta en sväng i korridoren på morgonen. Kikade runt för att se vilka *Plugga klart*-elever som var på plats i skolan. Så frågade jag dem vilka uppgifter de hade framför sig just den dagen och om jag kunde hjälpa dem med något. Ibland ordnade jag med rum till dem så att de skulle kunna sitta i lugn och ro. Och ibland gick jag och hämtade elever och sa åt dem: ”Idag skall du sitta med i *Plugga klart 2*”. Jag upplevde efter ett tag, att de här eleverna blev mer och mer självgående. Till slut behövde jag bara hjälpa dem som hade bristfälliga kunskaper i engelska. Framförallt genom att uppmuntra dem. Säger till dem: ”Du kan det här. Det här är lätt bara vi tar det i lugn och ro och i rätt ordning. Men vi gör det tillsammans. Och om du vågar satsa på att det kommer att gå vägen, då kommer du att klara det!”

När Mustafa tänker på de elever som han har arbetat med, både i projektet men också generellt på skolan, lyfter han att ”så gott som alla studerar på skolan för att utbilda sig till ett yrke. Många är därför väldigt duktiga i de praktiska ämnena”. Många av dem upplever samtidigt, att det är desto tuffare med de teoretiska ämnena och helst av allt skulle vilja slippa dem:

Många vill bara få slippa läsa svenska, engelska, matematik och naturkunskap och bara få ägna sig åt yrkesämnena. Men det går ju inte. De måste även läsa de teoretiska, vilket verkligen kan vara en utmaning och är ett svårt uppdrag för mig som lärare. Jag behöver kunna lyckas inspirera dem att vilja göra något de inte alls ser vitsen med. Samtidigt brukar jag anta utmaningen. För jag vet att, om jag klarar av det, om jag lyckas inspirera eleverna och få med mig dem...ja då tors jag kalla mig en bra lärare som verkligen har gjort mitt uppdrag!

Han berättar också att han, på sina lektioner, ofta har haft ”fem-sex elever åt gången som har någon diagnos”, Han gissar dock att nästan lika många till har det, ”fast de inte har fått det fastställt än på grund av att deras utredning tar så lång tid. Jag tycker det är ledsamt, att de skall behöva vänta så länge på att få adekvat hjälp”.

För Mustafas egen del har dock hans nyfikenhet och intresse för att lära sig mer om olika funktionsnedsättningar gjort att han idag kan göra många olika anpassningar. Genom det så kan hans elever, oavsett förutsättningar och i så hög grad som möjligt, lättare ta till sig hans undervisning. Och han är fast besluten om att han, så snart han har fått sin lärarlegitimation på papper, skall fördjupa sig i specialpedagogik: ”Då kommer jag att kunna hjälpa ännu fler”.

Något annat som han lyfter att han har märkt av, framförallt under sina yrkesverksamma år inom den svenska skolan, är att många elever har en bristande psykisk hälsa. Skoltrötthet upplever han också är vanligt. Han berättar att han under de senaste åren har funderat mycket över vad det beror på, och tror att det till viss del kan härledas till ”en kost som inte är så bra”. Likaså att många ungdomar inte rör på sig så mycket, som de kanske skulle må bra av. Intaget av energidrycker tror han också spelar in: ”Visst, eleverna blir väldigt uppåt ganska så direkt, men deras energinivå sjunker väldigt snabbt också och då är de ännu mer trötta än de var innan.”

Han betonar vidare betydelsen av att eleven har stöd från sin familj i skolgången: ”Familjens stöd är otroligt viktigt, men tyvärr har långt ifrån alla stöd hemifrån.” Mustafa ser också, att det är angeläget, att vårdnadshavare ser utbildning som något viktigt: ”Oavsett vad man som förälder själv har för utbildning och sysselsättning. Därför skulle jag önska att *Plugga klart 2* inkluderade vårdnadshavare betydligt mer. Särskilt eftersom det idag har blivit en skolkultur där eleverna skall göra allt i skolan.” För det är inte tillräckligt för alla, menar Mustafa: ”Därför är familjens stöd så viktigt, för att eleven även skall kunna få hjälp hemma med skolarbetet”.

Om hur eleverna har upplevt det att ha varit med i projektet säger Mustafa, att han aldrig egentligen har pratat med eleverna om det. Däremot är hans personliga upplevelse att ”de flesta nog ändå har kunnat få en bekräftelse på att skolan verkligen ville hjälpa till, och att de inte behövde känna att de var ensamma i det här”. Han berättar vidare att de här eleverna också har tagit emot deras hjälp. Han kommer särskilt att tänka på en grupp elever som var i början på årskurs tre, ”men som på grund av att de hade haft stora utmaningar i ämnet engelska, och därför ännu ej klarat av att få godkänt i det”. Dessutom var engelska det enda ämne som de inte hade klarat av:

”De här eleverna tog i alla fall emot min hjälp och de kämpade heroiskt. Efter drygt ett halvår hade drygt nittio procent av dem klarat att nå målet att få godkänt, och jag minns hur glada de var när de kände att de hade lyckats!”

Mustafa beskriver hur han i sådana lägen försöker ”se utmaningen som eleverna har framför sig som en bro som eleverna skall gå över”. En bro som de dock själva behöver vilja gå över: ”Så jag säger till dem: ”Jag tar din hand och går med dig, men din egen vilja måste finnas, för annars kommer vi aldrig över.”

Mustafa berättar vidare att det han har upplevt, genom att ha arbetat i projektet, både har varit lärorikt men också haft sina utmaningar:

Det bästa för mig har varit att jag fått lära mig att det finns olika orsaker bakom när det kommer till elevers skolmisslyckanden. Och att jag har kunnat vara med och bidra till att våra elever fått veta, att de inte är ensamma i det här. Utan att det finns de som brinner för att de skall få lyckas i skolan. Däremot har jag upplevt det lite svårt, eftersom jag inte har kunnat hjälpa till och gett dem stöd i alla deras ämnen. Som i matematik. Där har jag inte alls kunnat hjälpa dem. Det jag har kunnat göra är att stödja dem med att skapa viss struktur och hjälpa till med studieteknik. Även i deras arbete med sina uppsatser har jag också kunnat hjälpa till med. Dock inte med innehållet i dem. Framöver tror jag därför att det är bra om vi är mer tydliga i vad vi delprojektledare kan hjälpa till med vilka dagar, eftersom vi har så olika kompetenser.

Att ha fått möjlighet att stödja eleverna med att få en god studieteknik, återkommer Mustafa ofta till, är något bland det allra viktigaste som han känner att han har kunnat bidra med till elevdeltagarna. En god studieteknik menar han, ”gör elevens skolgång lättare”. Han upplever också, att han har kunnat bidra till att uppmuntra eleverna och fått dem att förstå, att det är viktigt med skolan och därför också viktigt att de gör sina uppgifter: ”Jag tycker att eleverna har förstått att de har ett ansvar att vara på *Plugga klart*. De vet att idag behöver de göra något i skolan och kan inte stanna hemma”. De vet också att det finns en lärare i skolan som hjälper dem. Som ser till att de gör det som de skall och inte slösar bort tiden på annat.”

Mustafa berättar avslutningsvis att han själv inhämtar mycket inspiration till sitt arbete från Khan Academy:

Khan menar att skolmisslyckanden kommer från kunskapsluckor. Om en elev i grundskolan inte lär sig att skriva en mening och sedan kommer till gymnasiet, då förväntas eleven kunna klara av att skriva flera meningar eller en uppsats. Alla elever förväntas ha samma kunskaper och färdigheter. Så är det inte idag. Ändå skall alla elever kunna lika mycket. Jag önskar att varje elev fick gå med andra elever som är på samma kunskapsnivå som den själv. Det skulle alla elever gynnas av, oavsett vilken kunskapsnivå de befinner sig på. Då skulle alla få möjlighet att få känna känslan av att de har lyckats.

Skolledarna

Att delprojektledarna har och har haft ett viktigt och betydelsefullt uppdrag i projektet, har förhoppningsvis blivit uppenbart vid det här laget. Men projektet består, vilket är viktigt att ha i åtanke, av så många fler inslag och uppgifter som också skulle utföras i verksamheten. Skolledarna är de som har haft i uppdrag att leda det övergripande projektarbetet, delegera projektuppgifterna bland personalen men också skapa förutsättningar så att arbetet har kunnat genomföras. Utöver det har det varit skolledarnas ansvar att se till att processen går framåt. Likaså ett ansvar för att arbetet har utvärderats kontinuerligt och följts upp så att de projektrelaterade insatserna blir en långsiktig och hållbar del av verksamheten. Det har med andra ord inte varit något lätt uppdrag för skolledarna. Det har varit mycket som skulle uppfyllas i projektet samtidigt som den övriga skolverksamheten skulle fortsätta fungera precis som vanligt. Även om avstämningarna med delprojektledarna av naturliga skäl har varit mer frekventa och flera i antal, har även skolledarna kontinuerligt varit med på dem. Det har varit särskilt viktigt att, från projektledningens håll, få möjlighet att stämma av med skolledarna att utvecklingsarbetet har gått åt rätt håll och också se över eventuella behov av extra stöttning. Vidare har skolledarna varit med vid aktiviteter som exempelvis utvärdering av handlingsplan för *Plugga klart 2*, skolledarträffar och kommunmöten. Skolledarna har dessutom varit de som har haft det övergripande ansvaret för att granska de texter i den här boken som berör deras egen skola. Det har de fått göra med jämna mellanrum. Och slående för dem alla är, att när de har gått igenom texterna som handlat om det arbete som har utförts, och trots att jag vid flera tillfällen har påtalat det för dem, så har de ändå varit lika förvånade och stolta varenda gång: ”Har vi verkligen gjort allt det här?” ”Ja, det har ni, visst är det fantastiskt!”, har jag svarat då.

I det här avsnittet kommer det att redogöras för det som framkom i de intervjuer jag har haft med de fyra skolornas skolledare som har haft ett särskilt ansvar för *Plugga klart 2*. Även de har fått börja intervjun med att berätta om sin bakgrund fram till det att de hamnade på den skola de är idag. Likaså hur de tycker att det har varit att leda projektet i jämförelse med andra projekt. Därefter har de var och en fått värdera, dels allt det som skolan har uppnått i projektet genom nya rutiner och nya sätt att analysera statistik, men också det faktum att de hela tiden har behövt ställa allt de gör i relation till de horisontella principerna. Avslutningsvis bad jag dem blicka framåt. Visionera om tiden som kommer efter projektets slut och vilka spår som då är bevisföring, i form av vackra avtryck, på att de en gång gick med i projektet.

Ett stort tack till er, ni modiga skolledare som under de här åren har arbetat envetet med att utveckla er verksamhet till något bättre. Det har varit både lärorikt och roligt att få följa er och ert arbete, och jag är så imponerad av det sätt som ni har lyckats bemästra den stora uppgiften på:

Christine Alexandersson
Ann Eriksson
Christel Zedendahl
Ewa Ekström

Nu önskar jag, av hela mitt hjärta, att ni får de allra bästa förutsättningarna att kunna få fortsätta leda era skolor i den riktning ni har påbörjat! Och jag hoppas att ni aldrig glömmer den härliga känslan av stolthet, då ni blickar tillbaka på allt det som har åstadkommits!

Christine Alexandersson

Vi kommer att fortsätta arbeta för att ha en hög närvaro bland våra elever, öka måluppfyllelsen och öka elevernas medvetenhet om framtiden. Det är så viktigt att de kan göra väl underbyggda val, och det skall vi hjälpa dem med. Vi har nått långt i vårt arbete och vi vacklar inte längre. Så ja... jag är faktiskt väldigt stolt över allt det som vår skola har åstadkommit under de här åren, och nu skall vi fortsätta förvalta och förädla allt det som vi har byggt upp.

Christine hade tidigt planer på att bli barnmorska och började därför sin yrkesbana inom vården. För att kunna vidareutbilda sig till just barnmorska behövde hon läsa in en kurs på Komvux. Väl där fick hon en studiekamrat som skulle utbilda sig till lärare och som också kom att inspirera henne så pass mycket, att hon helt tänkte om! Sagt och gjort, Christine påbörjade lärarutbildningen istället och tog så småningom lärarexamen i ämnena samhällsvetenskap och svenska. En utbildning hon följde upp med att fördjupa sig inom specialpedagogik. Ett val som hon ser fortfarande påverkar henne: ”Ja, jag märker ju att jag ofta har hamnat och fortfarande hamnar i engagemanget för elever i svårigheter, och jag tror faktiskt att specialpedagogiken och min bakgrund inom vården är en anledning till det.”

Efter utbildningsåren började Christine arbeta som lärare på gymnasiet. Först på en kommunal gymnasieskola i Falun och därefter på en fristående gymnasieskola i samma stad. De åtta efterföljande åren, det vill säga fram till hösten 2017, arbetade hon på YA Frigymnasium. Den skola som senare blev Hagströmska Gymnasiet Falun. Initialt arbetade hon som lärare och som programansvarig. Ganska så snart blev hon även biträdande rektor för skolans idrottssektion samt gick rektorsutbildningen. En utbildning hon var klar med 2013.

När hon blickar tillbaka på åren på Hagströmska, så minns hon att det var en riktigt fin tid: ”På Hagströmska byggde jag upp elevhälsan som kom att bli riktigt bra. Vi kom att ha två skolinspektioner under de åren och båda gångerna fick elevhälsan toppbetyg. Jag var också med och byggde upp idrottssatsningen. Det som idag är skolans signum.”

Under 2017 dök det upp en tjänst som rektor för Orsaskolan. Christine både sökte och fick den! Hon berättar att hon redan från början kände hon att hon trivdes bra, trots att det innebar att leda arbetet i en helt annan skolform än hon var van vid. Samtidigt kunde hon se att det fanns många fördelar med den bakgrund hon hade med sig, särskilt kring eleverna:

Jag jobbade väldigt nära min studie- och yrkesvägledare Karin på Hagströmska. Vi hade alltid elevens bästa i fokus och var båda väldigt måna om att eleven skulle må bra och också hur viktigt en god valkompetens är. Likaså hur viktigt det är att eleven får den kompetens den behöver för att komma in på det som den själv vill och inte behöver begränsa sig. Det förhållningssättet hade jag med mig till Orsaskolan och jag tror, att både Zue och Johanna snabbt kunde känna att jag var engagerad i det här. Jag kunde också direkt peppa eleverna och prata med eleverna om gymnasiet eftersom jag hade full insikt i vad som faktiskt finns att välja på. Det var en fördel, inte bara i mötet med eleverna utan även i mötet med föräldrarna. Det blev trovärdigt.

Att ha med sig erfarenhet av att arbeta på gymnasiet upplevde Christine därför enbart som något positivt: ”Däremot var det lite svårt i början att hålla isär *Plugga klart 1* och *Plugga klart 2*. Skolan hade redan varit igång länge när jag kom in så visst...det var en liten utmaning att greppa alla detaljer till en början. Men det löste sig bra och jag kom in i arbetet ganska snabbt ändå.”

Nu när projektet börjar lida mot sitt slut upplever hon att det har varit inspirerande att ha fått leda ett projekt av det här slaget. Likaså att det har varit lärorikt eftersom det har skiljt sig mycket från tidigare skolutvecklingsprojekt hon har varit med och lett. Bland dem återfinns bland annat *Mattehäftet* och *Läslyftet*. Projekt som Christine menar är bra men samtidigt väldigt styrda:

Plugga klart-projekten är betydligt friare och det går att utveckla verksamheten mer. Saker vi faktiskt gör i vår vardag har vi kunnat lägga in i projektet. Som med vårt arbete med valkompetens. Där har vi kunnat få in de horisontella principerna på ett bra sätt. Jag tycker också att avstämningarna vi haft i *Plugga klart 2* har gjort att man fått skärpa till sig och verkligen fått förbereda sig inför varje avstämning. Kontrollerat att vi gjort det vi skulle. Men vi har också fått peppning. Så det tycker jag har varit bra. Att vi haft en kontakt och fått hjälp med att hålla riktningen hela tiden, så att vi skall komma framåt och fortsätta utvecklas. Särskilt i början då jag var ny.

Att projektet dessutom sträcker sig över flera år tror Christine har bidragit till att det arbete de har gjort även har implementerats så bra i verksamheten: ”Absolut, visst har det gjort det. Och Orsaskolan, ja vi har ju faktiskt varit med hela vägen och vår verksamhet utvecklas fortfarande!” Samtidigt betonar Christine att det knappast hade gått så bra som det nu har gjort, om det inte vore för personalen på skolan. Såsom Zue och Johanna som hon menar är två stora inspiratörer vars idéer Christine försöker ta vara på: ”Ja, de har mitt stöd och det hoppas jag att de känner.” Vidare lyfter hon samarbetet med Skolverket kring valkompetens: ”Det är jätteroligt. Personalen är på och nu skall vi, tillsammans med Skolverket, ta vårt dagliga arbete med valkompetens i undervisningen ytterligare ett steg. Göra det mer konkret.”

Hon lyfter också att det, från det att de fick erbjudandet tidigt under hösten 2017, har det varit en självklarhet att göra den här satsningen. Dialogen med David Folke på Skolverket som Christine haft under nästan hela föregående läsår, menar hon också har gjort att glädjen inför kompetensutvecklingsinsatsen ökat: ”Det känns så bra nu när vi äntligen skall köra igång. Och det har gått så lätt. David har verkligen varit bra att ha att göra med och vi har haft så många bra samtal under året som har gått.”

På samma gång som de har mycket att se framemot på Orsaskolan inom arbetet med att öka elevernas valkompetens, ser Christine att de redan nu har kommit en bra bit på väg:

Det tycker jag att vi har och det är fantastiskt roligt. Vi driver verkligen det här framåt. Mycket med hjälp av styrdokumentet som stödjer oss i hur vi skall arbeta. Nu börjar vi dessutom redan i sjuan med att öka elevernas valkompetens och redan då ser vi till att eleverna får möta personer som har gjort otraditionella val.

När Christine blickar tillbaka på hur det har gått med det som lyftes i behovsanalysamtalen att Orsaskolan ville arbeta med i projektet, så ser hon att de har lyckats genomföra mycket av det. Utöver utvecklingsarbetet med att öka elevernas valkompetens lyfter hon även måluppfyllelsen: ”Både bland elevdeltagarna och eleverna har måluppfyllelsen ökat. Mycket tack vare det stöd som har erbjudits inom *Studieverkstaden*”. Hon berättar att det också har skett en stor förändring sedan våren 2016 gällande vilka elever som skall få vara där: ”Nu kan inte vem som helst komma dit, utan det behöver gå via EHT först. Likaså får eleverna som är där det stöd de behöver.” Tanken från början var att eleverna skulle vara i *Studieverkstaden* endast en kortare tid. Det är det enda som inte blivit har verklighet genom åren. Det menar Christine att de dock inte alls behöver se som ett misslyckande, snarare tvärtom:

Att vara i *Studieverkstaden* en kort stund för att snabbt komma ut i sin klass igen är lättare att säga än att göra. Det är ju individer vi pratar om och det kanske inte alls fungerar bättre för en elev i sin klass. Vi vill ju att alla skall få lyckas och därför är man inte nöjd med mindre än att hundra procent av eleverna får känna att de lyckats. Genom *Studieverkstaden*, och personalen där, så har vi fått tillbaka elever till skolan. De har fått arbeta i en trygg miljö utifrån sina förutsättningar. Många av deltagarna har dessutom klarat måluppfyllelsen tack vare *Studieverkstaden*. Vilket är bra även om jag tycker, att man också bör se till andra faktorer än att mäta betyg. Betyg är inte det enda kvittot på att en elev har lyckats. Jag ser att *Studieverkstaden* har varit bra för de elever som har varit där. Och de har själva tyckt att det har varit bra för dem och det är ändå det allra viktigaste!

Det hon ser att de framöver istället kommer att försöka finna, är ”en balans” mellan tiden i *Studieverkstaden* och med den undervisande läraren: ”Ja, så att undervisande lärare inte känner att de tappar sin elev. Så kommer vi också att ha fokus på anpassat material. För vad är extra anpassat material? Det handlar inte alls om att en lärare skall göra massa extra. Så det behöver vi utveckla vad det är. Och det kommer vi att göra.”

Hon berättar att skolans specialpedagog snart kommer att ha föreläsning om extra anpassningar. Även skolans kurator kommer att vara med vid det tillfället: "Han kommer att prata mycket om bemötande och kommunikation med personalen och om vad man kan tänka på. Så de här två delarna blir en bra kompetensutvecklingsinsats för personalen."

Arbetet med att så tydligt upptäcka elever utifrån riskfaktorerna *Närvaro* och *Hälsa* och direkt sätta in åtgärder, tycker Christine också har varit lyckat. Hon tycker både att rutinen fungerar bra, liksom den åtgärdsång som skolan har, där varje upptäckt elev skall lyftas på EHT: "Det har blivit precis så som det var tänkt och som det också görs idag. Och mentorerna har väldigt bra koll på eleverna så det underlättar förstås hela arbetet."

Gällande det riktade arbetet Zue har gjort för elevdeltagarna i *Studieverkstaden* anser Christine att det fungerat har väldigt bra. Något hon menar beror på hur Zue är som person: "Zue både lyssnar på och ser eleverna och hon skapar goda relationer till dem. Och relationsskapande inger trygghet. Hon hör också av sig direkt till eleven om den är borta och berättar att: "Vi väntar på dig även om du har försovit dig." Och det tycker jag är viktigt, att eleven får veta det."

Gentemot kollegorna berättar Christine att Zue också är bra, samtidigt som hon även är på elevernas sida:

Hon är inte rädd för att lyfta och värna om eleverna. Hon arbetar på det sätt jag tycker är framgångsrikt i mötet med eleverna. Och jag minns att jag tänkte, då när vi var på den där tvådagarsutbildningen, och de lyfte att relation och kommunikation är nyckeln till allt, att vi faktiskt tänker rätt och är på rätt spår. Likaså att vi arbetar med lågaffektivt bemötande. Det är viktigt. Så ja... jag är så stolt över det arbete hon gör. Och jag hoppas och tror att hon känner det också. Att både hon och det hon gör är viktigt.

De lärdomar Christine ser att hon har fått med sig genom att ha lett Orsakolan i det här arbetet är "att jag har sett att ett projekt faktiskt kan ge stora resultat inom flera områden samtidigt. Det kändes mycket i början, men det har ju flutit på bra. Vi har synliggjort arbetet och det har skapat en arbetsglädje bland personalen. Och det tror jag är viktigt." Hon påpekar också att det inte är något nytt de hittat på: "Nej, det är ju en massa självklara saker som vi har gjort och fortfarande gör. Allt står ju i styrdokumentet. Fast nu har vi lyckats verkställa det genom projektet."

Trots en lång stunds eftertanke tycker hon sig inte kunna se att det har funnits några särskilda utmaningar med skolans medverkan. Snarare att det enbart gjort gott. Och det största avtrycket hon ser att projektmedverkan har gjort på skolan, det är att det redan är befäst i verksamheten. Mycket tack vare att den grund de har byggt upp under åren är så pass bra. En grund de nu kommer att arbeta vidare utifrån:

Vi kommer att fortsätta arbeta för att ha en hög närvaro bland våra elever, öka måluppfyllelsen och öka elevernas medvetenhet om framtiden. Det är så viktigt att de kan göra väl underbyggda val, och det skall vi hjälpa dem med. Vi har nått långt i vårt arbete och vi vacklar inte längre. Så ja... jag är faktiskt väldigt stolt över allt det som vår skola har åstadkommit under de här åren, och nu skall vi fortsätta förvalta och förädla allt det som vi har byggt upp.

Ann Eriksson

Det vi har lyckats med är att vi inte längre har några som är hemma. Visst har en del elevdeltagare fortfarande hög frånvaro, men de är inte längre hemmasittare på det sättet som de var när vi klev in i projektet. Och det är en framgång. Majoriteten av dem har dessutom klarat gymnasiebehörighet. Nu är det viktigt att de på gymnasiet tar hand om de här eleverna. Särskilt eleverna med autism. Vi har därför påbörjat ett samarbete på rektorsnivå med Martin Kochgymnasiet. Syftet är att få till att elever som det behöver göras extra överlämning kring, redan vid vårterminens start, skall få börja förberedas för övergången till gymnasiet. Ja...jag tycker att vi har kommit långt de här åren. Men nu ska vi inte sätta oss ned och vara nöjda, utan istället se till att ta vara på det vi har byggt upp och fortsätta se det som ett ständigt pågående arbete.

Redan efter nian började Ann att arbeta inom hotell och restaurang eftersom hon kände sig så skoltrött. Inom den branschen kom hon sedan att stanna fram till det att hon var 24 år: ”Det var då jag kom på andra tankar och kände att jag behövde gå vidare i livet. Så jag tog och sökte in till Komvux för att läsa in gymnasiet.” Alldeles innan Ann var färdig med studierna träffade hon en studie- och yrkesvägledare som hon helt sonika tog och frågade: ”Var kommer det att finnas jobb någonstans?” Svaret Ann fick var: ”Lärare! Det kommer att bli ett bristyrke!” ”Bra”, tänkte Ann och bestämde sig: ”Då söker jag mig till det trots att jag aldrig hade varit i skolan värld.” Och det gjorde hon, sökte sig till lärarutbildningen på Högskolan Dalarna! Under de nästföljande 4,5 åren kom hon att utbilda sig till lärare i SO-ämnena för årskurs 4–9. Hon gjorde även, under utbildningsåren, praktik på Vasaskolan. Då helt ovetandes om att hon skulle komma att hamna där igen långt senare. Efter examen fick Ann arbete på Garpenbergs skola som är en 4–6-skola. I den lärartjänsten ingick ett ansvar för *Lilla gruppen*. Ann hade ingen aning om vad det var för något, men tänkte att rektorn nog hade gjort bedömningen att hon ”som var så ny och oerfaren behövde få börja med en liten grupp elever”. När Ann sedan påbörjade sin tjänst förstod hon, att *Lilla gruppen* bestod av ett tiotal elever med olika diagnoser och särskilda behov. Dessutom fanns även tre assistenter med i klassrummet. Ann tänkte först att hon nog inte skulle klara sin uppgift eftersom hon just inte kunde något om diagnoser. Men hjälpen fanns närmare än Ann kunde ana: ”Jag hade sådan tur att jag fick hjälp i mitt arbete av en specialpedagog på centrala elevhälsan, av Agneta Massimov. Hon kom att bli ett jättebra stöd till mig. Och det var så allt började.”

Ann kom att få ett särskilt ansvar för tre av de här eleverna som hade Asperger respektive autism. Och tillsammans med Agneta plöjde hon igenom en mängd skolrelaterad forskning om elever med just de diagnoserna. Det som de fann var att elever med autism ofta för illa när de väl kom upp på högstadiet, vilket i sin tur ofta ledde till att de blev hemmasittare: ”Vi kände därför oro över hur det skulle gå för våra elever när de skulle börja högstadiet. Det var ju snart dags för dem att börja där och vi visste att det sociala skulle bli svårt för dem. Särskilt med rasterna men det skulle ju heller inte komma att vara så strukturerat som på mellanstadiet.”

Hon berättar vidare att det gjordes ett försök att kunna lösa deras oro: ”Agneta tog och sökte så kallade Wernersson-pengar som hon också fick. Genom dem kunde hon sedan, tillsammans med Janne Källström, starta upp *Basen* på Vasaskolan för just de här eleverna.”

Ann kom snart själv att börja arbeta halvtid på *Basen*: ”Det var 2004 vi startade upp, och då hade vi totalt fyra elever. Vår vision var att eleverna skulle gå så mycket som möjligt i klass men med extra stöttning av oss. På *Basen* hade våra elever sina raster för att få lugn och ro. Så jobbade vi mycket med interaktion och var med på deras lektioner.”

Efter en tid började Ann arbeta heltid på Vasaskolan. Hon kände samtidigt alltmer att det var specialpedagogik hennes hjärta klappade för. Det ledde till att hon så småningom sökte till Stockholms universitet där hon började läsa till specialpedagog. En funktion som hon sedan även kom att arbeta som. I januari 2016 erbjöds hon en halvtidstjänst som biträdande rektor. En tjänst vilken hon kunde kombinera med en halvtidstjänst som specialpedagog. Dock inte specifikt på *Basen* utan istället för hela skolan. Skälet till att hon tackade ”Ja” till rektorstjänsten berodde på att hon kände ett starkt intresse för skolutveckling: ”Men också för att tjänsten även innebar ett ansvar över skolans elevhälsa”. I och med den tjänsten kom hon även att ta över ansvaret för de två *Plugga klart*-projekten: ”Där förarbetet hade gjorts av den förra biträdande rektorn Anette”. Nu när projektet formellt sett snart är slut och Vasaskolan har bedrivit ett förebyggande arbete under ett antal år kan Ann konstatera att de, efter en försiktig start, har kommit en bra bit på väg: ”Det jag ser är att projektarbetet framförallt under det första året, var mycket personbundet. Men det har successivt breddats och kunskapen har breddats och utvecklats i personalen med tiden.”

Det Ann upplever har varit till fördel för henne som har varit den som har lett projektet under åren, det har varit hennes kunskap och erfarenhet om målgruppen de har arbetat med. Samtidigt reflekterar hon över att det, även om det har varit tydligt för henne om vad som skulle göras inom projektet, kanske inte alltid har varit lika tydligt för alla pedagoger:

Aldeles i början var det lätt att tänka att när en elevs skrevs in i *Plugga klart 2*, då tog någon annan helt över ansvaret eleven. Men det var ju inte tanken med projektet, utan eleven skulle fortfarande vara lärarens ansvar. Så det har vi fått arbeta med under åren. För läraren är trots allt den enskilt viktigaste personen för eleven. Visst är delprojektledaren viktig men läraren är ännu viktigare. Men tack vare att projektet har pågått i flera år, har det gjort att vi har kommit en bra bit på väg i processen. Och successivt har fler och fler sett vikten av att de också bidrar. Och vi har så många jättebra lärare. Så nu skall vi tillsammans sträva efter att bli ännu bättre!

Med anledning av att en av de största utmaningarna Vasaskolan hade var relaterad till elevernas närvaro, och då särskilt de elever som inte var i skolan alls, var det något de valde att prioritera i projektet. Dels genom att välja riskfaktor *Närvaro* som den de ville arbeta riktat med men också bygga upp en rutin kring som skulle tydliggöra det arbetet ytterligare. Ann berättar att uppstarten av det närvarofokuserade arbetet sedan kom att bli ett riktigt uppvaknande:

Det var faktiskt när vi började dra ut närvarostatistiken på *Skola24* som vi såg hur låg närvaro det var procentuellt sett bland våra elever. Och det var ärligt talat en chock till en början. Att så många av våra elever hade femton procents frånvaro eller mer. Men med hårt arbete under ett par år så har vi hittat ett bra arbetssätt. Numera kollar vi närvaron varje månad. Om en elev varit frånvarande femton procent eller mer den gångna månaden så kontaktar vi vårdnadshavaren direkt. Och vi gör ingen skillnad på om det är anmäld eller oanmäld frånvaro. För i mina ögon är så kallad "giltig frånvaro" faktiskt ännu mer allvarlig. Eftersom vårdnadshavaren då är med på att frånvaron är okej. Så nu gör vi så att om en elev sjukanmäls ofta, ja då är det vår skolsköterska som kontaktar vårdnadshavaren och erbjuder hjälp med att kontakta exempelvis vårdcentralen.

Att arbeta så tydligt med att upptäcka elever utifrån riskfaktorer och sätta in direkta åtgärder, ser Ann har gett stora resultat. Rutinen de arbetade fram tycker hon också fungerar bra och att "majoriteten av pedagogerna upplever att den är bra". Hon berättar vidare att deras val av utvecklingsområde som gjordes under behovsanalysfasen, var ett för skolan rätt fattat beslut. Likaså att delprojektledarna har varit starkt bidragande till att elevnärvaron har ökat och antalet hemmasittare minskat markant. Något som bland annat kunnat möjliggöras genom delprojektledarnas relation till och täta kontakt med elevdeltagarna: "En del elever behöver daglig kontakt via sms för att säkerställa att de kommer till skolan. Så det betyder mycket att delprojektledarna tagit den biten. Och eleverna har ett jätteförtroende för dem." Det enda Ann kan se som kan vara en fara med just funktionen delprojektledare, det är att en del kan bli så fästa vid den personen: "Ja som med Carina. Det finns elever som inte skulle komma om Carina inte var på plats." En annan viktig handling Carina har gjort är att hon, likt det Lena alltid gör, har börjat jobba mycket ute i skolan. Två timmar varje morgon finns Carina vid cafeterian. Genom det har hon fått kontakt med många fler elever utöver de som är med i projektet, vilket har varit bra menar Ann, eftersom "de genom det har kunnat lära känna henne och börjat bygga upp en tillit till henne."

Nästa steg Vasaskolan nu kommer att försöka ta i det förebyggande arbetet, det är att utveckla samarbetet med Socialtjänsten och BUP kring eleverna: "Men också att få med all personal. För vi ser ju att det blir en så stor skillnad där det funkar. Så det skall vi bygga vidare på."

Tillgängligheten till undervisningen är ett annat område som de kommer att arbeta vidare med: ”Det måste vi alltid tänka på. Även om man har ett hjälpmedel. Det krävs planering från pedagogernas sida.” Genom projektet, men också tack vare det pågående 4R-analysarbetet med Lena Aune, ser skolan även mer ur ett könsperspektiv när de betraktar exempelvis utvärderingar och statistik: ”Bland annat ser vi att flickor och pojkar är lika i närvaro men att pojkar, i mycket lägre grad, går till skolsköterska och kurator jämfört med vad flickorna gör. Och det behöver vi ta reda på mer om vad det beror på.” Vidare berättar Ann att gällande könsfördelningen bland elevdeltagarna som har varit med under åren, så har det varit nästintill lika många flickor som pojkar. Vilket stämmer överens med den könsuppdelning som råder bland eleverna totalt sett på skolan. I det projektriiktade utvecklingsarbetet kring valkompetens upplever hon att skolan har tagit flera kliv framåt. Att de har fått en större medvetenhet om vikten av att alla elever får stöd i att öka sin valkompetens. Och att de även har börjat inkludera de horisontella principerna i det arbetet, ser hon också som en positiv effekt av skolans deltagande:

Som *Normbrytardagen* exempelvis, då eleverna fick lära sig att ens val kan påverkas av ens kön. Det var en viktig och också uppskattad aktivitet. Elevernas utvärdering visade att de verkligen hade fått nya kunskaper om kön som påverkansfaktor. Något de flesta inte hade reflekterat över tidigare. Vi ser ju att de söker könstraditionellt så det är viktigt att vi fortsätter arbeta med det eftersom det är något som tar tid att förändra. Vi ser också till att det, när det kommer representanter från olika yrken, att det kommer representanter från båda könen. Det är viktigt. Och vår studie- och yrkesvägledare Chatarina gör ett jättejobb när det gäller den biten.

Det Ann ser att hon har lärt sig under de här åren, det är ”att det faktiskt *går* att arbeta förebyggande”. Ett tecken på att skolan har lyckats med det beror på ”just det där att vi börjat arbeta så hårt med elevernas närvaro och inte gett oss. Och att vi även har gjort föräldrarna och eleverna mer involverade i och medvetna om det arbetet. Ofta tror de inte att de är borta så mycket, men när de sedan får se frånvaron så bli de ofta chockade.” Men trots betydligt bättre närvaro bland eleverna på skolan ser Ann något annat hon lärt sig: ”Det är att det förebyggande arbetet måste börja mycket tidigare. I sjuan är det för sent, och som det är nu så får vi in elever från mellanstadiet som redan är hemmasittare. Och då blir det svårt att få tillbaka eleverna.” Ann önskar därför att det satsades mer på det närvarofrämjande arbetet redan i de lägre åldrarna, eftersom närvaro är en sådan viktig hörnsten i det förebyggande arbetet. Däremot ser hon hoppfullt på att den största skolan i kommunen, varifrån många Vasaskolans elever kommer, precis som Vasaskolan har börjat ta ut närvaron i procent via *Skola24*: ”Och just att få se den statistiken, ja då det blir väldigt konkret vad vi faktiskt har att arbeta med.” Att ha varit med i det här treåriga projektet upplever Ann å ena sidan har varit en pågående utmaning hela tiden. För det har ju inte varit så att den övriga verksamheten har stannat av bara för att de gick med i projektet. Men å andra sidan ser hon att det hårda arbetet har gett stora och avgörande avtryck som definitivt kommer att leva vidare även efter projektets slut:

Det vi har lyckats med är att vi inte längre har några som är hemma. Visst har en del elevdeltagare fortfarande hög frånvaro, men de är inte längre hemmasittare på det sättet som de var när vi klev in i projektet. Och det är en framgång. Majoriteten av dem har dessutom klarat gymnasiebehörighet. Nu är det viktigt att de på gymnasiet tar hand om de här eleverna. Särskilt eleverna med autism. Vi har därför påbörjat ett samarbete på rektorsnivå med Martin Kochgymnasiet. Syftet är att få till att elever som det behöver göras extra överlämning kring, redan vid vårterminens start, skall få börja förberedas för övergången till gymnasiet. Ja...jag tycker att vi har kommit långt de här åren. Men nu ska vi inte sätta oss ned och vara nöjda, utan istället se till att ta vara på det vi har byggt upp och fortsätta se det som ett ständigt pågående arbete.

Christel Zedendahl

Det vi kommer att fortsätta arbeta med nu är en högre efterlevnad av närvarorutinen. För alla måste omfattas av den. Som det är nu har varje mentorspar en halvtimme i veckan för att gå igenom sina mentorselevers närvaro och följa upp där det behövs. Och det gäller att alla verkligen också gör det. För då, ja då kommer vi att lyckas ännu bättre. Och där ser jag att mentorn har ett viktigt uppdrag. Jag upplever också att det har varit väldigt bra, att enas kring ett fokusområde på det sätt som vi har gjort kring närvaro. Det har dessutom gett ringar på vattnet även på andra samverkansformer, och också gett direkta resultat tack vare ett uthålligt och likvärdigt arbete. Ja, så vi både pratar om och arbetar mycket mer med närvaro nu än vad vi gjorde innan projektet.

Även om Christels plan från början var att välja det medicinska spåret och utbilda sig till läkare kom valet till slut ändå att landa på den pedagogiska banan. Hon utbildade sig till lärare för årskurs 1–7 i ämnena svenska och SO. Direkt efter examen fick Christel ett årsvikariat på särskolan på Britsarvet. Ett år som minst sagt kom att sätta prägeln på hennes fortsatta yrkesutövande:

Mitt arbete på särskolan har följt med mig i alla år, och gör det fortfarande, så till vida att det var där jag lärde mig att det inte går att bedriva en undervisning som är lika för alla elever. För att kunna undervisa måste man lära känna varje individ först och se dess behov och inlärningsförmåga. Så när jag ser vad som har färgat mig mest i min roll som lärare och skolledare så är det just det. Likaså vikten av att ha ett äkta intresse av att lära känna personen jag har framför mig och ta reda på utifrån vad, vi kan börja bygga vår relation.

Året på särskolan kom att följas av tio verksamma år inom grundskolan. Ett decennium där Christel bland annat kom att starta upp både en Montessoriförskola och därefter en Montessoriskola. Det var även under den tiden, då Christel var med och startade upp de här verksamheterna, då de allra första tankarna på skolutveckling och skolledarrollen kom. Något som ledde till att hon gick rektorsutbildningen och kom att arbeta som skolledare på Montessoriskolan från 2003. År 2008 bytte Christel skolform och blev skolledare på Haraldsbogymnasiet. År 2012 kom hon till Kristinegymnasiet, och 2015 lämnade skolledningen in ett önskemål till Region Dalarna om deltagande i båda de kommande *Plugga klart*-projekten. Att vara med i båda var skolledarna nämligen överens om var det bästa. Men då de så småningom även fick klartecken att samtidigt gå *Läshyftet*, fick de snabbt tänka om: ”Hade vi inte fått det också hade all personal gått *Plugga klart 1* direkt. Men nu valde Sari och jag, och mycket på grund av att RO2 hade en förstelärare i Maria Storm, att Saris personalgrupp skulle gå in i *Plugga klart 1* under 2016 medan RO1 skulle köra *Läshyftet*.”

När Christel blickar tillbaka och reflekterar över hur det har varit att leda skolans arbete i *Plugga klart 2* upplever hon, att det har varit både givande och värdefullt: ”Det här med att förebygga studieavbrott är en så angelägen fråga. Inte bara för oss på Kristine. I mina ögon är studieavbrott även en nationell angelägenhet.”

Under hennes yrkesverksamma år som skolledare har hon hunnit med att samla på sig stor erfarenhet av att leda olika projekt. Det hon dock ser att *Plugga klart 2*-projektet innehåller som är positivt, i jämförelse med de flesta av de andra projekten, det är det externa stöd de har fått under åren: ”Ja för vanligtvis när vi driver projekt får vi sköta allt själva. I *Plugga klart 2* har vi, både jag som skolledare och också våra delprojektledare, haft kontinuerliga avstämningsmöten, fått handledning och deltagit i flera närverksträffar. Och det har varit viktigt för oss!”

Christel var också med att, tillsammans med Sari, genomföra behovsanalysarbetet inför uppstarten av de två projekten. Ett arbete där de tillsammans försökte blicka framåt och skissa på vilken verksamhetsutveckling de skulle vilja göra i projektet: ”En av de anledningar vi hade till varför vi ville gå in i projektet, det var ju för att vi ville få hjälp att identifiera de här eleverna som gör studieavbrott. Vi ville lära oss mer om vilka de är. När de sker i tid och vilka orsaker som finns bakom dem.” Efter två år av noggrant insamlande av information kring varje studieavbrott ser hon att skolan verkligen fått med sig mer kunskaper kring varje studieavbrott. Tack vare att de även studerat studieavbrotten ur ett horisontellt principer-perspektiv vet de nu även mer om studieavbrott utifrån kön, funktionsnedsättning och härkomst. Samtidigt menar Christel att de, trots betydligt mer kunskap i dag om skolans studieavbrott, inte kan tänka att de är färdiga:

”Utvecklingsarbete och förändringsarbete tar ju tid, så det måste få fortsätta. Och mitt stöd till personalen i det arbetet måste också fortsätta.”

När det gällde antalet studieavbrott var det också något som lyftes under behovsanalysamtalen att de ville minska. I en jämförelse med den allra första mätningen som gjordes under läsåret 15/16, har antalet studieavbrott visserligen varit nästan lika många under de nästföljande läsåren. Faktiskt bara minskat med några enstaka. Samtidigt har skolans totala elevantal ökat mycket, så sett till antalet studieavbrott i relation till antalet elever så är det en ganska stor procentuell minskning av studieavbrotten som har skett. En orsak till det är Christel ganska övertygad om ”beror på Eva. Hon har i rollen som delprojektledare för *Samordning av insatser*, fångat upp elever i riskzon för framtida studieavbrott och gett dem stöd att kunna fullfölja sina studier”. En annan förändring hon ser att skolan har gjort, och som på sikt kanske gör att antalet studieavbrott på grund av att program- och skolbyten minskar ännu mer, det är deras arbete med valkompetens:

Idag är vi mer tydliga i vår marknadsföring med att berätta vad som faktiskt krävs på varje program. Vi ger de presumtiva eleverna mer rena fakta. Vi vill ju att de skall veta vad de söker så att de hamnar rätt från början. Jag tycker att vi också har fått en ökad medvetenhet bland våra pedagoger om att det är en friskhetsfaktor klara en gymnasieexamen – för att veta, att man kan nå de mål man vill i livet. Och jag ser att fler och fler vågar ta samtalet med eleven. Fler vågar säga till eleven att den kanske inte är på rätt program. Konsekvensen av det kan visserligen bli att en elev faktiskt gör studieavbrott och byter till något annat. Men då är det så. Huvudsaken är trots allt att eleven är på rätt ställe.

Utöver att arbeta med att minska studieavbrotten var elevernas närvaro något de ville arbeta med i projektet. Det med anledning av att de upplevde att de hade en utmaning med frånvarande elever. De visste, att om de bara fick dem till skolan så skulle de också kunna hjälpa dem att klara av sin skolgång. Även på det området syns en stor förbättring. Mycket tack vare att skolan har arbetat fokuserat på just ökad närvaro. En sådan specifik insats var att välja riskfaktor *Närvaro* som den riskfaktor de ville arbeta särskilt med inom projektet och därmed också skapade en rutin för. En rutin som Christel menar fungerar bra: ”Nu är det bara några delar som behöver förtydligas i den”. Därefter är det dags att ta det närvarofrämjande arbetet ännu en steg:

Det vi kommer att fortsätta arbeta med nu, är en högre efterlevnad av närvarorutinen. För alla måste omfattas av den. Som det är nu har varje mentorspar en halvtimme i veckan för att gå igenom sina mentorselevers närvaro och följa upp där det behövs. Och det gäller att alla verkligen också gör det. För då, ja då kommer vi att lyckas ännu bättre. Och där ser jag att mentorn har ett viktigt uppdrag. Jag upplever också att det har varit väldigt bra, att enas kring ett fokusområde på det sätt som vi har gjort kring närvaro. Det har dessutom gett ringar på vattnet även på andra samverkansformer, och också gett direkta resultat tack vare ett uthålligt och likvärdigt arbete. Ja, så vi både pratar om och arbetar mycket mer med närvaro nu än vad vi gjorde innan projektet.

Utöver att skolan har kommit långt i det närvarofrämjande arbetet upplever Christel att det elevriktade arbetet, både inom skolans *Samordning av insatser* och inom skolans *Studieverkstad*, har fungerat bra. Gällande Evas funktion kan Christel se att hela EHT har lyfts tack vare henne: ”Numera ställs en ny typ av frågor eftersom närvarons betydelse har höjts. Så närvaro är en sådan naturlig fråga. Och det är tack vare Eva. Hon har även fört in ett nytt sätt att arbeta. Hon har avlastat mentorerna och tagit över vissa elever, där det behövts, och gett dem stöd.” Vad gäller skolans *Studieverkstad* ser Christel att ”den är nödvändig för skolan”. På samma gång finns även en utmaning där som de behöver börja arbeta med.

Det är att de har fått en ny elevkategori som kommit in där: ”Det är elever som inte har direkta studiesvårigheter men som har varit hemma under en lång tid och vars första stora kliv kan vara att bara komma till *Studieverkstaden*. Elever som skolan behöver möta upp ännu bättre framöver”. I arbetet med att skapa en mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande studiemiljö för skolans elever, upplever hon att de har kommit en bra bit på väg. De har blivit bättre på att synliggöra eleverna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och deras behov, liksom blivit bättre på att anpassa lärmiljön mer för dem. Ett konkret exempel på det är att de låtit tre klassrum ”få en så kallad NPF-möblering”. De har även nyligen inrättat ytterligare ett nytt förstelärarskap: ”Så utöver ett förstelärarskap i *hälsofrämjande skolutveckling* som Maria ansvarar för, har vi nu även ett förstelärarskap i *NPF och lärmiljöer*.” Det 4R-analysarbete som genomförs just nu, tillsammans med Lena Aune, hyser hon också stora förhoppningar till eftersom det kommer att synliggöra elevernas närvaro utifrån ett könsperspektiv. Genom analysarbetet blir även identifierandet av orsakerna bakom flickors och pojkars frånvaro något som skall utvecklas. Det för att skolan direkt skall kunna sätta in rätt åtgärder och rätt kompetens.

De utmaningar Christel kan se med skolans deltagande i projektet, det är det administrativa som har tillkommit i form av tidrapporteringar. Hon betonar dock att hon vet att det hör till projekt som det här. Trots det kan hon ändå inte bortse från det faktum att det arbetet samtidigt tar tid från eleverna.

För egen del beskriver hon att ”det är det känslan av att inte räcka till som har varit den största utmaningen. Och ju mer man arbetar med det här desto mer tränade ögon får man, och då ser man mer saker också, och då blir det svårare att räcka till. Så det påverkar ju varandra.”

Trots lång erfarenhet av att arbeta med olika skolutvecklingsprojekt så ser Christel ändå att *Plugga klart* har tillfört henne nya lärdomar:

Tydlighet i förväntningar på personal tycker jag har växt fram under de här åren. Det handlar om att vara tydlig i vad som gäller. Och jag tycker, att jag har blivit bättre på att ta de svåra samtalen med personalen. Som när lärare inte följer överenskommelsen. De har fått en halvtimme per vecka till närvaroarbeta och då förväntar jag mig att det görs. Annars faller elever mellan stolarna och då behöver jag som skolledare agera.

Några av de största avtryck Kristinegymnasiets projektmedverkan har gjort och som kommer att leva vidare efter projektets slut, är enligt Christel ”samverkans betydelse runt eleverna”. Här lyfter hon återigen skolans stora fokus på närvaro: ”Jag tycker även att vi i skolans elevhälsoteam har fått bättre rutiner kring och pratar mer om vikten av närvaro. Numera gör vi heller inte skillnad på vilken frånvaro det gäller. Anmäld frånvaro gör lika stor skada den, så därför behöver vi agera direkt även på den.” Det andra Christel lyfter, det är att de har arbetat mycket med vikten av tidig skolanknytning. Något de kommer att arbeta vidare med: ”Ja, för att få varje ny elev att känna att den är en Kristineelev och att den snabbt får en relation till personal på skolan och till klasskamraterna.” Det utskick som görs under sommarlovet till de elever som har kommit in på skolan, ser Christel som ”en jättebra och viktig rutin för att få eleverna att känna sig välkomna och få en bra start på skolgången. En rutin som även pedagogerna tycker är bra och som de kommer att fortsätta med.” Men kanske är den allra största vinsten med Kristinegymnasiets projektmedverkan ändå den nya samordningsfunktionen: ”Den har fört så mycket positivt med sig”. Och att det har tagit några år för att finna strukturen på den, tycker hon bara varit bra: ”Evas funktion har behövt få växa fram i lugn takt för att kunna formas till att fungera optimalt i verksamheten och utifrån våra elevers behov. Och det har behövt få ta sin tid. Men det har ju verkligen blivit så bra och den kommer definitivt att finnas kvar efter projektets slut.”

Ewa Ekström

Det största avtrycket vår projektmedverkan har gjort är att vi, oavsett vad slutresultatet nu blir, har kunnat hjälpa våra elever på ett djupare plan. Vi har också fått syn på fler elever tack vare det här projektet och kunnat sätta in de åtgärder som behövs. Oavsett om det har gällt deras mående eller skolan i stort. Eleverna har inte hamnat mellan stolarna som förut, utan vi har fångat upp dem. Och det är tack vare våra nya glasögon. Vi har, genom dem, fått igång ett helt nytt tänk och arbetssätt som vi ser fungerar. Vi behöver de här delarna vi byggt upp i projektet. Så är det bara. Och det vi har arbetat fram, kommer definitivt att fortsätta finnas kvar på skolan även efter projektets avslut.

Skolledaryrket var långt ifrån ett självklart val för Ewa. Under många år arbetade hon inom den privata sektorn och i näringslivet, bland annat inom resebranschen. Det var långt senare hon bytte bana helt och påbörjade lärarutbildningen. I tre år var hon verksam lärare innan hon utbildade sig till rektor och gick vidare till skolledaryrket. I åtta år kom hon sedan att arbeta som skolledare på låg-, mellan-, och högstadiet samt specialskola.

Under våren 2016 lystes en ledig tjänst ut som skolledare för ett rektorsområde på Mora gymnasium. En tjänst som Ewa fann spännande då den innehöll ett ansvar över dels ett flertal nationella gymnasieprogram och introduktionsprogrammen, men också över gymnasiesärskolan. Ewa sökte och fick tjänsten, trots att hon inte hade några erfarenheter av att arbeta som skolledare på gymnasienivå.

I samband med höstterminsuppstarten 2016 påbörjade hon sin anställning. Det var samtidigt som *Plugga klart 2*-projektet skulle starta upp på skolan. Något hon beskriver initialt inte var helt enkelt: ”Nej för både jag och Lena var ju helt nya på skolan och ingen av oss hade därför varit med under behovsanalysamtalen. Så ärligt talat visste vi inte riktigt vad vi skulle göra. Och definitivt inte var vi skulle börja!” Ewa hade dock erfarenhet av att leda andra skolutvecklingsprojekt såsom *Mattehyftet*, *Läshyftet* och *Pisaprojektet*, så ganska så snart kom de igång med projektarbetet. Och när hon nu, med några års erfarenhet, jämför hur det har varit att leda dem i jämförelse med *Plugga klart 2*-projektet, så ser hon stora skillnader:

De andra är så otroligt styrda. Alla gör exakt samma saker enligt en förutbestämd struktur, vilket definitivt har sina fördelar. Som skola går man in i något som redan är klart. Så har det inte varit i *Plugga klart 2*. Det här har varit betydligt mer fritt. Ramarna finns, men samtidigt har vi som skola fått mycket frihet innanför ramarna. Och det tycker jag har varit bra. Visst, det blev en längre startsträcka i början. Men det berodde på att Lena och jag var nya och inte var med i behovsanalysamtalen. Det fick ta den tid som behövdes för att få fatt i formerna. Sedan har det vuxit fram. Och då jag haft en delprojektledare som Lena som har en så bred bakgrund som hon har, så har det faktiskt varit lätt. Och jag har märkt att även om det var en stor kontrast att arbeta på gymnasiet jämfört med grundskolan, så har det varit en bra erfarenhet att ha med sig.

Även om inte Ewa var delaktig i det tidiga visionsarbetet, och trots att det projektrelaterade arbetet kanske har tagit en lite bredare riktning än vad som var tänkt innan, tycker hon att de ändå har kommit en bra bit på väg. Framförallt ser hon att de inom RO2 har ”uppmärksammat utmaningar och gjort insatser som inte har gjorts förut på skolan”. En sådan aktiv insats som har gjorts är det tydliga arbetet med att upptäcka elever i riskzon för framtida studieavbrott: ”Att skolan genom Lena direkt har kunnat agera! Så det jobb som görs med elevdeltagarna idag är verkligen stort. Och att vi har Lena som gör det jobb hon gör för dem, det är så viktigt”. Själva riskfaktorrutinen, det vill säga skolans närvarorutin som har genomgått en omfattande förändring, upplever Ewa fungerar så mycket bättre. Men hon säger samtidigt att de inte låter sig stanna därvid: ”Nej, vi kommer att fortsätta arbeta vidare med den. Nästa steg är den giltiga frånvaron. Den behöver vi titta på. Det är så enkelt att anmäla frånvaro, och i och med det blir det giltig frånvaro.”

Att arbeta förebyggande för att minska skolans studieavbrott är ett annat område Ewa ser att de har lyckats bra med på flera olika plan. På de fem program inom RO2 som har ingått i skolans projektsatsning, har antalet studieavbrott minskat radikalt. De har också börjat analysera de studieavbrott som trots allt ändå har skett. Det för att se om det finns eventuella mönster utifrån kön, härkomst, funktionsnedsättning liksom i studieavbrottsorsaker. Hittills har det dock, just på grund av att det bara har varit ett fåtal studieavbrott, inte gått att se något som ”sticker ut”. Hon menar också, att alla studieavbrott inte skall förhindras:

”Nej, för även om vi satt in extra åtgärder kanske det inte alltid har lett till att eleven har stannat kvar. Och alla ska inte vara i skolan, Det kan bli så mycket bättre för en elev om den skrivs in på exempelvis KAA istället. Det kan vara det allra bästa för eleven.” Men just att de har lyckats väl med att utreda och synliggöra menar hon har dock varit viktigt. Det har inbringat viktiga kunskaper till deras fortsatta arbete. Och att det förebyggande arbetet, för att hålla studieavbrottsantalet nere, skall fortsätta även efter projekttidens slut är därför givet. Det genom att fortsätta arbeta med ett närvarofrämjande fokus, men också se till att det fortsätter finnas en samordnare som Lena och rätt yrkesgrupper inom elevhälsan som kan hjälpas åt: ”Så som vi arbetar nu kommer vi att fortsätta även efter projektets avslut. Själv kommer jag att kunna arbeta ännu mer med elevhälsan framöver i och med att jag kommer att släppa IM.”

Samtidigt berättar Ewa, att om hon fick göra om den här projektresan så skulle hon redan från början se till att de fokuserade på ett närvarofokuserat arbete. Det för att fler elever skall klara en gymnasieexamen. Också mycket med tanke på att de inom RO2 generellt sett inte har så många studieavbrott. Men hon ser också att hon hade velat göra en annan förändring om de hade fått börja om från början: ”Då hade vi gått in i *Plugga klart 1* direkt så att all personal hade stått på samma plattform och haft samma förhållningssätt redan från början. Nu har vi, på det stora hela, nått dit ändå. Men det har varit en lång omväg som vi hade sluppit genom *Plugga klart 1*”.

När hon reflekterar över det projektriiktade arbetet som har gjorts kring de horisontella principerna ser hon en stor differens jämfört med hur det var i början: ”Visst... det är mycket kvar att göra. Men samtidigt, nu lyfter vi jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering på ett sätt som det inte har gjorts förut och vi arbetar mer aktivt med dem.”

Ewa berättar också, att det i grundskolan arbetas mycket mer med att synliggöra flickor och pojkar var för sig: ”Jag upplever att gymnasiet ligger mycket efter när det gäller det. Där verkar man inte se det på det sättet utan tänker mer elever. Jag vet inte om det beror på att det är en frivillig skolform? Att det därför inte är så viktigt att tänka ur ett horisontella principer-perspektiv?”

Vidare har Mora gymnasium varit den gymnasieskola som av alla deltagande gymnasieskolor, har satsat mest resurser i form av tid och insatser på att öka deras presumtiva elevers valkompetens. För Ewa har det varit en självklarhet:

Absolut! Det jobbet har varit otroligt viktigt för att vi inte skall behöva jobba med det andra. Och det har direkt gett goda resultat. Alla tjänar på att alla hamnar rätt från början. Därför är det lika mycket gymnasiets ansvar som grundskolans ansvar att arbeta med det. Dessutom har det bara varit roligt och viktigt att samverka med grundskolan. Och det är också viktigt att vi nu fortsätter utvidga det samarbetet även med de andra grundskolorna efter projektet.

Det elevriktade arbetet som har utförts inom skolans två utvecklingsområden tycker Ewa har fungerat jättebra. Det arbete som har gjorts av Lena inom *Samordning av insatser*, menar hon blivit så bra tack vare Lenas ”erfarenhet och självgående”. Ewa upplever att det har gjort att Lena på egen hand har kunnat frambringa de goda resultaten: ”Jag har inte alls behövt gå in och leda henne. Så har jag själv sett att eleverna hon arbetar med uppfattar henne som engagerad, behjälplig och att hon ger dem ett stort stöd. Det säger de allihopa.”

Lika positiv som Ewa är över det arbete som Lena har gjort, det är hon över Karis arbete inom *Överlämning/ Övergång*. Den kompetens som Kari besitter har också varit avgörande för framgången: ”Hon är verkligen proffsig och har levererat hög kvalitet på det hon gjort, trots att hon inte alls hade någon erfarenhet. Redan nu ser vi resultatet av det arbetet. Att eleverna är mer säkra på sina val och även valt rätt. Det har de kunnat bli tack vare att de har fått det stödet!”

När det gäller överlämningar från grundskolor upplever Ewa att det också har skett en positiv förändring. Effektivare möten är en viktig bidragande faktor till det: "Nu ser vi till att rätt saker tas upp och att vi inte lägger tid på att prata om sådant om en elev som inte alls är relevant." Vidare berättar hon att det har blivit betydligt bättre rutiner kring själva överlämningsblanketten. Att alla grundskolor numera använder samma blankett. Likaså att de faktiskt får in dem. Något som inte var självklart förut: "Dessutom, och om vi ser till innehållet, får vi numera rätt information tack vare den nya blanketten. Vi får in den information vi behöver."

På frågan om Ewa upplever att hon själv har fått med sig lärdomar från de här åren med *Plugga klart 2*-projektet, så är hon av den bestämda uppfattningen att hon definitivt har fått det:

Först och främst har jag har lärt mig att det, för att kunna leda ett projekt i en sådan här stor skola, krävs en viss sorts organisation. Jag är van att arbeta med en skola där jag har fullt ansvar. Så är det inte här. Här ansvarar jag för en del i skolan. Så det har jag fått med mig. Jag har också lärt mig vikten av att alla i skolans värld, det vill säga elever, vårdnadshavare och personal, anser att närvaron är viktig för att eleven skall kunna klara skolan. Som lärare behöver man inse att: "Har jag eleverna på plats blir min arbetsbelastning mindre." Det finns all anledning att arbeta för att ha närvaro. Det är dock komplext. Det finns så många anledningar till varför man som elev inte är i skolan. Och därför är kartläggningen viktig, så att vi får reda på vad frånvaron beror på! Efter det kan vi sätta in åtgärder. Precis så som har Lena gjort.

Något Ewa också har märkt genom projektet är vikten av att ha en projektgrupp. Att arbeta i team kring eleverna och hjälpas åt. Ett samarbete som hon också betonar att det måste vara prestigelöst: "Ibland kan det vara så att samordnaren också behöver agera kurator. Eller att studie- och yrkesvägledaren behöver agera samordnare eller kurator. Och det är det som det handlar om, att göra det som blir bäst för den enskilde eleven."

Utöver många lärdomar menar Ewa att det har kommit mycket gott ur skolans deltagande. När hon blickar tillbaka kan hon egentligen bara finna en enda stor utmaning med skolans medverkan. Det har varit det administrativa som tillkommit. Även om Lena nu har varit den på skolan som har tagit det största ansvaret för det, anser Ewa att det inte är en självklarhet att en bra delprojektledare per automatik är en bra administratör: "Det kan göra att det blir lättare att tappa styrfart. Det kanske vore bättre om varje anställd i projektet skickade en månadsrapport och beskriver vad som har gjorts i projektet just den månaden. Jag tänker att det skulle öka tiden med eleverna och med projektarbetet i stort."

Samtidigt ser hon också att allt arbete som har lagts på det ändå har varit värt det. De har fått många nya insikter genom att ha kunnat ta del av all den statistik som har inbringats genom rapporteringen.

Ewa tycker också att de avtryck som det projektriktade arbetet har hunnit göra under den här tiden, har varit så goda att de utan tvekan kommer att fortsätta leva vidare inom RO2:

Det största avtrycket vår projektmedverkan har gjort är att vi, oavsett vad slutresultatet nu blir, har kunnat hjälpa våra elever på ett djupare plan. Vi har också fått syn på fler elever tack vare det här projektet och kunnat sätta in de åtgärder som behövs. Oavsett om det har gällt deras mående eller skolan i stort. Eleverna har inte hamnat mellan stolarna som förut, utan vi har fångat upp dem. Och det är tack vare våra nya glasögon. Vi har, genom dem, fått igång ett helt nytt tänk och arbetssätt som vi ser fungerar. Vi behöver de här delarna vi byggt upp i projektet. Så är det bara. Och det vi har arbetat fram, kommer definitivt att fortsätta finnas kvar på skolan även efter projektets avslut.

Del IV

Dåtid, nutid och framtid

Det var en rätt så besynnerlig känsla jag hade den där dagen, då jag äntligen skulle få träffa den där Oskar Larsson. Vars otroliga resa jag hade fått återberättad för mig om och om igen. Det kändes stort, och jag var innerligt tacksam för att det nu skulle bli av.

Trots att det hade gått en lång tid sedan Isa slutat på Vasaskolan hade vi haft fortsatt kontakt. Jag hade berättat för henne att jag nu skulle få träffa Oskar, varpå hon upprepade gång på gång: "Hälsa honom så mycket från mig. Hälsa honom, att jag är så otroligt stolt över honom. Och hälsa hans familj om du träffar dem. De är verkligen helt fantastiska."

Jag hade haft kontakt med Elin under en dryg månad och hade kunnat konstatera, att hon var precis så där som Isa. Otroligt mån om sina elever och med hjärtat på helt rätt ställe. Hon berättade att hon hade varit på Oskar flera gånger. Erbjudit honom en plats i projektet. Men Oskar, han hade varit fast besluten om att han minsann skulle fixa det här på egen hand.

Vi hade bestämt oss för att träffas på Martin Kochgymnasiet och Elin hade hjälpt till att ordna med allt inför mötet. Det kändes spännande. Det var verkligen ingen vanlig dag. För idag skulle jag äntligen få träffa den där Oskar Larsson.

Jag var på plats på tok för tidigt och fick därför vänta ett tag innan Elin dök upp. När hon kom berättade hon, att hon hade blivit stoppad av Oskars matematiklärare. Han hade precis haft en lektion med Oskar och varit alldeles euforisk: "Den där Oskar har verkligen en enorm kapacitet. Han är en riktig stjärna."

Så satt jag då där, öga mot öga med Oskar. Han som jag under så lång tid hade hört så mycket om. Bredvid honom satt hans mamma Linda och på hans andra sida satt Elin. Det blev ett möte jag aldrig någonsin kommer att glömma. Kanske också det allra vackraste.

Det påminde mig om, hur lätt det är att dra alla över en kam. Att låta människor bara få bli en del av en siffra i en statistik. Hur lätt det är att glömma bort, att det bakom varje siffra ryms en människa som får förutsättningar och utmaningar tilldelade sig.

Oskar har brottats med svårigheter. Kämpat och lyckats med det omöjliga. Han har gjort ett enormt arbete, och samtidigt haft lyckan att ha en otroligt kärleksfull familj vid sin sida. En familj som har gett honom ett oändligt stöd. Men han har också haft turen att träffa sådana som Isa och Elin. Som har tjuvat och varit rätt så besvärliga ibland. Med de har också haft en gränslös tilltro till Oskar och hans förmåga.

Jag förstod nu vad Isa hade menat hela tiden när hon pratat om Oskar och hans familj. Jag minns också att jag tänkte, att jag inget hellre ville än att få berätta för hela världen. Få tala om hur fantastisk och märkvärdig den här Oskar Larsson faktiskt är.

Dåtid, nutid och framtid – inledande ord

I den här fjärde och sista delen ägnas en hel del utrymme åt att sammanfatta bokens innehåll ur olika perspektiv. Jag kommer även att delge ytterligare kunskaper som har inhämtats och sammanställts. Det gör jag med anledning av att en av mina förhoppningar redan från början har varit, att genom boken kunna förmedla och lämna vidare så mycket kunskaper som möjligt. Lärdomar som andra kan låta sig inspireras av och bygga vidare på. För nu är det ett faktum. Våra skolor har snart fullföljt sina tre år i projektet. Nu återstår bara lite tid kvar att för oss att arbeta med att försöka nå, det som skolorna själva hade förhoppningar om att utveckla inom den egna verksamheten. Med de skulle också hjälpas åt att anta de skolrelaterade utmaningar som fanns i regionen. Utmaningar som *Plugga klart 2* en gång växte fram ur. Tillsammans har de gjort ett arbete som har börjat generera i ett positivt förändringsarbete här i Dalarna. Många är de goda exemplen som har spridits under åren. Både mellan de deltagande skolorna och också utanför projektverksamheterna. Därför är det så viktigt, att det som har framkommit inom *Plugga klart 2* inte tar slut nu. Utan att det istället ges förutsättningar att kunna leva vidare. För återigen, vi är långt ifrån färdiga med det arbete som har påbörjats här i region Dalarna, snarare tvärtom. Vi har faktiskt bara börjat!

I den här boken skildras så närgånget det bara har varit möjligt, både skolor, skolpersonal och elevdeltagare. Människors och verksamheters steg och processer i projektet som jag har haft möjlighet att få följa. Jag skulle fara med osanningar om jag påstod, att det under åren inte har funnits vissa tvivel hos den skolpersonal som jag har följt allra närmast. Det har det. Framförallt har det funnits farhågor över att arbetet, med de inom projektet riktade insatserna, kommer att försvinna i samband med att projektet avslutas. En oro som inte har varit helt obefogad. Trots att det redan under de tidiga behovsanalysamtalen, har funnits ett uttalat krav på hållbarhet. Det vill säga, att de strukturer, rutiner och arbetssätt som de bygger upp under projektåren, skall leva vidare även efter projektets slut. För på samma gång är det ett faktum, att när projektet formellt lämnar skolorna, försvinner även den ekonomiska ersättningen de har erhållit för delprojektledartjänsterna. Och försvinner funktionen delprojektledare från skolorna, då kommer det också att påverka skolornas elever. Det kommer att generera i att mycket av det arbete som delprojektledarna har gjort, läggs tillbaka på annan personal. Trots att det var en av de allra största orsakerna till varför de flesta skolor valde att gå med i projektet. Det var för att det som gjordes innan, inte var tillräckligt. Och just därför har hållbarhetskravet varit en så viktig del i projektet.

Under de ständigt återkommande avstämningssamtalen jag har haft, framförallt med delprojektledarna, har vi varit noggranna med att avsätta tid för att lyfta allehanda glädjeämnen och alldeles underbara solskenshistorier. Men vi har även sett till att ta tid till att lyfta eventuell oro och frustration. För hur hårt delprojektledarna än har jobbat, och tro mig de har gjort mer än vad som någonsin var tänkt att uppdraget skulle innehålla, har det inte alltid lett till resultat. Åtminstone inte som syntes precis då. Men då har vi försökt påminna varandra om att resultaten, ja de kommer att komma.

I samband med att jag intervjuade delprojektledarna pratade vi också om de fortfarande såg eventuella farhågor inför fortsättningen. Och det gjorde de:

Jag känner en rädsla för att vår funktion tas bort. Jag är också rädd för att de frågor vi arbetat med under flera år dör ut bara för att det inte längre krävs att vi arbetar med dem i projektet. Det måste därför finnas en fortsatt ambition och vilja från ledningen att delprojektledartjänsterna får vara kvar. Och att det pågående arbetet med bemötandet fortsätter...fortsätter leva och vara aktualiserat. Det visar att skolledningen tar det på allvar.

Jag känner en stor oro för att Studieverkstaden försvinner. Och det vore katastrof! Den behöver i högsta grad få leva vidare så som den är uppbyggd idag för våra elever. Så ja... den behöver få finnas kvar och ha personal där som har kompetens att stödja eleverna som är där.

Ett hinder jag ser för projektets fortlevnad är om man tar bort delprojektledaren. För det kommer att skapa personalbrist som i sin tur kommer att skapa stress, eftersom man då inte hinner reflektera över sitt dagliga arbete som lärare. Eleverna ropar efter en tydlig struktur. De behöver veta vad som förväntas av dem. En struktur som alla lärare ska tillgodose eleverna med varje dag och varje lektion. Tydlighet och struktur är en självklarhet för alla elever.

När vi har elever där det inte fungerar så känns det som om att vi nu har hittat ett tänk som vi kommer att kunna bära vidare efter projektets slut. Risker är dock alltid en fråga om personalresurser. Att det inte kommer att läggas lika mycket resurser på det förebyggande arbetet efter projektets slut. Skolan behöver även ha personal med specialpedagogisk bakgrund. Det måste finnas en möjlighet för eleverna att få den hjälpen. Men först och främst måste det finnas en fortsatt vilja att hjälpa våra elever.

Om det vi har byggt upp skall kunna leva vidare behöver vi fortsätta ha en processvänlig kultur och våga arbeta långsiktigt. Vi måste också fortsätta vara öppna för nya idéer och förändringar. Är vi inte det så tror jag...ja då är risken stor att det vi har byggt upp dör ut.

Det största hindret som jag ser för att projektet skall leva vidare efter projektets avslut, det är om vi inte lyckas behålla den tydliga strukturen vi har byggt upp under de här åren. Men gör vi det, ja då tror jag absolut att vi kommer att lyckas med att få det att leva vidare.

För att det som vi har arbetat med i projektet skall kunna leva vidare behövs framförallt en skolledning som fortsätter brinna för de här frågorna. En ledning som förstår värdet av dem och som orkar fortsätta driva dem. Det krävs ett långsiktigt tänkande från dem och högre uppifrån för att kunna skapa en hållbarhet. Jag tänker ofta på att de mjuka frågorna inte syns i någon statistik. Därför behöver vi våga tänka långsiktigt i skolan. Våga tro på att vi kommer att få ännu bättre resultat och minskade kostnader på sikt, men att det inte kommer att synas direkt. Som skola kanske man till och med behöver nischa in sig och arbeta stenhårt för att få alla elever att vilja gå i skolan. Hjälpa dem att hitta sin inre motivation och framförallt bekräfta att man ser dem. Arbetar man med det, alltså sätter det fokuset i främsta rummet, ja då tänker jag att man är en framgångsrik skola.

Ju närmare mållinjen skolorna har kommit, desto mer tillförsikt till dess fortlevnad har dock kunnat skönjas. Det har syns en större tilltro till att det kanske visst kommer att gå vägen.

Visserligen är det först senare som det kommer att kunna märkas hur det gick med hållbarhetsperspektivet. Men till dess kan vi ändå hålla till godo med de fyra skolornas projektresurser och de lärdomar som har tillkommit med dem. För hur det än kommer att se ut i framtiden är en sak säker, att det som de har gjort hittills, ja det har gjort en stor och positiv förändring. Både i verksamheterna som helhet men speciellt för deras elever.

Men åter till dispositionen. Först kommer en tillbakablick att göras på en del av det som skolorna hittills har hunnit med i sin projektmedverkan. Insatser som jag har ställt i relation till delar av den forsknings- och kunskapsinhämtning som gjordes. Framförallt under projektets inledande analysfas. Därefter presenteras resultaten från en elevutvärdering som gjordes i slutet av vårterminen. Den får bli ett fint komplement till det som delprojektledarna, skolledarna och framförallt elevdeltagarna själva redan har vittnat om i bokens tredje del. Något som verkligen torde stärka uppfattningen om att det här, ja det här är nog faktiskt rätt väg att gå!

Ni som är i tankar att själva påbörja ett skolutvecklingsarbete kring det som *Plugga klart 2* innehåller, ni kommer dessutom att kunna ta del av några kloka råd från både elevdeltagare, delprojektledare och skolledare. De om några vet vad ni bör tänka på, Inte bara *innan* ni drar igång utan även när ni väl *är* igång.

Efter det gör jag ett försök att sammanfatta några av mina innersta tankar om vad jag har fått med mig från de här innehållsrika åren, liksom några av de tankar jag har inför framtiden.

Innan referenslistan som avslutar den här boken, kommer först en hälsning från några av projektets elevdeltagare till delprojektledarna. Därefter berättas bakgrunden till bokens omslag. I förordet berättade jag att jag har haft ett otroligt stöd av min chef Hans. Hur han redan från början, gav mig fria händer att bygga upp innehållet i den här boken precis såsom jag själv ville. Men det var faktiskt en sak han lade sig i, och det var bokomslaget. Han uttryckte vänligt, men också ganska så bestämt, att han inte tyckte att jag skulle satsa på något ”typiskt Dalarna”:

-Min skräck är att du har ett fotografi på ett par svettiga Vasaloppsåkare på omslaget! Nej, tona hellre ner det här med Dalarna. I alla fall om jag får tycka till om saken.

-Jamen det skall jag verkligen tänka på Hans. Det skall jag absolut, svarade jag.

Och gällande Vasaloppsåkarna tillmötesgick jag honom, men inte när det gäller dalaförankringen. Hans, nu hoppas jag att du har overseende med omslaget. Trots att jag inte helt höll vad jag lovade. Men som du vet, gör jag aldrig något utan mening. Inte heller beträffande bokens omslag.

Sammanfattning av skolornas projektarbete utifrån ett analytiskt perspektiv

I bokens andra del, i avsnittet *Sammanfattning av behovsanalysamtalen*, beskrevs huvuddragen från de behovsanalysamtal som genomfördes ute på skolorna under våren 2016. I det här avsnittet görs ett försök att sammanfatta hur det har gått för skolorna när det gäller vad som lyftes i de samtalen i relation till det som faktiskt har genomförts utifrån projektets fem huvudområden:

Risikfaktorer/ Riskfaktorrutin

Förebygga studieavbrott/ Studieavbrottsstatistik

De horisontella principerna

Öka elevernas valkompetens

Utvecklingsområde/ -n

Återigen så är det svårt att särskilja de här områdena från varandra, då de i mångt och mycket hänger ihop. Det gäller även för det här avsnittet, där det görs en tillbakablick på en del av den forsknings- och kunskapsinhämtning som jag gjorde i samband med att jag påbörjade min tjänst i projektet. Den kunskapsinhämtningen har kommit att vara till stor hjälp för mig. Särskilt i mitt arbete ute på skolorna. Den har också varit en återkommande påminnelse om att vi har varit på rätt väg. Även de dagar då arbetet har kärvat.

Jag kan vara helt ärlig och säga, att även om jag har trott benhårt på det här projektet så har jag haft stunder av tvivel. Stunder då funderingarna på om det här verkligen kommer att gå har korsat mina tankar. Tack och lov har det varit betydligt fler tillfällen då upprymdhet och stolthet har präglat mina känslor. Åtskilliga är de ögonblick då jag har känt en enorm tacksamhet över att jag har haft just det här jobbet med just det här innehållet. Men också en tacksamhet över att jag har haft lyckan att få dela alla upplevelser under resans gång med alla de här underbara människorna. Det har påmint mig många gånger om hur lyckligt lottad jag faktiskt är.

Risikfaktorer/Risikfaktorrutin

Under behovsanalysamtalen var en av de allra första uppgifterna skolorna fick, att fundera på vilka risikfaktorer de på sikt såg skulle kunna generera i ett framtida studieavbrott. Det för att sedan välja ut en eller några enstaka att bygga upp ett förebyggande arbete kring. Identifikationen av vilka risikfaktorer som kan orsaka ett framtida studieavbrott var särskilt viktig. Eftersom det är först efter det som det är möjligt att sätta in preventiva åtgärder (Hoff, Olsen & Peterson, 2015). Även om flera skolor såg flera uppenbara risikfaktorer, kom samtliga fyra skolor att välja risikfaktor *Närvaro* som den mest angelägna att prioritera att börja med i projektet. Alla upplevde att en bristfällig närvaro initialt påverkade elevens studieresultat och på sikt även ökade risken för ett framtida studieavbrott. Något som stämmer väl överens med Neild och Balfanz (2006) uppfattning.

En annan risikfaktor för framtida studieavbrott som Neild och Balfanz har funnit bland elever som senare också gjort studieavbrott, det är att de haft stora svårigheter med ämnet matematik. Något som kan bekräftas i flera av elevdeltagarnas och delprojektledarnas berättelser. Hos dem återkommer upplevelsen av att matematik är ett ämne som upplevs särskilt svårt för elevdeltagarna. Det är också ett ämne som många av elevdeltagarna har fått extra stöd i av delprojektledarna och därmed också har kunnat klara av tack vare det. Nästan alla elever i alla fall.

När skolorna sedan väl hade bestämt risikfaktor/-er var nästa steg att arbeta fram en risikfaktorrutin. Skolorna valde att antingen arbeta fram ett helt nytt rutinunderlag eller förädla en redan befintlig närvaroplan. Något som de prioriterade att tänka på, det var att definiera frånvarorelaterade begrepp liksom förtydliga ansvarsfördelningen, vilket Sveriges Kommuner och Landsting (2013b) menar är viktigt att det görs. Skolorna var också eniga om att all form av frånvaro skall reageras på, vilket i tidigare undersökningar har påvisats vara viktigt och även vara rätt väg att gå (Skolinspektionen, 2016; Skolverket, 2010). Det är också något som eleverna själva vill att skolorna skall göra (Torbjörnsen-Halås & Mevik, 2014).

Att sedan få med sig all personal i det närvarofrämjande arbetet sågs som angeläget. Det var även något som vissa skolor upplevde som en utmaning vid tiden för behovsanalysamtalen, och som hittills inte hade fungerat. Att personal inte valde att följa skolans befintliga närvarorutin fanns många orsaker till. I och med projektmedverkan fanns dock en ambition, att den nya rutinen skulle komma att användas – av all personal.

Vasaskolan var den skola som var först ut med sin risikfaktorrutin. En rutin som var utformad som en närvarorutin där de närvarorelaterade begreppen var detaljerat beskrivna. Den innehöll även en tydlig åtgärdsgång och en tydlig ansvarsfördelning. Den kom, mycket tack vare att den innehöll alla de viktiga delar en bra närvarorutin skall ha enligt Sveriges Kommuner och Landsting (2013b), att bli ett föregångsexempel som flera *Plugga klart 2*-skolor kom att ta både lärdomar av och inhämta inspiration från.

När rutinerna sedan hade implementerats på alla fyra skolor, har det gjorts återkommande utvärderingar av personalen under åren. Såväl muntliga som skriftliga i syfte att få fram kunskap om hur personalen upplever att den fungerar och hur de använder den. Utöver det har skolorna även utvecklat närvaroarbetet genom att successivt ägna mer tid åt att gå igenom närvarostatistiken bland eleverna. De här båda insatserna lyfter Sveriges Kommuner och landsting (2013) är viktiga i ett framgångsrikt närvarofrämjande arbete. De (a.a.) betonar också att det är viktigt att närvaro lyfts i flera olika forum och på flera olika nivåer. Något som alla de fyra skolorna vittnar om att det numera görs.

Men den kanske största framgången skolorna har nått i det närvarofrämjande arbetet, det är att samsynen kring vikten av att ha närvarande elever numera delas av majoriteten av skolpersonalen. En annan stor differens jämfört med tiden innan projektet, det är att skolorna fokuserar betydligt mer idag på att ta reda på orsaken bakom en elevs frånvaro i syfte att snabbt sätta in åtgärder. Gällande statistiken har skolorna även tagit ett kliv ytterligare genom att börja studera den ur ett horisontella principer-perspektiv, särskilt utifrån kön. De generella resultaten har inte påvisat att varken det ena eller det andra könet har lägre närvaro än det andra. När de dock har studerat närvaron mer ingående, utifrån olika parametrar, har det gjorts vissa upptäckter. Bland annat en viss variation mellan flickors och pojkars närvaro utifrån respektive årskurs. Likaså en viss differens mellan flickor och pojkar sett till oanmäld respektive anmäld frånvaro. På Vasaskolan och Kristinegymnasiet har det dessutom påbörjats ett fördjupat arbete av närvarostatistiken genom ett 4R-analysarbete. Ett arbete som kommer att inbringa en mängd lärdomar. Det kan även konstateras att skolorna har gynnats av det utvecklingsarbete de har gjort kring närvarofrämjande insatser. Alla fyra skolors närvarostatistik visar tydligt att närvaron har ökat betydligt det sista läsåret. Både bland flickorna och pojkarna. I den positiva statistiken finns även de elever som har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. En grupp som några av skolorna särskilt önskade att deras närvarofrämjande arbete skulle gynna och öka närvaron hos. Elever som på grund av skolors otillgänglighet ofta tenderar att vara frånvarande (Autism- och Aspergerförbundet & Demoskop, 2016).

Förebygga studieavbrott/Studieavbrottsstatistik

Att precisera generella utmaningar gällande studieavbrott kom att bli en annan viktig del i skolornas analysarbete. Vid sammanställningen som senare gjordes av samtliga skolors utmaningar på området, framkom utmaningar på flera olika nivåer. Det genererade i att vi i projektledningen arbetade fram både en studieavbrottsblankett och ett underlag för sammanställning av samtliga studieavbrott på respektive gymnasieskola. Det var nämligen något som saknades på de flesta skolor. Eller som var bristfälliga i själva utförandet. Genom att skolorna sedan började använda dem så löste sig många av de utmaningar de hade haft.

Så här i slutet av projektet kan det konstateras att gymnasieskolorna har fått en större vetskap om studieavbrottsorsaker, när de sker i tid och på vilka program de sker. De har fått en betydligt större kunskap om vilka som gör studieavbrott i förhållande till kön, eventuell funktionsnedsättning och härkomst. Gällande de två sistnämnda faktorerna saknades det kunskaper om både på Kristinegymnasiet och Mora gymnasium till en början. Men i dag har de det!

Den mest värdefulla kunskapen de nya rutinerna kring studieavbrottsregistrering har medfört, det är kanske ändå att skolorna fått en större kunskap om att de, för att kunna förebygga studieavbrott, också behöver studera dem ur alla de ovan nämnda perspektiven. Under projektåren har också studieavbrotten, både på Kristinegymnasiet och på Mora gymnasium, minskat i antal sett till det totala elevantalet. Att elever avbryter studierna på grund av att de är på fel program eller fel skola är visserligen fortfarande vanliga orsaker till studieavbrott och överensstämmer med annan studieavbrottsrelaterad forskning (Selin & Tydén, 2003; Temagruppen *Unga till arbetslivet*, 2013; Beckne, 1995). Minskningen av de studieavbrottsorsakerna på Mora gymnasium är dock påtaglig. Mycket tack vare en samverkan med Orsaskolan. En skola varifrån många elever kom och som tidigare hade gjort studieavbrott på grund av någon av de orsakerna. I samarbetet riktades fokus på att tillsammans öka elevernas valkompetens. Ett samarbete som så småningom resulterade i en helt ny gruppvägledningsaktivitet.

Att det skulle vara fler pojkar som avbryter gymnasiestudierna (Svenska ESF-rådet, 2015) har inte kunnat styrkas vare sig av Kristinegymnasiet eller Mora gymnasium. Studieavbrotten som har gjorts påvisar snarare en jämn könsfördelning sett till programmens könsfördelning. Att elever som har val otraditionellt skulle avbryta sina studier i högre grad än andra (DEJA – Delegationen för jämställdhet i skolan, 2009), har inte kunnat styrkas hittills. I alla fall inte under projektåren. Det var dock något som skolorna själva upplevde rädde tidigare på vissa program. Att elever med utländsk härkomst, jämfört med de med svensk härkomst, oftare avbryter gymnasiestudierna på grund av de går fel inriktning på ett program (SCB, 2007), har inte heller det kunnat styrkas. Samtidigt får vi påminna oss om, att alla program på de två gymnasieskolorna inte ingår i projektet och därmed inte heller har inkluderats i statistiken. Den kan med andra ord se annorlunda ut om de övriga programmens studieavbrott skulle inkluderas. Det som dock har blivit tydligt är att det är fler elever med funktionsnedsättning jämfört med tidigare som gör studieavbrott. Det menar skolorna dock är en reaktion på att de inte registrerade den informationen förut. Något som i sin tur gjorde att de egentligen inte visste hur det såg ut. Det fanns dock en upplevd känsla, bland de som var med vid behovsanalysamtalen, att det bland deras tidigare studieavbrytare ändå fanns många elever med just funktionsnedsättning.

De horisontella principerna

Utmaningar i skolverksamheterna relaterade till de horisontella principerna var definitivt den svåraste uppgiften skolorna uttryckte att de fick i projektet. Mycket på grund av att de inte hade vana av att arbeta så frekvent med att ha ett horisontella principer perspektiv. De berättade att de på sin höjd hade någon temadag relaterad till en av principerna. Vilket återspeglade sig i deras förhoppningar om att deras projektmedverkan skulle bidra till. Det vill säga att de ville få en ökad kunskap om och ett tydligare arbete där jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering är mer integrerat i verksamheten. Inte bara tas hänsyn till en dag per läsår. Rådet de fick var dock att utgå från skolans styrdokument och allmänna råd (Skolverket, 2011a; Skolverket, 2011b; Skolverket, 2013c), och det som står att läsa om just de här principerna. Det i syfte att därefter välja ut vad de ville rikta in utvecklingsarbetet på.

Under projektåren har de fyra skolorna tagit tydliga kliv mot att göra verksamheterna mer jämställda, tillgängliga och icke-diskriminerande. Ett exempel på det är att de numera genomför könsuppdelade elevenkäter i betydligt större omfattning än innan. Ett annat är att de numera studerar statistik gällande närvaro, studieavbrott och studieresultat, utifrån kön. Insatser som görs i syfte att kunna bryta eventuella könsmonster. Det är ett arbete som är viktigt för att kunna främja jämställdhet (Svenska ESF-rådet, 2015; Skolinspektionen, 2013).

Det har också varit spännande att ha fått följa hur skolorna har förändrat sättet att uttrycka sig i exempelvis likabehandlingsplaner. När de numera redogör för resultaten från den trygghetsenkät som genomförs bland eleverna, delger de inte resultaten utifrån elevernas upplevelser. Utan utifrån flickornas och pojkarnas upplevelser. De gör det eftersom de har upptäckt att det bakom en till synes rätt hög känsla av trygghet bland deras elever, i själva verket kan dölja sig en stor differens mellan flickors och pojkars upplevelser av trygghet i skolan.

En annan spännande aspekt på just könsuppdelade enkäter är att det, i kontakten med några av kommunernas statistikansvariga, också har väckts ett intresse för att göra alla elevenkäter i kommunen könsuppdelade. En utveckling i syfte att säkerställa att alltid kunna få fram könsuppdelade resultat. Särskilt Falu kommun såg goda möjligheter att kunna ordna med det. Förhoppningsvis kan de snart stoltsera med att vara föregångare för andra kommuner.

Att skapa en mer tillgänglig skolmiljö är också något skolorna har valt att utveckla inom projektet. På Kristinegymnasiet har de bland annat inrett tre klassrum med så kallad ”NPF-möblering”. Även i Orsaskolans *Studieverkstad* har möbleringen anpassats för elever med NPF. Vidare har Orsaskolans elevdeltagare erbjudits både anpassad pedagogik och anpassade läromedel inom ramen för deras *Studieverkstad*. Det har de också i skolans pilotsatsning *mattegruppen*. Även på Kristinegymnasiet har delprojektledarna i *Studieverkstaden* kunnat erbjuda motsvarande till sina elevdeltagare. Just anpassad pedagogik och anpassade läromedel är av stor betydelse för elever med NPF. En tillgång till det stödet ökar därför möjligheten för de eleverna att klara måluppfyllelsen (Autism- och Aspergerförbundet & Demoskop, 2016). Att de båda delprojektledarna på Kristinegymnasiet är specialpedagoger har också bidragit till en ökad tillgänglighet och en ökad möjlighet för de eleverna att få specialpedagogiskt stöd. Tilläggas kan också den ettåriga fortbildningssatsning om NPF som all Kristinegymnasiets personal har gått under projektiden.

En annan del som lyftes i behovsanalysamtalen och som skolorna sedan har arbetat med under åren, det var relaterat till att flickor och pojkar på grundskolan tenderade att göra könsstereotypiska val. Det avspeglade sig således även i könsfördelningen på programmen på gymnasieskolorna, där endast ett fåtal av dem hade en jämn könsfördelning. En bild som stämde väl överens med den nationella som också påvisar en sned könsfördelning (DEJA – Delegationen för jämställdhet i skolan, 2009). Även om skolorna inte har lyckats helt med att förändra den bilden under de här projektåren, så har de påbörjat ett utvecklingsarbete som på sikt kan komma att minska uppdelningen. Ett bra sätt att försöka komma åt den utmaningen är att låta elever möta representanter som har gjort otraditionella val (Regionförbundet södra Småland, 2014; Skolverket, 2013c). På Orsaskolan och Vasaskolan har de arbetat medvetet med precis det. Bland annat genom att de, vid studiebesök på arbetsplatser eller gymnasieskolor, har efterfrågat representanter från båda könen. Det för att eleverna skall få förebilder som har valt otraditionellt. Under våren 2018 arrangerade Vasaskolan dessutom en dag med ämnesområdet *Valkompetens och normer*. En aktivitet i syfte att öka kunskapen hos eleverna om att kön kan påverka/begränsa de val man gör. I den aktiviteten var fokus på det stundande gymnasievalet. Utvärderingen av den elevenkät som gjordes i anslutning till dagen påvisade att eleverna uppskattade aktiviteten. Den synliggjorde även att den hade gett dem en förståelse för att kön kan påverka hur de väljer.

På Orsaskolan deltar personalen just nu i en av Skolverkets fortbildningsinsatser i syfte att öka kunskapen hos pedagogerna om hur de kan integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Likaså, vilket var på Orsaskolans egen begäran, att få extra kunskaper om hur pedagogerna kan arbeta i undervisningen för att elevernas val inte begränsas på grund av kön. Något som ingår i deras uppdrag (Skolverket, 2011a) och som även elever önskar få stöttning i av sina lärare (Regionförbundet södra Småland, 2014).

Både Mora gymnasium och Kristinegymnasiet har i sin tur också strävat efter att, vid valkompetenshøjande aktiviteter för presumtiva elever som exempelvis *Öppna hus*, se till att ha representanter från båda könen. De två skolorna har också gjort en könsanalys av sina utbildningskataloger. Att studera informationsmaterial med genusglasögon är ett steg som kan tas i syfte att se om de bilder som är kopplade till respektive gymnasieprogram är könsstereotypiska (Cox & Länsarbetsnämnden i Gävleborgs län, 2005). Genom det arbetet gör de två gymnasieskolorna numera ett än mer medvetet val av bilder till informationsmaterialet genom att inte välja bilder som förstärker det ena eller det andra könet.

Avslutningsvis torde en av de största vinsterna vara, även om det fortfarande finns delar att utveckla, att de två grundskolorna och de två gymnasieskolorna har fått en större medvetenhet om själva uppdraget att bidra till elevers studie- och yrkesval.

Att det är ett uppdrag som innefattar alla som arbetar i skolan. Likaså att skolorna har börjat göra konkreta insatser som tillsammans skapar en bättre möjlighet för eleverna att få förebilder som gjort otraditionella val. Ju längre de kommer i det här arbetet desto fler elever kommer förhoppningsvis att våga välja precis det som de vill, och inte begränsa sig i sitt val på grund av sitt kön. En önskan som samtliga skolor hade när de påbörjade sin medverkan i projektet.

Öka elevernas valkompetens

Utöver att arbeta med att inkludera de horisontella principerna i skolornas valkompetenshöjande arbete, har även en hel del annat gjorts i syfte att öka de befintliga och de presumtiva elevernas valkompetens. Inte bara på de två grundskolorna utan även på Mora gymnasium. Trots att det valkompetensrelaterade resultatmålet inte skulle mätas på gymnasiet.

I skolornas arbete har de använt sig av styrdokumentet och de allmänna råden (Skolverket, 2011a; Skolverket, 2011b; Skolverket, 2013c). En viktig del ur dem (a.a.) där de tre skolorna nu har påbörjat ett arbete, det är kring synen på själva uppdraget. Det eftersom arbetet med att öka elevernas valkompetens inför framtida studie- och yrkesval brister när det, trots tydliga riktlinjer i skolans styrdokument gällande ansvarsfördelning, ses som ett ansvar för skolans studie- och yrkesvägledare (*Arbetsmarknadskunskap*, 2017). Under behovsanalyssamtalen framkom, att det var vanligt förekommande, att grundskolornas studie- och yrkesvägledare sågs som ensamt ansvariga för att öka elevernas valkompetens. En uppfattning som fanns inom båda skolformer.

För att stärka uppdraget som processledare till den övriga skolpersonalen i deras arbete med att öka elevernas valkompetens, har Vasaskolans studie- och yrkesvägledare utbildat sig till processledare via Skolverket. Även om Vasaskolan ännu inte är framme vid målet, att alla skall bidra till att öka elevernas valkompetens genom att integrera det i undervisningen, har fler och fler pedagoger ändå påbörjat ett arbete med det i sin undervisning. Något de även delar med sig av genom att lyfta goda exempel till sina kollegor. På sikt kommer det förhoppningsvis att generera i att skolans studie- och yrkesvägledare, kommer att kunna utföra sitt uppdrag såsom det preciseras i styrdokumentet och de allmänna råden (Skolverket, 2011a; Skolverket, 2011b; Skolverket, 2013c). Likaså att all personal kommer att hjälpa till i att öka elevernas valkompetens. För det kommer att få till följd att skolans arbete med att öka elevernas valkompetens blir mer långsiktigt och systematiskt, vilket Skolverket menar är det optimala (2013c).

På föregående sida lyftes att all personal på Orsaskolan går Skolverkets fortbildningsinsats. Genom den kommer pedagogerna att få kunskap om hur de kan integrera studie- och yrkesvägledning i sina respektive ämnen. Det torde på sikt resultera i en betydligt större repertoar av valkompetenshöjande aktiviteter som eleverna får ta del av. Något som är betydelsefullt för eleverna enligt Sveriges Kommuner och Landsting (2013). Så på Orsaskolan närmar de sig alltmer att göra uppdraget att öka elevernas valkompetens, till hela skolans ansvar.

Ett exempel på en aktivitet som är positiv i syfte att öka elevens valkompetens är *Öppna hus* (Skolverket, 2013b). Dock tycks elever som söker sig till yrkesförberedande program i lägre grad, än elever som har sökt högskoleförberedande program, besöka dem (a.a.).

För att säkerställa att alla Orsaskolans elever deltar har deras studie- och yrkesvägledare, istället för att låta eleverna skall åka runt i Dalarna på gymnasieskolornas *Öppna hus*, anordnat ett *Öppna hus*. Helt enkelt lät alla Dalarnas gymnasieskolor komma till Orsaskolan. Den aktiviteten gav omgående positiv respons. Inte bara från alla de utbildningsanordnare som var där utan också från eleverna. Dessutom deltog alla elever, vilket var en stor framgång med aktiviteten.

Att få besöka gymnasieskolor är precis som *Öppna hus*, en värdefull aktivitet för en elev i syfte att öka sin valkompetens (Christensen & Sögaard Larsen, 2011; Skolverket 2013b). Att informationen kring framtida val är tillförlitlig och opartisk är viktigt (Skolverket, 2013c). För att det dessutom skall bli en så god effekt som möjligt krävs även att aktiviteten är väl planerad och också följs upp efteråt (Christensen & Sögaard Larsen, 2011). Några som har använt projektiden till att ta hänsyn till alla parametrar ovan, det är Mora gymnasium. Men först behöver en tillbakablick göras till deras behovsanalysamtal. I dem framkom det att skolan inte var något undantag när det gällde upplevelsen av alltför många studieavbrott i årskurs ett på grund av program- och skolbyte. En skolas elever, nämligen Orsaskolans, återfanns ofta bland just de här studieavbrytarna. Tankarna på att samverka med deras delprojektledare och studie- och yrkesvägledare började växa fram hos studie- och yrkesvägledaren och delprojektledaren på Mora gymnasium.

Efter ett gediget planeringsarbete de två skolorna emellan, genomfördes den första omgången av den valkompetenshöjande aktiviteten under våren 2017. Det opartiska förhållningssättet och förmedlandet av rena fakta hade Mora gymnasium tagit fasta på och tillämpade det i alla de olika inslag som fanns med i aktiviteten. Det fanns med andra ord inte tillstymmelse till marknadsföring. Något som uppskattades av eleverna. De fick nämligen utvärdera hur de upplevde att aktiviteten hade varit och vad de hade fått med sig i lärdomar från dagen. Många av dem uttryckte i positiva ordalag att de hade erhållit kunskaper om vad de program de sökt faktiskt innehåller.

De fördjupade kunskaperna gjorde att några elever gjorde ändringsval efter aktiviteten. Mycket beroende på att de hade fått en förståelse för, att det program som de hade tänkt gå från början inte alls visade sig vara så som de trodde att det var.

När eleverna som hade deltagit i aktiviteten senare var på plats på skolan, och även hade hunnit studera ett tag på sina respektive utbildningar, startade Mora gymnasiums studie- och yrkesvägledare ett uppföljningsarbete. I det ingick det att ta reda på om eleverna fortfarande var kvar på sina program och om de trivdes. Det som framkom var att det, till skillnad från tidigare läsår, hade skett en rejäl minskning av de tidiga studieavbrotten från just Orsaskolans elever. Och majoriteten av eleverna upplevde också, att de hade hamnat på helt rätt program!

Aktiviteten är numera ett fast inslag på skolan. Och det opartiska och faktabaserade förhållningssättet har även färgat av sig på skolans andra valkompetenshöjande aktiviteter som deras presumtiva elever erbjuds. Det är något som Kristinegymnasiets skolläda också beskriver att de har gjort. Det vill säga ha tagit klivet till mer renodlad informationsförmedling. De har valt att göra det eftersom de ser att de genom det, kommer att få elever som vet vad utbildningen som de börjar på även innehåller.

I likhet med närvaro är den generella upplevelsen att samtliga fyra skolor har börjat prata mycket mer om valkompetens. Inte bara i den egna personalgruppen, utan även med andra skolor. Under de här åren har det dessutom skapats flera samarbeten mellan skolorna. En förhoppning som uttrycktes i flera behovsanalysamtal att projektmedverkan skulle leda till. En anledning till all samverkan som har uppstått är att det har funnits en gemensam vilja att få fler elever att bygga upp en god valkompetens och kunna stärkas i sitt val. Våra skolor har sett att de, genom att hjälpas åt, kan öka elevernas möjlighet att klara av studierna på det valda programmet på den valda skolan. Något alla parter menar att de tjänar på i längden.

Utvecklingsområde/-n

Det allra sista skolorna fick i uppgift att göra under behovsanalysfasen, det var att besluta vilket eller vilka av de fyra väljbara utvecklingsområdena de såg skulle kunna möta upp de behov som fanns. Det i syfte att få färre elever att hamna i riskzon för framtida studieavbrott, men också minska antalet elever som gör studieavbrott. Ett förebyggande arbete bidrar till just det, att få fler elever att kunna fullfölja skolgången (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2011). I ett presumtivt arbete ingår därför att möta upp eleverna med individuella insatser och anpassningar. För att kunna nå dit behövs både strategier och rutiner (Sveriges Kommuner och Landsting, 2015a). Det var också inom utvecklingsområdena, med undantag för *Överlämning/ Övergång* som elevdeltagarna skulle komma att skrivas in. Men trots att behovet av att utveckla rutinerna kring överlämning och övergång mellan grundskola och gymnasium nämndes av nästan alla skolor i regionen, var Mora gymnasium en av få som till slut valde att satsa på *Överlämning/ Övergång*.

En framgångsfaktor är att grund- och gymnasieskolor samverkar med varandra kring elevers överlämning och övergång (Möllås, 2009; Skolinspektionen, 2009). Det var något som Mora gymnasium valde att ta fasta på. Nu, något år senare, finns tack vare dem en tydlig samverkan mellan Mora gymnasium och grundskolorna i det närliggande upptagningsområdet. Det märks bland annat genom att grundskolorna använder samma överlämningsunderlag. De flesta av dem inkommer även i tid till Mora gymnasium, vilket är en stor förbättring jämfört med tidigare. Mora gymnasium har numera även fysiska träffar med grundskolorna där ytterligare information ges. Fokus är att informationen som överlämnas skall vara relevant och till nytta för Mora gymnasium. Exempelvis på vad som tidigare har fungerat bra för eleven. Det menar Skolverket (2016) är särskilt viktigt att det görs för elever med funktionsnedsättning. Även här har det alltså skett en positiv utveckling mellan grundskolorna och Mora gymnasium.

Vidare ingår alla elever som har haft någon form av anpassning under grundskoletiden numera i överlämningen. Tidigare var det inte helt ovanligt att det endast överlämnades information gällande elever som hade ett åtgärdsprogram. Det kunde göra att vissa elevers skolstart inte alls blev bra eftersom Mora gymnasium inte hade erhållit information som var viktig att ha. Särskilt för att kunna förbereda för elevens ankomst. Nästa steg de hoppas kunna ta nu, är att se om informationen ser olika ut beroende på om det gäller överlämning av en flicka eller en pojke. Om det finns beskrivningar som är könsstereotypiska. Likaså om den elev som överlämningen gäller, tillskrivs egenskaper som inte alls är relevanta för mottagande skola. Något som inte är ovanligt att det görs (SOU 2010:95).

Trots att Kristinegymnasiet inte aktivt valde *Överlämning/ Övergång*, har de ändå arbetat med det. De har bland annat tagit fram en helt ny rutin i form av ett utskick som görs under sommarlovet. Mottagare är de elever som har antagits till något av skolans program. Syftet med rutinen är flerdimensionellt. Dels för att ge information om kontaktuppgifter till viss skolpersonal såsom elevhälsopersonal, studie- och yrkesvägledare och skolledare. Utöver det finns information om uppstartsdagen med. Eleven får även besvara ett antal frågor om tidigare skolgång och eventuella behov av anpassningar. Ett underlag som eleven sedan skickar tillbaka till Kristinegymnasiet. Skolan har hunnit genomföra det här utskicket i två omgångar. Det har visat sig vara ett riktigt bra komplement till den andra överlämningen som görs från grundskolor till Kristinegymnasiet. Kristinegymnasiet har, genom den kunskapen de har fått in, kunnat förbereda mycket bättre för de elevernas ankomst. Även pedagogerna har uttryckt att de upplever rutinen positiv. För tack vare den, får de en tidigare kontakt med eleven och en direkt kunskap om elevens behov.

Till skillnad från *Överlämning/Övergång* var det desto fler som valde utvecklingsområde *Samordning av insatser*. Tre av de skolorna var Kristinegymnasiet, Vasaskolan och Mora gymnasium. De delprojektledare som arbetar med det, har under åren lyckats fylla ett tomrum som skolorna tidigare upplevde fanns. Visst hade vissa samordnande insatser tidigare gjorts kring en del elever på skolorna. Men det systematiska och kvalitetspräglade arbete fanns inte alls i den omfattning många menade skulle behövas. Det arbete delprojektledarna har kommit att utföra påminner dessutom i mångt och mycket om andra skolors arbetet runtom i landet. Skolor som även de har satsat på den här typen av funktion (Liljeström, 2014a; Liljeström 2014b).

Delprojektledarfunktionen kan beskrivas som ett minst sagt mångskiftande uppdrag! I uppdraget har det ingått att fånga upp elever som av olika anledningar inte är i skolan eller har svag skolanknytning. De har också fångat upp elever som visserligen är i skolan, men som behövt ha en annan vuxenkontakt än med dem som finns i skolan.

Delprojektledarna har fungerat som elevens ombud och företrädare i de situationer där eleven har behövt extra stöd. Likaså varit de som har haft en kontinuerlig kontakt med elevdeltagarna. Hört av sig om eleven ej har kommit till skolan, hjälpt till att påminna om möten eller helt enkelt hört av sig för att kolla hur eleven mår. Visat omtanke och brytt sig om.

Via en *Studieverkstad* ges elever individuellt och behovsanpassat stöd i studierna i syfte att öka deras måluppfyllelse, bland annat genom planerings- och strukturhjälp och studieteknik. Det finns det också tidigare framgångsrika liknande exempel på. Särskilt från kommuner som har deltagit i *Plug In*-projektet (Liljeström, 2014b; Liljeström, 2014c).

I *Plugga klart 2* valde Kristinegymnasiet och Orsaskolan att satsa på en sådan verksamhet. Det gjordes i syfte att göra undervisningen mer tillgänglig för eleverna. Ett särskilt fokus har varit på elever i riskzon att inte klara av sin skolgång inom skolans ordinarie undervisning.

Under de år som de två *Studieverkstäderna* har varit igång kan det konstateras, att mycket av det som det fanns stora förhoppningar om att det skulle bidra till, har lyckats bli verklighet! Bland annat har *Studieverkstäderna*, tack vare delprojektledarna, kunnat erbjuda elevdeltagarna ett alternativ till den ordinarie undervisningen där den inte har räckt till. De har också kunnat möta upp elever med funktionsnedsättningar på ett mycket bättre sätt. Det var nämligen något som upplevdes som bristfälligt innan skolorna gick med i projektet. Båda skolor har också haft generösa öppettider under alla veckans dagar, vilket har gjort stödet än mer tillgängligt.

På Orsaskolan har varje elevdeltagare haft ett individuellt schema att gå efter. På Kristinegymnasiet har elevdeltagarna haft tillgång till specialpedagogisk kompetens hela tiden tack vare att båda delprojektledarna är specialpedagoger. Genom en *Studieverkstad* såg skolorna en möjlighet att kunna fördjupa relationen till de här eleverna. Något som de hoppades på sikt även skulle kunna generera i en högre närvaro och högre måluppfyllelse bland eleverna. Likaså uttrycktes en förhoppning om att elever med olika funktionsnedsättningar skulle kunna mötas upp på ett bättre sätt. Och det är precis det som de två skolornas delprojektledare har kunnat göra!

Utvärdering av skolornas utvecklingsområden

Redan från det att de första elevdeltagarna skrevs in i projektet var upplevelsen att det individanpassade och förebyggande arbete som delprojektledarna utförde, fick en direkt och positiv inverkan på flera olika nivåer. Framförallt för elevdeltagarna och deras möjligheter att klara av sin skolgång genom det stöd de erhöll.

Statistik som samlades in 2017 pekade redan då på att skolorna gav ett bättre stöd till elever i riskzon för framtida studieavbrott, en ökad närvaro bland eleverna, en högre måluppfyllelse och minskade studieavbrott. Trots det visste ingen av delprojektledarna med säkerhet, om det verkligen var så. Med tiden växte en önskan fram hos flera av delprojektledarna. De ville försöka ta reda på hur det egentligen låg till. Tankar som så småningom kom att leda till något konkret. I början av vårterminen 2018 fick de fyra skolorna strukturera upp vad de ville fokusera på det allra sista året i projektet. Då uttrycktes återigen en önskan hos delprojektledarna om att göra någon form av elevutvärdering av deras respektive utvecklingsområden. Genom den ville de få kunskap om elevdeltagarna själva upplevde att de hade fått ett relevant stöd från sin delprojektledare, börjat vara mer i skolan och ökat måluppfyllelsen. De ville också ta reda på om elevdeltagarna upplevde att risken för studieavbrott hade minskat genom att de hade fått stöd. Kunskapen ansågs även viktig i syfte att kunna förbättra verksamheterna inför höstterminen. Kristinegymnasiets delprojektledare Ninni, Anna-Karin och Eva var de som kom att strukturera upp ett första förslag på en enkät till skolornas *Studieverkstäder* och *Samordning av insatser*.

För att kunna möjliggöra att se eventuella mönster mellan könen bestämdes att elevdeltagarna, på den första frågan, skulle kryssa i vilket kön de identifierade sig som utifrån tre svarsalternativ: ”Jag identifierar mig som tjej”, ”Jag identifierar mig som kille” eller ”Jag identifierar mig varken som tjej eller kille”. Därefter gjordes förslag på ett antal frågor med tillhörande påståenden som varje elevdeltagare skulle kunna kryssa i om påståendet stämde överens med den egna upplevelsen. Till de frågorna följde ett förtydligande om att det var fritt fram att kryssa i så många av påståendena som eleven höll med om. Det fanns även tillhörande fritextfält där det skulle vara möjligt att lägga till kommentarer utöver de olika påståendena. Avslutningsvis lade de också till en skalfråga. På den skulle eleven få sätta ett betyg på helhetsupplevelsen av vad det hade betytt att få hjälp av delprojektledaren/-arna. En skala från 1–8 där siffran ett var det lägsta betyget och stod för: ”Det har inte betytt något alls för mig”. Siffran åtta var den högsta och stod för: ”Det har betytt jättemycket för mig.”

Förslagsunderlaget kompletterades sedan med information till eleverna om enkätens syfte, innan det skickades ut till de övriga skolornas delprojektledare. Det gjordes i syfte att de skulle kunna göra ytterligare kompletteringar.

När enkäten sedan hade fått klartecken, blev det därefter varje delprojektledares uppgift att se till att den genomfördes i den egna verksamheten. Med enkäten som skulle besvaras anonymt, följde ett svarskuvert som eleven kunde lägga det ifyllda underlaget i. Samtliga underlag ansvarade sedan *Plugga klarts* projektledning för att samla in och sammanställa. Dels en sammanställning till respektive skola men också en totalsammanställning med alla fyra skolans respondenter svar. Varje skola fick därefter uppdraget att, innan höstterminens uppstart, analysera de inkomna svaren utifrån de tre svarsalternativen gällande identifikation av kön.

Trots att enkäten endast hann genomföras under drygt en vecka, då det samtidigt stundade både sommarlov och student, lyckades delprojektledarna samla in svar från 62 av de som var inskrivna som deltagare i slutet av maj månad 2017. 28 av dem var respondenter som studerade på en av grundskolorna och de resterande 34 respondenterna studerade på en av de två gymnasieskolorna. Av respondenterna angav 39 av dem att de identifierade sig som tjej, 21 av dem identifierade sig som kille och de resterande två respondenterna identifierade sig varken som tjej eller kille.

Medan de fyllde i enkäten uttryckte ingen av eleverna att det fanns några svårigheter att fylla i den. Dock kom ett antal elever på, då de hade lämnat in sin ifyllda enkät, att de hade kunnat fylla i fler påståenden än ett som de tyckte stämde överens med deras upplevelse. Det fanns då ingen möjlighet att göra om enkäterna eftersom de redan hade överlämnats till projektledningen.

De 62 ifyllda enkäterna som överlämnades till projektledningen för sammanställning, var givetvis av största intresse för de deltagande skolornas skolledare och delprojektledare att ta del av. Dels för att få en bild av vad stödet från projektets delprojektledare hade lett till för just de eleverna utifrån deras egna perspektiv. Men också inom vilka delar eller insatser det går att utveckla arbetet ännu mer. Och lika viktig kunskap informationen var för de deltagande skolorna, lika inspirerande och lärorikt torde det vara för andra skolledare, skolchefer och skolpolitiker att ta del av. Framförallt i de regioner, kommuner, friskolekoncerner eller på de skolor där tankar finns på att börja arbeta mer förbyggande på liknande sätt som *Plugga klart* 2-skolornas delprojektledare gör inom sina utvecklingsområden. Av den anledningen görs därför valet att presentera sammanställningen som gjordes under sommaren 2018, även i den här boken.

I sammanställningen som det redogörs för längre nedan finns både enkätens frågor, påståenden samt antalet inkomna svar. Namnen på delprojektledarna har dock, på samtliga ställen i enkätsammanställningen ersatts med ”din/dina delprojektledare” eller med ”delprojektledaren/-arna”. Sammanställning av respondenternas svar har även förenklats något jämfört med originalet. Först det totala antalet respondenter (i fet stil) och därefter utifrån det kön som respondenterna har angett att de identifierar sig som (a= tjej, b=kille, c=varken eller):

Om du inte hade fått hjälp av din/dina delprojektledare, hur tror du att det hade varit/blivit för dig då?

Kryssa i det eller de påståenden som stämmer bäst överens med din upplevelse:

Det hade varit lika som det var innan.	11 (8a,3b)
Jag hade mått sämre än vad jag gör nu.	35 (27a,6b,2c)
Jag hade inte varit i skolan.	34 (22a,10b,2c)
Jag hade inte klarat av mina skoluppgifter.	46 (29a,15b,2c)
Jag hade inte klarat av att ta en grundskoleexamen /gymnasieexamen	43 (25a,16b,2c)
Jag hade hoppat av min utbildning.	9 (5a,3b,1c)

Har möjligheten att få träffa din/dina delprojektledare gjort att det har blivit en förändring eller flera förändringar för dig?

Kryssa i det eller de påståenden som stämmer bäst överens med din upplevelse:

Jag upplever att jag är mer närvarande i skolan nu när jag får träffa delprojektledaren/-arna.	31 (18a,12b,1c)
Jag upplever att jag nu får hjälp att klara mina skoluppgifter.	48 (31a,15b,2c)
Jag upplever att jag nu får det stöd jag behöver utifrån mina förutsättningar.	48 (31a,16b,1c)
Jag upplever att jag får mer stöd nu än vad jag fick innan jag började träffa delprojektledaren/-arna.	52 (32a,18b,2c)
Jag upplever att jag nu har ett ställe att gå till om jag behöver stöd och hjälp i min skolgång.	55 (34a,19b,2c)

**Om du tänker på var din/dina delprojektledare finns i skolan och hur det är där.
Kryssa i det eller de påståenden som stämmer bäst överens med din upplevelse:**

Jag tycker att delprojektledaren/-arna finns på ett bra ställe i skolan.	52 (29a,21b,2c)
Jag tycker att miljön hos delprojektledaren/-arna är bra.	53 (32a,19b,2c)
Jag tycker att det är lätt att hitta till delprojektledaren/-arna.	50 (32a,16b,2c)
Jag känner mig sedd av delprojektledaren/-arna.	49 (32a,15b,2c)
Jag känner mig trygg hos delprojektledaren/-arna.	49 (30a,17b,2c)
Jag känner mig välkommen hos delprojektledaren/-arna.	52 (32a,18b,2c)
Jag känner att delprojektledaren/-arna lyssnar på mig.	52 (36a,14b,2c)
Jag upplever att det är lugn och ro hos delprojektledaren/-arna.	47 (29a,16b,2c)

Hur upplever du som helhet att det har varit att ha möjlighet att få hjälp av din/dina delprojektledare. Sätt ett betyg på skalan nedan:

1	2	3	4	5	6	7	8
Det har inte betytt något alls för mig							Det har betytt jättemycket för mig.

Det totala betyget som blev från samtliga respondenters betygsättning var: **7,0**.

När betygen studerades utifrån kön såg det ut enligt följande:

Betyg från respondenter som angivit att de identifierar sig som tjej: **7,4**

Betyg från respondenter som angivit att de identifierar sig som kille: **6,6**

Betyg från respondenter som angivit att de varken identifierar sig som tjej eller kille: **7,0**

Efter det att sammanställningarna var klara, lämnades uppgiften att analysera resultaten ur ett könsperspektiv över till skolorna. Ett arbete som för övrigt pågår precis just nu ute i de fyra verksamheterna och som jag kommer att få ta del av inom kort. Tills dess kan jag dock konstatera att det som framkommer i enkäten, det stärker den bild jag fick från de elevdeltagare jag har intervjuat. Det är en bild av att elevdeltagarna har fått ett adekvat stöd som i sin tur har bidragit till en ökad närvaro, högre måluppfyllelse och minskade studieavbrott. Att lite drygt hälften av dem dessutom har svarat att de inte hade klarat av sin grundskole-/gymnasieexamen om det inte vore för delprojektledarnas stöd stärker också värdet av det arbete de utfört. För som det har påvisats tidigare, i bokens andra del i avsnittet *Forsknings- och kunskapsöversikt*, är det ur flera olika aspekter av största vikt att eleven klarar skolgången. Det stärker ungdomens hälsa, möjlighet att få arbete samt minskar risken för ett framtida utanförskap.

Avslutningsvis tyder en stor del av respondenternas svar på att de även har känt sig både sedda av och också trygga med sin delprojektledare. Likväl upplever att de har blivit lyssnade på. Och just det, att känna att man blir lyssnad på, men också att ha tillgång till en funktion som delprojektledarna har haft. Det tycks ha varit särskilt viktigt för elevdeltagarna, och det kommer även att framträda i nästkommande avsnitt.

Elevdeltagarnas råd till andra skolor

I föregående avsnitt presenterades elevdeltagarnas perspektiv på vad det stöd de fått av sin/sina delprojektledare har betytt för dem. I det här avsnittet kommer elevernas perspektiv att ges ytterligare utrymme. För i samband med att de elevdeltagare som finns presenterade i den här boken intervjuades, fick de även frågan vad de ser är det allra viktigaste som skolor skall tänka på. Skolor som likt deras egna vill göra verksamheten mer tillgänglig, så att alla elever kan få må bra och kan utvecklas utifrån sina förutsättningar.

Det visade sig att många av elevdeltagarna hade flera olika råd att ge. Då råden ofta tenderade att vara väldigt lika varandra, har ett urval gjorts som får vara representativa för dem. Råd som presenteras nedan. Deras mående var exempel på ett sådant område som flera av elevdeltagarna kom in på att skolor behöver vara observanta på:

För vissa är det en utmaning att kliva upp ur sängen på morgonen. Förstå då hur svårt det är att dessutom klara av att ta sig till skolan och behöva prestera. Lärarna borde själva stanna upp ibland och se utanför sig själva. Att inte bara tänka att deras ämne är det allra viktigaste. För alla lärare tänker ju så och hur skall man då som elev kunna prioritera? Då när allt kommer på en gång och man inte mäktar med? Det går bara inte.

Skolorna måste tänka på att bry sig! Visa intresse för eleverna! Fråga hur dagen har varit, engagera sig och hjälpa de som behöver det. De som inte mår bra. Det är sjukt hur många elever som lider något fruktansvärt hemskt i tystnad. I hela landet och hela tiden. Så jag vill säga till alla skolor att ta psykisk ohälsa på allvar. För det kommer att rädda liv!

Jag tycker att alla skolor skall tänka på eleverna som individer och på deras mående. För mår en elev dåligt så kan den inte lägga tid på åtta olika ämnen. För det kan jag ju se nu, att om jag hade kunnat få läsa och fixa ett av mina ämnen i en annan årskurs så hade det varit mycket lättare för mig. Nu ordnade det sig ändå tack vare stödet från min delprojektledare. Men det är mitt råd, försök hjälp elever som behöver få minska antalet ämnen under en period. Hjälp dem att få flytta på det så att de kan få göra det senare när de mår bättre.

Lärarna nämndes av flera, att de skulle kunna ha ett annat ett förhållningssätt. Att bli bättre på att ta tid till att lyssna på sina elever var därför något några elevdeltagare uttryckte att de ville råda andra skolor att tänka på. En av eleverna uttryckte det enligt följande: ”Det är viktigt att lärarna tänker på att hjälpa eleverna med det som de behöver hjälp med. Och att de inte ger upp. Jag vet själv att många ger upp efter ett tag och det är ju inte bra.” En annan elevdeltagare ville ge följande råd på samma område: ”Det jag tycker är viktigt för lärare att tänka på, det är att de faktiskt tar och lyssnar på eleverna. För det kan jag säga, att det är det som har hjälpt mig. När mina lärare har lyssnat på mig när jag har berättat för dem vad jag behöver, ja då har det funkat.”

Att anpassa undervisningen var ett annat område som flera av dem kom in på och gav konkreta råd på hur lärarna kan göra för att göra den tillgängligare för eleverna. Några av dem var följande:

Jag vet att det är som det är, men jag tycker inte att det skall pressas på så mycket med flera prov och inlämningar i veckan på en och samma gång. Lärarna behöver istället lyssna mer på sina elever. Fråga hur de mår och hur de har det. Ja visst... elever som går på gymnasiet förväntas att de skall vara självständiga. Och de förväntas hinna med allt. Men elever, såna som är som jag och som har det svårt med koncentrationen behöver extra stöd. Särskilt då det blir för mycket. Det sätter en för stor press på oss annars när vi måste klara av allt på en gång. Det går bara inte. Och för mycket press kan inte få någon människa att må bra tänker jag. Så lärarna kan faktiskt höra med sina elever om hur de mår och hur det går för dem.

Alla skolor måste göra så att alla elever förstår undervisningen. Eftersom inte alla förstår så tycker jag, att istället för att ha ett enda stort klassrum, att man har två så att två lärare kan förklara mer och på olika sätt.

Jag tycker att skolorna skall börja med att se till så att alla elever kan få mer beskrivning i annat klassrum. Så gör vi på SO:n och det är bra. Då har vi ett rum för oss elever som vill sitta kvar och få mer hjälp medan de andra som är redo att börja jobba direkt får sitta i ett annat klassrum och där de får lugn och ro. Så det tycker jag att skolorna kan börja med. Men så tycker jag också att alla skolor skall ha en delprojektledare precis som vi har!

Delprojektledarna nämndes för övrigt av nästintill alla intervjuade elevdeltagare som givna att ha med i en verksamhet som syftar till att vara mer tillgänglig. En elev uttryckte exempelvis: "Det viktiga är att det skall finnas stöd att få. Att det finns fler delprojektledare som jag har haft och som jag har fått hjälp av. För det blir så lätt att man börjar må dåligt när man hamnar efter." En annan beskrev det enligt nedan:

Alla skolor borde ha delprojektledare. Ha extra personal som kan hjälpa elever både under skoltid och efter skoltid som våra har gjort. Som finns där för en och som man kan gå till och få hjälp. För att få stöd betyder så mycket. Oavsett dess omfång. Och så tycker jag inte alls att man måste ha en diagnos på papper. Jag vet flera i klassen som skulle behövt ha extra stöd och hjälpmedel. Men de får inte det eftersom de inte har en diagnos på papper. Och då menar lärarna att de inte kan eller inte binner hjälpa dem fast de behöver hjälp.

Att det finns ett krav på att man som elev måste ha en diagnos för att få hjälp till extra stöd och anpassningar, det återkommer hos flera av elevdeltagarna som något de såg var ett stort bekymmer. De förklarade att brist på diagnos var ett vanligt argument som gavs när de själva eller några av deras klasskamrater bad om extra hjälp. Ett annat var tidsbrist. Samtidigt var det många elevdeltagare som berättade att de hade kunskap om att alla elever, med eller utan diagnos, faktiskt har rätt till det. En elevdeltagare uttryckte det enligt följande: "Skolorna skall tänka på att ge varje elev den hjälp den behöver och strunta i diagnoserna. För en diagnos skall inte behövas. Alla elever har rätt till hjälp ändå."

Flera av elevdeltagarna hade därför ingen förståelse varför det ändå gjordes en sådan tydlig gränsdragning mellan vilka som får respektive inte får extra anpassningar. Respondenten nedan var en av dem. På samma gång förtydligade samma elev, att det finns mycket att vinna på att skolorna faktiskt ger stöd till alla elever som behöver det:

Jag tycker inte att elever skall behöva kämpa för sina rättigheter till stöd. För det är en rättighet att ge eleven det stöd den behöver för att klara skolan. Och just därför förstår jag inte varför vissa säger att man måste ha en diagnos för att få extra hjälp. Jag tycker därför att om skolorna faktiskt vet vad eleverna behöver, och oavsett om eleverna har diagnos eller inte, så skall de också se till att ordna det. För även om det kommer att ta lite tid så lovar jag att det kommer att vara värt det.

Avslutningsvis uttryckte en elev att det finns en åtgärd som är viktigare än någon annan. En åtgärd som är viktigt för skolor att tänka på i sitt arbete. Ett råd som dessutom skulle kunna vara enkelt att genomföra: "Jag tycker att de skall tänka på att stötta eleverna! För det är väldigt viktigt. Tro på eleven så den får en känsla av att: "Jag klarar det!" För det är precis så som jag har fått känna tack vare den hjälp jag har fått i *Studieverkstaden*. Och den känslan är fantastisk att få uppleva."

Ja...svårare än så behöver det tydligen alltså inte vara!

Delprojektledarnas råd till andra skolor

Precis som elevdeltagarna har delprojektledarna i samband med att de har intervjuats, fått möjlighet att lyfta vilka råd de ville delge andra skolor som har ambitionen att skapa en mer tillgänglig verksamhet för eleverna. Likaså vad de tycker är klokast att börja med för att kunna säkerställa en långsiktig hållbar skolutveckling. En verksamhet där eleverna ges en bättre möjlighet att växa utifrån sina förutsättningar och få möjlighet att lyckas.

Att de flesta delprojektledare såg flera delar som viktiga att börja med, och dessutom avgörande för att nå framgång, färgades säkerligen av den erfarenhet de har fått under de år de har arbetat i projektet. Vikten av att det finns funktioner som, i likhet med delprojektledarna, ansvarar för *Samordning av insatser* och/eller *Studieverkstad* i syfte att fånga upp elever i riskzon för framtida studieavbrott lyfte nästan alla som nödvändigt. Men det fanns fler sådana exempel där de var samstämmiga. Något som kanske är ett uttryck för att vissa förutsättningar är avgörande och måste finnas. Av den anledningen har ett urval gjorts av citat som får vara representativa för andra med liknande innehåll.

Intressant är också att det, i delprojektledarnas råd, ofta relaterades till de kunskaper och de begrepp som Empowercenter förmedlar i *Plugga klart 1*. Där bland betydelsen av att redan från början skapa en gemensam spelplan för att få med all personal i det kommande arbetet:

Det viktigaste är att skolan först arbetar fram en gemensam spelplan kring det förebyggande arbetet. För det tycker jag är avgörande. Att alla bidrar till att skapa en god och förebyggande miljö genom att alla följer de mål och ramar skolan har satt upp. Se till att er gemensamma spelplan är tydlig även för era elever och deras vårdnadshavare. På så sätt har alla kunskap om att "vi arbetar så här på den här skolan eftersom vi tycker att det här är viktigt!"

Det här måste hanteras som viktiga frågor ända uppifrån och ner och i alla led redan från början och hela tiden! Så det råd jag vill ge, det är att all personal på skolan, inklusive skolledare, skolchef och skolförvaltning är med och engagerar sig i arbetet. Skolledarna måste därför leda arbetet och säkerställa att alla bidrar på olika sätt. Det behöver alltså finnas en tydlig arbetsfördelning. Det måste helt enkelt bli en skolsatsning. Där alla, på alla nivåer: organisationsnivå, gruppnivå och på individnivå, är delaktiga för att skolan skall kunna lyckas med sitt arbete.

All personal behöver först och främst se vikten av att arbeta med dessa frågor. Det måste därefter skapas en gemensam spelplan som alla arbetar efter. Säkerställ att all personal är delaktiga i och tar ansvar för det förebyggande arbetet. På så sätt kan ni tillsammans göra de här tidiga upptäckterna. Då kan ni direkt kan sätta in de åtgärder som krävs för att eleven skall komma på banan igen.

Det är viktigt att jobba med förhållningssätt kring bemötande och relationsfrågor samtidigt som man arbetar med verksamhetsutvecklingen. Alla måste vara delaktiga redan från början eftersom en person inte kommer att kunna göra någon skillnad. Så mitt råd är att kombinera utveckling och fortbildning med specifika elevstödjande tjänster, och göra det redan från dag ett!

Se till att ni vet exakt vad det är ni vill utveckla. Sätt upp mål och se till att alla får sitt uppdrag. Och skolan måste ha tillgång till alla resurser så att eleverna får adekvat hjälp. En hjälp som riktar sig på elevens utmaning på bästa sätt. Så även om alla behöver vara delaktiga, betyder inte det att alla skall göra allt. Så vem som skall göra vad måste även det vara tydligt.

Jag tycker att det är viktigt att man först funderar noga på vilket ändamål som skolan har med sitt arbete. Vad vill ni börja med? Är det att öka elevernas närvaro eller något annat? Oavsett vad ni väljer behöver ni också bestämma vilka elever ni skall fokusera på till en början? För när man väl är igång så kommer det successivt att fungera bättre med andra delar. Till exempel som med elevernas studieresultat och mående.

Man måste förstå att det här är ett långsiktigt arbete. Det behövs göras förändringar från grunden. Därför kan man inte bara kasta in engångsdagar kring till exempel värdegrund. För det förändrar inget på sikt. Och det förebyggande arbetet...ja...det måste leva i verksamheten –precis hela tiden.

Ett av de allra vanligaste råden delprojektledarna gav, rörde vikten av att skolan först ser till att avsätta ekonomiska resurser. Något de menade är nödvändigt för att skolan skall klara av att skapa en verksamhet där ett långsiktigt och förebyggande arbete är möjligt att genomföra:

Det viktigaste en rektor skall tänka på innan en sådan här satsning startas upp, det är att han eller hon själv är med på tåget till 300 procent. Och att det dessutom finns en budget för det arbete som skall göras. För annars blir det jättetungt att fixa det. Men vågar man som rektor satsa så kommer det på sikt att växa fram så mycket mer effektivare sätta att arbeta. Plus att det kommer att bli mycket mer prat om skolutveckling i personalgruppen.

Om en skola skall kunna skapa en hållbar verksamhet kring ett förebyggande arbete så är det nödvändigt att förstå att det behövs minst en, men helst flera nya tjänster som tillsammans kan ansvara för att det elevriktade arbetet utförs. Det går inte att lägga den uppgiften på någon eller några som redan har välfyllda beltidstjänster. Visst, det kanske kostar lite till en början men våga lita på att skolan får igen de pengarna flera gånger om.

Men det var inte bara ekonomiska resurser som lyftes. Även resurser i form av lämpliga lokaler var lika vanligt förekommande bland delprojektledarnas råd. Och lokalerna skall enligt dem inte bara vara tillgängliga för eleverna, utan även vara anpassade till att kunna utföra det arbete som är tänkt att göras. En delprojektledare som har arbetat med *Samordning av insatser* under de här projektåren beskrev just det. Det vill säga vad som är viktigt att tänka på för att skapa en så tillgänglig miljö som möjligt. Inte bara för eleverna utan även för den personal som skall arbeta där:

Att ha bra lokaler för ändamålet är jätteavgörande. Det skall vara lokaler som är tydligt uppmärskade i skolan så att alla elever kan hitta dit på ett enkelt sätt. Det skall också vara funktionella lokaler. Dit eleverna skall kunna komma och få lugn och ro, för samtal med sin delprojektledare eller för att studera. En elev skall inte behöva oroa sig för att någon personal eller någon annan kommer och stör. Eleverna behöver få komma till en fristad där de kan få lugn och ro och där jag som delprojektledare kan ge dem stöd i en lugn och trygg miljö. Och en delprojektledare skall också kunna arbeta ostört när det behövs. I kontakt med elev, vårdnadshavare, BUP, socialen, polisen eller andra personer och funktioner där känslig information delas.

Vidare var ett av de allra första och viktigaste uppdragen varje *Plugga klart* 2-skola fick i början av deras projektmedverkan, dels att fastställa vilken eller vilka riskfaktorer för framtida studieavbrott som skolan skall vara uppmärksam på. De fick därefter arbeta fram en riskfaktorrutin som skulle förtydliga åtgärdsgången när en elev hade identifierats vara i riskzon. Även kring det arbetet hade flera delprojektledare goda råd att dela med sig av. En delprojektledare gav följande råd: ”Vänta inte med att söka upp och sätta in åtgärder för de elever som visat tecken på en riskfaktor ni fastställt skall gälla på skolan. Det gäller oavsett om en elev går i förskoleklass, årskurs fyra eller i gymnasiet tredje årskurs.”

På nästkommande sida presenteras två råd på samma område från två andra delprojektledare:

Säkerställ att skolan arbetar fram rutiner som alla förstår och har kunskap om. Det gäller inte bara personalen utan även eleverna och deras vårdnadshavare. Rutinerna behöver personalen känna att de varit delaktiga i att ta fram. Det behöver säkerställas att de används, utvärderas och uppdateras. Rutinerna skall leva i verksamheten.

Genom att skapa ett förebyggande arbete med tydliga rutiner och en tydlig ansvarsfördelning, så kommer skolan att kunna minska antalets studieavbrott för att fler vill/kan/orkar gå kvar. Vi kommer att få fler elever som får med sig mer kunskaper. Och vi kommer att få fler elever som klarar av att få behörighet till gymnasiet och till yrkeshögskola, högskola och universitet.

Att arbeta närvarofrämjande har under åren lyfts, av både skolledare och annan skolpersonal som har varit involverad i projektet, vara en av de allra viktigaste insatserna för att nå ett framgångsrikt och förebyggande arbete. Det har också varit just kring närvaro många av de deltagande skolorna har arbetat fram en riskfaktorrutin. Att närvarofrämjande arbete lyftes av de flesta delprojektledare som viktigt för skolor att prioritera föll sig därför naturligt. Två av delprojektledarnas råd löd enligt följande:

Skolnärvaro är den allra viktigaste faktorn för att eleven skall kunna lyckas med sina studier. Därför underlättar det för alla parter om eleverna är på plats! Så säkerställ att alla ser vinsterna av att arbeta med närvaro och också att eleverna och vårdnadshavarna ser vikten kring närvaro. Då är samsynen fulländad.

Först och främst tycker jag att det är viktigt att man som skola börjar prata om närvaro. Och att alla pedagoger är med på tåget. Prata om varför det är viktigt att alla är delaktiga i det närvarofrämjande arbetet. Som skolledare kan man tänka på att det här är ett arbete som man behöver arbeta med över tid. Så blanda inte in andra saker. Utan sträva istället att få till en bra policy kring närvaro: "Så här gör vi! Så här gör alla!" För återigen, alla måste vara med om det skall fungera.

Men det gavs också mer konkreta råd kring vad som behöver inkluderas i det närvarofrämjande arbetet. Vårdnadshavarna nämndes av flera delprojektledare som viktiga att inkludera. En av dem uttryckte att det var särskilt viktigt "för att få dem att förstå hur viktigt det är, att eleven är närvarande för att kunna inhämta kunskaper. En del vårdnadshavare har en tendens att understödja ett skolfrånvarande beteende och där sena ankomster exempelvis upplevs som särskilt allvarligt." En annan delprojektledare tipsade om följande:

Prioritera närvarofrämjande arbete och satsa på trygghet, arbetsro och goda relationer. De tre delarna är grunden för att få ungdomarna att vilja vara i skolan. Och lyssna till eleverna och ta del av deras egna tankar och funderingar. Vad behöver de för att vara mer i skolan? Det behöver vi i skolan ta reda på för att kunna börja arbeta på för att få hit dem.

Något annat som flera delprojektledare tack vare egna goda erfarenheter lyfte som ett område som är viktigt att ha med i ett skolutvecklingsarbete, det var samverkan. En delprojektledare uttryckte kort och gott: "Prioritera samverkan! Gymnasieskolan och grundskolan behöver ha ett samarbete över gränserna. Men skolan behöver också ha mer samverkan i ett tidigare skede med andra samhällsfunktioner. Särskilt när det gäller elever med särskilda behov."

Ett antal andra delprojektledare var inne på samma spår men fördjupade sig i sina motiveringar till varför det finns vinning med att samverka:

Att göra ett sådant här utvecklingsarbete tillsammans med andra skolor är jättebra. Då ges möjlighet att delge varandra både positiva erfarenheter och också svårigheter. Att skolor tar sitt ansvar att vilja förändra och förbättra. Därför har det varit så bra att jobba i projektet. Och jag har personligen fått med mig mycket kunskap från andra. Det har också gett mig bekräftelse ibland. Att jag har tänkt rätt kring vilket behov våra elever har. Det är faktiskt inte så lätt att välja rätt när man är 15–16 år. Därför är det oss vuxnas ansvar att visa vad som finns och öka deras kunskaper i valkompetens.

Samverkan mellan skolformerna är viktig. Särskilt kring elevernas övergång. Och en viktig sak som grundskolorna kan tänka på, för att ge sina elever en bra start på gymnasiet, det är att ge mottagande gymnasieskolor en bra och riktig överlämning. Jag tycker inte heller att det är rättvist mot eleven att sätta "snällbetyg". För det blir en alltför stor och onödig utmaning. Både för gymnasieskolan men framförallt för elever som börjar gymnasiet och som kommit in med "snällbetyg". Skillnaden mellan B och C spelar inte roll, så det är inte de snällbetygen jag menar, utan det är då en elev ett får E fast den egentligen uppnår ett F. På grund av det får inte eleven direkt den hjälp den skulle behöva. Och den första tiden på gymnasiet är så otroligt viktig.

Se till att skapa en miljö på er egna skola där det kollegiala lärandet är viktigt. Där det värdesätts att man delar erfarenheter med varandra i personalen. Släpp prestigen och dela med er av goda exempel till varandra. Vad gör du som funkar bra och som andra kan lära sig av? Och var öppen för att lyssna och lär av dina kollegors goda exempel. Jag rekommenderar också samverkan med andra skolor. På så sätt kan ni lära er av varandras framgångar och motgångar.

Att kvalitetssäkra det förebyggande arbetet lyfte många som en annan viktig insats för att kunna hålla utvecklingsarbetet levande. En delprojektledare uttryckte det enligt följande: "Det är viktigt att ni hela tiden utvärderar det arbete ni gör för att fortsätta upptäcka de här eleverna som behöver ert stöd. Så se också till att det ingår som en självklar del i ert systematiska kvalitetsarbete." En annan delprojektledare förklarade, att den visserligen bara hade ett råd att ge men menade samtidigt, att om man bara skall göra en åtgärd på skolan så är det just den: "Det enda råd jag vill ge, och det är det absolut viktigaste, det är att ni skall se till att er skola ger era elever styrka, trygghet och kunskaper. För genom det kan de göra självständiga val och dessutom få möjlighet att kunna göra precis det som de själva vill i framtiden."

Skolledarnas råd till andra skolledare

Till skillnad från elevdeltagarna och delprojektledarna fick de fyra skolledarna möjlighet att ge råd direkt till andra skolledare som är på gång, eller har tankar på att påbörja ett utvecklingsarbete. Ett arbete där ett förebyggande arbete för att minska framtida studieavbrott, öka måluppfyllelsen, göra skolan mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande samt öka elevernas valkompetens står i fokus. Precis som delprojektledarna lyfte de fyra skolledarna flera olika råd. Och även om de inte använde sig av uttrycket "gemensam spelplan" tycktes skolledarna ändå vara helt eniga om att det är just det som behöver prioriteras i början. Att skapa en gemensam spelplan kring gemensamt förhållningssätt och bemötande som all personal är med på. En av skolledarna gav exempelvis följande råd: "Mitt råd är att börja med att se till att det finns en samsyn och en vilja att jobba tillsammans. Bygg upp en kultur som präglas av ett gemensamhetstänk: "Det här är våra elever och vår skola." Då har ni kommit långt!"

En annan skolledare beskrev vikten av att ha en samsyn i personalen: ”Jag vill mena att det först och främst handlar om att få med sig personalen. Se till att de är engagerade i det som skall göras och att de också ser att det är viktigt. För de måste vara med, eftersom sådant smittar av sig på elever och vårdnadshavare.”

Den tredje skolledaren gav tips om vad som kan bidra till att nå en gemensam plattform:

”Se först till att personalen har en likvärdig grund. Det kan man göra genom att börja med en utbildningsinsats som *Plugga klart 1*. För genom att ha arbetat med värdegrund och ha samma förhållningssätt in i det förebyggande arbetet, då kan det ske en gemensam utveckling.”

Även den fjärde skolledaren lyfte vikten av att arbeta med värdegrund och beskriver utförligt sitt råd och sina tankar. Mycket baserat på egna upplevda erfarenheter gjorda under projektåren:

Det jag tycker är det absolut viktigaste att börja med, det är att arbeta med värdegrunden med hela personalgruppen. Reda ut vad har vi för elevsyn. Hur bemöter vi våra elever? Och hur bemöter vi egentligen varandra? För det gör ett jätteavtryck. Det är det absolut viktigaste – bemötandet. Vi har också haft en fin samverkan med elevrådet. De lyfte för oss att där det fungerar, det är där de känner att de är omtänkta av läraren och blir bemötta bra. Där mår eleverna bra och där är det studiero. Eleverna är så mycket mer än bara ett betyg...och det måste vi tänka på. Så att få med sig lärarna...det är nog det viktigaste. För läraren är faktiskt den viktigaste personen. Därför är det så viktigt att lärarna bemöter eleven väl, så att den får känna sig välkommen, sedd och betydelsefull även fast den har varit borta en tid. Att läraren säger: ”Hej” på samma sätt som om eleven hade varit där igår istället för: ”Jaså nu kommer du.” Eller som om man direkt säger till en elev som varit borta: ”Där här och det här måste du jobba i kapp nu på en gång!” Jamen då är det kört igen. Se istället till att lägga upp uppgifterna och anpassa uppgifterna på en nivå så att de klarar att komma tillbaka.

Att det finns ett engagemang för arbetet på flera nivåer lyftes också av skolledarna som viktigt. En av dem beskrev att: ”Det är viktigt att du har stöttning uppifrån så att du får rätt förutsättningar och kan driva det. Det måste därför vara förankrat även uppifrån för att du som skolledare skall kunna få skjuts på det.”

En tredje skolledare var inne på samma tema, men menade samtidigt ”att det även krävs en insats” från henne själv:

Jag tycker att det är angeläget att skolchefen tycker att det förebyggande arbetet som görs är viktigt. Men det är ju samtidigt viktigt att jag som skolledare också ser till att visa på, att det här som görs faktiskt också höjer måluppfyllelsen, ökar elevernas valkompens och så vidare. Och det är ju trots allt jag som skolledare som styr den inre verksamheten. Så påvisa att det faktiskt ger resultat. Var målmedveten! Lägg fram argument och resultat. För då tror jag att det är lättare att få med sig dem.

Samma skolledare beskrev också att det hade varit en fördel att ha haft vissa egenskaper i det här arbetet: ”Man är ju olika. Men för mig har det underlättat att vara en ”doer”. Ser jag något som behöver göras så ser jag till att göra det. Och det har jag haft nytta av.”

En annan skolledare reflekterade också över sig själv och beskrev att: ”Som skolledare tror jag det är viktigt att komma ihåg, att om jag är engagerad kan jag också engagera personalen. Så det har jag försökt vara noggrann med att tänka på att vara.”

Att projektet har genererat i både lärdomar och bättre rutiner på flera olika områden blir också tydligt i de råd skolledarna ger. En skolledare lyfte exempelvis de nya rutinerna för studieavbrottsregistrering som en viktig insats som hade bidragit till något bra och konkret i den egna verksamheten:

Något annat jag har fått med mig från de här åren som jag vill betona som viktigt, det är att tänka på att man måste börja kartlägga avbrottsstatistiken på skolan. Men också se till att använda den på ett bra sätt. För den säger mycket. Så ta reda på genom att titta på statistiken, var skolan brister, för då går det att börja arbeta för att förebygga studieavbrott.

Goda överlämningsrutiner, både mellan skolformer och mellan årskurserna, var ett annat område som en skolledare ville få råda andra till att börja med att satsa på för att det skall bli så bra som möjligt för eleverna:

Det jag också tycker är viktigt är att prioritera, det är att man har tydliga överlämningsrutiner och möter personal från grundskolorna tidigt. Alltså innan eleverna kommer så att man får veta elevernas förutsättningar. Men det är också viktigt att sträva efter goda överlämningsrutiner internt på skolan. Som när elever byter från årskurs till årskurs. Då måste även de nya undervisande lärarna ha samma information om eleven.

Att mycket arbete under projektåren har riktats på att öka elevernas valkompetens syns också spår av i de råd som skolledarna ville ge till andra skolledare inför en uppstart. En skolledare uttryckte det enligt följande:

Jag ser ju nu, när vi har jobbat så mycket med det, att det är så viktigt att prioritera att öka elevernas valkompetens. För om eleverna får en bättre information om programmen så hamnar de rätt från början. Och det gynnar ju alla! Tidigare sökte många elever högskoleförberedande men hoppade av för att sedan börja på ett yrkesprogram. Nu upplever jag att flera av de studieavbrotten har kunnat förebyggas just tack vare att vi verkligen har jobbat på att eleverna skall veta vad det är de faktiskt söker innan det är dags att börja utbildningen!

En annan skolledare såg dessutom en paradox i det hela. Det vill säga att skolan nu hade tagit flera positiva kliv framåt i det valkompetenshöjande arbetet, samtidigt som många av deras konkurrenter inte alls hade nått dit än. Det var något som hade blivit särskilt tydligt när de hade sammanstrålat på olika evenemang som syftade till att öka presumtiva elevers valkompetens:

Jag skulle vilja att vi hade ett ännu bättre samarbete med andra gymnasieskolor kring att öka elevernas valkompetens. Tänk om vi alla gemensamt kunde bestämma att valkompetens är viktigt. Inte tävla sinsemellan med lockelser och jämföra oss med varandra. Utan att vi istället jobbar för att eleven skall hamna rätt och få en bra framtid oavsett vilken skola den väljer.

Avslutningsvis hymlade ingen av skolledarna med att det hade varit lite kaosartat i början. Då när allt var nytt med projektet och en massa insatser skulle göras. Samtidigt förklarade en av skolledarna att man inte alls skulle låta sig avskräckas för det, eftersom det kommer att komma så mycket gott ur arbetet på sikt: ”Ja, verkligen! När arbetet väl är igång blir det så mycket bättre. Jag tänker bara på oss. Vi var flera som var helt nya på skolan precis då projektet skulle startas upp. Ingen av oss förstod ärligt talat vad det var vi skulle göra. Men det gick över. Och nu, med facit i hand, så blev det ju så otroligt bra!”

Avslutande ord

Om det så här i slutet av boken skulle var oklart, att projektet *Plugga klart 2* är uppbyggt utifrån fem huvudområden som tillsammans bildar en kraftfull enhet, så tar vi dem en allra sista gång:

Risikfaktorer/ Riskfaktorrutin

Förebygga studieavbrott/ Studieavbrottsstatistik

De horisontella principerna

Öka elevernas valkompetens

Utvecklingsområde/ -n

Vill en skola lyckas med att skapa en verksamhet som främjar närvaro, jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering, ökar elevernas valkompetens och måluppfyllelse liksom förebygger framtida studieavbrott? Ja då kan det här vara rätt väg att gå. Det är i alla fall det som det här projektet har strävat efter och som till viss del gör *Plugga klart 2* unikt. Inte att arbeta specifikt med ett eller kanske till och med två av huvudområdena. Där har många skolor redan rönt stora framgångar. Särskilt de som har varit kopplade till det nationella studieavbrottsprojektet *Plug In*. Det som gör att det här projektet skiljer sig från andra, det är att så många skolor i regionen Dalarna, tillsammans har strävat efter att utveckla sina verksamheter utifrån fyra eller till och med alla fem av områdena. Att arbeta med dem torde just med tanke på att de hänger samman med varandra, öka möjligheten att lyckas. De utmaningar som skolorna har haft, och som gjorde att de från början valde att kliva på projektet, har inringats från flera håll med många olika insatser. De fyra skolor som skildras i den här boken har sett vinningen med att arbeta med helheten. Det har hjälpt dem att hålla riktningen och att kunna utföra ett arbete av hög kvalitet. Något annat som har bidragit till att höja kvalitén på själva projektet. Både innehållsmässigt sett och i själva genomförandet. Det är alla de experter på sakfrågor som generöst har bistått med så mycket kunskaper och hjälp under de här åren. Däribland finns forskare, myndigheter, utbildare och utvärderare. Men även andra personer, med sådan särskild spetskompetens som vi själva inte har. De har också tillfört mycket till det här projektet.

Nu, nästan tre år efter att projektet startade upp, känns det lite omtumlande att tänka tillbaka på då allt började. Särskilt när det ställs i relation till var skolorna befinner sig idag. I min roll som processledare och handledare, har jag haft turen att få följa de fyra skolorna i deras utvecklingsprocesser. Där allt började med trevande behovsanalysmöten. Då skolorna skulle försöka precisera hur de ville utveckla verksamheterna inom respektive område. Det var inte särskilt enkelt eftersom det enda vi hade just då att klamra oss fast i, det var projektets resultatmål! I övrigt kändes det som om att vi alla var på väg ut i det okända.

Men när skolorna väl hade arbetat fram en handlingsplan för deras kommande projektarbete, ja då föll flera bitar på plats. Då började projektet landa allt mer.

En annan trygghet vi tidigt påminde varandra om, det var vetskapen om att vi hade tre år på oss. Tre år att få möjlighet att pröva olika insatser och rutiner. Där det skulle komma att vara helt okej att få misslyckas, för att sedan kunna göra om, göra rätt, pröva igen för att till slut få lyckas. För förr eller senare skulle de goda resultaten göra sig synliga. Det var vi alla överens om. Vi trodde verkligen på det här projektet. Och det gjorde även våra generösa finansiärer ESF och Dalarnas kommuner. Utan dem hade projektet aldrig kunnat genomföras. Tack vare dem kunde skolorna dessutom starta upp det praktiska arbetet redan i augusti 2016.

Visst, det var på darriga ben som arbetet drogs igång. Det fanns till en början en ständig känsla av osäkerhet. Både hos mig och bland skolpersonalen på de fyra skolorna. Vi ställde oss ofta frågorna: "Är vi verkligen på rätt väg?" och "Gör vi det vi ska?"

Men allteftersom började det framträda, med allt tätare mellanrum, små små signaler. Framförallt från elevdeltagare och från delprojektledare. Signaler om att det som skedde, det var något bra. Vid det första utvärderingstillfället av skolornas handlingsplaner kom ytterligare signaler om, att de var på rätt väg. Men ingen av skolledarna eller delprojektledarna som deltog, lät sig vara nöjda med det. De började istället direkt blicka framåt: "Nu har vi testat det här och det här, så hur går vi vidare? Hur kan vår verksamhetsutveckling bli ännu bättre?"

Med reviderad handlingsplan, utvärderade och reviderade rutiner samt analyserad statistik, var det dags att starta upp det andra läsåret i projektet. Flera av de aktiviteter som hade genomförts under det föregående läsåret hade planerats in igen. Vissa av dem hade dessutom, mycket tack vare gjorda erfarenheter, förädlats till att bli ännu bättre. Men det var också flera nya som snart skulle komma att testas för allra första gången.

I början av vårterminen 2018 fick de fyra skolorna sätta agendan för det sista året i projektet. Deras uppgift blev att prioritera vad som skulle göras. Dels för att nå en ännu högre måluppfyllelse, men framförallt uppnå en ännu större hållbarhet. För att komma fram till det fick de diskutera med varandra utifrån ett antal frågeställningar:

Vad vill vi göra?

Var är rimligt att göra?

Vad är nödvändigt att göra?

Vad skall utvärderas och följas upp?

Vem ansvarar för att det görs?

När läsårets projektrelaterade agenda sedan var fastställd blev nästa uppgift att analysera hur långt de hade kommit utifrån de utmaningar som skolorna hade *innan* projektet. I samband med det blev det än mer tydligt att de hade kommit långt. Till och med ännu längre än vad de själva hade uppmärksammat. Det var i och för sig inte så konstigt. De hade knappt hunnit avsätta tid till att stanna upp och beskåda allt det som de hade åstadkommit. Istället hade de fortsatt jobba på frenetiskt. Det till skillnad från mig, jag som bara kunde ha fokus på projektet. Jag hann med att se alla detaljer och följa alla framsteg. Därför var det så bra att vi hade våra avstämningstillfällen då och då. För på dem gavs det tid för reflektion. Det gav dem en möjlighet att få stanna upp för en stund och få det bekräftat, att de kliv de hade tagit genom utvecklingsarbetet var både långa och många! Då fick de även känna det jag kände hela tiden, en stolthet över det som hade gjorts och en tilltro till fortsättningen.

Upplevelsen är så här i efterhand, att alla de här mötena var viktiga. De bidrog till ett ännu större allvar och en ännu högre intensitet hos oss alla. Det var som att vi alla blev fullt medvetna om att tiden som var kvar i projektet, inte alls var lika lång som den som hade avverkats. Vi kände att vi ville lägga in en högre växel. Kanske för att vi förstod att det var nu eller aldrig!

Innan skolpersonalen skulle ägna början av sommarlovet 2018 till analysarbete, var det återigen dags att utvärdera det projektarbete som hade gjorts i relation till skolornas handlingsplaner. Det arbetet synliggjorde återigen progressionen mellan de två år som genomförandet pågått. Hur mycket mer integrerade deras projektrelaterade rutiner och aktiviteter hade blivit. Hur samsynen kring bland annat elevers närvaro, elevers valkompetens samt medvetenheten om de horisontella principerna hade ökat. Utvärderingarna förstärkte även bilden av det faktum att skolorna hade gått från att bara konstatera till att faktiskt frekvent agera, utvärdera och följa upp. De hade också börjat bygga upp en betydligt mer tillgänglig skola för sina elever. Och än fanns lite tid kvar.

Vad kan vi då ta med oss framåt från de lärdomar som hittills har frambringats ur projektet? Ja, en av de stora och mest värdefulla förtjänsterna med det här projektet, torde vara kunskapen om att det faktiskt *går* att förebygga en del studieavbrott. Likaså kunskapen om *hur* man som skola kan arbeta förebyggande så att ett studieavbrott till slut inte kvarstår som det enda alternativet. Ett tidigt identifierande och en snabb uppföljning av elever som börjar uppvisa tecken på att allt inte är så bra som det skulle kunna vara, det har också visat sig vara framgångsrikt. Det vill säga att agera direkt när en elevs närvaro börjar sjunka eller inte verkar må bra. Att direkt sätta in insatser för att hjälpa och stötta och inte låta tiden gå. För plötsligt är det för sent. Projektet tycker jag även har bekräftat vikten av att skolan inte släpper taget om eleven förrän den är på banan igen. Kunskaper vi kan tacka våra deltagande skolor för. Det är även tack vare dem som så många av projektets elevdeltagare har fått stöd i att kunna men också orka stanna kvar. Visst, långtifrån alla studieavbrott har förhindrats trots gedigna insatser. Men det har aldrig varit projektets syfte. Det är viktigt att, i allt förebyggande arbete, komma ihåg att det finns tillfällen då ett studieavbrott är det enda rätta för eleven. Likaså att det finns studieavbrott som av olika anledningar inte går att förhindra. Projektet har därför fokuserat på att förebygga de studieavbrott, där skolorna faktiskt har kunnat göra en insats.

En annan betydelsefull kunskapsinhämtning som har gjorts, det är att det numera finns en större insikt om vilka riskfaktorer som är viktiga att vara uppmärksamma på. Det är tack vare att en regional rutin för insamlande av riskfaktorer har arbetats fram för projektets räkning. Därför vet vi exempelvis att sjunkande närvaro, statistiskt sett, har varit den vanligaste riskfaktorn bland projektskolornas elevdeltagare. Det tyder på att sjunkande närvaro behöver tas på större allvar. Att åtgärder behöver sättas in direkt vid upptäckt.

Vidare har projektet genererat i en större kunskap om de studieavbrott som har skett under projektåren. Även det tack vare nya regionala rutiner. Vi vet numera mer om hur många de har varit på de deltagande skolorna, vilka program som studieavbrytarna har studerat på, i vilken årskurs de har skett samt vilken eller vilka orsaker som har föranlett studieavbrotten. Tack vare projektet finns numera även mer kunskap om könsfördelningen bland studieavbrytarna, liksom deras härkomst och om de har någon funktionsnedsättning eller inte. Allt det här är kunskap som har saknats i regionen och som *Plugga klart 2* har haft i uppdrag att ta fram.

Samtidigt som det snart kommer att presenteras en mängd statistik i projektets slutrapport, tycker jag att det är viktigt att komma ihåg, att bakom all den här statistiken finns individer som bär upp dem. Bakom statistiken hittar vi bland annat våra deltagande ungdomar. Deras upplevelse av skolgången och upplevelse av att ha varit med i det här projektet, ja det är nog det som har lärt mig allra mest. Och den kunskapen har jag inte fått genom all statistik, utan först genom att jag började samtala med dem. Det är kunskap som jag dessutom till syvende och sist, tror blir det här projektets allra största bidrag till ny kunskap. Men mer om det, lite senare.

Insikten om vikten av att ha tydliga och väl fungerande rutiner har också ökat under projektåren. Jag minns alldeles i början av projektet. Då alla de fyra skolorna vittnade om att det pågick en konstant "brandsläckning". Det var alldeles för mycket som fick lösas akut för stunden. Det gick inte att förlita sig på de rutiner som fanns, eftersom de inte användes. Eller så upplevdes de otillräckliga. Därför är det fantastiskt att se de framsteg som har gjorts. Hur skolorna har arbetat fram nya rutiner eller förädlat sådana som redan fanns. Genom att diskutera, implementera, agera, utvärdera och revidera så har bilden ändrats. Skolorna har nått en betydligt högre grad av användning av dem. Rutinerna har dessutom blivit en viktig del i deras verksamheter. Det är rutiner som numera ses och hanteras som levande dokument vilka lyfts i flera olika forum. Rutiner som skolorna numera säkerställer att även elever och vårdnadshavare har kännedom om.

Upplevelsen är dessutom att det har börjat växa fram en känsla av stolthet över rutinerna. En stolthet som i sin tur tycks ha bidragit till en ökad ”vi-känsla” på skolorna. Fler och fler skolpersonal uttrycker allt oftare: ”Det här är viktigt för oss, så därför prioriterar vi det här i alla led.” Och det är väl en viktig lärdom om någon att ta till sig, att det faktiskt kan löna sig på flera områden att ha en gemensam spelplan kring just rutiner.

På området *de horisontella principerna* kan det konstateras att det är ett område där utvecklingen inte, i alla fall inte för blotta ögat, tycks ha blivit så stor i jämförelse med vad som har skett inom de andra huvudområdena. Trots att de har kunnat ta skolans styrdokument till hjälp. Styrdokument där det ägnas stort utrymme till att lyfta de tre principerna. Men det tycks ändå vara svårt att efterleva det som står i dem. Något som knappast bara gäller för projektskolorna. På samma gång kanske det inte är så konstigt. Och det gäller väl för allt, för att kunna arbeta med något behövs också kunskaper om ämnet. Därför är det nog där man som skola behöver börja. Att börja med att öka kunskapen om principerna för att därefter skapa en gemensam spelplan för dem. För projektets räkning har vi hela tiden haft tillgång till experter på området. Experter som har kunnat vägleda, inte bara oss i projektledningen utan även de deltagande skolorna i olika utsträckning. Det kanske inte är rätt väg att gå för alla, men för oss har det varit avgörande.

Så även om de fyra skolorna inte har kommit riktigt så långt i arbetet med de horisontella principerna som de kanske hade förhoppningar om från början är det ändå viktigt att betona, att de små framsteg de har gjort har varit desto viktigare. För det har grundat för att större, ja till och med betydligt större steg kommer att kunna tas framöver.

Samtliga av dem har exempelvis påbörjat arbetet med att göra alla elevenkäter könsuppdelade i syfte att finna eventuellt könsmonster. Något som gett dem insikt i att det faktiskt kan framträda ganska tydliga skillnader i upplevelser mellan eleverna när resultaten studeras och analyseras utifrån just kön. Det har blivit ett abrupt uppvaknande för många. Fast nog så viktigt om skolorna skall kunna börja arbeta för att förbättra verksamheten. Upplevelsen är därför att, om det är något som skolorna definitivt kommer att fortsätta med så är det just det. Fortsätta göra könsuppdelade enkäter liksom könsuppdelade analyser. Det har blivit en självklarhet i deras utvärderingsarbete. Det som deras erfarenheter förhoppningsvis också kommer att leda till, det är att fler skolor, fler kommuner och fler friskolekoncerner väljer att göra detsamma. För det är inte särskilt krångligt att ordna det när man tänker efter.

Att göra skolan och undervisningen mer tillgänglig har det också framkommit goda exempel på under de här åren. Det har varit alltifrån skyltning i skollokaler i syfte att det skall bli lättare att hitta, till anpassade lokaler och anpassat studiematerial. Men det tycks även ha blivit en större flexibilitet och förståelse för, att alla elever kanske inte lär sig bäst genom att alltid vara i klassrummet. Att det, för att en elev skall kunna få uppnå sin fulla potential, kanske istället behövs ett annat upplägg och att det kan få vara okej.

I det här projektet kan det konstateras att uppfinningsrikedomen hos de fyra skolorna, ja den har det inte varit något fel på under de här åren. Snarare tvärtom. Den har varit fullständigt gränslös! Det tack vare alla modiga och innovativa personer. Särskilt delprojektledarna men även annan skolpersonal som har haft och också använt sin egen kompetens. Personal som har tillåtit sig att laborera och vågat utmana föreställningar om att undervisning måste se ut på ett visst sätt. De har i stället tänkt bortom dem och oftast lyckats hittat en ännu bättre lösning eller ett ännu bättre alternativ. Genom det har betydligt fler elever också kunnat nå sin fulla potential. Så av alla de här påhittiga personerna kan vi därför lära att det går att göra annorlunda. Och att det kan bli förbaskat bra dessutom. Så det är något som har varit inspirerande och lärorikt att få skåda!

Den sista principen, icke-diskriminering, är den princip som nästintill ingen av skolorna har arbetat aktivt med under projektåren. Orsaken till det kan knappast härledas till bristande vilja utan snarare till bristande kunskaper och goda exempel. Den enkla slutsatsen är att det behövs fortbildning på området. För att tro att den svenska skolan skulle stå fri från diskriminering är nog knappast sanningen, utan jag tror att det finns mycket kvar att göra på det området. Ett helt annat område där skolorna kommit har desto längre, det är att förändra bilden av att uppdraget att öka elevers valkompetens skulle vara ett uppdrag enkom för studie- och yrkesvägledare. I likhet med de horisontella principerna står det mycket att läsa om studie- och yrkesvägledning i skolans styrdokument. En annan likhet är att det även här tycks finnas en stor brist på kunskap. Inte bara om själva uppdraget utan också vad ett valkompetenshöjande arbete kan innehålla. Skolverket har under många år arbetat hårt för att skolpersonal skall utbildas och utvecklas. De erbjuder bland annat processledarutbildning för studie- och yrkesvägledare i syfte att de skall kunna stärkas i sin roll i att leda den övriga personalen i deras valkompetensrelaterade arbete. I samma utbildning deltar även skolledare för att de skall få kunskap om hur en studie- och yrkesvägledares kompetens skall kunna tas tillvara. Likväl att skolledarna utbildas i hur de kan ta ansvar för att delegera uppdraget i hela personalgruppen och säkerställa att arbetet utförs. Gällande själva utförandet av att öka elevers valkompetens erbjuder Skolverket en fortbildning även om *skola-arbetsliv*. Den vänder sig främst till pedagoger i syfte att de både skall få en kunskap om uppdraget, och verktyg att själva kunna integrera studie- och yrkesvägledning i sina ämnen.

Trots att alla tjugotalet projektskolor fick erbjudande från Skolverket om att delta i båda de här utbildningarna, valde bara två skolor till slut att delta i dem. Vasaskolans studie- och yrkesvägledare samt skolledare gick processledarutbildningen och Orsaskolans hela personalstyrka deltar just nu i den andra fortbildningen kring *skola-arbetsliv*. En förhoppning är dock att de resultat som framkommer ur de två skolornas deltagande kommer att bidra till en långsiktig positiv skol-utveckling på området. Likaså att fler *Plugga klart 2*-skolor tar klivet att satsa på de här fortbildningsinsatserna. Det upplevs vidare angeläget att lärosäten som erbjuder lärarutbildningar och/eller skolledarutbildningar, ser till att avsätta utrymme för att tydliggöra uppdraget och ansvaret för studenterna. Att det faktiskt är ett uppdrag för alla. Det är även viktigt att det delade ansvaret tydliggörs på landets studie- och yrkesvägledarutbildningar. Att de studenterna får kunskaper, både om uppdraget och även goda verktyg att tillämpa för att kunna bli bra processledare för den övriga personalen.

Men om vi bortser från fåtalet skolor som tog emot Skolverkets hjälp är upplevelsen ändå, att de fyra skolorna har fått en ökad kunskap i ämnet. Framförallt för att de genom praktiskt utövande, har fått lärdomar om opartiskhetens betydelse. Men också att de icke marknadsförande aktiviteter de har genomfört, verkligen har uppskattats av eleverna som har fått delta i dem. Och att aktiviteterna dessutom har bidragit till att öka valkompetensen hos eleverna.

Betydelsen av att samverka mellan skolformerna har även det framträtt som en viktig del i att öka elevernas valkompetens. Att grund- och gymnasieskolor har ett gemensamt ansvar för det.

Upplevelsen är att förståelsen har ökat om att alla, både elever och skolpersonal, vinner på att eleverna så småningom kan göra väl underbyggda och väl övervägda val. Men också förståelsen för att alla behöver samverka för att kunna nå dit. Att inte ansvaret fortsätter ligga på någon annan. Eller att man ser andra skolor som konkurrenser. För det blir utan tvivel bäst när alla hjälps åt. Det är ytterligare en viktig lärdom som har inbringats tack vare det här projektet.

Men det finns ännu fler! Jag tänker såklart på allt det som har gjorts under åren inom ramen för skolornas utvecklingsområden. Verksamheter som har varit en extremt viktig del i skolornas förebyggande arbete. Där delprojektledarna har varit verksamma och där elevdeltagarna har varit inskrivna. Mina sista tankar i den här boken vill jag därför ägna en stund åt det.

Att verksamheterna har nått sådan framgång beror på att elever som har varit i riskzon för framtida studieavbrott har fångats upp och erbjudits ett individanpassat stöd. Ofta under en längre tid. Samtidigt, och ju längre in i projektet vi kommit, desto svårare har det blivit att förhålla sig till hur skolan är uppbyggd idag. Frågan är om inte det är en orsak till att elever hamnar i riskzon? Jag tänker ofta på det som delprojektledare Anna-Karin på Kristinegymnasiet beskrev. Om att vissa förmågor premieras framför andra i skolan. Hur en elev som inte har utvecklat de förmågorna fullt ut, kan få svårigheter att klara av skolgången. Likaså en elev som har förmågorna men som av olika anledningar inte kan tillämpa dem i klassrummet. Bland de här eleverna återfinns många som bär på en känsla av att inte kunna lyckas. Att då få möjlighet att få träffa en delprojektledare som kan stödja eleven i det. Det vill säga att få utveckla sina förmågor och/eller få möjlighet att få visa dem på en annan plats än i klassrummet. En delprojektledare som dessutom ser och lyfter elevens andra förmågor. Som får eleven att förstå, att den är precis lika värdefull och bra som alla andra. Det betyder mycket för en elev, åtminstone enligt dem själva. Det kan även bli helt avgörande för elevens framtid. Därför är det så oerhört viktigt att det finns alternativa vägar och metoder, så att alla elever kan få en möjlighet att klara av sin utbildning.

I den här boken skildras tolv elevdeltagare lite närmare. Antalet elevdeltagare jag har mött genom åren har varit betydligt fler än så. Gemensamt för dem, är att de alla har lyft vilken stor betydelse som delprojektledarna har haft för dem. Både som elever men också som individer. De beskriver att de, tack vare sina delprojektledare, äntligen har fått möjlighet att lyckas utifrån sina egna förutsättningar. Det är fantastiskt, men på samma gång ganska sorgligt.

Många är också de vuxna som på olika sätt har varit involverade i eller kommit i kontakt med projektet som har uttryckt att: "Om vi bara lyckas få en enda elev att börja vara i skolan igen, känna sig trygg, sedd och kunna klara av sin utbildning. Ja då har det varit värt ALLT!"

De fyra skolorna som skildras i den här boken *har* lyckats få åtskilliga elever att börja vara i skolan igen, känna sig trygga, sedda och också klara av sina utbildningar. Personalen på Orsaskolan, Vasaskolan, Kristinegymnasiet och Mora gymnasium har verkligen gjort allt för att anta sina utmaningar. Jag hoppas att ni känner att det har varit värt det, och att ni nu har byggt upp den grund som behövs för att ta det fina arbetet vidare. För trots allt, det här är bara början.

Förresten, när jag var alldeles ny i min tjänst i projektet fann jag många goda exempel på hur bra det kan bli för eleverna, när man som skola lyckas skapa en förebyggande och tillgänglig verksamhet. När man vågar tänka både långsiktigt och hållbart. Ett sådant gott exempel fann jag från Sør-Trøndelag i Norge. Där de i likhet med *Plugga klart 2*, har arbetat projektbaserat med att förebygga studieavbrott. En annan likhet var att de hade informanter, vår motsvarighet till delprojektledare. En av de informanterna beskrev deras synsätt och arbetssätt för att nå framgång i det förebyggande arbetet enligt följande: "Her er vi opptatt av å fange opp eleven *før* han faller fra" (*Satsing mot frafall i videregående opplæring. En evaluering*. Baklien, Bratt & Gotaas, 2004, s.100). Jag minns att jag tyckte att det lät så förbaskat bra. Jag minns också att jag drömde om, att våra skolor också skulle nå dit en dag. Och tänk, nu är ni där!

Till alla Er som arbetar i skolan, Ni som är skolpolitiker och Ni som arbetar i skolrelaterade myndigheter, organisationer eller förbund och som har funderat över om ni skall våga satsa och ta steget. Som vill bidra till att skapa en mer förebyggande och mer tillgänglig skola. En skola där våra elever oavsett kön, bakgrund och förutsättningar får uppleva känslan av att få lyckas. Som vill ha en skola där våra elever får känna sig trygga, sedda och bekräftade varje dag! Jag hoppas att även ni, tack vare den kunskap som har inhämtats genom *Plugga klart 2*, har fått se att det är värt det. Men jag hoppas också att ni alla, nu när det är dags för oss att avsluta projektet, hjälps åt att föra det här fantastiska arbetet vidare. För det är våra elever värda!

En avslutande hälsning till er, ni fantastiska delprojektledare, från några av era elevdeltagare

Hur sammanfattar man ett sådant här projekt sätt på ett bättre sätt än med hälsningar som ett flertal elevdeltagare spontant skrev ned i samband med att de utvärderade skolornas utvecklingsområden. Ord som elevdeltagarna dessutom hade ritat åtskilliga hjärtan runt. De här orden får ni delprojektledare bära med er som ett vackert minne från den här tiden, och som ett kvitto på att ni verkligen har lyckats göra en alldeles fantastisk skillnad! För det har ni:

”Tack för hjälpen!”

”Du kom som en ängel i god tid och pratade med mig och planerade hur vi skulle göra.”

”Jag tycker om dig för att du är snäll och hjälpsam.”

”Jag är gladare och känner mig trygg på skolan tack vare dig.”

”Tack så hemskt mycket för all hjälp jag har fått av er!”

”Du gör allt möjligt och du ställer upp till 1000. Vet inte vad jag hade gjort utan dig! Du är lätt att prata med, bra på att ”bolla” frågor med och bra på att ge motivation.”

”Du är den enda anledningen till att jag är i skolan. Utan dig hade jag mått jättedåligt.”

”Bäst är ni!”

”Du är skitbra till hjälp med allt som jag oroade mig för. Jag tar studenten nu 2018! Så jag hann bara träffa dig i ett år, sista året! Flera som du borde finnas på alla skolor tycker jag. Du kan vara allt inte andra lärare kan! Så fin insats borde hyllas stort!”

”Världens bästa du!”

”Jag har aldrig tidigare frivilligt åkt in till skolan utan lektioner för att studera, men med din hjälp har jag kommit långt. Både med stress och gjort det mindre jobbigt att komma till skolan.”

”Tack vare dig känns det lättare att gå till skolan.”

”Du är bäst!”

”Ni är ett jättebra stöd och ni ska fortsätta göra ert jobb BÄST!”

”Du är en fantastisk person som ger stöd både i skolan och privat. Känner att jag har fått en större möjlighet med mitt skolarbete.”

”Du har varit min hjälte sedan jag började träffa dig. Du har hjälpt mig genom allt.”

”Det hade varit jättesvårt att kunna klara både gymnasiearbetet och andra uppgifter utan er hjälp.”

”Utan din hjälp tror jag att jag hade stannat hemma oftare.”

”Utan dig hade allt gått åt skogen. Det hade varit svårare, ja nästan omöjligt att genomföra det som gjorts. Jag hade inte klarat denna tid själv.”

”Du är en bra lyssnare och ett bra stöd!”

”Jag vill bara säga ett stort tack för all hjälp jag har fått!”

”Du är den viktigaste personen på skolan och jag önskar att alla hade haft möjligheten att få hjälp av dig. Du gör så mycket mer än bara hjälper till med skolarbetet.”

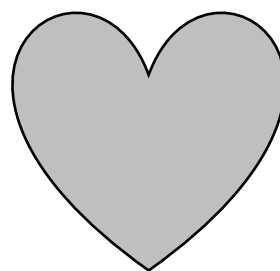
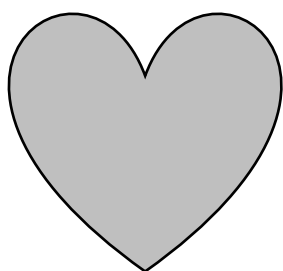
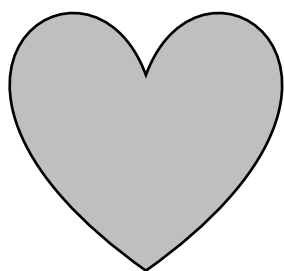
”Ni alla gör ett toppenbra jobb! Jag är jätteglad över att det finns möjlighet att gå till er och få hjälp och stöttning.”

”Du gör bra mycket mer än du är anställd för. Utan dig skulle vår skola inte ha procentuellt så bra betyg som den har.”

”Stort tack!”

”Du är en pärla, både sympatisk och hjälpsam. Utan dig så hade jag fått gått om ett år.”

”Du gjorde så att det inte längre kändes som om att allt var emot mig. Och de motgångar som fanns stöttade du mig igenom och såg till att jag kom dit jag är idag.”

En hyllning till Orsa, dess folk & min älskade pappa

*Trots att hjärtat var fullständigt förkrossat hade jag bestämt mig. Jag skulle ändå ge mig av.
Halvvägs saktade jag som vanligt in och fann,
att utsikten över Siljan från Söderås höjd var vackrare än någonsin.
Trots att solen, för en gångs skull lyste med sin frånvaro.
Kanske, för att den kände av min sorg.
Jag valde att fortsätta min resa, eftersom jag visste att än fanns tid att vända om.*

*På vägen in till Orsa riktade jag i vanlig ordning min uppmärksamhet till höger.
Där hembygdsgården låg i all sin praktfullhet.
Jag kände en sådan innerlig värme för den platsen.
Det var en kulturskatt som hade greppat det allra hårdaste taget om mitt hjärta.*

*En kort stund senare var jag framme. Det fanns nu en sista möjlighet att vända om.
Samtidigt visste jag att jag var väntad, och gjorde valet att stanna kvar.
Jag gick med tunga steg mot skolbyggnaden. Greppade tag i handtaget.
Och trots att all min kraft var borta, lyckades jag ändå ta mig in.*

*Jag blundande, tog några djupa andetag, och började gå upp för trappan.
Nu var det i alla fall för sent att vända om.
Väl uppe, möts jag av Mattias som gav mig en stor och värmande kram.
Så kommer Zue och Lena med lika öppna famnar de.
Ingen av dem hade en aning om,
att jag knappt ett dygn innan hade förlorat min älskade pappa.
Det var bara så de var. Fyllda av en oändlig mängd värme och kärlek.*

*I all förtvivlan kunde jag ändå bära på en varm känsla.
Känslan av att vara hemma.
Hemma på ett ställe som jag för några år sedan, knappt visste fanns.*

*För varje gång jag kom dit, vem jag än mötte och vilken plats jag än besökte,
fick jag alltid samma känsla av att vara välkommen.
Så trots att det var en av de svåraste dagarna hittills i mitt liv,
fanns det ingen annan plats jag ville vara på just den här dagen.
Och det, hade jag både människorna och miljön i Orsa att tacka för.*

*Jag satte mig i bilen och körde ut från skolgården.
Tog en sista titt på hembygdsgården innan jag påbörjade färden mot Falun.*

*Hur skulle jag kunna få dem att förstå vad de betyder för mig?
Hur skulle jag kunna återgälda dem alla?*

Frågor som växte sig allt större för varje gång jag återvände.

*Månader av förberedelser var nu till ända.
Så många som hade gjort sitt yttersta för att hjälpa mig att få till just den här dagen.
Människor som först inte vetat om vem jag var,
men som ändå tagit emot mig med värme och öppen famn.
Det var bara så de var.*

*Så började de anlända en efter en. Först Kristina och strax därefter hennes syster Eva.
Två underbara människor som lägger ner både själ och hjärta,
för att bevara Orsa hembygdsgård som en levande plats som andra kan få ta del av.
Så kommer Zue, och med sig har hon Nora och Axel.
Jag kände sådan tacksamhet för de här människorna,
som gjorde allt det här, bara för mig.
Som gjorde det, bara för att det är just så de är.*

*- Följ med mig Nora så skall vi se vilken av Orsadräkterna som passar dig bäst i storleken,
säger Eva och går iväg.
Samtidigt tar Kristina med sig Axel bort till mansdräkterna.
Så klär de dem, plagg efter plagg, med en sådan van och varsam hand.
De har gjort det här så många gånger förut.
Axel och Nora ställer frågor under tiden.
Om kläderna och om människorna som har burit dem.
Och Kristina och Eva berättar, med stolthet, precis allt de vet.
Det var den allra vackraste historiektionen jag någonsin hade varit med om.*

*Dräkterna de får äran att bära, har skänkts som gåvor till Orsa hembygdsgård.
Av personer som inget hellre ville än att de skulle komma att användas.
Som ville att de skulle få fortsätta ha betydelse för människorna just här i Orsa.
Tack vare dem har kläderna burits genom åren. På dop, bröllop och på konfirmationer.
En historisk tradition har genom dem kunnat leva vidare.
Men också tack vare Kristina och Eva.*

*Den här dagen är det Nora och Axels tur.
De vet att just de två är utvalda.
Och de vet att de, i den här stunden, får vara med om ett historiskt ögonblick.
Ett ögonblick då dåtid, nutid och framtid förenas i den allra vackraste komposition.
En stund de aldrig skulle ha fått uppleva, om det inte hade varit för Kristina och Eva.
Och det, hade inte jag heller.
Så i tysthet önskar jag, att den här platsen och det här ögonblicket får vara för evigt.*

*Alla de här människorna jag har framför mig just i den här stunden,
har gett mig en gåva nästan för stor för att ta emot.
Till er vill jag ge mitt hjärta och ett tack för att ni är precis så underbara som ni är.
Och pappa, tack för all oändlig kärlek du gett mig. Den fortsätter bära mig vidare genom livet.*

Bakgrunden

Den grå bakgrunden är inspirerad av den eleganta vadmalskostymen som vi fann hängandes i en garderob på hembygdsgården. På den lade vi sedan tre olika Orsaband: Magdbandet, kvardbandet och tuppbandet.

Och när vi hade gjort det, och såg hur fint de hörde samman, kände jag direkt att det här måste få bli bakgrunden på boken!

Byggnaden

Bland alla vackra byggnader som finns att skåda på hembygdsgården hade jag, redan vid mitt första besök, fattat ett särskilt tycke för Dräktstugan.

Att just den skulle komma att hamna på omslaget hade jag ingen aning om den gången. Men det känns som om att det inte hade kunnat blivit bättre.

Eva och Nora

Eva var den som klädde Nora. Plagg efter plagg med en van och varsam hand. Kläder som har skänkts eller testamenterats av lokalbor för att de skulle komma Orsaborna till användning.

Kristina och Axel

Kristina var den som klädde Axel. Hon hade likt Eva gjort det här så många gånger förut. Det var verkligen ett historiskt ögonblick där dåtid, nutid och framtid förenades i den allra vackraste komposition.

Min kära Zue

Inte nog med att hon, under flera månaders tid, hade hjälpt mig att planera och rodde. Hon ställde även upp och var chaufför, hjälpreda och framförallt fotograf den här magiska dagen:

- Zue nu tog du den!
- Va, tror du?
- Jag tror inte, jag vet.

Omslagsbilden

Det var arton minusgrader och solen sken uppe på den klarblå himlen. Bredvid mig stod Kristina, hennes syster Eva och min kära Zue. Och framför mig satt Axel och Nora på Dräktstugans trapp.

Jag kände en sådan innerlig tacksamhet för de här människorna som gjorde allt det här för mig. Och som gjorde det, bara för att det är precis så de är!

Referenslista

Arbetsmarknadskunskap (2017). *Arbetsmarknadskunskap Dalarna Deltidsrapport jan 2015 – dec 2016*. Falun Borlänge-regionen AB.

Aune, L. (2009). *Slutrapport och utvärdering av projekt JämRum*. FoU Rapport 2009:1. Gävle: Backman Info.

Autism- och Aspergerförbundet & Demoskop (2016). *Medlemsundersökning om skolgången*.

Baklien, B., Bratt, C. & Gotaas, N. (2004). *Satsing mot frafall i videregående opplæring. En evaluering*. NIBR-rapport 2004:19. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Bark-Nordin, E. & Ehn, G. (2016a). *Medgivandeblankett*. Falun: Region Dalarna.

Bark-Nordin, E. & Ehn, G. (2016b). *Studieavbrottsblankett*. Falun: Region Dalarna.

Beckne, R. (1995). *Studieavbrott i svensk skola. En uppföljningsstudie av en årskull elever från 10–26 års ålder*. Stockholm: HLS Förlag.

Berglund, C. Fredricsson, S. & Lundmark, J. (2017). *Handlingsplan för Studie- och yrkesvägledning F-9*. Hedemora: Hedemora kommun.

Christensen, G. & Sögaard Larsen, M. (2011). *Kunskap om vägledning*. Stockholm: Skolverket.

Cox, R. & Länsarbetsnämnden i Gävleborgs län (2005). *Jämställt vägval. Studie- och yrkesvägledning med genusperspektiv*, Gnesta: AMS Närservice.

Dale, R. (2010). *EARLY SCHOOL LEAVING. Lessons from research for policy makers*. European Commission: Nesse.

DEJA – Delegationen för jämställdhet i skolan, (2009). *Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?* SOU 2009:64. Stockholm: Fritzes.

Ehn, G., Johansson-Romsi, M. & Woxberg, L. (2014). *Den stödjande skolan. Delförstudien Skola-Minska avbopp*. Falun: Region Dalarna.

Ehneström, C. (2013). *Stanna i Dalarna - en utvärdering med ett framtidsytande perspektiv*. Bromma: Ehneström Utvärdering AB.

Ehneström, C. & Hamasor, N. (2014). *Unga till arbete – Implementering av arbetssätt och samverkans betydelse*. Falun: Region Dalarna.

Ehneström, C. (2017). *Utvärdering av ungdomsstrategin Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*. Bromma: Ehneström Utvärdering AB.

Engdahl, M., Forslund, A. (2015). *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*. Stockholm: Fritzes.

- Europeiska socialfonden (2015a). *Kompetensutveckling för sysselsatta i Norra Mellansverige*.
- Europeiska socialfonden (2015b). *Motverka skolavbopp för unga i Norra Mellansverige*.
- Europeiska socialfonden (2017). *Europeiska socialfonden i Sverige. Program för investering i tillväxt och sysselsättning 2014–2020*.
- From, H., Funcke, K., Ehn, G. & Bark-Nordin, E. (2016). *Utvärdering av handlingsplan för Plugga klart 2*. Falun: Region Dalarna.
- Funcke, K. (2009). *Med eller utan stöd? Fyra ungdomars berättelser om studieavbrott*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Funcke, K., Ehn, G. & Bark-Nordin, E. (2016a). *Analys av jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering enligt 4R-metoden av Plugga klart 2 - ett Europeiskt Socialfondsprojekt*. Falun: Region Dalarna.
- Funcke, K., Ehn, G. & Bark-Nordin, E. (2016b). *Att arbeta för att öka elevernas valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval*. Falun: Region Dalarna.
- Funcke, K., Ehn, G. & Bark-Nordin, E. (2016c). *Rutin för att identifiera elever i riskzon för studieavbrott samt åtgärder*. Falun: Region Dalarna.
- Funcke, K., Ehn, G. & Bark-Nordin, E. (2016d). *Handlingsplan för Plugga klart 2*. Falun: Region Dalarna.
- Hoff, N., Olsen, A., Peterson & Reese L. (2015). *Dropout screening & early Warning*. University of Nebraska Lincoln: Student Engagement.
- Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (1990). *Forskningsetiska principer inom samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.
- Liljeström, A. (2014a). *Plug In Strömsund Coaching och motivationsböjande insatser*. PlugInnovation djupstudier 2014:3.
- Liljeström, A. (2014b). *Plug In Mönsterby Individ och helhet: Ungdomscoach*. PlugInnovation djupstudier 2014:2.
- Liljeström, A. (2014c). *Plug In Ljungby – Integrerad elevhälsa, nytt studiecenter och elevcoach*. PlugInnovation djupstudier 2014:8.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2011). *En dörr in – flera vägar ut. En studie om ungdomsarbetslösheten i Stockholmsregionen*. Stockholm: Avdelningen för tillväxt.
- Martis, K. (2018). *PM Övergångar och överlämningar*. Mora: Mora gymnasium
- Måhlberg, K. & Sjöblom, M. (2012). *Lösningssinriktad pedagogik*. Täby: Måhlberg & Sjöblom.
- Mångs, A. (2016). *Perspektiv på ungdomsarbetslösheten*. Arbetsförmedlingen: Analysavdelningen.

Möller, J. (2017). *VERKSAMHETSPLAN Studie- och yrkesvägledning Läsåret 2016/2017*. Orsa: Orsa kommun.

Möller, P. & Tangsnäs, J. (2017). *Nulägesbeskrivning unga i Dalarna. Årsskiftet 2017/2018*. Falun: Region Dalarna.

Möllås, G. (2009). *"Detta ideliga mötande" En studie av hur kommunikation och samspel konstituerar gymnasieelevers skolpraktik*. Jönköping: School of Education and Communication - Jönköping University.

Neild R.C. & Balfanz, R. (2006). *Unfulfilled Promise: The Dimensions and Characteristics of Philadelphia's Dropout Crisis, 2000–2005*. Philadelphia Youth Network, The Johns Hopkins University & University of Pennsylvania.

Olofsson, J., Lundahl, L., Lexelius, A. Rolfman, E. & Östh, J. (2012). *Ungas övergångar mellan skola och arbete. Förutsättningar, lokala strategier och åtgärder*. Umeå: Umeå universitet.

Olofsson, J., Lovén, A. & Deliér, E (2017). *Styrning och organisation av den breda studie- och yrkesvägledningen. En bakgrund och tre fallstudier*. Stockholm: Skolverket.

Region Dalarna (2015a). *Dalastrategin – Dalarna 2020*. Falun: Region Dalarna.

Region Dalarna (2015b). *Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*. Falun: Region Dalarna.

Region Dalarna (2018).

<http://www.regiondalarna.se/verksamhet/tillvaxt/kompetensforsorjning-och-arbetsmarknad/vad-innebar-utbildning-och-kompetensforsorjning-2/> (Hämtad 20180827).

Regionförbundet södra Småland (2014). *Vad påverkar ungas gymnasieval?* Utgivare: Region Kronoberg & Tillväxtverket.

SCB (2002). *Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Örebro: SCB-Tryck.

SCB (2007). *Tema: Utbildning. Ungdomar utan fullföljd gymnasieutbildning 2007 nr 4*. Örebro: SCB, Enheten för statistik om utbildning och arbete.

Selin, G. & Tydén, H. (2003). *Arbetsmarknaden för personer som avbrutit sina studier*. Arbetsmarknadsstyrelsen.

Sjöberg Forssberg, K. (2016). *Att skapa drivkrafter för lärande och förändring. En studie om jämställdhetsintegrering och dess förutsättningar i en kommun*. Linköping: Linköpings universitet.

Sjöberg Forssberg, K. (2017). *Arbete med horisontella principer i Plugga klart. Återkoppling från processstödet*. Sala: Mirak Adviser AB.

Skolinspektionen (2009). *Varannan i mål. Om gymnasieskolors(o)förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2013). *Studie- och yrkesvägledning i skolan*. Stockholm: Skolinspektionen.

- Skolinspektionen (2015). *Gymnasieskolors arbete med att förebygga studieavbrott*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2016). *Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2008). *Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar*. Stockholm: Liber.
- Skolverket (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Wolter Kluwer.
- Skolverket (2011b). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. Reviderad 2015*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2013a). *Mer om...Frånvaro och ledighet. Juridisk vägledning reviderad version 2014*.
- Skolverket (2013b). *Det svåra valet. Elevers val av utbildning på olika slags gymnasiemarknader*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2013c). *Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2014a). *Frånvaro och närvaro i gymnasieskolan – en nationell kartläggning. Rapport 416*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2014b). *Övergångar inom och mellan skolor och skolförmer. Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2014c). *Beskrivande data 2013. Förskola, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2015a). *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2014/2015*. PM daterad 2015-12-17. Stockholm: Utbildningsstatistikenheten.
- Skolverket (2015b). *Särskilt begåvande elever. 1.1 Inledning – att uppmärksamma de särskilt begåvade eleverna*.
- Skolverket (2015c). *Kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar*. Stockholm: Wolter Kluwer.
- Skolverket (2016). *Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning*. Stockholm: Wolter Kluwer.
- Skolverket (2017). *Studie- och yrkesvägledning som hela skolans ansvar. Exempel från grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och vuxenutbildning*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2010:95 (2010). *Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning*. Stockholm: Fritzes.

- SOU 2007:15 (2007). *JämStöds Praktika – Metodbok för jämställdhetsintegrering*. Stockholm: Fritzes.
- Specialpedagogisk tidskrift – att undervisa 2–2013, Kullander, A. (2013). Artikel: *Särskild begåvning – tillgång eller handikapp?*
- Svantesson, S. (2018.) *Utvärdering av projektet Teknikstöd i skolan, Falu kommun*. Falun: Falu kommun.
- Svenska ESF-rådet (2015). *Standard för jämställdhetsintegrering*. Stockholm: Svenska ESF-rådet.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2012). *Motverka studieavbrott. Gymnasieskolans utmaning att få alla elever att fullfölja sin utbildning*. Stockholm: SKL.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2013a). *Framtidsval och arbetsliv. Exempel från kommuners studie- och yrkesvägledning*. Stockholm: SKL.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2013b). *Vänd frånvaro till närvaro. Guide för systematiskt skolnärvaroarbeta i kommuner*. Stockholm: SKL.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2015a). *Strategiskt styrdokument*. Stockholm: SKL.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2015b). *Plug In. Sveriges största samverkansprojekt för studieavbrott*. Stockholm: SKL.
- Swedish Empowerment Center (2017). *Empowermentpedagogik*.
- Temagruppen *Unga till arbetslivet* (2013). *10 orsaker till avhopp. 379 unga berättar om avhopp från gymnasiet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Torbjörnsen-Halås, C. & Mevik, K. (2014) *Skolen må bry seg om fravaer!* Nordland: Universitetet i Nordland.
- Unga till arbete* & Sundin, K. (2014). *10 röster om att hamna utanför*. Falun: Region Dalarna.
- Wilson, S.J., Tanner-Smith, E.E., Lipsey, M.W., Steinka- Fry, K. & Morrison, J. (2011). *Dropout prevention and intervention programs: Effects on school completion and dropout among school - aged children and youth*. The Campbell Collaboration.

Om mina ord kan hjälpa någon annan, vill jag gärna få berätta...

I början av januari i 2016 startade det regionala skolutvecklingsprojektet **Plugga klart 2** upp i Dalarna. Ett projekt som började ta sin form redan 2014. Mycket tack vare ett gediget förarbete av ett flertal personer och aktörer, men också tack vare finansörer som såg vikten av att det gavs ekonomiska förutsättningar att kunna genomföras.

Det treåriga projektet är snart formellt över. Efter det kommer det att presenteras en mängd unik regional statistik utifrån de resultatmål som projektet har utgått från. Det är då det kommer att visa sig, om de deltagande skolorna har lyckats med att minska studieavbrotten och gjort studiemiljön mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande. Likaså ifall skolorna har ökat elevernas valkompetens inför framtida utbildnings- och yrkesval. Områden där det i projektets förstudie framkom, att Dalarnas grund- och gymnasieskolor behövde bli betydligt bättre.

I den här boken skildras fyra skolors utvecklingsprocess på deras väg mot måluppfyllelsen. Likaså beskrivs flera av de lärdomar som har blivit synliga under arbetets gång. Boken har också uppkommit ur en stark önskan om att få lyfta ett flertal av de människor som, på olika sätt, har varit involverade under projektåren. Bland dem finns elever, delprojektledare och skolledare. Människor som jag har haft förmånen att få lära känna.

Tack vare deras vilja att dela med sig har det varit möjligt att, på ett djupare plan, få skildra deras upplevelser, lärdomar och tankar om framtiden. Berättelser, vars innehåll ger en djupare nyans till statistiken. Förhoppningsvis kan all kunskapsförmedling inspirera andra aktörer som nu skall driva skolutvecklingsarbetet vidare. För **Plugga klart 2** är trots allt bara en början på något större. Regionen har kommit en bra bit på väg. Men vi är långt ifrån i mål!

Madelene är en av de elever som har deltagit i projektet. Som efter en ganska så krokig skolgång fångades upp av delprojektledaren Lena. Tillsammans skapade de en struktur som gjorde, att hon successivt började må bättre och orkade vara alltmer i skolan. Genom ett individanpassat stöd klarade Madelene att, mot alla odds, ta sin gymnasieexamen. Idag är hon en yrkesverksam kock! Hennes berättelse är en av många som finns med i den här boken. För Madelene fanns heller ingen tvekan om att dela med sig av sin upplevelse och resa: "Om mina ord kan hjälpa någon annan, vill jag gärna få berätta".

Och så fick det bli...